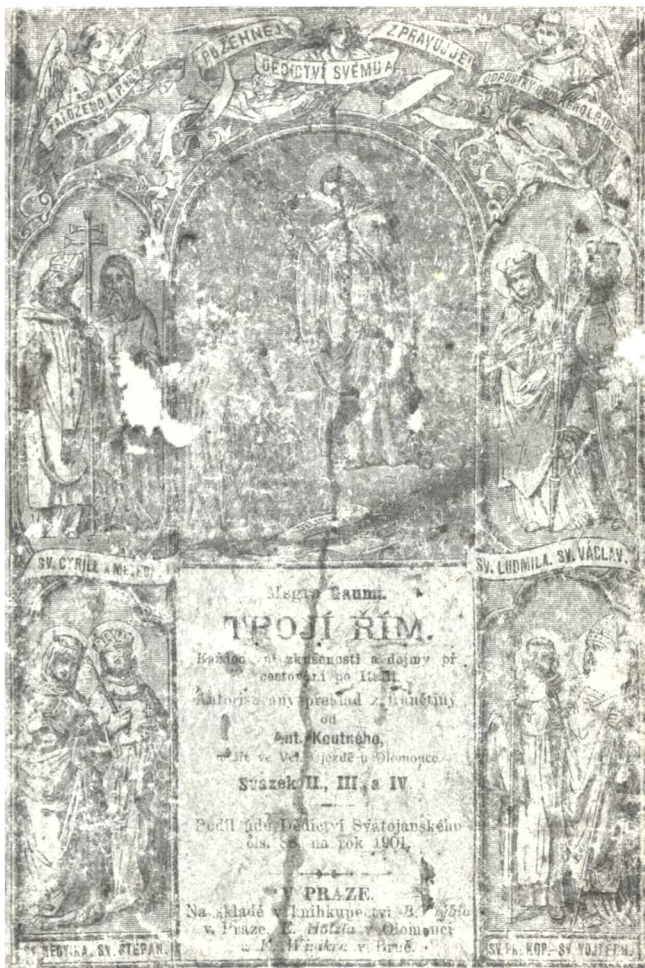
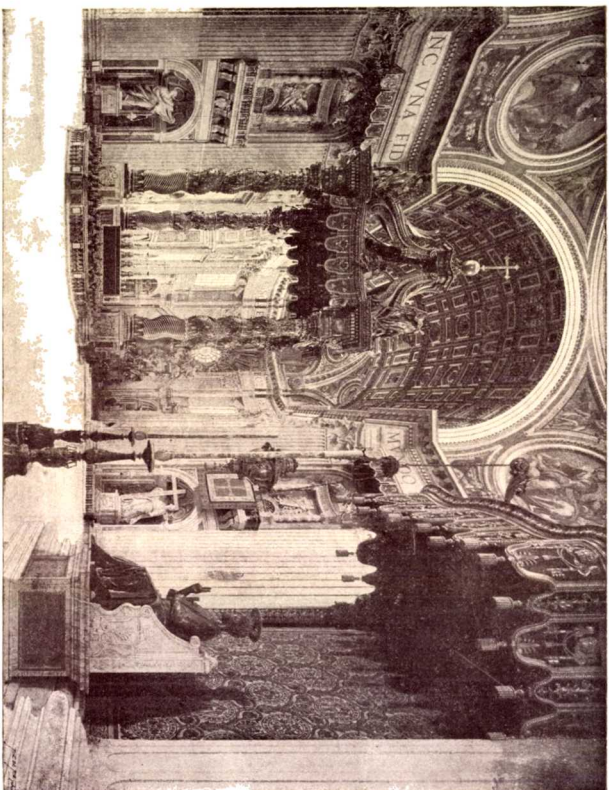

Nákl. Děd. sv. Jana Nep.

Ku.-arc. kniht. Rohlíček a Sievers.
VNITŘEK VELECHŘÁMU SV. PĚTRA.

Msgra Gauma

TROJÍ ŘÍM.

Každodenní zkušenosti a dojmy při
cestování po Italii.

Nec unquam (civitas) nec major
nec sanctor.

Nikdy nebylo města většího ni
světějšího.

Tit.-Liv. Hist. lib. I.

Autorisovaný překlad z frančtiny

od

Antonína Koutného,

faráře ve Vel. Újezdě u Olomouce.

Svazek II., III. a IV.

Podíl údů na rok 1901. — Číslo 88.

(Se šesti obrázky.)

V Praze.

Nákladem Dědictví Svatojanského. — Tiskem kniž. arcib. knihtiskárny.

Na místě úvodu.

Pout' Čechoslovanů do Říma o milostivém létě roku 1900.

Již od r. 1300 prohlašují papežové po určité řadě let *milostivé léto*, v němž otvírají veškeré poklady duchovních milostí a k němuž zvou katolíky celého světa.*)

Také slavně panujícímu sv. Otci Lvu XIII. dopřáno prohlásiti a na rozhraní věku XIX. a XX. slaviti milostivé léto. Stalo se tak opět po dlouhé době 75 let. Trudné poměry časové byly příčinou, že papež Pius IX. ani r. 1850 ani r. 1875 nemohl slaviti roku jubilejního. Teprve sv. Otci Lvu XIII., kterému dáno súčastniti se milostivého léta r. 1825, jak toho vděčně i vzpomenul, dostalo se radosti, že mohl bullou „*Properante*“ z 11. května 1899 milostivé léto celému světu katolickému prohlásiti a je dne 24. prosince 1899 slavnostně otevřiti. Započalo pak milostivé léto tímto slavnostním způsobem: Sv. Otec provázen kardinály v slavném průvodu odebral se před 1. nešporami Božího hodu vánočního k tak zvané svaté neb jubilejní bráně *velechrámu sv. Petrského*, aby ji za zvláštních obřadův otevřel.

*) První takovéto milostivé léto neb jubileum veliké (na rozdíl od jubilea menšího, mimořádného, jaké bylo na př. r. 1869 a 1879), bylo za papeže Bonifáce VIII. r. 1800, 2. za Klementa VI. r. 1350, 3. za Bonifáce IX. r. 1390, 4. za téhož Bonifáce IX. r. 1400, 5. za Martina V. r. 1423, 6. za Mikoláše V. r. 1450, 7. za Sixta IV. r. 1475, 8. za Alexandra VI. r. 1500, 9. za Klementa VIII. r. 1525, 10. za Julia III. r. 1550, 11. za Řehoře XVI. r. 1575, 12. za Klementa VIII. r. 1600, 13. za Urbana VIII. r. 1625, 14. za Innocence X. r. 1650, 15. za Klementa X. r. 1675, 16. za Innocence XII. r. 1700, 17. za Benedikta XIII. r. 1725, 18. za Benedikta XIV. r. 1750, 19. za Klementa XIV. r. 1775, 20. za Lva XII. r. 1825. (Dle „*Vox Urbis*.“)

Brána ta jest jednou z pěti bran velechrámu, je stále zazděna a jen o milostivém létě bývá otevřena. Zlatým kladivem udeřil sv. Otec po třikráte na bránu volaje: „Otevřte brány spravedlnosti! Kristus žije, kraluje, vládne.“ Zeď byla z vnitřka již tak rozebrána, že zbyla z ní jen tenká vrstva malty na venek, kterouž pak dělníci rychle odstranili. Pak umyli poenitenciáři basiliky práh sv. brány a její stěžeje svčcenou vodou, a sv. Otec s křížem v pravici a s hořící svíci v levici první poklekl na prahu, po němž za zpěvu „Tě Boha chválíme“ a za hlaholu všech zvonů první vkročil branou do velechrámu sv. Petra. V tutéž dobu vykonali stejný obřad tři sv. Otcem ustanovení kardinálové u sv. bran *basilik sv. Jana v Lateráně, P. Marie (Větší) a sv. Pavla*. (Viz vyobrazení velechrámů těch! Velechrám sv. Petra a jiná vyobrazení viz v I. svazku: Trojí Řím.) Tím způsobem bylo otevřeno sv. léto, které po nešporách o štědrém dni r. 1900 uzavřením oněch čtyř bran příslušnými obřady pro Řím opět ukončeno, za to však bullou z 25. prosince 1900 od sv. Otce pro celý katolický svět na šest měsíců prodlouženo.

V roce jubilejním putovali do Říma katolíci téměř ze všech končin. *) Vedla je tam trojí touha: *viděti Řím*, střed světa katolického, *spatřiti sv. Otce a získati duchovní milosti jubilea*.

Kdož nezatonžil by viděti Řím, město v dějinách lidstva tolik proslulé? V bulle výše naznačené praví sv. Otec

*) Celkem dojezdy do Říma v milostivém létě 223 poutnické vlaky, z nichž 123 byly ve spojení s ústředním výborem v Bologni. Z Itálie byly 152, z ciziny 71 vlak. Z Rakouska-Uherska vypraveny vlaky 23, z Německa 18, z Francie 10, z Belgie 2, ze Španělska 5, ze Švýcarska 2, z Portugalska z Argentiny, z Mexika a Cařihradu po jednom. Kromě toho přijely ještě dvě poutnické výpravy z jižní Ameriky a jedna z Austrálie. Z mocnářství našeho dojezdi nejprv v březnu již Uhři řecko-katolického obřadu, pak katolíci tridentští, solnohradští a lublanští. V dubnu připutovali zástupci rakousko-uherské šlechty, pak přibyl první poutnický vlak z Vídně, následovali poutníci z Gorice, Moravy a Čech. V květnu přibyli Chorvaté, v červnu Goričané. v červenci opět Chorvaté, v srpnu Tridentští a Teršťané. V září dostavili se poutníci z Polska, ze Zadru a Haliče; v říjnu přijel veliký vídeňský vlak s Tyrolany, Uhry a Rusíny, v listopadu dojezdi opět Uhři. Podle úředních zpráv možno udati počet všech poutníků vůbec na 500.000 osob. Denně přijelo do Říma průměrně 6.367 poutníkův, z čehož měli římsí obyvatelé nemalý zisk. Mnozí z nich to také vděčně uznávali a s nadšením velebili sv. Otce za to, že jubileum prohlásil.

o Římu, že má zvláštní „Bohem mu}vtisknutou tvářnost, již změniti nemohou ani lidský zámysl ani násilí. Vždyť Ježíš Kristus, zachovatel pokolení lidského, vyvolil Řím jediný ze všech měst za sídlo vznešenějších, nad lidské vyšších úřadův a sobě jej zasvětil. Zde zřídil sídlo království svého po dlouhé a tajemné přípravě, sem dal postavit stolici náměstka svého na časy trvalé, zde chtěl, aby světlo nebeského učení svatě a neporušeně bylo střeženo, a odtud aby se jako s temene a z nejvyššího pramene po všech zemích v šíř i dál rozšiřovalo, a to tak, že od Krista samého odpadá ten, kdo od římské víry odpadl. Posvátnost Říma zvyšují starobylé pomníky náboženské, velkolepá velebnost chrámů, hroby knížat apoštolských, podzemní hroby hrdinských mučovníků. Kdo rozumí tajemnému hlasu těchto památníků, ten pocítí, že nepatří do města cizím, nýbrž že se nalézá ve svém domově, a vrátí se odtud s pomocí Boží lepší, než přišel.“

A v městě tolik památném sídlí ten, jehož toužili poutníci uzříti z blízka: sv. Otec, velebný kmet na stolici sv. Petra. Papež Lev XIII. je v pravdě divem Prozřetelnosti božské. U vysokém věku máje přes 90 let*) řídí lodičku Kristovu, věhlasný svým dūmyslem, požívaje úcty celého světa tak, že i velikáni všichni bezděčně koří se před vznešeností ducha jeho.

Ježto v létě milostivém poklady církve sv. otvřeny byly, toužili poutníci v městě věčném získati duchovní milosti jubilea, získati plnomocné odpustky. „V tomto pak jubilejním roce“, praví sv. Otec ve zmíněné bulle, „milostivě v Pánu povolujeme a udělujeme plnomocné odpustky, t. j. odpuštění a prominutí časných trestů všem věřícím obojího pohlaví, kteří hříchů svých litují, z nich se vyzpovídají a nejsv. Svátost oltářní hodně přijmou a kteří, jsou-li obyvateli města Říma, po dvacet, jsou-li poutníky do Říma příšlymi, po deset za sebou jdoucích nebo též nesouvislých dní navštíví zbožně každý den jednou chrámy sv. Petra,

*) Narod. v Carpineto 2. března 1810, na kněze vysvěcen 31. prosince 1837, na biskupa konsekrován 19. února 1843; biskupem v Perugii stal se 19. ledna 1846, kardinálem 19. prosince 1853, za papeže zvolen 20. února 1878 a po té 3. března korunován.

sv. Pavla, sv. Jana v Lateráně a P. Marie Větší*), a tam nábožně se pomodlí za vyvýšení sv. církve, za obrácení u víře pobloudilých, za svornost katolických knížat a za spásu lidu křesťanského.“

Všechno to mocně vábilo katolíky k pouťi do Říma, a skutečně, jak již řečeno, i z nejzazších končin dostavili se poutníci v roce jubilejním. Jedni přicházeli, jiní odcházeli: Řím od jara až do zimy hemžil se zástupy cizinců z nej-různějších končin.

Také katolíci česko-slovanští dbali hlasu sv. Otce a vítali s povděkem jeho pozvání. I byly z Čech, Moravy a Slezska v jubilejním roce vypraveny dva poutnické vlaky, vykonána dvojí hlavní pouť.

První byla pouť *Moravanů* již se účastnilo 466 poutníků**), vedených Jeho Excellencí nejdůst. p. biskupem brněnským, *Drem Františkem Bauerem*. Týž vykonal s poutníky všechny předepsané odpustkové pobožnosti povzbuzuje je svými duchaplnými, vroucími promluvami. Vrcholem pouťi byla *audience u sv. Otce dne 26. března 1900*. Před 11. hod. dopolední shromáždili se poutníci ve Vatikánu v *kapli Sixtinské*. Zatím byl v soukromých komnatách sv. Otce přijat nejd. p. biskup v delší zvláštní audienci, po níž ku zvláštní audienci připuštění vdpp.: kanovník msgr. Dr. Josef Pospíšil, assesor Jan Vychodil, bisk. sekretář dr. Fr. Ehrmann, spirituál a vůdce vlaku poutnického dr. Al. Dvořák, redaktor P. Tom. Šilinger a dva alumnové z colleg. germanika, rodáci z diecése brněnské, Boh. Spáčil a Ferd. Šob. Při audienci té, v níž sv. Otec poutníky s největší blahosklonností přijal a každého z nich láskyplně oslovil, podal dr. Pospíšil sv. Otci svůj spis: *Filosofie dle zásad sv. Tomáše Aqu*; assesor Vychodil svůj spis o posv. Velehradě, P. Šilinger slavnostní číslo „Hlasu“ s prosbou o požehnání pro list ten. Celi šťastní a mocně dojati opouštěli účastníci audience komnaty papežské.

Zatím čekali ostatní poutníci v kapli Sixtinské. Bylo 12 hod. 25 min., když u vchodu kaple se objevily lesklé přílby papežské stráže a stkvělý průvod sv. Otce. Když týž

*) Podmínky o návštěvě oněch čtyř chrámů zmíněny zvláštní milostí sv. Otce tak, že stačilo ve *společném průvodu* navštívit každý z chrámů těch *jen po dvakráte*.

**) Podáno dle „Obzoru“ čís. 7. r. 1900.

hned na to na nosítkách se objevil, oděn bílou sutanou a purporovým pláštěm, vypukl nadšený jásot. Sv. Otec laskavě se usmívaje žehnal na všechny strany. Pohlížejíce na velebného kmeta všichni přítomní byli v nitru svém hluboce dojati, mnozí slzeli radostí. Před oltářem sv. Petra poklekl sv. Otec a klečel přes celou litanii loretánskou a příslušné modlitby, jež se modlil sakrista sv. Otce a farář ve Vatikáně msgr. Pifferi z řádu sv. Augustina. Po té povstal sv. Otec a přioděv se štolou stoupil k oltáři, aby udělil všem přítomným apcštolské požehnání. Mocným hlasem zaznělo kaplí Sixtinskou: „Adjutorium nostrum in nomine Domini . . . “ Pomoc naše ve jménu Páně. Požehnej vás všemohoucí Bůh, Otec, Syn a Duch sv. Amen “ Na kolenou s očima zarosenýma přijali poutníci požehnání náměstka Kristova. Po požehnání usedl sv. Otec na křesle a nemoha všech poutníků k sobě připustiti, dal si z nich aspoň třicet Jeho Excellenci ndp. biskupem představití. Ku každému z nich promluvil laskavě, pohládl a požehnal každého. Za audience podány sv. Otci spis dra R. Neuschla: „Sociologie“ a „O mši svaté“ od dra Josefa Kupky, které sv. Otec laskavě přijal a na autory se tázal.

Teprve po této audienci poutníků moravských přijal sv. Otec členy šlechty vlášské a španělské a deputaci akademiků z Würzburgu, kteří podali sv. Otci adresu katolických spolků studentských. Po jedné hodině sestoupil sv. Otec s křesla opět k nosítkám a po chvíli pozdvižen nad zástup za bouřlivých projevů nadšení žehnaje na všechny strany vracel se do svých komnat. Zaslechnuv pak blíže se k odchodu po zapěné hymně papežské velebnou píseň velehradskou: „Bože, co's ráčil před tisíci roky“, dal zastaviti a celé dvě sloky obdivuje se pěknému zpěvu vyslechl. Teprv pak provázen voláním „sláva“ zmizel zrakům shromáždění, jako zjevení z jiného světa. Dlouho pohlížely zraky všech za ním . . . Kaple Sixtinská dávno už nebyla svědkem tak velkého nadšení. Poprvé ozval se v ní tentokráte český zpěv. Jak znalci ujišťovali, byla audience poutníků moravských jednou z nejkrásnějších a zůstane ovšem účastníkům všem na vždy nezapomenutelnou.

Po měsíci dostalo se podobného štěstí *poutníkům z Čech*, jichž bylo na 300. Vyjeli z Prahy 18. dubna a vypravili se druhého dne zvláštním vlakem do Říma, kamž přes Padovu

a Assissi dospěli 23. dubna, Vůdcem poutnického vlaku byl *msgr. Jan Drozd*, emer. gymnas. professor, starosta záložny sv. Václavské v Praze, který o pout tu veliké získal si zásluhy a pro ni hojně oběti přinesl. V Římě očekával poutníky nejdůstojnější pan kníže-arcibiskup pražský, *Leo svob. pán ze Skrbenských*. Také někteří jiní poutníci pro různé překážky nemohli použití vlaku poutnického, ale museli rychlejší jízdu k pouti své zvoliti.

Dne 23. dubna o 3. hod. odpolední shromáždili se poutníci v chrámě sv. apoštolů, by tam očekávali nejd. pana knížete arcibiskupa. Po jeho uvítání promluvil k poutníkům prelát Dr. Fr. Krásal o účelu pouti římské a jejím významu. V úterý na to 24. dubna o čtvrt na 11 hod. ráčil sv. Otec v soukromém slyšení přijati nejd. knížete arcibiskupa, jenž pak o 11. hod. představil Jeho Svatosti preláta dra. Fr. Krásla, metropol. kanovníka dra. Jana Sedláka, metrop. kanovníka Josefa Doubravu, kanovníka kolleg. kapitoly vyšehradské dra. Jos. Buriána, kanovníka kathedr. kapitoly Litoměřické dra. Ferd. Michla a ceremoniáře Moř. Píchu. Sv. Otec přijal jmenované duchovní v soukromé své pracovně sedě na povýšeném křesle; po pravici jeho stál ndp. arcipastýř pražské arcidiecése. Oděn byl sv. Otec v talár bílé barvy, na taláru měl převlečník téže barvy s podšívkou purpurovou; ruce až po prsty byly v bílých nátepníčkách; na pravé ruce měl prsten s drahocenným velikým smaragdem, vroubený brilianty. Láskyplně zval blížící se k sobě: „Přistupte ke mně všickni!“ Když poutníci sv. Otci obvyklým obřadem náležitou poctu vzdali, představil ndp. kníže arcibiskup jednotlivce sv. Otci, a to nejprve preláta dra. Krásla. Týž vzdal jménem arcidiecése sv. Otci díky za to, že jí dal arcipastýře tolik dobrotivého a ode všech milovaného. Tu obrátil se sv. Otec k mladistvému arcipastýři a usmívaje se láskyplně pravil mezi jiným: „Hle, tedy s radostí Tě přijali. Právě jsme o tom mluvili, a Ty jsi nás ujistil, že poslušen pokynů prozřetelnosti Božské hotov jsi obětovati se pro dobro kněžstva, lidu a celé arcidiecése pražské, která nám tolik drahá jest. Znali jsme již velemilého nám kardinála Schwarzenberga, kardinála Schönborna a nyní Tebe.“ A opětně s důrazem tázal se sv. Otec: „Tedy s radostí přijali jste svého nového velepastýře?“ Prelát Krásal a ostatní radostně ujišťovali o tom sv. Otce, jemuž pak řečený prelát podal poslední

ročník „Casopisu katolického duchovenstva.“ Pak představen sv. Otcí metropol. kanovník dr. Jan Sedlák, říditel Dědictví Svatojanského, který sv. Otcí podal *stkvostně vázaný podíl téhož Dědictví za r. 1900 a výtisk překladu knihy: Tom. Kemp. o následování Krista, dodávaje, že Dědictví má zapsaných již údů na 30.000. prose o požehnání pro Dědictví i údy jeho.* Jakmile sv. Otec zaslechl jméno sv. Jana Nep., ihned s nadšením rozhovořil se o světcí tom, že byl slavný mučovník, že i v Římě se ctí a oslavuje. Pak představení sv. Otcí dr. Jos. Doubrava, jenž podal sv. Otcí sbírku knih, vydaných ve „Vzdělávací knihovně katolické“, kanovník Dr. Burián, jenž podal sv. Otcí spisy: „Slova pravdy“, „Rádce duchovní“ rovněž s prosbou o požehnání. S láskyplným úsměvem pravil sv. Otec: „Přijímám všechny tyto spisy; mám nyní celou knihovnu českou.“ Kanovník Dr. Michl představen pak sv. Otcí jakožto zástupce Jeho Exc. ndp. biskupa litoměřického dra. Em. Schoebla, který pro pokročilý věk svůj nemohl osobně dostavit se. Sv. Otec dal na jevo své potěšení z projevené oddanosti, ptal se po počtu poutníků českých a kolik je jich z litoměřické diecése. I sděleno, že připraveno poutníků na tři sta, nejvíce že je jich z arcidiecése pražské. Na konec představil ndp. kníže arcibiskup sv. Otcí svého ceremoniáře Moř. Píchu, bývalého alumna České kolleje v Římě. Sv. Otec tázal se, jak dlouho v Římě pobyl a kdy z koleje vyšel. Pak udělil sv. Otec všem tuto jmenovaným i těm, pro něž o požehnání prosili, své apoštolské požehnání; též požehnal křížky, růžence a pamětní medaile, jež s sebou přinesli. Konečně projevil sv. Otec očekávání, že na zítří — ve středu — při všeobecné audienci v basilice sv. Petra všechny tuto jemu představené zase uvidí, kdež jim i všem poutníkům znova zase požehná.

Plni blaženosti, již ani vypsatí nelze, opouštěli o půl dvanácté účastníci audience s hlubokým pohnutím v srdci soukromé komnaty náměstka Kristova . . .

Na zítřek 25. dubna ustanoveno na 12. hodinu toužebně očekávané slyšení poutníků českých ve *velechrámu sv. Petra*, kde s jinými poutníky z Francie, Italie, Ameriky a jinými v počtu as 6.000 měli svůj hold vzdáti hlavě veškerého křesťanstva. Od 10 hodin shromažďovali se věřící na náměstí sv. Petránském, jež skýtalo zvláštního pohledu. Poutníci z Čech shromažďovali se na vykázaných sobě místech v pro-

storném velechrámu. Významnou při tom byla přítomnost Jeho Excellence *Františka hraběte Thuna*, býv. ministerského předsedy, a Jeho Jasnosti *Karla prince Schwarzenberga*. O půl 12 hod. dostavil se ndp. kníže arcibiskup, načež napjatě očekávali všichni přítomní příchod sv. Otce. Uprostřed mezi konfessí či hrobem sv. Petra a hlavním oltářem byla vyhrazena místa pro čelnější poutníky, kteří měli býti sv. Otci představeni. U samé konfesse shromáždění byli arcibiskupové, biskupové a preláti z různých diecézí, mezi nimiž ndp. kníže arcibiskup, prelát dr. Krásl a kanovníci dr. Sedlák, dr. Doubrava a dr. Michl. Ostatní poutníci čeští měli místo opodál za ohraničeným prostorem.

O čtvrt na jednu objevil se svatý Otec v kapli nejsv. Svátosti. A nyní nastal okamžik, kterého nedovede sobě představití nikdo, kdo podobné chvíle účastníkem nebyl. Nesen na nosítkách žehnal sv. Otec na všechny strany poutníkům, skláněje se k nim, jako by je všechny přivinouti chtěl k otcovskému srdci svému. Ze všech stran ozývalo se nadšené volání: „Sláva!“ „Ať žije papež!“ „Ať žije sv. Otec!“ v různých řečích. Přemnozí účastníci tleskali, jiní mávali šátky, klobouky, a sotva na jedné straně volání trochu utuchlo, na druhé se zdvojnásobilo . . . Byly to chvíle nejvyššího nadšení a nejvroucnější oddanosti k náměstku Kristovu. Sestoupiv s nosítek šel sv. Otec k přichystanému klekátku, kdež se delší chvíli modlil, zatím pak zpívány litanie loretanské. Pak vystoupil k oltáři sv. Petra a zvučným hlasem zapěl tam slova, jimiž udělil *apoštolské požehnání všem přítomným*. Tu pak přistoupil k sv. Otci ndp. kníže arcibiskup, děkoval mu za včerejší milostivou audienci, načež sv. Otec pravil, že se těší na české poutníky. Pak představeny sv. Otci vybrané osobnosti. Jakkoli nebývá zvykem, aby ten, kdo od sv. Otce v soukromé audienci přijat byl, ještě také připuštěn byl k audienci veřejné, u Čechů stala se výjimka. I byli na to od sv. Otce na novo k audienci zváni prelát dr. Krásl, kanovníci dr. Sedlák, dr. Doubrava, dr. Michl. Sv. Otec tiskna jejich ruce pravil hlasem povýšeným: „Raduji se z toho, že vás opět vidím. Poměry v Čechách stále se lepší a doufám, že za působení nynějšího vašeho velepastýře stále lepšími budou. Vy budete podporovati svého arcipastýře; jest to úřadem vašim.“ Takto oslovení kanovníci arci s pohnutým srdcem ujistili sv. Otce o svém pevném předsevzetí, že dle

sil svých nápomocní budou milovanému arcipastýři v řízení arcidiecése. I rozhovořil se sv. Otec, až papežští komoři bojíce se, by sv. Otec se příliš neunavil, kynuli jim, aby se vzdálili. Než sv. Otec láskyp'ně tomu bránil řka: „Nechte je, jsou tak dobří! Sinite eos, sunt tam boni!“ Pak teprv srdečně se s nimi rozloučil. Po té přijati, jak již řečeno, jiní poutníci čeští. Dlužno podotknouti, že za audience zapěny byly české písně: chorál sv. Václavský, Mariánská píseň: „Tisíckrát pozdravujeme Tebe!“ a hymna papežská. Sv. Otec nejen zpěv ten dovolil, ale výslovně si jej přál. A tak ve světovém velechrámu sv. Petrském pod mohutnými klenbami rozléhal se nadšený zpěv český, jemuž nemohli obdivu svého odepřítí přítomní poutníci, na něž účastníci co živi nikdy nezapomenou a zajisté vždy v paměti zachovají ty chvíle dojemné, plné posvátné blaženosti.

V následujících dnech konali poutníci společně pobožnosti k získání jubilejních odpustků, při tom prohlédli si, pokud čas stačil, památnosti římské. Mnozí odjeli pak podívat se na Neapol a navštívit Vesuvu. Zpět do domova vraceli se účastníci pouti dle své libosti.

Dlužno ještě poznamenati, že v říjnu 1900 vykonal pouť do Říma též J. M. ndp. biskup Králové-Hradecký *Edvard Jan Nep. Brynych*, provázen několika poutníky, a od Jeho Svatosti v dalším soukromém slyšení byl blahosklonně přijat a příležitost měl o poměrech v Čechách sv. Otci zprávu podati.

Bylo by čirým nevděkem nevzpomenouti zde chvalně *Mnsgra. dra Františka Zapletala*, místoředitele české kolleje v Římě, který o poutníky československé neocenitelných zásluh sobě dobyt. Staral se o poutníky s péčí neúmornou, všemožně hleděl jim pobyt v Římě zpříjemniti, všechny podrobnosti audience u sv. Otce opatřil tak, že všude bylo pozorovati mocný jeho vliv. Jemu mají účastníci pouti mnoho a mnoho děkovati, u všech zůstavil sobě památku trvalou. I budiž mu skrovnou náhradou za všechnu jeho péči a ná-mahu tento veřejný dík!

A tak v památném milostivém létě 1900 uvedeným zde způsobem i katoličtí Čechové družili se k národům ostatním vykonavše jubilejní pouť do věčného města.

Nelze upřítí, že pouť římská nebyla bez obtíží a svízeli, bez nichž ostatně nebývá ani cesta pro zábavu pouze

konaná. Snad svizele ty přemnohé katolíky československé od pouti do Říma odstrašovaly, ale s plným přesvědčením vyznají zajisté všichni účastníci Římské pouti do jednoho, že všechna peněžitá obět a všechny nesnáze na cestě nikterak nevyvážili přemnohých těch duchovních radostí i milostí, jichž poutníkům dostalo se v Padově, v Assissi a zejména v Římě, kdež dáno jim získati jubilejní milosti i tváří v tvář spatřiti velebného kmeta, slavně panujícího sv. Otce Lva XIII., jehož Bůh církvi sv. zachovej ještě dlouhá léta!

* * *

Řádky tyto napsány úvodem k proslulému spisu „*Trojí Řím*“, jehož II. III. a IV. svazek údům Dědictví Svatojanského podílem na r. 1901 v překladu se podávají. Ti, kdo v Římě byli, zajisté s povděkem přijmou knihu tu, v níž se dočtou o tom, co na vlastní oči viděli, a tím stále vsobě mohou oživovati vzpomínku na pouť římskou. Komu však nedopřáno dosud Řím viděti, tomu nechť umožní kniha tato, aby aspoň v duchu poněkud představiti si mohl to, čeho věčné město poutníkům hojně skýtá.

Nastínil Dr. Jan Nep. Sedlák.

Překladatel čtenáři.

Obava, s jakou jsem se dával do překladu Gaumova „Trojího Říma“, že mi snad bude vytýkáno, jakoby překlad knihy psané v létech čtyřicátých pro dnešní dobu se nehodil, ukázala se při vydání prvního dílu (r. 1897) býti bezpodstatnou; důkaz to, že dobrá kniha nestárne.

S drahnou myslí a bez obavy tudíž přikročil jsem ku vydání tří dílů ostatních. Přece však odhodlal jsem se obsah jejich omeziti ze dvou příčin: vyhověti jsem chtěl přání projevenému mi ředitelstvem Dědictví sv. Jana, aby z praktických důvodů mohly tři poslední díly vyjíti dříve a najednou, — a pak nechtěl jsem čtenáře nuditi zdlouhavými, méně důležitými statěmi pojednávajícími o politických záležitostech tehdejší doby, které jsou již ze všeobecných dějin s dostatek známy. Otevřeně však se přiznávám, že ve příčině poslední nebyl jsem důsledným, tu vynecháváje, onde pak úmyslně ponecháváje obšírnější líčení charitativního a vzdělavatelského působení církve, aby zejména čtenář laik viděl, že mnohé lidumilné ústavy, které považuje nynější svět za moderní vymoženost, v Římě přičiněním církve katolické od staletí již kvetly a prakticky se osvědčovaly.

Snaha po zmenšení objemu knihy byla i příčinou, že redakce pominula tu a tam nápisy latinských, ponechavši pouze české překlady, které sice nikdy nevystihují stručnosti a jadrnosti nápisů latinských, avšak čtenáři latiny neznalému úplně postačí; latinářům pak zbývá ještě s dostatek latinských nápisů, jimiž ukojiti mohou svou oprávněnou zvědavost a seznámiti se s jejich rázem, povahou, formou, účelností a jinými vlastnostmi.

XIV

Pokud neustálená dosud pravidla v českém pravopisu dovoľovala, snažil jsem se při cizích jménech přidržovati se pravopisu fonetického, jakožto češtině nejpřiměřenějšího, a to v míře ještě obsáhlejší, než se dalo v díle prvném.

Namane-li se přes vši píli sem tam nějaký omyl tiskový, nebude to, doufám, čtenářům dobré vůle na závalu, by s radostí knihu četli a čerpali ze studnice vědomostí o věčném městě a jeho katakombách, by obdivajíce se posvátnému Římu přilnuli synovskou láskou k dobré matce, církvi katolické. Vznešeného toho účelu u veliké míře dosáhl „Trojí Řím“ u národa francouzského.

Ve Velkém Újezdě u Olomouce, v lednu 1901.

Antonín Koutný.

OBSAH.

Díl druhý.

Na místě úvodu. Pout' Čechoslovanů do Říma o milostivém léte r. 1900	III
Překladatel k čtenáři	XIII
1. ledna 1842. První den nového roku v Římě. — Návštěva u sv. Petra. — Rozměry. — Umělecké krásy. — Stolec sv. Petra. — Zakladatelé řádů. — Baldachýn — Kopule čili baň. — Kostel sv. Petra obrazem nebes. — Ostatky. — Návštěva u kněze P. V. — Prut zpo- vědníkův	3
2. ledna. Organizace vlády církevní. — Římské kongregace; jejich účel, původ a zřízení. — Propaganda. — Posvátné officium. — Index. — Kongregace concilu. — O zkonšce biskupů. — O residenci biskupů. — Kongregace biskupů a řeholníků. — O kázni řeholníků. — O immunitě církevní. — Kongregace konsistorní. — Kongregace obřadů. — Odpustků a svatých ostatků, církevních záležitostí mimořádných. — Křest rodiny židovské; její příběhy	14
3. ledna. Penitenciarie. — Datarie. — Římská kancelář. — Rota. — Encykliky. — Breve. — Bully. — Vyslanci a latere. — Nunciové. — Vyslancové rození, legati natl. — Delegati. — Kardinálové protektorů. — Návštěva u rodiny židovské. — Konservatoř nov. křtěnců	26
4. ledna. Piscina publica. — Lázně Karakalovy. — Sochy. — Výlet do vzduchu. — Upomínka na Karakalu. — Údolí nymfy Egerie. — Kostel sv. Nerea a Achillea. — Původ jeho pojmenování Fasciola. — Sedm síní. — Mezkové Sixta V. — Forum Nervovo. — Chrám Palladin. — Jatky mučenníků	34
5. ledna. Starý okres Via Lata. — Hrob Publicia Bibula. — Basilika svatých apoštolů. — Dům Marciálův. — Chrám Slunce. — Kostel sv. Marcela. — Palác Doria. — Kostel Panny Marie in Via Lata. — Vězení sv. Pavla. — Palác Benátský. — Kostel sv. Marka	39
6. ledna. Slavnost Zjevení Páně či sv. tří králů v Římě. — Mše latinská, řecká, armenská a maronitská. — Agapy v Propagandě. — Slavnost jazyků. — Dojmy	45
7. ledna. Kvirinál. — Chrám Boha Fidie. — Chrám Kvirinův. — Náměstí na Kvirinálu. — Palác. — Podrobnosti o konklave — Upomínky. — Únos Pia VII.	49
8. ledna. Vodojemy a vodotrysky v Římě. — Vodovody starých Římanů. — Moc a síla věčného města	60

9. ledna. Sloup Antoninův. — Blesková legie. — Vypuklina. — Edikt Marka Aurelia. — Obnovení sloupu Sixtem V. — Monte Citorio. — Vodovody a vodotrysky. — Gnomon čili ruka od slunečních hodin. — Pole Martovo. — Septa a Villa publica. — Zahrady, lázně a jezero Agripovo 64
10. ledna. Panteon; jeho dějiny. — Bohatství a nádhera. — Očišta. — Zázrak. — Minerva. — Hrob blah. Angelika de Fiesole. — Světnice sv. Kateřiny Sienské. — Náměstí Navonské. — Fontány. — Trh. — Hry. — Svatá Aneška 68
11. ledna. Palác Brashi. — Anekdota. — Náměstí Pasquinovo. — Chiesa Nuova. — Upomínky na sv. Filipa Norejského. — Mladý Spazzara. — Campo di Fiore. — Divadlo, sloupohradí, kurie Pompejova. — Smrt Césarova. — Palác Spada. — Socha Pompejova. — Sv. Jeroným křesťanské lásky. — Bojiště námořních bitev Caesarových. — Popis lodních zápasů 78
12. ledna. Papežská audience. — Dojmy. — Přijetí svatým Otcem. — Královská důstojnost papežů. — Soukromý pokoj papežův. — Popis osoby Jeho Svatosti Řehoře XVI. Obřady při líbání nohou 81
13. ledna. Návštěva u P. Mautony. — Podrobnosti o sv. Alfonsu. — O jeho kanonisaci. — List světcův. — Zda jest jeho nauka o mravech místní, novou, nebezpečnou, zapovězenou? — Zajímavý hovor tohoto dobrého řeholníka. — Návštěva u sv. Ludvíka Francouzů 86
14. ledna. Kněz Palotta. — P. Bernardo. — P. Ventura. — Kázání italská 87
15. ledna. Kostel Belisárův. — Panna Maria in Fornica. — Císařská hranice ku spalování mrtvol. — Její popis. — Pohřební obřady a průvod Augustův. — Jeho mauzoleum. — Košile asbestová čili osinková 91
16. ledna. Náměstí Lidové del Popolo. — Obelisk. — Panna Maria del Popolo. — Námořní zápasy Domiciánovy. — Trojice Hor 95
17. ledna. Chrám Antoninův. — Most a Hrad Andělský. — Anekdota o tlupě loupežníků. — Panna Maria in Transpontina. — Sloupy sv. Petra a sv. Pavla. — Báň svatopetrská. — Palla. — Pohřebiště cizinců 98
18. ledna. Trastevere. — Most Fabriciův. — Ostrov Tiberský. — Most Cestiův. — Památky pohanské. — Křesťanské pomníky. — Mučnická smrt sv. Cecílie. — Kostel sv. Cecílie; její hrob. — Její pokoj v lázních. — Mosaika na klenbě a v kůru. — Ostatky — Svatý František a Ripa. — Pokoj sv. Františka. — Křížová chodba klášterní 105
19. ledna. Panna Maria in Trastevere. — Taberna meritoria. — Reskript Alexandra Severa. — Zázrak s olejovým zřídlem. — Důkazy. — První kostel zasvěcený Panně Marii. — Pohled na pramen. — Nápis. — Mosaiky. — Hroby. — Ostatky mučedníkův. — Obyvatelé za Tiberou. — Svatý Petr in Montorio 110
20. ledna. Poprava 114
21. ledna. Mše ve vězení svaté Anešky. — Svěcení beránek v kostele sv. Anešky za hradbami. — Podrobnosti o palii. — Popis kostela. — Kostel sv. Konstancie. — Večerní modlitby. — Návštěva u kardinála Paky 118

22. **ledna.** Obrácení Ratisbonno. — Vypravování Bussiéra 128
23. **ledna.** Kostel sv. Ondřeje delle Fratte — Vzpomínka na kardinála Konsalviho. — Úvahy o umění v Římě. — Rozmluva Kanovy s Napoleonem. — Návštěva paláců a soukromých galerií. — Palác Barberini. — Palác Borghese 129
24. **ledna.** Palác Ruspoli. — Schody. — Palác Chigi. — Galerie. — Knihovna. — Palác Ruspigliosi. — Aurora od Guida. — Poprší Scipiona Afrického. — Kostel sv. Ignáce. — Hrob sv. Aloisa z Gonzagy. — Kostel al Gesù. — Hrob sv. Ignáce. — Lázně Neronovy. — Kostel sv. Eustacha 182
25. **ledna.** Panna Maria Pokoje. — Vzpomínka na Sixta V. — Sibily Raffaelovy. — Palác Vidoni. — Posvátné letopočty Verria Flaka. — Palác Corsini. — Ecce homo od Guerchina. — Malby od Paola Veronesa, Ticiána atd. — Farnesina. — Kostel sv. Ondřeje della Valle. — Malby na kopule od Dominikina 137
26. **ledna.** Palác Farnese. — Fontány. — Podobizny. — Řezby a malby. — Vítězoslava Římanů. — Popis vítězoslavy Titovy. — Průvod triumfátorů. — Zakončení triumfu či vítězoslavy. — Úvahy 139
27. **ledna.** Veřejná konsistoř ve Vatikáně — Pět nových kardinálů. — Odevzdání klobouků. — Anekdota. — Návrat na Forum 145
28. **ledna.** Druhá část vítězoslavy. — Trh na otroky. — Postavení a zaměstnání otroků. — Jak se s otroky nakládalo. — Uprchlí otroci 148
29. **ledna.** Řím čistě křesťanský. — Povaha dobročinnosti křesťanské. — Průvodce cestou bolesti. — Dobročinnost římská k novorozeňátkům a sirotkům. — Přístroj k přijímání dětí v ústavě sv. Ducha. — Popis tohoto ústavu 154
30. **ledna.** Dobročinnost římská k novorozeňátkům a sirotkům. — Nemocnice sv. Rocha in Ripetta. — Panna Maria in Aquiro. — Dítky učencovy 161
31. **ledna.** Křest pana Ratisbonna. — Pokračování ve zkoumání Říma křesťanského. — Dobročinnost římská k sirotkům. — Apoštolský hospic sv. Michala. — Jeho původ. — Jeho čtyři rodiny čili čeledě. — Jeho uspořádání 164
1. **února.** Návštěva u kardinála Maie. — Římská dobročinnost k sirotkům. (Pokrač.) — Hospic Panny Marie Andělské. — Hospic Tata Giovanni 169
2. **února.** Hromnice. — Svěcená hromnička — Římská dobročinnost k sirotkům. — Svátá Kateřina Františkánů. — Čtyři světci korunovaní. — Žebračky. — Zoccolletto. — Opatrovna Panny Marie Bolestné. — Opatrovna Boromejská, opatrovna božské Prozřetelnosti a sv. Eufemie 172
3. **února.** Návštěva u kardinála Mezzofantiho. — Anekdoty. — Dobročinnost římská k osiřelým dívkám. (Pokrač.) — Opatrovna Piova. — Panna Maria Útočištná. — Arcibratrstvo Zvěstování Panny Marie. — Kaple papežská v Minervě 176
4. **února.** Dobročinnost římská k nemocným. — Nemocnice sv. Spasitele, sv. Jakuba, sv. Galikána 180
5. **února.** Dobročinnost římská k nemocným, kteří potřebují rychlého příspění. — Hospic Panny Marie Útěšné. — Benfratelli. — Chronické nemoci. — Útulna pro osoby potřebující domácí služby. — Apoštolské návštěvy. — Úkol apoštolských almužníků 184

6. **úhora.** Římská dobročinnost k okřívajícím, — k vyléčeným chudášům.
— Veřejné práce a podniky. — Příspěvky soukromé. — Apoštolské
almužnictvo 188
7. **úhora.** Anekdota. — Jiné druhy dobročinnosti k chudým: návštěvy
v domácnosti. — Odbor příspěvkový. — Půjčování peněz chudým. —
Péče o potřeby v domácnosti chudiny. — Loterie. — Bratrstvo sv. Ivona 191
8. **úhora.** Karneval. — Dobročinnost římská k chudým, kteří postrádají
přístřeší. — Návštěva u sv. Havly a u sv. Alojsa 194
9. **úhora.** Popelečná středa. — Kaple papežská. — Dobročinnost římská
ke starcům, — ke vdovám. — Útulna Barberini pro umírající. — Při-
sluhující nemocných — Arcibratrstvo smrti. — Zdravas Maria (Ave
Maria) mrtvých 199
10. **úhora.** Sakoni (Sacconi). — Almužny soukromé — Úvahy o dobro-
činnosti římské 208
11. **úhora.** Rotunda sv. Jana před branou Latinskou. — Kolumbarium
Pomponia Hylasa, — rodiny Volusijské. — Náhrobek Scipionů. —
Kříž a cesta v Koloseu 207
12. **úhora.** Nouze duševní. — Římská dobročinnost k nevědomým. —
Školy okresní, — jejich řízení a kázeň, — jejich počet; — vyučování
bezplatné. — Sv. Josef Kalasancký. — Vznik jeho ústavů. — Bez-
platné školy pro chlapeckou mládež. — Doktrináři. — Bratři křesťan-
ských škol 210
13. **úhora.** Školy pro titlá děvčátka. — Ústav blahoslavené Angely z Me-
riči. — Školy papežské. — Školy zbožných učitelek. — Jiné ústavy.
— Poznámky. — Stručný přehled 214
14. **úhora.** Odjezd do Neapole. — Albano. — Upomínka na sv. Bona-
venturu. — Palazolla. — Zříceniny Alby Longy. — Monte Cavo. —
Jezero Albánské. — Nymfea. — Kostel Gandolfo. — Domnělé hroby
Askania a Kuriaciů. — Horác a sv. Pavel. — Aricia. — Genzano. —
Jezero Nemi. — Civitá Lanivia 216
15. **úhora.** Veletri. — Cisterna. — Vzpomínka na sv. Pavla. — Močály
Pontinské. — Ardea, Antium, Sezze. — Linea Pia. — Forappio. —
Upomínka na sv. Pavla. — Fossa Nuova. — Upomínka na sv. To-
máše — Teracina — Chrám Joviše Anxura a Miuvy. — Zámek
Dětřichův. — Biskupský chrám. — Residenční palác a nemocnice . 221
16. **úhora.** Guardiola. — Upomínka na Tiberia. — Upomínka na Esme-
narda. — Pokojík sv. Tomáše. — Námořní loupežník čili korsar Be-
dřich Barbarosa. — Itri. — Hrob Ciceronův. — Mola di Gaeta. —
Vila Ciceronova. — Vzpomínky na Gaetu. — Minturno. — Kampania 226
17. **úhora.** Upomínka na Hanibala. — Kapua. — Amfiteátr. — Mozaiky.
— Katedrála. — Upomínka na Belarmina. — Aversa — Blázinec. —
Neapol. — Lazzaroni 231
18. **úhora.** Povšechný pohled na Neapol. — Pluk královské gardy. — Ka-
tedrála. — Hrob Karla Andegavského. — Starodávňé sloupky. —
Křestní kaple. — Basilika sv. Restituty. — Příběhy ze života této
svěťice 237
19. **úhora.** Po druhé v katedrále. — Hrob krále Ondřeje — Kaple sv.
Januaria. — Pokladnice. — Zákristie. — Hůl sv. Petra. — Kostel
Kartusianský. — Slovo od papeže 241

20. **února.** Kostely sv. Petra ad Aram, — della Pietà di Sangri, — sv. Pavla Staršího, — sv. Kajetána, — sv. Ondřeje Avelinského. — Pokoj tohoto posledního. — Sv. Dominik Starší. — Obrazy. — Hroby královské. — Upomínky na sv. Tomáše. — Fresky Giotovy. — Upomínka na nešťastného Konradina. — Il Gesù Nuovo. — Pokoj sv. Jeronýma. — Vycházka k jezeru Anaguskému. — Psí jeskyně. — Hrob Virgilův. — Panna Maria del Parto. — Náhrobek Sannazarův. — Panna Maria a Piè di Grotta 243
21. **února.** Jeskyně Pausilipova. — Pozzuolo. — Upomínka na sv. Pavla. — Katedrála. — Upomínka na sv. Januára. — Podstavec z dob císaře Tiberia. — Chrám Serapidy. — Cesta Kampánská. — Jezero Lukrinské. — Anekdota. — Jezero Avernské a jeskyně Sibylina. — Baja. — Kúmy. — Mys Mysenský. — Podivuhodný rybník. — Pole Elysejská. — Makarony. — Upomínky a dojmy 249
22. **února.** Pompeji. — Dějiny, zříceniny a záhuby města. — Všeobecný pohled. — Dojmy. — Prohlídka a zkoumání budov náboženských, občanských a soukromých. — Úvahy 258
23. **února.** Museum Burbonské. — Život náboženský. — Život veřejný. — Soukromý život starých 266
24. **února.** Vesuv. — Resina. — Eremitáž čili Poustevna. — Upomínka na Spartaka a Plinia. — Příchod na vrchol Vesuvu. — Sestupování s Vesuvu. — Úrodnost půdy sopečné. — Herkulánům. — Portici. — Corricolo 272
25. **února.** Albergo čili útulna pro chudé. — Karel III. — Benedikt XIV. — P. Rocco. — Dobročinnost neapolská k dítkám opuštěným. — Ponti Rossi. — Sv. Január chudých. — Katakomby. — Čínská kolej. — Gesù Vecchio. — Tělo sv. Chrysaanta a sv. Darie. — Vestálka mučnice. — Neapolská zbožnost. — Anekdota 278

Díl třetí.

26. **února.** Cesta do Mugnana — Cimitile. — Katakomby. — Kostel. — Kristus Konstantinův. — Mučnické nástroje. — Jeskyně sv. Félix. — Soutěsky Kandinské. — Mugnano 291
27. **února.** Bojiště u Kau. — Pochod Hanibalův. — Nola. — Sv. Paulín. — Augustus — Zvony. — Návrat do Neapole 297
28. **února.** Předběžné úvahy. — Anekdota o sv. Alfonsu z Liguori. — Nocera. — Bratr Filip. — Pokoj sv. Alfonsa. — Podrobnosti o jeho smrti. — Jeho podoba. — La Cava. — Knihovna. — Návrat do Neapole. — Kazatelé na ulici 303
1. **března.** Ischia. — Procida. — Sicilské nešpory. — Azurová jeskyně. — Kapri. — Vzpomínky na Tibéra — Monte Solaro, — Upomínky na Francouze. — Salerno. — Hrob sv. Matouše a sv. Řehoře VII. — Amalfi. — Katedrála. — Dějepisné upomínky. — Atrani. — Brány sv. Vykupitele. — Sorrento. — Tasso. — Quisisana. — Kastelamare. — P. Maria v Pozzanu. — Obchodní loď. — Zbožný obyčej . . . 811
2. **března.** Odjezd z Neapole. — Úvahy o lidu neapolském. — Kapua. — Anekdota. — Kalvi. — Ponte-Storto 818

3. března. San Germano. — Zříceniny. — Monte Kasino. — Kostel. —
Knihovna. — Vzpomínka. — Anekdota. — Hotel dell' Amalfi . . . 321
4. března. Arce. — Arpino. — Upomínky na Cicerona a na Maria. —
Akvinu. — Upomínky na sv. Tomáše — Rocca Secca a P. San Ger-
mano. — Ceperano. — Frosinone. — Ferentino. — Světské upo-
mínky. — Vězení sv. Ambrože. — Večerní klekání. — Hospoda della
Fontana . . . 380
5. března. Anagni. — Vila Ciceronova. — Hrobka. — Hrob sv. Magna
a sv. Olivy. — Archiv kapitolní. — Rukopisy. — Charta Boni-
face VIII. — Upomínky. — Valmontone. — Bojiště konsula Fabia
Kombusta. — Jezero Regilské. — Návrat do Říma . . . 384
6. března. Obřady při svěcení zlaté růže. — Dobročinnost římská. —
Katechismus. — Arcibratrstvo Panny Marie del Pianto. — Císařský
svátek. — Přípravy k prvnímu sv. přijímání. — Svatá Lucie in Tra-
stevere. — Svatý Vít na Eskvilfué . . . 337
7. března. Návštěva u Overbeka; podrobnosti o tomto umělci. — Co činí
Řím k přípravě na svátky velikonoční. — Kázání. — Štace. — Kate-
chismy. — Duchovní cvičení. — Náboženské slavnosti. — Poznámky
jakéhos protestanta . . . 341
8. března. Co činí Řím pro všechny neděle k uchování života mravního.
— Cvičení pro farníky i cvičení soukromá. — Misie městské. — Cvi-
čení u sv. Víta a u Panny Marie in Capella. — Výklad písmu sva-
tého. — Křížová cesta v Kolosen. — Požehnání velebnou Svátostí. —
Každodenní cvičení a pobožnost ke cti Pána Ježíše a Panny Marie.
— Pohřeb . . . 347
9. března. Svatá Františka Římská. — Noční oratoře. — Caravita. —
Školy večerní . . . 350
10. března. Vystavení a ustavičné se klanění nejsvětější Svátosti oltární.
— Ustavičná účta Panny Marie . . . 353
11. března. Devítidenní pobožnost k sv. Josefu. — Příprava ke svátkům.
— Co činí Řím o všedních dnech k zachování mravního života . . . 356
12. března. Mše svatá u sv. Mikuláše in Carcere. — Spolek sv. Aloisa
z Gonzagy. — Lidumilný ústav delle Pericolanty. — Úvahy. —
Mravní statistika . . . 359
13. března. Mše u sv. Stanislava Kostky. — Kterak dále napomáhá Řím
k životu mravnímu. — Zajatci. — Prohlídka hradu Andělského, Ka-
pitola a Lázní Diokleciánových. — Arcibratrstvo sv. Jarolíma. —
Vězení na cestě Juliově . . . 363
14. března. Svatý Petr in Montorio. — Návštěva u zpovědníka mladých
zajatců. — Svatý Michal. — Jiné skutky ve prospěch vězněných. —
Irlandané u sv. Háty alla Suburra . . . 366
15. března. Pobyt v kostele sv. Augustina. — Knihovna Angelica. —
Zbožné útulny u sv. Kříže Loretského, u Panny Marie in Trastevere
a u božského Milosrdenství. — Úvahy . . . 369
16. března. Slavnost v paláci Massimi. — Apolinář. — Universita. —
Římská kolej. — Knihovny . . . 373
17. března. Vily. — Vila Albani. — Ústav Kampův. — Vila: Ludovisi,
Borgése, Pamfili . . . 377

18. **března.** Pyramida Cestiova. — Zkráceniny nápisů na pomnících a užitečná znalost jejich pro cestovatele 381
19. **března.** Brána Trigemina. — Kaple rozloučení. — Sv. Pavel za hradbami. — Svatý Vincenc a Anastáz. — Svatý Pavel se třemi studentkami 384
20. **března.** Neděle květná. — Anekdota. — Oblouk Drusův. — Římské cesty. — Cesta Apiova. — Basilika sv. Šebestiána. — Upomínky. — Nápis. — Vila Maxenciova. — Chrám a cirkus Romulův. — Hrob Cecilie Metely. — Kostel Domine, quo vadis? — Slova sv. Ambrože a slova Suarezova 390
21. **března.** Frascati. — Vily. — Kardinál Mikara. — Tuskulum. — Jeskyně železná (Grotta ferrata) 397
22. **března.** Palestrina. — Vzpomínky na Pia VI. — Subiaco. — Tivoli. — Katedrála. — Vzpomínky na sv. Symforosu. — Chrám Vesty. — Sibylly. — Vila Mecenášova. — Malé vodopády. — Vila Varova čili Madona del Quintiglio. — Jeskyně Sirén. — Vila D'Este. — Vila Hadriánova. — Hrob rodiny Plantiovy. — Solfatarre. — Most Mammo. — Návrat do Říma 408
23. **března.** Kostel sv. Magdaleny. — Svatý Kamil de Lellis. — Tmy v kapli Sixtinské. — Kterak nesnadno jest těmto obřadům obcovati. — Všeobecná představa o těchto obřadech. — Malby v kapli Sixtinské. — Zpěv Žalmů a Nářků. — Miserere od Bainiho, od Baie a od Allegriho. — Úsudek biskupa Wisemana o Miserere 410
24. **března.** Mše v kapli Sixtinské. — Ofertorium Palestrinovo. — Průvod do kaple Paulinské. — Umývání nohou. — Hostina Večeře Páně. — Obřadní úloha velikého penitenciáře. — Umývání oltáře u sv. Petra. — Oltářky. — Kázání o utrpení Páně u sv. Ondřeje della Valle . . 416
25. **března.** Veliký pátek. — Pohled na Řím. — Klanění se ostatkům sv. Kříže v Jerusalemě. — Obřady v kapli Sixtinské. — Odhalování kříže. — Uctívání ostatků u sv. Petra. — Tři hodiny smrtelných úzkostí Páně. — Křížová cesta. — Hodinka opuštěnosti Panny Marie. — Bohoslužby dle obřadu řeckého. — Akademie Arkádů 419
26. **března.** Kaple Sixtinská. — Zpěv Exultet, Prorocství a slavnostních litaní. — Mše papeže Marcela. — Životopis Palestrinův. — Zpěv Gloria in excelsis. — Alleluja. — Návštěva u hrobu Palestrinova. — Pohled na Řím. — Koloseum při záři měsíce 421
27. **března.** Velikonoce. — Pohled na Řím a na basiliku sv. Petra. — Vjezd papežův. — Mše. — Pohled na náměstí sv. Petra. — Slavné požehnání. — Rodinné slavnosti. — Osvětlení Vatikánu 425
28. **března.** Rozloučení se s Římem pohanským. — Ohňostroj na tvrzi Andělské. — Uvahy o římských slavnostech ve svatém těmdu a o svátcích velikonočních 429
29. **března.** Rozloučení s Římem křesťanským a s Římem podzemním. — Okovy sv. Petra a sv. Pavla za hradbami. — Okovy sv. Petra a sv. Pavla in Vincoli. — Slova sv. Chrysostoma 432
30. **března.** Pokoj sv. Aloisa z Gonzagy. — Rozloučení se sv. Petrem a Pavlem. — Podoby obou apoštolů. — Konečné „s Bohem“ 436

- 31. března.** Odjezd z Říma. — Vzpomínka na Macdonalda. — Otricoli. — Narvi. — Katedrála. — Hrob sv. Kasia. — Vzpomínka na císaře Nervu. — Terni. — Vzpomínka na Tacita. — Boj generála Lemoina. — Mučeníci. — Vodopád delle Marmore. — Somma. — Spolito. — Upomínky pohanské i křesťanské. — Foligno. — Casa Pia. — Katedrála — Svatý mučeník Felician 439
- 1. dubna.** Svatý František Asiský. — Panna Maria Andělská. — Odpustky Porciunkulské. — Svátek. — Asisi. — Kostel a klášter sv. Františka Asiského. — Zpáteční cesta do Foligna 443
- 2. dubna.** Tolentino. — Svatý Mikuláš. — Murat. — Macerata. — Rekanati. — Loretta. — Městská brána. — Ulice. — Náměstí. — Dějiny svatého domku z Nazareta 448
- 3. dubna.** Dojmy. — Mše ve svaté kapli. — Popis kostela, — pomníku, který jest kolem svaté kaple. — Zákristie. — Pokladnice. — Palác apoštolský. — Lékárna. — Paní Božského Srdce 455
- 4. dubna.** Mše svatá u oltáře Zvěstování Panny Marie. — Příchod poutníků. — Palmatinci; jejich modlitby. — Nový vozka. — Smlouva. — Odjezd z Lorety. — Ankona. — Oblouk Trajánův. — Katedrála. — Sarkofag Karkoniův. — Krátký životopis a obrácení mladé Anniny Kostantini 461
- 5. dubna.** Sinigaglia. — Její tržiště. — Fano. — Toscombrone. — Upomínka na Hasdrubala. — Pesaro. — Katedrála. — Vzpomínka na Bossiniho, na Rafaela, na Brabanta. — Republika San Marino. — Organizace států papežských. — Bimini. — Slavobrána Augustova. — Kostely. — Mučnická smrt sv. Gaudence. — Obraz od Pavla Neronesi 467
- 6. dubna.** Tribuna Césarova. — Kaple Zázraku. — Svatý Antonín Paduánský; jeho kázání k rybám. — Obrácení Bonvilovo. — Brána sv. Juliána. — Most Augustův. — Přechod přes Rubikon. — Cervia. — Pignata. — Klášter Classis. — Mozaika. — Svatý Romuald. — Císař Oto. — Ravenna 469
- 7. dubna.** Ravenna. — Panna Maria della Rotunda. — Palác Detřichův. — Hrob Dantův. — Kostel sv. Vitála. — Hrob Galie Placidie. — Kostel sv. Romualda. — Katedrála. — Kazatelna sv. Maximina. — Knihovna. — Vzpomínky. — Svatý Germán z Auxeru. — Sloup Francouzů. — Anekdota. — Stát Románský 475
- 8. dubna.** Ferrara. — Zámek. — Katedrála. — Panna Maria del Vado. — Chvalozpěv O Gloriosa Domina. — Knihovna. — Rukopis Tassův, Ariostův a rukopis Gueriniho. — Vězení Tassovo. — Nemocnice. — Celní úřad rakouský. — Vzájemné styky Rakouska se Svatou Stolicí. — Rovigo 480
- 9. dubna.** Padova. — Dějiny. — Universita. — Palác Spravedlnosti. — Il Salone. — Pranýř. — Pád andělů. — Kavárna Pedrocchi. — Prato della Valle. — Dům hraběte Ludvíka Kornara. — Upomínky a pamětnosti z jeho života 483
- 10. dubna.** Svatá Žofie. — Katedrála. — Svatý Daniel. — Blahoslavený Řehř Barbarigo. — Křtitelna. — Tělo sv. Matěje. — Hrobka sv. Prodocima. — Panna byzantinská. — Annunziata. — Malby od Giotta. — Sv. Justina. — Podrobnosti historické. — Sv. Antonín. —

- Kaple světcova. — Popularita světcova. — Pokladna — Gotická káditelnice a lodička. — Jazyk sv. Antonína. — Sklenice Aloardina. — Jeho kázání. — Socha Guattamelatova. — Břehy řeky Brenta. — Benátky 488
11. dubna. Věž sv. Marka. — Pohled na Benátky a dějiny Benátek. — Kostel sv. Marka. — Přenesení těla sv. Marka. — Pokladnice. — Náměstí sv. Marka. — Koně. — Lev. — Palác vévodský. — Vězení. — Nápis 495
12. dubna. Pokračování v paláci vévodském. — Malby. — Knihovna. — Palác krásných umění. — Škola benátská. — Palác Barbarigo. — Grimani. — Poprší Beatrice. — Zbrojírna — Bucentaur 501
13. dubna. Kostely della Salute, — Dei Frari, — sv. Petra. — Upomínka na sv. Vavřince Justiniana. — Pojem o vládě benátské. — Pomník Marka Antonia Bragadina. — Svatý Jiří Větší. — Hlavní oltář. — Vzpomínka na Pia VII. — Pomník dožte Micheliho. — Kaple Františkánů. — Upomínky na sv. Marka 504
14. dubna. Křesťanská láska Benáťanů — Milosrdenství. — Spedaletto. — Svatý Jarolím Emiliani. — Ostrov Murano. — Sklenné tabule. — Perly. — Hřeb umučený. — Ostrov sv. Lazara — Mechitaristé. — Světlování moře. — Poslední záblesk slávy města Benátek. — Loďstvo a bitva u Lepanta. — Jména lodí 508
15. dubna. Treviso. — Vicenza. — Divadlo olympické. — Madona del Monte. — Montebello. — Vzpomínky: Anekdota. — Verona. — Jezero Gardské. — Rivoli: Vzpomínka. — Projev statečnosti. — Atila, Svatý Lev. — Bergamo: Tržiště. — Svatý Alexander. — Přechod přes Addu 513
16. dubna. Milán. — Úvahy. — Katedrála. — Všeobecný pohled na Milán. — Zákristie sv. Satyra. — Kazatelna sv. Petra, mučeníka. — Jeho hrob, jeho ostatky, jeho příběhy 518
17. dubna. Svatý Ambrož. — Upomínky na Teodosa. — Hrob Stilichův. — Tělo sv. Ambrože, — svatého Gerváse a Protáse, — svaté Marcelíny. — Postel sv. Satyra. — Upomínka na sv. Augustina. — Svatý Karel a Kalvin. — Lazaret. — Monza. — Kostel. — Železná koruna. — Anekdota. — Zpáteční cesta do Milána 522
18. dubna. Pěstování rýže. — Pavia — Tělo sv. Augustina. — Univerzita. — Boromejská kolej. — Bojiště. — Chartreuse 528
19. dubna. Kázání. — Knihovna. — Knihovna ambrosiánská. — Leonardo da Vinci. — Panna Maria Milostí. — Freska poslední večeře Páně. — Průmyslovna 531
20. dubna. Odjezd z Milána. — Anekdota. — Novara. — Vercelli. — Katedrála. — Hrob sv. Amadea. — Rukopis sv. Marka 533
21. dubna. Pohled na Turin. — Obrazárna. — Museum egyptské. — Nástroje k orání. — Zbraně. — Sochy. — Svatí. — Katedrála. — Kaple Potního Roucha. — Královský palác 536
22. dubna. Kostel della gran Madre di Dio. — Zámek Stupinigi. — Superga. — Útulny. — Rosiny. — Domek božské Prozířetelnosti. — Silvio Pellico. — Odjezd z Turina. — Valdenští. — Suza 539

- 23. dubna.** Loučení s Itálií. — Náhorní rovina na hoře Cenisu. — Hostinec pro poutníky. — Lans-le-Bourg. — Cesta přes Alpy. — Saint-Jean-de-Maurienne. — Chambéry. — Přechod přes horské hřebeny. — Most u Beauvoisina. — Lyon. — Návrat do Neversu 543
- Seznam papežů v časovém pořádku 550**

Díl čtvrtý.

Dějiny katakomb.

- 14. prosince.** Katakomy čili podzemní Řím. — Všeobecný přehled. — Jména a poloha. — Počet různých čtvrtí. — Proč jsou na pokračí cest římských. — Podoba a rozměr katakomb 555
- 15. prosince.** Původ katakomb. — Domněnka Bosiova a Boldettiho. — Domněnka P. Marchiho. — Historické důvody o čistě křesťanském původu katakomb. — Důkazy hmotné 561
- 19. prosince.** Všeobecný ráz katakomb. — Hrobníci. — Dějiny katakomb. — Katakomba sv. Petra. — Její původ. — Její ozdoby 567
- 20. prosince.** Hrobníci. — Vypodobení. — Dojem. — Modlitba. — Katakomba Vatikánská. — Její původ. — Její chlouby. — Rubáš mučovníků. — Mučnické nástroje. — Úcta věřících k zemřelým. — Svět křesťanský 574
- 21. prosince.** Dějiny katakomb od jejich vzniku až k šestnáctému století. — Zbožná touha křesťanů odpočívati v katakombách. — Nápis. — Tři poznámky o nápisech. — Pohřbívání v katakombách po pronásledování křesťanů. — Přenášení mučovníků do kostelů. — Dějiny a popis katakomb na Cestě Aureliově. — Pohřebiště sv. Kalepoda, — sv. Julia, — sv. Procesy a Martiniána 586
- 22. prosince.** Dějiny katakomb od šestnáctého století až po naše dny. — Svátý Filip Nerejský. — Bosio. — Boldetti. — Marangoni. — D'Agincourt. — Příčiny zasypání chodeb. — Nynější vykopávání. — Cesta Korneliova. — Katakomy na Cestě do Porta, — sv. Ponciána, — sv. Generosy, — sv. papeže Julia 595
- 23. prosince.** Katakomy na Cestě Ostijské. — Dvojí určení katakomb. — Křesťané v katakombách za doby pokoje, v čas pronásledování. — Proč více vhodí? — Hroby pro dvě, tři těla. — Katakomy sv. Luciny, sv. Timothea, — sv. Félixa, — sv. Cyriaka 602
- 2. ledna.** Katakomy na Cestě Ardeatinské. — Nápis náhrobní. — Význačné známky nápisů křesťanských. — Stručnost, jednoduchost. — Sloh. — Slovo Depositus. — Katakomy sv. Nerea a Achilea. — Vítězoslava sv. Flavie. — Katakomy sv. Damasa. — Její mučnická smrt. — Její odpověď 610
- 3. ledna.** Katakomy na cestě Ardeatinské (Pokračování). — Nové zkoumání nápisů. — Věnování Duchům posmrtným. — Stáří nápisů. — Katakomy sv. Balbiny a sv. Papeže Marka. Dějiny 621
- 5. ledna.** Katakomba na Cestě Apiové. — Lampy. — Umístění. — Látka. — Forma. — Význam. — Upomínky na sv. Cecílii, — na sv. Filipa Nerejského, Mojižše to šestnáctého století. — Tajná část hřbitova sv. Kalixa 628

- 8. ledna.** Svěcení vody pro nemocné. — Nové zkoumání katakomb sv. Kalixta. — Kubikula. — Trojí druh kubikul. — Původ. — Katakomby sv. Kalixta. — Slavné upomínky z dob pronásledování na papeže a mučelníky 634
- 9. ledna.** Katakomby sv. Zefyryna, — sv. Cecílie, — sv. Sixta. — Dějiny. — Arcosolium čili Monumentum arcuatum. — Původ. — Podrobnosti o Církvi římské z r. 251. — Nápis na hrobkách. — Jejich náboženský účel. — Oltář. — Stolice biskupská. — Žehnáčky 639
- 12. ledna.** Mučnická smrt sv. Taciány. — Proč byli mučnicki předhazováni dravé zvířeti? — Katakomby u Cesty Apiovy; pokračování. — Katakomba Pretextátova. — Rozloha. — Původ. — Proslavené chlouby této katakomby. — Nápis papeže Damasa 643
- 13. ledna.** Katakomby u Cesty Apiovy (pokr.). — Katakomby sv. Sotery. — Dějiny. — Způsob stavby kostelů podzemních. — Naše kostely stavěny byly dle kostelů v katakombách 646
- 14. ledna.** Katakomby sv. Eusebia a sv. Marcela. — Dějiny. — Malby v katakombách. — Prospěšnost. — Řezby a malby jsou tak staré jako křesťanství. — Malby v katakombách z dob apoštolských a z dob pronásledování. — Rozloučení s Cestou Apiovou 650
- 15. ledna.** Katakomby u Cesty Latinské. — Katakomby Aproniánovy. — Dějiny. — Svatá Engenie. — Malby v katakombách. — Adam a Eva. — Kain a Abel. — Noe. — Katakomba sv. Gordiána a Epimacha. — Dějiny 654
- 17. ledna.** Katakomby na Cestě Latinské (pokrač.) — Katakomby sv. Simpliciana a Serviliána. — Dějiny. — Malby v katakombách. — Abraham. — Rozdílné druhy kříže. — Josef. — Mojžíš. — Faraon. — Archa úmluvy. — Samson. — David. — Eliáš. — Katakomba sv. Tertuliána. — Dějiny 657
- 19. ledna.** Katakomby na Cestě Lavikánské. — Katakomby sv. Ctibora, Marcelína, Petrá a Heleny. — Dějiny. — Malby. — Část historická. — Job. — Tři mládenci v peci ohnivé. — Daněš v jámě lvové. — Jonáš. — Ezechiel. — Katakomby sv. Klaudia, Nikostrata, Symforiana, Kastora, Simplicia a Čtyř Světců Korunovaných. — Dějiny 661
- 25. ledna.** Katakomba sv. Kastula. — Dějiny. — Malby. — Narození Páně. — Klanění se mudrců. — Ježíš mezi učiteli. — Ježíš pokřtěn od Jana. — Ježíš uzdravuje slepého. — Katakomba sv. Zotika 664
- 26. ledna.** Katakomby na Cestě Tiburtinské. — Dějiny. — Malby v katakombách (pokrač.) — Spasitel žehná dítkám, — křísí Lazara. — Beránek s křížem. — Monogram Kristův 667
- 27. ledna.** Katakomby na Cestě Nomentánské. — Dějiny. — Příběhy sv. Nikodéma. — Malby (zakoně.) — Panna Maria. — Sv. Petr a Pavel. — Mučnicki. — Agapy. — Katakomby sv. Alexandra. — Katakomby sv. Prima a Feliciana 669
- 28. ledna.** Katakomby sv. Restituta. — Dějiny. — Katakomby sv. Anešky. — Malby v katakombách, část dekorativní. — První symbolismus. — Odznaky prvních křesťanů: — Ryba, — Delfin 672
- 29. ledna.** Katakomba sv. Priscily. — Malby (pokračování a konec). — Odznaky: vůl, — holubice, — jelen, — páv, — kohout, — stromy, — cypřiš, — palma, — slíva, — réva, — věnce, — kotva, — sedmi-

- ramenný svícen. — Katakomy sv. Silvestra, sv. Felicie a sv. Alexandra. — Dějiny 677
1. února. Katakomy na cestě Saláské. — Dějiny. — Rozhled po umění křesťanském. — Katakomy sv. Hilaria a sv. Thrasona. — Dějiny . 680
3. února. Katakomy na návrší Okůrkovém. — Nápis v katakombách — Návrší v katakombách. — Nápis na sklenicích a na mísách. — Počtené pravdy 682
15. března. Katakomy na staré Cestě Saláské. — Katakomba sv. Hermesa. — Dějiny. — Obyvatelé katakomb; — všickni jsou katolíci, mezi nimi není ani pohana, ani žida, ani kacíře 687
16. března. Madona in Trastevere. — Opětná návštěva katakomby sv. Hermesa. — Upomínky. — Prostí křesťané. — Mučníci nejmenovaní. — Mučníci s vlastním jménem. — Uctívání mučníků . . . 689
17. března. Sv. Josef z Arimathie. — Katakomy na Cestě Flaminiové. — Katakomba sv. Valentina. — Dějiny. — Znamky mučnické smrti. — První známkou palma 691
18. března. Katakomba sv. Theodory. — Nádob s krví. — Toužebnost křesťanů, mít u sebe nádobu s krví mučníků 695
19. března. Audience papežská. — Horlivost křesťanů všech dob. — Nádob na lokulech jsou skutečně nádoby s krví. — Krev tato jest 698
23. března. Vyzdvížení dvou těl mučníků z katakomby sv. Priscily. — Počet mučníků v Církvi katolické. — Rozloučení s katakombami i s Římem 700
-

TROJÍ ŘÍM.

Díl druhý.

1. ledna 1842.

První den nového roku v Římě. — Návštěva u sv. Petra. — Rozměry. — Umělecké krásy. — Stolec sv. Petra. — Zakladatelé řádů. — Baldachýn. — Kopule čili báh. — Kostel svatého Petra obrazem nebes. — Ostatky. — Návštěva u kněze P. V. . . . — Prut zpovědníkův.

Dnes byl jsem svými myšlenkami více ve Francii než v Římě. Vzpomínka na naše přátele, která jest tak sladkou v jejich blízkosti, jak trpkou v dáli, zaujala nás hned při prvním procitnutí. Co as dělají? O čem rozmlouvají? Ach, myslí zajisté na nás, mluví o nás, posílajíce nám upřímná přání. I my měli jsme pro ně přání v srdci i na jazyku. Položili jsme je na posvátný oltář, do lůna společného Otce veliké rodiny křesťanské, svěřili jsme je andělům nebeským, kteří přes širošířé roviny italské a vysoké hory alpské zanesli je našim přátelům.

Po přátelích z Francie přišli na řadu naši přátelé v Italii. S radostí to pravím, že v Římě shledáváme se s neobyčejnou účastí, která nám zjednává brzy přátele, ano můžeme říci bratry. Rozdíly v podnebí a krajině, protivy národnostní mizí zde mnohem rychleji nežli kde jinde, ponechávajíce místo citům náboženským. V Římě každý cítí se jako doma, a to vším právem. Což není Řím městem společného Otce, není středem náboženství katolického, kolébkou a trůnem víry, která od jednoho konce k druhému pojí všechna věrná srdce jednou a touže myšlenkou, jednou a touže láskou? Což není chloubka Říma chloubou mojí? Jeho učení není-li náukou mojí?

Hle, takto může mluvit katolík francouzský, anglický, český, africký, asijský, a jeho vlast tím neutrpí újmy. A tak myslí, tak mluví bezděky, je-li přítomen v Římě. Dostalo se nám návštěvy a přání od několika přátel cizích i domácích. Tato známka přátelství, která má zajisté původ svůj ve společné víře, vzbudila v nás dojem, který tak brzy nevyumizí.

Na ulicích bylo ze všech úst slyšeti *Buon capo d'anno*, kteréhožto slova odedávna užívají Římané, přejíce si šťastného nového roku. Avšak toto přání nebylo všecko; pozorovali jsme, že v Římě jako v Paříži dělí se společnost lidská o novém roce na dvě strany, jednu, která dává, a druhou, která dostává novoroční dárky; a pokud jest mi známo, jest tato poslední mnohem četnější, avšak svrchovaně spokojenou.

Nevšímajíce si dále této zajímavé stránky lásky křesťanské a ponechávajíce ji úplně jejimu štěstí, užili jsme prázdné chvíle a odebrali jsme se do kostela k sv. Petru. Bylo zajisté slušno, abychom započali nový rok návštěvou u krále města. S knězem V . . . , zpovědníkem francouzským jsme se dohodli, že se sejdemo v jeho příbytku, totiž u zpovědnice v této veliké basilice. Když jsme kráčeli kolem sloupu Neronova, vznešený náš průvodčí uctivě smekl, odříkávaje krátkou modlitbičku. „Pozdravujete zajisté jeden z nejslavnějších odznaků vítězného křesťanství?“ podotkl jsem já. — „Činím ještě něco více,“ pravil mi on na to, „pozdravuji pravý kříž, jehož částka uschována jest v obelisku, a odříkávám „*Otče náš* a *Zdrávás*,“ za něž udělil Sixtus V. neplnomocné odpustky.“ Učinili jsme podobně a již byli jsme v kostele sv. Petra, jehožto dějinami a stavitelstvím měli jsme se hlavně zabývatí.

Dříve nežli jsme vstoupili do předsíně, bylo nám řečeno: „Popatřte na tyto sloupky podpírající velikou síň; kdybychom je vodorovně rozřízali, měli bychom před sebou stál tak veliký, že by se zaň mohlo posaditi dvanáct osob.“ Jako všickni cestovatelé, odpověděli jsme i my k této řeči posuňkem nedůvěry, avšak brzy jsme museli obrátiti a dáti za pravdu, že by se oněm dvanácti osobám velmi pohodlně sedělo. Jest zvláštností kostela sv. Petra, že všecko jest v něm obrovské, avšak nic se nezdá velikým. Hlavní příčinou tokoto přeludu jest z jedné strany způsob stavitelství řeckého s velikými oblouky, z druhé strany pak poměrný

soulad, který ze všech částí mohutné budovy tvoří pravidelný celek, tak že žádná část nevyniká nad druhou.

Dříve než jsme překročili práh, chtěli jsme si učiniti obraz o změnách, kterým byl podroben kostel, nežli se stal svou velkolepostí prvním chrámem na světě.

Hned při prvním uvažování naskytlo se nám dosti zajímavé porovnání. Mezi různými čtvrtěmi města Říma byl obzvláště Vatikán poskvrněn pověrami a hanebnostmi pohanskými. Chrám Dobré bohyně, chrám Apollinův, chrám Neronův a přítomnost strašných hadů oprávnějí a vysvětlují slovo „hanebná“, kterým nazývá Tacitus krajinu za Tiberou. Ó hlubokosti úradků věčných! Toť právě to místo, které vyvolila Prozřetelnost božská pro nejvznešenější chrám na okrsku zemském. Právě na té půdě, na které byl pánem starodávný had, kde zamýšlel Nero udusiti církve v kolébce, měl se zastkvíti před očima všech národů chrám Rybáře galilejského, nesmrtelný to pomník dvojího vítězství nad světem a peklem. Na úpatí téhož pahorku, kam otupělí Římané přicházeli pro lživé věštby, měl lid křesťanský přijímati neklamné věštby svaté pravdy. Odtud dostalo se též pahorku jména Vatikán (Vaticinium znamená po česku věštba, proroctví).

A hle, mučedníci, které dal Nero usmrtiti, byli od svých bratří uloženi do vyhloubených jeskyní poblíž cirků a zahrad císařských. I Apoštol, stav se obětí krutého císaře, našel odpočinek mezi svými bratřími a dal základ k velikému městu mučedníků. Nad těmito jeskyněmi, které byly hrobem, útočištěm a kolébkou prvních křesťanů, dal nástupce sv. Petra Anaklét vystavěti skromnou kapličku. A kdo vypoví nám slzy, které prolily, a modlitby, které odeslány byly k nebesům na tomto místě ctihodném za bouřlivých dob církve prvotní? Když se ukázala první jitřenka míru, změnil Konstantin bez otálení původní kapli ve chrám důstojný onoho místa, které mělo býti posvěceno. Když na-
dešel určitý den a práce stavební měly započíti, odebral se císař na Vatikán a odložil císařský odznak i purpur, aby sám učinil počátek při kopání základů, vybrav dvanáct košů hlíny země na počest dvanácti apoštolů. A což neslušelo se, aby ruce císařů, které dříve pomáhaly stavěti chrámy modlám, byly nyní posvěceny účastenstvím při stavbě chrámu Bohu pravému? Tělo sv. Petra bylo vyzdvíženo z hrobu

a položeno do stříbrné schránky, která byla opět uzavřena do pozlacené skříně kovové, ozdobené zlatým křížem, který vážil sto padesát liber.

Konstantin a sv. Helena závodili spolu, aby okrášlili tento nový chrám. Toto jest krátký seznam jejich darů: sochy dvanácti apoštolů ze stříbra, z nichž každá vážila 300 liber, tři zlaté kalichy ozdobené čtyřiceti pěti drahokamy, vážící po dvanácti librách; dvě zlaté konvičky po desíti librách; patena z ryzího zlata; svatostánek v podobě věže, nad nimž vznášela se holubice; tento ozdoben byl dvěma sty padesáti perlami a vážil 30 liber; pět stříbrných paten po patnácti librách; zlatá koruna před náhrobkem a svícen ozdobený třiceti delfiny, který vážil 35 liber; uprostřed kostela dva a třicet stříbrných svícňů ozdobených delfiny; oltář z tepaného zlata a stříbra ozdoben byl dvěma sty desíti drahokamy a vážil 350 liber; kaditelnice na voňavé kadidlo z ryzího zlata obohacena byla padesáti perlami a vážila patnáct liber; nad to ještě nadán byl kostel značnými důchody na opravy a ku zvýšení velkoleposti při obřadech.

Tento vznešený chrám posvěcen byl papežem sv. Silvestrem 18. listopadu r. 324. Po mnohých opravách, obnoveních, zvětšeních, ano po úplném znovuzbudování stal se chrám tím, čím jest až do dnešního dne. Průčelí spočívá na osmi sloupech a čtyřech pilířích korintských, které jsou od sebe odděleny pěti branami. Věnovalo jest vyčnívající galerií, na níž rozestaveno jest třináct obrovských soch, představujících našeho Spasitele a dvanáct apoštolů. Na každé straně jsou nádherné hodiny. Věčná škoda však, že kostel sv. Petra stavěn jest ve slohu renesančním.

Pět bran v průčelí, které čelí pěti branám chrámovým, vede do předsíně zářící zlatem a mramorem. Naproti braně prostřední jest proslavená mozaika, zvaná „Navicella“. V tomto díle ze 13. století spatřujeme sv. Petra, ač řídí loďku zmiatanou větry. Pravá pohnutka, proč obraz tento nachází se v předsíni, není všem cestujícím známa. Nevědomí křesťané totiž zachovávali po mnoho věků pohanský zvyk, že patřice na vycházející slunce, uctívali je před vkročením do basiliky. Aby jim byl dán důstojnější předmět k uctívání, umístěna byla namísto tomto mozaika, která jest tu až posaváde. Ani jediného dne během třiceti let neopomenul učený kar-

dinál Baronius, vcházeje do chrámu sv. Petra, pozdravití obraz ten a odříkati tuto modlitbu: „Pane, zachraň mne před proudy hříchů, jako jsi vysvobodil Petra od vln mořských“; *Domine, ut erexisi Petrum a fluctibus, ita eripe me a peccatorum undis*. I ostatní soudruhové zbožného kardinála řídí se dle jeho příkladu, a tolikéž činí i poutníci, jimž příklad onen znám jest.

Na obou koncích předsíně zobrazeny jsou dvě nejzávažnější události z dějin církevních. Jízdecké sochy Konstantina a Karla Velikého připomínají vítězství církve křesťanské nad světem pohanským a společenskou její převahu nad mocí státní. Veliká brána kovová, dar to Eugena II., jest ozdobena vypuklinami, které představují mučednictví sv. Petra, korunovací císaře Zikmunda, jakož i události ze sněmu ve Florencii o kýženém spojení církve řecké a latinské. Nad touto branou jest podivuhodná vypuklina Berinova, která představuje našeho Spasitele, an svěřuje svoje ovečky péči Petrově.

Cestovatel vstoupiv do basiliky darmo pátrá po ohromných rozměrech, o nichž slyšel mluvit. Výška, šířka, délka, vše zdá se mu býti zcela obyčejným; a přece sv. Petr předčí velikostí nejrozsáhlejší kostely na Východě i na Západě: i kostel sv. Žofie v Cařihradě, i katedrálu v Miláně i kostel sv. Pavla v Londýně. Katedrála Milánská jest toliko 418 stop dlouhá a 312 široká; kostel sv. Pavla není více než 499 stop dlouhý a 251 široký; kdežto délka sv. Petra v Římě od vchodu až za oltář obnáší 575 stop, šířka pak příční lodi 419 stop.

Loď prostřední jest 82 stopy široká a 142 vysoká, připočítáme-li k tomu i klenutí. Různé tyto rozměry jsou vydlabány v dlažbě chrámové. Celá tato dlažba z mramoru neb z porfyru podobá se stkvělému záhonu, posázenému květinami a rozdělenému na růžice, obdélníky a na menší záhonky roztomilé rozmanitosti a veliké bohatosti kreseb.

Kropenky u vchodu zvětšují z počátku tento přelud, který se však brzo rozptýlí. Všimneme-li si jich blíže, poznáme nejlépe velikost sv. Petra. Bylo nám řečeno: „Andělé, kteří kropenky nesou, mají šest stop,“ a my jsme odpověděli: „Toť jako obyčejně upřilíšňování [přemrštěných cestovatelů.“ Avšak brzy jsme se přesvědčili, že slyšeli jsme svatou pravdu. Změřili jsme anděly, kteří na první pohled

podobají se malým dětem, ve skutečnosti jsou však kolosy zvýší 6 stop. Jsou z mramoru bílého a podpírají dvě mušlové nádoby ze žlutého mramoru, které umístěny jsou naproti sobě před prostředními pilíři. Chtěl jsem podati svěcené vody vzácnému příteli, který nás doprovázel; on však ji odmítl a pravil: „Chceme-li získati odpustky, když bereme vodu v basilikách římských, musíme si ji ze žehnáček bráti sami; tak tomu chtěli papežové, aby každý věřící vykonával sám osobně tento skutek zbožnosti.“

Když přijdeme k sv. Petru, abychom se podívali jeho krásám, jsme ve velikých rozpacích, kde začít. Různé pomníky, mistrovská díla malířská i sochařská poutají naši pozornost. Začneme-li se vznešenou basilikou po pravé straně, spatříme na prvním místě kapli *P. M. Bolestné*, kde prozrazuje se umělé dláto Michelangela v nesmrtelné soše Panny Marie, která drží na klíně svého mrtvého Synáčka. Sloup obložený železem, který stojí poblíž oltáře, jest dle podání jedním ze dvanácti sloupů chrámu jerusalémského, které dal Konstantin postavit kolem konfesse sv. Petra. Starodávný nápis na sloupu oslavuje četné zázraky, které přihodily se před očima zbožných poutníkův u tohoto pomníku, posvěceného přítomností a možná také dotknutím božského Mistra. Poněkud dále objeví se nám kaple sv. *Šebestiána*, která jest proslulou dvěma hroby Innocence XII. a Matildy, hraběnky z Mantovy. Opodál jest velkolepá kaple *nejsvětější Svátosti Oltářní*, v níž patřiti můžeme na památné hroby Sixta IV. a Řehoře XIII., na nádherný svatozánek a ještě nádhernější mosaikový obraz představující Přijímání sv. Jeronýma. V této kapli, zbaven jsa všech ozdob své důstojnosti, umývá sv. otec na zelený čtvrtek nohy dvanácti starcům. Potom následuje kaple *Panny Marie* vystavěná dle nákrešů Michelangela se svým oltářem P. M., v září alabastru, ametystů a jiných drahocenných kamenů. Benedikt XIV. zde odpočívá mezi *Vědou a Láskou křesťanskou*. Podivuhodný jest též oltář *Navicella*, jehož obraz mosaikový představuje nám Petra tonoucího a Spasitele utišujícího vlny; dále *Rezzonico* čili náhrobek Klimenta XIII., dílo to Kanovy. Dva lvové, kteří si hoví na hlavičkách sloupových, považují se za nejkrásnější lvy z doby novověké, které vůbec známe.

Za oltářem ukazuje se u veliké výši stolec sv. Petra.

Jaká to radost pro katolíka a obzvláště pro kněze, spočinouti zraky svými na tomto úctyhodném pomníku! Tot tedy onen stolec tisíckrátě ctihodnější, než kurulské stolce senatorů římských a než všechny trůny císařů a králů, onen stolec, na němž tolikrátě seděl Petr v podzemních chodbách Vatikánu, s něhož světil první kněze a biskupy, s něhož kázal a udílel svátosti prvokřestanům, jejichžto oděv stav se včera bělostným, obilený ve vodách křestních, měl býti den na to zbarven krví mučenickou.

Dlouhý čas byl chován podle těla sv. apoštola ve vatikánské katakombě, až stal se prvním trůnem, na němž sedávali jeho nástupcové po svém zvolení. Konečně dal jej Alexander VII. umístiti na pomník, který vidíme až do dnešního dne, a který stál neméně než sto tisíc římských tolarů. Oltář ze vzácného mramoru a stolec z pozlaceného kovu, v němž chová se dřevěný stolec Apoštolův, jsou ony dvě části, z nichž skládá se toto krásné dílo. Hořejší část jest podepřena čtyřmi velikými sochami z kovu, které představují čtyři veliké církevní učitele, dva východní a dva západní. Z každé strany druží se nádherné náhrobky Pavla III. a Urbana VIII. Pod tímto stolicem dvojnásobně ctihodným sedává sv. Otec, když sloužívá slavnou mši svatou.

Vracíme-li se po levé straně kostela, přijdeme k oltáři svatých apoštolů Šimona a Judy, který jest ozdoben dvěma mohutnými sloupy z černé žuly egyptské, a uprostřed nich stkví se mosaikový obraz, na němž sv. Petr uzdravuje chromého. Pozastavme se před kaplí sv. *Lva Velikého* a obdivujeme dva sloupy z červené žuly, a nádhernou vypuklinu *Algardovu*, na niž spatřujeme papeže, an odvracuje *Attilu* s válečným vojskem od Říma.

Oltář vyniká čtyřmi sloupy, z nichž dva jsou z alabastru a dva z černé žuly. Nesmrtelné paměti Pius VII. sedě mezi sochou *Síly* a *Moudrosti*, odpočívá v kapli *Klementinské* pod mausoleem, které má svůj původ v dlátu *Thorwaldsenově* a ve velkomyslnosti věrného kardinála *Gonsalviho*.

Po těchto pomnících následuje kaple *kapitoly sv. Otce*. Zavřena jest mříží z pozlaceného kovu, a poskytuje, obzvláště po čas bohoslužebných úkonů, překrásný rozhled. Pod sousední branou bývá prozatímně uložena mrtvola posledně panovavšího papeže; jako u sv. *Divíše* ve Francii nebývá tělo jeho spuštěno do hrobu až do úmrtí nástupce.

Mezi mistrovskými díly, která zasvěcena jsou nesmrtelné památce svatých a papežů, stkvějí se některá královskými nešťastníky: Pomníky Stuartovců, dílo to Kanovy, zdobí kapli *Obětování Panny Marie*. Kaple *křesťní* zakončuje tento věnec svatých, z nichž jest jedna nad druhou stkvělejší.

Přisedše na místo, odkud jsme vyšli, počali jsme novou obchůzku po veliké lodi. Pravá i levá strana zastavena jest obrovskými sochami zakladatelů všech řádů náboženských. Tito veleduchové, kteří v každém věku vysíláni byli na pomoc církvi, tito slavní vojevůdcové, jejichž vojska slavně hájila pravdu, ctnost a vzdělanost, tvoří dvojí dlouhou řadu, a jako dvojnásobný řetěz, který táhne se kolem zdi, slavnostně se drží ku stolci sv. Petra, jedinému to středu jednoty a ohnisku vždy zářícímu světlem a láskou křesťanskou.

Sklopíme-li oči, setkají se naše zraky se sochou sv. Petra, sedícího na trůně. Již jsem o ní mluvil, avšak považuji za vhodné promluvit o ní ještě jednou, poněvadž přivádí nám na mysl ušlechtilou vzpomínku. Co se o ní může říci v *cestopise po Itálii*, jest, že kov ku soše této poskytla socha Joviše Kapitolinského, a že jest pomníkem vděčnosti Lva Velikého. Slovnatý papež dal ji uliti na počest sv. apoštola, který jsa mnohem mocnější než Joviš, zachránil město před zuřivým Attilou.

Ješto jsme proniknutí touto upomínkou, — není nám za těžko, nápodobiti poutníky katolické a políbiti nohu sochy této a dotknouti se jí čelem; dále se tak na znamení lásky a oddanosti. Srdce naše se rozplývá, když při tomto zbožném úkonu si vzpomene, že otec dějin církevních, nesmrtelný Baronius po třicet let každého dne dotýkal se svým vznešeným čelem nohy této sochy a uctivě ji líbal. Současně pak vycházela z jeho úst slova dětinné pokory a jednoduchosti: Pokoj a poslušensství; věřím v jednu, svatou a apoštolskou církev římskou: *Pax et obediencia; credo Unam, Sanctam et Apostolicam Romanam Ecclesiam*.

Čím více blížíme se ku konfesi sv. Petra, tím více množí se vnitřná úcta. Aby úcta tato ještě více se zvýšila, přikazuje se zvláštním dekretem kongregace obřadů ze dne 10. října 1594, ze kterého nikdo není vyňat, ani sám císař, aby každý, kdo přibližuje se ku soše, poklekl, a pod klatbou církevní zakázáno jest každému knězi čistiti neb

krášlití oltář, není-li oblečen rochetkou. Oltář tento, při němž toliko svatý Otec smí mši svatou sloužiti, vznáší se na sedmi stupních z bílého mramoru, jest osamocen a dle ustáleného zvyku obrácen ku straně východní. Čtyři točité sloupy z pozlaceného kovu podpírají baldachýn. Na rozích oltáře stkvějí se čtyři andělé obráceni ke čtyřem stranám světa. Z pod jejich nohou vycházejí čtyři převrácené podstavce, které na svých koncích společně nesou pozlacenou kouli s křížem. Celý tento oltář zdá se býti prostřední výšky; a přece nejvyšší palác v Římě, palác Farneský není tak vysoký jako tento velkolepý pomník.

Zdá se mi, že konfesse sv. Petra obsahuje úplné dějiny církve bojující. Založena jsouc od apoštolů, udržována od mučedníků, povznášejíc se nad zbytky přemoženého pohanství, zvouc k sobě vyvolené Boží, rozptýlené do všech úhlů světových, vládouc křížem celému světu a pozvedajíc vznešenou hlavu svou až ku branám nebes: takovou ukazuje se nám církev v době svého putování na zemi. Avšak zde jest pouze jedna částka čili spíše jedna polovice její jsoucnosti. Jako božský zakladatel tak i vznešená společnost církevní panuje na nebi i na zemi; chrám v pravdě katolický má nám ji zobrazovati v tomto dvojím stavu. A hle, při stavbě kostela Svato-Petrského v Římě byl vele duch Michelangela veden oním božským vnuknutím, které plodí mistrovská díla.

Dlouho byv oddán umění pohanskému pozvedl nesmrtelný pracovník ušlechtilé svou hlavu, a nadšen byv svatou věrou vztýčil k nebesům vznešenou baň. Tímto na nejvyšším smělmým pokusem dostalo se umění křesťanskému potřebné prostory, aby se mohla ve vši své velkoleposti rozvinouti představa o církvi katolické. Na těchto rozsáhlých zdech, které mají 130 stop v průměru a tři sta stop výšky, zobrazuje nám mosaika nejživějšími barvami církev vítěznou se svými slavnými stupni: totiž svatými a světicemi Božími, královnou andělů a svatých, dále velebnou Trojicí Boží, dále nekonečností, a konečně s křížem, kterým vévodí věčnosti a nekonečnosti podobně jako ovládá čas i prostoru.

Avšak církev nebeská nejeví se nám tu pouze v malbě; ona žije v kostele sv. Petra v nesčetných ostatcích svatých a mučedníků.

Cizinci, kteří jste snad přinesli s sebou do Basiliky

srdce zmitané pochybnostmi, vy poutníci s vědomostmi nedokonalými a pouhou všetečností, vám nezbyvá nyní lež opustiti chrám tento. Všechny tyto zevnější krásy této budovy mijely by před vašimi očima jako stkvělé panorama; vy byste se jim obdivovali a je posuzovali, a tím vše by bylo pro vás odbyto. Vnitřní okrasa domu Božího zůstala by pro vás ukrytou; neboť svět nadpřirozený, který svatyni obývá, jest pro vás ničím.

Katolický křesťan porozumí těmto věcem; neboť pouze on může je očima svými prohlédnouti a srdcem svým prociťti. Je-li tudíž kostel sv. Petra pro svou krásu odleskem nebe, činí jej obyvatelé svatých obrazem nebeského ráje. Rozliční řádové nebes jsou tu zastoupeni. I ten, který jest povýšen nade všechny svaté, jest uctíván v odznacích svého vítězství. Před zástupem tolika svatých svědků posvátná hrůza nás pojímá, a s neznámými pocity po příkladu milionů jiných poutníků procházeli jsme tento pozemský ráj. Není zde ani jednoho obyvatele nebeského Jerusáléma, který by nám svou přítomností na mysl neuváděl nějakou živou vzpomínku.

Ježíš Kristus, král nebes má zde značnou část kříže, železo z kopí, kterým byl otevřen jeho bok, a roucho, na němž vytisknut byl božský obličej.

Marie, královna nebes, má tu část vlastního závoje. Jsou zde částečné ostatky sv. Jana Křtitele, největšího ze synů lidských, ostatky sv. Anny a sv. Josefa.

Chovají se tu těla *apoštolů a evangelistů*: slavná těla sv. Petra, sv. Pavla, sv. Šimona, sv. Judy; ostatky sv. Ondřeje, sv. Jakuba Staršího, sv. Bartoloměje a sv. Lukáše.

Papežové mají zde 35 těl svatých a mučedníků: Linus, Klétus, Anakletus, Evarist, Sixtus I., Telesfor, Hygin, Pius I., Eleutér, Viktor, Fabius, Jan I., Jan II., Lev I., Gelasius II., Symachus, Ormisdas, Agapet, Řehoř I., Bonifác IV., Deodat, Eugen I., Vitalián, Agaton, Lev II., Sergius I., Řehoř II., Řehoř III., Zachariáš, Pavel I., Lev III., Lev IV., Mikuláš I., Lev IX. a Felix IV.

Těla a ostatky biskupů a církevních učitelů sv. Chrysostom, Basil, Řehoř Naziánský, Polykarp, Hilár, Řehoř Divotvorce, Karel Boromejský, Jarolím a Tomáš Akvinský.

Kněží, jáhnové a mnichové: Sv. Tomáš z Vilanovy, sv. František Assiský, sv. Antonín Padovanský, sv. Petr

z Alkantary, sv. Bernardin Sienský, sv. Filip Nerejský, sv. Štěpán, sv. Vavřinec, sv. Vincenc sv. Pavel poustevník, sv. Antonín poustevník.

Mučedníci každého věku, stavu a pohlaví : Žalárníci sv. Petra, svatý Proces a sv. Martinián; sv. Anastáz, sv. Theodor, sv. Nicej, sv. Achilej, čtyřicet Mučedníků, sv. Gorgon, sv. Tiburc, sv. Petronila, sv. Bibiána, sv. Theodora, sv. Hata, sv. Kolumba, sv. Zuzana, sv. Balbína, sv. Rufina, sv. Kateřina, sv. Pudenciana, sv. Markéta, a množství jiných, kteří vyvážnůvše z velikých protivenství omyli šat svůj v krvi Beránka.

Toť jsou obyvatelé kostela sv. Peterského v Římě, toť svědkové, kteří na nás patří, bratři, kteří nás přijímají, přátelé, kteří nás utěšují; toť vzorové, kteří nám ukazují své palmy a vítězné koruny. Zná-li kdo shromáždění vznešenější, místo světější a dokonalejší, obraz nebe na zemi? Běda cestovateli, který má oči a nevidí, který má smysl a nechápe, který má srdce a necítí!

My zahloubavše se zrakem do zevnějších i vnitřních krás prvního chrámu na světě, naprosto jsme již zapomněli, proč jsme sem ještě přišli. Konečně ještě jeden pohled na konfesi sv. Petra připomněl nám výtečného zpovědníka francouzského. Četné zpovědnice, umístěné v této části kostela a mající nápisy: *Řeč španělská, Řeč anglická, Řeč řecká*, oznamují nám přítomnost poenitenciářů. Slova: *Řeč francouzská*, napsaná na výklenku prostranné zpovědnice, upozornila nás na příbytek velebného Pána p. V Ze dvířek této zpovědnice trčel proutek asi 6 stop dlouhý, který nedal pokoje našim mladistvým přátelům.

A co jest vlastně poenitenciář čili zpovědník? Proč jest opatřen oním dlouhým proutkem? Proč se jím dotýká hlav mimojdoucích, kteří si toho přejí? Toť jsou otázky a obyčeje, o kterých většina cestujících hlouběji nepřemýšlí: O *Poenitenciarii* budu brzy mluvit. Zatím zmiňuji se pouze, že u sv. Petra jsou kněží rozličných národů katolických, kteří zpovídají cizince. Obdaření jsouce obzvláštním plnomocenstvím, vykonávají pod právomocí velikého Poenitenciáře úřad dvojnásobně prospěšný. Jejich zaměstnáním jest, dávati rozhrěšení a přispívati kajicníkům, řídití a rady udíletí svým krajanům po čas jejich pobytu v Římě. Poněvadž s jistotou je nalezneme u sv. Petra, stává se zpovědnice takorba jejich

druhým příbytkem. Zde lze s nimi mluvit, zde přijímají listy doporučovací, zaznamenávají si naše přání, vyřizují audience u sv. Otce a vymáhají dovolení k obřadům ve Vatikáně.

Laskavý kněz V vykonává tyto povinnosti s takovou ochotností, že právem nazýván jest *Prozřetelností Francouzů*.

„Otihodný Otče,“ pravil mu náš Jindřich, „co znamená dlouhý prutek, který máte před sebou, a proč dotýkáte se jím hlavy kolem jdoucích, když si toho přejí?“ — To jest znamení svobody duchovní. Čtyřicet dní odpustků jest spojeno s tímto skutkem pokory, kdo jej vykoná s náležitou pokorou.“ Co si máme tudíž mysliti o cestujících, kteří vypravují bez uzardění, že v Římě odpouštějí se hříchy udeřením prutu? Co si máme dále mysliti o cestujících, kteří sice mlčky schvalují obyčej tento, ale přece veřejně se stydí jemu se obdivovati a jen s odporem se mu podrobují? Nevědět zajisté, že u Římanů se dalo osvobození otroků udeřením holi do hlavy. Řím křesťanský zachoval až dosud zvyk tento. Vládcové světa snímali prutem pouta otroků, církev však, mnohem mocnější než oni, vyvádí naše duše z otroctví, užívajíc téhož znamení. Obřady katolické zvětšují takto se vznešenou jednoduchostí obřady ze šeré dávnověkosti.

2. ledna:

Organisace vlády církevní. — Římské Kongregace; jejich účel, původ a zřízení. — Propaganda. — Posvátné officium. — Index. — Kongregace concilu. — O zkoušce biskupů. — O residenci biskupů. — Kongregace biskupů a řeholníků. — O kázni řeholníků. — O imunitě církevní. — Kongregace konsistorní. — Kongregace obřadů, — Odpustků a svatých ostatků, církevních záležitostí mimořádných. — Křest rodiny židovské; její příběhy.

Včera v kostele sv. Petra užil jsem slova *Poenitentiarie*; slovo toto zavdává mi dnešního dne příčinu promluvit o kongregacích římských.

O vládním zřízení duchovním lze nám užiti slov Vol-

térových: „Mnoho jich o něm mluvilo, avšak málokterí je dobře poznali a pochopili.“ Řím jsa středem světa katolického, vyřizoval mnoho důležitých záležitostí, které týkaly se obrany a šíření sv. evangelia. Řím křesťanský bydlel ještě v katakombách a jž církev korintská přišla k němu jako dcera ku své matce se stížností a prosbou, aby urovnán byl rozkol v Korintě vzniklý. Později dožaduje se Říma církev Východní, aby rozhodl pochybnost o slavení velikonoce. I církev africká poddává se mu v choulostivé záležitosti o křtu kacířů; konečně celý svět podrobuje se mu ve svých pochybnostech, svěřuje mu své bolesti, a předkládá mu k rozhodování spletilé otázky — týkající se života mravního, a někdy i života politického a společenského. Innocenc I. praví: „Ze všech stran chvátají napojit se u zřídla apoštolského.“ — Císař Justinián psal papeži Janovi: „Vaše církev jest matkou všech ostatních církví, a my nedovolíme, aby vám bylo neznámo, co se týká církví ostatních.“ Všecky věky řídily se tímže příkladem, a Řím zůstal vždy věren svému poslání.

Avšak kterak dovedla církev řídit tak různé záležitosti s bezvadnou moudrostí? První a stálou péči její bylo, že ku pomoci nadpřirozené, která jest jí Bohem slíbená, hleděla přidružení vědomosti a zkušeností. Řím neodmítá, nýbrž volá k sobě nadané hlavy. Věda a ctnost dopomáhají zde více než kde jinde k důležitým úřadům a vysokým hodnostem. Dějiny papežů a kardinálů podávají nám o tom četných příkladů. Řím založil pro zvláštní záležitosti jednotlivé odbory. Odbory tyto mají dvojí účel: *rozšiřovati* a *neporušené zachovati* sv. evangelium. Takovými jsou tedy původ, počet, způsoby a vlastnosti římských kongregací.

I. První místo zaujímá kongregace *Propagandy*. Jsa ubytován blízko její budovy, měl jsem dvojí příčinu, proč jsem započal právě touto kongregací svou obcházku. Založena byla r. 1622. od papeže Řehoře XV.; skládá se z jednoho kardinála, který má název prefekt, z několika jiných kardinálů a protonotářů apoštolských, kteří jsou dobrými znalci cizích řečí. Účelem jejím, jak již jméno její naznačuje, jest *rozšiřovati* viru po celém světě. Péče tudíž týkající se misí a dozor nade všemi semináři, z nichž vycházejí misiónáři, tvoří hlavní obor jejího úřadování. Každou neděli mívá

shromáždění u sv. Otce; ostatní porady konají se často ve vlastním ústavě propagandy na náměstí španělském.

Tento nádherný ústav nazývá se *Urbanova kolej Propagandy*, dle papeže Urbana VIII., který ji založil r. 1627. Určena jest pro mladíky cizích národností, kteří se připravují ke stavu duchovnímu. Dle nařízení Alexandra VII. zavazují se všickni chovanci Propagandy přísahou, že nevstoupí do žádné řehole bez svolení sv. Stolice, a že hlásati budou Evangelium ve svém domově. Mladici tito, kteří po většině posíláni jsou sem od misionářů, neplatí ničeho ani za cestu, ani na zaopatření a vzdělání; apoštolská láska hradí všechny tyto výlohy. Letos je tu 80 chovanců.

Oděv jejich sestává z římského klobouku a z černého taláru s knoflíky a s červeným pásem. Téměř každého dne vycházejí na procházku, aby se uvarovali škodlivého vlivu *široka*; o prázdninách dopřává se jim odpočinku na venkově v okolí Říma. Ostatní čas věnují posvátným studiím, v nichž vyučování jsou dovednými a vynikajícími učiteli. Obsáhlé knihovny mohou vždy ve svůj prospěch upotřebiti.

Majetkem propagandy jest též knihtiskárna, která má různé druhy cizích liter, aby mohla vydávati misály, bible, katechismy a jiné knihy ku potřebě nově obrácených národů. Četné světnice slouží ku pohostění nových křesťanů a chudých biskupů, kteří se uchýlí do Říma. Od svého založení byla propaganda opravdovým semenišťem horlivých misionářů, apoštolských vikářů, biskupů, arcibiskupů a mučedníků.

II. Kongregace čili soudní stolice *Sv. Officia*. Nestačit pouze rozsévati slovo Boží, nýbrž také třeba jest bdíti nad stromem Božím a chrániti jej hryzoucího červa kacířství a bezbožnosti. Tak ve středověku povstalo mnoho sektářů, kteří pod zástěrou pravdy a ctnosti kazili zdravou nauku a mlčeli k neslýchaným výstřednostem svobodářským. Nejen víra, i osvěta Evropy byla ohrožena. Proto veliký papež Innocenc III. založil sv. Officium. Nemusíme se o něm šířiti chválou od té doby, co kydali naň hanu bez výminky všickni kacíři a bezbožníci.

Za papežů Řehoře IX., Inocence IV. a Klementa VIII. zastávali úřad představených střídavě Dominikáni, Františkáni a Minorité. Roku 1545. zařídil Pavel III. v Římě *nejvyšší Stolicí* sv. Officia, jejíž řízení svěřil šesti kardinálům. Počet tento byl zvýšen od Pia IV. na osm, a od Sixta V.

na dvanáct, tak že dnešního dne skládá se kongregace z papeže jako předsedy, ze dvanácti kardinálů, z jednoho sekretáře, z jednoho přisedícího, z jednoho komisaře a z množství konsultorů. Shromažďuje se třikrát týdně: v pondělí a ve středu v klášteře dominikánů k pracím přípravným, a ve čtvrtek u sv. Otce k soudu rozhodčímu. Vlastnosti členů této soudní stolice či tribunálu svědčí o velikém jejich vlivu v otázkách týkajících se čistoty a neporušenosti víry. Právomoc jejich vztahuje se bez výminky na všechny osoby duchovní i světské, na města, společnosti i království.

Avšak jakkoli jest moc sv. Officia neobmezena, přece vykonává své rozsudky s velikou spravedlností a milosrdenstvím. Na slovo vzatí a zkušeni učenci posuzují a poznávají v udaných knihách dle zásluhy udané věty. Když úsudek jejich byl oznámen, přikročuje se k rokování při uzavřených dveřích, aby mohl vinník čest svou hájiti, je-li přítomen. Uzná-li svoji vinu, jest úplně osvobozen; žádná pokuta se mu neukládá.

Jestliže tvrdošíjnost nutí soud k větší přísnosti, nerosovnávají se tresty nikdy s velikostí poklesku, nýbrž jsou značně mírnější. Takovou jest ona inkvisice, o níž se po světě již tolik pomluv natrousilo, a která bývá strašidlem pro velké i malé.

Až přijdete do Říma, podívejte se jen do 'oněch žalářů, o nichž se vypravují strašné věci; vyhledejte ona strašná vězení, ony strašné nástroje mučednické, ony krvežíznivé soudce, při jejichž pojmenování přicházely na vás hrůza a mráz. A až to vše uvidíte, zasmějete se tomu všemu, a poznáte pravdivost výroku, který jednou kdosi učinil: „Kdyby mne někdo obvinil, že podkopal jsem věž chrámu Svatovítského v Praze, ihned bych strachem utékl; neboť není na světě věci tak nesmyslné, aby jí lidé při stálém opakování neuvěřili.“

III. Kongregace *Indexu*. Jako pravdě tak i bludu slouží dva nástroje: hlas a tisk. Má-li živé slovo větší účinek, má slovo psané rozsáhlejší vliv svým trváním a šířením mezi lid; církev dopouštěla by se chyby, kdyby nad tiskem nebděla.

Proto také od oné chvíle, kdy umění tiskařské bylo vynalezeno, vzal na sebe Řím péči řídit tisk a kárati jeho poblouzení. Sněm tridentský uložil několika prelátům se-

staviti seznam podezřelých a nebezpečných knih (*index purgatorius*). Poněvadž sněm nemohl *indexu* prozkoumati poslal jej Piu IV., který jej schválil, i s poznámkami prelátů církevních. Svátý Pius V. a Klement VIII., pozměnivše díla svých předchůdců, založili zvláštní kongregaci, která trvá do dnešního dne. Skládá se z desíti kardinálů, z nichž jeden má název prefekta, z magistra posvátného paláce, který jest ustavičně při ruce, z jednoho sekretáře, který jest vždy z řádu dominikánského a z velikého počtu konsultorů a zpravodajů. Účelem jest zkoumati knihy a poznačiti takové, které se nesmějí čísti. Ve svých shromážděních zkoumá kongregace předložená díla, nehledíc k tomu, ve které zemi jsou vydána. Výsledek hlasování předloží se sv. Oci, načež uveřejní se *index* t. j. listina zapovězených knih na zdech římských zavržení jistých knih, které v Paříži všemožným způsobem jsou vychvalovány a rozšiřovány! Otevřeně pravím, že u mně ani úvodní článek v novinách, ani chvála kritiky, ani vyznamenání, ani jaká hodnost nedovede smazati hanbu onoho spisovatele, jehož jméno postaveno jest na pranyř v hlavním městě křesťanského světa.

IV. *Kongregace koncilu*. Neporušitelnost víry a čistota mravů jest sice chráněna Indexem a svatým Officiem, avšak třeba jest též bdíti nad zevnějším životem církevním. Z jedné strany nemá býti krása dcery královské toliko v její duši, nýbrž má se také zračiti na bezvadném oděvu, který jest ozdoben rozličnými barvami; z druhé strany má býti církev jako vojsko připravené k bitvě, které jest nepřemožitelné proto, poněvadž společně bojuje. A pravá kázeň jest oním tajemným svazkem, který ji činí svornou a silnou. Sněmu tridentskému pak přísluší hlavní zásluha, že v dobách novějších upravil a upevnil tento již sám o sobě silný svazek.

Avšak vzpurný duch, který v srdci člověka kleslého nedovedl se vyhnouti lsti a rozličným pletichám, aby mohl obejít zákony, které ho omezují. Otcové vnešeného shromáždění toto předvíдали. Obrátili se tudíž k papeži s prosbou, aby zmařil podobné nájezdy. Pius IV. vyhověl jejich přáním a zřídil kongregaci, jejíž úlohou bylo vykládati rozsudky koncilu, bdíti nad jejich vykonáváním a předkládati papeži ku rozhodnutí vzniklé snad pochybnosti. Papežové Pius V. a Sixtus V. rozmnožili ještě pravomoc této kongregace.

Přísluší jí tudíž vysvětlovati všechno, co týče se kázně a oprav církevních, které zavedeny byly sněmem tridentským, zkoumati nálezy sněmů, podávati dobrozdání o zprávách, které zasílají mají biskupové do Říma po visitaci své diecése atd. Za příčinou rozsáhlého úřadování v důležitých záležitostech skládá se kongregace ze 24 kardinálů z nichž jeden nazývá se prefektem; ze dvou sekretářů, z jednoho substituta s pomocníky a ze dvanácti prelátů, k nimž se počítá tajemník listů latinských. Povinností tohoto posledního jest odesílati biskupům odpovědi, které byly předloženy kongregaci k rozřešení.

V. Kongregace *zkoušek biskupů*. — Udržování kázně a úspěch vojska závisí povýtečně od vojevůdců: a biskupové jsou vojevůdci bojující církve. Proto počíná si církev svědomitě při jejich volbě. Slavní papežové Řehoř XIV. a Benedikt XIV. zabývali se obzvláště touto otázkou, a Klement VIII. zřídil zvláštní kongregaci ku zkoumání kandidátů na biskupství italská. Pro vzdálenost místa však nemohla tou měrou podrobovati podobným zkouškám biskupy národů cizích. Kongregace rozdělena jest na dvě komise: jedna určena jest pro vědy čistě bohoslovné, druhá pro církevní právo. První skládá se z pěti kardinálů zkušebních a z velikého počtu řeholníků samým papežem zvolených. Při druhé zaměstnáno jest devět kardinálů zkušebních a několik prelátů. Prelát tajemník zaznamenává odpovědi a vede protokol při sezeních.

Kongregace schází se u svatého Otce, který sedí na trůně obklopen jsa kardinály zkušební komise: kandidát klečí na podušce. Na otázky a námítky dané odpovídá latinsky. Po zkoušce dávají kardinálové své dobrozdání na jevo těmito slovy: *est idoneus, hodí se*. Na to shromáždí se konsistoř, a papež prohlásí kandidáta, který má býti vysvěcen na biskupa. S radostí vzpomínám si, že sv. Františku Saleskému dostalo se z úst samého sv. Otce této lichotivé pochvaly: „*Jdi, synu můj, a napájej se vodou z vlastní cisterny.*“

Poněvadž jsem vyslovil jméno konsistoř, lebude bez užitku, vyložím-li smysl tohoto slova. Konsistoř jest poradní sbor svatého Otce, *sacrum Pontificis consilium*, a nejvyšší soud v Římě. Konsistoř jest veřejnou nebo tajnou. Svatý

Otec předsedá osobně, jsa oděn ve svá papežská roucha; ostatní přistojící jsou členové posvátného sboru a jiní vysocí hodnostáři. Shromáždění odbývá se pravidelně jednou za týden v pondělí nebo ve čtvrtek; mívá však též schůze mimořádné. Po dobu konsistoře mají ostatní kongregace prázdniny. Všechny záležitosti církevní mohou býti projednány v konsistoři, ona však zabývá se pouze nejdůležitějšími.

VI. Kongregace týkající se *residence biskupů*. — Nemohou-li býti všickni biskupové v Římě zkoušeni, přece mají míti všickni vlastnosti svého úřadu a vykonávati jeho povinnosti. První povinností pastýřovou však jest bdíti nad svými ovečkami; za tou příčinou pak musí býti uprostřed svého stáda. Právo přirozené, božské i církevní zabráňuje mu vzdalovati se bez důležité příčiny; neboť dravý vlk, který přilíží se okolo ovčince, nikdy neodchází. Aby zbavil biskupy vlastních výčitek a uchránil je zároveň řeči lidských, ustanovil Pastýř pastýřů ve své moudrosti zvláštní kongregaci, již náleží rozhodovati, zda právem či neprávem vzdaluje se biskup ze své diecése. Kongregace tato, jsouc výtvozem sněmu tridentského, skládá se z několika kardinálů a z jednoho sekretáře; nemá však určených dnů ke svým schůzím.

VII. Kongregace *biskupů a řeholníků*. — Zkouška zjednává dobré biskupy, residence řídí je ku prospěchu diecése; avšak obtížné a četné nesnáze mohou jim býti závadou u vládě. Nejednou domnívají se kněží, kapitoly a řeholníci, že skracování jsou ve svých právech; jest tudíž třeba přispěti slabým, na uzdě držeti silné a všem ukládati pravidla kázně církevní. A ejhle, jedna z kongregací římských, která jest naprosto nezávislou a nezištnou, obrala si za úkol urovnávati podobné rozepře. Původcem jejím jest Sixtus V.; skládá se ze čtyř a dvaceti kardinálů, ze dvou sekretářů, z jednoho substituta a mnoha úředníků. První sekretář zastává místo, které se v Římě nazývá *kardinálským*, poněvadž po složení svého úřadu bývá ozdobem kardinálským purpurem. Tato kongregace schází se ku poradám na každý čtvrtek. Odstraňovati neshody, které vznikají v pravomoci biskupů, rozhodovati záležitosti, týkající se zakládání nových klášterů, přestapu z jednoho řádu do druhého, okamžitého

vystoupení z kláštera neb odcizení statků církevních: to jest rozsáhlé pole právomoci kongregace biskupů a řeholníků.

VIII. Kongregace *disciplíny čili kázně řeholníků*. — Svou vážnou a přísnou výchovou, zhroščením se svazků pozemských slavnými sliby staly se řády řeholní výkvětem církve bojující; avšak čím větší vliv má jejich působení, tím více na tom záleží, aby nevykračovalo z vykázaných mezí. Má-li předešlá kongregace na starosti duchovenstvo světské, má tato na zřeteli duchovenstvo řeholní. Jsouc ústřední kanceláří všech řeholních řádů, udržuje s nimi rozsáhlou a dalekosáhlou korespondenci. Aby její rady a rozsudky mohly býti podávány s pravou znalostí věci, chová ve svých archivech zevrubné stanovy všech řádů duchovních. Původcem této kongregace jest Innocenc XII. Členů, z nichž se kongregace skládá, jest deset, totiž kardinál prefekt a devět jiných kardinálů, jimž dáni jsou ku pomoci prelát sekretář, substitut a několik úředníků. Zakládání klášterů, ústavů pro novice, ustanovování učitelů a ředitelů těchto ústavů, život společenský, zachovávání slibů, šetření pravidel a stanov tvoří obor její působnosti.

IX. Kongregace *církevní immunity*. — Co by prospěli vojsku dobří generálové a armáda dobře spořádaná, kdyby nemohla sama jednati a měla ruce jako svázaný. Jako dokonalá společnost, která jest božským zakladatelem opatřena potřebnou mocí ku vykonávání svého poslání, nesmí církev ve své činnosti beztravně býti vázána žádnou mocí lidskou. Avšak za příčinou lidských náruživosti nebývá tohoto božského práva povždy šetřeno.

Jest až příliš pravda, že králové, národové a vládcové tohoto světa snaží se obzvláště za nynější doby moc církve omeziti, osobovati si její práva a z jejich úředníků nadělati si svých služebníků. Právě tehdy, kdy za tímto směrem nesly se snahy panovníků světských, zařídil papež Urban VIII. kongregaci immunity či nedotknutelnosti, která měla býti ohradou nezávislosti církevní. Sestává ze dvanácti kardinálů, z nichž jeden má název prefekta, z velikého počtu prelátů, ze dvou sekretářů a z několika písařů.

Předměty jejich úřadování jsou velmi choulostivé a vyžadují velké obezřetnosti. Zajistiti svobodu církve ve všech dilech světa, brániti se poplatkům a daním, kterými úřady světské chtějí neprávem obtížiti osoby a místa církevní,

trestati rušení práv a posvátnosti církve: toť jsou rozličné záležitosti, jimiž se kongregace ustavičně zaměstnává, a v nichž rozhoduje s naprostou pravomocí. V Římě samém dle dávných obyčejů chránění jsou vinníci tou okolností, že některá místa považují se za posvátná a nedotknutelná útočiště jejich.

Židé, jak známo, mívali města útočištná; podrobně bylo u pohanů; chrámy jejich byly útočištěm neporušitelným. Ustanovením tímto chtěl zákonodárce vinníka sprostiti nepředloženého trestu ve zlosti, chtěl zároveň dáti lidem na srozuměnou, že pomsta má zaniknouti na prahu domu Hospodinova. Věren jsa naukám starodávné moudrosti, šetří Řím dosud práva útočištného, avšak pouze pro některé zločiny a přestupky. Takovýmto způsobem jest s to chrániti účinně mravnost, kdežto společnost nézbavuje tím nikterak zákonitě náhrady. Rozhodovati tudíž dle ustanovení apoštolských, zda v tom či v onom případě požívá vinník práva útočištného, jest ještě za našich dnů povinností kongregace immunity.

X. Kongregace *konsistorní*. — Za tím účelem, aby již předem prozkoumány byly důležité a četné záležitosti, které mají býti podány ku schválení sv. Otci, zřízen jest zvláštní sbor soudcovský. Viděti z toho, že rozhodnutí papežské děje se po zralé a moudré úvaze. Kongregace pojednává obzvláště v záležitostech týkajících se zřízení, spojení a rozdělení biskupství, světicích biskupů a suffraganů. Založena jest od Sixta V. a sestává jako ostatní z několika údů posvátného sboru a z jednoho sekretáře; avšak čím vyniká a co svědčí o péči sv. Stolicе, že chce býti všestranně poučena, jest přítomnost národních tajemníků, kteří zastupují Francouze, Španěly, Rakušany a všechny národy katolické.

XI. Kongregace *obřadů* (Congregatio rituum). — Zásluhou kongregace, o nichž právě byla řeč, jest, že má církev u vykonávání své zevnější pravomoci úplnou svobodu. Avšak svěcení na kněžství uděluje nejen moc nad duhovním tělem Ježíše Krista t. j. nad věřícími křesťany, nýbrž také nad skutečným tělem Ježíše Krista ve svátosti oltární.

Nuže, jaký má býti pořádek, velebnost, jednot a posvátnost modliteb a obřadů, aby jimi byl Bůh důstojně uctíván? O tom rozhoduje na prvním místě kongregace obřadů. Druhým a vznešlejším úkolem kongregace jest: vyšetřiti,

kteří služebníci Boží zasluhují vřadění býti do počtu svatých, zjistiti pravdivost zázraků, náležitě oceniti jejich ctnosti a za tou příčinou oddávati se podrobnému pátrání, o celém pak postupu podávati zprávu náměstkovi Ježíše Krista, který má ve příčině té poslední a rozhodující slovo. Tato kongregace pochází od Sixta V. Mimo dvanácti kardinálů patří k ní ještě jeden prelát sekretář, jiný prelát s názvem *promotor fidei*, jeden přisedící čili *vicepromotor fidei*, veliký počet radů, k nimž patří vždycky ředitel paláce, papežští ceremoniáři, jeden skladatel hymnů (hymnogaf), jeden notář a kancléř se svými písaři. Při prohlašování za blahoslaveného a za svatého povolávají se mimo to advokáti, lékaři, přírodovědci, vykladači různých jazyků, kteří se zavazují, že budou svědomitě a jen pravdu vypovídati. Kdo si dal práci a zkoumal pravidla tohoto soudovského sboru, musí doznati, že není pod nebem soudu, který by zasluhoval podobného stupně důvěry.

XII. *Kongregace odpustků a svatých ostatků*. Touže měrou, jakou horlí církev pro krásu obřadů, které přísluší jejímu božskému ženichu, snaží se též zameziti všechnym zlořádům, které by mohly zkaliti její lesklou zář. Když se církev odhodlala zřídit tuto kongregaci, bylo jejím úmyslem poučiti věřící o zvláštních milostech jednotlivých modliteb a pobožností, zjistiti pravé ostatky svatých, již mají se uctívati, a zameziti takto přehmaty nemístné a upřílišněné horlivosti z jedné a trestuhodnou vlažnost z druhé strany, několik slovy: vésti rozumem ku osvicené zbožnosti a náležitě upravití účtu ke svatým.

Jako všechny společnosti katolické, má i tato svůj kořen v šeré dávnověkosti. Klíčiti počala již v samé kolébce církve svaté a rostla zároveň s ní. Leč první stopy pravidelné činnosti kongregace této shledáváme teprve ve středověku za papeže Innocence III. Nynější složení její a způsoby úřadování jsou dílem Klementa IX. V obor působnosti její náleží mimo zmíněná již práva, povolovati oltáře s odpustkovými výsadami (*altaria privilegiata*) a vyprošovati od papeže nových odpustků.

XIII. *Kongregace církevních záležitostí mimořádných*. Starodávné svazky, kterými poutáni byli národové křesťanští k církvi se ponenáhlu uvolňovaly, zcela nové a dříve nevidané nesnáze ohrožovaly pak její působnost. Téměř každ-

ročně bouří se národové, a vichřice smetají ústavy katolické, ničí mravní zákony, a co patří církvi a chudým, vrhají do rukou chtivým lupičům. Ob čas nastane zdánlivý pokoj z té neb oné příčiny, nové vlády chtějí opět dopomoci náboženství k jeho právům, i jest třeba vyjednávati a smlouvati se s Římem. K těmto závažným okolnostem, jak každý snadno pochopí, jest třeba sv. St lici mužů osvícených. Kongregace, o nichž jsem již mluvil, stačily bysice sv. Otcí k žádoucným poradám; avšak buď pro nával jiných prací, buď z oné obezřetnosti, kterou vyznačuje se sv. Stolica, má Řím pro mimořádné případy kongregaci, která utvořena jest z vynikajících mužů, kteří odedávna zběhlí jsou u vedení veřejných záležitostí. Kongregace tato má za svého původce nesmrtelného papeže Pia VII., který závažně byv vřazen svému lidu, založil ji r. 1814. Za členy má osm kardinálů, jednoho sekretáře, pět konsultorů a několik výpomocných úředníků.

Zde ustali jsme v dalším zkoumání, neboť nemohli jsme dopustiti, aby obcházky a studie církevní zdržely nás od návštěvy kostela *Ara Coeli*. Měl se tam konati slavný obřad: jednalo se o slavnostní křest celé rodiny židovské, jejíž příběhy krátce tulo podávám. Tato velmi bohatá rodina bydlela v Ankoně. Třináct let uplynulo od té doby, co mladá židovka z tohoto města byla dána na výchovu do ústavu katolického. Rodiče její žádali, aby se jí nikdy nemluvilo onáboženství. Žádosti jejich bylo vyhověno, tak že mladá Israelitka vychována byla v duchu protikřesťanském, kterým se vyznačuje národ židovský. Bylo jí asi dvacet let, když jednou ze zvědavosti na slavnost Božího Těla spolehla se do okna a dívala se na církevní průvon. Při pohledu na Svátost oltární vyzdviženou v rukou knězových klesla jako beze smyslů, a nežli povstala, byla již katoličkou. Ani prosby a domluvy, ani slzy a hrozby nemohly zvíklati její rozhodnutí. Příbuzný jakýs této nadějně křestanky, který byl hlavou židovské oné rodiny, byl svědkem této události. Od té doby cítil i on touhu hledati pravdu jinde než v náboženství židovském. Po mnohých vnitřních bojích stal se v srdci svém katolikiem a vzal svým dětem zbožnou vychovatelku. Dítka vyučovány byly v náboženství katolickém a naváděny k našim obřadům a k úctě Panny Marie, tak že byly smýšlení úplně katolického. Toliko matka trvala

v naprosté tvrdosti. Avšak její dvě dcerušky nepřestávaly u Boha za ni prositi. Po několika letech byly jejich prosby korunovány úspěchem; matka odhodlala se seznámiti se s pravdami náboženskými. Paní tato majíc ducha vznešeného, povahu pevnou a srdce upřímné, poznala brzy pravdu a s podivuhodnou vírou zatoužila i ona po křtu svatém. Tato šťastná rodina, která sestávala z otce, matky a jejich tří dcerušek, právě ubírala se, aby všickni odřekli se bludu, přijali svátost křtu, pokání, biřmování, svátost oltární, otec pak s matkou požehnání svého stavu manželského. Jazá to slavnost! Suďte sami, zda takové obřady nepřivábily davy lidu. Dle obyčeje italského byly stěny potaženy červeným damaškem, a starodávné pilíře až do vrchu obloženy byly látkou téže barvy. Uprostřed lodi před trůnem papežským vystaven prozatímný oltář a křtitelnice se vším, čeho bylo třeba k udělování svátostí. Praefekt Propagandy kardinál Franzoni vykonával obřady.

Dle příkladu prvotní církve byl otec rodiny, který měl asi 45 let, oblečen v bílý šat novokřtěnců; jeho žena a dcery, jsouce též v bílém oděvu, byly zahaleny závojem, který dosahoval až k zemi. Kdykoli při různých obřadech závoj pozvedly, spatřili diváci sladkou a tichou rozkoš, která zářila z obličejů těchto šťastných ovcí z národa israelského, krásný to předmět pro štětec dovedného malíře. Nemohouce zachytiti na plátno tuto zajímavou skupinu, žehnali jsme aspoň z hloubi srdce svého Pánu Bohu, který ve své dobrotě ráčil všechny lidi učiniti bratřími vespolek.

K večeru měli jsme ještě jinou příčinu k díkůčinění. Představený Propagandy, přívětivý P. Grassi, poslal nám pozvánku, abychom se mohli účastniti *slavnosti jazyků*, o níž na svém místě promluví.

3. ledna.

Poenitenciarie. — Datarie. — Římská kancelář. — Rota. — Encykliky. — Breve. — Bully. — Vyslanci a latere. — Nunciové. — Vyslancové rození, legati nati. — Delegati. — Kardinálové protektoři. — Návštěva u rodiny židovské. — Konservátor novokřtěnců.

Brzy dostalo se nám příležitosti seznámiti se blíže s rodinou židovskou, při jejížto křtu včera jsme byli přítomni; avšak této radosti popřáno nám bylo až večer. Zatím pokračovali jsme ve svých neukončených studiích oústavech církevních. Po římských kongregacích přišly na řadu rozhodčí soudy, které zdokonalují onu velkolepou hierarchii, inicií vládu římskou předmětem nad jiné zajímavým.

I. *Poenitenciarie*. V církvi katolické samojedné shledáváme krásnou jednotu: jednotu u víře, jednotu v řízení, jednotu a soulad mezi všemi členy této veliké společnosti. K této jednotě, jak jsme se již přesvědčili, přispívají zejména kongregace římské. K udržení jednoty u vykonávání nejposvátnějšího a nejspletitějšího úřadu jest třeba přivést před nejvyšší a neklamný soud všechny otázky týkající se mravovědy a ustanoviti bezpečná pravidla pro duchovní správu. Tohoto blahopůsobného účelu dosahuje Řím svými soudcovskými sbory.

Poenitenciarie má na starosti řešení jistých vyhrazených případů, osvobození od církevních trestů, záměnu slibův a přísah, dispense od tajných překážek manželských, opětné stvrzení smlouvy manželské, která jest základem rodiny, státu a církve, rozluštění záhadných otázek z mravovědy, s kterými obrací se lid katolický ku sv. Stolicí. Tento soudcovský sbor má nejvyšší moc svazovací a rozvazovací, které se mu dostává od náměstka Ježíše Krista. Zárodky tohoto soudního dvoru objevují se nám hned v prvních stoletích křesťanských. Po některých posloupných proměnách dostalo se *Poenitenciarii* za Benedikta XIV. formy i pravidel ustálených. Shromažďuje se jednou za týden za předsednictví velkého poenitenciáře; tomuto jsou podřízeni: říditel, který jest obyčejně prelátem; bohoslovec z Tovaryšstva Ježíšova; datarius, kanonista, korektor, strážce pečete, tři sekretáři a několik expeditorů. O *Poenitenciarii* sluší poznamenati dvě

věci: že vyřizování děje se úplně zdarma, a že pravomoc rozřešovati a dispense udělovati nezaniká, i když uprázdněna jest papežská Stolica. Takto mohou katolíci celého světa *vždy a zdarma* obdržeti potřebná rozhodnutí, aby upokojili své svědomí. Kde jest na světě jiná říše, jejíž údové by mohli požívati podobných výhod?

Představený tohoto sboru vykonává veledůležité povinnosti, jež musíme znáti, chceme-li pochopiti jisté obyčeje křesťanského Říma. Veliký poenitenciář odeběře se na neděli květnou do kostela sv. Jana Lateránského, ve středu sv. téhodne k Panně Marii Sněžné, na zelený čtvrtek a velký pátek k sv. Petru, aby vyslychal zpověď na místě vyvýšeném a veřejném. V tomto obyčeji spatřujeme stopu starodávné kázně církevní. V prvotní církvi zpovídal totiž biskup nebo kněz, sedě na vyvýšeném místě, a ačkoli zpověď konala se potají, přece dalo se tak za přítomnosti shromážděných věřících. Za jakou příčinou byl zaveden tento starodávný obyčej? Ku mravnímu vzdělání bližního, ku pokoreni sebe sama, ku nápravě pohoršení, které snad mnohý způsobil, aby takto usmířena byla spravedlnost božská. Podobný obyčej, alespoň mužů se týkající, trvá dosud v Neapoli. Velkému poenitenciáři jest vyhrazeno právo, zpívati mši svatou na popeleční středu v kapli Sixtinské a udělovati popelec sv. Otcí; on přísluhuje před smrtí papeži svátostmi umírajících; konečně pod jeho mocí jsou postaveni poenitenciáři patriarchálních basilik v Římě a v Loretě.

II. *Dataria*. Sluší-li se mateřské dobrotě a svatosti církve udělovati zdarma dispense tajných překážek manželských, přísluší neméně její božské moudrosti, aby hleděla zameziti příliš časté rušení svých zákonů. Proto promlouvá ku křesťanům v tento smysl: „Vaše vlastní zájmy vás mají k tomu, abyste žádali v jistých případech za dispensi mých svatých zákonů; nemusela bych bráti zřetel na vaše přání, a mohla bych vás donutiti, abyste se podrobili mému zákonodárství, které platí pro každého. Nicméně chci býti shovívavou; avšak poněvadž nemáte většího práva nežli ostatní vaši spolubližní, jest zajisté slušno, abyste dobrým skutkem hleděli splatiti milost, kterou vám udělím. Almužna vaše prospěje všem; porušíte-li tedy na jedné straně mou kázeň, napravíte ji na druhé straně příspěvky pro všeobecné dobro společnosti křesťanské.“ Tak jedná církev, když jedná se o

dispense vůbec a o dispense v manželství zvlášť. Soudním sborem, který má tyto výhody poskytovat, jest Datarie. Opatřena jsouc podobnou pravomocí pro veřejnost jako Poenitenciarie pro zpovědnici, nazývá se Datarie od učenců *orgánem papežovým*. Původ její jest velmi starodávny; shledáváme se s ní již za doby Honoria III. Za Innocencé VIII. byla ubytována v paláci Vatikánském, od Pavla V. jest na Kvirinále. Předmětem její činnosti jest udělování biskupství, obročí, dispense manželské a t. d. Předseda Datarie má název *Prodaturius*. Jméno toto dává na rozum, že jest ve svém úřadě zástupcem papežovým. Požívá pravomocí velmi rozsáhlé, a v záležitostech, které se týkají jeho oboru, rozhoduje bez odvolání. Žádosti, které byly v Datarii příznivě vyřízeny, jsou odevzdány do kanceláře, kdež se o nich vyhotoví *bully*. Tato kancelář jest jakousi úřednou pro zahraniční záležitosti církevní a všeobecným sekretariátem Jeho Svatosti. Založení její sahá až do dvanáctého století, do doby to Lucia III., který byl za papeže zvolen r. 1182. Předseda její nazývá se vicekancléř svaté církve římské. Jméno toto, které značí podřízenost, pochází dle některých od té okolnosti, že papež jest kancléřem samého Boha; jiní se domnívají, že úřad kancléřský zastáván byl povždy preláty, kteří na znamení své podřízenosti ke kardinálům dali si název vicekancléř, což znamená náměstek kancléřův. Název tento ponechali sobě i kardinálové, kteří byli později povoláni k téže hodnosti. *Bully*, které jsou vyhotoveny v kanceláři, jsou psány na pergameně a mají na sobě povědomou pečeť olověnou, jakož i poznamenaný obnos k placení

III. *Rota*. Rota jest apellační komorou a kasačním dvorem římským. Nazývá se *rota* t. j. kolo, poněvadž síň, ve které shromažďuje se soudní dvůr, jest okrouhlá, tak že soudcové tam sedící tvoří kolo. Původ soudu tohoto, který ztrácí se v nedohledných dobách, ukazuje nám veškeru péči církve římské o všeobecné zájmy křesťanstva. Druhdy svěřovali papežové rádi svým kaplanům řízení mnohých podřízených záležitostí. Z toho povstal v XV. století soudní sbor skládající se ze dvanácti prelátů, kteří měli platně rozhodovati o soudních přelíčeních projednaných před ostatními tribunály. V dobách všeobecné jednoty u víře měl Řím nejvyšší pravomoc i v evropských záležitostech státních; za tou příčinou brávaní byli a dosud bráni jsou soudcové roty

z různých zemí. Za dřívějších dob měly všechny vlády křesťanské své libovolné zástupce. Za nynější doby mají toliko Francie, Španělsko, Rakousko a Toskánsko právo jmenovati auditory roty. Španělsko jmenuje dva, kteří ve spojení s ostatními velmocemi, se čtyřmi Římany a třemi legáty z Boloně, Ferrary a Forli tvoří dvanáct soudců, z nichž skládá se celý tribunál. Místo předsedy zastupuje pouze nejstarší auditor s titulem děkana: místo toto jest nejbližším stupněm k hodnosti kardinálské. Nyní jest rota nejvyšším soudním dvorem států papežských.

Nieméně přítomnost auditora národního jest výhodou a zárukou pro jeho krajany, kteří meškají ve státech římských. Mimo to mohou svým vynikajícím postavením prokazovati i jinak důležité služby.

Kongregace a tribunály, které tvoří přepodivnou organizaci církve římské, vábí ustavičně katolíky ke středu nejvyšší autority a víry. Účinek Říma naproti tomu zračí se na všech stranách křesťanstva, a jeho blahodárnou činnost cítiti jest až na konci světa. A kterými prostředky vzbuzuje se toto mocné proudění? Jedním toliko prostředkem, kterému se říká živé a psané slovo.

Řím liší se od ostatních hlavních měst, která ovládají krajiny převahou bohatství a síly; liší se od Říma pohanického, který potlačoval národy svým mečem; křesťanský Řím jest nástrojem v ruce Boží, a proto ovládá svět svým slovem jako Bůh. Toto oživující slovo má Řím buď uloženo ve svých listinách, anebo zosobněno ve svých vyslancích.

Spisy a listiny, které pocházejí od sv. Stolicе, nazývají se *Encyklikami* čili *okružntky*, *Brevy* a *Bullami*. K tomu jest třeba několik vysvětlivek.

Encykliky t. j. listy všeobecné jsou listy papežské týkající se celého světa. Upravují některý článek víry, mravů, kázně církevní nebo pojednávají o otázkách, které se týkají všech katolických křesťanů. Svatý Otec mluví v nich *ex cathedra*, jako učitel veškeré církve, aby ho celý svět slyšel a dle jeho slova se spravoval. Nic není slavnostnějšího nežli jejich úvod, ve kterém hlava pastýřů obrací se ke všem pastýřům rozsáhlého ovčince Ježíše Krista: *patriarchům*, *primasům*, *arcibiskupům*, *biskupům*; vštěpuje jim své rady a pokyny, oznamuje jim svá rozhodnutí, sděluje s nimi své

radosti a žalosti a vyrábje jim pravidla, dle nichž měli by se spravovati.

Breve. Pojednává-li list papežský o věcech sice důležitých, avšak činí-li tak krátce a stručně; neb při delším pojednání, týká-li se otázky méně závažné, nazývá se takový list *breve*. Toto psáno jest na tenkém a bílém pergameně písmeny latinskými s pravidelným tečkováním. Zapečetěno jest červeným voskem, který jest upevněn malou šňůrou konopnou a opatřeno razítkem *prstene rybářského*.

Tento způsob pečetiti listy pochází ze světského starověku: již listy Římanů a balíky svěřené listonošům (tabelarii) bývaly podobně zapečetěny.

Prsten rybářský jest pečetí papežskou. Některé památky potvrzují nás v domněnce, že svatý Petr označoval sám své listy tímto odznakem svého zaměstnání. Ať jest tomu jakkoli, jisto jest, že se ho užívalo již od starodávna. Nazývá se prstenem rybářským, poněvadž představuje sv. Petra na lodičce lovícího ryby. Pečlivě chová se jedním domácím prelátem Jeho Svatosti a po smrti papežově u přítomnosti posvátného sboru slavnostně odevzdá se kardinálu kamerlengovi, který jej kladivem roztrhne na kusy.

Bully. Jedná-li se o záležitosti veledůležité, a vyjadruje-li se papežský majestát obšírně a slohem povznesenějším, nazývají se listy apoštolské *bullami*. Za starodávna označovalo jméno toto knoflík neb zlatou kuličku, kterou zdobili svá prsa mladí Římané. Ozdobou touto, když proměněna byla v pečeť, pečetěny byly listy vysoce postavených osobností a veřejné listy a edikty panovníků. Tak pověstné ustanovení Karla IV., kterým urovnána byla práva mezi německými císaři a jejich voliči, byla nazvána zlatou bullou, poněvadž byla zapečetěna zlatou kuličkou.

Jako breve tak i bulla jest psána latinkou, avšak na pergameně tlustším, drsnějším a šnědřejším, bez čárek a teček a okrouhlými t. j. gotickými čili galskými písmeny, na upamatování doby, kdy papežové byli v Avignoně. Aby bulla nabyla platnosti, musí býti prohlášena s jistými slavnostními formalii; to však nemůže se státi dříve, pokud není zapečetěna. Zapečetěna pak bývá pečetí olověnou, která visí na pásce hedvábné, je-li bulla *milostivou*, a na pásce konopné, je-li bulla *odsuzující* neb *spornou*. Olovněná pečeť má dvojí líc: na jedné straně s podobou sv. Petra a Pavla,

na straně pak druhé s obrazem panujícího papeže. Jako praten rybářský, tak olověná pečeť jest pod opatrností prelátovou, který se nazývá *předsedou olova*. Při smrti papežově ukáže se tato pečeť všem členům posvátného kollegia a před očima všech se rozbije.

Obyčej tento, zničení hned po smrti papežově obě zmíněné pečeti, svědčí o stálé snaze sv. církve, aby předešla všelikému podvodu a podvržení brev, bull a aktů apoštolských.

Mezi brevy a bulami jest ještě jiný povšimnutí hodný rozdíl. Breve datuje se ode dne Narození Páně, bulla ode dne jeho vtělení. Breve začíná jménem papežovým na př.: GREGORIUS PP. XVI.; bulla nemá tohoto papežského názvu a počíná těmito slovy: GREGORIUS EPISCOPUS, SERVUS SERVORUM DEI; Řehoř biskup, sluha sluhů Božích. Bulla má na konci udán rok panování papežova, breve končí se touto formulou: Dáno v Římě u sv. Petra neb u Panny Marie Sněžné pod prstenem rybářským a t. d. a podepsáno jest kardinálem sekretářem. Přes tyto rozdíly mají breva i bully stejnou platnost a důležitost.

Bully udávají též obnos, který se má zaplatiti datarii za vyhotovení listů apoštolských. V Římě nazývá se obnos ten *tassa* či *taxa*. Často se vykřikuje a píše do světa, že úřadování církevní *svádí do Říma proudy cizího zlata*, kterého dvůr papežský zneužívá ku své nádheře a pohodlí. Toť pomluvy, jež někteří tak zvaní katolíci se neštítí vrhati ve tvář své matce. Slyšíme-li tato potupná slova, tu nemůžeme leč zvolati: „Bože můj, odpusť jim, neb nevědí, co číní.“ Řím vynakládá pro cizí kostely o polovici více, než co přijímá; všech peněz pak, které vytěží se při úřadování církevním, užito jest k dobrým skutkům. Ejhle, toť ve skutečnosti svatá pravda!

Prozkoumali jsme s potěšením poslední prostředek, kterým působí sv. Stolicе na své věřící; avšak ještě neměli jsme na tom dosti. Abychom doplnili své vědomosti, bylo nám třeba učiniti si správnou představu o vyslancích, jichž úkolem jest vůli Říma hlásati národům.

Jako světský panovník udržuje papež s velmocemi diplomatická spojení. Vyjednávání týkající se států římských konají se způsobem mezi národy obyčejným a řečí v diplomacii obvyklou. Jakožto hlava církve dává se papež zastupovati u národů katolických. Při tomto vzájemném vztahu

se mění celý postup vyjednávání i se jménem: smlouva jmenuje se *konkordátem*, nuncius *legátem*, list *bullou* nebo *brevem*. Duchovní vyslanci čili jak je nazýval otihodný kardinál Paka, *ramena sv. Stolice*, jsou legátové neb nunciové. Rozeznává se několik stupňů legátů: legátové *a latere*, legátové *vyslanci*, legátové *stálí* neb *rození* a *delegáti*.

Moc vysílali zástupce do všech částí světa katolického jest výlučným právem církve římské. Ona je vykonávala od počátků křesťanství. Spatřujeme je ani předsedají sněmům a zastávají náboženské zájmy u králů a císařů východních i západních. Vyslání kardinálové opustí své místo po boku papežově: proto nazývání jsou též *legati a latere*. Někteří jsou řádní a někteří mimořádní. Prvními jsou kardinálové, kteří vykonávají poselství italská v Boloně, Ferrare a Forli; druzí, kteří opatření bývají rozsáhlou plnou mocí, vysílání jsou do některých států, kde jedná se o nejdůležitější zájmy křesťanstva. Tak přišel legát *a latere* do Francie, aby pozvedl církev, která poklesla v době revoluce.

Legáti *vyslání* čili apoštolští nunciové jsou preláti sv. Otce, vyslání ku panovníkům křesťanským, aby hájili zájmy církevní a zastupovali sv. Stolicí. Rozeznáváme nuncie prvního řádu, jako jsou v Rakousku, Francii, Španělsku a Portugalsku; tito stávají se obyčejně kardinály. Nunciové druhého řádu, kteří neužívají téže výsady, jsou nunciové v Polsku, v Neapoli, v Benátkách, ve Florencii, v Bruselu, v Kolíně a v Lucernu.

Legátové *rození* jsou biskupové, kteří stávají se legáty hned při své volbě, sotva že dosedli na stolec biskupský. Jsou to biskupové v Remeši, v Solnohradě, v Praze, v Toledě a druhdy též v Kanterbury.

Delegáti jsou vyslanci sv. Stolice, kteří mají za úkol, uspořádati pouze soukromou záležitost neb jisté omezené záležitosti bez zvláštní pravomoci pro cizozemsko.

Spojení sv. Stolice se světem katolickým však není udržováno pouze vysíláním legátů a nunciů, a odesíláním brev a bull. Společný Otec křesťanstva chtěl dáti každému národu protektora a advokáta ze svého vlastního poradního sboru. To jest rukojmím, jakého ještě žádný vládce neposkytl národům, s nimiž má co jednati. Kardinálem protektorem některého národa nazývá se člen posvátného sboru,

který stává se takorka Francouzem, Španělem, Rakušanem a t. d., dle toho, je-li protektorem Francie, Španělska atd.

Poněvadž kardinálové ze svobodné vůle přijímají tento protektorát a volí si jej dle vlastních náklonností, vykonávali jej také povždy s takovou svědomitostí, že neznáme ani jednoho příkladu, že by byl protektor jednal proti zájmům státu postaveného pod jeho ochranu. Kardinál protektor nezabývá se záležitostmi duchovními oněch národů, kteří mají své zástupce v Římě; jest však vyslancem a rádcem oněch národů, kteří jsou bez zástupců u sv. Otce.

To jest stručný nástin papežské vlády, jejíž nejzračtější rysem jest vysoká moudrost církve. Náměstek Ježíše Krista u nestranného pozorovatele není tak králem jako spíše otcem, jehož péče vztahuje se na celý svět; než není třeba hájiti slovem toho, koho oslavují jeho skutky.

Pro své studie a obcházky nezapomněli jsme na návštěvu u rodiny židovské. Pozdní hodina nutkala nás zrychlití krok, tak že jsme byli brzy na náměstí Neronově, u něhož nalézá se konservatoř novokřtěnců. Jest třeba věděti, že Řím ve své mateřské péči založil ústav ku přijímání nevěřících, kteří žádají býti pokřtěni. Novokřtěncům poskytuje se zaopatření nejméně po čtyřicet dní. Vynikající bohoslovec, který rozumí i mluví jejich jazykem, je vyučuje. Na památku původních obyčejů církevních uděluje se jim křest slavnostně na bílou sobotu neb v sobotu před svatodušními svátky v kostele sv. Jana Lateránského. Dle různých okolností konají se tyto krásné obřady i v jiné doby a v jiných kostelích. Po křtu svatém zůstávají novokřtění ještě po nějakou dobu v konservatoři, aby byli utvrzeni ve své nové víře. Chudým dítkám dostává se tu i slušného vychování.

Do této útulny klidu a pokoje byli jsme beze všech obtíží vpuštěni. Když jsme vstupovali na nádvoří, již jsme spatřili malé křestanky od včerejška, any zde poskakovaly a zářily v obličeji radostí. Když spatřily kněze, ustaly poněkud ve své nevinné hře, a přiběhly dle obyčeje italského políbit ruku. Na to objevil se otec. Slzy hlubokého dojetí smáčely jeho oči, když líčil nám svou radost a radost své rodiny. Na konec pravila nám i sama matka s velkou prostosrdečností: „Já jsem byla nejhorší, a dlouho jsem dala na sebe čekati; konečně jsem křestankou.“ Na to vzavši na kolena svou nejmladší dcerušku, pravila: „Tato mne obrá-

tila; drahoušku, ty jsi dala život své matce.“ Slzy nadpřirozené něžnosti kanuly jí z očí, a matka i dítě navzájem se objímaly. Tato podívaná obnovila všechny dojmy, kterých zakusili jsme dne včerejšího. Po dlouhé a zajímavé rozmluvě jsme se vzdálili, zanechavše tuto blaženou rodinu v jejím štěstí.

Potěšení byvše tím, co jsme viděli a co jsme slyšeli, přáli jsme v duchu všem svým přátelům zakusiti podobného dne.

4. ledna.

Piscina publica. — Lázně Karakalovy. — Sochy — Výlet do vzduchu. — Upomínka na Karakalu. — Údolí nymfy Egerie. — Kostel sv. Nerea a Achillea. — Původ jeho pojmenování Fasciola. — Sedm stín. — Mezkové Sixta V. — Forum Nervovo. — Chrám Palladin. — Jatky mučenníků.

Dříve než jsme započali s novou čtvrtí městskou, vidělo se nám býti záhodno, rozloučiti se s oněmi okresy, které jsme již prozkoumali. Shledali jsme některé mezery, i chtěli jsme je nahraditi. Na druhé straně kopce Aventinského, ve starém okresu *obecného rybníka* (*Piscina publica*) jsou lázně Karakalovy. U těch jsme se nejprve zastavili. Pověstný rybník, dle něhož pojmenována byla tato část Říma, byl umělým jezerem, kde mladí Římané cvičili se v plavání. Dle starých spisovatelů bylo toto jezero napájeno vodou Appiovou, která byla ze všech vod první vedena do Říma. Zdá se však, že poněmáhle zaniklo, kdy lázně Karakalovy je učinili zbytečným. A v skutku nejen mládež, nýbrž veškeren lid římský měl v této nádherné budově čím ukojiti svou touhu po koupání a plaveckých cvičeních.

Představme si čtyřhranný palác, který má čtyři tisíce dvě stě stop v objemu s přiměřenou výškou, který jest obložen nejvácnějším mramorem a ozdoben sloupy i sochami kovovými a mramorovými, mistrovskými to díly sochařství antického. Nohy naše krácejí po dlažbě mosaikové, zraky naše obdivují se klenbě s výtečnými malbami, v pravo i v levo jest 1600 pokojků lázeňských a potom následují

rozsáhlé síně určené pro veřejné hry. Do tohoto počtu nebyly pojaty pokoje, které byly nerozlučny od lázní římských: *apodyterium*, svlékárna; *frigidarium*, studené lázně; *tepidarium*, vlažné koupele; *calidarium*, teplé koupele; *sudatorium*, parní koupele; *unctorium*, kde se Římané při odchodu mastili voňavkami; místa pro rozmařilost, knihovny a t. d. Všimli jsme si též, že lázně vedly do velkého cirkusu; a tak jest to vždycky ve starém Římě, že krev a rozkoše jsou nerozlučny.

Ačkoli lázně Karakalovy byly méně rozsáhlými nežli lázně Diokleciánovy, počítány byly přece mezi divy starého Říma. Dvě věci byly hlavně jejich chloubou, veliká síň a sochy, které ji zdobily. Pro smělost a štíhlost své stavby, pro výšku svého poloklenutého stropu, dala síň tato mnoho lámání hlavy stavitelům i strojníkům, z nichž někteří tvrdili, že jest nemožno vystavěti ještě jednu podobnou, druhí pak popírali, že by byla síň vůbec zhotovena lidskou rukou. Dle zbývajících zřícenin lze souditi, že byla 690 stop dlouhá a 430 stop široká. Mramorové a kovové sochy byly druhým divem lázní Antoniových. Odtud byla přenesena do musea neapolského socha Herkula, Flóry, Gladiatora a pověstné sousoší Dirky. Viděti jest Dirku přivázanou k rohům divokého býka od její dvou bratrů Zela a Amfiona; opodál její matku Antiopu a pastýře, kterému odevzdává její dvě dítky. Všechny tyto postavy jsou velikosti obrovské a tvoří skupinu s nejvíce osobami, jakou nám antické umění zanechalo.

Přes všecko zbraňování našeho přítele, který nás provázel, chtěli jsme vstoupiti nad klenbu veliké síně. Klenba tato čili lépe řečeno tento jazýčkový výběžek klenby, která jest jen několik palců tlustou, jest podepřen dvěma pilíři; má však na několika místech pukliny, tak že naše vzdušná vycházka nebyla nikterak bez nebezpečí. Šťastně jsme však došli a mohli jsme zrakem svým přehlédnouti údolí velikého cirkusu a celou římskou rovinu.

Kdo by tomu věřil, že hořejší část jest z mosaiky? Odloupli jsme stěži několik kusů a nechali si jako památku na marnotratnost římskou. Zatím, chtěli-li jsme sestoupiti, jednalo se o to, abychom přešli celou úzkou prostoru, na níž jsme se ve vzduchu vznášeli. Když jsme měli závratnou výšku, která nás dělila od země, přebíhal

nám mráz po celém těle. Několik okamžiků váhavše, přešli jsme rychlým krokem nebezpečné místo. Byl jsem rád, že jsem šťastně sestoupil, a zařekl jsem se do duše, že bych tam vícekrát nevstoupil.

Vzpomínka na Karakalu, která nás živě zaujala v ležení praetoriánském, neopustila nás ani na těchto nesmírných zříceninách. Zdá se, že z každého kamene, z každé mosaiky a z každé zkomoleniny sloupové slyšeti jest hlas, který strašil bratrovražedného císaře uprostřed největších rozkoší: „Pij krev bratra svého“: „*Bibe fratrem.*“

Opodál lázni Karakalových otevírá se údolí Egerské, které jest známo z dějin Nummových. Za tajemnou jeskyni jest pomník křesťanský, který zasluhuje pozornosti každého křesťana, jest to kostel sv. Nerea a Achillea. Křesťanství vkročivši se sv. Pavlem do paláce Caesarů zdatně se tam udržovalo přes mnohá pronásledování. Několik členů z rodiny císařské přijalo víru Kristovu. Mezi nimi byla Flavia Domitila, neteř konsula Flavia Klimenta, bratrance Domiciánova. Pokřtěna byvši sv. Petrem, vzala ke své obsluze dva bratry, Nerea a Achillea, kteří byli jako ona obrozeni knížetem apoštolů a kteří přemluvili mladou kněžnu, aby panenství své zasvětila Pánu. Když se prozradili, že jsou křesťany, byli vypovězeni a v Teracině umučeni. Těla jejich věřícími pochovaná odpočívala dlouho v katakombě Pretextátově na cestě Ardeatinské; později uložena byla do kostela, který má dosud jejich jméno.

Basilika tato, dříve než byla zasvěcena sv. Nereu a Achilleu, nazývala se *Fasciola*, což znamená svazeček, kteréžto pojmenování dochovalo se až do dnešního dne. Pátráme-li po původu tohoto zvláštního názvu, odpovídá nám římské podání: „Když sv. Petr kráčel po tomto místě cesty Appiovy, odvázal se mu na nohách jeden obvazek, kterýmu křesťané dali na rány způsobené od okovů; místo ono na památku zázračného zahojení ran pak bylo označeno kapličkou.“

Kostel sv. Nerea a Achillea poskytuje hojnou žejň jak pro umělce tak pro starožitníka. Baldachýn vznáší se na čtyřech krásných sloupech z mramoru afrického; dvě kazatelny dosti zachovalé svědčí o některých zajímavých událostech. V kůru, právě kde klenba se počíná kulatit, vznáší se kazatelna papežská, z níž sv. Řehoř Veliký proslavil

dvacet osm kázání, jejichž část vryta jest na zadní straně této kazatelny. Avšak nejdůležitější památkou jest krásná mosaika na klenbě; pochází z roku 796. a představuje Proměnění Krista Pána. Na nejhořejší části oblouku viděti jest našeho Spasitele s Mojžíšem a Eliášem, poněkud níže tři apoštoly, kteří překonáni byvše strachem, chýlí se k zemi a pláštěm zahalují svou tvář. V levo jest Panna Maria, k níž přichází archanděl Gabriel; v pravo drží Maria dítě Ježíše, stojícího na jejím klíně; hned vedle jest anděl s roztaženými křídly, jakoby se obdivoval tomu všemu.

Při vchodu do města *cestou Vítěznou* vstoupili jsme vedle Kolosea do vinohradu, který jest ve spojení se sedmi síněmi, *sette Sale či sette Camere*. Tak nazývá se sedm velkolepých nádržek, které z počátku zásobovaly vodou zahrady Neronovy a později lázně Titovy. Jini považují je za trosky Nymfea Marka Aurelia. Ať jest tomu jakkoli, sedm síní zasluhuje povšimnutí, poněvadž z nich můžeme si učiniti představu o velkolepé nádheře římské.

Pokoje a rozsáhlé chodby, které jsou v sousedství, tvořily část domu Neronova. Známo jest, že tento ohromný dům nazýval se z počátku *domus transitoria*, poněvadž pod podloubím domu tohoto procházel lid z Célia na Eskvilín. Tato okolnost nám poněkud vysvětluje podobizny císařské na vrchu klenby, představující císaře sedícího na orlu s rozpjatýma křídly.

Pod nápisem jsou dva velicí hadi obráceni proti sobě a odděleni od sebe svazkem prutů. Had jsa od Římanů jako od ostatních národů uctíván hlásá úctu, svazek prutů poukazuje ku potrestání vinníka.

Když jsme opouštěli sedm síní, chtějíce se odebrati na forum Nervovo, spatřili jsme mlynáře vedoucího pět mezků, kteří nesli na zádech pytle s moukou. „To jest pět mezků Sixta Pátého,“ bylo nám řečeno. „Poznáváte to po zubech?“ otázali jsme se žertem. „Nikoli, mluvím zcela vážně; věc se má takto. Jako většina velikých mužů, měl i Sixtus V. svou zvláštnost; čítalť všecko po pěti. Mlynářům přísně naporučil, že nesmějí do města přijeti ani s více ani s méně mezky než s pěti: zákazu jeho vždycky bylo šetřeno. Při smrti své zanechal na obecných sýpkách pět tisíc měřic obilí; dal zbudovati pět velkolepých vodovodů, vztýčil v Římě pět obelisků a přijal jméno „Pátý“. Pravil, že bude

panovati toliko pět let a předpověď jeho se splnila; zvolen byv r. 1585. zemřel r. 1590.

Od této chvíle vzpomněli jsme si vždycky na velikého papeže, když jsme potkali mlynáře s pěti mezky; zároveň však pochvalu jsme vzdali stálému zvyku, s kterým lid římský zůstává věren památce onoho papeže, kterého tak velice zbožňoval.

Před námi vznášely se mohutné trosky *náměstí Nervora*. V oně části, která jest neporušena, jest kostel sv. Basila a klášter *mladých dívek* před krátkým časem na víru obrácených.

Alexander Severus obohatil náměstí toto velikým počtem ohromných soch představujících Caesary a nádhernými sloupy kovovými, na kterých vyryty jsou důležité události z dějin římských. Panovník tento, který znám jest pro svou bezúhonnost, dal zde veliký příklad spravedlnosti. Jeden z jeho dvořenínů Vetronius Turinus dal se podplatiti velkolepými dary, slibiv za to přízeň a náklonnost Caesarovu. Alexander odsoudil jej, aby byl odpraven kouřem. Byl vyveden na náměstí a mezi tím, co hustý dým dusil provinilce, troubil hlasatel na troubu a provolával: „*Podobně ať dýmem trestán jest, kdo aým prodával.*“ Dýmem rozumí se tu přízeň lidská.

Několik kroků od náměstí viděti jest zbytky chrámu Pallady, který dle pověsti vystavěn byl za Nervy. Jsou v něm také výtečné řezby s pruhovanými sloupy slohu kórintského. Nahoře vznáší se socha Pallady v poloviční postavě; bohyně stojí s přilbicí na hlavě a se štítem v levici; pravice, která nesla kopi, jest zlomena. Sama o sobě nemá tato pohanská zřícenina veliké zajímavosti; avšak krvavé vzpomínky, které se k ní druzí, hýbají mocně duši křesťana.

U nohou modly před branou tohoto chrámu obětování byli četní mučedníci. Odtud má sousední kostelík sv. Háty jméno *u jatek mučedníků, ad macellum martyrum*. Hluboká a uzavřená studně v chrámě přijímala těla a krev našich předků. Někteří dle pravděpodobnosti byli tam hozeni za živa, neboť ve studni na těle mučedníkově nalezen podobný kámen, jaké byly zavěšovány na krk křesťanům. Tento jest okrouhlý, černý a váží asi sto liber. Uchován jest pod mříží u ohlubně, kde jej od dávných věků četná pokolení uctívají a četnými polibky pokrývají.

5. ledna.

Starý okres Via Lata. — Hrob Publicia Bibula. — Basilika svatých apoštolů. — Dům Marciálův. — Chrám Slunce. — Kostel sv. Marcela. — Palác Doria. — Kostel Panny Marie in Via Lata. — Vězení sv. Pavla. — Palác Benátský. — Kostel sv. Marka.

Opět se ukázalo krásné slunce italské; město Řím se oživovalo. Vinaři prováděli ulicemi své mezky, kteří byli obtíženi láhvemi z bílého skla s papírovými zátkami. Prodáváči pomerančů provolávali na náměstí svým pronikavým hlasem; pokorný mnich passionista podával svou pokladničku mimojdoucím, a bratr kapucín veda za uzdu dědičného mezka, dovážel do kláštera denní potřeby; i my jsme vyšli, abychom shlédli nové divadlo našeho bádání. Začali jsme tam, kde včera jsme přestali. Starodávná *Via Lata*, která prostírá se od Trajanova náměstí a od úpatí Kapitolu až ku vodotrysku Trevi a ku kostelu svatých apoštolů: toť byl obvod, který nás měl dnešního dne zaměstnávat. Tam, kde jest ulice *Macel de' Corvi*, ukázal se zraku našemu starodávný pomník starého Říma. Jest to náhrobek Kaja Publicia Bibula, který byl darem národa římského.

Pomník sám podepřený čtyřmi sloupy, na nichž jest římsa s řezbami, jest dostatečně zachovalým. V pozadí na pravo bylo druhdy podloubí Konstantinovo a dle starožitníků též *Forum suarium*, trh na černý dobytek, který byl obklopen nádhernými galeriemi. Dle vši pravděpodobnosti byly budovy ty asi na tom místě, kde jest nyní kostel svatých apoštolů i s náměstím a zahradami jej obkličujícími.

Kostel tento jest jednou z basilik Konstantinských. V pravo v předsíni viděti jest římského orla úplně zachovalého. Jako mnoho jiných pomníků, odznaků to moci císařské, hlásá i tento vcházejícím a vycházejícím nesmrtelné vítězství, kterého nad Caesary dobylo dvanáct evangelických rybářů. Na prahu chrámovém uslechtilá vzpomínka čeká na poutníka: zde totiž měl Řehoř k lidu dvě ze svých výmluvných kázání. Poněkud v předu spatřujeme symbolickou fresku, kde Dítě Ježíš stojí na klíně své Matky. Víme již, že tato přímá postava vyjadřuje božství Spasitelovo a božské

mateřství Panny Marie; malba tato jest velmi starodávná. Vlevo vyčnívá mramorový náhrobek papeže Klimenta XIV., povšimnutí to hodné dílo z mládí Kanovy.

Svatí apoštolové Filip a Jakub mladší odpočívají pod hlavním oltářem. Řím povždy ovládnán byv myšlénkou katolickou, postaral se o to, aby kolem apoštolův utvořen byl věnec ze svatých a mučedníků. Mříž umístěná před svato-stánkem tvoří klenutí, v němž patnáct mučedníků vnesených z katakomb Aproniových jest od poutníků horlivě uctíváno. Pod oltářem sv. Antonína chová se tělo sv. Eugenie a její svaté matky Klaudie.

Bylo by obšírně uváděti všechny slavné svědky naší víry, jejichž přítomnost řadí kostel svatých apoštolů mezi nejctihodnější svatyně římské. Není ani jednoho rebeského řádu, který by zde nebyl důstojně zastoupen. Postačí jmenovati toliko sv. Vavřince, sv. Vincence, sv. Řehoře Velikého, sv. Řehoře VII., sv. Karla Boromejského, sv. Bernardina Sienského, sv. Františka Serafinského, sv. Antonína Paduánského, sv. Hátu, sv. Praxedu a sv. Marketu Kortonskou.

Jak těžce musilo by churavěti ono srdce, které by zde nenalezlo takového přítele, který druhdy zakusil podobných bolestí a nyní dovede je vyléčiti neb aspoň zmírniti? Kostel tento jest sídlem bratrstva svatých apoštolů, které bylo založeno za papeže Klimenta VIII. Později bude ještě o něm řeč; zatím podotýkám, že bratrstvo toto patří mezi nejdůstojnější ústavy města a že jest matkou nejen víry, nýbrž i lásky křesťanské.

Dáme-li se od paláce vyslanectví francouzského, který sousedí s kostelem sv. Apoštolů, směrem ku korsu, namane se nám mnoho památek menší důležitosti. Zde byl dům básníka Marciála; poněkud dále zvedá se chrám zasvěcený Aureliánem slunci, do kterého císař, zvítěziv na východě, uschoval velkolepé kořisti. Dle jednoho dějepisce byl to oděv pokrytý drahokamy, perskými draky, korunkami a šarlatem takové krásy, že Římané něco podobného nikdy neviděli.

Tyto vzpomínky, které nás nedovedly zdržeti v našem spěchu, provázely nás až k sv. Marcelu. Tento kostel slovutného papeže jest na *korsu*, nejhlavnější to ulici římské. Abychom vstoupili do něj s náležitou a posvátnou uctivostí, rozpomeňme se na jednu krásnou stránku našich prvotných

dějin. Křesťané truchlili; papež sv. Marcel byl totiž zajat a vydán ukrutníku. Chtěje pokořiti a zahanbiti věřící, odsoudil Maxencius papeže, aby hlídal dobytek v ohradě. Kněží snažili se všemožně zbaviti ho tohoto potupného zaměstnání, což se jim podařilo po devíti měsících. Sv. Lucina ukryla jej ve svém domě, který byl na téměř místě, kde nyní vystavěn jest kostel sv. Marcela. Ovečky hrnuly se ke svému pastýři, aby od něho přijímaly slovo života a víno, kterým napájení bývali mučedníci. Příbytek tento byl příliš posvátným než aby sloužil světským potřebám. proto darovala jej Lucina náměstku Ježíše Krista, který jej proměnil v kostel. Maxencius dověděl se, co se stalo, dal poznovu papeže zatknouti. Na to spojiv ukrutnost s bezbožností, rozkázal, aby proměněn byl kostel ve chlév, a aby byl do něho dán dobytek, který by byl opět svěřen péči papežově. Od té chvíle bylo vidati ctihodného starce, an jako čeledín poklízal v bývalém kostele koně, voly a vepřový dobytek až puchem a strádáním všeho druhu bídne zahynul.

S uctivostí pochován byl v katakombě sv. Priscily, a později přeneseno bylo jeho tělo na místo, kde život svůj v Pánu dokonal. Odpočívaje pod hlavním oltářem v kostele, který jest jemu samému zasvěcen, uctíván jest od celého světa katolického na místě svého bývalého utrpení. Jak skvělá to proměna, již podobné a tklivé případy ukazují nám Řím za každým krokem. Po boku papežského mučedníka odpočívá svatý Fokas, pokorný zahradník, který podobně stvrdil víru Kristovu svou krví. Veliký počet jiných mučedníků obohacuje svými ostatky posvátný kostel sv. Marcela; jmenovati budu pouze sv. Felicitu, hrdinskou matku z města Kartaginy, jejíhožto těla značná část se chová pod oltářem sv. Pavla.

Ještě tři jiné předměty vábí zbožnost věřících. První jest zázračný obraz Panny Marie, který jest korunován kapitolou vatikánskou. Dosáhne-li totiž někdo nadpřirozené milosti na přimluvu božské Matěře, bývá v Římě a vůbec v Itálii obyčejem, korunovati obraz, před nímž bylo o milost žádáno. Kruh ze stříbra, zlata a drahokamů zdobí hlavu Panny Marie a vybízí nás ku zbožnosti, jsa zároveň stálým svědectvím vděčnosti. Tato koruna, která jest uprostřed obrazu, zdá se snad mnohemu cestovateli na první pohled podivnou; avšak pro křesťana osvěceného jest vždy novou

pohnůtkou dětinné důvěry k té, která jest zároveň naší matkou a sestrou.

Druhým předmětem jest hrob kardinála Konsalviho. Tento velebný náhrobek připomíná nám laskavého, zbožného a dovedného vyjednavatele a nezbytného služebníka Pia VII. a nalézá se pod kaplí Ukřižovaného, kde prál si býti věhlasný diplomat pochován vedle svého milovaného bratra.

Třetím jest zázračný kříž s Ukřižovaným, který zřídka nalezneme od věřících opuštěn. Dne 22. května 1519 kostel se sesul. V této hromadě ssutin nalezen byl samojediný kříž na svém obyčejném místě neporušen i s lampou, která před ním hořela. Bratrstvo věřících, nazvané bratrstvem *přesvátého Kříže*, připomíná nám do dneška útěchy plnou příhodu, kterou jsem právě uvedl.

Vedle kostela jest palác Doria, jeden z největších paláců v Římě. Obsahuje krásnou a četnou sbírku obrazů od Albrechta Dürerra, Leonardo de Vinci, Klaudia Lorraina, Murilla a Michelangela.

Při odchodu prošli jsme pouze ulici a již jsme byli u Panny Marie *in via Lata*. Přiznávám se, že vstoupil jsem s pohnutou myslí na toto nové jeviště naší zbožné zvědavosti; a kterak mohl jsem se ubrániti mocnému pohnutí? Vždyť kráčel jsem po šlépějích samého velikého Apoštola. Měl jsem vstoupiti pod klenbu, která ozývala se jeho hlasem. Měl jsem navštívití místo, které vidělo Pavla, hrdého zajatce Ježíše Krista a Lukáše, jeho nerozlučného soudruha, Onesima, Onesifora z Lykaonie, vyslance z města Filippi a ještě mnohé jiné, jichž ctihodná jména stkvějí se ušlechtilým leskem v letopočtech církve prvotní.

Nad branou, jejíž pokračováním jsou podzemní schody, čteme tato slova, která zachvívají nitrem naším: „*Cum venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibi cum custodiente se milite*“; „když jsme přišli do Říma, bylo dovoleno Pavlovi, svobodně se pohybovati za přítomnosti strážného vojína.“ Brána se otevřela a my sestoupili jsme do vězení. Sem tedy, pod toto pochmurné klenutí, které časem zčernalo a které utvořeno bylo jako všechny stavby římské z hrubých příčných kvádrů, byl dán veliký apoštol po prvním svém příchodu z Asie do Říma. Zde vytrval po celá dvě léta připoután byv řetězem k vojínu, který jej měl sřežiti. Pavel, jehož horlivost neznala ani odkladu, ani nebezpečí,

svolal třetího dne po svém příchodu představené Židův a pravil k nim: „Bratři, pro spasnou naději Israele obtížen jsem tímto řetězem.“ Na to dokazoval jim, že Ježíš Kristus jest v pravdě Mesiášem, který očekáván byl od jejich otců a zvěstován byl proroky. Ani nadlidská výmluvnost ani výmluvná pouta zajatcova nebyla s to, přesvědčiti tyto muže s tvrdou šíjí; i pravil k nim Pavel: „Vězte tedy, že nové učení, které odmitáte, dáno bude pohanům“ A oni se vzdělili; hádajíce se mezi sebou.

Apoštol ukázal se zatím Neronovi ten rozhodl, aby mu byl ponechán strážce, aby zůstal spoután ve vězení, avšak aby směl svobodně kázati; Pavel využítkoval této poloviční svobody. Vězení se nevyprázdňovalo a on svobodně hlásal Ježíše Krista a pravdy království Božího. I do sboru velekněží, mezi senátory, do praetoria, ano i do samého paláce císařského vnikl ohlas jeho kázání. Avšak on netoliko mluvil, nýbrž i pečoval o potřeby všech ostatních církví; psal věřícím i svým učenníkům. Epafras, biskup Filippenkých přinesl mu sem od svých novokřtěnců částku peněz, sem také přišel k němu uprchlý otrok žádaje ho, aby mu vyjednal u pána milost; a Pavel dal mu dojemný list, ve kterém snažně prosí a svými okovy zapřísahá Filemona, pána Onesimova, aby jej opět přijal jako svého vlastního syna. Odtud psal Filippenským, děkuje jim za jejich lásku; Efeským, posílaje k nim listonoše Tychika se zprávou o svých příhodách. Z tohoto místa vyšel druhý list k Timoteovi, v němž pronesl Apoštol ona okřídlená slova, která byla důstojna jeho osoby: „Já jsem uvězněn, avšak slovo Boží není připoutáno.“ Na to rozebíral vznešený zajatec Neronův dopodrobna všechny záležitosti církevní, prose zároveň svého učeníka, aby mu poslal jeho plášť a listiny.

Zde psal sv. Lukáš za dozoru Pavlova *Skutky apoštolské*. Není pochybnosti, že sv. Petr často je zde navštěvoval a Bohu samému jsou známy ony řeči, které mezi sebou rozmlouvali a ony záměry, které zosnovány byly v tomto vězení! Ó šťastné zdi! Mluvte tedy a řekněte nám, co jste slyšely! Než nikoliv, to se nedá povědít, to může pouze víra pochopiti a srdce pocítiti! Viděli jsme tolik skromný oltář a v kontě u otvoru žulový sloup otočený starým řetězem, který jest na dolním konci připečetěn Tímto řetězem a k tomuto sloupu přivazoval dle ústního

podání žalářník Marciál ještě před svým obrácením jak Pavla tak ostatní zajatce. Důmyslná ruka vyryla na sloupu tato slova sv. Pavla: „*Sed verbum Dei non est alligatum*;“ „Slovo Boží není připoutáno.“ Na druhém konci vězení jest zřídlo čistounké vody, které nikdy neubývá. Apoštol vyvedl ji zázračně ze země ku pokřtění Marciála i jiných obrázců. Kdož by se potom divil, že tak ctihodné místo nepřestalo nikdy býti předmětem zbožné péče věřících?

Hořejší kostel stal se svatyní, jejíž neobýčejná nádhera dlouho bude svědčiti o zbožnosti našich předků. Zástup mučedníků, jimž vévodí zázračný obraz Panny Marie, střeží ještě dnes toto místo apoštolské paměti. V tomto novém nebi, kde zastoupeni jsou svatí všech věků a stavů, stkví se především statečný jáhen sv. Agapet, jehož tělo odpočívá pod hlavním oltářem.

Sledujeme-li dále *korso*, kráčejíce náměstím benátským, jest nám jíti okolo paláce Rinuccini, který byl ode dávna majetkem matky Napolenovy. Opodál jest velkolepý palác benátský, starodávne to vlastnictví slavné republiky. Vystavěn byl r. 1468. za Pavla II. a slouží nyní za obydlí vyslanci rakouskému. Starý kostel sv. Marka jest v úzkém spojení s palácem. Papež sv. Marek vystavěl jej r. 836. a zasvětil jej svatému Marku evangelistovi. Velmi nádherný oltář chová tělo sv. Marka papeže a těla slovutných knížat perských Abdona a Senena, kteří byli umučeni v amfiteátru. Malby na klenbě pocházejí od Tintoreta, obraz sv. Marka od Perugina.

Po klikatých obcházkách dostali jsme se na místo, z kterého jsme vyšli. Návrším *Macel' de' Corvi* a přes návrší Marforio, které jsme dnes již jednou viděli, kráčeli jsme rychle, abychom si mohli po svém namáhání odpočinouti a spočítati nastřádané poklady.

6. ledna.

Slavnost Zjevení Páně či sv. tří králů v Římě. — Mše latinská, řecká, armenská a maronitská. — Agapy v Propagandě. — Slavnost jazyků. — Dojmy.

Kdo z cestovatelů jest tak šťasten, že může býti v Římě na slavnost Zjevení Páně, vidí vlastníma očima veliký div křesťanstva: *rozličnost všech národů v jednotě víry*. Vždyť jest uprostřed zářivého ohniska, jehož paprsky prodlužují se po celé zemi a jehož obvod objímá celý svět. To jest bez odporu krásná a libezná podívaná. Chceme-li jí užítí, musíme jíti do Propagandy, jejíž kaple stává se odleskem ducha katolického. Tohoto dne přicházejí obyčejně kněží rozličných obřadů východních i západních, kteří jsou v Římě, do onoho večeřadla, odkud ustavičně vycházejí ap štolové všech národů. I já jsem přišel, jsa nad tím v blažených rozpacích, že mohu spoluúčinkovati při tak velikém divadle, které se rozvíjelo před očima lidí i andělů. Když jsem odsloužil mši svatou, přidružili jsme se sami k ostatním divákům.

Ze zákristie vyšel kněz řecký. Jako za starobylých časů má na sobě řasnatý ornát okrouhlý; celé jeho tělo jest zahaleno do tohoto širokého pláště z hedvábí, který jest jemně vyšit zlatem a purpurem. Kolikrátkoli měl co činiti svýma rukama, pozvedl něžně svůj ornát z předu a držel jej něhyplně na svých ramenou. Volnost jeho pohybů nezdála se tím nikterak býti obmezována. Modlitby jeho byly zpěvavé a obřady velmi rozmanité; mše trvala asi tři čtvrtě hodiny.

Avšak v podstatě shledáváme se se vznešenou jednotou církve katolické; jest tu totiž tatáž látka svátostní, chléb a víno, tatáž oběť Ježíš Kristus a tatáž slova při pozdvihování! U vedlejšího oltáře byl kněz Melchitský. Bohatost, nádhera a objemnost jeho oděvu, libeznost ve výslovnosti, veliká rozmanitost posvátných obřadů a něžnost, s jakou je vykonával, to všecko tvořilo celek plný souladu, který budil v srdci nejsladší pocity sladkosti.

Na to objevil se i přísný a vážný Armén. Hlava jeho byla ozdobena jakousi korunou, na které vyčníval kříž. Ornát, na němž byly zlatem vyšity velké listy, podobal se našim rochetkám. Velebná jednoduchost obřadů, jimiž provázel vznešenou oběť, jeho krásná hlava rázu orientálského

a dlouhý, černý vous dodával mu velkolepého a důstojného vzezření, které vynucuje úctu. Vida jej u oltáře, patřil jsem v duchu na sv. Basila sloužícího mši svatou před kacířským císařem Valentem, který uctívou bázní dojat byl pouze majestátními pohyby.

Biskup maronitský připojil ještě jeden obřad ke všem těmto obřadům východním. Měl v ruce malý křížek, jako naši biskupové, a držel jej ustavičně až do pozdvihování, chvílemi se obraceje a žehnaje jím věřící lid. Svou mitru čili *cidaris* ponechal si na hlavě téměř až do pozdvihování. Jáhen a podjáhen nesli mu dlouhé a široké tuniky zelené, které se končily fialovým lemováním ze sametu protkávaného zlatem. Na jejich ramenou stkvěl se fialový pláštík ze sametu se zlatými paprsky. Jako zpěvy všech národů podrobených dlouhému otroctví, jest i zpěv východňanů smutný a jednotvárný. Zapomněl jsem říci, že všickni levitě odění byli dlouhými tunikami růžovými, červenými neb zelenými se zlatými kříži na bedrech, na ramenou a na prsou.

Všechny tyto jazyky, všechny tyto obřady a způsoby, které přes všechnu svou různost splývají v téže jednotě, zobrazují nám překrásně církev katolickou.

Když bylo po službách Božích, pozval mne i moje mladé soudruhy jeden z řiditelů úsavu velmi zdvořile ke snídani. Naše omluvy byly marny a musili jsme pozvání vyhověti. Kolem dlouhého stolu seděli jsme kněží ze všech částí světa, kteříž jsme právě vykonali tutéž oběť, u téhož oltáře, kteří jsme lámali společně týž chléb a poskytovali světu divadlo onoho velikého bratrství, jaké může na světě uskutečniti pouze křesťanství. Obyvatelé západu i východu, Řekové i Arménané, Koptové i Maronité, bratři to, kteří se nikdy neviděli a kteří se snad nikdy neuvidí, pojídali všickni z téhož chleba, mluvili tímže jazykem a zakoušeli v srdcích svých tytéž pocity.

Aby doplněno bylo divadlo na živou jednotu katolictví, následuje po stolování *slavnost jazyků*, kteráž slavnost se konává desátého dne měsíce ledna. Nic není rozmanitějšího a dojemnějšího. Na konci prostranného a bohatě ozdobeného sálu jest vyvýšený stupeň, uprostřed něhož na podstavci červeným sukem pokrytém jest poprsí sv. Otee, který jest středem velebné jednoty. Výstupek i celý sál jest opatřen sedadly. Sedadla na výstupu určena jsou pro žáky z propa-

gandy, sedadla v sále pro hosty. Kardinálové zaujali místa pro ně vykázaná, a slavnost započala.

Mladý Američan, který zastával místo předsedy, započal řečí latinskou, která byla promluvena s dokonalou přívabností. Mladý řečník nadšen byl vznešenými myšlenkami, vzpomínaje onoho dne na vždy památného, kdy slunce spravedlnosti vzešlo nad zemí, oné jednoty víry, která zjednána byla u jesli mudrci od východu, jakož i onoho rozšíření dobročinné nauky křesťanské do temných pralesů nového světa.

Jeho řeč byla pouhým proslovem a zároveň průpravou k jiným řečem, které měly býti předneseny od synů všech národů; bylo mluveno čtyřicetkrátě čtyřiceti rozličnými jazyky. Slyšeli jsme řečníti hebrejsky, syrsky, samaritánsky, chaldejsky, arabsky, turecky, peguánsky, tamulsky, kurdsky, georgsky, irsky, škotsky, illyrsky, bulharsky, polsky, česky, německy, anglicky, holandsky, indicky, španělsky, portugalsky, francouzsky, albánsky, kopticky, ethiopsky a čínsky s rozličnými nářečími.

Každá část zeměkoule měla tu své zástupce, kteří prohlašovali, každý ve své rodné mluvě, jednotu církve katolické. Bylo to věru jako v den letnic v Jerusalemě, kdež byli mužové všech národů pod nebem hlásající svými jazyky veliké skutky Boží. Takové divadlo jest jen jedno na světě, kterým se pouze Řím může vykáhati.

Nebylo nic pro nás podivnějšího, nebylo nic zajímavějšího, jako naslouchati těmto rozličným zvukům a viděti všechny tyto tak různé tvárnosti. Arab mluvil v taktu, jako by chtěl zpívati, Peršan každou slabiku vydechoval; Peguán s obličejem barvy kovové více zpíval než mluvil svým nářečím velmi libezným; Turek s černými vlasy napomáhal si při řeči hrdlem; černý Ethiop vynikal svým libezným, ale zároveň mužným hlasem; vedle něho ukázal se ušlechtilý mladý Skot s pletí růžovou, který jako o kovačinu lahodně bušil svým drsným nářečím; všickni budili náboženský klid a napjatou pozornost.

Sotva však objevili se Číňané z Chan-si a z Hukvanu, pozornost se zdvojnásobila. Rozjařili obecenstvo pastýřskou písní, která s pochvalou a tleskáním byla přijata. Něco obzvláštního to bylo, když tito tři řečníci počali zpívati ve sboru: hlučná pochvala ozývala se z řad posluchačů a tle-

skání rukama neustávalo. Po nich vystoupil na řečniště mladistvý řečník, kterému bylo neméně tleskáno; byl to mladý Číňan z Kantonu. Představme si libozvučnou flétnu, mandolinu, píšťalu a jiné libě znějící nástroje a potom můžeme si učiniti pojem o čínském jazyku vycházejícím z úst dítěte. Jako vonnou kytici vzdány byly obecenstvu díky ode tří hošíků asi dvanáctiletých, jednoho Inda, druhého Turka a třetího Albánce.

Každý z přítomných cítí při této katolické slavnosti radost přiměřenou svým jazykovým vědomostem. Jediný muž na světě, který byl sto, aby radosti té zkusil v plné míře, byl ji zbaven; oči všech pátrali po obdivuhodném kardinálu Mezzofantim: toho však tu nebylo. Tázal jsem se po něm, i dostalo se mi po italsku jemně vyjádřené odpovědi: „*è poco bene*; jest poněkud churav.“ Avšak ať jest stupeň vzdělanosti jakýkoli, nedá se upříti, že není ani jednoho vážného posluchače, který by nezachoval v srdci svém hlubokých vzpomínek na slavnost. A kterak jest možno patřiti bez vnitřního pohnutí na mladé chovance z Propagandy? Kterak na ně zapomenouti?

Ze čtyř dílů světa pět až šest tisíc mil od své kolébky přišli tito kojenci, aby se připravovali k úřadu apoštolskému a ku slávě mučednické. Ano, pravil jsem si, mezi těmito rozmilými a výtečnými mladíky jest jich několik, a snad veliký počet, kteří za málo let vydechnou v krutých mukách. Vryl jsem si pečlivě jména jejich do paměti a pozoroval jsem toužebně rysy jejich obličeje, zabýváje se myšlenkami, že až budu čísti *Letopočty o rozšiřování víry*, budu moci provolati tato slova: „Tohoto misionáře, který zpečetil sv. evagelium svou krví, jsem viděl a slyšel.“ Vždyť zajisté štěstím, chloubou a ziskem jestiž setkatí se jednou v životě se světce mučedníkem.“

7. ledna.

Kvirinál. — Chrám boha Fidia. — Chrám Kvirinův. — Náměstí na Kvirinálu. — Palác. — Podrobnosti o konklave. — Upomínky. Únos Pia VII.

Dnešního dne zabývali jsme se starým i novým Kvirinálem. Jest na místě, kde býval kdysi starodávný okres *Alta Semita*, a skytá nám jen několik trosek, za to však mnoho památností. Lázně Paulovy na úpatí hory zaujímaly aspoň z části ulici, která se nazývá nyní *Magnanapoli*. Má se za to, že jakýsi způsob divadla nalezeného pod klášterem sv. Kateřiny Sienské byl součástí těchto pověstných lázní. Zahrada Aldobrandini, která se v sousedství prostírá na návrší starého pahorku *Mutialis*, jest památna chrámem boha dobré víry, *Fidia*. Mramorový úlomek znázorňuje nám hlavní vlastnosti a součásti dobré víry, jak si ji staří představovali. Po pravé straně jest viděti muže v plnosti své síly v oděvu pokoje, a na něm čteme nápis: *Čest*. Po straně jest postava ženská v témže přestrojení s nápisem: *Pravda*. Tyto dvě osoby podávají si ruce. Mezi nimi jest půvabné dítě se stydlivým pohledem, kolem jehož hlavy stkvějí se slova: *Dius Fidius*. Na jiném úlomku čteme místo předěšlých nápisů slova: *Láska*, a poněkud výše *vyobrazení víry*.

Chrám Fidiův neměl střechy, aby prý se bohové olympští mohli dívati na obřady, které se tam dály. V očích Římanů tedy byly čest, pravda, láska a nebe zárukou a přísahou stvrzené víry; zajisté nemohlo býti šťastnější volby. Ve chrámu Fidiově chovali vlastenečtí Římané s pýchou přeslici a vřetenou Tarakvily, manželky Tarkvinia Staršího.

Nedaleko odtud a blízko sv. Ondřeje vznášel se chrám Kvirinův. Známo jest, že Kvirin nebyl nikdo jiný nežli sám Romulus. Když panovník tento zemřel, podezřívál národ senatory, že jej zavraždili. Již hrozila válka občanská, když Julius Prokulus stvrdil přísahou, že Romulus zjevil se mu na pahorku Kvirinálu, obklíčen jsa nadpřirozenou slávou, a uložil mu, aby Římanům ohlásil věčné panování. Z té příčiny byl Romulus vřaděn mezi bohy se jménem Kvirinus, a uctíván ve chrámě, který byl na hoře vystavěn.

Této budově dostalo se prvních hodin slunečních, které kdy viděl Řím. *Veřejné štěstí, Spása*, a kdo ví, kolik ještě

bohů a bohyň mělo své svatyně v okolí. Tamtéž byly lázně Konstantinovy. Byla to velkolepá budova, jejíž nejkrásnější ozdobou byli dva koně z bílého mramoru, které ještě nyní viděti lze před palácem na Kvirinálu.

Palác tento, který započal stavěti Pavel III., v jehož stavbě pokračovali Řehoř XIII., Sixtus V. a Kliment VIII., byl ukončen od Pavla V. z rodiny Borgéské. Papežové v něm bydlívali v létě, poněvadž jest ve čtvrti mnohem zdravější nežli Vatikán. V měsíci srpnu opouštěval papež tento nový příbytek a strávil dobu *malariae* v Kastel-Gandolfu, který jest od Říma vzdálen asi čtyři míle v horách Albánských. Jako na Kvirinále, tak ve Vatikáně podávají si vespolek ruce krásná umění. Audienční sál, síň královská, kaple Paulinská svědčí o štědrosti a velkoleposti papežů. Ještě v posledních dobách shromažďovalo se konklave téměř vždy na Vatikáně, nyní odbývá se na Kvirinále.*)

Okolnost tato nutká cestovatele křesťanského, aby si dobře všimnul paláce, ve kterém dostává se světu katolickému jeho hlavy, a ve kterém se připíná ke slavnému řetězu papežů nový článek, kterým se má řetěz prodlužovati po všechna století. Aby však toto bližší zkoumání bylo zajímavějším, vyžaduje několik podrobností o volbě papežové.

Sotva že papež skoná, objeví se kardinál kamerlengo ve fialovém rouchu u dveří jeho pokoje, udeří na ně třikráte zlatým kladívkem, volaje po každé hlasitě papeže jeho jménem křestním, rodinným a papežským. Po krátké přestávce promluví k přítomnému duchovenstvu a protonotářům apoštolským, kteří obcují tomuto obřadu, tato slova: „*Jest tedy mrtev.*“ Na to přinesen jest témuž kardinálu prsten rybářský, který ho rozbije týmž kladívkem u přítomnosti posvátného sboru. Kusy z něho patří prvnímu ceremoniáři. Odebrav se na Vatikán, vyšle papežské stráže, aby se zmocnily Andělského hradu a brány města a je obsadily. Postarav se pak o bezpečnost Říma, vyjede z paláce za náčelníkem stráží papežských, obklíčen jsa švýcarskými gardisty, kteří provázejí obyčejně Jeho Svatost. Když družina odchází, zvoní se velikým zvonem na Kapitolu, který oznamuje smrt nejvyššího velekněze; téže chvíle zvony všech kostelů naplní město svými pohřebními zvuky. Mezi tím, co věřící trvají

*) Nyní opět ve Vatikáně.

na modlitbách, shromáždí magistrát římský vojenskou posádku a vyšle ji pod vedením okresních předsedů, aby vyvedli z vězení méně závažné provinilce. Posvátný sbor pak vyšle mimořádné kurýry ku všem kardinálům mimo Řím, pozýváje je ku volbě papežově do konklave. Zatím jest mrtvola papežova po devět dní vystavena v basilice vatikánské všemu lidu, který se hrne v zástupech políbit jeho noh. Devátého dne vykonají se modlitby pohřební a mrtvý papež uložen jest do prozatímného hrobu. Druhého dne na to shromáždí se kardinálové u sv. Petra, a kardinál děkan slouží tam mši svatou k Duchu svatému za šťastnou volbu nového papeže. Během téhož dne sejde se posvátný sbor v kostele sv. Silvestra na Kvirinále, odkud za zpěvu *Přijď Duchu Svatý* ubírá se do konklave.

Nesmírná stráž Kvirinálu, která se táhne podél cesty *Via Pia*, jest rozdělena v malé cely, které jsou uzavřeny jednoduchými dvířkami z prken. Každá cela skládá se z různých pokojků a jest určena pro jednoho kardinála s jeho příslušníky. Pokoj kardinálův stačí sotva pro stůl, lůžko a pět až šest židlí. Další světničku obývá jeden spolukonklavista. Nad pokojem kardinálovým jest pokoj pro druhého konklavistu se dvěma světnicemi po stranách. Jedné užívá se za kapli, druhé za jídelnu. Všechny tyto cely jsou zevnitř i uvnitř potaženy zelenou látkou; toliko ony, které jsou určeny pro kardinály od zemřelého papeže zvolené, jsou z venku opatřeny látkou fialovou, uvnitř pak látkou lněnou téže barvy. Každý kardinál má nade dveřmi svého příbytku svůj erb.

Když kardinálové vstoupí do konklave, dají se jim ku čtení bully týkající se volby papežovy, a všickni přísahají, že se dle jejich příkazů zachovají. První ceremoniář předstírá jim, aby se nedávali do konklave zavíratí, nemají-li pevného úmyslu, zůstatí tam až do konce, jak to bully předpisují. Pořadatel konklave a maršál sv. církve rozestavují ihned vojáky na místa, kam to k vůli bezpečnosti volby za vhodno uznávají. Sotva že vkročí církevní knížata do konklave, zazdí se dveře i okna, a ponechá se toliko malý otvor, kterým do konklave vniká sporé světlo denní. Se světem jsou ve spojení toliko košíky, které se spouštějí a vytahují po kolečkách a podobají se přístrojům, s jakými se shledáváme v ženských kláštorech. Přístroje tyto mají dva zámky,

jeden uvnitř a druhý zevnitř; totéž sbledáváme u jediných dveří, které nejsou zazděny, a které se nesmějí otevřít, leč, musejí-li kardinálové a jejich konklavisté vyjít pro povážlivou nemoc. Klíče od zevnitřních zámek svěřeny jsou prelátu řídícímu konklave, klíče od zámek vnitřních má první ceremoniář.

Kníže Savelli střeží klíče od hlavní brány zevnější. Jest to zvláštní výsada udělená od papežů jeho rodině, která pochází z velmi starodávné šlechty. Pokud trvá konklave, stojí kníže ve dne v noci na stráži u této brány v čele četné družiny. Kardinál kamerlengo má klíče vnitřní od této brány jakož i klíče od malé branky, která se otevírá jen tehdy, dávají-li zvlášť k tomu zvolení kardinálové audience vyslancům mocnářů katolických.

K večeru koná kardinál děkan a kardinál kamerlengo prohlídku, zda jest všecko v pořádku. Mimo kardinály a jejich konklavisty zůstanou v konklave ještě čtyři ředitelé obřadů čili ceremoniáři, tajemník posvátného sboru, několik zpovědníků, dva lékaři, jeden ranhojič, jeden lékárník se dvěma pomocníky, dva holiči, jeden mistr tesařský a zednický a asi třicet sluhů, nazvaných *facchini* ku konání prací nejnutnějších. K obědu přinášejí sluhové kardinálům, svým pánům jídla z kuchyně. Když přijdou k přístroji, provolají hlasitě jméno svého kardinála. Konklavista, který dole čeká, rozkáže sluhům, aby vzali pokrm a nesli do cely kardinálovy. Když se všecko k obědu přineslo, censor ve fialovém rouše, drže v rukou hrst peněz, zamkne hořejší otvor, a přítomný prelát přitiskne k zámku pečeť svým erbem. Ředitel obřadů učiní totéž dole. Preláti, kteří tu přísluhují, jsou ustanoveni od posvátného sboru. Tento čestný a důvěry hodný úřad vykonává se od biskupů, od auditorů roty, od nejbližších úředníků a konservatorů římských.

Chce-li kdo mluvit s kardinálem neb s některou jinou osobou, musí se dostavit v určitou hodinu; rozmluva smí se díti toliko za přítomnosti strážce konklávní, nahlas, a to po italsku neb po latinsky, aby jí každý rozuměl. To jsou všeobecná opatření, která mají zameziti všechno spojení se světem a zjednati takto úplnou svobodu při volbě papeže.

K opatřením moudrosti lidské druží se prostředky řádu vyššího. Dle nařízení kardinála vikáře modlí se všickni kněží po celý čas uprázdnění sv. Stolice při mši sv. modlitbu za

šťastnou volbu papeže. Svátost oltářní jest vystavena ve většině kostelů, jako při čtyřicetihodinové pobožnosti. Zatím co rozličná bratrstva přicházejí se klanět ráno a večer, za zpěvu litaní a odříkávání příležitostných modliteb, ubírá se každého dne světské i klášterní duchovenstvo v průvodu do kostela svatých apoštolů na Kvirinále, aby vyžádali na Bohu šťastnou volbu.

I posvátný sbor neustává vzývati Ducha svatého o osvicení s hůry. Druhého dne po vkročení do konklave slouží kardinál děkan tichou mší svatou k Duchu sv., při které přijímají všickni jeho soudruhové, a napomíná je, aby se připravovali s vážnou myslí k volbě. Úkol veliké důležitosti již započíná, a každého dne večer i ráno scházejí se kardinálové do hable hlasovací. Svolávání děje se tímto způsobem: v šest hodin z rána a ve dvě hodiny odpoledne prochází první ceremoniář celé konklave, mávaje zvonkem v ruce a volaje: *Ad capellam, Domini = Eminence, do kaple!* Asi o devíti hodinách večer oznamuje týž ceremoniář hodinu odpočinku slovy: *Ad cellam, Domini = do své cely, Eminence!*

Hlasování děje se velmi slavnostně. Uprostřed kaple Paulinské jest dlouhý stůl, na němž jsou dva kalichy pro listky. Na témže stole jest formule přísežná, kterou každý kardinál odříká, dříve než odevzdá svůj hlas. Obsah její jest tento: „Svědkiem jest mi Ježíš Kristus, Pán náš, který mne bude souditi, že budu voliti toho, o kterém se domnívám, že dle vůle Boží má zvolen býti, a že podobně se zachovám při *akcesitu*.“ K *akcesitu* se přistoupí, nedostane-li se žádnému z kandidátů dvou třetin hlasů potřebných ku platné volbě. V takovém případě mohou kardinálové hlasovati pro toho, kterému se dostalo nejvíce hlasů; oni přistupují čili akcedují ke svým kolegům, odkudž pochází též jméno dané tomuto způsobu volby. Řeknu mimochodem, že obyčej tento má původ svůj ve starém Římě. Senator, který byl míněni senatora druhého, povstal a přiblížil se k němu; nechtělo-li se mu však vstávat, řekl hlasitě: *Accedo ad idem; hlasuji podobně.*

Aby se udržela patřičná shoda mezi národy a papežem, dává církev některým mocnářům právo, vyloučiti onoho kardinála, který jest jim nepohodlným. Rakousko, Francie a Španělsko požívají tohoto práva. Poznamenati však dlužno,

že každá země může vyloučiti pouze jediného. Tento vliv některých mocností mohl by však někdy zbaviti papežské hodnosti právě nejeticudnějšího kardinála z posvátného sboru. Aby vliv tento se stal neškodným, počíná si konklave velmi obezřetně. Pozoruje-li totiž, že ten či onen mocnár chce někoho vyloučiti, navrhne jiného kardinála, o kterém ví s jistotou, že není u panovníka oblíben, a tento poslední bývá obyčejně vyloučen.

Již jsem pravil na jiném místě, že dle bully Sixta V. jest k volbě potřebí dvou třetin hlasů. Když skrutatoři se přesvědčili, že jednomu členu z posvátného sboru dostalo se této většiny, povstane jeden z nich a pozvedna hlasu svého, provolá povýšeným hlasem jméno onoho kardinála, řka: *Cardinalis N.*; kardinál *N.*

Sotva jest toto jméno vysloveno, již zazvoní poslední kardinál jáhen zvonkem: na toto znamení vstoupí do kaple první ceremoniář a tajemník posvátného sboru; na to předstoupí tři první kardinálové před kardinála zvoleného, a kardinál děkan osloví jej: „Přijímáš-li volbu, dle které jsi způsobem kanonickým zvolen za papeže?“*)

Sotva že vysloveno slovo „Přijímám,“ už jsou spuštěny všechny baldachýny nad sedadly kardinálů; jediný baldachýn nového papeže zůstane. Kardinálové po pravé a po levé straně nového zvolence opustí s uctivostí svá místa na znamení vyšší moci, kterou nyní nad nimi má, a zároveň na označení, že přestávají býti jemu rovnými.

Potom prosí jej kardinál děkan, aby oznámil jméno, které si přeje míti jako papež. Až do roku 1009. jmenovali se papežové svým křestním jménem, avšak papež zvolený téhož roku nazýval se Petr; tento nechtěl si ponechat posvátného jména daného Spasitelem svatému apoštolu a přijal jméno Sergius IV. Od té doby dávají si papežové vždycky nová jména, když mají dosednouti na trůn papežský. Po těchto obřadech vyhotoví první ceremoniář věrohodnou listinu o průběhu volby, načež první dva kardináli jáhnové vedou nového papeže za hlavní oltář, kdež naň čekají ceremoniáři s ozdobami důstojnosti papežské.

Roucha nového papeže jsou tato: Talár z bílého hedvábí,

*) *Acceptasne electionem de te canonice factam in summum pontificem ?*

pás čili cingulum se zlatými žaludy, rochetka z jemné příze, plášť z červeného atlasu lemovaný hermelínem, štóla vyšívaná zlatem, bílé punčochy a střevíce z červeného sametu, ozdobené zlatým křížem. Takto oděného papeže přenesou na stolec umístěný na stupních oltářních. Kardinálové s děkanem v čele přicházejí mu líbatí nohu, potom ruku, a Svatý Otec dává jim políbení pokoje na tvář. Kardinál kamerlengo navleče na prst papežův prsten rybářský, který později Jeho Svatost odevzdá ceremoniáři, aby tento dal naň vyrytí jméno nového nástupce Petrova.

První kardinál jáhen, provázen jsa prvním ceremoniářem a papežskou hudbou, která zpívá antifonu *Ecce sacerdos magnus* = *Ejhle, kněz veliký*, odeběře se ihned ku bráně, která vede na náměstí Kvirinálu, aby oznámil shromážděnému lidu výsledek volby. Při spatření kardinála nastane mezi ohromným zástupem živé pohnutí, na to ihned rozhostí se posvátný klid, a kníže církevní provolá hlasem velikým tato slavnostní slova: „Zvěstuji vám radost velikou; máme papeže; jest to Jeho Eminence nejdůstojnější pán N. N., kardinál svaté církve, s titulem sv. N. N., který si dal jméno N.“*) Po těchto slovech ozývá se jásot ze všech stran, bubnuje se o závod a trouby radostně zaznívají; veliké dělo na hradě andělském zahřmívá a ohlušující rachot veškerého dělostřelectva v Římě mísí se se zvukem zvonů jeho tří set kostelů.

Zatím svatý Otec oděný v roucha papežská nesen jest k oltáři v kapli Paulínské, kde přijímá poznovu pouti od posvátného sboru u přítomnosti veškerého lidu; a když ukončen jest chvalozpěv *Bože, chválime Tebe*, udě i požehnání veškerému shromáždění. Večer jest celé město osvětleno, a Svatý Otec dává rozdělovati mezi chudinu velmi mnoho chleba, vína a peněz.

Když se přiblíží den *korunovace*, bývá papež nesen s největší nádherou a slávou do basiliky sv. Petra. Ana družina papežská sestupuje po schodech královských, prozpěvují zpěváci v kapli *Ecce sacerdos magnus*. Na jeho Svatost čeká pod schody kapitola sv. Petra, která zanotí

*) Annuntio vobis gaudium magnum: habemus papam, Eminentissimum ac Reverendissimum Dominum N. N., tituli st. N., sanctae romanae ecclesiae cardinalem, N . . . qui sibi nomen imposuit N . . .

nápěv *Ty jsi Petr*; sv. Otec sestupuje se *sedie* u oltáře s nejsvětější Svátostí a posadí se před sousední oltář nastolici sv. Petra. Mezi tím, co mu vzdávají poctu kardinálové, zpívá se *Te Deum*, a nový papež žehná velikému množství lidu, který naplňuje rozsáhlou basiliku.

Korunovace koná se obyčejně v neděli po volbě u sv. Petra. Od dob sv. Silvestra mívali papežové korunu, odznak to právomoci královské, kterou dal Ježíš Kristus Petrovi nad celou církví. Druhou korunu k této první přidal r. 1294. Bonifác VIII. ne-li již Mikuláš II. r. 1058, tož Benedikt XII. r. 1334, dle jiných Bonifác IX. r. 1389 rozmnožil dvě koruny o korunu třetí, tak že tou měrou, kterou svět k vlastní své záhubě moci královské papežům upírá, tito ji potvrzují.

Když dojde sv. Otec až ke trůnu, zanotí církevní hodinky a na to odívá se v roucha papežská Kardinálové, preláti a biskupové vezmou na sebe bílé ornáty a mitry a jdou v průvodu okolo choru. Při tomto procesí nosí ceremoniář v ruce dlouhou stříbrnou hůl, na které jest přivázán kus hedbávné koudel. Před kaplí sv. Procesa a Martiniána obrátí se k papeži, ukloní se před ním a sluha jeden zapálí koudel. Ceremoniář pak vztýčiv se, zpívá: *Pater Sancte, sic transit gloria mundi* = *Sv. Otče, tak pomine světská sláva!*

Po průvodu počne mše svatá. Při Gloria jest pozorovati v choru veliký ruch; první kardinál jáhen, provázen jsa auditory a jinými konsistorními úředníky, sestoupí do hrobu apoštolů Petra a Pavla; a z této podzemní kaple zavzní do třetice hlas: „Kriste, vyslyš nás!“ Chor pak nahoře odpovídá: „Pane, našemu N., Bohem zvolenému za nejvyššího velekněze a papeže veškerenstva, budiž život a panování!“ Jest to litanie korunovační, jejíž původ ztrácí se v dávných stoletích. Nevím, zdali jest co slavnostnějšího nežli tato modlitba, která vycházejíc z hrobu apoštolského proráží nebetýčnou bář a přímo k nebesům se nese. *)

*) Litanie korunovační:

Exaudi, Christe! Sbor: Domino Nostro N. a Deo decreto Summo Pontifici et universali Papae vita!

Exaudi, Christe! Sbor: Domino Nostro N. a Deo decreto Summo Pontifici et universali Papae vita!

Exaudi Christe! Sbor: Domino Nostro N. a Deo decreto Summo Pontifici et universali Papae vita!

Po mši sv. přijímá svatý Otec odznaky dvojí důstojnosti velekněžské a královské, které ho povznášejí nade všechny moci světské. Kardinál jáhen podává mu *pallium*, říká: „Přijmi *pallium* jako odznak moci velekněžské ke cti Boha všemohoucího, jeho matky nejblahoslavenější Panny Marie, blahoslavených apoštolů Petra a Pavla a svaté římské církve.“*) Svatý Otec vystoupí nyní na velkou ložnici vatikánskou, a první kardinál jáhen, který má výhradné právo korunovace, postaví mu na hlavu tiaru, odznak to moci královské, říká při tom: „Přijmi tiaru ozdobenou třemi korunami a věz, že jsi otcem knížat a králů, ředitelem světa a zástupcem Ježíše Krista na zemi, jemuž čest a sláva na věky. Amen.“**)

Papež požehná ještě jednou lidu, načež děkan posvátného sboru jménem všech kardinálů přistoupí a přeje mu, aby žil ještě mnohá léta v důstojnosti papežské. V této

Salvator mundi! Sbor: Tu illum adjuva!
 Salvator mundi! Sbor: Tu illum adjuva!
 Salvator mundi! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancta Maria! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancta Maria! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Michael! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Gabriel! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Raphael! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Joannes Baptista! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Petre! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Paule! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Andrea! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Stephane! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Leo! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Gregori! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Benedicti! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Basili! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancte Saba! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancta Agnes! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancta Caecilia! Sbor: Tu illum adjuva!
 Sancta Lucia! Sbor: Tu illum adjuva!

*) Accipe pallium, signum plenitudinis pontificalis, officii ad honorem omnipotentis Dei et gloriosissimae virginis Mariae eius matris, et beatorum apostolorum Petri et Pauli et sanctae Romanae Ecclesiae.

**) Accipe tiamam tribus coronis ornatam. et scias te esse patrem principum et regum. rectorem orbis, in terra vicarium Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

šťastné chvíli jest Řím uchvácen radostí; dělostřelectvo na hradě andělském, veškerá pěchota a jízdeckto, které jest rozestaveno jako v řadách bitevních na náměstí svatopetrském, vystřelí všickni najejdnou; téhož večera jest celé město osvětleno.

Jako král přijal papež korunu královskou v basilice vatikánské, jako biskup má býti ještě uveden ve vlastnictví svého biskupství. Tento vznešený obřad koná se u sv. Jana Lateránského. Tento kostel patří do první řady kostelů katolických; jestiž katedrálou celého světa, poněvadž jest katedrálou města Říma. Aby svolal požehnání nebes na tento úkon, dává sv. Otec k rozdělování hojně almužny, zakládá zbožná nadání a podporuje krásná umění. Posvátný sbor, preláti a všickni hodnostáři římsí odeberou se do paláce obývaného papežem. V určitou hodinu dá se skvělá družina na pochod a projde městem podél kapitolu, kdež jest papežskému králi postavena slávobrána.

Klíče od pevnosti jsou mu podány senátorem, který drží v ruce žezlo z kosti slonové. Když přijde do předsíně sv. Jana Lateránského, odevzdají se mu opět na pozlacené míse s kvítím dva klíče od basiliky, jeden zlatý a druhý stříbrný. Téže chvíle zpívají se od sboru tato slova prorokova: „Pozvedl ze země nuzného, aby postavil jej mezi knížata lidu svého.“ Basilika jest celá okrášlena červenými čalouny se zlatým třepením a s nápisy shodujícími se s obřadem.

Když byl posvátným sborem vzdán hold papeži, přijme tento od prvního kardinála jáhna památný peníz při příležitosti této raženy. Každý kardinál dostane do své mitry dva, jeden ze zlata a druhý ze stříbra; přijímajíce tento dar, líbají svatému Otci ruku. Celá družina uchýlí se mezi sloupopadí, kdež ji papež udělí slavné požehnání; na to házejí se mezi četné obecenstvo malé peníze stříbrné za zpěvu těchto slov: „Rozdělil, dav chudým; dispersit dedit pauperibus.“

To jsou hlavní obřady před volbou, při volbě a po volbě papežově. Člověk cítí se šťasten, může-li se zástupem navštívit palác, kde se všecky tyto věci dějí. Avšak hlásá-li nám kviriál slávu papežství, připomíná nám též jeho utrpení. Zda mohli jsme jako cestující francouzští zapomenouti, co událo se ve slavném paláci tomto v noci ze dne 5. na

6. den měsíce července r. 1809? Generál Radet, poslán byv z Toskánska, aby unesl ctihodného Pia VII., dal obklíčiti palác. Zbrojnoši dostali se po žebřících do příbytku papežova; tomuto svatokrádežnému jednání nebyl kladen žádný odpor. Radet v čele své sebranky byl o třech hodinách ráno na práhu pokoje obývaného svatým Otcem. Za několik okamžiků byl náměstek Ježíše Krista v průvodu svého věrného ministra, ctihodného kardinála *Paky* do vozu uzavřen a odvezen rychle až do Florencie. Z města se vyjíždělo branou lidovou. Kardinál *Paka* ve svých zápiskách vypravuje: „U brány lidové otázel se mne svatý Otec, zda jsem s sebou vzal jaké peníze.“ — Pravil jsem: „Vaše Svatost viděla, že jsem byl jat ve Vašem pokoji, tudíž nebylo mi možno vrátiti se do svého.“ — Vytáhli jsme ihned své tobolky a přes zármutek a bolest, v něž jsme byli pohříženi náhlým odloučením od Říma, nemohli jsme se zdržeti smíchu, když jsme v tobolce papežově našli pouze jedno *papetto* (asi 60 kr.) a v mojí tři groše (asi 50 kr.). Neměli jsme ani životních potřeb, ani šatů, ani prádla ku převlečení. Papež ukázal *papetto* generálovi a pravil: „Vizte, to nám zbylo ze všeho našeho panství.“

Řím, chtěje věrně uchováti památky z jeho života, ponechal až dosud stopy onoho násilí, které bylo ve Kvirinále na papeži vykonáno. Okna od Francouzů rozbitá svědčí dosud o svatokrádežném útoku a o způsobu, jakým byl útok proveden. Kdo z nás může na ně popatřiti, aby ihned studem neklopil oči?

Na Kvirinále jest svatyně, do níž vstupujeme, proniknutí jsouce hlubokou úctou. Jest to *Kustodie*. Jméno toto dáno jest nádherným síním, v nichž chovají se ostatky mučedníků. Všickni hrdinové křesťanstva jsou zde zastoupeni. Bývají tu uložena těla vynesena z katakomb, odtud pak rozcházejí a rozesílají se do všech kostelů světa křesťanského, aby svědčila o neporušené víře prvních křesťanů. Než o tom zevrubněji mluviti budu, až bude řeč o katakombách.

Poslední paprsky zapadajícího slunce pozlacovaly veliké průčelí Kvirinálu a upozorňovaly nás, že již jest čas, ukončiti pro dnešek další zkoumání. Prošli jsme tudíž kvapně náměstím *Trevi* a vrátili se přes Propagandu do svého bytu v ulici *Due Macelli*.

8. ledna.

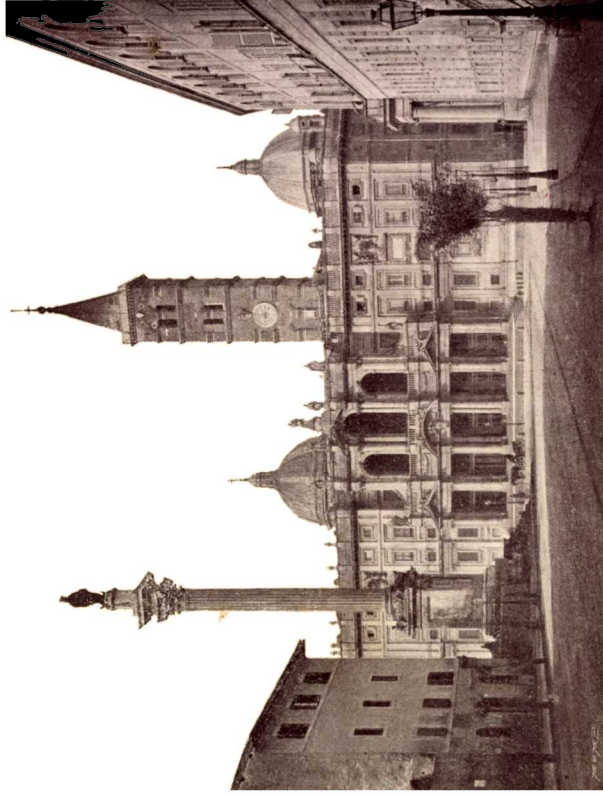
Vodojemy a vodotrysky v Římě. — Vodovody starých Římanů. — Moc a síla věčného města.

Časně z rána ubírali jsme se směrem ke čtvrti *della Colonna*, novému to předmětu našeho badání. Cestou všimli jsme si vodotrysku *Trevi*: byli jsme nuceni pozdržeti se. Řím, který jest proslaven tolika pomníky, vyniká především svými vodojemy a vodotrysky. Možno říci, že v této poslední příčině není nad Řím. Vodotrysk *Mojžišův*, vodotrysk *Paulinský*, vodotrysky na náměstí *Navónském* a *Trevském* předčí všecko, čemu v tomto oboru můžeme se obdivovati jak svou nádherou tak bohatostí svých vod. Co shledáváme jinde? Větší anebo menší pramenky vod, které protékajíce útroby zemskými, ukládají skromně své tiché vody do obyčejných nádržek dřevěných nebo kamenných.

A zde, jaký to rozdíl! Vidíme opravdové řeky, které přicházejí ze vzdálenosti desíti až patnácti mil a po mohutných obloucích dodávají své vodstvo obyvatelstvu města Říma. Vody jejich stékají slapovitě do nesmírných kotlin mramorových a žulových, které obklíčeny jsou množstvím soch, aneb vytékají též s hlučným šumotem z rozpuklin skalních, které mají velkou podobnost se skalami přirozenými. V této nádheře snadno poznáváme dědictví starých pánů světa. Řím pohanský vtiskl dílům svým pečeť nesmrtelnosti, kterou prozrazuje za každým krokem tato mooná královna síly. Poznali jsme ji v její stokách, počneme zkoumati nyní její vodotrysky.

Až do roku 442. byli Římané spokojeni s vodou Tibery, se studnicemi a několika vodovody. Censor Apius Klaudius přijmím Slepý odhodlal se této doby převést do Říma pramen ze vzdálenosti tří mil na cestě Praenestinské. To se mu též slavně podařilo, a prvnímu vodovodu, kterého se městu dostalo, dáno bylo jeho jméno. Pohled na tento div světa, který velmi Římu prospěl ve příčině zdravotní, byl pružidlem ku podobným činům. Censoři, edilové a praetorové počali mezi sebou závoditi.

Anio vetus byl do Říma veden od censorů Kuria Dentata a Lucia Papiria Kursora r. 481. Zajatí vojáci Pyrrhovi vystavěli za jeho peníze tento nádherný vodovod. Jeho

Nákl. Děd. sv. Jana Nep.

Kn.-arc. kniht. Rohlíček a Sievers,
BASILIKA PANNY MARIE (VĚTŠÍ).

úplná délka obnášela šestnáct mil, z níž pět šestin vedeno bylo podzemními podkopy a ostatek ve stavbách vyvýšených nad zemí.

Voda *Tepula*, která pramenila asi jedenáct mil od Říma na cestě Latinské a vtékala do vodojemu postaveného od censora Kaja Servilia Cepia a Lucia Kasia Longina r. 628.

Voda *Marcia*, nejčerstvější z vod římských, byla vedena do Říma od préтора Kvinta Marcia. Pramenila v horách Sabinských, protékala zemí Marsů a jezerem Ticinským a vnikala do Říma vodovodem, jehož délka páčila se na 23 mil.

O vodu *Julia* postaral se pro Řím Agripa za konsuluátu Augustova r. 7/1. Prýštila se v horách Tuskulských vedle cesty Latinské asi 12 mil od Říma. Do Říma vtékala se strany *Brány Větší* a zavlažovala Kvirinál.

Voda *Panenská* byla do Říma vedena též Agripou r. 535. Jméno její pochází od mladé dívky, která ji objevila na cestě do Praeneste asi šest mil za Římem. Vodovod skládal se po většině z trub podzemních, ostatek pak ze vzdušných staveb a oblouků.

Do Říma vnikal bok cesty *Nomentánské*, obtékal horu Pincius a vyléval vody své do zahrad Salustových nedaleko místa, kde jest nyní Trojice kopců.

Pramen tento byl u Římanů ve veliké oblibě; ve válkách však zanikl a vrácen byl Římanům od papežů. Řehoř XIII. rozvedl jej po všech čtvrtích městských, pokud to dovolila výška půdy. Papeži tomu jest děkovati, že vodovod tento rozléval se velikými proudy do náměstí Lidového, do náměstí *della Colonna* a do náměstí Navonského. Nebylo šetřeno ani soch, ani obelisků, ani nádob kovových a žulových, ani nejkrásnějších děl uměleckých, jen aby ozdobeny byly tyto nádherné vodovody.

Voda *Alseatina* byla darem samého Augusta. Pramen její počínal asi osm mil od Říma na cestě Klaudiově. Určen byl pouze pro bitvy námořní a v případě potřeby dodával vodu městské čtvrti za Tiberou. Nástupcové Oktavianovi kráčeli ve slépějích tohoto panovníka, ano předčili ho v náheře a štědrosti, chtějíce opatřiti Řím novými prameny. Brzy bylo v Římě napočítáno čtrnáct takových vodovodů, v nichž se mohl kůň s jezdcem volně projížděti.

Nejpmatnější z všech svou velikostí a smělostí v roz-

měrech byl vodovod Klaudiův, jehož nesmírné trosky procházejí římskou rovinou. Než co dím, trosky? Nikoliv, vodovod sám dosud stojí a dosud přivádí do Říma značnou část vody, která město napájí a ozdobuje. Započat byl Kaligulou a dokončen Klaudiem. Výška jeho jest taková, že převyšuje sedm pahorků, a že kdysi vylévaje se na pahorku Aventinském, tvořil velkolepé vodopády v údolí velikého cirku. Výrok Plinia Staršího nás překvapuje, že celé dílo stálo toliko půl osma milionů; avšak třeba jest uvážiti, že práce nádennická nebyla čítána. Váleční zajatci, nešťastní otroci, řekněte nám, kolik vás bylo potřebí, než jste vykonali tuto obrovskou práci!

Křistálový potok *Anio novus*, který vytékal z hor Sabinských ve vzdálenosti čtyřiceti mil od Říma, vtékal do města vodovodem Klaudiovým. Potok *Herkulův* probíhal téměř tutouž vzdálenost a tek l tímže směrem. Když jsme si byli s úžasem prohlédli ona díla, jež by nyní nikdo nedovedl, odebrali jsme se na západní stranu města k Vatikánu a k Janikulu. Zde čekaly na nás nové důkazy, jak síly římské, která dovedla vzdorovati přírodě, tak vykořisťování člověka člověkem v dobách pohanských.

Nádherný vodovod Paulinský, jehož voda by při pádu mohla hnáti mlýny, prozrazuje ruku Trajánovu. Bylo r. 112, když po slavných bojích vítěz nad Decebalem rozlil četné prameny Oriolské a Basánské nad Vatikánem; vzdálenost, kterou vodovod protéká, jest ohromná. Příčiněním papeže Pavla V. jest veden vodovod tento přes Tiberu a opatřuje vodou veliký počet studnic uvnitř města. Nejznamenitější ze studní těchto jest na náměstí Farnéském. Vystavěti ji dal kníže církevní kardinál Odoard Farnese; nádržkou její jest ohromná nádoba ze žuly numidské, která byla nalezena v lázních Karakalových. Pavel V. využítkoval vody Trajánovy ještě jiným způsobem. Jeho moudrým řízením se stalo, že zavlažuje zahrady Vatikánské a tvoří ony dva mohutné vodotrysky na náměstí sv. Petra, kterým se celý svět obdivuje. Vodotrysk severní vystavěn jest na jeho rozkaz dle nákresu rytíře Maderny. Tento vodotrysk stal se vzorem pro vodotrysk druhý, který jest na straně polední a má za původce Klimenta V. Tento obezřetný papež zbudoval jej pro pohodlí poutníků římských v jubilejním roce 1675. Konečně za Alexandra VIII. sloužila voda Trajánova za stro-

jový motor v mincovně. Byl to nový způsob upotřebení, který nám připomíná i nápis vyrytý nade dveřmi budovy.

Poznali jsme největší divy města císařů i města papežů. Počítajíce délku vodovodů, které měly občerstvovati Řím, okrášlovati jeho budovy a oživovati jeho náměstí a divadla, shledáváme asi sto třicet mil! Jiné výpočty udávají, že všechny vody v jedno spojené tvořily by řeku velikou jako Senu. Co máme říci o velikosti a stálosti vodovodů, jakož i o nesnázích, které měly býti překonány při stavbě! Po celá století byla tato umělá řečiště obtížena svou vlastní váhou, a přece vzdorovala nepohodám časovým, klesání půdy a všem pohromám, které ohrožují stavby podobného druhu. Ještě dosud zdá se nám, že obrovské jejich zříceniny chtějí zvěčniti slávu věčného města, podávající posledním pokolením pádné svědectví o nevyrovnatelné moci a síle. Stavba vodovodů svědčí jak o důvtipu tak o síle. Co jsou naše průkopy a průplavy oproti prokopaným horám, vyplněným údolím, prohlubeninám zemským vykopaným na třicet stop hluboko a oproti vzdušným troubám, které nesly na dlouhých obloucích celou řeku?

Hluboký jest dojem při pomýšlení na takový důvtip, moc a sílu. Avšak ještě jinému pocitu nelze se ubrániti, pomýšlíme-li na spustošené provincie, na spontané otroky, jejichž ruce za přispění bohatství Římanů vystavěly tyto nákladné vodovody, které by byly měly přinéstí pánům světa spíše řeky slz nežli vody potřebné k jejich rozmařilostem. Za fontánou *Trevi* otevřel se nám tak obsáhlý obzor, že jsme si již pro dnešek netroufali dále kráčet. Než pro vodovody a vodotrysky nezapomněli jsme na své přátele z Francie, a proto dříve než jsme se odebrali domů, zastavili jsme se na poště. Avšak sotva že jsme se přiblížili k budově poštovní, spatřili jsme na ni vyvěšenu osudnou tabulku s nápisem, který se nás nemile dotekl: *I corrieri di Toscana e di Bologna non sono giunti* (Mezi Toskánou a Bolognou není spojení). To znamenalo pro nás: Páni Francouzi, dnes nedostanete žádných listů.

Sloup Antoninův. — Blesková legie. — Vypuklina. — Edikt Marka Aurelia. — Obnovení sloupu Sixtem V. — Monte Citorio. — Vodovody a vodotrysky. — Gnomon čili ruka od slunečních hodin. — Pole Martovo. — Septa a Villa publica. — Zahrady, lázně a jezero Agripovo.

Před devátou hodinou byli jsme ve čtvrti *della Colonna*. Jméno této čtvrti pochází od sloupu Antoniova stojícího na hlavním náměstí, které patří mezi nejpravidelnější náměstí v Římě. Okrasou jeho jsou dva pomníky: nádherná fontána a sloup Antoninův. Tento v dějinách tak pověstný sloup byl vztýčen od senátu Marku Aureliu Antoniovi za vítězství, kterých dobyl nad Markomany, Kvády a jinými národy germánskými. Jest z bílého mramoru a má v průměru jedenáct a půl stopy a jest vysoký 148 stop. Vypukliny od základu až do vrchu představují na něm válečné činy císařovy.

Jakou radostí to bylo pro nás, když jsme zde viděli rukou pohanskou vyrytu onu událost, kterou se proslavili první křesťané! Mám na mysli zázrak o bleskové legii. Bylo to r. 176.; císař byl se svým vojskem ve středu Německa. Římané byvše přelstěni od Kvádů uchýlili se do údolí obklíčeného se všech stran vysokými horami. Náhle objevili se na výšinách barbaři; vojsko římské nemohlo ani v před ani v zad, i nezbyvalo mu, než s hanbou pokořiti se barbarům. I zrádové našli se v řadách Římanů, tělesných sil jim ubývalo a veliká žízeň trápila je více než pět dní. V této nesnázi přistoupil k Marku Aureliovi velitel kohort praetoriánských se slovy: „Císaři, legie Melitská skládá se ze samých křesťanů, kterým nic není nemožného.“ — „Ať se modlí,“ odpověděl mu císař. Oživeni byvše vítěznou vírou setníka ze sv. evangelia, padli na kolena všichni staří vojáci přišli z východu a vroucně prosili pravého Boha, aby oslavil své jméno. Ještě modlitbu neukončili, a již pokrylo se nebe hustými mraky, blesky se křížovaly a tisícera ozvěna hromu opakovala se po horách. Hrom provázený strašným krupobitím bije stále do barbarů; je pálí, zastrahuje a uvádí v nepořádek, kdežto blahodárný deštěk občerstvuje Římany.

Na památku této události prohlásilo vojsko Marka

Aurelia po sedmé za císaře, a císař nařídil, aby legie Melitská nazývala se od té chvíle *legií bleskovou*. Nezůstalo však pouze na tom; císař podav senátu zprávu o tomto zázračném výsledku, vydal edikt, aby se ustalo od dalšího pronásledování křesťanů.

Edikt tento, který ještě doposud máme, počíná formulí, která svědčí o schlubné nadutosti, s jakou páni světa počínali své listy úřední: „Císař, Caesar, Markus Aurelius Antonius Augustus, Partský, Germánský, Sarmatský, nejvyšší velekněz, tribun po osm a dvacetkráté, císař po sedmkráté, konsul třikráté, otec vlasti, prokonsul, senátu a národu římskému.“

Po smrti Marka Aurelia, když mu senát přikl božskou počtu, byl vztýčen na jeho památku nádherný sloup, před kterým právě stojíme. Buďto že senát nechtěl vzdáti počtu Bohu křesťanů za osvobození vojska, buďto že nechtěl protiviti se všeobecnému mínění lidu, který osvobození připisoval Jovišovi Deštivému, byla sice událost na sloupě vyryta, avšak nad vojskem vyobrazen jest Joviš, an sesílá déšť Římanům a metá blesky na barbary. V pravdě, krásný to odznak klamu! Není již lichotivého senátu ani zaslepeného lidu, avšak sloup stojí dosavád, a vypuklina zůstává na něm i s ediktem Marka Aurelia, který vzdává patřičnou počtu pravdě.

Bedlivě jsme si prohlédli tuto důležitou vypuklinu. Na hoře viděli jsme poprsí *Joviše Deštivého* s rukama roztaženými a s křídly rozpjatými; v pravo i v levo křížují se blesky. Pod Jovišem jest obojí vojsko, jedno v nepořádku a na útěku, druhé ženoucí se za prvním se zbraní v ruce. Cestovatel křesťanský jest šťasten, shledává-li důkazy o pravdivosti své víry vyryty od samých nepřátel na pomníku tak důležitém z oné doby!

Čest přísluší veleduchu Sixta V., který byl tvůrcem velikých věcí. Tento papež nesmrtelné paměti dal obnoviti sloup Antoninův. Socha Marka Aurelia sloup věnčící, jakož i tabule mramorové, na nichž byly vyryty starodávné nápisy, zmizely. Na jejich místě stkví se pozlacená socha sv. Pavla, druhého to vítěze nad barbary. Nápis křesťanský, zhotovený na rozkaz papežův, hlásá nám obnovení tohoto nádherného sloupu.

„Sixtus V. věnoval sochu tuto zbavenou vši nepravosti

sv. Pavlu, dav postaviti na vrchu jeho sochu z pozlaceného kovu l. Páně 1589. a léta čtvrtého svého papežování.“

S jásosem a s hrdostí nad svým očistěním hlásá pomník svou vděčnost a své určení:

„Jsem nyní u vítězoslávě posvěcen, nesa v pravdě zbožného uředníka Kristova, který hlásáním kříže zvítězil nad Římany i barbary.“

Takto hlásá neznížitelný a křesťanstvím zachráněný sloup dvojí vítězství: vítězství Marka Aurelia nad barbary severu a vítězství Pavlovo nad Římany a barbary celého světa. Pozdravili jsme jej u vytržení, a minuvše po levé straně budovu poštovní, památku to po Řehoři XVI., byli jsme za chvíli na náměstí *Monte Citorio*.

Malý tento pahorek zdá se býti utvořen z trosek amfiteátru Statilia Taura. Tento bohatý Říman dal jej vystavěti za konsulování Césarova a zasvětil ho krvi gladiatorské. Budova tato shořela při velkém požáru Neronově a zůstala pochována ve vlastních zříceninách. Na místě jejím jest nyní *Curia Innocentiana*. Tento nádherný palác, ve kterém se koná soud a odbyvá loterie, má své jméno od Innocence XII., který ji koupil od rodiny Ludovisi. Papež rozšířiv a okrášliv ji, určil ji pro soudy a přičkl ji nemocnici sv. Michala. Šlechtnost papežova připomíná se v nápisu na vodotrysku před průčelím budovy.

Veliká káď, do které teče voda z vodotrysku, byla nalezena ve troskách Fora Trajanova; jest ze žuly východní a má v průměru šestnáct stop. Na náměstí před palácem spatřujeme ještě dvě okrasy, které zasluhují pozornosti archaeologů. První jest podstavec u sloupu Antoninova. Objeven byv za Klimenta XI., byl vyneszen ze zřícenin a postaven na nynější místo od Benedikta XIV. Viděti jest na něm vypuklinu, představující oslavu Antoninovu s příslušnými odznaky a obřady; všechny tyto rytiny jsou velmi vkusny.

Druhou okrasou jest obelisk egyptský. Nejvěrohodnější mínění mezi učiteli považuje tento kámen za pověstný Gnomon čili ruku na slunečních hodinách na poli Martově, kde jest nyní kostel sv. Vavřince *in Lucina*. Obelisk tento postavený Benediktem XIV. na náměstí *Monte Citorio* vzbuzuje v duši cestovatelově trojí pocit: útrpnost s *modřinami* a četnými zlamaninami, které utržil za dlouhého pobytu

svého v hrobě; vděčnost za trpělivost a důvtip, s kterými opět byl postaven na svou podstavu; konečně hlubokou lítost nad zotročilým lidem v Římě, který byl nucen v samém věčném městě svými vzácnými pomníky stvrzovati své otroctví a svou hanbu. Starodávný nápis dává vznik tomuto poslednímu pocitu:

„Vladař César, syn božského Césara Augusta, nejvyšší velekněz, císař dvanáctkrát, konsul jedenáctkrát, tribun čtrnáctkrát, podrobiv Egypt pod nadvládu Římanů, vzdal tuto poctu Slunci.“

Vstoupili jsme na Martovo pole, které se tak často jmenuje v dějinách římských. Jak bohatá tu žeň na vzpomínky! Po vypuzení králů zasvěceno bylo pole to Martovi; prostíralo se od Tibery ke Kapitolu a od Kvirinálu k Pinciu. Část byla ponechána pro závody koňské a za cvičiště pro mládež římskou; zbytek byl pohnán pokryt slavnými pomníky, z kterých zbylo ještě několik zřícenin. Přehlédli jsme si v celém rozměru tuto rovinu, kterou zaujímá část novověkého Říma, pozastavující se za každým krokem a před každou troskou starodávných budov.

Nedaleko pahorku *Monte Citorio* zářila *Septia Julia*. Byla to velkolepá sloupová z mramoru, kterých se užívalo ku shromážděním lidu při volbách vysokých úředníků. Dále nalézáme *Vilu Publiu*, velikou a nádhernou to budovu odvojem poschodí, která skvěla se zlatem a azurem, obohacena byla malbami, drahocenným dřevem a vzácným mramorem. Vila tato, v níž ubytováni bývali vyslanci jiných národů, smutně se proslavila ve válkách občanských; Sula v ní dal zardousiti čtyři legie věrné Mariovi, které odložily zbraň toliko po přípovědi, že darován jim bude život. Jest to neodvratným osudem každého cestovatele v Římě, že jest mu krok za krokem kráčet krví a zříceninami.

Asi uprostřed roviny byla městská čtvrť, nazvaná *Pole Agripovo*. Tento učitel a zeť Augustův a bohatý Říman okrášlil místa tato několika památnými budovami, které se shodovaly s jeho nádhery milovností. Zde byly jeho zahrady, jezero, lázně a konečně nesmrtelný Panteon. Co si jen mohl nejvzácnějšího a smyslům lahodícího vymysleti s veškerým přepychem orientálským, to shledáváme spojeno v těchto zahradách a lázních; jezero stalo se pověstným pošetlostmi

Neronovými. Panovník tento, jehož rozum byl poněkud pomaten pýchou a rozmařilostmi, liboval si u večer v hodo-
vání na vodě. Drahocenný stůl, pokrytý zlatým příborem a
nejvybranějšími pokrmy, vábil syna Agripiny a s ním jiné
rozmařilce římské. Za zvuků hudby a záře pochodní bylo
viděti, kterak lodě s hostmi při císařské tabuli ještě s ji-
nými loďmi připjatými projížděly se pomalu až do noci po
tomto jezeře vroubeném zelenými stromy. Jaké to časy! Jaké
to mravy! Jaký to lid!

Konečně jsme došli k Panteonu, který jest nyní *Rotun-
dou*. To již není pouhá upomínka, to již není pouhá zřice-
nina: stojíme před úplným a bez odporu nejlépe zachova-
lým pomníkem starého Říma. Bylo již příliš pozdě, tak že
jsme nemohli prozkoumati jej dle libosti; umínili jsme si
učiniti tak druhého dne.

10. ledna.

*Panteon; jeho dějiny. — Bohatství a nádhera. — Očista. —
Zázrak. — Minerva. — Hrob blah. Angelika de Fiesole. —
Světnice sv. Kateřiny Sienské. — Náměstí Navonské. —
Fontány. — Trh. — Hry. — Svatá Aneška.*

Počasí bylo nejisté, avšak touha po dalším badání ve-
líká; před devátou hodinou byli jsme v Panteonu. Každý
ví, že tento nádherný chrám vystavěn byl od zetě Augu-
stova r. 26. před narozením Krista. Nápis na římse označuje
tuto dobu:

M . AGRIPPA . L . F . COS . TERTIVM FECIT.

Panteon dělí se na dvě části: vlastní Rotundu a sloupopo-
řadí. První měla původně sloužiti za studené lázně; později
teprve Agripa, chtěje z ní učiniti chrám, připojil sloupopřadí.
Augustus měl býti dle Agrippy ochranným božstvím Ro-
tundy; panovník však odmítl tuto počtu a dovolil toliko,
aby jeho socha byla postavena v předsíni. Socha tato byla
ve výklenku po pravé straně brány; socha Agrippova zaují-
mala podobný výklenek vpravo. Chrám byl zasvěcen *Joviši
Mstiteli, Jovi Ultori*; brzy však celý Olymp se svými bohy
usídlil se v této svatyni, která byla nazvána *Panteon*, buď

proto, že tam uctívání byli všickni bohové, buď, jak se domnívá Dion Kasius, proto, že měla podobu oblohy nebeské.

O tom není pochybnosti, že žádný jiný chrám nevyrovnal se tomuto velikosti a nádherou. Vystupovalo se do něho po pěti stupních. Pod předsíní byla dvojnásobná brána z pozlaceného kovu, která byla vždycky pro obecnost otevřena. Celá vazba předsíně skládala se z dutých trámů kovových. Dole byly trámy obloženy tabulemi z téhož kovu, které byly ozdobeny četnými okrasami zlatými a stříbrnými. Nahoře byly pokryty cihlami z pozlaceného kovu. Výtečná díla sochařů a řezbářů vyplňovala celou plochu v průčelí.

Tato bohatá kořist byla uchráněna od barbarů; avšak císař Konstans II., přišed r. 663. do Říma, dal odstraniti drahocennou střechu a část vazby; měl v úmyslu ozdobiti tím Cařihrad. Loďstvo bylo však bohužel o tuto kořist oloupeno od Saracenů a ozdoby z Panteonu se ztratili a zanikly v Alexandrii. Ušlechtlejší myšlenku pojal papež Urban VIII. Aby upotřebil kovu, zasvěceného kdysi modlám, ku počtě pravého Boha, dal z něho zhotoviti podivuhodným strojem kroucené sloupy ku baldachýnu sv. Petra. Týž papež dal vystavěti též dvě zvonice nad předsíní.

Někteří spisovatelé domnívají se, že veliká brána kovová pochází od Agrippy; to však jest pouhá domněnka. O množství spotřebovaného kovu při Panteonu si učiníme pojem, povážíme-li, že pouze hřebíky vážily 9375 liber, a že hrubá váha drahocenného kovu obnášela 450.130 liber. Vidíme zde, co všude jinde, že Římané rozhazovali plnými rukama.

Prozkoumajíce sloupovádi, vešli jsme do samého chrámu, který jest okrouhlý a má v průměru 132 stop; výška budovy od základů až do vrchu rovná se průměru a tloušťka má devatenáct stop. Báh kostela svatopetrského jest v průměru pouze o dvě stopy menší než Panteon; jest však za to 300 stop nad zemí. Proto říkávají Římané: *Michelangelo vykonal v oblacích, co Agripa vystavěl na zemi.*

Rotunda měla uvnitř ve zdech šest velikých výklenků; tři byly polookrouhlé a tři měly podobu rovnoběžníku. Každý výklenek tvořil kapličku, ve které byla socha boha neb bohyně z bronzu, ze stříbra, ze zlata neb ze sloně. Joviš zaujímal výklenek prostřední, který tvořil polokruh a byl větší než ostatní. Četnými sochami byly okrášleny všechny

zdi chrámové. Nejnádhernější, ne-li zároveň nej památnější, byla socha Venušina, na níž byla zavěšena polovice veliké perly, která budila obdiv při hostině Kleopatřině; tento drahokam byl ceněn za více než 1,500.000 korun.

Jakou byla Rotunda před osmnácti sty lety, takovou jest dosavad; toliko výzdoba a účel se pozměnily: táž předsiň, táž podoba, tytéž zdi, táž bání; otvor uprostřed klenutí zůstal, jakým býval, a pohled křesťana povznáší se k nebi touže cestou a tímže směrem, jako kdysi pohánův. Než jaký rozdíl ve smýšlení, v modlitbě a v naději! Není žádného závoje v otvoru, slunce září a déšť padá bez překážky do Rotundy; věřící oboují někdy mši svatě pod deštníkem. Svatá církev, věrná strážkyně minulosti, dobře jsi učinila, že jsi všecko ponechala v tomto stavu: připomíná-li nám otevřená bání dobu pohanství, jest její význam v pravdě křesťanský. Voda odtéká mřížovaným otvorem, který jest upraven uprostřed dlažby, a k němuž má poněnáhlý spád půda celé budovy.

Naproti hlavní bráně, právě na místě někdejšího chrámečku Jovišova, jest hlavní oltář. Ostatní chrámečky tvoří kaple vedlejší. Ve třetí kapli na levé straně jest krásná socha Panny Marie, nazvaná *Madonna del Sasso*, jejíž podstavec tvoří hrob Rafaelův. Tělo velikého malíře byvši objeveno 14. září 1833, bylo opět uloženo na témže místě večer 18. října s velikou slávou a příslušnými obřady.

Před vstoupením do Panteonu měli bychom jako Mojžiš před hořícím keřem zzouti obuv svou. Na témže místě, které bylo znesvěceno všemi bohy pohanskými, odpočívají nyní ostatky nescíslných mučedníků. Papež Bonifác IV. chtěje l. P. 608. očistiti tento chrám, sestoupil do katakomb a vyvedl z podzemního příbytku zástup hrdin křesťanských. Dvacet osm vozů skvostně ozdobených převáželo za hlučné pochvaly celého Říma nové vítěze do svatyně přemoženého pohanství. Panteon byl zasvěcen královně lidí a andělů, přijav název *Panny Marie u mučedníků*. Po dvou stoletích r. 830. zasvětil ho Řehoř IV. *Všem Svatým*. Na rozkaz papežův stal se den konsekrace svátkem zasvěceným, a církev sv. světi ho každoročně dne 1. měsíce listopadu.

V Rotundě jest cestující obklíčen zázraky. Panteon, stav se chrámem Panny Marie, podává nám nejprve svědectví o nevysvětlitelném vítězství křesťanstva nad modlář-

stvem. Klenba chrámová hlásá nám vítězoslávu Marie nad tvrdošijným židovstvím. Jako Bůh Israelitův posvětil chrám Šalomounův, zjeviv v něm slávu svou, tak chtěla velebná Panna oslaviti svůj příbytek stkvělým zázrakem. Nadšení křesťanů při pohledu na matku svou v Panteonu vzбудilo posměch a rouhání u Židů, bydlících v Římě. O tom doslechl vznešený Říman, který, ačkoli slep od narození, přece u věcech víry byl dobře vycvičen. Naskytla se brzy příležitost zahanbiti vzpurné syny israelské; když rozepře se přestrojovala, zvolal slepec z nadpřirozeného vnuknutí k Židům: „Poněvadž nejjasnější důvody nemohou vás usvědčiti, nechť rozhodne zázrak; vy poddáte se pravdě, nabudu-li zraku ve svátek Hromnic na přimluvu Panny Marie!“ Zatím pověst o tom rozšířila se po celém městě. Návrh tento přijat byl s úsměškem, který pravil: „Náš slib nás neváže, poněvadž podmínka nebude splněna.“ V den svátku byl v Panteonu veliký nával křesťanů a Židů; veškeren lid byl v napjatém očekávání. Slepec sotva vešel do posvátné prostory, zanotil antifonu, kterou sám složil ke cti blahoslavené Panny: „*Raduj se, Panno Maria, neboť ty's potřela bludy po veškerém světě.*“¹⁾ Ještě zpíval, a už jsou otevřeny oči jeho světlu dennímu; tisíce svědků, přátel i nepřátel, potvrzují zázrak. Zděšení i radost zmocnilo se shromáždění; pět set Židů uznalo pravdu, a papež pokřtil je vlastní rukou, zasvětiv takto novou svatyni Matce milosrdenství. Na památku této události opakuje Církev při svých obřadech až do dnešního dne zpěv zbožného slepce.

I my jsme jej v duchu opakovali a opustili jsme Pantheon, abychom se odebrali do Minervy. Na tomto náměstí uprostřed Říma nalézáme slavný klášter dominikánský s krásnou knihovnou a velikým kostelem, který vystavěn byl na troskách chrámu Minervina. Proslavený hrob vábí sem umělce i křesťana; odpočívá zde blahoslavený Angeliko de Fiesole. Dvojitá zář svatosti a věhlasné moudrosti vládá nad hlavou tohoto syna sv. Dominika. Blahoslavený Angeliko, v pravdě katolický malíř, zemřel r. 1455. Za oltářem v zákristii jest oratoř, z níž vane nepocítená vůně nevinnosti a lásky křesťanské, jest to pokoj sv. Kateřiny Sienské. O

¹⁾ Gaude, Virgo Maria, cunctas haereses sola interemisti in universo mundo.

šťastní obyvatelé věčného města, kteří máte vůkol sebe tolik míst a předmětů ovanutých zbožností!

Opustivše okres *della Pigna*, přišli jsme do *Parione*. V této nové čtvrti jest náměstí Navonské, na místě někdejšího cirkusu Alexandra Severa a zachovalo dosud jeho okrouhlou podobu. Okrasou jeho jsou tři krásné vodotrysky: vodotrysk na straně polední jest mistrovským dílem Berninovým. Celek znázorňuje čtyři veliké řeky čtyř dílů světa: Dunaj, Ganges, Nil a La Plata. Tyto obrovské sochy spočívají na čtyřech útesích mohutné skály, která se končí obeliskem. Skála jest provrtána na čtyřech stranách, tak že tvoří zdánlivou propast. Z prostředka vycházejí lev a kůň, kteří se napájí. Obelisk, jemuž slouží skála za podstavec, jest monolit egyptský, nalezený v cirkusu Romulově.

Každou středu poskytuje náměstí Navonské malebný pohled. Pokryto jest malými krámkami pod širým nebem, v nichž jsou na prodej rozličné druhy zboží skleněného, mosazného, vetešnického a obzvláště starožitností pooházejících obyčejně z nové doby. Tento prazvláštní trh zavedl francouzský kardinál Rohan, vyslanec v Římě.

Obdivujeme-li se mistrovským dílům z novověku, a obnovíme-li v duchu Johanské upomínky z cirkusu Severova, ukazuje se nám tu křesťanství u své vítězoslávě: „Jaký to kostel, který se vypíná do výšky naproti velikému vodotrysku?“ První dítě na potkání nám odpoví: „Jest to kostel sv. Anešky, miláčka Římanů.“ Ano, na téže místě, kde vévodí nyní svatá panna, která se zvěčnila dvojím vítězstvím, bylo za dob pohanských místo neřestí. Syn praefecta Sempronia žádal o ruku panny křesťanské. Aneška odpověděla, že zasnoubena jest ženichu nebeskému; jejímu zdráhání bylo porozuměno. Sempronius ujal se svého syna a dal uslechnout pannu zatknouti. Dle způsobu krutovládců bylo jí slibováno, vyhrožováno a všechno podniknuto, aby od svého předsevzetí upustila. Vše bylo marno! Aneška vzdorovala vši mocí, čerpajíc sílu ve své nevinnosti a víře. Sempronius dal jí ze šatů svléci a uvrci do pelechu, aby byla vydána útokům vlníků. Tertulián případně poznamenává: „Tím právě vzdáváte nám nejkrásnější chválu, že největším trestem, jaký můžete vynalézt pro naše dcery a sestry můžete-li zhanobiti jejich čistotu a nevinnost.“ Avšak Bůh panen ujal se své mladé nevěsty; zázračným

způsobem byvši ochráněna pustých útoků, skonala Aneška vítězně jako mučenice za panování císaře Diokleciána, majíc teprve třinácte let.

S náboženskou úctou vstupuje křesťan do tohoto místa podzemního, které bylo jevišťem vítězství, z něhož kyne mu prospěch ještě po patnácti stoletích. Za svitu pochodní ůteme při zatáčce schodů nápis připomínající zázračné zachránění, kterým obmyslil Hospodin svou věrnou služebnici, a již kráčíme po dlážce z mosaiky, které se dotýkaly nohy svěťice; jsmeť v jejím vězení. Mladá rekyně byla sem spuštěna otvorem v klenutí, který byl podoben otvoru ve vězení Mamertinském. Toto těsné vězení jest asi dvanáct stop hluboké. Dříve bylo úplně beze světla, nyní vniká okapem několik slabých paprsků světelných.

Sousední hampejs, do něhož byla Aneška vedena, skládá se ze dvou pokojů vyklenutých krásnými kameny: každý pokoj jest dvanáct stop vysoký, tolikéž široký a dvacet stop dlouhý. Toť ono slavné jevišťe, kde křesťanství v osobě třináctileté dívky přemohlo dvě strašné mocnosti pohanské, totiž chlipnost a ukrutnost. Při pohledu na tato výmluvná místa srdce pohnutím buší, víra mohutní, a my vzpomínáme si s obdivem na okolnost, které bývá málo všimáno v prvotních dějinách; ve strašných zápasech totiž, které sváděli naši otcové, spatřujeme mnohdy muže, ani strachem blednou a zapírají svou víru, avšak nikde se nemluví o mladé panně, která by se byla před ukrutníky třásla neb od víry byla odpadla. Tak pravdiva jsou slova, že Bůh ráčil vyvoliti slabé a nepatrné, aby zahanbil silné!

11. ledna.

Palác Braschi. — Anekdota. — Náměstí Pasquinovo. — Chiesa Nuova. — Upomínky na sv. Filípa Nerejského. — Mladý Spazzara. — Campo di Fiore. — Divadlo, sloupovářadí, kurie Pompejova. — Smrt Césarova. — Palác Spada. — Socha Pompejova. — Sv. Jeroným křesťanské lásky. — Bojiště námořních bitev Césarových. — Popis lodních zápasů.

Časně z rána byli jsme na náměstí Navonském. Když jsme je byli prošli po celé jeho délce, otočili jsme se na

pravo a již jsme stáli před *palácem Braschi*. Toto nádherné obydlí uvádí nám na paměť Pia VI.; veliké schody považují se za mistrovské dílo. Když jsme stoupali po širokých stupních z hlazeného mramoru, myslii jsme na papeže, který tak často po nich kráčet; sledovali jsme jej z jeho paláce až do vězení Direktoria a odtud do pevnosti ve Valencii, která se stala jeho hrobem. Kéž spravedlnost božská odpustí Francii tyto svatokrádežné nájezdy proti pomazanému Páně!

K těmto slavnostním upomínkám připojil jeden z našich přátel anekdotu o témže papeži. R. 1784. odebral se Pius VI. do Vídně vyjednávat s císařem o záležitostech církevních. Cestou pravil mu jeho průvodčí: „Víte-li, sv. Otče, že protestanti považují papeže dosud za antikrista, a že se tudíž domnívají, jako by Vaše Svatost měla koňská kopýta?“ Toto podivné sdělení rozveselilo z počátku výtěčného papeže. Potom však politovav omyl těchto ubohých lidí, pravil: „Nuže, poučíme je o něčem jiném a dokážeme jim opak toho.“ Když přijel do Vormsu, chodil po obědě procházkou po hlavním náměstí. Pius VI. byl považován za nejkrásnějšího muže své doby. Lidé pohlíželi naň s obdivem; jeho vysoká postava, jeho vznešená a ušlechtilá chůze, krásný obličej, v němž zračila se dobrotivost otcovská a velebnost papežská, jeho skromné, ale významné chování a způsoby, to všechno na něm poutalo, vábilo a uchvacovalo; avšak nohy . . . nohy jsou předmětem všetečné zvědavosti. Hle, papež má nohy jako každý jiný! Kdo viděl, poznal a uvěřil. Papež tedy není antikristem, jak o tom čteme ve knihách Lutrových, jak to káže naši protestantští kazatelé, jak jsme tomu ještě včera sami věřili; my jsme byli klamáni a v posměch uváděni: takové řeči kolovaly mezi lidem, a nohy papežovy zavdaly podnět k četným obrácením, která měla býti dokonána při pohledu na naše kněze francouzské za několik let později.

Asi dva kroky od paláce Braschi jest příslovečné náměstí *Pasquinovo*. Pasquin byl krejčím, který si rád dobíral mimojdoucí. Po jeho smrti nalezena byla stará, velmi porouchaná socha, jejíž jméno nikomu nebylo známo. Lid ji pokřtil jménem Pasquinovým; socha tato bývá přes každou noc polepena vtipy a popěvky šprýmařů římských, které se opakují v Římě po celý den.

Druhého dne nalezáme na tyto *pasquinády* odpovědi na soše Marforio blíže Kapitola. Od Božího rána tlačí se zvědavý zástup kolem těchto dvou mluvčích soch, které poví leckdy příhodné a užitečné pravdy.

Jedeme-li směrem k náměstí Pasquinovu, octneme se za několik minut u kostela Panny Marie *Navicella*, druhdy nazvaného *Chiesa Nuova*. Tento kostel pooházející od Řehoře Velikého byl přestavěn r. 1578. příčiněním sv. Filipa Nerejského. Zlato, mramor a bohaté malby září ze všech stran, především v kapli sv. Filipa, kde odpočívá tělo blahoslaveného apoštola města Říma. Zakladatel kongregace Oratoriánů, Filip Nerejský, byl zároveň vynikajícím zpovědníkem v Římě, přítelem mládeže, otcem chudých, zastáncem chudých a vzorem kněží. Pro tyto vlastnosti zasloužil si zajisté dětinné vděčnosti Římanů, u nichž také není prstonárodnějšího jména nad jméno Filipa Nerejského.

Jeden duchovní z oratoria vedl nás nejprve do pokoje světcova. Dle chvalitebného zvyku v Itálii jest tento ctihodný pokoj dosud, jakým býval za života světcova i s nábytkem, kterého používal. Viděli jsme teď jeho zpovědnici ze špatného červotočivého dřeva jedlového; na sedadle byla malá kožená poduška. Po způsobu ostatních zpovědníků v Itálii jest v okénku jednoduchý plech, v němž jsou nadělány okrouhlé dírký jako na sběračce. *)

Co moudrých rad, co útěchyplných slov, co spasných napomenutí prošlo těmito otvory! Ó ctihodné mříže, proč neumíte mluvit? V malé skřínce jsou uschována malá kamínka svatého zpovědníka; opodál jest chatrná postel a konečně nepatrná kazatelna, z níž mluvíval.

Tento jediný pokoj tvořil všechny světnice toho, který tolikráte pohrdl paláci, bohatstvím a hodnostmi světskými. Zde mívál duchovní rozmluvy a přijímal četné návštěvníky. Jsa povždy laskav a pln ducha Božího, měl obzvláštní dar, že propouštěl od sebe spokojeny a polepšeny, kteří se s ním sblížili. Jednou také přišel k Filipovi slavný potomek vznesené rodiny, František Spazzara, chtěje s ním důvěrně pohovořiti. „Věnujete se nyní studiím právnickým?“ otázal se ho světec. — „Ano, velebný otče, a to s velikou horli-

*) Podobná zpovědnice ve farním kostele ve Velkých Prosenicích na Moravě a snad i jinde.

vostí.“ — „Jak jste šťasten! Rekněte mi, co dále zamýšlíte?“ pokračoval světec, mluvě s velikou laskavostí. — „Doufám, že se stanu brzy doktorem práv.“ — „Ó, jak jste šťasten! A co potom hodláte činiti?“ — „Mám naději, že budu brzy advokátem a vstoupím pak do prelatury.“ — „Ó jak jste šťasten!“ Světec vyličoval na to všechny hodnosti, které svět může poskytnouti a které mihaly se hlavou mladíkovou. Za každou poctou, po každém povýšení opakoval: „Ó jak jste šťasten!“ František poslouchal to všechno s opravdovou zálibou, načež světec něžně jej objav, otázal se jej opět šeptem: „A co potom?“ Tato poslední slova hluboce se vryla do duše mladíkovy, tak že vrátiv se domů, ustavičně si je opakoval. Za každým zlatým zámekem, který si v mysli stavěl, znepokojovala ho ona neúprosná slova: „A co potom?“ — „A potom musíš umřítí, — všecko opustiti, — budeš souzen, — přijat na milost anebo zavržen. — Marnost nad marností!“ zvolal jednoho dne. Na to obrátiv se úplně k Onomu, který nikdy nepomijí, vstoupil do kongregace Oratoriánů, kde svatě žil a svatě umřel.

„A co potom?!“ Zdá se nám, že tato tajuplná slova zaznívají napořád v uších cestovatele na místě, kde byla s takovým účinkem vyslovena, a že jej poněhlu připravují ke vchodu do malé kapličky světcovy. Tato sousedí se světničkou, kterou jsme právě opustili; nic v ní není změněno: tytéž dvěře, tyž dřevěný kříž, tyž obraz Matky Boží držící Synáčka Božího, tyž oltář, zkrátka totéž nářadí svatého otce, které bylo tolikráte svědkem jeho modliteb, jeho slz a jeho božského roznícení mysli. Nemůžeme bez hlubokého dojmu kráčet po této ctihodné půdě, abychom nepřitiskli zároveň rtů svých na zázračný obraz na oltáři.

Když jsme sestoupili do sakristie kostelní, spatřili jsme dosti slušný počet vlastnoručních listů světcových, značnou část jeho šatů, relikviář, který dostal darem od sv. Karla Boromejského, když jej uzdravil, kříž, který nosíval na prsou, a kousek chleba, který mu zbyl od poslední večeře, v den před jeho úmrtím. Kdyby všechny tyto předměty neb aspoň některé z nich patřily Ciceronovi, Césarovi, neb kterémukoli věhlasnému pohanovi, nebylo by ani jednoho turisty, který by je nechtěl spatřiti, neb který by se nepokládal za šťastna a nepyšnil se nad tím, že je někdy viděl. Buď si! V tom

jim nikdo nepřekáží. Než proč bychom měli v tom shledávat něco podivného, ano směšného, jása-li křesťan, když spatří ctihodné ostatky svých velikánů!? Naši světci vyrovnají se zajisté oněm hrdinám! Návštěvu v oratoři zakončili jsme zastavením v nádherné kapli, kde odpočívá sv. Filip. Kéž věhlasný zpovědník Říma vyprosí svým bratřím v úřadě kněžském ducha moudrosti, mírnosti a horlivosti, jakým sám byl oblažen ku zbožnému vedení sobě svěřených duší!

Z kostela *Chiesa Nuova* vedla nás cesta ku *Květino-vému poli* (*Campo di Fiore*). Vstoupili jsme na půdu pohanskou. Květinové pole darované národu římskému od Aky Laurencie, pověstné to dámy dvorské, o níž nám vypravuje Makrobius, připomíná nám jak ohromný přepych a ne-myslné rozkoše starého Říma, tak tragickou smrt prvního z Césarů. Hlavními okrasami tohoto místa rozkoší byly háje platanové spojené nádherným sloupovým řádem, obydlené sochami lidí a zvířat, oživené vodotrysky, dále basiliky a konečně divadlo.

Nade všechny tyto budovy vynikalo divadlo Pompejovo, z něhož zbývají některé stopy v paláci Orsini. Vítěz nad Mitridatem byl prvním, jenž vystavěl v Římě stálé divadlo; až do té doby bývala divadla hned po skončených hrách rozbourána. Aby svému dílu zjednal patřičnou úctu, připojil k němu Pompej chrám zasvěcený *Venuši Vítězné, Veneri Victrici*. Několikrát lehlo požárem. Avšak po každé obnoveno bylo Tiberiem, Kaligulou a Neronem.

Tento poslední, chtěje jednoho dne pochlubit se Tiritatovi, králi Arménskému, nádhrou a bohatstvím národa římského, dal ve čtyři a dvacet hodinách pozlatiti klenutí, výklenky, pilíře, zkrátka všechny části divadla, které ještě pozlaceny nebyly. Pomysleme si jen, kterak žasnul cizí pánovník, když vstoupil do této zlaté budovy, v níž sedělo 30.000 diváků, a která osvětlena byla tisíci pochodní.

Když se Pompejovi dostalo výmínečné cti vítě-oslavného průvodu, ačkoliv tenkrát byl pouhým rytířem římským, dal při svém divadle vystavěti chrám *rytířské Štěstěny*. Potom teprve zbudováno bylo slavné sloupové řádě a *radnice*, která se stala pověstna smrtí Césarovou. Sloupový řádě skládalo se z nádherných oblouků, které spočívaly na sloupech z nejkrásnějšího mramoru. Dle úsudku znalců bylo určeno ku procházkám zahalečů, buď bylo útlukem pro di-

váky, kteří při dešti byli nuceni divadlo opustiti, anebo tvořilo cestu vedoucí do *radnice*.

V den březnových Id r. 43. před Kristem byl senát shromážděn v radnici. I César, jehož moc dosáhla svého vrcholu, dostavil se vzdor neblahým předtuchám. Pán světa přišel nevědomky mezi své vrahy. Oba prétorové Brutus a Kasius přiblížili se k němu, jako by s ním chtěli mluvit; téže chvíle obstoupili ho spiklenci ze všech stran a prokláli ho dýkami. Senátorové, kteří nevěděli o spiknutí, byli úžasem a hrůzou tak dojati, že se nemohli dát ani na útěk, ani Césarovi přispěti, ba ani slovíčka pronést. Diktator sám bránil se s velikou statečností; avšak, spatřiv mezi spiklenci Bruta, kterého miloval jako svého syna, zvolal: „I ty, Brute!“ Na to zahaliv obličej svůj pláštěm a proklán byv dvaceti třemi ranami, klesl u nohou sochy Pompejovy.

Stáli jsme právě na místě této tragické události. Chce-li spatřiti jejího svědka, postačí nám vejíti do paláce *Spada*, kde se nalézá pověstná socha Pompejova, o které jsem se právě zmínil. Jest výtečně provedena z bílého mramoru a v rozměrech obrovských. Pompej jest zobrazen jako velitel, maje rámě nataženo! Jak divně setkávají se události v životě lidském! Dva soupeři zápolí spolu o panství nad světem: Pompej jsa Césarem přemožen, klesá pod ranami barbarů, César jsa proklán dýkou vypouští ducha u sochy soupeřovy. Oba zahrávali velmi často se životem svých blízkých; avšak i na nich ukázala se spravedlnost božská.

Co se týče Césara, byli jsme jen několik kroků vzdáleni od místa, kde dal na jevo nejchladnokrevnější ukrutnost. Dříve než jsme navštívili toto místo, vstoupili jsme do kostela sv. *Jeronýma křesťanské lásky*, aby se náš duch poněkud zotavil. Vystavěn byl na místě domu sv. Pauly a připomíná nám i tuto slavnou dceru Scipionů i sv. Jeronýma, který zde bydlel za svého pobytu v Římě r. 382. Po dlouhou dobu byl takoruka poutním místem pro umělce, poněvadž choval obraz *Přijímání sv. Jeronýma*, mistrovské to dílo od Dominikina; nyní jest tu pouze jeho snímek, obraz původní jest ve Vatikáně. Kráčeli jsme dále po Poli Květinovém, jehož obrysy jsou velmi zajímavé, a přišli jsme po malé zacházce k starodávnému poli *Caudeta*. V této nížině blíže Martova pole a Tibery dal César vykopati svou *Naumachií*. Po dobytí Španělska a Galie chtěl poskytnouti

diktator divadlo, které bylo důstojno jeho osoby a národa římského. Nad nesmírnou prohlubni naplněnou řční vodou objevilo se jednoho dne sto válečných lodí, dvoj-, troj- a čtverřadových. Rozděleny byly ve dvojí loďstvo, zaujaly oba konce jezera, a před sebou měly rozsáhlé bojiště: jedna strana pojmenována byla armádou týrskou, druhá armádou egyptskou. Na korábích těchto bylo devatenáct tisíc lidí. Dle Tacita všickni tito bojovníci byli zločinci. Avšak odkud sehnal Řím devatenáct tisíc zločinců? Dějiny nás o tom nejlépe poučují; byliť to otroci, gladiatoři, váleční zajatci, které Řím přinutil, aby se vespolek vraždili k jeho vyražení.

Ze strachu, aby *na-macharii*, nabyvše smělosti svým značným počtem a majíce ostatně na mysli csud, který je očekával, se nevzbouřili, byli postaveni na břehu prohlubně tlupy vojáků, kteří byli hotovi odraziti je mečem v ruce. Konečně přichází César; každý poznává ho z daleka po vavřínovém věnci, který má ustavičně na holém čele; po vítězoslavném oděvu, jaký smí jen on při veřejných brách nositi, a po celém jeho vystupování, které vyniká jemnou uhlaze ostí a výsřední schoulostivostí. Obklíčen jest družinou mladých důstojníků, a před ním jdou liktorové ozdobeni vavříny; on sám kráčí ke zlaté pohovce, která jest zvlášť pro něho připravena. V té slyší, kterak vojáci proti němu reptají. Nádhera, kterou provázeny byly slavnosti dřívější i slavnost dnešní, vzbuzuje u nich nespokojenost. „K čemu jest toto mrhání peněz?“ praví k sobě vespolek, „nebylo by lépe rozdělití je mezi nás?“ Smělý diktator pohlíží zdrcujícím zrakem na odvážlivce, kteří mu chtějí vzdorovati; potom vrazil mezi ně v návalu svého hněvu uchvátí jednoho vlastní rukou a dá jej odpraviti. Tímto rázným vystoupením, nebo řekl bych, mahomedánským despotismem zaveden jest opět pořádek, a César vrací se se strojenou vážností, aby se posadil na zvláštním trůně, který jest mu vyhrazen. Na to pluje oboje loďstvo v řadách kolem něho. „*Césare, na smrt jdoucí tebe pozdravují!*“ tak volají námořníci před diktátorem. Při těchto slovech, která vyslovena byja sice před devatenácti sty lety, ale která zdá se nám opakovati toto místo, na kterém stojíme, přecházel nám po těle mráz. Zatím válečné lodě se seřadují: padesáte lodí ze strany jedné a padesáte ze strany druhé. Znamení jest dáno,

bojovníci vzkřiknou jednohlasně, loďníci dají se do veslování, vesla se zdvihají a padají stejnoměrně; vzduch se rozléhá, loď se kolotají a zápas počíná z daleka. Kamení, olovo, pochodně napuštěné olejem a omotané hořící koudelí, smůla se sirou, šípy a oštěpy lítají ze všech stran, jsouce vymršťovány válečnými stroji nebo svalnatými rameny zápasníků a naplňují vzduch dlouhými pásy ohnivými neb chumáči z dýmu. Za několik minut zmizí prostora pod zapěněnými loďmi; oboje loďstvo prudce na sebe doráží a naráží, tak že vlny hučí a se rozrážejí; strašné zobany zocele, kterými ozbrojena jest každá přida lodní, zatínají se do boků korábů a uvolňují se jen, aby tím hlouběji se mohly do korábů zarazit. Některé loď již se potápějí a několik nešťastníků snaží se zachrániti plováním, avšak odmrštění jsou nazpět do vln nemilosrdnýmístrážemi na břehu. Egyptské loďstvo, které nebylo tak dovedně vedeno jako týrské, bylo velnáno do úzkých. Takto na všech stranách byvši zastaveno, snaží se nabýti v zápase rovnováhy slézáním lodí týrských. Nastává strašné vraždění, proudy krve zaplavují paluby, vody jsou krví zbarveny, loď ztrácí se ve vlnách a jen někteří z oněh devatenácti tisíc mužů udržují se ještě na troskách lodních. César, který po celou tu dobu zabýval se pouze čtením listů, náhle povstává a s jakousi roztržitostí uděluje milost těm, kteří pozůstali.

Lid, který přivítal diktatora se všeobecným plesáním, rozecházel se s reptáním, poněvadž prý César při veřejných hrách zaměstnával se povždy něčím jiným nežli divadlem. Tento poslední náčrtek poučuje nás o starém Římě lépe než celý svazek; tak líčiti dovede Tacitus. *)

Zbývalo nám ještě několik zákoutí *Květinového pole*; avšak bylo již na to pozdě. Když jsme se o pěti hodinách vrátili a doplňovali svůj deník, zaklepala dobrá *Maddalena* na dvěře a pravila: „*Ecco un signore che vuol parlargli; jest zde jakýs pán, který si přeje s Vašností mluvit*“ Šel jsem do vedlejšího pokoje a poznal jsem pana N. „Přicházím pozdě, ale nemohl jsem přijíti dříve. Dnes ráno žádal jsem pro vás o audienci u sv. Otce a ještě tento večer dostalo se mi příznivé odpovědi; račte býti připraven zítra o půl desáté.“ — „Já zítra viděti sv. Otce a s ním mluvit!“ Ne-

*) Tacit. Annal. XII.

mohl jsem ze sebe více vypraviti, a jakýsi divný mráz přecházel mi po celém těle. Bylo ujednáno, že zítra o deváté hodině mám jeti na náměstí *Kolona*. Pan N... odešel, a já posadiv se dal jsem se ihned do sepisování milostí, za něž jsem chtěl u Jeho Svatosti prositi.

12. ledna.

Papežská audience. — Dojmy. — Přijetí svatým Otcem. — Královská důstojnost papežů. — Soukromý pokoj papežů. — Popis osoby Jeho Svatosti Řehoře XVI. — Obřady při líbání nohou.

Počasí přispívá velmi ku zdaru každé slavnosti; zářící slunce, mírná teplota a jasná obloha vyzývají k radosti a zdokonalují sladké dojmy spokojeného srdce. I já děkoval jsem Bohu, když jsem dorazil na náměstí *Kolona* a viděl jsem, že slunce září ve vši své jasnosti na modrém blankytu; rozkošná příroda byla v úplném souladu s vnitřní mojí náladou. Určitě o deváté hodině ujížděl můj povoz k Vatikánu. Byl jsem ve slavnostním oděvu kněze francouzského; jednou rukou jsem si přidržoval široký plášť obřadný, ve druhé ruce nesl jsem krabici s růženci a doporučujícími listinami. Když jsem byl na andělském mostě, srdce mi silně bušilo. „V pravdě,“ pravil jsem k panu N... „nevím, jak si mám u svatého Otce počínati, jsem tak roztržit, že se dopustím nějaké nejapnosti.“ On mne hleděl chlácholiti, avšak už bylo pozdě; povoz zastavil se právě před královskými schody.

Vystupovali jsme pozvolna po nádherných stupních, po nichž kráčelo již tolik tisíc knížat církevních a panovníků světských, tolik biskupů a missionářů celého světa a všech věků!

Jako oni měl jsem i já padnouti k nohám nesmrtelného papeže. Ještě maličko, a já měl jsem patřiti na viditelného náměstka Božího, naslouchati jeho hlasu, přijati požehnání z jeho rukou, já, nepatrný beránek z jeho velikého ovčince! Kterak zasloužil jsem si toho štěstí? Ó kéž bych je mohl sdíleti se všemi svými přátely v domovině! Tento hold vroucí úcty a lásky dětinné mám vzdáti nástupci Petra Galilejského v témže paláci, který jest vystavěn na místě

paláce Neronova, na těchže místech, kde užito bylo prvních křesťanů za živé pochodně při hrách císařských, kde byl první papež ukřižován, kde Pius VI., který měl býti dle bezbožné předpovědi posledním papežem, byl zajat a odveden jako zločinec. A ejhle! Církvi katolická, ty božská a Kristem shotovená kovadlino, na tobě roztráštěla se všechna kladiva nepřátel. Neronové starověcí i novověcí zanikli, ale papežové jsou dosavad!

Již jsme byli v prvním předpokoji. Svými freskami a mramorovými pilíři hlásá tento pokoj, že obydlí papežovo jest též palácem umění. Zde stálo několik švýcarských strážů se třemi *sediarii* v úplně červených šatech. Z tohoto pokoje vešli jsme do druhého, třetího a čtvrtého, které byly sice ve všem prvním podobnými, avšak čím dále jsme kráčeli, tím nádhernějšími. V každém byly stěny ozdobeny čalouny z červeného damašku, výtečnými obrazy a sochami Ukřižovaného překvapující velikosti; stropy stkvěly se malbami a zlatem, a vykládané podlahy pokryty byly bohatými koberci.

V předposledním pokoji jsme shledali domácí preláty Jeho Svatosti ve fialovém rouše; šlechtický gardista ve slavnostním ústroji upozornil nás na stráž, která stála u dveří sousedního pokoje. Brzy přišel komorník pro mé růžence a dal je na misku, na které měly býti předloženy papeži ku posvěcení. Sotva že odešel, už jsem zaslechl malý zvonek; nadešla chvíle moji audience. Prošel jsem posledním předpokojem, kdež byl *major domus* s několika preláty a již jsem stál na prahu vlastního obydlí papežova. Dveře se otevřely do kořán na obě dvě strany, a já chtěl jsem dle předpisu třikráte pokleknouti. Ještě nebyl jsem hotov s první úklonou, když sv. Otec povstal ze své pohovky, a pojmenováv mne jménem, rozevřel svou náruč. Poklekl jsem znova, chtěje políbiti kříž na střevisci, avšak předobry papež pozvedl mě a podal mi milostivě ruku svou ku políbení. Položil jsem mu na stůl knihu s některými svými *spisovatelskými hříchy*. „Jsem mi již známý,“ pravil mi papež. Potom otevřel první svazek mého *katechismu*, přečetl na hlas první i druhou stránku a pravil: „*Si, si, questo è vero, questo è ben vero; ano, ano, to jest pravda, svatá pravda.*“ S laskavostí v pravdě otcovskou ráčil se poděkovati za mé spisy, povzbuzoval mne, abych neulevoval ve své ušlechtilé snaze, odložil svazek na stůl, a ujav mne za ruku, hovořil

se mnou jako otec se svým dítětem; tolik dobrosrdečnosti, důvěrnosti a vlivnosti spočívalo v jeho láskyplných slovech. Rozmluva protáhla se dlouho. Jeho Svatost dovedla při ní obracet pozornost na vše, co mě zajímalo mohlo jako kněze a jako Francouze. Jen mou vinou se stalo, octl-li jsem se v rozpacích; leč zpozoroval jsem chybu v též okamžiku, kdy jsem se jí dopustil a byl jsem tím dosti potrestán. Na jednu otázku sv. Otce odpověděl jsem: „Ano, milý pane“*) a při tom jsem se silně začervenal. Velebný stařec něžně se usmál, potom stisknuv mi přátelsky ruku otázal se, jak dlouho ještě meškati budu v Římě? — „Přesvatý Otče, zamýšlím zde zůstat ještě do velkonočních svátků.“ — „Dobře, to mě zajisté ještě navštívíte, není-liž pravda?“ — Toto nové svědectví dobroty zvýšilo ještě mou vděčnost, a já osmělil jsem se žádati o milosti. — V hovoře bylo mi řečeno, abych nežádal o jisté odpustky, protože by žádost moje byla marnou; avšak vida, že sv. Otec jest tak dobrotiv, odhodlal jsem se jej o ně poprositi. S úsměvem, jako by chtěl říci, že se nikterak neostýchám, pokynul hlavou a vyslyšel mě. Listinu pak, v níž byl seznam milosti pro mou osobu i mé přátele, vzal do rukou, přečetl ji celou a pravil: „Ano, ano, to všechno; *si, si, tutto questo*.“ Na to podepsal ji vlastnoručně.

Audience trvala déle než obyčejně. Komorník otevřel dvěře, náměstek Ježíše Krista mě požehnal, pojal mne ještě jednou za ruce, a vybidnuv mne, abych po druhé přišel, posadil se, a já jsem odešel. Takto mě tedy přijal Řehoř XVI.; mnozí jiní mohou totéž o sobě říci. Toto vypravování o tolika nezasloužených milostech mělo býti pominuto věčným mlčením; tak vyžadovala to křesťanská skromnost. Avšak za nynější doby očerňování a nevázanosti jest to pro poutníka římského svatou povinností, aby nemlčel, ale obeznámoval každého o královské důstojnosti sv. Otce, která se jeví jak v božské velebnosti, tak v otcovské dobrotivosti.

Jediný pohled na Vatikán, na ony velkolepé síně, které se lesknou výtvary krásných umění, oni papežští gardisté a úředníci, všechno to hlásá cestovateli majestát královský a mimovolně zmocňuje se duše jeho uctivá bázeň.

Nacházíme-li se v paláci před panovníkem sedícím na

*) Oni, Monsieur!

trůně ve své nádheře a neuslyšíme-li z úst jeho leč několik sporných slov dle pravidel etikety vyslovených a opatrnou po litikou řízených, cítíme v nitru svém jen pocit úcty a bázně; při odchodu naplnění jsme hrdosti, avšak uspokojeni nejsme; srdci nedostalo se jeho podílu. Takovou bývá audience u králů světských, takový jest pocit, který nás ovládá.

Avšak nedivme se tomu; jsouť panovníci světští páni, ale nejsou otcové: oni jsou si toho vědomi a my též.

Zcela jinak jest tomu u krále ve Vatikáně. K pocitu bázně a úcty, který vzbuzuje velebný zjev papežův, druží se v jeho přítomnosti sladký pocit důvěry a lásky. Všechny ony nádherné komnaty končí se skromným pokojíkem, kde se nesetkáváme s' mocnářem v převráceném slova smyslu, nýbrž s otcem, který nás přijímá s laskavou ochotou, který nám otevírá svou náruč, který nám něžně lahodí, jako svému milovanému synu, který se až k nám sklání, aby nás pozvedl k sobě, který sjednocuje srdce své se srdcem naším, který k nám mluví, jako by nás znal ode dávna, jehož rtové otevírají se pouze k úsměvu, a jehož ruce zvedají se pouze k žehnání.

V tomto dvojím rázu síly a mírnosti, moci a lásky, velebnosti a jednoduchosti zračí se pravzor božského pánování. Ejhle, Otec a král zároveň, který jest králem proto, poněvadž jest otcem, toť Řehoř XVI., toť papež. Takovou jest důstojnost královská ve Vatikáně, a takovou byla na Kalvarii.

Pokoj, ve kterém jsem byl přijat, jest podlouhlý, dosti úzký a jest opatřen jednoduchým nábytkem; po jedné straně byl stůl na psaní. Listiny, několik knih, jednoduchý kalamár, krásný kříž ze sloně a soška Panny Marie byly jedinou jeho ozdobou. Na stupni asi půl stopy vysokém stála jednoduchá lenoška: jiného sedadla tu nebylo. Sv. Otec měl talár z bílého moldonu dle obyčeje italského bez pásu, punčochy bílé, bílou čepičku, a krátký biskupský pláštěk téže barvy byl doplňkem jeho oděvu. Pouze střevíce byly červené a ozdobené zlatým křížem.

Řehoř XVI. jest vysokého vzrůstu, jeho vlasy jsou bílé jako sníh. Barvu má zdravou, ale poněkud přibledlou, hlas silný a příjemný, oči veliké a černé, překlenuté širokým obrvím. Chůze jest pevná a povaha přímá, ačkoliv jest

již stár 76 let. Jeho mohutnosti duševní zachovaly úplnou svěžest; jeho paměť jest obzvláště podivuhodnou. Připojíme-li k těmto jeho přednostem důstojnost a jednoduchost jeho pohybů s nevýslovnou dobrosrdečností, máme před sebou věrný obraz onoho vznešeného a ctihodného starce.

Mezi obyčejnými obřady při audiencích papežských jest jeden, jehož původ vysvětliti jest záhodno, a to tím spíše, poněvadž vyjadřuje povahu křesťanské důstojnosti královské, kterou jsme se právě zabývali. Mám na mysli pokleknutí a líbání noh. Staří národové projevovali svou úctu k panovníku buď tím, že poklekli neb že se vrhli svým čelem v prach země. Ještě za nynější doby klanějí se obyvatelé východu až k zemi, objeví-li se před svými vladaři. Obyčej tento zachovává se dosud od křesťanů, a katolíci prokazuje náměstku Ježíše Krista s opravdovou láskou tuto počtu, kterou vynucovaly toliko bázeň nebo pochlebnictví na národech sténajících pode jhem krutovlády. Avšak první papežové, nachtělíce, aby se mysli, že vyžadují tuto počtu pro svou osobu, dali na obuv přidělati kříž, aby věřící nice se klaněli a líbali toto přesvaté znamení. V kostele sv. *Martina z Hor* viděli jsme kříž na střevici Martina I., který byl umučen v sedmém století. Totéž znamení nalézá se na mosaikovém obraze Honoria I. u sv. Anešky za hradbami, v kostele sv. Kornelia a v kostele Panny Marie za Tiberou.

K tomuto znamení pokory připojovali papežové od dob sv. Řehoře Velikého název: Sluha sluhů Božích, *Servus servorum Dei*. Kdyby měli mocnářové tato slova vtisknuta v srdci, mohli by býti spokojeni na svém trůně, a byli by jisti blaženosti svých národů. Není-li tomu tak, ať nedává se vina církvi římské, která v každé příčině jeví se býti nejlepším učitelkou uctivosti a poslušnosti.

13. ledna.

Návštěva u P. Mautony. — Podrobnosti o sv. Alfonsu. — O jeho kanonisaci. — List světcův. — Zda jest jeho nauka o mravech místní, novou, nebezpečnou, zapovězenou? — Zajímavý hovor tohoto dobrého řeholníka. — Návštěva u sv. Ludvíka Francouzů.

Již dávno těšil jsem se na návštěvu, která mi byla slíbena. Asi o desáté hodině přišel pro mne vzácný jeden přítel a zavedl mě k řeholníkům *Nejsvětějšího Vykupitele*. Představeného P. J. Mautonu přál jsem si již odedávna spatřiti. Tento ctihodný stařec přijal řeholní šat z rukou samého sv. Alfonsa Ligurského, s nímž žil po čtyři léta. Když jsme vstoupili do jeho malé cely, byl právě zaměstnán porádkem spisů italského sv. Františka Saleského, které dosud nebyly vydány. Když jsem se ho otázel na soukromý život svatého biskupa, odpověděl mi: „Ačkoli náš otec ustavičně trpěl, byl přece ustavičně vesel a dobré mysli. Ve chvíli oddechu a zotavení hrával si vždy na klavír, aby nás pobavil. On byl duší společností. Od onoho dne však, co stal se biskupem, nechtěl se již dotknouti žádného hudebního nástroje. „Náš ctihodný otče,“ říkali mu jeho synové, „proč pak již nehráváte?“ „*Ma che, ma che direbbe la povera gente?* Co pak by tomu řekl ubohý lid? Zajisté že by řekl: „Mezi tím, co my pracujeme a snášíme bídu, náš pan biskup se vyráží.“ A aby se tomu pohoršení vyhnul, nehrál již na klavír až do té doby, kdy se zřekl důstojnosti biskupské.“

Hodné dítě sv. Alfonsa P. Josef byl sám rozmilý stařec. Dlouhá rozprava rozpředla se mezi námi o mravouce svatého biskupa a o odporu, s jakým se setkala. Účastniv se procesu, při kterém byl Alfons Ligurský prohlášen za svatého, seznámil mě s celým jeho průběhem jak ze strany jeho protivníků tak ze strany jeho obhájců. Při této příležitosti přečetl mi list, který napsal sv. Alfons před svou smrtí, ve kterém hájí svou nauku s velikou důvtipností, obezřetností a svědomitostí, odvolávaje se především na slova sv. Chrysostoma: „K sobě buď přísným, k jiným shovívavým ¹⁾“,“

¹⁾ Circa vitam tuam esto acerbus, circa alienam benignus.

přiznává se, že slova ona tanula mu na mysli u-stavičně při skládání katolické mravovědy. List tento čten byl i při zmíněném procesu.

Při jeho čtení, podotkl P. Josef, měl jste viděti *promotora fidei*. Byl jako vyjeven, a svatá Kongregace prohlásila že Alfons počínal si obezřetně ve stupni hrdinském. Bulla byla sepsána a podána ku stvrzení svatému Otcí. Kardinálu referentovi chvěl se hlas, když ji četl; tak určitě vyjadřovala se Kongregace o spisech a o svaté nauce Alfonsově. Když předčítal tento úsudek, přerušil jej sv. Otec a zvolal: „*Bravo, tutto questo è vero; výborně, toto všechno jest pravda.*“ Šudte sám, jak potěšen jsem byl, slyše tento výrok z úst samého papeže. I já jsem pravil sám u sebo: „*Petrus locutus est, causa finita est* t. j. Svatý Petr promluvil, záležitost jest ukončena.“ Když byl dobrý otec, kterému jsem naslouchal s opravdovou rozkoší, ukončil, nabídl mi původní podobiznu sv. Alfonsa, kousek listu, na němž bylo psáno několik poznámek jeho rukou, a kus sukna, na němž svatý biskup dokonal; přijal jsem věci ty s uctívou vděčností.

Při návratu zastavil jsem se v kostele sv. Ludvíka francouzského; jest to nejkrásnější kostel z národních kostelů v Římě. Mimo velkolepé průčelí jsou obdivu hodny dvě fresky Dominikinovy, malby na klenbě od Arpina, hrob kardinála Berniho, a především obrázek Panny Marie v zázraku: toto překrásné dílo připisuje se Koredžovi. Kostel sám vystavěný r. 1589. dle nákrešů Jakuba della Porta, jest zasvěcen svaté Panně, sv. Ludvíkovi, králi francouzskému a sv. Divišovi, apoštolu Gallie.

14. ledna.

Kněz Palotta. — P. Bernardo. — P. Ventura. — Kázání italská.

Pan B . . . , protonotář apoštolský, slavil v soukromé kapli svátek sv. Ludvíka, i požádal mne, abych tam sloužil mši svatou. Byl jsem tím vděčnější za toto pozvání, ana se mi naskytla příležitost spatřiti ctihodného otce Bernarda, řeholníka minoritu, o němž s P. Palottou jest rozšířeno mínění, že dovede činiti zázraky. Pravdou jest, že oba po-

živaji v Římě oné zbožné úcty, která tak souvisí se svatostí, jako stín s tělem. Všechny okolnosti pak utvrzují nás ve víře, že hlas lidu jest hlasem Božím.

P. Palotta jest knězem církevním, rodem z Neapole, přítelem a společníkem blahoslaveného kanovníka del Bufalo, zakladatele řádu drahocenné krve Páně; zdědil po něm jeho ducha i svatou horlivost. Život svůj tráví konáním rozličných dobrých skutků. Chci se zmíniti zvláště o jeho katolickém apoštolátu, v němž soustřeďují se všechny myšlenky a jednotlivá díla směřující k slávě Boží a k duchovnímu prospěchu člověčenstva. Aby spolek tento byl co nejvíce rozšířen a aby ukázal svůj ráz všeobecnosti, káže se v oktávě svatých tří Králů u sv. Ondřeje *della Valle* ve všech řečích a slouží se mše svatá ve všech obřadech.

P. Palotta bývá ustavičně volán k nemocným; naskytne-li se nějaké obtížné vyjednávání, bývá obyčejně jemu svěřeno; takové důvěry požívá. pro své ctnosti! Nosí u sebe vždycky obraz Panny Marie ve velkém relikviáři, a místo světského přání *dobrý den* nebo *poroučím se*, podává jej k políbení. Tento neobyčejný muž jest malé postavy, útlý a poněkud nahnutý. Jeho šedivé vlasy, bílá plet, velké a modré oči jako nebeská obloha, jeho líbezný ale pronikavý vzhled, jeho přickrpnutá tvář, jeho čistotný a bezvadný šat, jeho uhlazené chování, jeho zádušnost spojená s upřímností a přívětivostí, obzvláště pak jeho prostosrdečná vira, která o ničem nepochybuje, vzbuzuje u každého pocit důvěry a zbožné úcty, již nelze se nikomu ubrániti. Kněz Palotta mluví málo, a celé jeho zevnější chování činí dojem zbožné duše v nejlepším slova smyslu.

Poněkud jinak se to má s P. Bernardem; neboť milost Boží řídí se dle povah lidských. Jsa rodem z Kalabrie a byv dříve vojínem, rázněji si vystupuje, než P. Palotta. Jeho vysoká postava, jeho živá a kvapná chůze, jeho pohyblivý výraz tváře, jako uhel černé vlasy, nasádlá plet, černé a malé oči svítící se v hlubokých jamkách jako pochodně, sevřené rty a vyčnívající kosti licí dodávají mu rázu obyvatele jižních krajín. Jsa láskyplným, veselým, hovorným, jednoduchým a na zevnějšek poněkud méně dbalým, poutá k sobě svými uhlazenými mravy, důvtipnou živostí svého slova a nepochopitelnou známkou svatosti, která jest vtisknuta celé jeho bytosti, a o níž ani sám netuší.

Vyjde-li na ulici, všichni ho zastavují, chtějíce mu polibiti ruku a doporučiti se jeho modlitbám. Tak se mu děje každého dne; neboť od rána do večera a od večera do rána volán jest k nemocným, zarmouceným a hříšníkům. Každý se o něho dere, a on každému se celý odevzdává. Avšak při tom trpí jeho zdraví, a ačkoli jest ještě mlád, přece jest shrben ne tak pod tíží svých 45 let jako strádáním a únavou. Představení poslali jej před nějakým časem na zotavenou do Kalabrie. Sotva však dověděl se lid římský o odchodu světcově, hrnul se v zástupech do kláštera a požadoval s pláčem nazpět svého těšitele a svého přítele. Prosba lidu pronikla až k uším samého sv. Otce, jenž P. Bernarda povolal nazpět, a lid dlouho potom v noci hlídal klášter, aby mu po druhé ještě nebyl odveden.

Dostalo se nám štěstí býti na jeho mši svaté, kterou měl v kapli hodnostáře církevního pana B . . . ; sloužil ji jako svatý s velikou zbožností a prostoduchostí. Byl u oltáře toliko dvacet minut; četl ji dosti rychle, pouze při obětování, při vzpomínce za živé a za mrtvé, při pozdvihování a přijímání na chvíli se pozdržel. Bylo viděti, že pokládal Spasitele za přítele a dle toho s ním obcoval. Dal nám laskavě každému něco na památku a rozmlouval s námi o Francii, která mu byla dobře známa. Věhlas muže Božího, jakého požívá P. Bernardo, jest takový, že při obtížných záležitostech běře jej sám papež ku poradě.

Jak vidno, jest Řím velikou schránou, v níž se nalezají nejen světcové v Pánu zesnulí, nýbrž i živí; a tak to tuším má býti. Neboť světcové mrtví, jejichž ostatky naplňují katakomby římské neb odpočívají pod oltáři jako tělo blahoslaveného Kryšpína a blahoslaveného Leonarda de Porto Mauricio, podávají nám důkaz, že Řím byl svatým za časů minulých, a světcové živí ukazují, že svatým dosud býti nepřestal.

Pravil jsem, že P. Palotta byl řiditelem katolického apoštolátu; i odebrali jsme se k sv. Ondřeji *Della Valle*, abychom popatřili na tento veliký ústav v jeho činnosti. Ve dne bylo několikráte kázáno v různých řečích; kázání večerní měl proslavený P. Ventura, jehož kazatelnu obstupoval veliký zástup lidu. Obsáhlý kostel s pobočními kaplemi stačil sotva pro tak veliké množství. Kněz vystoupil na *palko*, zvláštní to druh estrady, vyvýšené asi šest stop

nad posluchačstvem. Tato estrada byla dosti široká pro stůl a židli a dosti dlouhá, tak že se kazatel mohl procházeti. Nebyla opatřena ani mřížemi ani zábradlím, toliko více méně nádherné látky pokrývaly ji úplně a dosahovaly až k zemi. Kazatel měl pouze svůj oblek řádový. Po úvodu rozjařil se veliký řečník, tak že chodě z pravé strany na levou a z levé na pravou, rozdával slovo Boží všem přistojícím. Tato prostá volnost kazatelova působila, že pohyby a posuňky jeho byly přirozeny a důstojny, jaké není možné činiti při profíznutých sudech, do kterých kazatele uzavírá umění novověké.

Neviděl jsem jinde nikde pozornějších posluchačů. Ovšem že předmět sám o sobě byl obzvláště pro Řím velmi zajímavým; řečník mluvil o *Marii, královně apoštolů*. Nevím, čemu jsme se měli více diviti, zda vznešené jednoduchosti či podivuhodné učenosti, s jakou mluvil o Panně Marii. P. Ventura mluvě k posluchačům, kteří se skládali částečně z obecného lidu, dovedl v téže chvíli mluvití jasně, srozumitelně a přesvědčivě jak k vzdělaným, tak k nevzdělaným. Ukázal nám, že Maria zasluhuje onoho slavného názvu nejen proto, že byla matkou Krále Apoštolů, nýbrž také proto, poněvadž byla sama prvním apoštolem svého Syna. U jeslí poznali to mudrcové od východu a podobně ve večeradle předsedala těm, kteří byli šířiteli sv. církve. Ona zjevila apoštolům tajemství o božském dětství Páně, ona vyprosila odpuštění sv. Petru, věrnost ostatním apoštolům, sv. Štěpánu stálost v mučednictví; ona učinila konec rozepři mezi sv. Petrem a Pavlem; Petr vystavěl jí kostel v Palestině, Pavel ve Španělsku, Tomáš v Indii a Ondřej v Achaji.

Kázání toto vzbudilo hluboký dojem a přesvědčilo nás o veliké výmluvnosti a vědomosti kazatelově. Ku konci se ctihodný otec zastavil, všickni posluchači poklekli a modlili se hlasitě třikráte *Zdrávas Maria*, aby božská milost jako blahodárná rosa skypřila posvátné sítě zaseté do duší lidských.

V této chvíli oddechu konali údové bratrstva sbírku. Odění jsouce do velikých hávů z hrubého černého sukna, které jim zahalovalo i obličej, procházeli všemi ložmi kostela. Aby nebyli věřící procházením řad vyrušováni, byli sběratelé opatřeni dlouhými holemi, které měly na konci zavě-

šený míšek se zvonečkem, jako to bývá v našich kostelích; ten byl podán každému pos'uchači, který mohl do něho pohodlně a bez ostychu vpustiti svůj dárek. Po kázání bylo slavné požehnání.

Zmíním se, že způsob kázání v Itálii značně se liší od našich kázání. V Římě dává se větší přednost kázáním mravovědným než našim filosofickým. Praktické potřeby posluchačů, svědectví z Pisma sv., ze sv. Otců, ze všeobecných sněmů a příklady z dějin tvoří hlavní látku ku kázání. Způsob kázání jest jednoduchý, sloh poněkud nedbalejší nežli u nás, ohnivá mluva mnohem častější, obzvláště pak bývá častá rozmluva kazatele s posluchačem neb se Spasitelem, který jest přibit na kříži, nedrží-li jej kazatel v ruce. Ku pravdám mravovědným druží se vysvětlivky o člancích víry a výklady Pisma sv.: později ještě budu o tom mluvit.

15. ledna.

Kostel Belisarův. — Panna Maria in Fornica. — Císařská hranice ku spalování mrtvol. — Její popis. — Pohřební obřady a průvod Augustův. — Jeho mausoleum. — Košile asbestová čili osinková.

Zbývalo nám ještě prozkoumati pole Martovo, které sousedí s náhrobkem Augustovým. Místo přes náměstí Španělské dali jsme se směrem k vodotrysku Trevi a dostali jsme se středem města na nové jeviště svého bádání. Příčinou této zacházky byla touha navštívit kostelíček Panny Marie *in Fornica*, který jest vystavěn blízko vodotrysku Trevi. Jméno jeho pochází od oblouků (*fornices*), na kterých spočíval bývalý vodovod vody panenské. Okrasy jeho nemají na sobě nic obzvláštního, avšak původ jeho budiž živě zvědavost cestovatelu.

Belisar ve slepé poslušnosti svatokrád. žných rozkazů císařovny odvážil se sesaditi papeže Pelagia. Proslavený bojovník však za nedlouho poznal svou vinu. I pokoril se, a aby zvěčnil upomínku na své pokání, dal vystavěti tento kostel, který jsme právě přišli navštívit. Na zevnější straně poboční zdi jest viděti mramorovou desku, jejíž nápis při-

pomíná onu zároveň pokořující a slavnou událost. Jest to nápis dosti hrubě vyrytý, jenž přeložen zní:

„Šlechtic Belisar, přítel Říma, dal postaviti kostel tento, aby odpykal svou vinu. Proto modlete se snažně k Bohu, kteří vstupujete do této svatyně, aby se nad ním slitoval a byl mu milostiv.“ Vstoupí-li poutník do památného kostela, rád se pomodlí za Belisara a zatouží po oněch dobách svaté víry, kdy slabost lidská dovedla poklesky své odpykati tak skvělým způsobem.

Když přišli jsme do ulice *della Scrofa*, která jest blízko kostela sv. Augustina, byli jsme na témže místě, kde spalovaly se mrtvolý císařů: zde končila se sláva pánů světa. Dříve než přišli do hrobu, byla těla císařská obrácená v popel. Toto spáleniště vystavěno byvši nejprve ku spálení těla Augustova, zůstalo i na dále a sloužilo ku spálení jeho nástupců. Vážné myšlenky vynořují se na tomto místě, které bylo tolikrátě svědkem pomíjejícínosti hodností světských, jakých jen člověk může dosíci! Pomník tento, který v prach obrátil tolik božských Césarů, zaniknul jako oni sami, a nezbyvá z něho nic leč upomínky; avšak za pomoci dějin lze nám jej prozkoumati.

Představme si čtverhranný chrám utvořený z nesmírného množství dříví, jehož vnitřek jest naplněn látkami hořlavými, zevnějšek pak jest obložen čalouny, které jsou vyšívány zlatem a ozdobeny malbami a sochami. Chrámtento skládá se ze čtyř poschodí průhledných, a sice jednoho na druhém, tak že druhé poschodí jest menší než první a třetí menší než druhé a podobně dále. Když Augustus zemřel, byl vyložen po sedm dní v předsíni svého paláce. Na velikém a vysokém lůžku, které bylo okrášleno zlatem, sloní a šarlatovými pokrývkami, bylo viděti sochu z vosku, která byla úplně podobna císaři. Pán světa byl již pouhou mrtvolou, a aby byl ukryt před očima lidskýma, bylo ponecháno v dolejší části postele místo pro jeho opravdové tělo. Augustus ležel, oděn byv vítězoslavným šatem a jsa v obličeji bled, jako by byl nemocen. Vedle lůžka stál mladý a krásný otrok, který vějířem z pávích per odháněl mouchy s obličeje panovníkova, jako by bděl nad jeho spánkem. Okolo lůžka seděli přes delší část dne po levici senatorové ve smutečním oděvu, po pravici pak římské matrony, jejichž mužové a příbuzní počtení byli od nebožtíka vysokými důstojenstvími.

Neměly na čele ani zlatých okras ani náramků; všechny byly oděny jednoduchým bílým šatem a pohrouženy ve hluboký smutek. Po sedm dní přicházeli den ze dne lékaři, jako by si chtěli prohlédnouti nemocného, říkajíce po každé: *má se čím dál tím hůř.*

V den pohřebního průvodu odebrali se ustanovení k tomu konsulové do paláce, aby dali odnésti pohřební lůžko, které vzalo čtyřicet vojáků na svá ramena. Před lůžkem bylo pozorovati sochu vítězství, která dle dosti jemného a lichotivého usnesení senátu měla se účastniti pohřebního průvodu, jako by tato bohyně byla z rodiny Césarů. Socha tato provázena byla dvěma sochami Augustovými, jednou stříbrnou na nosítkách, již měla býti vzdávána božská pocta, a druhou stříbrnou na vítězoslavném voze. Za nimi následovala poprsí nejen všech předků z rodiny císařské mimo Julia Césara *pro jeho božství*, nýbrž také sochy všech Římanů, kteří se od doby Romulovy proslavili válečnými činy. Mezi poprsími a mezi sochami bylo semo tamo pozorovati též obrazy, na nichž byly napsány názvy všech zákonů, které Augustus vydal, jakož i jména všech národů, které Augustus přemohl.

Hejna hošíků a dívek doprovázela velkolepý průvod pohřební za zpěvu písní ku počtě zemřelého. Senát, rytíři, praetoriáni a ohromné množství občanů uzavíralo průvod. Všickni byli v oděvu smutečním a vyměnili zlaté prsteny za prsteny železné. Když se přišlo na Forum, zastavil se průvod. Tam říkány byly dvě pohřební modlitby, jedna od Tiberia, druhá od mladšího Drusa. Senatorové dle usnesení přistoupili též, vzali lůžko na svá ramena a nesli je na hranici, která byla umístěna ve druhém poschodí prozatímného chrámu. Velekněži a kněži obcházeli ji kolem do kola. Ostatní je následovali, a každý mimo jda házel na hranici kadidlo a voňavé rostliny všeho druhu, jakož i čestné zbraně, které obdrželi vojínové ve válce. Tiberius a členové rodiny císařské přišli dáti poslední políbení soše Augustově; na to posadili se na stolec, mezi tím co se rozdělovali setquikům pochoďně, aby podpálili hranici. Téže chvíle puštěn byl z hořejšího chrámu orel, který se rychle povznese nad koutouče plamene a kouře, a zaletěl až k nebi, jako by tam chtěl zanést duši proslaveného nebožtíka. Livia a nejprřednější rytíři v jednoduchých šatech bez opasků a s bořýma

nohama zůstali u hranice po pět dní, sebrali popel císařův a uschovali ho v jeho náhrobku.

Tento nádherný pomník zbudovaný samým Augustem sestával z veliké, okrouhlé a velmi vysoké věže s trojím poschodím směřujícím ku středu, tak že druhé poschodí mělo mnohem menší průměr než první, a třetí bylo ještě menší než druhé; poslední poschodí končilo se kovovou sochou císařovou. V nejnižší části náhrobku byli *loculi* pro popel panovníka, jeho příbuzných a přátel. V zadu vévodil posvátný háj s procházkami pro lid. Za ním byla prostora obklíčená dvoji ohradou, jednou mramorovou a druhou železnou, před níž čnely do výšky dva obelisky 60 stop vysoké a ze žuly východní: takové bylo mausoleum Augustovo.

Z tohoto pomníku, který *povznášel až k nebesům velkolepé svědectví naší nicoty*, nezbývá dnes nic leč pouhá zřícenina. Přejde-li cestovatel k paláci Korea, spatří před sebou nemotorné hradby z tvrdého kamene: to jest spodní část nádherného hrobu; není tu mramoru, ani nápisů, ani soch, ani obelisků, vše zmizelo. Nynější průměr těchto zřícenin jest 220 starých římských stop.

Jako popel všech Césarů, tak i popel Augustův byl hozen do větru; odpočíval však na tomto místě. Kterak však bylo jej možno rozeznati od popele dřevěného? Jest to otázka dosti zajímavá a proto též hodna odpovědi. Příčinou toho byla košile asbestová čili osinková, do jaké zaobalena byla těla určená ku spálení. Známo jest, že asbest čili osinek jest vláknitý kov šedé neb olověné barvy, z něhož vyrábí se ohnivzdorná tkanina.

Osinek dobývá se na Korsice, na Cypru, v Indii, v Pyreneích ano i v Alpách. Při vyrábění zmíněné tkaniny dá se kámen do horké vody, ponechá se tam delší nebo kratší dobu dle teploty lázni. Potom se rozdrobí a uhněte se z něho rukama bělavá hlína, která se podobá vápnu. Touto látkou spojují se vlákna osinku. Zdlouhavá a obtížná práce a především vzácnost tohoto kovu podávají nám důkaz o bohatství Římanů, kteří užívali tkanin osinkových nejen jako potřebných košil, nýbrž také jako stolního prádla. Toto plátno nového druhu se vybilí, hodíme-li je do ohně. Oheň odstraní každou i nejmenší skvrnu a plátno stane se jasně bílým. Avšak tkaniny osinkové jsou velmi suché a poněkud křehké, takže i jednoduchým třením dají se pokřítí; aby byly trvan-

livějšími, prosázanou se olejem, a chceme-li jich upotřebiti, dáme je nejdříve do ohně. Takto mohlo se jedné pohřební košile užívatí po dlouhý čas v jedné rodině.

Augustus byl tedy zaobalen, aby byl spálen v tomto nespalitelném plátně; na to byl uložen do jednoho lokulu v císařském náhrobku. Jeho synovec Marcellus a zbožňovaný Germanikus přišli brzy za ním. Po nich následovala Oktavia, sestra Augustova, Drusus a jiní členové panující rodiny až na dvě Julie, dceru a neteř Augustovu, které byly vyloučeny na rozkaz samého Augusta. Poslední císař, který zde zaujal místo, byl Nerva r. 98.

Avšak, jak jsme se již zmínili, ani čarovné kouzlo těchto velikých jmen, ani kovové mříže, ani mramorové zdi nemohly zachrániti císařský pomník, který jest nyní pouze neforemnou zříceninou; kdežto Petr a Pavel vévodí na těchže místech ve svých hrobech, které se staly chrámy křesťanskými: v pravdě toliko křesťanství může propůjčiti nesmrtelnost i ve hrobě.

16. ledna.

Náměstí Lidové del Popolo. — Obelisk. — Panna Maria del Popolo. — Námořní zápasy Domiciánovy. — Trojice Hor.

Nedaleko náhrobku Augustova jest náměstí *del Popolo*. Vybrali jsme se tam časně, abychom mohli pokračovati na tomže místě, kde jsme včera přestali. Velkolepé řady zelených stromů obkličovaly hrob císařů, a tento ráj římský byl poset pohřebními pomníky, které po většině náležely povýšencům z císařského domu. Mimo sama svědectví dějepisná vyhledali jsme si pro tuto okolnost veliký počet náhrobních nápisů.

Ačkoli náměstí pozbylo svého původního určení, neztratilo ničeho na své kráse. Jest velmi rozsáhlé, okrouhlé a obklopené sochami a nádhernými budovami. Uprostřed ční do výšky obelisk Augustův s velkolepým vodotryskem, jehož vody padají do veliké pánve žulové. Na obvodě náměstí jsou tři ulice *Babuino*, *Corso* a *Ripetta*, které se táhnou až do středu Říma, kdežto krásné kostely kol kolem osvěžují naše oko, které jest unaveno tolika krásami. Po levé straně

vyznačují se stupňovité trávníky *Pincia*, které jsou rozbrázděny točitými stezkami, po pravé straně pak zakrývají Tiberu zelené stromy. Brána Flaminiova se svými vypuklinami doplňuje tento utěšený rozhled.

Náměstí toto důstojně ohlašuje město Řím cestovatelům, kteří přicházejí sem z Francie a z Německa cestou Toskánskou. Ojedávna též volili si je císařové, papežové a kardinálové za veřejný vjezd do věčného města. Vitellius se po něm ubíral se svými vítěznými legiemi, aby pak bídně zahynul pod Kapitolem. Papež Pius VII., nesmrtelné paměti, vrací se z vyhnanství, kráčí tudy, provázen jsa žehnáním a slzami lidu, jemuž byl vzorem a otcem.

Přiblížili jsme se k obelisku, abychom ho lépe seznali; má 74 stop výšky, nepočítáme-li podstavec, na němž spočívá, ani kříž, kterým jest korunován. Po vítězství u Akcia a po dobytí Egypta dal Augustus tento skvostný kámen převésti do Říma, postaviti jej ve velikém cirku, a zasvětil jej Slunci. Sixtus V. dal jej r. 1589. vytáhnouti z rozbořenin cirku, postaviti jej na náměstí del Popolo, a zasvětil jej sv. Kříži, opravdovému Slunci světa. Obelisk sám vypravuje nám své vlastní příhody a opěvuje své nové určení. Na jedné straně čteme:

„Císař César, syn božského Césara Augustus, nejvyšší velekněz, jsa císařem dvanáctkrát, konsulem jedenáctkrát, tribunem čtrnáctkrát, podmaniv Egypt národu římskému, věnoval tento dar Slunci“.

Na straně druhé pak jest tento nápis:

„Papež Sixtus V. dal vykopati, přenést, obnoviti a vítěznému kříži zasvětit tento obelisk svatokrásně Augustem slunci věnovaný, který kdysi ve velkém cirku bídně byl poláman a pohřben pod jeho ssutinami. Léta Páně 1589 čtvrtého léta jeho papežování.“

V připojeném nápisu na obelisku jest na blízku kostel Panny Marie.

Doslovný překlad nápisu tohoto jest:

„Světější a radostnější stojím před svatyní oné, z jejíhožto panenského lůna za panování Augustova vyšlo Slunce spravedlnosti.“

Dojati byvše touto vznešenou poesii, jak svým obsahem tak svou formou, zatoužili jsme v tomto chrámě uctíti nebeskou Pannu, kterou tak krásně opěvuje balvan egypt-

ský. A těchto zpěvů a naší pocty zasluhuje asi Maria obzvláště na tomto místě, neboť krásný jest pohled na vznešený vzor čistoty a milosrdenství, který vévodí nad troskami hrobu Neronova. „Když zemřel,“ tak praví Suetonius, „pochovaly ho jeho kojné Ekloga a Alexandria s Aktou do náhrobku rodiny Domicijské, který jest viděti s pole Martova na pahorku zahradním.“ Na tomto místě poskvrněném nečistým popelem otcovraha vyrostl během času ořech neobyčejné velikosti. Listnatý strom stal se útlukem havranů, kteří pustošili tuto krajinu. Bylo vzato útočiště k Panně Marii; tato zjevila se Paschálovi II., pravila mu, že oni havrani jsou duchové z temnosti; i rozkázal papež strom podseknouti a vystavěti na tom místě chrám k jejímu uctívání. Rozkaz byl doslovně vykonán. Papež Řehoř IX., byv obklíčen veškerým lidem a posvátným sborem, přinesl s velikou slávou do chrámu zázračný obraz Panny Marie, který do té doby uctíván byl u sv. Jana Lateránského.

Po třech stoletích ubíral se sem Řehoř XIII. v průvodu veškerého duchovenstva s bosýma nohama, aby poprosil na přimluvu Panny Marie za odvrácení moru, jímž byl Řím ohrožen; a mor přestal řádit. Tyto a mnohé jiné příčiny oprávnějí a vysvětlují úctu, kterou chová lid římský k *Madoně del Popolo*.

Zda jest ještě třeba zmiňovati se, že jest Královna nebes zde jako v ostatních svatyních obklopena přčetnou družinou svatých a mučedníků! Postačí jmenovati sv. Petra, sv. Pavla, sv. Ondřeje, sv. Štěpána, sv. Vavřince, sv. Hipolita, sv. Ctibora, sv. Inocence z legie thebánské, sv. Rufinu, sv. Sekundu, sv. Anešku a Faustinu, jejíž tělo odpočívá v kapli neposkvrněného Početí Panny Marie v Cibo.

Kráčejíce podél dolejší stráně hory *Pincia*, přišli jsme na náměstí Španělské, které jest ozdobeno krásným vodotryskem, nazvaným *Barcaccia*. Pod náměstím Španělským vinou se schody vedoucí ke Trojici Hor a k akademii francouzské; zde byli jsme jako doma. Krásný kostel sv. Trojice s okolními budovami přináleží naší vlasti. Od našich paní *Božského Srdce Páně* dostává se tu mladým dívkám římským výtečného a křesťanského vychování, které jest světoznámo. Pozdravivše obelisk Salustův, který byl postaven před kostelem přičiněním Pia VI., vstoupili jsme do něho,

jsouce žádostivi spatřiti pověstný obraz *Sněti s kříže* od Daniela Volterry.

Poussin považuje ho za jeden z nejpřednějších obrazů v Římě, a má pravdu. Neboť přes mnohé znetvořeniny dosud každý obdivuje se skupině Panny Marie se ženami, tělu Páně, které vypadá jak ve skutečnosti, *come corpo morto cade*, a onomu muži na žebříku, který jest pln nadšení života a síly.

Na pahorku, přes který jsme se ubírali, jakož i na místě, kde jest nyní klášter Karmelitů a Kapucínů, byly kdysi zahrady Lukulovy, které se staly později majetkem Mesaliny. A kdožby se divil, že Prozřetelnost božská na místo nestydaté chlíplosti uvedla anděly čistoty a živé vzory dobrovolné chudoby, totiž panny karmelské a syny sv. Františka? Dojemná to protiva, na kterou křesťan nemůže patřiti bez podivení a blahorečení!

17. ledna.

Chrám Antonínův. — Most a Hrad Andělský. — Anekdota o tlupě loupežníků. — Panna Maria in Transpontina. — Sloupy sv. Petra a sv. Pavla. — Báň svatopetrská. — Palla. — Pohřebiště cizinců.

Pan z B vymohl nám dovolení vystoupiti na báň sv. Petra; on sám nás měl provázeti. Čas byl, jaký má býti, chceme-li užiti velkolepé podívané na Řím a okolí s nejvyššího místa věčného města. Avšak místo cestou přímou zabočili jsme do středu města, abychom shlédli památnost, kterou jsme již několikráte viděli, ale neprozkoumali.

Na náměstí *di Pietra* jsou překvapující trosky této budovy. Jedenáct mohutných sloupů rýhovaných z bílého mramoru a slohu korintského ještě stojí a podpírá nádherou římsu z mramoru. První tři dle pravděpodobnosti patřily ke sloupovádi, ostatních osm podpíralo klenbu jakéhos chrámu neb basiliky. Jaká to byla památná budova? Někteří praví, že to bylo sloupovádi s chrámem Neptunovým, který byl vystaven na památku vítězných bitev námořních; všeobecné mínění však pokládá jej za chrám Antonínův. At

jest tomu jakkoli, papežové se vynasnažili, aby tato zřícenina byla zachována, davše vystavěti zdi, které by byly podporou jak sloupům tak klenutí. Povstala z toho veliká a pravidelná budova, v níž Innocenc XII. umístil *celní úřad*. Každý přichozí do Říma musival zde učiniti první zastávku.

Asi o devíti hodinách přišli jsme na most andělský. V pravo i v levo stojí na pilířích andělé ohromné velikosti, z nichž každý drží v rukou nástroj umučení Páně. Na podstavci každé sochy jsou slova Písma sv. vztahující se na mučednický nástroj našeho Spasitele. Toto sousolí méně důmyslné pochází od Bernina. Před mostem jest hrad Andělský, velkolepé to mausoleum Hadriánovo. Panovník tento vystavěl jej s takovým přepychem a s takovou stálostí, že dovedl zastíniti náhrobek Augustův a vzdorovati všem věkům.

Nábřeží tvoří mohutnou hráz, jejíž průměr jest nyní 188 stop. Celý zevnějšek byl obložen deskami z mramoru parského a plochá střecha ozdobena byla sochami lidí, koňů a vozů. Nyní jest tam malá kaplička zasvěcená sv. Michalovi, nad níž jest socha archandělova, který dává meč do pochvy, jak se zjevil sv. Řehoři Velikému v čas strašného moru v městě Římě. Věž byla a jest dosud chráněna čtyřhrannou ohradou, a spousta zdí jest takou, že sotva zbývá místa pro malé schody. V této malé prostore bývala někdy popelnice, obsahující popel císařů.

Od dob Honoriových stalo se nábřeží Hadriánovo pevností. Toto své určení zachovalo i tenkrát, když stalo se vězením státním, ano i žalářem pro zločince. Při našem příchodu bylo jich tam několik set. Mezi hořejšími světnicemi jest jedna, kterou obýval před několika lety vnuk Napoleonův. Jako jiní zajatci vyryl i on své jméno na zdi: *Ludvík Josef Napoleon, náčelník jízdy* v říjnu 1836. Podivná řízení osudu u této rodiny! Všickni členové její narození byvše na stupních trůnu, žili od několika let ve vyhnanství neb ve vězení!

Mezi vězni na hradě Andělském budil před nedávnem obzvláště jeden zvědavou pozornost cestovatelů. Byl to Bernardone, poslední potomek loupežníků (malandrini), kteří byli na počátku našeho století pověstni po celé Italii. Některé příhody z jeho života zasluhují povšimnutí, i choi je vypravovati

tak, jak jsem se o nich dověděl od jednoho Francouze, očí-
tého svědka těchto událostí.

Loupežnická rota usadila se v horách, které dělí krá-
lovství neapolské od států papežských. Skládala se asi ze
třiceti mužů různých a až po uši ozbrojených, a tvořila pod
vedením neobmezeného velitele vzorně vycvičenou a dobře
vykáranou tlupu. Byla však tím nebezpečnější, poněvadž
znala každou cestičku, všechny rokle a jeskyně těchto téměř
nepřístupných lesů. Nadarmo byly za nimi vyslány čty
vojstva, oni unikli všemu pronásledování, a strach, jaký kde
komu naháněli, byl den ze dne větší. Aby měli z čeho žítí,
ukládali daně rolníkům i celým vesnicím. Velitel vzkázal
obyvatelům: „Toho a toho dne nachystáte na tom a na tom
místě chleba, vína, peněz atd.; nestane-li se tak, jak žádá-
me, zapálíme vaše obydlí; odvážíte-li se pak dotknouti na-
šich žen a našich dětí, neb vzítí je do zástavy, vězte, že
neujdete prolévání krve.“ Byl to způsob jednání španělských
drancovníků. Ustrašení sedláci dodávali poslušně svým ne-
přítelům prostředky, aby ti mohli dále pokračovati ve
svém řádění. Žádný si nevěděl s nimi rady, až duchovní
správce ze sousední osady, stařec ctihodný, který ke svému
bolu a zármutku napočítal mezi loupežníky několik svých
farníků, odhodlal se učiniti pokus o jich polepšení. Povzbuz-
en byv příkladem sv. Jana Evangelisty, který nedbaje vy-
sokého věku, běžel za mladým loupežníkem, aby jej získal,
rozhodl se i tento dobrý pastýř vniknouti s nebezpečím
vlastního života až do brlohu zločinců.

Oporučil se Bohu, vzal hůl a breviář, a vydal se k ve-
čeru na cestu do hornatých lesů. Po nevýslovném namáhání
ocíl se hluboko v lese na pokraji srázné propasti. „Kdo je
zde?“ zavolal naň kdosi z druhé strany propasti. — „Mé
dítky!“ zvolal kněz, „nechci vám činiti nic zlého; choi jen
vaše dobro. Nechte mne k sobě přijíti; jsem farář z N.,
jsem zde sám a beze zbraně. Však vy mne poznáte, některé
z vás jsem křtil, některé ve škole vyučoval ano i na kole-
nou houpával.“ Jeden z loupežníků přistoupil, kdežto druhý
s namířenou puškou ani oka s kněze nespustil. Zpráva o
tom byla podána do hlavního ležení. Jedni chtěli, aby kněz
byl až k nim připuštěn, druzí se tomu vzpírali. Velitel roz-
hodl a rozkázal starci, že může přijíti, avšak že zůstane
v zástavě, až se nabude jistoty, že v jeho počínání se ne-

skrývá žádná lest, a že životem svým bude ručiti za nejmenší křivdu, spáchanou na soudruzích. Kněz ke všemu rád přivolil, a provázen jsa dvěma loupežníky, dostavil se do hlavního ležení. Byla to jakási paseka v úvalu, úzká a obklíčená houštinou a roklinatými skalisky. Loupežníci seděli kolem širokého ohniště, které již již dohasínalo. Jejich od slunce osmáhlé obličejy, dlouhé vousy, téžavé zraky, jejich dýky a strašné pušky, nepořádek v ležení, který se sho'oval s výstrojem těchto loupežníků abruzských, to všecko by bylo hrůzou naplnilo i nejneohroženějšího muže. Při takové podívané dal se dobrý kněz do pláče. „Co žádáte? Proč jste sem přišel?“ otázal se ho velitel. — „Mé dívky!“ pravil jim stařec, „jsem vaším otcem! A já jsem přišel vám říci, jak jsem zarmoucen! Jaký to vedete život? V jakém stavu nalézá se vaše duše! . . . Mezi tím, co vaši rodičové, vaši přátelé, celá Itálie a celý svět se vynasnažuje, aby využítokovali *svatého roku*, vy hromadíte ještě své hříchy! . . . Mé dívky, co si myslíte? Kam to spějete? Vy samojedini chcete zamítnouti odpuštění, které se vám všem nabízí? Ještě není dosti těch zločinů, kterých jste se napáchali? Věřte mi, mé milé dívky, jest již čas, abyste jednou přestali, přišel jsem, abych vás opět uvedl do ovčína mezi ostatní ovečky.“ Při otcovských slovech dobrého starce pohlédli loupežníci udiveně na sebe. Velitel přerušil konečně mlčení, které nastalo, a pravil: „Dostaneme-li milost, zanecháme života, který vedeme; avšak my víme, co nás očekává. Nuže, máme-li umřít, zemřeme raději zde než na šibenici.“ „Nemohu vám nic slibovati; nikdo mne nevyslal. Avšak, řekněte mi, kdyby vám bylo dovoleno, vrátiti se do společnosti lidské, budete žítí jako dobří křesťané?“ — „To nám nebude dovoleno.“ — „Půjdu k sv. Oci, vyprosím vám milost, a přijdu opět; mé dívky, snažně vás žádám, dobře se rozmyslete a mějte na paměti duši svou!“ Oči byly knězi zavázány, a dva malandrini zavedli jej na rovinu. Bez prodlení odebral se dobrý stařec do Říma. Papež byl zpraven o všem, co se stalo. Bylo zavedeno soudní řízení, v němž bylo rozhodnuto, že se má kněz ke zlodějům vrátiti, slíbiti jim život, v ostatním pak že se mají podrobiti dobrotivosti sv. Otce. Stařec vydal se opět na cestu, vrátil se k loupežníkům a podal jim zprávu o rozhodnutí papežově. Zapřisáhl je, aby nezanedbali této příležitosti vrátiti se na do-

brou cestu. „A především, mé milé dítka,“ pravil jim, „není-li lépe býti odsouzenu zde na několik let do vězení, nežli býti uvrženu na věky do pekelného ohně?“ A ejhle, jak mocně působila víra na tyto opuštěné duše! Loupežníci dali si říci. „Já sám vás chci provázeti,“ pravil jim dobrý pastýř. Dali se na pochod, a Řím spatřil jednoho dne svými ulicemi procházeti vznešeného starce, an provázen jest třiceti loupežníky, kteří včera ještě byli postrachem Italie, dnes však jsou tichými beránky. Malandrini vedeni byli zřímá na hrad Andělský, brzy potom souzeni a odsouzeni do vězení, někteří na několik let, jiní doživotně.

To stalo se v jubilejním roce 1825. Ó vraťte nám víru, a netřeba nám zoufati: věrou stávají se i kameny syny Abrahamovými.

V malé vzdálenosti od hradu Andělského stojí kostel Panny Marie *in Traspontina*. Vešli jsme do něho, abychom shlédli dva památníky mučnické smrti sv. Petra a Pavla. Na levé straně v pobočných kaplích stojí dva sloupy z bílého mramoru červeně žilovaného, které jsou vysoký asi pět stop. Slavní apoštolové byli k nim přivázáni při bičování, které u otroků a cizinců mělo předcházeti trest smrti. Dle oprávněného domnění byly tyto dva sloupy v Komiciu, o nichž byla řeč při popisu římského Fora.

Na prvním čteme: „*Haec est columna, ad quam ligatus fuit S. Petrus, flagellatus et verberatus Nerone imperante*:“ „U tohoto sloupu byl svatý Petr přivázán, bičován a trýzněn.“ Druhý sloup má též nápis pouze se změnou jména apoštola. „*Haec est columna, ad quam ligatus fuit S. Paulus, flagellatus et verberatus*.“ Tento veliký apoštol přetrpěl bičování po čtyřikráte, ačkoli byl římským občanem; jestiž svatou pravdou, že ohledně křesťanů nebylo všímáno zákonů. Políbivše s úctou tyto posvátné pomníky naší svaté víry, dali jsme se směrem k Vatikánu.

Chceme-li si učiniti jen slabou představu o obrovské stavbě kostela sv. Petra, musíme vystoupiti na jeho báň. Tak, díváme-li se z náměstí na čtrnáct soch: Spasitele, sv. Jana Křtitele a dvanácte apoštolů, zdá se nám, že dosahují sotva přirozené velikosti; přiblížíme-li se však, shledáme, že jsou vysoké sedmnáct stop! Kalenice nad velikou lodí jsou ploché, a vstoupíme-li nahoru, jsme jako u vyjevení; neboť vidíme tu domy, vodovody, jezy a jiné předměty, o

nichž se nám dole ani nezdálo. V těchto vzdušných příbytcích žije část *Pietrinů*; jsou to dělníci, kteří mají na starosti opravu této monumentální budovy. Počet jejich přesahuje tři sta padesáte. Po točitých schodech se zábradlím pohodlně jsme se dostali až k první chodbě v báni, která jest bezprostředně nad nápisem: „Ty jsi Petr, to jest skála atd.“ Vnitřní obvod této galerie obnáší dvě stě kroků, a ismena, která se nám zdají z dola míti sotva šest set palců výšky, jsou ve skutečnosti půl šesté stopy vysoké. Přijdeme-li na druhou galerii, můžeme se po vůli obdivovati mosaikám, z jejichž bohatosti a nádhery můžeme souditi na velebnost církve vítězné, která jest znázorněna na všech stěnách háně. I církev bojující se nám objeví, když utkvíce zraky svými na baldachýnu sv. Petra, vzpomeneme si, že kovové sloupy které pocházejí z Panteonu Agripova, jsou naplněny kostmi mučedníků.

Stoupáme-li dále, octneme se konečně u místa, které svým otvorem souvisí s vnitřní prostorou koule: *Hic opus, hic labor*. Před námi visí úzký a dlouhý žebřík železný z kulatého otvoru, který, kdyby byl poněkud širší, podobal by se průdušnici velryby. Jonáš by se nepotřeboval svlékati, aby se dostal do svého živoucího vězení; výhody této nemají příchozí, kteří chtějí svou návštěvou poctiti *Pallu*. Každý, kdo dojde až k jistému otvoru, musí se rozloučiti se svým pláštěm, svrovníkem i kabátem, chce-li se dále prosouknouti; šťasten jest ještě, neutrží-li si při silném tlaku na kůži několik odřenin. Této smutnoveselé podívané se nám dostalo. Jeden z účastníků této naší vysoké pouti, pán to s objemným tělem, odložil šaty, zatajil dech, stlačil se co nejvíce mohl, a domnívaje se, že nabyl přiměřené míry, pokusil se prolézt. Leč přepočítal se! Přišel do prostřed této vzdušné procházky, zůstal trčeti, nemoha ani v před ani v zad. Každý snažil se jej vysvoboditi; jedni strkali jej do nohou, druzí tahali jej za ruce, a kdyby mu nebylo šlo o čest, že v kouli také byl, zajisté by si byl přál býti sto mil od této myši pasti, jak sám ji za všeobecného smíchu nazýval. Ovšem musíme doznati, že taková čest stojí za něco, neboť vidíme na deskách mramorových vyrytá jména znamenitých osobností, které se do koule dostaly; i my jsme tam statečně a šťastně proklouzli.

Když jsme měřili dle oka prostoru v kouli, shledali

jsme, že může obsáhnouti na třicet osob; nás bylo toliko devět, tak že jsme se v ní mohli pohodlně procházeti. Postaviv se na špičky prstů, ztěží jsem mohl nataženým ukazovákem dotknouti se nejvyšší části tohoto pokoje z pozlacené mědi. Vidí-li se cestovatel křesťanský u výši 424 stop, pomysli-li si, že nad jeho hlavou jest kříž, a že částka posvátného kříže kalvárského vévodí celému tomtuto pomníku, hlásajíc vítězství náboženství křesťanského a hluboké milosrdenství nebeského Boha, zapěje křesťan mimoděk chvalozpěv *Sláva na výsostech Bohu* a odřiká *Věřím v Boha*. Po Betlému jest *Palla* nad kostelem sv. Petra v Římě oním místem na světě, kde tento dvojí chvalozpěv mocně a živě dojmá.

Rozbledem v pravdě velkolepým byli jsme nemálo rozjařeni a potěšeni. Mezi jinými zvláštnostmi tohoto velkolepého obrazu utkvěly zraky naše s dychtivostí na hřbitově pro cizince; rozkládá se po levé straně kostela sv. Petra nedaleko sv. Officia. Komu jest známo, z jaké země jest utvořen hřbitov ten, pochopí zajisté, že zvědavost naše byla oprávněna. Když Jidáš, zradiv Mistra svého, byl trýzněn výčitkami svědomí, vrátil kněžím třicet stříbrných, svatokrádežnou to cenu za krev nevinnou. Vysoká rada židovská se usnesla, aby se za ně koupilo pole od hrnčíře ku pochovávání cizinců: *in sepulturam peregrinorum*. A ejhle! Židé dobře předpovídali! Císařovna sv. Helena, když navštívila místa svatá, dala zemi z onoho místa přenést do Říma, a aby se uskutečnila po všechny časy ona prorocká slova, ustanovila církev, aby ze země té zařízen byl hřbitov určený výhradně pro cizince: *in sepulturam peregrinorum*.

18. ledna.

Traslevère. — Most Fabriciův. — Ostrov Tiberský. — Most Cestiův. — Památky pohanské. — Křesťanské pomníky. — Mučnická smrt sv. Cecílie. — Kostel sv. Cecílie: její hrob. — Její pokoj v lázních. — Mosaika na klenbě a v káru. — Ostatky. — Svatý František a Ripa. — Pokoj sv. Františka. — Křížová chodba klášterní.

Prozkoumali jsme všechny čtvrtě římské, které jsou obklopeny Tiberou; zbývalo nám ještě shlednouti okres za Tiberou, který za tou příčinou se zove *Traslevère*. Přišli jsme tam přes most *Quattro Capi*, který se druhdy nazýval *pons Fabricius*. V dobách republiky byl původně zhotoven ze dřeva, později však vystavěn z kamene od Fabricia, *dozorce nad cestami*; stalo se tak brzy po spiknutí Katilinově. Nápis na oblouku nenechává nás v té příčině v pochybnosti.

Obecné pojmenování *de Quattro Capi* (Čtyři hlavy), pochází od čtyř hlav, které má blízká socha Janusova při vchodu na náměstí.

Přes tento most vede cesta na ostrov Tiberský, který jest tolik proslaven v dějinách Říma pohanského i křesťanského. Zde stál chrám Joviše Lykaonského a ještě pověstnější chrám Eskulapův. Řím morem spustošený vyslal posly do Epiru s rozkazem, aby dle věštby Sibylské přinesli boha z Epidaura; ohromný had byl do Říma přinesen a dán na ostrov Tiberský, kde měl svůj chrám, své kněze a oltáře. Nemocní hrnuli se v zástupech, aby si vyžádali zdraví; Římané pak, aby se nemuseli starati o staré otroky a obsluhovati nemocné, posílali je domnělému bohu, aby se jich tak snadno zbavili. Na onom místě, kde klaněli se druhdy starému hadu, vévodí nyní ve hrobě jeden z rybářů galijských, kteří vyvrátili modlářství; čníť zde k nebesům krásný kostel sv. Bartoloměje na *Ostrově*. Vůkol posvátných ostatků apoštolových, na rozbouraných budovách, v nichž bydleli kdysi kněží Eskulapovi, rozkládá se nemocnice milosrdných bratří sv. Jana z Boha, kteří požívají takové lásky u nemocných a u chudiny v Římě.

Nedaleko chrámu Jovišova byla kaple Faunova; poněkud dále socha Šimona čaroděje, který byl vřaděn do počtu římských bohů. Ostrov Tiberský, který byl svědkem

smrtných zápasů opuštěných otroků, viděl též smrtelné úzkosti vynikajících osobností, které k smrti odsoudila ukrutnost a vřtochy divokého Césara: zde totiž musili čekati po celý měsíc na vykonání svého rozsudku. Po pohanech přišli naši otcové u víře, a ejhle, zástup mučovníků očistil svou krví tuto půdu tolikráte sprzněnou.

Mezi památkami křesťanské, které pudí poutníka za Tiberu, patří kostel sv. Cecilie. Za panování Alexandra Severa žila mladá křesťanka, jménem Cecilie, která ještě více slynula svými andělskými ctnostmi nežli vznešeným původem a vynikající krásou. Císařský důstojník Valerián, jsa ještě pohanem, žádal ji o ruku. Cecilie z vnuknutí Božího přijala nabídku tu, obrátila snoubence na víru křesťanskou, a oba slibili Bohu ustavičnou čistotu. Ctibor, bratr Valeriánův, byl získán laskavými slovy své švegruše a nechal se pokřtiti. Pověst o tomto dvojnásobném vítězství roznesla se brzy po městě, a novokřtěnci byli zatčeni. Setník Maxim, který je vedl na popravu, byl tak dojat jejich rozmlouváním, že sám se obrátil, a byv odsouzen, smísil krev svou s krví svých zajatců.

Zbývala ještě mladistvá rekyně, hlavní nástroj jejich vítězoslávy. Bylo poručeno ji přivést; pronásledovatelé vydali se za Tiberu do domu Cecilie, která byla jata a na smrt vydána. Pro její vznešený rod mělo býti při jejím usmrcení užito zvláštního u Římanů obvyklého druhu trestu, jednalo-li se o ženy, a to obzvláště o ženy šlechtického původu. Zavřena byla v parních lázních do pokoje, který byl naprosto uzavřen a parou zahříván. Topeno bylo tak silně, že světice měla býti udušena za několik hodin; to se však nestalo, nýbrž po třech dnech vyšla panna ze žhoucícího hrobu plná života.

Tu ji rozkázal soudce stíti; kat zasadil jí tři rány, po kterých buď prohnáním krutovládců, buď zázrakem zůstala ještě na živě po tři dny. Hrdinná mučednice užila času toho ku šíření sv. víry. Veliké množství pohanů se obrátilo a přijalo v domě sv. Cecilie milost křtu svatého z rukou papeže Urbana. Krátce před smrtí prosila světice papeže, aby proměnil její dům v kostel; žádost její byla splněna. Tento ctihodný kostel, posvěcen byv papežem sv. Urbanem a obnoven svatým Řehořem Velikým, stal se ještě ctihodnějším za panování papeže sv. Paschala.

Těla svatých mučedníků byla pochována v katakombách Pretextátu, avšak nikomu nebyla známa místa jejich hrobů. Cecilie oznámila to náměstku Ježíše Krista, kterému se podařilo po dlouhém pátrání je objeviti. Lokulus sv. Cecilie obsahoval tělo proslulé mučenice, které bylo zaobaleno šaty zlatem vyšívánými a vlastní krví prosáklými; u nohou byla bílá plátna smotaná a rovněž mučednickou krví napojená. Těla sv. Valeriána, Ctibora, Maxima a těla papežů Urbana a Luciána byla od téhož šťastného papeže nalezena. Za dnů své vítězoslávy nechvěl se Řím pohanský takou radostí, jako Řím křesťanský, když tito slavní vítězové nad modlářstvím vstoupili do jeho zdi. Všickni byli pochováni v kostele sv. Cecilie, který dal sv. Paschal znova vystavěti, aby ho udůstojnil tak posvátného pokladu, který v něm měl býti uschován.

Obohaceni byvše těmito vědomostmi, kterých sobě žádal duch a především srdce cestovatele křesťanského, vstoupili jsme do svatyně tak památné. Před oltářem viděti jest do hrobky, v níž odpočívá tělo sv. Cecilie. Jest ve schránce cypřišové, která opět uzavřena jest do jiné stříbrné mající cenu 4292 zlatých tolarů: jest to dar papeže Urbana VIII., zázračně uzdraveného na přimluvu svaté mučednice. Krásná socha z bílého mramoru od Štěpána Maderny představuje nám světici, ona leží na boku, jak nalezena byla, když v 16. století kardinál Sfondrato dal otevřiti její hrob. Tento kníže církevní, který jest titulárem kostela sv. Cecilie, obohatil její hrob devadesáti stříbrnými lampami, které hoří ve dne, v noci, kostel pak její velikým množstvím vzácných ostatků, o nichž brzy budeme mluvit.

Pomodlivše se na hrobě rekyně víry, zatoužili jsme spatřiti místo její vítězoslávy. Jest naproti sakristii a má asi 18 stop délky a šest stop šířky.

V pozadí jsou tytéž zdi, tytéž rozměry, tatáž podlaha z mosaiky, po níž kráčely bosé nohy naší světice a její katů. Aby nic nebylo na újmu účtě poutníkův v těchto povždy památných parních lázních, označuje železná mříž ono místo, kde bylo ohnisko a kotel s párou. Kdyby naši cestovatelé byli v pokoji, kde vypil Sokrates pohár s jedem, neustali by vykládati o dojmech, jakých tam zakusili; a někdo pak by chtěl, aby křesťan byl němým a prázdným všech dojmů na místech, která posvěcena jsou mnohem hrdinnější smrtí

jeho otců, bratří a sester ve víře! Leč tyto vnitřní dojmy a pocity nemůže péro vypsat; jen srdce může jich cítiti. Takovou jest vnitřní sláva kostela sv. Cecílie; oslava zevnější spočívá ve vzácných malbách. Na chodbě vidíme z jedné strany světici, která zjevuje papeži Paschalovi místo pohřební, z druhé strany pak přenesení ostatků do svatyně jí zasvěcené.

Nádherná mosaika zdobí oblouk na klenbě i oblouk nad chórem. Uprostřed oblouku jest viděti královnu panen na trůně zářícím drahokamy. Na klíně Bohorodičky stojí dítě Ježíš obrácené k divákům. Na pravé i na levé straně trůnu Marie stojí dva andělé s rozpjatými křídly. Opodál blíží se z každé strany pět ověncených panen ve vlajícím oděvu a přinášejí na rukách závojem zahalené chleby, odznak to práce a křesťanské lásky k bližnímu. Mezi každou pannou jest strom palmový, jehož větve znamenají vítězství. Na koncích oblouku vynikají dvě města Betlém a Jerusálém, odkud vzešel život, spása, světlo pokolení lidskému, a odkud v jistém smyslu mají vyjít všickni lidé, aby přišli ke trůnu Božímu do vlasti nebeské.

Chór u oltáře není méně nádherný. Na nejvyšším místě, kde se spojují dva vysuté věnce, třpytí se monogram svatého papeže Paschala P^sL . Z oblak nebeských ukazuje se ruka tajemná, odznak to Božství, kladoucí korunu z diamantů na hlavu stojícího Spasitele. Spasitel drží v levé ruce svinutou knihu, pravici pak žehná po způsobu Řeků; palec totiž s prsteníkem jsou spojeny, kdežto ostatní prsty jsou nataženy. Známó jest zajisté, že Latínci žehnají nataženým palcem, ukazováčkem a prstem prostředním, ostatní dva prsty pak jsou zavřeny. Obojím způsobem vyznává církev východní i církev západní tajemství Nejsvětější Trojice. Avšak to není samojediná příčina, proč zmiňuji se o této okolnosti, nýbrž také proto, poněvadž poznáváme z ní zároveň, že mosaika sv. Cecílie jest dílem umělce řeckého.

Po pravici Spasitelově viděti jest sv. Pavla, který má pravici svěšenou, kdežto levici drží knihu, odznak to učnosti. Za velikým apoštolem kráčí mladá dívka v oděvu císařovny, kolem krku má řadu [diamantů, kdežto okrouhlá zář zdobí její hlavu okrášlenou již korunou perlovou. Jest to sv. Hata, spolupatronka basiliky. Po její pravici kráčí vs.

Paschal, nesa na rukou nákres kostela a máje okolo hlavy čtyřhrannou zář na označení osobnosti ještě živé. Za ním rozkládá palma své mohutné větve, na kterých sedí pták fénix, odznak to nesmrtelnosti.

Jako většina kostelů římských jest i kostel sv. Cecílie nejen sbírkou obrazů, nýbrž i schránkou ostatků svatých. Dlouho by trvalo, kdybych měl jmenovati všechny ctihodné ostatky, kterými obohatil posvátnou basiliku kardinál Sfondrato. Postačí nám, víme-li, že všechny řády blahoslavenců jsou zde zastoupeny, jako by chtěli blahořečiti slavné panny pro její skvělé vítězství, jako by chtěli osvěžiti víru křesťana, oživiti jeho statečnost a někdy též zahanbiti jeho malomyslnost.

Malá vzdálenost dělila nás od kostela a kláštera sv. Františka a Ripa. V pozadí tohoto prostinkého příbytku jest malá svatyně, z níž vane vůně svatosti pronikající a oblažující naši duši; jest to světnička sv. Františka Asijského. Poutníče, ať jest jakýmkoli tvůj domov, tvá víra a tvé jméno, zzuž na tomto místě obuv svou; vstupuješ do příbytku hrdiny, světce, který byl vznešeným nástrojem Prozřetelnosti božské v díle osvětovém. Tvoje šlépěje kráčejí po téže podlaze, oči tvé patří na tytéž zdi, na tentýž strop, ruce tvé dotýkají se těchže dřevěných dveří, které on otvírával, a téhož kamene, který byl jeho poduškou; zkrátka, kolem tebe jsou samy předměty, které byly svědky modliteb, vzdechů, umrtvování a nadpřirozených zjevů ze života tohoto serafínského patriarchy.

V tomto ctihodném pokoji, který jest nyní přetvořen na kapli, odpočívá 28 svatých těl ještě s jinými drahocennými ostatky, které nám byly ukázány v otáčivých schránkách. Jeden z řeholníků nás provázejících pozvedl záclonu za oltářem, a my jsme spatřili opravdovou podobiznu sv. Františka Serafínského; má se za to, že pochází z doby slavného zakladatele.

Na chodbách klášterních zobrazení jsou v četných freskách papežové, kardinálové, slavní mužové, svatí a mučedníci z řádu sv. Františka. Jest to pro dobré klášterní bratry rodinná galerie, jejížto pohled povzbudil zajisté mnohého ke ctnosti a křesťanské obětavosti.

19. ledna.

Panna Maria in Trastevere. — Taberna meritoria. — Re-skript Alexandra Severa. — Zázrak s olejovým zřídlem. — Důkazy. — První kostel zasvěcený Panně Marii. — Pohled na pramen. — Nápis. — Mosaiky. — Hroby. — Ostatky mučedníků. — Obyvatelé za Tiberou. — Svatý Petr in Montorio.

Tibera spatřila nás opět na svých březích. Minuvše po levé straně kostel sv. Cecilie a sv. Františka, které jsme již viděli, kráčeli jsme kvapně ku kostelu Panny Marie in Trastevere. V kostele tomto naskytá se bohatá žeň prostarožitníka i pro křesťana. Na místě, kde stojí, bylo kdysi viděti *Tabernu meritoriu*, zvláštní to druh invalidovny a veřejné skladiště pro zboží. Skladiště zaniklo buďto pro zázrak, o němž hned budu mluvit, buďto pro některou jinou příčinu.

Křesťané, kteří přikládali tomuto místu velikou důležitost, pronajali je a zbudovali tam modlitebnu; hostinští ze sousedství dohodli se mezi sebou, že budou křesťany zne-pokojevati, aby je odtud vypudili. Záležitost ta byla přednesena před soudnou stolicí císaře Alexandra, který takto rozhodl: „Lépe jest, aby v *Taberně meritorii* byl Bůh ctěn jakýmkoli způsobem, nežli aby vydána byla hostinským.“ Křesťané stavše se pány tohoto místa tak žádaného, vystavěli si na něm brzy kostel, který byl r. 224. papežem Kalixtem posvěcen a věnován Panně Marii: jest to první kostel v Římě zasvěcený ke cti a chvále královny nebeské.

A odkud pocházela ona veliká touha křesťanů státi se majetníky *Taberny meritorie* a posvětití místo pomníkem náboženským? Dějiny světské i církevní odpovídají souhlasně: Za panování Augusta, kdy mnohými zázraky udržoval Bůh lidstvo v napjatosti, kdy Západ rozléhal se proročnými výroky Sibyly Kúmské, kdy východ měl zraky své obráceny k Indii, odkud dávná podání zvěstovala Spasitele všehomíra, v oné slavnostní chvíli spatřil Řím na místě *Taberny* vyprýstiti se zřídlo oleje, který tekł po celý den v takové hojnosti, že naplňoval i řeku Tiberu. Pohané znamenali tento děj mezi neobyčejné události za vlády Augustovy, avšak proto nikterak nepochopili smyslu starých

podání.*) Tento útěchy plný smysl však byl dobře znám křesťanům. V tomto olejovém prameni vytrysklém z lůna země uprostřed čtvrti římské obydlené syny Abrahamovými, na místě čilého obchodu, spatřovali křesťané právem milosrdenství Boha, který nikdy nenechává bez svědectví svého syna, majícího brzy na to přijíti na tento svět. „V Pravdě,“ podotýká Orosius, „Kristus znamená tolik co Pomazaný, a tento zázračný olej zvěstoval Pomazaného Páně, Syna Božího, který se měl naroditi za Augusta. Olej tento vyprýštil se z Taberny, která byla shromážděním Židů a pohanů a jest odznakem sv. Církve, která se skládá z pohanů a synů israelských.“

S obyčejnou péčí bděl Řím nad tímto místem posvátným. Ačkoliv kostel vystavěný svatým Kalixtem byl několikrát přestavěn, přece zachovává a zděmi svými chrání místo, odkud pramen se vyprýštil. Žádný cestující nepřijde do rozpaků, kde jej má hledati; neboť četné nápisy, ozdoby na mramoru a kovu, obzvláště pak zbožnost poutníků prozrazují je všem zrakům. I my jsme je spatřili; a onen okamžik, ve kterém bylo nám popřáno na místo ono se zadívat, zůstane v naší paměti jako krásná a radostná upomínka z pouti.

Na začátku schodů porfýrových, které vedou do svatyně, vidíme po pravé straně okrouhlý otvor opatřený mříží, který má asi dvě stopy v průměru. Pod otvorem čteme nápis: *Fons olei*, zřídlo olejové.

V pravo:

„Hinc oleum fluxit, cum Christus Virgine luxit.“ „Odtud olej se vyprýštil, když Kristus z Panny se narodil.“

V levo:

„Nascitur hinc oleum, Deus ut de Virgine: utroque oleo sacrata est Roma terrarum caput.“ „Z místa tohoto vyšel olej, když Bůh narodil se z Panny; tímto dvojím pomazáním posvěcen jest Řím, hlava celého světa.“

Zázračný hlas, který vychází z lůna země, zalétá až ku klenbě basiliky, odtudž jako hudba k zemi sestupuje. Mosaika ve svatyni mluví k nám těmito slovy:

„Jam Puerum, jam, summe Pater, post tempora natum,

*) Plinius Hist. lib. II., c. XXXI.

Accipimus genitum, tibi quem nos esse coaevum Credimus,
hinc olei scaturire liquamina Tibrim."

"Konečně, Otče všemohoucí, konečně máme Nemluvnátko narozené v plnosti času, které jest věčné jako Ty; věřím, že pramen oleje zvěstoval tuto jeho narození."

Celý jsa zabrán těmito mocnými vzpomínkami může se cestující sotva zabývatí zevnějšími krásami. Vzácné mosaiky na zevnějším průčelí pocházejí ze dvanáctého století a zobrazují Pannu Marii, Dítě Ježíše a deset panen z evangelia. Na mosaikách v presbytáři, který jest rovněž neobyčejné krásy, vyniká postava papeže Innocence II., obnovitele kostela z r. 1139. Titulární kardinál této basiliky Altemps obohatil ji obrazem nanebevzetí Panny Marie. Tato freska Dominikinova patří mezi první fresky v Římě, co se týče barviva a jemného provedení.

Veliké sloupy, které podpírají kostel, pocházejí z lázní Ampelidových. Strop září zlatem, kdežto podlaha z porfýru a z různého mramoru jest bohatě vykládána a mile oku lahodí. Mezi náhrobky spatřili jsme blíž sakristie náhrobek kardinála Alençona, bratra Filipa Sličného, který tvoří krásnou památku na stavitelství, řezbářství a malbu ze čtrnáctého století. Neméně zajímavým pro archeologa jest náhrobní kámen učeného a zbožného Bottariho, prefekta ve Vatikáně, který se právem proslavil svými spisy o katakombách.

Blíže oltáře chová se kámen, s kterým byl papež Kalixt hozen do studně, kde skončil slavnou mučnickou smrtí; váží asi sto liber i s řetězem. Svátý papež sám odpočívá pod hlavním oltářem se svými slavnými nástupci Juliem a Korneliem, kteří byli mučníci jako on, a svatým Kaledoniem a Kvirinem, z nichž první byl knězem, druhý biskupem a mučeníky oba dva. Na různých místech v kostele bydlí mnoho svatých a světic Božích ze všech stavů. Ze dvanácti apoštolů jsou tu částečné ostatky. Svátý Štěpán, sv. Vincenc, sv. Vavřinec, sv. Astér, sv. Sixtus, sv. Ignác a množství jiných zastupují zde mučeníky; sv. Chrysostom, sv. Jarolím, sv. Jindřich, sv. Severin, sv. František Paulánský a sv. Filip Nerejský jsou zástupci biskupů a kněží; konečně sv. Markéta, sv. Aneška, sv. Rufina, sv. Pudenciána, sv. Aurelie, sv. Balbina a sv. Justina tvoří zástup panen vůkol své vznešené královny.

Od Panny Marie dali jsme se směrem k sv. Petru *in Montorio*. Chtěli-li jsme tam přijít, bylo nám dříve projít širokou ulicí, kde jsme seznali pravzor obyvatelů této městské čtvrtě za Tiberou. Trasteverini domýšlejí se o sobě, že jsou potomky starých Římanů, a to nikoli bez jakéhosi důvodu. Jsouce hrdi a směli, zachovali dosud stopy ráznosti a statečnosti svých předků.

Vypravuje se, že jeden Švýcar ze stráže papežské chtěl odstrčit jednoho z těchto lidí, který se dral do předu, aby zblízka mohl patřit na sv. Otce. Zatiběřan však oprev se, oslovil gardistu: „*Barbaro, son di sangue romano, anche trojano!*“ „Hrubče, pocházím z krve římské, ano až z trojanské!“ V jejich řeči shledáváme směr představ a upomínek z dávnověkosti, což zdá se býti dědictvím rodinným. Nikde jinde nejsou jména hrdin a proslavených míst ze starého Říma tak prostonárodními jako u Trasteverinů. Prosté ženy z lidu opakují slova *Via Appia* a *Via Flaminia*, když nám ukazují cestu. A Kastiglione zmiňuje se o jednom Zatiběřanu, který, když podával u svého představeného žalobu pro krádež osla, zakončil chvalořeč na svého osla těmito slovy: „Když byl osedlán, vyhlížel jako Cicero:“ „*Che quando aveva il suo basto adosso, pareva propriamente un Tullio.*“ Zatiběřanům však upřítí se nedá, že lnou vroucí láskou k osobě sv. Otce.

Přišli jsme na úpatí pahorku, na němž vydal Petr svědectví svému božskému Mistru. Neron jsa rozlícen nad smrtí Šimona kouzelníka a nad zdarem, kterého se dodělal rybář galilejský u samého dvoru císařského, dal ho zajati a uvrci do vězení Mamertinského. Apoštol vyšel z vězení toliko, aby byl přivázán ke sloupu, který jsme viděli u Panny Marie Traspontinské, na to pak ukrutně zbičován a k smrti odsouzen.

Popravný nástroj postaven byl nedaleko paláce císařského, na vyvýšeném hřebenu horském, kde jej bylo možno z daleka spatřiti. Místo toto vyvolil si zajisté Nero, aby se mohl s vysokého pavlanu kochati pohledem na smrt nejvyššího pastýře, jako se kdysi kochal nad smrtelnými úzkostmi jeho oveček, když si z nich dělal pochodňové svítilny ve svých zahradách. Než ať jest tomu jakkoli, to víme jistě, že apoštol považoval to za příliš velikou čest, býti ukřižován

jako jeho božský Mistr, a proto chtěl býti ukřižován hlavou dolů.

První křesťané, kteří věrně označovali trvalými pomníky všechny stopy apoštolů, neopomenuli ve vděčné paměti zachovati místo posvěcené smrtí sv. Petra. Svatyně, kterou vystavěli na *Montoriu*, stala se během století krásným kostelem, na který jsme měli brzy s obdivem patřiti. Vystoupivše na planinu, s nížto oku našemu se odhalilo sedm královských pahorků a celý Řím, byli jsme laskavě přijati od řeholníků, kteří bdí nad ctiuhodným pahorkem. Podivuhodné určení! Ochraně chudých Františkanů, které považuje svět za svůj povrhel, svěřil Bůh na východě i na západě místa povždy slavně památná, na nichž tekla krev jeho Syna a náměstka Syna Božího: jest to důstojnou odměnou svatě pokory.

Dobří otcové uvedli nás do kláštera a z kláštera do kostela. V pravo u vchodu jest třeba pečlivě si všimnouti kaple Borgherini, která jest vymalována od Šebestiana del Piombo dle živých nakresů Michelangela.

Za kostelem jest malá kaple Brabantská. Tato klidná svatyně mající podobu kopule a okrášlená skvostnými dary Filipa II., krále španělského, označuje právě ono místo, kde sv. Petr podstoupil smrt mučnickou. Uprostřed podlahy ze vzácného mramoru jest okrouhlý otvor, který sloužil za jámu pro kříž. Člověk tu bezděky padá na tvář, modlí se, blahorečí a miluje; vždyť člověk by nebyl člověkem, kdyby jej hluboce nedojala vzpomínka na hrdinnou obětavost, o jaké svědčí místo toto.

20. ledna.

Poprava.

Včera jel jsem dle svého obyčeje do kostela sv. Ondřeje *delle Fratte*, který jest vzdálen asi čtyřicet kroků od mého příbytku, a modlil jsem se hodinky kněžské před mříží první kaple u vchodu, zasvěcené sv. archandělu Michalu. Ani se mi nezdálo, že zvolí Bůh tuto skromnou kapličku za slavné jeviště zázraku, jakého bychom v letopočtech dějepisných marně hledali; avšak pro dnešek nechci předbíhati.

Vycházej z domu spatřil jsem u rohu Propagandy tlačiti se zástup lidu; přistoupil jsem, abych zvěděl, co asi lid tak živě zajímá, a proč zachovává zástup tak dusné a nepochopitelné mlčení. Ve výši asi šesti stop visela na zdi široká tabulka ze dřeva, na níž bylo velikými literami černými toto napsáno: „Plnomocných odpustků dosáhnou všickni věřící, kdož se vyzpovídají, svátost oltářní přijmou a pomodlí se za ty, kteří jsou odsouzeni k smrti.“ Podobné tabulky byly všude na rozcestích a na rozích hlavních ulic; pochopil jsem, že zítra se má konati poprava zločinců. Tento způsob oznamovati osudnou událost, poučuje nás, s jakého hlediště posuzuje Řím u provinilce trest smrti. Při obětech spravedlnosti lidské hledí především na spásu duše; aby toho Řím dosáhl, vynasnaží se všemožně. Ode dne svého odsouzení stává se zločinec předmětem nejlaskavější péče; nic se nezanedbá, jen aby byl odsouzenec dobře připraven ku přechodu z časnosti na věčnost. Vyložíme-li nyní, co jsme viděli, jest to pouhé popisování každé jiné popravy v Římě za podobných okolností.

Již večer shromáždila se u velikém počtu bratrstva *Milosrdenství* čili spolky *Stěti sv. Jana*. Spolek tento založený za Innocence VIII. r. 1488. přispívá odsouzencům s láskou v pravdě křesťanskou. Údové spolku musejí býti Florentané aneb aspoň pocházeti z Toskánska na památku jeho zakladatelů. Někteří odebrali se do vězení a modlili se. O půl noci vstoupil do žaláře jeden ze strážníků, aby viděl, zda jest všecko v pořádku; na to zavíraje za sebou dvěře, hodil listek do smutného příbytku. Odsouzenec ví dobře, co to znamená.

Nyní ponechán jest několik okamžiků o samotě; neboť při této strašné zprávě obyčejně nebývá přístupen ani slovům přítele ani hlasu víry. Když nabyli odsouzenci na druhý den poněkud klidu, vstoupili k nim do vězení *Cofortatori* čili Těšitelé; úkolem jednoho preláta a biskupa, členů to bratrstva, bylo poskytnouti jim první útěchy. Ve vězení dály se modlitby, mluvena byla potěšná a laskavá slova, dávány byly známky láskyplné něžnosti, v nichž se pokračovalo až do rozhodného okamžiku. O půl noci, když dostalo se odsouzencům osudné zprávy, byla vystavena nejsv. Svátost oltářní v kostele bratrstva *Milosrdenství*, a údové rozličných zbožných spolků obkličovali oltář Boha, který byl sám od-

souzen pro spásu světa. Předě dnem vystavěn byl božský Spasitel k účtě věřících v několika kostelích, jmenovitě u sv. Mikuláše in Arcione. Lid hrnul se tam v zástupech, u zpovědnic byl nával kajionků a u stolu Páně bylo množství křesťanů modlících se za spásu svých nešťastných bratrů. Sám sv. Otec klaněl se před vystavenou velebnou Svátostí oltářní ve své domácí kapli.

Asi o půl deváté hodině dal se smuteční průvod na cestu. Za tlupou dragounů, mezi nepokojným zástupem, který chvílemi hlučel, chvílemi zachovával hrobové ticho, kráčelo dlouhý procesí řeholníků a spolubratří Milosrdenství v černých hávech a s pochodněmi v ruce, prozpěvujícíce vážným tónem litanii umírajících. Za nimi jel osudný vozík obklopený lehkou jízdou, kterou následoval *boia* (kat). Oba odsouzenci seděli na voze vedle sebe provázeni jsouce třemi kněžími: dva seděli ubožákům po boku, třetí naproti nim drže před jejich očima obraz Panny Marie.

Ze zástupu, který se hromadil na ulicích, náměstích a v oknech, slyšeti bylo ustavičně jedno volání; *Sono convertito?* Již se obrátili? Vyzpovídali se? Přistojící kněží ukazující na jednoho z odsouzených přisvědčovali častým kýváním hlavy. Tu vřímavý a sdílný lid vida to dobrořečil vroucně vinníku a provolával: „Synáčku, bratře, mé dítě, Bůh ti žehnej! Neboj se; já dám za tebe sloužiti mši svatou; já se za tebe pomodlím! Nezapomenem na tebe: postaráme se o tvou ženu matku, sestry a tvé dítky!“

Druhý odsouzenec, který byl otcovrahem, zůstal hluchým a nepřipustným ku všemu zbožnému povzbuzování. A když dal kněz posuňkem na jevo: „*Non e convertito*; dosud jest zatvrzelým a neobrátil se,“ týž zástup počal vyčítati, vyhrožovati a zlořečiti: „*Birbone!* Chceš umřítí jako pohan? Ještě maličko, a ty objevíš se před soudnou stolicí Boží! Nešťastníku! budeš zavržen na věky.“ Nesnadno se dá vylíčiti dojem, jaký působilo volání lidu, proklašujícího předem věčný výrok pozhelnání neb zlořečení, který měl býti za několik minut vyrčen před soudnou stolicí věčného Soudce. Zatím blížil se zástup k místu popravnímu; kněží tím více doléhali na zatvrzelce; úmyslně šlo se pomaleji.

Konečně došlo se až k popravišti, které jest nedaleko kostela svatého Jana Štátého. Oba odzouzenci sestoupili do

konfessorii, prozatímně to kaple naproti kostelu. Kající vinník ještě naposledy se vyzpovídal a přijal sv. přijímání; za dvacet pak minut, které mu popřány byly k důkčinění, vystoupil na popraviště a dle obyčeje římského poklekl. V tomto zbožném postavení měl přijati smrtelnou ránu.

Druhý zločinec ještě zůstal zatvrzelým; osudná hodina poprav y již dávno minula, on však pohrdal stále milostí Boží a odmítal od sebe přispění náboženské. Konečně jeden z kněží, který právě sestoupil s popraviště, pravil mu: „Synu můj, nechceš-li se modliti sám za sebe, pomodli se aspoň s námi za svého spoludruha, který jest nyní na pravdě Boží.“ Na to modlili se všickni za mrtvé. Zatvrzelec otevřel konečně ústa, odříkal modlitbu a dal se do hořkého pláče: „Již jest dosti, zvolal, nechci zemřít jako pohan, ale chci se vyzpovídati.“ Vykonal skutečně s pláčem svatou zpověď, přijal Svátost oltářní a vstoupil na popraviště, provázen jsa blahřečením a sliby veškerého lidu. Skrotnuv jako beránek otázal se: „Co mám činiti?“ — „Pokleknouti na kolena;“ — a on poklekl. — „Položiti hlavu na toto místo,“ — a on položil, přijav smrtelnou ránu, vyslovil třikráte svatá jména Ježíš a Maria. První, který se tak dobře k smrti připravoval, byl požádán před svou smrtí, aby se přimlouval za svého nešťastného druha; a ten to bezpochyby učinil. Zločinec zápasil dlouho; brzy po jeho popravě oznamoval zvonek s věže sv. Mikuláše věřícím, že všecko jest dokonáno; byly dvě hodiny po poledni. Bylo dáno ještě požehnání a velebná Svátost uschována byla do svatostánku.

Od rána obcházeli údové bratrstev, žádajíce o almužnu na mše svaté za duše odsouzených, za něž byly konány po osm dní slavné služby Boží. Těla jejich přenesli *Confortatori* bratrstva, a když se pomodlili hodinky za mrtvé, pochovali je. Nad branou tohoto kostela čteme nápis: „U Milosrdenství!“ A patron tohoto místa byl sám odpraven. Jest to svatý Jan Křtitel, jehož hlava vydlabaná v kameni nad nápisem jest jedinou okrasou průčelí.

Dvě zvláštnosti o katy římském nechť ukončí toto smutné vypravování. U starých Římanů nesměl kat vstoupiti do města; podobně jest tomu až podnes. Běda mu, kdyby se odvážil ze svého osamělého příbytku za Tiberou překročiti most Andělský, vyjma v čas nutné potřeby; lid by ho rozsápal. Dále, za popravu dostává toliko *tři centesimi* (as

1 $\frac{1}{2}$ kr.) a to proto, aby z touhy po zisku tajně nezatonžil po vykonávání své smutné povinnosti. Tato poslední okolnost svědčí zajisté o důkladné znalosti srdce lidského.

21. ledna.

Mše ve vězení svatě Anešky. — Svěcení beránek v kostele sv. Anešky za hradbami. — Podrobnosti o palii. — Popis kostela. — Kostel sv. Konstancie. — Večerní modlitby. — Návštěva u kardinála Paky.

Včera měl jsem potěšení konati vznešenou oběť mše svaté v katakombách sv. Šebestiána, právě na tom místě, kde bylo od sv. Luciny pochováno tělo tohoto proslulého vojevůdce. Kolem podzemního oltáře, který byl osvětlen šesti pochodněmi, klečeli zbožní mužové a ženy z lidu, několik útlých dětí, jedna kněžna a jeden duchovní; všechny třídy společnosti lidské sešly se sem, aby před našima očima ukázaly dojemný obraz z prvotních dob křesťanství.

Dnes měla se tato podívaná obnoviti: světil se svátek sv. Anešky. Časně z rána byli jsme na náměstí Navonském, klečíce s ostatními věřícími na mramorové dlažbě velkolepého kostela. Mezi tím, co ve chrámě hořejším oslavovali zpěvem mladou rekyni, bylo nám dovoleno sestoupiti do hrobky, kde dobyla třináctiletá panna slavného vítězství. Jaká to radost a útěcha pro kněze, že může obětovati krev božskou na témže místě, kde tekla krev mučovníků! Jaká to záruka věčné spásy pro tento svět! Jak vroucí to radost pro cestujícího! I kdyby nebyl v duchu křesťanem, cítí se přece proniknut náboženstvím a bezděky pohybují se rty jeho k modlitbě. Žehnali jsme mladistvé rekyni, naši sestře, vzývali jsme ji s bratrskou důvěrou, a odcházejíce jásali jsme v duchu nad tím, co jsme viděli, cítili a doufali.

Tyto blažené chvíle brzy minuly; čas pobízel nás k odchodu, abychom se mohli odebrati do basiliky sv. Anešky za hradbami, kde se mělo konati zajímavé svěcení beránek. Vyšli jsme z Říma branou Piovou a po silnici Nomentánské přišli jsme do kostela. Ve starodávné předsíni byli davy lidu. Nicméně šťastně jsme se dostali do předsíně a postavili se u rohu oltáře, abychom mohli z blízka patřiti na

obřady. Po slavné mši svaté vyšlo duchovenstvo v průvodu ze sakristie a vstoupilo do svatyně. Napřed šli bohoslovci s fakulemi, s kaditelníci a kropáčem; za nimi kráčeli dva duchovní ve velkých pláštích černých, držíce na rukou nádhernou podušku z červeného damašku, ozdobenou zlatým třepením; na poduškách spočívalo jehňátko bílé jako padlý sníh, mající hlavu ozdobenu růžemi a ostatní tělo poseto květy z červených pentlí. Tito dva beránci byli položeni na oltář, jeden na stranu evandělní, druhý na stranu epistolní. Všickni kanovníci z řehole božského Srdce Páně, kteří obstarávají duchovní správu v kostele, zaujali místa svá v kůru. Opat s mitrou na hlavě přistoupil k oltáři s jáhnem a podjáhnem, mezi tím co hudba na hořejších galeriích hrála příležitostnou píseň. Brzy na to kněz hlasitě se modlil jednu z překrásných modliteb, jakéshledáváme pouze v římském pontifikále. Počínáť chvalozpěvem ke cti *svatě Anešky*, vzoru čistoty a nevinnosti, síly a něžnosti; potom připomínajíc, že obyčej, propůjčovati služebníkům Božím zvláštní ozdoby, velmi dobře se shoduje se starodávným podáním, které má původ svůj na hoře Sinai, podává nám krásný obraz ze zlatých dob křesťanství. Kdybych nebyl býval zaujat úplně krásou modlitby a myšlenkami na božského Beránka, obětovaného na oltáři kříže, nebyl bych nikterak odolal, obdivovati se úplně tichosti a klidnosti těchto malých beránek, jejichž nohy svázaný byly hedbávnými stužkami, a kteří na sebe pohlíželi, jako by se divili, kterak se dostali na toto místo.

Po svěcení vrátil se průvod do sakristie, a dva beránci odezdání byli ceremoniáři z basiliky sv. Jana Lateránského. Provázen jsa dvěma služebníky kostelními, přinesl je k nohám sv. Otce, který je sám požehnal. Komorník apoštolských podjáhňů zanesl pak tyto mladé beránky do kláštera řeholnic s rozkazem sv. Otce, aby o ně měly péči. Až nadejde příhodný čas, jsou oba beránci ostříhání a z vlny jejich zhotovuje se biskupské *pallium*. O svátcích velikonočních dán jest jeden z beránek na stůl papežský; bývá totiž v rodinách římských zvykem, že toho dne na památku smrti Páně pojídá se zabitý beránek.

Odcházíme-li od obřadů u sv. Anešky, budme jisti, že mnozí lidé zasypají nás otázkami: „Proč se světi tito dva beránci? K čemu jest to *pallium*, které se zhotovuje z je-

jich vlny? Proč to? Proč ono?“ Několika slovy musíme odpovéděti. Ve starém zákoně rozeznával se velekněz od ostatních kněží *Racionálem* a *Superhumérálem*. Církev rovněž chtěla, aby přední pastýřové božského ovčince měli odznaky, podle kterých by se dali poznati. Oblékání biskupů *palliem* má za účel, získati úctu u kněží i věřících, připomínati jim původ a povahu jejich důstojnosti. Nástupcové Beránka Božího mají povždy zosobňovati jeho moc a jeho mírnost. Proto zhotovuje se odznak jejich vysoké hodnosti z vlny svěceného beránka. Úřad jejich jest břemenem, a oni mají jako dobrý pastýř nésti ovce bloudící a nemocné: proto nosivají *pallium* na ramenou. Svůj obtížný úřad mohou vykonávati silou a láskou, kterou jim propůjčuje Bůh Ukřižovaný: proto ozdobeno jest *pallium* šesti kříži.

Moc jejich pochází od Petra a skrze Petra od samého Syna Božího; a proto ve slavnostní svatvečer sv. apoštolů kladou se *palia* na jejich hrob. Druhého dne bývají odstraněna s velikou uctivostí a jsou svěřena kanovníkům, kteří je uschovají do pokladny ostatkové až do té doby, kdy mají býti odeslána. *)

Když se lid vzdálil, všimli jsme si blíže kostela sv. Anešky. Tato ctihodná basilika vystavěna jest na místě, kde nalezeno bylo tělo mladistvé rekyně. Pochází od Konstantina, který ji dal vystavěti na prosbu své dcery Konstancie, která byla zázračně uzdravena na přímluvu slavné mučenice. Měsaiky v kůru pocházejí od Honoria I. Pavel V. obnovil svatoštěnek, ozdobil oltář drahocennými kameny a uložil do něho tělo sv. Anešky s tělem sv. Emerenciány, soukojenkyně mladé mučednice; sv. Emerenciána byla od pohanů ukamenována právě v okamžiku, kdy se modlila na hrobě své přítelkyně. Nápisy připomínají, že sv. Řehoř Veliký měl v tomto kostele dvoje kazání ve výroční den smrti slavné patronky této svatyně.

*) *Pallium* odevzdává se biskupovi s těmito slovy, která nás nenechávají v pochybnosti o jejich významu: „Ad honorem Dei omnipotentis, et beatæ Mariæ Virginis, ac beatorum apostolorum Petri et Pauli et Domini nostri N. Papæ N., et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, nec non N. Ecclesiæ tibi commissæ, tradimus tibi *pallium* de corpore B. Petri sumptum plenitudinem videlicet Pontificalis officii, ut utaris eo intra ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in privilegiis ei ab Apostolica Sede commissis.“

Kostel, který zachovává dosud podobu starých basilik římských, má tři lodě spočívající na čtrnácti sloupech, z nichž tři jsou z jaspisu, ostatní z úběle, až na poslední čtyři, které jsou z mramoru numidského. Podivno jest, že zde vidíme na hlavicích sloupových sloh jonský, korintský a mícháný; avšak různost těchto slohů dokazuje z jedné strany, že sloupy tyto náležely různým budovám pohanským, které přispěly ku stavbě chrámu této svaté mučence, z druhé strany pak, že pán světa chtěl, aby ho každý na slovo a rychle poslouchal.

Na jedné stěně z pobočných lodí jest svatá Aněška, stojící jako vítězkyně, totiž s hlavou ověšenou smaragdy a ozdobenou okrouhlou září; krk jest ozdoben šňůrou z perel a tělo oděno šatem, který jest hojně obohacen drahokamy dle obyčeje císařů a císařoven východních. Tento kroj řecký na mosaice římské jest důkazem, že v této době, totiž v sedmém století povolávání byli mosaisté z Cařihradu; nejspíše pak dobře obeznámeni s krojem západním, odívali postavy na malbách po způsobu východním.

Světiče drží evangelium na svém srdci; u nohou jest meč, kterým byla státa, a na každé straně plápolá oheň, jakožto odznak její vroucí touhy trpěti pro Krista. Po její pravici stojí papež Honorius I., nesa na ruku nákras kostela; po levici pak papež Symachus, obnovitel ctihodné basiliky.

Nedaleko kostela sv. Aněšky mezi zříceninami ňí nádherná rotunda, která obsahuje veliké poklady starožitné; jest to kostel sv. Konstancie.

Dle domnění vystavěn byl původně od Konstantina ku pokřtění své vznešené dcery, později pak sloužil za křesťní kapli při kostele sv. Aněšky. Čtyři a dvacet sloupů z mramoru afrického podpírá budovu. Ve zdech výhloubeny jsou tři veliké výklenky; dva z nich prolomeny jsou na venek, třetí chová v sobě nádherný hrob porfýrový, který byl přenesen z nábřeží Hadriánova, aby pochováný v něm byly ostatky mladé princezny. Náhrobek jest okrášlen mosaikou představující výjev z vinobraní, s jakým se často shledáváme na ornamentikách v katakombách.

Na klenutích druhých dvou prohloubenin jsou obrazy rázu zřejmě křesťanského. Na jednom jest stojící Spasitel, kterak pravici žehná, v levici pak třímá korouhev, na níž

čteme: „Pán pokoj dává!“ „*Dominus pacem dat.*“ V levo uklání se před božským Mistrem sv. Filip, ponášaje dolejší konec korouhve; sv. Tomáš objevuje se po pravici s výrazem úcty a obdivu. Dolejší část obrazu zaujímají čtyři ovce se dvěma domky mezi palmami. Postavy tyto jsou zobrazením všech věřících, jimž Spasitel náš uděluje pokoj a mnohé přibytky v domě Božím.

Ve druhém výklenku jest Syn Boží sedící na zeměkouli. Jakožto neobmezený Pán všehomíra má právo a moc příslibovati pokoj a uděluje ho též jednomu ze svých apoštolů, kterého objímá; tato druhá mosaika zdá se býti doplňkem první. Po pravici i po levici vidíme veliké množství palem, abychom si připomněli zemi, kde božský Vykupitel dokonal svůj smrtelný život. Že palma jest obrazem země židovské, dokazují vyražené obrazy Vespasiána a Tita na římských penězích, na nichž vidíme ženu, ana plačíc sedí pod palmou; na okrajích pak čteme tato slova: „*Judaea capta,*“ „Podmaněné Židovstvo.“ I na samých ornamentikách dovedli umělci křesťanští zachovati vznešené pravdy našich dějin.

Báň, která jest pokryta freskami a mosaikou, má po stranách révové listy, hrozny, celý výjev z vinobraní, a nahoře viděti jest poloviční postavu ženskou. Bohužel tato část budovy velmi utrpěla, tak že nelze o ní podati bližší vysvětlení. Tato rotunda stavši se hrobem sv. Konstancie, ana byla kdysi její kolébkou, má podivuhodný oltář, kde odpočívá nyní tělo dcery Konstantinovy se šlechtnými spolubojovnicemi vznešené princezny, svatou Atikou a svatou Artemii.

Bylo již pozdě, když jsme vyšli, abychom ještě pohlédli na spoustu zřícenin *koňského rejdiště Konstantinova*. Z míst, na kterých druhdy o závod jezdily vozy, nezbyvá nic leč visuté zdi, pokryté břečtanem, ostružím a vinohrady. Zde můžeme říci, že za své vzaly i samy zříceniny. Od rána žil a dlel jsem mezi mučeníky, u večer mělo mi býti popráno spatřiti vyznavače téže víry, jejíž výsadou jest pronásledovánu býti po všechny časy. Výtečný kněz P. L. . . měl mne uvést k děkanovi posvátného sboru, ke ctihodnému kardinálu Pakovi.

Kráčejíce několika spoře osvětlenými ulicemi, byli jsme svědky oněch zbožných obyčejů, s jakými shledáváme se

pouze v Římě. Dojem jejich jest tím něžnějším a živějším, čím prostoduššími jsou ony samy, a čím neznámějšími jsou našim mravům francouzským. Několik kroků před námi byla Madona velmi krásně osvětlená; mužové, ženy a dítky po každé straně ulice odřikávali modlitby večerní, které ukončili zpívanou litaníí loretánskou. Kráčeli jsme kolem, ale nikdo se nedal v modlitbě a zpěvu rušiti; všickni pokračovali dále, až ukončili modlitby své pozdravením andělským „Zdravas Maria,“ kterým se v Římě označuje konec dne.

Kardinál Paka jest lásky a úcty hodný stařeček devět a osmdesátiletý. Jeho bílé vlasy jako sníh, něžnost jeho pohledu, jemné rysy v obličeji, laskavost, líbeznost, a srdečnost zračící se v celé jeho osobnosti, vyzývají k úctě a lásce. Jest mi též připomenouti, že velmi miluje Francii. Pravil mi mezi jiným: „Francouzi mají od přirozenosti dobré srdce; oni sami jsou lepší, než jejich nauky. Podobají se onomu synu v evangeliu, který praví svému otci: nechci jíti na tvou vinici, ale přece jde; kdežto Němci nápodobují druhého syna, který říká: půjdu, ale nejde.“ Po tomto zajiště spravedlivém úsudku chválil naše francouzské ženy. Vznešený kníže církevní nemohl se dosti vynachváliti jejich křesťanské lásky, štědrosti a obětavosti. Slova jeho jsou: „Má-li Francie býti zachráněna, stane se tak za přispění žen. Ony dovedou vzíti na sebe a vykonati úkol ten.“

22. ledna.

Obrácení Ratisbonnovo. — Vypravování Bussiéra.

Včera ráno, když jsme na rychlo vypili čokoládu, chtěje se odebrati k sv. Anešce za hradbami, přiběhla dobrá Monika plná radosti, aby nám zvěstovala velikou novinu, která probíhala celým Římem: *un ebreo è convertito!* „Včera obrátil se jeden žid! Ano, včera, v kostele sv. Ondřeje *delle Fratte! Gesù mio! Che bel miracolo!*“ Neměli jsme času ještě dále Moniku poslouchati. Včera u kardinála Paky učinila se zmínka o tomto obrácení; dnes dne 22. ledna dověděl jsem se o všech podrobnostech této veliké události.

Do salonu paní hraběnky Karolyi dostavil se pan ba-

ron Bussières, který při domácí rozmluvě nám vypravoval, co později ve svých spisech uveřejnil. „Vypravuji,“ pravil nám, „událost nepopíratelnou; vypravuji, co jsem viděl vlastníma očima, co může dosvědčiti množství hodnověrných svědků, čemu ve Štrasburku nikdo nebude chtíti věřiti a čemu se obdivuje celý Řím. Muž při zdravém rozumu a zcela samostatný vstoupil do kostela jako tvrdošíjný žid, a účinkováním oné milosti, která se dotkla Šavla na cestě do Damašku, vyšel z kostela za deset minut jako katolík tělem i duší.

Alfons Ratisbonne přináleží ve Štrasburku k rodině, která vyniká jak svým postavením, tak všeobecnou vážností. Přišel do Neapele, aby konal delší cestu na východ k vůli zdraví a pro vyražení. Byl určen ku skvělému postavení, hodlal zasvětit všechny své síly k utvrzení svých souvěrců; k tomu směřovaly všechny jeho myšlénky a naděje.

Chvilu k odjezdu na východ již nadešla; Ratisbonne vyšel tedy z rána, aby bez dalších průtahů smluvil se o místo na parníku, který jej měl zavést do Palerma. Přemýšleje cestou, vzpomněl si, že ještě neviděl Řím, a že, až se z cest domů navrátí, sotva se mu kdy podaří, opět Itálii spatřiti.

Zabrán jsa těmito myšlénkami, vstoupil do poštovní kanceláře; tam objednal si povoz a za tři dni na to byl v Římě. Přijel však s tím úmyslem, že pobude tu jen na krátko. Všiml si tedy jen zřícenin, galerií, kostelů, dělal výlety za výlety a hromadil dojmy a památnosti jedny přes druhé. Měl na spěch s tímto městem, do kterého nepřišel tak ze zvědavosti, nýbrž jako by ho sem něco táhlo, co si sám nemohl dobře vysvětliti.

Večer před svým odchodem představil sem svému bratru, aby se s ním rozloučil. Můj bratr Gustav jest velmi horlivým protestantem; již několikráte chtěl k sobě připoutati mladého israelitu; vzájemné rozmluvy však končily se obyčejně dvěma slovy, která dosti dobře vystihla mravní stav obou soudruhů. „*Zufivý protestant!*“ říkával jeden; „*Prošluklý židák!*“ odpovídal druhý. Ratisbonne nezastihl svého bratra doma, který si vyšel na hon. Prozřetelnost Boží tomu chtěla, že dotazoval se po bratru jednoho služebníka italského, který mu špatně porozuměl a uvedl ho ke mně do salonu. Až do té chvíle setkali jsme se spolu pouze

jedenkrát u mého bratra; ačkoli jsem se snažil získati Ratisbonna všemožnou laskavostí, svědčilo všeliké jeho chování toliko o ohladné zdvořilosti vzdělaného muže. Mluvil jsem s ním o jeho výletech; on vykládal, co viděl a zkusil.

Mezi jiným pravil mi též toto: „Když jsem byl v kostele Ara coeli, přihodila se mi věc neobyčejná. Cítil jsem se tam tak hluboce dojat, že si to nemohu nikterak vysvětliti.“ V téže chvíli, kdy se mi s tím svěřoval, zazářily snad oči mé radostí, jako by mu ohtěly říci: „*Ty budeš náš!*“ neboť ihned, a to se zřejmým úmyslem počal tvrditi, že pohnutí to bylo čistě náboženské, avšak nikterak křesťanské. „Ostatně,“ pokračoval pak dále, „velmi smutné divadlo rozplamenilo ve mně veškeru zášť proti křesťanství; kráčel jsem přes Ghetto, a vida bídu a ponížení židů, pravil jsem sám k sobě, že lépe jest býti na straně utiskovaných, než na straně utiskovatelů.“

Naše rozmluva se však stávala vážnější; já ve své horlivosti snažil jsem se jej přemluvit, aby sdílel se mnou mé přesvědčení katolické; on však usmívaje se mému namáhání, odpovídal mi s blahovlnnou útrpností nad mou pověrou, že *jako žid se narodil, a jako žid umře.*

Tu přišla mi do hlavy myšlénka podivná, myšlénka s nebe, neboť mudrcové tohoto světa by ji byli považovali za blouznění. „Poněvadž jste si sebe tak jist a tak silen na duchu, slibte mi, že budete u sebe nositi, co vám dám.“

„Řekněte mi dříve, co to jest?“ „Jest to pouze tento obrázek.“ Při tom ukázal jsem mu zázračný obrázek Panny Marie. On, byv nemile dojat, trhl sebou na znamení nevole a překvapení. „Avšak,“ podotkl jsem, „podle vašeho dřívějšího mluvení mělo by vám to býti úplně lhostejno, a mně naopak by to způsobilo velikou radost.“ „Však si z toho také nic nedělám,“ zvolal na to, zasmáv se; „chci vám aspoň dokázati, že se křivdí židům, obviňují-li se z tvrdošijnosti a nesmírné zvilosti. Dáváte mi aspoň zajímavou látku pro mé poznámky a dojmy z cest.“ I pokračoval dále v žertech, nad kterými mně srdce usedalo, neboť pro mne bylo to rouhání. Zatím dal jsem mu kolem krku pentličku, na kterou za naší řeči navlekly moje dcerušky posvěcenou medaili. Chtěl jsem však od něho vymoci ještě něco nesnadnějšího, aby totiž odřikal zbožné vzdechnutí sv. Bernarda: „Vzpomeň, ó královno!“ . . . Ničeho jsem však nedocílil; toho mi

naprosto odepřel takovým hlasem, jako by chtěl říci: ten člověk jest až příliš dotěrný. Avšak tajemná jakás síla pobádala mne dále, a já doléhal jsem naň s rozhořčeností přes všechno jeho zdráhání; podával jsem mu modlitbičku, prose ho, aby si ji vzal s sebou, a aby si ji laskavě opsal, poněvadž jiné napsané nemám. Tu chtěje se zbaviti mé dotěrnosti, odpověděl mi rozmarně a posměšně: „Dobře tedy, já ji opíšu; Vy si vezmete můj opis, já si ponechám Váš.“ Na to vzdálil se, tiše pro sebe bruče: „Toť prazvláštní jednání. Nevím, co by řekl, kdybych já ho sužoval, aby mi odříkával některou z našich modliteb židovských.“ Pan Bussières vypravoval nám potom, kterak se namáhal, aby přiměl mladého žida k delšímu pobytu v Římě; neboť Ratisbonne byl již rozhodnut, že druhého dne odjede. Celou rozmluvu a obtíže, které měl s Ratisbonnem, sdělil pan Bussières svému příteli panu Ferronaysovi, který slíbil, že se bude na tento spasitelný úmysl za Ratisbonna modlití. Avšak p. Ferronays ještě 17. ledna v noci náhle skonal, zanechav svým přátelům příklad svých ctností a útěchu, že Bůh povolal jej k sobě proto, že již byl uzrál pro nebe.

Po ten čas, pokračoval pan Bussières, neučinil Ratisbonne ani jediného kroku ku pravdě; jeho vůle zůstala vždy táž, jeho úsudky byly vždy posměvačny a myšlenky připoutány k věcem pozemským; takovým byl jeho stav až do čtvrtka, totiž do dvacátého ledna. Před polednem šel do kavárny na náměstí Španělském číst noviny. Tam setkal se s mým svatem Edmundem Humanem, rozmlouvaje s ním o každodenních novinkách s takovou bodrostí a nenuceností, které naprosto vylučovaly vážných myšlének. Při odchodu z kavárny o půl jedné hodiny potkal svého přítele, barona Lotzbecka; bavil se s ním vesele o věcech ledabyklých; mluvili spolu o plesích, o vyraženích, o stkvělé slavnosti, jakou pořádal kníže T. . . A kdyby mu byl té chvíle někdo řekl: „za dvě hodiny budete katolíkem,“ jistě by ho byl považoval za blázna.

Byla jedna hodina; já jsem měl konati ještě některé přípravy k zítřejším obřadům pohřebním v kostele sv. Ondřeje *delle Fratte*. Cestou potkal jsem Ratisbonna v ulici Condotti; přiměl jsem ho, aby šel se mnou. Vstoupili jsme do kostela. Spatřiv přípravy ke smutečním službám Božím, otázal se mne pro koho jsou určeny? „Pro přítele, kterého

jsem ztratil a jehož jsem miloval nevýslovně.“ Na to počal se procházeti hlavní lodí. V jeho chladném a lhostejném pohledu bylo čisti myšlenky: kostel tento jest dosti škaredý. Nechal jsem jej na straně epistolní blízko malé světničky určené pro pokrov, a vešel jsem do kláštera. Chtěl jsem říci toliko jednomu řeholníku, aby mi pomohl připravit tribunu pro rodinu nebožtíkovu; vzdálil jsem se na deset až dvanáct minut. Když jsem se vrátil do kostela, nespatriil jsem Ratisbonna; po chvíli teprve nalezl jsem jej, an klečí před kaplí sv. Michaela, která byla po levé straně u vchodu. Přistoupil jsem k němu a dotkl se jej třikrát nebo čtyřikrát, než mne upozoroval. Konečně obrátil se ke mně s tváří politou slzami, se sepjatýma rukama a pravil mi s nevystihlým dojetím: „Ó jak velice se za mne tento pán modlil!“

Já sám byl jsem jako omráčen, cítil jsem, že se tu stal zázrak. Pozdvihl jsem Ratisbonna, vedl, ano nesl jsem jej takorůzka ven z kostela: tam otázel jsem se, co se mu stalo a kam chce jíti. — „Veďte mne, kam chcete; po tom, co jsem spatřil, ochotně poslechnu.“ Naléhal jsem na něho, aby se lépe vyjádřil, co se s ním děje, on však promluvíti nemohl; vytáhl toliko ze záprsí zázračný obrázek a pokryl jej slzami a polibky. Zavedl jsem jej domů; avšak přes všechno mé opětovné naléhání neslyšel jsem od něho nic leč přerývané vzdychy: „Ach, jak jsem šťasten! Jak dobrý jest Bůh! Jaká to milost a blaženost! Jak politování hodni jsou ti, kteří toho neznají!“ Potom při vzpomínce na nevěřící a kacíře dal se do usedavého pláče. Konečně otázel se mne, zda jest to všechno skutečnost, zda není na rozumu pomaten a dosud při zdravém rozumu... „Avšak nikoliv!“ zvolal zase, „jsem naprosto při zdravém rozumu; Božemůj! Bože můj! já nejsem blázen, kde kdo to dobře ví, že nejsem blázen!“ Když toto vroucí zanícení se poněkud utišilo, objal mne několikrát do svého náručí a prosil mne, abych jej zavedl ke zpovědníkovi. Mezi jiným tázal se, kdy bude moci přijati křest svatý, bez kterého nebude moci žíti a toužil po štěstí mučedníků, jejichž mučednické nástroje spatřil na stěnách sv. Štěpána Okrouhlého. Prohlásil též, že se o své vnitřní změně jasněji nevyjádří, pokud k tomu nebude zpovědníkem splnomocněn. „Neboť, co mám říci, mohu říci jen na kolenou.“ Zavedl jsem jej do kostela *al Gesù* ke zpověd-

níkovi P. Villefortovi, který jej přiměl k tomu, aby pověděl, co se mu přihodilo.

Tu Ratisbonne vytáhl obrázek, políbil jej a zvolal: „*Já jsem ji viděl! Já jsem ji viděl!!!*“ a mocné vzrušení opanovalo jej opět; brzy však utišiv se, mohl více promluvit. Toť jsou jeho vlastní slova:

„Byl jsem před chvílí v kostele, když najednou pojal mne nevýslovný zármutek. Pozdvihl jsem oči svých, a celá budova přede mnou zmizela. Jediná kaple soustředila na sobě takorůzka všecko světlo, a mezi těmito paprsky zjevila se mi na oltáři velebná, skvělá, plná vznešlosti a sladkosti Panna Maria, podobná té, kterou mám na této medaili; jakási neodolatelná moc pudila mne k ní. Dala mi znamení rukou, abych póklekl, a mně zdálo se, jako by mi řekla: „Dobře, dobře tak!“ Nemluvila ke mně, ale já všemu jsem porozuměl.“

Mimo to vyprávoval p. Bussiéres mnohé jiné podrobnosti, které tuto neuvádím proto, poňěvadž jsou zaznamenány v knize, nadepsané: *Dítko Panny Marie*. Však dojde ještě jednou řada na pana Ratisbonna; při slavných obřadech objeví se každému nový Šavel, který byl ve velkém Římě k zemi stržen a z pronásledovatele stal se vyvolenou nádobou, aby hlásal jméno Pá.ě ne pohanům, ale svým bratřím židům. Ó hlubokosti moudrosti Boží! Tento mladík snil o obrození a utvrzení svých souvěrců, chtěje je obroditi po svém způsobu: nuže dobře, nechť vykonává úkol tento, ale ve smyslu vznešenějším, kterého dosud nepoznal.

23. ledna.

Kostel sv. Ondřeje delle Fratte. — Vzpomínka na kardinála Konsalviho. — Úvahy o umění v Římě. — Rozmluva Kanovy s Napoleonem. — Návštěva paláců a soukromých galerií. — Palác Barberini. — Palác Borghese.

Celý jsa zaujat včerejším vypravováním šel jsem dnes časně z rána sloužiti mši svatou do kostela sv. Ondřeje *delle Fratte* k témuž oltáři, kde se včera udál zázrak. Právil jsem sám k sobě: „Neobrátil se to žid německý, ani anglický, nýbrž žid francouzský. Kterak nemáme v této okolnosti spatřovati věčné záměry, které má Bůh s národem misijnářským?“

Po mši svaté všimnul jsem si blíže tohoto kostela, nyní v dějinách proslaveného, a dověděl jsem se o zajímavé zvláštnosti. Přítel a ministr Pia VII. kardinál Konsalvi účastnil se všech velikých událostí za bouřlivé vlády onoho nesmrtelného papeže. Na označení své hluboké úcty obdarovali ho různí panovníci z Evropy sbírkou drahocenných tabaterek. Nejnádhernější pocházela z doby konkordátu, která měla cenu 30.000 franků. Zbožný kardinál nařídil ve své závěti, aby byla prodána a jisté částky, aby bylo užito ke zdokonalení několika průčelí chrámů římských; do tohoto počtu patřil též kostel sv. Ondřeje *delle Fratte*.

Druhá polovice tohoto obnosu byla věnována ku zbudování náhrobku jeho dobrodinci Piu VII. ve chrámě sv. Petra. Kostel sv. Ondřeje, ve kterém konají duchovnísprávu minorité, má bohatou kapli zasvěcenou sv. Františku z Pauly. Jest tam viděti *dva anděly* od Bernina a poněkud níže *smrt sv. Anny*, znamenitou to rytinu od Pacettiho. „Nejhlavnější pomníky náhrobní pocházejí od učence dánského Zoegy a od něhyplného sochaře pruského Schadowa: Náhrobní pomníky ze severu, které jsou nevýslovným vnadidlem Říma a Italie pro všechny přátely umění.“

Nejen papežové a kardinálové, nýbrž i náboženské společnosti a jednotlivci zdají se mezi sebou zápolit v horlivosti, aby učinili věčné město galerií, museem a salonem Evropy a celého světa. Jest třeba poznamenati, že mistrovská díla umění malířského a sochařského zdají se býti lépe umístěna v Římě než v kterémkoli jiném městě evropském.

Kritický soudce jako Kanova, kterého se neopovází nikdo opravovati, potvrdil pravdu tuto tímto způsobem. Napoleon povolal jej do Paříže, aby vymaloval podobiznu císařovny Marie Ludoviky. „Přišel jsem, abych vyhověl žádosti Vašeho Veličenstva a potom navrátím se do Říma, abych mohl pokračovati ve svých pracích.“ — „Avšak,“ pravil císař, „Paříž jest hlavním městem; bude pro vás lépe, když zůstanete zde.“ — „Veličenstvo, jste pánem mého života; avšak chce-li císař, abych mu sloužil, musí svoliti k tomu, abych se mohl vrátiti do Říma, až dokončím své práce, pro které jsem přišel. Bylo mi řečeno, abych vyhotovil podobiznu císařovny; učiním tak, a dám jí podobu Svornosti.“

Napoleon se usmál a odpověděl: „Paříž jest středem umění; zde jsou mistrovská díla ze středověku. Schází toliko Herkules Farneský, který jest dosud v Neapoli; toho jsem sobě však vyhradil.“ — „Kéž ponechá Vaše Veličenstvo aspoň něco v Italii: *Starodávné pomníky tvoří sbírku a řetěz s neschetnými pomníky jinými, které se nedají přenést ani z Říma ani z Neapole.* Ostatně lid římský má svaté právo na pomníky, které byly objeveny v lůně Říma; jest to domácí výrobek, tak že ani šlechtické rodiny ani sám papež nemůže prodati a odstraniti dědictví královského národa, tuto odměnu danou za vítězství našim otcům.“

„Milý pane, prosím vás, jaký jest vzduch v Římě? Byl za starých časů špatný neb nezdravý? — Vzpomínám si, že jsem četl u Tacita, že při příchodu Vitellia onemocnělo mnoho vojáků, poněvadž spali pod širým nebem na Vatikáně, avšak Řím má jiné bolesti,“ pokračoval proslavený umělec: „toto hlavní město jest hluboce zarmouceno od té doby, co jest bez papeže.“

„Sejte bavlnu,“ ujal se císař opět slova, „my učiníme Řím hlavním městem Italie a připojíme k němu Neapol: co tomu říkáte? Budete s tím spokojen?“

„Umění by mohlo přivoditi opět blahobyť a zdar, náboženství však podporuje umění. U Epyptanů, u Řeků a Římanů bylo náboženství jedinou podporou umění. Tento blahodárný vliv uchránil je částečně pustošení barbarů. Všechna náboženství sice blahodárně působí na umění, avšak náboženství, které jest obzvláštní a velkolepou jeho ochránkyní a matkou, jest náboženství římskokatolické. Veličenstvo, protestanté jsou spokojeni s jednoduchou kaplí a je-

dním křížem, nádherné pak kříže, kterých užívají. jsou zhotoveny od jiných.“ Císař přerušiv ho a obrátiv se k Marii Ludovice, zvolal: „Má pravdu; protestanti nemají nic krásného.“

Vyšedše z Propagandy octlí jsme se za několik minut na náměstí Barberini. Náměstí má své jméno od paláce téhož jména na blízkém nádvoří. V síni obrazové viděli jsme pět obrazů od Ticiána a dila jiných znamenitých umělců. Poněkud dále Adama a Evu od Dominikina; Bůh, obklíčen jsa skupinou andělů, domlouvá Adamovi pro jeho vinu; tento v rozpacích ukazuje na svou ženu, která se zase vymlouvá na hada. Mezi ostatními obrazy zaráží především nad míru vážná hlava nešťastné Beatrice Cenci; jest to mistrovské dílo od Guida.

Dějiny vypravují, že ji malíř vymaloval z paměti, když byl dříve mladistvou rekyňi viděl vstupovati na popraviště v onom okamžiku, kdy pronesla ke svému katu slova srdnatá a spolu křesťanská: „*Ty svazuješ tělo mé v pouta pro popraviště, avšak zbavuješ mou duši pout, aby mohla odejít na věčnost.*“ „*Tu legghi il corpo al supplizio, e sciogli l'anima all' immortalità.*“ Díla tato a ještě mnohá jiná vykazují paláci Barberini vynikající místo mezi soukromými galeriemi římskými.

Jdouce kolem vily Medicejské, která byla kdysi příjemným vězením Galileovým, nyní pak jest akademií francouzskou, odebrali jsme se do paláce Borgeského. V příbytku tomto naplněném mistrovskými díly sochařů jest domovem láska, ctnost a živá víra. Dlouhá a skvělá průčelí těchto budov, velkolepý dvůr, který je od sebe dělí, to všechno hlásá, že jest tu obydli v pravdě knížecí. Tento čtverhranný dvůr jest obklopen podloubím, spočívajícím na 96 sloupech žulových, které jsou v přízemí slohu dórského a ve vyšším patře slohu korintského. To jest povšechný pohled na palác zvaný *Cimbalò Borghese*. Galerie tohoto paláce, která jest mezi galeriemi římskými nejlépe uspořádána, obsahuje 1700 obrazů původních. Nemohouce je všechny jmenovati, omezíme se pouze na některé z nich, V prvním pokoji jest *Svatá Panna s Ježíškem* od Sassa Ferrata; *Svatá Trojice* od Leonarda Bassana; ve druhém pokoji *Máří Magdaléna* od Augustýna Karacha; *Panna Maria s Ježíškem* od Ticiána; *Dianin lov*, mistrovské to dílo Dominikinovo, které

bude věčně sloužiti za vzor; v pokoji třetím *sv. Antonín Paduánský káže rybám*, obraz to od Pavla Veronesa, a obraz od téhož malíře představující *sv. Jana Křtitele na poušti*. Ve čtvrtém pokoji zaslужuje obdivu *sv. Jan Křtitel*, který jest dle Rafaela malován od Julia Romana; *Sněží těla Pána Ježíše s kříže* od Rafaela; pověstná *Sibyla Kúmská* od Dominikína; *Navštívení Panny Marie* od Rubensa; v pokoji pátém *Samaritán* od Garofala; *Návrat marnotratného syna* od Guerchina; v šestém jsou malby světské a pohanské, které ducha nikterak nepovznášejí; v ostatních šesti jsou tyto důležitější malby: dojemavý *Návrat marnotratného syna* od Ticiána; *Sněží Těla Páně s kříže* od Perugina; *César Borgia*, znamenitá to malba Rafaelova; *Panna Maria* od Perucina; *Magdalena* od Ondřeje del Sarto, *Svatá Rodina* od Julia Romana a mnoho jiných.

24. ledna.

Palác Ruspoli. — Schody. — Palác Chigi. — Galerie. — Knihovna; — Palác Ruspigliosi. — Aurora od Guida. — Poprsí Scipiona Afrického. — Kostel sv. Ignáce. — Hrob sv. Aloise z Gonzagy. — Kostel al Gesù. — Hrob sv. Ignáce. — Lázně Neronovy. — Kostel sv. Eustacha.

Sestoupivše na Corso vešli jsme do krásného kostela sv. Karla Milánského a obdivovali se obrazu nad hlavním oltářem. Na plátně tom vymaloval Lebrun svatého Karla, ana jej představuje Panna Maria našemu Spasiteli. Mimochodem pohlédli jsme též na palác *Ruspoli*. Schody o 150 stupních, které jsou utvořeny z jednoho balvanu mramorového, závodí se schody v paláci Braschi, oboje pak zaujmají první místo mezi výtvoxy podobného druhu. V přízemí jest nejkrásnější kavárna v Římě. Na náměstí Kolona vejdemo skrze palác Chigi; byli jsme tam za malou chvíli. Tento skvostný příbytek počal stavěti Jakub della Porta, v díle pokračoval Karel Maderna a Félix della Grèce jej ukončil; dosud obývá jej rodina Chigi, ze které pocházel papež Alexander VII. V druhém patře jsou četné malby, mezi nimiž vyniká *sv. Cecílie* od Guida, *Bičování* od Guerchina, *Pán Ježíš vyháňá prodávče z chrámu* od Bassanà,

Anděl Strážný od Petra Kortona, a *poprsí sv. Petra*, které dle domněni pochází od Dominikina. V komnatách knižecích viděli jsme kresby původní od Julia Romana, od Bernina, od Ondřeje Sacchiho, které se chovají za sklem. Vedle jest knihovna, v níž nalézá se památný rukopis proroka Daniela.

Odházejíce z náměstí Kolona, když jsme opětně pozdravili velikého apoštola, který tam vévodí, dostali jsme se brzy na pahorek Monte Cavallo. Na levé straně rozkládá své krásné průčelí palác *Ruspigliosi*. Připomíná tři slavné kardinály: Scipiona Borghesa, který jej začal stavěti dle nákresu Flamina Ponzia; dále kardinála Bentivoglie, který se stal jeho majetníkem, a konečně kardinála Mazarina, který zakoupiv jej za Ludvíka XIII., dal jej dohotoviti Karlem Madernou. Nyní patří vznešené rodině Ruspigliosi a knížeti Palavicinimu a vyrovná se ostatním palácům římským jak svou velkolepostí tak mistrovskými díly, která v sobě chová.

V paviloně po levé straně stkví se na klenbě pověstná *Jitřenka* (Aurora), nejznamenitější to dílo od Guida. Bohyně jest zobrazena, kterak rozsévá kvítí, Fosfor pak ji následuje s pochodní. Potom objevuje se slunce v podobě Apollově, který sedí na voze taženém čtyřmi běhouny a obklopeném nymfami, tančícími okolo otce světla. V témže salonu jest starodávná socha Diany a kovový kůň; avšak nejznamenitější předmět ze starověku jest poprsí Scipiona Afrického. Nalézá se v komnatě vedlejší se dvěma velikými obrazy, jedním od Dominikina, který představuje *Adama a Evu v ráji pozemském*, druhým pak od Ludvíka Carracha, představujícího *Samsona bořícího chrám Filistínských*.

Ozdobami musea jsou nádherné vázy ze starověku, svícen, různé sochy a osmnáct fresek nalezených v lázních Konstantinových.

S Monte Cavalla vedla nás naše vědecko-umělecká cesta k paláci *Madama*. Od hlavní cesty jsme poněkud odbočili a navštívili kostel sv. Ignáce a kostel Gesù. Kardinál Ludovisi, synovec Řehoře XV., započal stavbu tohoto velikého a krásného kostela; k níž zhotovil Dominikin dva různé nákresy; tyto dva spojil jesuita Grassi v nákres jeden, dle něhož bylo pak stavěno.

Kostel tvoří kříž latinský; portál skládající se ze dvojí řady sloupů korintských a smíšených dělá čest sochaři Al-

gardimu. Malby na klenbě, v kůru a na prvním oltáři v pravo pocházejí od jesuity Pozziho. Všeobecně shledává se v ozdobách cosi těžkopádného a méně vkusného. Ostatní oltáře však vyznamenávají se svým vzácným mramorem a točenými sloupy.

V pravé kapli, která patří rodině Lancellotů, jest vypuklina Legrova, představující sv. Aloisia, jejíž provedení jest naprosto zdařilé. Pod oltářem stkví se skříň vykládaná kaménky lazulovými a v ní odpočívá panické tělo světcovo. Bylo to pro nás opravdovou rozkoší, že mohli jsme pokleknouti před tímto slavným náhrobkem, odkud vane jakás vůně nevinnosti a svatosti, která mile obveseluje srdce poutníkovu. Andělský mládenče, nesmrtelné kvítko z tovaryšstva Ježíšova, chloubu církve katolické, která samojediná dovede působiti podobné zázraky, vzore mládeže křesťanské, ó milování hodný Aloisi z Gonzagy, vypros mládeži mé vlasti onoho svatého ducha, kterým jsi byl sám oživen!

Vedle pobočních dveří pozastavíme se před náhrobkem Řehoře XV., který jest podobně dílem Legrovým. Mile nás dojmá, vidíme-li v kostele sv. Ignáce odpočívati papeže, který jej prohlásil za svatého.

Mezi kostelem sv. Ignáce a kostelem al Gesù jest tak malá vzdálenost a tak veliká příbuznost, že nemůžeme jeden pominouti pro druhý. *Al Gesù*, který jest jedním z nejbohatších kostelů v Římě, byl jako budova předmětem četných a přísných kritik. Vignola zhotovil nákres. Jeho žák, Jakub della Porta, jej dle nákresu provedl, přidav ještě bání a průčelí ozdobené dvěma řadama pilířů slohu korintského a smíšeného. Celý vnitřek kostela jest překrásný, avšak nejbohatší a nejznamenitější částí jest kaple sv. Ignáce, která jest vystavěna dle nákresu P. Pozziho. Jest na levé straně v příční lodi. Obraz sv. Ignáce, který pochází od P. Pozziho, shoduje se se světcovou sochou z masivního stříbra a v přirozené velikosti. Tělo svatého zakladatele odpočívá pod oltářem, ve skříni z pozlaceného kovu, ozdobené drahokamy a pozlacenými vypuklinami, které nám zobrazují rozdílné události ze života světcova. Na každé straně oltáře jsou dvě skupiny z mramoru, které považují jedni za podivuhodné, druzí poněkud za titěrné. Jedna skupina představuje *Víru* přijatou různými nevzdělanými národy, druhá pak *Nábo-*

ženství vítězíci nad kacířstvím. Dva Francouzi: Jan Teudon a Legros, jsou původci těchto uměleckých děl.

Vedle hlavního oltáře odpočívá jeden z posledních synů sv. Ignáce, kardinál Belarmin. Známé jest o něm, že bylo třeba zřejmého rozkazu sv. Otce, aby přijal kardinálský purpur, a že lid nenazýval jej jinak než svatý kardinál. Jeho náhrobek znamenitý pro své obrazy z mramoru jest dílem rukou Berninových.

Bylo nám třeba dobře se upamatovati na umělecký účel našich vycházek, abychom nepodlehli pokušení a neza-bloudili do římské university, vedle které jsme kráčeli, chtěli-li jsme přijíti do paláce *Madama*. Náměstí sv. *Eustacha* obklopeno jest třemi pomníky, které zasluhují pozornosti archeologa, umělce a křesťana; míním lázně Neronovy, palác *Madama* a kostel sv. *Eustacha*. Vedle velkolepých lázní Agripových, kde konával Agripa hanebné hostiny večerní za svitu pochodní a za zvuku hudby, dal vystavěti Neron budovu podobného druhu s takovým přepychem a vynalezavým požitkářstvím, že mohl o nich Martiál napsati: „... Quid Nerone pejus? Quid Thermis melius Neronianis?“ „Co jest horšího nad Nerona a co lepšího nad Neronovy lázně?“

Aby pokračoval s duchem času, chtěl Alexander Severus ještě překonati Nerona. Nejsa spokojen s tím, že rozšířil lázně svého předchůdce, osvětil je za noc množstvím pochodní, aby lid nebyl nucen vyrušovati se ve svých zá-bávách. Od té doby dostalo se lázním jména tohoto *dobrotivého* císaře.

Na těchto smutně proslavených zříceninách stojí nyní palác *Madama*, jehož jméno pochází od Kateřiny Medicejské, později královny francouzské. Koupen byv od Benedikta XIV., jest nyní obydlím místodržitelů říšských. Vystavěn jest od Pavla Marucelliho.

Několik kroků od paláce universitního nachází se kostel sv. *Eustacha*. Přestavěn byl ponejprve r. 1196. od papeže Celestýna III., po druhé v minulém století pod vedením architekta Antonína Canevariho. Proto však nemůžeme říci, že by zdařilá architektura, bezvadné malby a velkolepost rozměrů byly příčinou mateřské péče, s jakou chová se Řím k této skromné budově.

Chceš, milý čtenáři, poznati tajemství této horlivé

péče? Pohled na oltář ti je vysvětlí. Tam odpočívá ve schránce umělecky vytvořené celá rodina hrdin: Eustach, vůdce vojska Hadriánova, Teopista, jeho manželka a jeho dva synové Teopist a Agapet. Jména jejich jsou známa všem křesťanům; neboť stkvějí se zvláštním leskem mezi tolika proslavenými jmény ve vojště mučovníků.

Jakožto velitel jízdeckého římského při obléhání Jerusalema vzbudil Eustach svou statečností pozornost Trajanovu, který byl tehdy náčelníkem desáté legie. Byv povýšen na generála od svého bývalého soudruha ve válce, který se stal zatím císařem, bojoval ještě za Hadriána. Jakožto vítěz nad nepřáteli přivedl vítězné vojsko do Říma. Hadrián chtěl, aby Eustach slavnostně poděkoval bohům na Kapitolu. Eustach se však rozhodně ohradil, že vděčností jest zavázán pouze pravému Bohu zástupců, a proto vůle panovníkovy splniti nechtěl. Ve své ctižádosti uražený Hadrián vynalezl nový způsob smrti, aby pomstil opovážlivost těch, kteří nechtěli uznati jeho rozkazů. Dal rozžhaviti do červena kovového býka a rozkázal do něho zavřítí statečného generála, jeho ženu i děti. Vůně této oběti vstoupila až k nebesům, a kdežto král mučovníků ověnil korunou věčné slávy své bojovníky, uctívá církev jejich dvojnásobně nesmrtelná jména. Dříve nežli obětoval Eustach život svůj pro Boha, rozdal bohatství své chudým, které považoval za své bratry. V jeho domě pak shromáždili se křesťané, aby tam slavili své posvátné a bratrské hostiny.

Na památku této události zachováván byl v kostele jemu zasvěceném dlouho týž obyčej. Starodávná obřadní kniha obsahuje ještě modlitbu, kterou konalo shromáždění za šlechtěného dárce; účelem těchto schůzek bylo, ukázati rovnost a křesťanské bratrství všech lidí; v modlitbě té připomíná se též jméno a příklad sv. Eustacha. Nyní zajisté pochopíme, proč chová Řím tento kostel jako zřítelnici oka svého; pochopíme též, proč žádný poutník neopomene jej navštívit, zavítá-li do věčného města. Ó jak mnoho jiných mělo by sem též přijíti a porozjímati zde ku svému štěstí a blahu jak věčnému tak časnému!

25. ledna.

Panna Maria Pokoje. — Vzpomínka na Sixta V. — Sibylly Rafaelovy. — Palác Vidoni. — Posvátné letopočty Verria Flaka. — Palác Corsini. — Ecce homo od Guerchina. — Malby od Paola Veronesa, Ticiána atd. — Farnesina. — Kostel sv. Ondřeje della Valle. — Malby na kópule od Dominikina.

Dnes koná se církevní památka obrácení sv. Pavla. Pomodlivše se s Římem na hrobě velikého apoštola za obrácení Šavů, kteří až dosud pronásledují Ježíše Nazaretského, nastoupili jsme opět včerejší svou pouť; ro hodně stali jsme se turisty. Prošli jsme rychle středem města, abychom se z Propagandy odebrali do kostela Panny Marie della Pace. Na práhu tohoto kostela zaujala mysl naši vznešená upomínka. V šestnáctém století probíhal protestantismus Německem s pochodní v jedné a s mečem v druhé ruce, hlásaje každému naprostou svrchovanost; kruté války spustosily Evropu a rozdvajily křesťanské panovníky. Velcí papežové měli v úmyslu obnoviti zase pokoj.

Když namáhání jejich bylo zdarem korunováno, dal Pius IV. na poděkování vystavěti nádherný kostel, který zasvětil Panně Marii Pokoje. Rafael zvěčnil jej mistrovským dílem svého štětce. Nad obloukem první kaple v levo od římsy kostelní až k zemi stkví se jako hvězda na obloze jeho krásná freska představující Sibylu Kúmskou, Perskou, Frýgickou a Tivolskou. Hlavní oltář zhotovený dle nákresu Karla Maraty není překrásnou malbou Rafaelovou nikterak zastíněn. Jeho čtyři sloupy zelené, jeho řezby a malby činí jej drahocenným předmětem uměleckým. Podobně jest to s osmihrannou bání vytříbeného vkusu.

Pozdravivše mimochodem Pannu Marii della Anima, vešli jsme do paláce Vidoni. Sám Rafael zhotovil jeho nákres. Pod schody očekává nás starodávná socha císaře Marka Aurelia, která vábí milovníka starožitností do tohoto paláce.

Zde chovají se posvátné letopočty, které byly uspořádány Verriem Flakem. Tyto drahocenné zlomky, které nalezeny byly v předešlém století v Palestině, obsahují římský kalendář pro měsíce leden, březen, duben a prosinec. Kardinál Stapponi je objevil, jiný kníže církevní je dal očistiti

a uložil profesoru archeologie Nibbymu, aby doplnil zbývajíc částky. Takto upravené letopočty byly uveřejněny nákladem kardinálovým a vytištěny písmeny černými a červenými, aby se dalo rozeznati dobře staré od nového.

Verrius Flakus, který je sepsal, byl otrokem na svobodu propuštěným pro své vlohy k vyučování. Augustus vyvolil si jej za vychovatele pro své vnuky a dovolil mu přicházeti do paláce s celou svou školou, avšak s tou podmínkou, aby si nepřibíral více žáků nových. V kalendáři odhalují se výmluvným způsobem mravy římské; dovídáme se z nich, že veřejné hry zaujímaly tři čtvrtiny roku!

Za osmnáct století objevilo se v kalendáři republikánském totéž smýšlení světské jako na důkaz, že člověk bez evangelia zůstává vždy týž. Církvi katolické samojediné jest ponecháno oživiti každý den v roce památkou některého svatého.

Když jsme přešli Tiberu přes most Sixtův, přišli jsme k paláci Korsintův, který jest hlavním dílem architekta Fugaka. Zde nalézají se umělecké i písemnické poklady. V galerii, před níž jsou dva pokoje ozdobené anglickými vypuklinami, zastavili jsme se hned na počátku před nádhernou malbou *Ecce homo* od Guerchina; dále vybízí nás k obdivu *Obětování Panny Marie v chrámu* od Pavla Veronesa a *Východ slunce* od Berghema. Následující podobizny *Julia II.* od Rafaela, *Filipa II.* od Ticiána, *králík* od Alberta Dürerra, *Život vojnův* vedvou obrazích od Kalota, *Zvěstování Panny Marie* od Michelangela, *Herodiada* od Quida, *Dva kardinálové* od Dominikina, *Panna* od Murilla, *Hon na tigry* od Rubensa, *Ukřižování sv. Fetra* od Quida a mnoho jiných vynikajících děl.

Knihovna jest obzvláště bohatá na tiskopisy a díla z patnáctého století. Sbirka rytin zaujímá první místo co do počtu i co do vzácnosti. Rozkošná vila dotýká se paláce a rozkládá se na srázném návrší Janikula.

Vrátili jsme se opět do města a chtěli jsme jsouce přátelé umění navštívit krásný kostel sv. Ondřeje *della Valle*, po kterém jsme se již několikráte ohlédli jako křesťané. Stojí na troskách divadla Pompejova a poutá naši pozornost buď svým majestátním průčelím, buď svou bání, která patří mezi nejvyšší a nejširší bání v Římě. Malby, které ji zdobí, považují se za nejlepší dílo Lanfrankovo.

Čtyři evangelisté, které vidíme po stranách bány a malby na klenbě kůrové zobrazující nám některé rysy ze života sv. Ondřeje, jsou vzornými pracemi Dominikina. Mezi pobočnými kaplemi povšimnutí hodna jest první na pravé straně u vchodu; celá jest vykládána vzácným mramorem a ozdobena sochami, osmi sloupy s antickou zelení a vypuklinou na oltáři od Antonína Raggiho.

Co jsme viděli v kostele sv. Ondřeje della Valle a Panny Marie Pokoje, nalézá se až na některé změny ve většině jiných kostelů římských. Umění hledalo všude ochranné útočiště ve stínu katolických svatyní.

26. ledna.

Palác Farnese. — Fontány. — Podobizny. — Řezby a malby. — Vítězosláva Římanů. — Popis vítězoslavy Titovy. — Průvod triumfatorů. — Zakončení triumfu či vítězoslavy. — Úvahy.

Včera slavil Řím památku církevní sv. Pavla. Vzpomínka na tohoto vznešeného zajatce Kristova, který probíhal Neronovo město, připoután jsa jedním ramenem k vojákovu majícímu jej strážiti, přivedla nás na myšlenku, abychom sledovali průvod vítězů, kteří vedli na kapitol zástupy otroků k jejich vozu přivázaných. Dnešního dne obzvláště nás zajímalo pozorovati, čím byl svět oné chvíle, kdy hlasatelé evangelia nechali se vázati v pouta, aby proklestili cestu Evangeliu. Úmyslně připomínám, že chýlíme se ku konci s úvahami o pohanském Římě; nuže, kterak bychom je mohli lépe ukončiti, leč vylíčíme-li ono divadlo, v němž zračí se celý pohanský Řím? Cestou splatili jsme paláci Farnesů poslední dluh umělců.

Se svým příhodným náměstím okrášleným dvěma mohutnými vodotrysky, jejichž kádě ze žuly egyptské v lázních Karakalových nalezené jsou největší, jaké vůbec známe, a se svými pobočnými a pravidelnými ulicemi jest palác Farneský nejkrásnějším palácem v Římě. Všickni znalci obdivují se mu jakožto dokonalému vzoru stavitelství římského. Ve stavbě započal Pavel III. z rodiny Farneské, jsa ještě kardinálem, stavbu pak dokončil jeho synovec kardinál Ale-

xander. Tři stavitelé prvního řádu pracovali na tomto mistrovském díle; Antonín San Gallo zhotovil plán a vyhnal do výšky zevnější průčelí; první poschodí dvoru pochází od Vignola, a Michelangelo ověnil budovu majestátní římsou.

Přepažení dvoru zhotoveno jest z kamenů spadlých z Kolosea, které nebylo od Pavla III. sbořeno ku stavění paláce, jak neprávem bylo tvrzeno. Vždyť dobře jest známo, že prvním jeho činem bylo jmenovati učence Latina Juvenala Manetta generálním komisařem starožitností římských a to s právomocí velmi rozsáhlou. Od doby Římanů nebylo stavby dokonalejší nad tento dvůr; velkolepostí svých rozměrů a dokonalostí práce může závoditi s předními pomníky světovládajícího národa. Palác jest nyní vlastnictvím královského domu neapolského, který se stal dědicem všech statků rodiny Farnéské.

Od paláce Farnéského dali jsme se směrem k mostu Andělskému a do čtvrti Vatikánské. Za nábrežím Hadriánovým, mezi Horou Mariovou, Vatikánem a městem, rozprostíralo se území vítězoslavné (*Territorium triumphale*), jehož střed zaujímá nyní kostel Panny Marie *Transpontina* se skupinou sousedních budov. Tato rovina tak pověstná v dějinách domýšlivosti římské a v dějinách stálého pokořování pokolení lidského byla určena k přípravám a k výstroji vítězoslavného průvodu.

Když tedy vojevůdce dovedl k branám městským své vítězné legie, shromáždil se senát ku poradě, zda si žadatel zaslouží pocty triumfu. Aby se to mohlo posouditi, bylo třeba, aby dobyl několik měst útokem, aby zvítězil v několika hlavních bitvách, přivedl s sebou jistý počet zajatců, rozšířil území státní, nedoznal žádné porážky v témže válečném tažení, uměl vítězství dobře využítkovati a *zabil aspoň pět tisíc nepřátel*.

Kdo činil na vítězoslavný průvod nároky, musel své vítězství oznámiti senátu listem vavřínem ověnceným; nebyla-li při jeho návratu žádost jeho ještě vyřízena, byl nucen sám osobně hájiti své právo před *shromážděnými otci*. Aby jej mohli vyslechnouti a o věci zrale uvažovati, odebrali se senatorové do chrámu za město, poněvadž žádný vítězný kandidát nesměl vstoupiti do Říma ani překročiti hradby, neměl-li býti zbaven všech práv na vítězoslávu;

tou měrou bylo pyšné město žárlivo na svou neodvislost. Když bylo žádosti vyhověno, konaly se rychle přípravy k divadlu smutně slavnému, jaké kdy oko lidské spatřilo.

Abychom na ně mohli dobře patřiti, otevřeli jsme knihu dějepisce Josefa Flavia, kterou jsme měli právě při ruce. Jakožto očité svědek popisuje vítězoslavný vjezd Titův, který vlekl za svým vozem zajaté židy. Onen dojem, který v nás působila tato četba právě na těch místech, kde vykonán byl trest prorocky předpověděný na národu bohovražděným, nedovedu a nechci ani vypisovati; kdo jej chce pocítiti, ať jde do Říma a učiní, co jsme učinili my.

Ostatně čteme-li o vítězoslavném vjezdu Titově, jak jej vyličil Josefus Flavius, můžeme si učiniti pojem o všech ostatních; při každém shledáváme tentýž pořádek, tytéž obřady, tentýž lid a tutouž opojenost na jedné straně, a tytéž slzy, totéž zakončení, otroctví a smrt na straně druhé.

Dávno před svitáním bylo v celém městě živo, ulicemi probíhali na všechny strany zástupy lidu, který provolával: „*Jo triumphe? Jo triumphe?*“ Při prvním rozbřesknutí byly již všechny legie bez zbraně a v šatech hedvábných a vavřínem ověncených u bran městských; dle zvyku triumfátorů byla jim přichystána od Vespasiana a Tita skvostná hostina. Oba panovníci, když byli dříve předsedali senátu a přijímali blahopřání lidu, odebrali se k braně vítězně; zde pojedli, obětovali bohům a oděli se ozdobným rouchem vítězů: průvod se počal hýbati. Převládal zde onen krásný vkus a krásný pořádek, který dával výhost všeliké únavě a dlouhé chvíli.

V čele průvodu objevilo se podivuhodné množství vzácných předmětů ze zlata, stříbra a ze sloně s látkami purpurovými, které vynikaly pestrými barvami po způsobě Babyloňanů. Potom následovalo nesčíslné množství drahocenných kamenů; jedny, zasazené do zlatých kruhů, tvořily zářící koruny; druhé uměle a stejnoměrně na bohatých látkách rozdělené lahodily oku svým leskem a svou rozmanitostí: před zraky diváků nezdály se to býti nějaké předměty vyložené na odiv, nýbrž byly to plynoucí vlny veliké řeky. Všechny tyto předměty nesli legionáři oděni šarlatovými plášti zlatem vyšívanými. V třetí řadě objevily se sochy bohů ze stříbra, z bronzu a ze sloně; napočítáno jich bylo na sta, a všechny byly co nejuměleji spracovány a ne-

obyčejné velikosti. Za sochami bohů pohybovalo se veliké stádo zvířat rozličného druhu, z nichž některá, jako sloni a velbloudi, byla pokryta nádhernými okrasami. Za nimi smutně kráčelo nesmírné množství zajatců se zakaleným zrakem, s hlavou svěřenou, kteří ukřývali spoutané ruce pod vypůjčenými šaty.

Brzy upřely se oči všech na obrazy podmaněných měst. Rozměry jejich byly tak veliké, že se každý obával, aby četní vojáci, kteří je na ramenou nesli, neklesli pod jejich velikou tíží. Povrch jejich ovrouben byl zlatem a sloni, ověšen bohatými látkami a ozdoben malbami, které živě zobrazovaly bitvy, pustošení krajín, sesutí hradeb, požáry budov a především strašné plenění a pustošení města Jerusalema se všemi hroznými zjevy této zhoubné a vyhlazovací války.

Na to následovala válečná kořist, jejíž cenu, počet a bohatství nelze udati. V první řadě bylo viděti pět a dvacet soch Abrahama, Sáry a králů z rodu Davidova; potom posvátné nářadí uloupené v chrámě Jerusalemském. Byl to mezi jiným stůl chlebů předložení ze zlata, slavnostní trouby, závoje chrámové a zlatý svícen sedmiramenný. Zákon Židů nesen byl na nádherných nosítkách mezi kořistmi na místě posledním. Za ním bezprostředně spoután a černě oděn kráček vrchní náčelník Židův při obléhání Jerusalema: byl to Šimon, syn Jorasův. Po skončení vítězoslavného vjezdu vítězova měl býti Šimon na smrt vydán. Sochy vítězství nesený byly před dvěma pozlacenými vozy vítězů. Na prvním seděl Vespasián, na druhém Titus. Římanům, kteří při svých slavnostech věrně zachovávali ráz náboženský, představoval vítěz Joviše, který byl bohem země. Byl tudíž oděn pláštěm krále Olympského a tělo své dal nabarviti rumělkou; isprežení vozu sestávalo téměř vždy ze čtyř koňů, které bývalo považováno za posvátné; a proto nikdo nesměl ho užívatí leč se svolením senátu.

Titus na svém voze stál s tváří a rukama ozářenými rumělkou, oděn jsa pláštěm šarlatovým zlatými palmami vyšívaným. Ramena byla okrášlena vojenskými náramky a hlava opásána věncem vavřínovým. V jedné ruce držel podobně větev vavřínovou, v druhé pak žezlo ze sloně s římským orlem. Zkrátka řečeno, měl podobný oděv jako *nejlepší a největší Jupiter* (Optimus et Maximus). Jeho vůz ze sloně a z pozlaceného kovu a vykládaný drahokamy byl

zcela okrouhlý; ze zadu byl otevřen a tažen překrásnými bělouši, kteří měli vavřínovou větev na hlavách. Občané ověncení větvemi olivovými kráčeli podle koní, které vedli za zlaté uzdy. Za vítězem na stupních stál otrok, který měl uloženo stále opakovati tato slova: „*Caesar, hominem te esse memento*;“ „*Císaři, pamatuj, že jsi člověkem*.“ Po boku Titově jel jeho bratr Domicián na komoni oslňujícím krásou.

Za vozem vykračovalo vojsko a hlučně prospěvovalo písně válečné, míchajíc v to některé žertovné narážky na svého vojevůdce. Nesčetné davy diváků naplňovaly ulice, náměstí, podlouhi a všechna ostatní místa, kudy se měl průvod ubírat.

Sledovali jsme vítězoslavný průvod od *Territorium Triumphale* až ku Kapitolu. Vstoupil do města branou vítěznou u břehu Tibery, právě na místě, kde za nynější doby jest nemocnice sv. Ducha. Když přešel most, dal se směrem ku květnatému poli, kde stojí nyní kostel sv. Anděla *in Piscina*. Odtud učiniv malou zátáčku prošel náměstím *Forum boarium*, vlekl se kolem *velikého cirku*, obrátil se na levo mezi Célius a Palatin, a sestupuje Posvátnou cestou, přišel na Forum Romanum, kterým prošel od počátku až do konce; na to uchýlil se v levo, kde jest *Clivus Capitolinus*, stoupal na Kapitol, kde se pochod zakončil.

Když vůz opustil Forum a měl již vystupovati na strašnou horu, zastavil se celý průvod; nastalo veliké ticho, a všechny zraky upřeny byly na Šimona. Liktorové vyvedli jej z řad a vlekli jej na pravou stranu Fora, kde byl nejdříve mrskán; potom byv celý krví zbrocen, svržen byl do vězení Mamertinského, kdež jej očekávala smrt. Když již nebyl mezi živými, dali mu kati provaz okolo krku, na to vlekli jeho mrtvolu po schodech vzdechů a hodili ji do Tibery.

Mezi touto popravou blížil se ponenáhlu Titus ku chrámu Jovišovu. Když byla téměř noc, přivedli otroci čtyřicet slonů se svícny a průvod za záře tisíců pochodní ukončil svůj pochod. Přišel na hořejší prostranství, sestoupil vítěz s vozu a dle starodávného obyčeje po kolenou vystupoval po stupních do chrámu. Vešel do nádherné budovy, jejíž brány ozdobeny byly zbrani přemožených, a očekával,

až se mu donese zpráva, že Šimon a ostatní zajatci nejsou již mezi živými.

Brzy objevil se liktor, který pronesl ono osudné slovo obvyklé v podobných okolnostech: „Actum est.“ „Již jest po všem.“ Při slově tom dal se voškeren lid do provolávání slávy vítězovi, až se chrám ve svých základech otkásal, a Titus vešel do svatyně Jovišovy, kde povýšeným hlasem modlil se tuto modlitbu: „Nejlepší a největší Joviši, Juno, královy nesmrtelníků, a vy všickni bohové a bohyně, kteří jste obyvatelem a strážci tohoto chrámu, s radostí vám díky vzdávám, že jste milostivě dnes dovolili, aby v tuto hodinu římský stát byl zachován a jeho zdar byl zvýšen těmito rukama; prosím vás, zůstaňte mu i na dále milostivi a naklonění, ochraňujte ho a bděte nad jeho zachováním.“

Hned na to přiblížil se k soše Jovišově, k jejíž nohám položil vavřínovou větev; potom, snav si hlavy svůj věnec, věnoval jej bohu s částí válečné kořisti. Kněží přinesli oběti; Titus oběťoval sám vola, kněží dokonali ostatní oběti, a den zakončen byl skvělou hostinou, kterou vítězové dávali obyčejně senátu a svým přátelům na Kapitolu pod sloupopradím téhož chrámu.

Lid římský uchýlil se do svých domů, aby se oddal opojné radosti; neboť den vítězoslavný byl svátkem pro celý Řím, a nebylo nikoho, kdo by si sám nebyl doma připravil hostinu, kterou zaplatil vítěz, anebo lépe řečeno přemožení a oloupení národové. Josefus Flavius neřekl nám ničeho o štědrých darech Titových. Abychom doplnili, co on neřekl, uvedeme dary, jaké udělil César při jednom svém triumfu: dle nich můžeme souditi samy Římány. Každému pěšáku dal 409 korun; každému jezdcí 4910 korun. Mnozí obdrželi též pozemky, a ostatní vojáci byli stejnoměrně poděleni. Vítěz nezapomněl ani na lid; každý občan obdržel 86 měr obilí, deset liber oleje, 61 korun stříbra, mimo to ještě sto jiných korun jakožto úroky své dávno slibované štědrosti. Konečně zaplatil César všem občanům roční nájemné, které v Římě nepřesahovalo 400 a v ostatní Italii 100 korun. Kromě této štědrosti dal ještě do státní pokladny 122 milionů.

Ať uváží každý sám, co může a co musí pocítiti každý cestovatel na místech, která byla jevištěm těchto přehrozných událostí. Srdce lidské svírá se, sledujeme-li krok za

krokem dlouhé okliky této bolestné cesty smáčené krví a slzami, kudy tolikráte kráčeli národové z Východu i Západu zkomoleni, oloupeni a přivázáni k vítěznému vozu pychy a ukrutnosti římské. Kdo pak jest křesťanem, touží po kostele, aby vyjádřiti mohl veškeru svou vděčnost Bohu Osloboditeli, jehož kříž zlomil železné žezlo tížící svět. Jakozto lidé a křesťané připomeneme-li si, čím jsme byli dříve, a čím bychom byli dosaváde, nemůžeme naléztí slov, kterými bychom označili ty, kteří ve své bezbožné bláhovosti tupí křesťanství, jemuž máme co děkovati za všechno, čím jsme.

27. ledna.

Veřejná konsistoř ve Vatikáně. — Pět nových kardinálů. — Odevzdání klobouků. — Anekdota. — Návrat na Forum.

Zcela jiná slavnost volala nás do Vatikánu. Včera viděli jsme, kterak starý Řím zveleboval až do únavy pychu svých triumfátorů; dnes nám bylo popráno popatřiti, kterak Řím křesťanský vyučuje svá knížata sebezapírání a dokonalé pokoře. Na Kapitolu měl otrok vítězi opakovati slova: „Pamatuj, že jsi člověkem.“ Ve Vatikáně pravil náměstek Ježíše Krista knížatům církevním nově zvoleným: „Pamatujte, že máte obětovati za své bratry i svou krev.“ Pět kardinálů před několika dny od Řehoře XVI. zvolených přijímalo dnes červené klobouky, tajemný to odznak své důstojnosti. Toť jest stručný popis těchto vznešených obřadů, které jsou duchem tak rozdílny od svého včerejšího přepychu.

Vévodský sál ve Vatikáně byl nádherně ozdoben. V pozadí vyčníval trůn, na kterém seděl svatý Otec, maje po pravici i po levici posvátný sbor; u vchodu sálu stáli nově zvolení: byli jsme přítomni veřejné konsistoři. Jeden z protonotářů apoštolských četl několik úryvků týkajících se beatifikace svatého, jehož jméno jsem zapomněl. Po přečtení vrhl se jeden po druhém k nohám papežovým, který je objal a položil jim na hlavu kardinálský klobouk, pronášaje tato významná slova: „Přijměte tento červený klobouk na znamení své hořlosti kardinálské, která vám ukládá povin-

nost i krev svou vydati ku blahu církve a věřících.“*) Svatý Otec položí pouze klobouk na hlavu každého kardinála a odevzdá jej ihned vrchnímu ceremoniáři; večer pak jest slavnostně nesen novým knížatům církevním.

Dříve než promluvíme o této stkvělé slavnosti, musím doložit, že v tajné konsistoři sv. Otec *zavírá ústa* kardinálům, které právě jmenoval; to znamená, že dosud nemají poradného hlasu ve sbromáždění posvátného kolegia; později jim *ústa otvírá*, chtěje tím naznačiti, že poradiv se se staršími kardinály prohlašuje nové kardinály za schopny hlasovati se svými soudruhy.**) Avšak konečné povýšení děje se teprve odevzdáním prstene a poukázáním titulu. Kardinál, který není v Římě přítomen, musí při přijímání baretu (klobouku) přísahati, že se během roku vydá na cestu *ad limina apostolorum*, jinak že pozbude této své hodnosti.

Oněch pět kardinálů byly Jejich Eminence: Acton, Vanicelli, Corsi, Schwarzenberg, synovec generalissima vojsk rakouských z r. 1814 a Msgr Massimo. Tento poslední náleží ke knížecí rodině Massimoů, která o sobě tvrdí, že pochází od Fabia Maxima. Dověděl jsem se v té příčině tuto anekdotu. Když císař rakouský přibyl před několika lety do Milána, vyslal svatý Otec deputaci k jeho uvítání. Kníže Massimo, nynější kardinál, byl její členem. Císař doslechl o domnělých právech této rodiny, i vyjevil přání, že by rád spatřil některého potomka starých Římanů. Při audienci obrátiv se k Monsignoru Massimovi pravil: „Váš rod o sobě tvrdí, že pochází až od Fabia Maxima; jest tento rodokmen jistý?“ — „Co mohu Vašemu Veličenstvu říci,“ odpověděl vyslanec, „jest, že Řím jest toho domnění po dva tisíce let.“

Když se posvátný sbor odebral do Sixtinské kaple za

*) Ad laudem omnipotentis Dei, et sanctae Sedis apostolicae ornamentum, accipe galerum rubrum, insigne singularis dignitatis Cardinalatus per quod designatur, quod usque ad mortem et sanguinis effusionem inclusive pro exaltatione sanctae fidei, pace et quiete populi christiani, augmento et statu sacrosanctae romanae Ecclesiae te intrepidum exhibere debeas in nomine Patris etc.

**) Operimus vobis os, tam in collationibus, quam in consiliis, atque in electione summi Pontificis, et in omnibus actibus, tum in consistorio quam extra, qui ad cardinales spectant, et quos soliti sunt exercere, in nomine etc.

zpěvu *Bože, chválíme Tebe*, opustili jsme Vatikán. Sváteční tvářnost města oznamovala blízkou slavnost. Ve všech zemích při narození knížat, kteří mají rozhodovati o osudech národů, bývá veliká radost. Zde jsou kardinálové knížata krve, a dnes večer narodilo se jich pět! Proto po klekání bylo viděti budovy osvětlené a sbory hudebníků hrály před paláci nových knížat. Na ulicích a na náměstích byly davy lidu, městem projížděly nádherné kočáry, v nichž jeli vyslanci panovníků do příbytků nových kardinálů, aby jim učinili poklonu a přednesli svá blahopřání. Laskavostí pana B. . . se stalo, že jsme se mohli slavnosti též účastniti a posloupně jsme navštívili všech pět zvolenců posvátného sboru.

Nic nebylo skvělejšího, jako osvětlení jejich paláců. Nejrozmanitější a nejpůsobnější kresby lahodily oku, tak že se nám zdálo, jako bychom byli v čarovných hájích ze středověku. Schody v pravdě královské, přikryté nádhernými koberci a osvětlené dvojnásobnou řadou vysokých svíců vedly na *Piano nobile* čili do prvního poschodí paláce. Mezi dvěma řadami lokajů a švýcarů slavnostně oděných a držících v ruce obrovské svíce, došli jsme až na práh salonů.

Kardinál nenosí dnes jiného odznaku své nové hodnosti než červenou čepičku. Ostatní oděv skládá se z černého taláru francouzského a malého pláštíku téže barvy, z krátkých kalhot a černých punčoch. Stojí tu u dveří svého pokoje s kloboukem v ruce.

Přijdeme-li, odpoví nám na náš pozdrav, promluví s námi několik slov, a my jdeme dál, abychom brali účast na všeobecné rozmluvě; kardinál sám stojí stále na svém místě, jak toho vyžaduje dávný obyčej, který mu nedopouští posaditi se po celý večer. Za salonem kardinálovým jest sál s trůnem; jest to komnata bohatě ozdobená, ve které nutně musí býti podobizna sv. Otce. Pod touto podobiznou jest ke zdi obrácená veliká pohovka, která jest výhradně určena pro papeže.

Zatím byl s netrpělivostí očekáván klobouk, který měl býti přinesen s velikou slávou. O sedmi hodinách vyjel z Vatikánu povoz papežův, ve kterém jeli dva domácí preláti, kteří měli uloženo odevzdati odznak kardinálský. Vstoupili nesouce klobouk na stříbrné míse a položili jej na

stěl, za který se kardinál posadil. Jeden z prelátů měl k němu případnou promluvu. Nově zvolený odpověděl a po odehodu milostných posílů přijímal blahopřání všech přítomných osob, které byly častovány mraženým; toto přišlo velmi vhod a šlo nám k duhu, ačkoli to bylo v zimě.

Tato významná slavnost, která pronesena byla s krásným vkusem a vznešenou jednoduchostí, dovede duši naši povznést k nebeským myšlénkám. Patřiti na všechno, co jest na světě nejmocnějšího a nejnádhernějšího, vzdávati poctu knížatům oné Církve, která kdysi skrývala se v katakombách: jak přepodivné to divadlo! Mezi vítězoslávou na Kapitolu a volbami na Vatikáně jest propast, kterou nelze vyplniti leč velkolepými zázraky.

28 ledna.

Druhá část vítězoslávy. — Trh na otroky. — Postavení a zaměstnání otroků. — Jak se s otroky nakládalo. Uprchlí otroci.

Předevčirem četli jsme první stránku dějin o římské vítězoslávě; viděli jsme národy oloupené a spoutané kráčet ke Kapitolu; viděli jsme jejich bohatství zahrabáno do nesmírných pokladnic královny světa nebo vydáno na pospas labužnickému národu; byli jsme při potupné smrti Šimona, syna Jorasova, který jako většina králů a přemožených vojevůdců pykati musel svým životem pro statečný odpor, který kladl panství římskému. Avšak co se stalo s celým zástupem zajatců, kteří jako on byli určeni k tomu, aby zvýšili slávu vítězoslavného vjezdu Titova.

Na úpatí hory ve ztrnulosti očekávali rozsudek Césarův. Zajisté že bude rozsudek mírným, neboť Titus nazýván byl rozkošným miláčkem pokolení lidského. Abychom to mohli sami posouditi, odebrali jsme se časně z rána na Forum Romanum a otevřevše soudobé spisovatele, přesvědčili jsme se, co dalo se druhého dne slavnosti: jest to její rub čili ohyzná stránka skvělého peníze.

Především co se stalo se zajatci z vysokého rodu? Ti, kteří nebyli obětováni ani Joviši Kapitolinskému ani vítězným bůžkům, byli střeženi ve vězení, avšak nikoli v Římě,

nýbrž v některé pevnosti. Onino, kteří nemohli ohrožovati ani vznešeným rodem ani vlivem osobním, nebo byli příliš mládi, byli *někdy* na svobodu propuštěni. Častěji však bylo jim vězením samo město Řím, kdež v davu občanstva museli se sami starati o svou obživu. Popatřme nyní, jaký byl osud ostatních zajatců, totiž celých národů, kteří byli přivedeni jako divoký dobytek.

Abychom dovedli oceniti úctu, jakou měli pohané k lidskosti, budeme zajatce tyto sledovati v rozličném jejich postavení ode dne příchodu jejich k úpatí Kapitolu až k hodině jejich smrti. Jedni byli určeni pro amfiteátr, aby obveselovali lid svými mukami. Ostatní měli se státi otroky, a proto měli býti dražbou prodáni ve prospěch pokladny státní. Asi uprostřed Fora, nedaleko Grekostasie, z níž zůstalo ještě několik trosek, stál chrám Kastora a Poluxa; zde odbýval se veliký trh na otroky. Překupníci prodávali zde v malém maso lidské, které koupili od státu ve velkém. Zde byli prodáváni naši otcové, naše matky, naši bratři a sestry, neboť nebylo ušetřeno ani věku ani pohlaví: vítězství učinilo ze sebe dodavatele otroků.

Druhého dne po slavnosti bylo viděti po celé délce před průčelím ohranovým postavené stupně, a na těch stupních muže a ženy, mladíky, dívky a děti.

Všickni téměř úplně nazí měli na krku zavěšenou malou tabulku. Někteří měli na hlavě čepici z bílé vlny, druzí věnec z listí. Nejvíce jich bylo bosých a natřených křídou nebo sádrrou.

Muž škaredé postavy, drsného a zhovadilého zevnějšku procházel se před každým výstavištěm, a obraceje se k lidu s pohyblivostí a s důvěrou ustavičně vyvolával: „Občané, nejsem nucen prodávati; nejsem sice bohat, avšak nejsem také nic dlužen. Jiný by vám je nedal za takovou cenu; a já bych je také žádnému tak lacino nedal, leč vám, slavní Římané. Podívejte se jen sem“ zvolal a ukázal na mladíka, „popatřte, jak je krásný a pěkně rostlý od hlavy až k patě. Ručím vám za jeho střídmost, poctivost a povolnost, jest na slovo poslušen a dá s sebou dělati, co se vám zlíbí. Umí trochu řecky, bude vám u stolu zpívati, ačkoli se hudbě neučil.“ Na to udeřiv ho do tváře, pravil: „Slyšíte, jak to řinčí? Jak má tuhé maso! Nikdy se ho nemoc nechytne.

Občané, dám jej za osm tisíc sestercův, to jest za polovic zdarma.“

Na to popošed k malému dítěti, pravil mu: „A nyní ukaž ty pánům světa, co umíš!“ a ubohé dítě dalo se do skákání, točení, vrtění a tančení po prknech a hledělo rozličnými lákadly přivábiti lid. „Jak jest štíhlé! Jak jest krásné a způsobné! Jak jest roztomilé!“ dodával muž. „Avšak, občané, vstupte do mého skladiště u uvidíte ještě více a lepších věcí než tuto. Toto jest jen výkladní zboží; vše, co mám nejvzácnějšího, nejkrásnějšího, vybraného a podivuhodného, jest uschováno v mé budově; račte vstoupiti, občané; račte vstoupiti a nahlédnouti.“

Tento odporný začátek byl pro otroka pouze předehrou ještě větší hanby a ukrutnosti, které ho očekávaly. Jsa prodán a zaplacen stal se tělem i duší majetkem svého pána; nebylo naprosto žádného zákona, který by hájil jeho život a počestnost. Otrok byl vyvrhelem člověčenstva, něčím málo více, než-li pouhé nic, byl věcí a nikoli bytostí rozumnou, nejsa schopen vlásti majetkem, nemaje vlasti, nemaje rodiny; mezi ním a zvířetem nebylo žádného rozdílu; on žil, umíral, jak se líbilo jeho pánu, který mu stál takoruka nohou na hrdle a učinil ho loutkou svých vrtochů. Byla to opovržená bytost, s kterou jeho pán, aby neznescvoval svých slov, mluvil toliko posuňky, na nejvýše písemně nebo bitím.

A tohoto pána, který má život jeho ve svých rukou, který ho může zničit jako sklenici, tohoto pána musí otrok střežiti jako zřítelnicí oka svého. Běda mu, je-li jeho pán zabít od některého z otroků: zákon poroučí, aby všickni otroci v domě, vinní nebo nevinní, byli umučeni a na smrt vydáni. To jest jeho železný jho, které ho drtí, a pod nímž otrok úpí až do posledního svého vzdechu.

Pokud otrok byl na živě, byl odsouzen k nejobtížnějším a nejsprostším pracím. Abychom mohli osud jeho lépe posouditi, pojďme za ním do domu pánova. Více než sto dvacet zaměstnání čeká jej a jeho nešťastné soudruhy; jmenujme některé. Když překročíme práh u vrat, octneme se na nádvoří; v pravo i v levo jest po jednom výklenku: v jednom jest pes, ve druhém otrok *janitor*. Jest připoután a stane-li se dům majetkem jiného pána, jest prodán i s do-

mem, jako by nemohl býti odtržen ode zdi, k níž jest přibit jeho řetěz.

Několik kroků dále jsou vymetači *mediastini scopatores*; jedni stojí na podstavcích, druzí jsou schouleni na zemi. Všichni majíce v rukou koště, kartáč, hadru nebo houbu, leští mramorové sloupy v podloubí nebo mosaiku v atriu. V koutě atria jest otrok *atriensis*, jehož povinností jest hlídati skříně, v nichž jsou uschovány skvosty domácí a obrazy předků. Vejděme do kuchyně. Zde jest množství otroků, jejichž jedinou péčí jest vynalézati a připravovati pokrmy, které dovedly by podrážditi otupělou chuť Apiciovu.

Kuchař (*coquus*) připravuje maso a při své trpělivosti a opatrnosti dovede předložiti na stůl celé prase, které jest z jedné strany uvařeno a s druhé upečeno. Cukrář (*pistor dulciarius*) připravuje cukrovinky; tento, boje se, aby neukápla do těsta krůpěj potu, má celou hlavu zahalenou plátnem. Mlékař (*lactarius*) dodává mu smetanu a mléko; pekař (*placentarius*) podává mu nástroje, kterých potřebuje; ovocnář (*pomarius*) obstarává jablka a topič (*focarius*) přikládá do pece a udržuje přiměřenou teplotu; sklepník (*cellarius*) má u-tavičně nápoje v polici; permarius chrání olej, sůl, med a vůbec všechny pokrmy před mouchami a prachem; však běda také nešťastníkům, nemá-li některý pokrm patřičné chuti a vůně! Úlohou ochutnávače (*obsonator*) bylo zkouseti, zda hodí se pokrm dáti na stůl.

Hostina jest připravena; tu přicházejí zváči (*invitatores, vocatores*), kteří předčítají jména hostí, kdežto nosiči (*infertores*) přinášejí misky, které upravovači (*structores*) souměrně staví na stůl. Hosté natáhnou se pohodlně na lehátka posypaná květinami a listím růžovým a připravená od *lektikariů*. Rozkrajovači (*scissores*) krájí maso na kusy, které rozdělovači (*distributores*) nosí na zlatých mísách a chléb ve stříbrných koších. Avšak cestou z kuchyně do jídelny mohly by se pokrmy vypařiti; za tou příči ou stojí tu *prae-gustator*, aby se přesvědčil, zda mohou býti předloženy s úplnou bezpečností.

Mezi hostinou nalévají číšníci (*pocillatores*) hostům víno, za nimi ve zlatých konvičkách podávají *vikáři* vlažnou a studenou vodu. U lehátek stojí krásní, mladí otroci. Jeden ohání myrtovou větví mouchy, druzí schouleni u no-

hou opilýých pijanů odstraňují ohyzdné stopy jejich nestřídmosti. Deset, patnáct až dvacet jídel bylo vystřídáno, a ačkoliv již čas valně pokročil a otroky spánek přemáhá, přece není služba jejich ještě ukončena. Ještě se načekají na odpočinek a potřebnou obživu; než co na tom záleží pánům, zemře-li otrok, jen když oni mohou se veseliti. Sál září tisíci pochodní, hudba hraje a zástupy mladých otroků provádějí kluzké tance a opěvují za zvuku hudebních nástrojů slávu svých dobrých pánů a jejich *slechetnou* mysl.

Avšak za mrzkou rozkoší kráčí vždy nerozlučitelná družka. Po kluzkých tancích a oplzlých písničkách následuje smutná podívaná. Uvedeni jsou gladiatoři, většina to nešťastných otroků, na nichž lpí vina, že hleděli se spasiti útekem před necitelností svých pánů. Před očima vinem spitých diváků břínčí a křižují se meče, krev lidská teče proudem, a chroptění umírajících mísí se s hlučnou pochvalou hostí.

Jdeme-li z jídelny do lázní, do panských pokojů, do zahrad, do stájí a do všech ostatních částí domu neb vily, připomeneme-li si všechna nejsprostější a nejpodlejší zaměstnání, ano vymyslíme-li si ještě nová, neznámá, neslýchaná, můžeme býti ubezpečeni, že je nalezneme u těchto bohatých, vysokomyslných a nad míru chlupných pánů; pro každé zaměstnání určen jest otrok, který je vykonává. Abychom seznali, jak hluboko snížila pohanská pýcha otroka, který přece byl otrokem a měl nesmrtelnou duši, přečteme si z tisíce nápisů tento nápis, který jsme sami viděli na antickém mramoru:

OSSA
AURELLAE LIVIAE AUG.
SER. A CUR. CATELLAE.

„Kosti Aurelie, otrokyně Augustovy manželky Livie a pěstounky jeho malého psíčka.“

Běda těmto ubohým otrokům, dopustili-li se u vykonávání těchto podlých a často odporných služeb jen stínu nedbalosti a roztržitosti! Ano, provinili-li se pouze vzdechnutím neb kýchnutím při hudbě a zpěvu, které provázely noční rej těchto pánů. Hrdý Říman, pyšná matrona, kteří jindy nepromluvili k otroku ani slovíčka a rozkazy své sdíleli jím luskáním prstů, mluvili k nim, když se jim přihodila nějaká nehoda, bodákem, prutem, metlou, řemenem.

Špatně uvařený hrách byl otroku vysypán na hlavu. Starý Katon rozdrápal otroku bičikem záda, poněvadž byl poněkud loudavým; Augustus dal otroka ukřižovati, poněvadž mu zabil roztonilou křepelku; pro rozbitou nádobu dal Polio otroka za živa předhoditi murénám: a tento neměl ani práva stěžovati si. Tak trávil otrok ubožák svůj bídný život, a když ustárnul a seslábnul, byl prodán pánu chudobnějšímu a tudíž ještě ukrutnějšímu. To byla praktická rada ctnostného Katona, který pravil: „Buď šetrným a prodej svého otroka a koně, když sestárnou.“ Pohodlnějším, ale neméně krutým bylo, že povolán byl na ostrov tiberský a tam ponechán péči Eskulapově.

A co se stalo, chtěl-li se otrok útekem zbaviti jha, které ho tížilo? Obecní vyvolávač rozhlásil ihned poměště: „Před malou chvílí utekl otrok do lázni; má asi šestnáct let, kadeřavé vlasy, jest zdravý a pěkně rostlý a nazývá se Gyton; kdo jej chytne a navrátí, dostane odměnou tisíc tolarů.“ Dostal-li se otrok opět do moci svého pána, byl do krve zmrskán, na to pak žhavým železem byla mu na čele vypálena dvě začáteční písmena slova Fugitivarius (uprchlík) „F“ a „F“; nebo byl mu dán okolo krku železný opasek, na kterém vyryta byla tato slova: „Chyťte mne, neboť jsem utekl, a navratte mě mému pánu N.“

Několik takových opasků, které nám připomínají pohanské barbarství, zachovalo se až na naše doby. Viděli jsme tři v římském museu. Než ony vypálené znaky a tyto železné opasky byly ještě znamením přízně; obyčejně lví zuby v amfiteatru nebo kopí gladiatorovo ztrestalo uprchlíka.

Takovým byl osud veliké části pokolení lidského krátce před objevením se křesťanství. Toť souhrn zákonodárství, výbojů a vítězných průvodů ve starém Římě; toť však poslední významnou črtou, kterou končíme dějiny Říma pohanského.

29. ledna.

Řím čistě křesťanský. — Povaha dobročinnosti křesťanské. — Průvodce cestou bolesti. — Dobročinnost římská k novorozenáčkům a sirotkům. — Přístroj k přijímání dítek v ústavě sv. Ducha. — Popis tohoto ústavu.

Vítězoslavný průvod s nádherou na Kapitolu a trh na římském náměstí; to byla poslední slova, která jsme slyšeli od pohanské společnosti. Starodávný Říme! Ty pyšná královno síly, konečně jsme tě poznali ve tvém smýšlení i jednání. Jest na čase, abychom si vyhledali krásnější a líbeznější divadlo, abychom zkoumali též v jeho výkonech *Řím křesťanský*, který jest matkou národů a královnou lásky k bližnímu.

Ejhle, toť nová cesta, kterou žádný turista nekonal, a na kterou nás nikdo z průvodců neupozorňuje; a přece jest tak okouzlující a zajímavou. Jaký prospěch nám k ne z této lehkomyšlné nevšímavosti? Řím jakožto královna umění jest ode všech obdivován; Řím pak jakožto matka chudých a učitelka národů jest osočován; jeho skutky mnohem krásnější než jeho pomníky bývají zneužívány. Poněvadž neúčastňuje se stranické a zimničné činnosti národů průmyslných, jest Řím nazýván mrtvým. A přec není tomu tak; Řím Řehoře XVI. jest povždy a to ve smyslu tisíckrát vznešenějším nežli Řím Augustův, matkou člověčenstva a životelkyní národů: „*Alma parens virum . . . magna frugum.*“

Život měst i národů jeví se nejlépe v pěstování lásky k bližnímu; a právě láska k bližnímu proudí ve všech žilách křesťanského Říma; jestiž ona jeho přirozeným pudem a takořka druhou jeho bytostí. A rozvázný muž nebude se tomu nikterak diviti, poněvadž to ani jinak býti nemůže. Vždyť jako střed víry a město papežů musí býti ohniskem lásky; sám rozum nám to praví, i kdybychom neviděli skutků. Avšak, milí přátelé, nespokojujte se pouze tímto rozumovým důvodem, přijměte naše pozvání a konejte s námi cestu, na které se sami přesvědčíte o pravdivosti právě konaných úvah.

Vyšedše časně z Propagandy dali jsme se směrem k hradu Andělskému, jdouce přes náměstí Lidové a kolem náhrobku Augustova: jest to obyčejná cesta žáků do školy.

Abychom této dlouhé procházky dobře využítkovali, shledávali a sbírali jsme v duchu ony roztroušené známky lásky křesťanské v městě Římě, jejíž díla právě jsme chtěli zkoumati.

Všeobecnou jest víra, jejíž učení šíří se ustavičně po celém světě s pahorků královských, a všeobecnou jest též dobročinnost římská, která jest dezerou a matkou víry katolické zároveň.

Všeobecnou jest, poněvadž nevylučuje žádného. Ústavy římské jsou výplodem vlastních úspor Říma a darů věnovaných od národů, kteří byli vzděláni v jeho škole. Vznesené to závodění lásky křesťanské! Za dnů pravé víry přimkly se říše a státy křesťanské Evropy ku své matce a založily ve středu katolické církve útulny, aby byly povždy otevřeny cizincům, nehledě k rozmanitosti jejich potřeb ani k jejich rodišti a původu. V nemocnicích i nejvzdělanějších národů evropských zřídka nalézáme osoby národů cizích. V Římě není ani jediné nemocnice, ani jediné opatrovny, která by nepečovala též o občany cizích národů. Přehlížíme-li jména zakladatelů těchto dobročinných ústavů, seznáme, že všechny třídy obyvatelstva mají na nich účast; staré archivy zmiňují se o papežích, kardinálech, prelátech, králich, knížatech, o ženách i mužích soukromých a nepatrných, obzvláště pak svatých.

Dobročinnost římská jest *všeobecnou*, poněvadž jest v Římě bohatší a štědrější než kdekoli jinde. Ve své dávné péči o chudobu nahromadil Řím takový majetek pro chudé, jaký nenalézáme nikde jinde. Ačkoli politické převraty jej značně zmenšily, přece obnáší dosud více 764.000 tolarů římských renty čili 4,125.000 korun. V nejdobročinnějším městě Evropy, v Paříži mají dobročinné ústavy příjem 5,000.000 korun, a město k tomu přidává 5,500.000 korun; to činí úhrnem 10,500.000 korun.

Jest však třeba poznamenati, že obyvatelstvo města Paříže jest pětkrát četnější než obyvatelstvo v Římě, tak že běreme-li v úvahu tento poměr, dává se v Římě téměř dvakrát tolik co v Paříži, ačkoli města severní mají mnohem více potřeb než města jižní.

Dobročinnost římská jest *všeobecnou*, poněvadž ústavy v Římě byly mnohem spíše zřízeny než v zemích ostatních. Zmíním se nyní pouze o třech: o nemocnici sv. Rocha, o

útluně pro neduživce a o káznici sv. Michala. Nemocnice sv. Rocha jest zároveň porodnicí, kamž mají volný přístup všechny ženy, které mohou zde ukrýti tajemství svého poklesku a naléztí potřebnou opatrnost, jakou vyžaduje jejich stav. Ústav tento zřízen byl r. 1770, dávno tedy před ústavem vídeňským, který předcházal všechny ostatní. Ve Francii počalo se teprve pomýšletí na to, co Řím ve skutečnosti prováděl už od osmdesáti let.

Útulna pro neduživce byla založena r. 1548 od sv. Filipa Nerejského; jest o dvě stě let starší nežli všechny ostatní tohoto druhu, neboť nemocnice *Samaritánčina*, kterou se Angličané tak vychloubají, pochází teprve z roku 1791. Kajicné vězení čili káznice sv. Michala jest třetí příklad, o kterém se tuto úmyslně zmiňuji.

Když na konci minulého století Spojené státy nabízely udivené Evropě své četné kajicné kněze, nikdo nepochyboval o americkém původu tohoto zámořského ústavu. Protestanté se jimi chlubili, a nikdo jim neupíral tohoto snadného vítězství; konečně však vyšla pravda na jevo. Naši učenci, kteří vysláni byli na všechny strany Evropy, aby studovali soustavu polepšovacích, přišli konečně také do Říma.

Pan Cerfbeer, který měl r. 1839 od ministra vnitra uloženo, aby prohlédl žaláře na poloostrově, podal následující zprávu: „Na jisto se domnívám, že reforma polepšovacích vyšla z Italie, ze samého středu této země, z Říma, kde papež Kliment XI. dal vystaviti r. 1703 dle nákresu Karla Fontány rozsáhlou polepšovnu pro mladé vězně . . . Polepšovací soustava jest křesťanskou, nájmě katolickou; zrodila se zároveň s kláštery, papež ji potvrdil v tom okamžiku, kdy ji v život uvedl. Amerika ji ani nevynalezla ani nezdokonalila. Přisvojila si ji pouze z města Gentu, které ji seznalo v Miláně a v Římě.“

Ano, z Říma vyšlo toto hnutí, které se nyní jeví ve starém i novém světě; papež sám to byl, který napsal stanoviny pro polepšovny . . . Řím zřídil první dům s oddělenými světničkami.

Všeobecnou jest, poněvadž jest pokornou. Řím zachovává doslovně přikázání Spasitelovo: „Když dáváš almužnu, ať neví levice tvá, co činí pravice tvá.“ Řím nevydává noviny, které by rozhlašovaly jeho dobré skutky, a cestující, kteří jinak tupí pomlouvající matku všech církví, ještě ani

slovem neuvedli v podezření almužnickou pokladnu, kterou chová Řím ve svém lůně. My domníváme se býti v čele opravdového pokroku, ani uveřejňujeme své myšlenky, záměry a nejmenší pokusy o zlepšení stavu chudiny, jakoby to byly nějaké vynálezy. Řím mlčí a ukazuje pouze světu, že po staletí již uskutečňujeme myšlenky, které u nás ještě drímají neb jsou teprv ve slabých začátcích.

Dobročinnost římská jest *všeobecnou*, poněvadž objímá všechna utrpení lidská; a utrpení jest nezničitelnou sítí, do které zapleteni bývají synové Adamovi od kolébky až po hrob i za hrobem. Dobročinnost tedy, má-li býti všeobecnou, má býti tak obsáhlou, jako život lidský a tak rozmanitou jako utrpení lidská. Všechny tyto prostředky a léky s rozumem upravené a s láskou podané mají býti tak uspořádány, že tvoří soustavu dokonalou, bez mezery a bez vady. A ejhle, mezi všemi městy jest to slávou a zásluhou jediného Říma, že uskutečněna jest tato podivuhodná soustava. Buďme nad tím hrdi, my ostatní synové této nesmrtelné matky; poznává-li se strom po ovoci, jak krásným a pádným jest to důkazem o pravdivosti oné nauky, která se může vykázati podobnými výkony.

Mezi tímto uvažováním došli jsme až k mostu Andělskému. Bylo na čase, abychom se již sami přesvědčili, že to krásné řešení lásky k bližnímu není pouhým snem, nýbrž opravdovou skutečností. Abychom je mohli sledovati ve všech jeho částech, bylo třeba zvláštního vodítka. Tato úvaha nám při tom byla nápomocna: vzhledem ke trojímu životu jsou též tři druhy utrpení nerozlučnými průvodci na cestě v tomto slzavém údolí: utrpení *tělesná*, totiž chudoba, nemoc a smrt; utrpení *duševní*, totiž nevědomost a blud; utrpení *mravní*, totiž narušivosti a jejich účinky. S touto cestovní mapou bolesti sledovali jsme v duchu člověka po plačtivé cestě, kterou kráčí od kolébky až ku hrobu.

Člověk se rodí a ortel smrti očekává jej někdy již na práhu života. Dobročinnost římská však přispíšíla si, a učinivši se prostřednicí mezi vražednou matkou a mladistvou obětí, dovedla zachrániti matce čest a dítěti prodloužiti život. Stojíme u brány Vítězné: na těchto neblahých místech, kde pohaný Řím poutal člověčenstvo k vozu vítězd, stojí nemocnice Duoha Svatého: jest to nejstarší a s neapol-

ským a milánským též nejkrásnější ze všech paláců vystavených chudasům.

Roku 1198 seděl Inocenc III. na stolici sv. Petra. Když se procházel kdysi po březích Tibery, bylo mu řečeno, že jeden rybář místo ryb vylovil z řeky tři dětské mrtvoly.

Moudrý papež byl tou měrou dojat, že dal ihned vedle nemocnice Ducha Svatého zříditi otáčivý stroj s výkladní skříní, do které se mohly vložit opuštěné dítky v každou hodinu ve dne i v noci. Přísně pak bylo zakázáno nejen dotazovati se po jménu vkladatele, nýbrž i hleděti za ním, když se vzdaloval. S opravdovou láskou, která má ruce, aby se nešťastných ujímala, avšak nemá mítí očí, aby meziminimi čini'a rozdíl, byly dítky tyto přijaty, pěstovány a odchovány v nemocnici Ducha Svatého. To bylo první a stálé útočiště pro mladistvé oběti určené k smrti. V Paříži byl první nalezinec zřízen od sv. Vincence Paulánského r 1678; v Londýně jest nalezinec teprve od minulého století.

V započatém díle Inocence III. bylo pokračováno v dalších stoletích a zdárně se pokračuje až dosavad za přispění dobročinnosti římské. Když mladí hoši dospějí k práci, jsou posláni do útulny ve Viterbě, která jest majetkem nemocnice Ducha Sv.; tam učí se nějakému řemeslu, které si sami vyvolí. Neujmeli se jich nikdo do sedmnácti let, dá se jim tolik peněz, co stojí jejich zaopatření po celý rok. Za tyto peníze mají si obstarati nástroje a potřebná náčiní ku provozování svého řemesla; mohou-li se již sami uživiti, bývají z ústavu propuštěni.

Dívky jsou podobně předmětem všestranné péče a tvoří v ústavě společnost asi šesti set osob. Za řízení zbožných paní vedeny jsou ke ctnostem a vyučovány ve všech pracích, které se shodují s jejich pohlavím. Veškero prádlo této ohromné nemocnice jest jim svěřeno; jedny zhotovují plénky pro nalezence, druhé žehlí rochetky neb zaměstnávají se vyšíváním.

Před sebou mají trojí budoucnost: ustavičný pobyt v ústavu, stav manželský neb řeholní. V prvním případě mají své živobytí zajištěno. V případě druhém dává jim ústav věno 450 korun. Avšak všimněme si dobře, jak opatrně počíná si dobročinnost římská. Za výbavu tuto musí býti manželem koupen svobodný majetek, aby tato dcera Prozřetelnosti nepřišla někdy o věno své. Konečně, vstoupí-li

do řehole, stará se ještě ústav o její potřeby. Avšak to ještě není všecko; slavné paměti Lev XII. ustanovil, aby i mladým sirotám, které přijaty byly za vlastní, bylo vyměřeno věno splatné od ústavu, měly-li by se vdáti nebo vstoupiti do kláštera.

My blahořečili jsme této rozumné péči, kdežto spokojený zevnějšek, červené tváře celého zástupu dívek, nádherné stavby obydlených budov, to všechno prozrazovalo a hlásalo našim zrakům mateřskou starostlivost a královskou štědrost lásky křesťanské. My však viděli jsme pouze nepatrnou část této veliké nemocnice. Brzy otevřely se před námi rozsáhlé síně. Všechny jsou nádherně dlážděné, vysoké, dobře provětrávané, a většina z nich jest okrášlena potěšitelnými malbami, které připomínají zázračná uzdravení Spasitelova. Po stranách jest několik řad postelí: všech dohromady jest asi 1616.

Každá siň má jméno některého svätce, který jest její patronem, nebo jméno papeže, který ji vystavěl neb okrášlil. Na všech místech připomíná se nám Pius VII. Pro vlastní utrpení nemohl tento vznešený vězeň z Fontainebleau zapomenouti na utrpení nemocných ubožáků. Na jeho rozkaz byly na budovách vykonány značné opravy; lázně byly opraveny, ohniska v síních nahražena kamny, zřícen velmi krásný, prostranný, pěkně osvětlený, vzdušný, vodou a mramorovými stoly hojně opatřený operační sál: žádná nemocnice v Evropě nemá sálu tak bohatě všemi potřebami opatřeného.

Síně zahřívají se v zimě troubami, které vycházejí z kotlů zasazených v prostředku; nad těmito jsou veliké nádoby z cínované mědi, které obsahují první nápoje pro nemocné. Čtyřikrát za den bývá nemocnice čistěna, každý měsíc bývá podlaha umývána a prádlo se obnovuje dle potřeby. Je-li matrace pošpiněna neb umře-li na ni někdo, bývá hned za novou vyměněna.

Na jaře, kdy jest méně nemocných, čistí se postele, natírají se lavice a líčí se stěny. Aby udržován byl čistý vzduch, jest postaráno o ventilaci a síně napouštěny bývají kyselinami. Pod podlahou každé síně teče po celé délce značné množství vody do kamenné roury, která přijímá všechnu nečistotu a odnáší ji dvěma proudy do Tibery.

Tolik péče věnuje se čistotě ústavu, že i největším požadavkům může býti vyhověno.

Postele skládají se ze železných podpěr, z natřených prken, ze slamníku, z matrace, podhlavnice, podušky ze lněných plachet, z jedné vyšívané přikrývky pro léto a ze dvou přikrývek vlněných pro zimu. Mezi dvěma a dvěma postelemi jsou mramorové stolíky zaražené do zdí, na něž se kladou potřebné věci pro nemocné. Vedle každé postele vidíme malé tabulky, na kterých se poznamenává, jaký jest stav a léčení nemocného, jaké pokrmy má požívat a zda-li byl již zaopatřen svatými svátostmi.

Pokrmy se roznášejí od sedmi do devíti hodin ráno a od půl třetí do páté hodiny večer, podle toho, jaké jest roční počasí. Pro útěchu nemocných, jaké jest schopna toliko láska křesťanská, hrává se třikrát za týden při jídle na varhany. Neděle poskytuje nám krásnou podívanou; ze všech ulic přicházejí údové bratrstev, kteří nabízejí laskavě své služby nemocným. Jeden přináší pečivo, druhý upravuje postele, třetí holi vousy, čtvrtý podává pití atd.

To všecko se děje pro tělo; avšak jak se to má s duší, o kterou se často tak málo dbá v nemocnicích jiných národů? Řím zná její velikou cenu a má o ni podivuhodnou péči. Dvanáct duchovních bydlí v ústavu; ve dne v noci jsou pohotově, každý den slouží mši svatou v jednotlivých sálech, přisluhují svatými svátostmi a přispívají i jinak nemocným. Ano, děje se ještě více; aby nemocným bylo umožněno vykonati své křesťanské povinnosti, jest dle předpisu Klimenta IX. každý řád duchovní povinen jednou za měsíc vyslati ze sebe dva členy ku zpovídání; v ústavu mají se zdržeti nejméně pět hodin.

Několikrát za den prochází kněz síněmi, pozdrží se u každého na chvíli a vnuká hlasitě spasnou myšlénku, buď aby nemocného potěšil, buď aby jej povzbudil k lítosti nad svými poklesky. I jiné zbožné osoby přicházejí obzvláště v neděli, aby konali rozličné skutky duchovního milosrdenství.

Procházíme-li se těmito rozsáhlými síněmi, zdá se nám, že u každého bolestného lůžka vidíme sv. Kamila, onoho proslaveného obyvatele nemocnice Ducha Svatého, který po několik let probděl celé noci u hlav nemocných. Zatím o něm nic víc neřeknu; shledáme se s ním později.

Skoná-li nemocný, ponechá se dvě hodiny ve své vlastní

posteli; potom jest přenesen do umrlčí komory, kdež zůstane po celých čtyři a dvacet hodin. Ruka jeho jest pomocí provazu spojena se zvonkem ve světnici, kde jest ve dne v noci jeden ze strážníků. Upadl-li nemocný toliko do mdlob a zdánlivě jest mrtev, dá hned známí zvonkem při nejmenším pohnutí rukou.

Každý večer po klekání shromáždí se zbožné bratrstvo na místě, kde jsou uloženy mrtvoly. Na to naloží je na přikrytý vůz a s pochodněmi v ruce doprovodí je na hřbitov Janikulský. Není-li tu žádných mrtvol, což se často stává, jde rovněž na hřbitov a tam pomodlí se na hrobech. Co se děje s nemocným, uzdraví-li se, uvidíme později.

Když se přiblíží výroční svátky, shromáždí se četná rodina do kaple, kde připravuje se ku přijetí svátostí v den slavnostní. Po celou dobu svatopostní konají se přípravná duchovní cvičení k velikonoční zpovědi a přijímání. Ejhle, co činí Řím, o němž se vykládá, jako by nic neučinil; a činí tak odedávna bez chlouby a světského hluku! Takovou úctu chová k trpícím údům Ježíše Krista, takovou jest láska mateřská u jejich bolestného lůžka. Mezi všemi městy světa křesťanského kolik jest jich, neb jestli pak aspoň jedno, které by Řím předčilo neb se mu aspoň vyrovnalo?

30. ledna.

Dobročinnost římská k novorozenátkům a sirotkům. — Nemocnice sv. Rocha in Ripetta. — Panna Maria in Aquiro. — Dílky učencovy.

Krásná obloha, včerejší dojmy a večerní výsvětlivky při naší návštěvě u Svatého Ducha vyzývaly nás, abychom stopovali dále dobročinnost římskou. Včera zastavili jsme se na prahu života, u kolébky dítěte, které bylo jejím přispěním vyrváno hrázám předčasné smrti. Jen výmínečně pozdrželi jsme se včera v nemocnici Ducha Svatého, v tomto shromaždišti všech útrap a nemocí lidských. Dnes půjdeme dále cestou, kterou jsme včera naznačili. Pravili jsme již, že prvním dobrodiním dobročinnosti římské jest zachrániti dítě a vzíti v ochranu kleslou matku. Víme již, jakým způ-

sobem má býti dítě zachráněno, zbývá nám ještě poznati, co děje se dále, aby žena netrpěla na dobré pověsti.

Ve svých naukách o obecné dobročinnosti napsal P. Gerando toto: „Porodnice má býti na místě odlehlém; osoby přijaté mohou, ale nemusejí oznámiti svůj domov a své jméno, seznam jmen zachová se vždy v tajnosti, úředníkům a služebníkům v ústavu ukládá se za povinnost míti v patřičné účtě a šetřiti toto tajemství, cizinci nemají do ústavu přístupu . . .“ Tato pečlivá opatření, kterými má býti zachována rodinná čest a především *zabráněno vraždění dítěte*, o nichž naši lidumilové toliko snili, prováděl Řím již odedávna.

My však shledali jsme opatření tato ještě láskou křesťanskou zúšlechtěna v nemocnici sv. Rocha. Roku 1500 zasvětilo bratrstvo sv. Rocha kostel a nemocnici s padesáti postelemi pro neduživce rozličného druhu svému svatému ochránci. Roku 1770 nařízeno bylo brevem Klementa XIV., že přijímati se mají pouze ženy těhotné, a tak děje se doposud.

Žádná jiná místnost nemohla se lépe hoditi k podobnému účelu. Hlavní brána nevede na veřejnou cestu, nýbrž na nádvoří, které má dva východy, z nichžto jedním vychází se na pusté náměstí s několika prázdnými ulicemi. Ženy potřebují se jen přihlásiti u převorky, že chtějí býti přijaty a na útraty ústavu vydržovány po čas svého těhotenství a osm dní po něm. Nikdo se jich netáže po jménu, po zaměstnání neb po jiných okolnostech, které by je mohly prozraditi. Dobročinnost římská jde ještě dále: dovoluje jim zahaliti svůj obličej, aby je žádný nepoznal. Umře-li některá z nich, jméno její není zapísáno do seznamu. Rozeznávají se toliko od sebe řadovými čísly.

Takto chráněna jest čest rodiny a *bráněno jest vraždám dítěte*. Jakoby ještě tato opatrnost nedostačovala, jest ústav prost veškeré pravomoci soudní jak světské tak duchovní. Vchod zapovídá se nejen mužským, ale i ženám příbuzným, ať jest postavení jejich jakékoli. Přístup má toliko lékař, ranhojič, duchovní, paní a ženy přísluhující. Sotva že se dítě narodí, jsou přeneseny do nemocnice Ducha Svatého; matky, které mají v úmyslu dítě sobě podržeti, poznamenají si je, aby je mohly snáze poznati. Obezřetnosti této jest potřebí, po-

něvadž při nemanželském rodě nebylo by možno svěřiti dítky jejich vlastním matkám, jichž jména a stavu nikdo nezná.

Nemocnice sv. Rocha skládá se z jednoho velkého sálu a z několika menších nově přisavlých. Jeden z nich určen jest k lékařským operacím. Postelí jest dvacet a v čas potřeby i více. Každá postel má své záclony a stěnu, která ji odděluje od druhých.

Všechny tyto Magdaleny jsou přidržovány ke spořádanému životu. Každého dne obcují mši svaté, dostává se jim poučení od představené a od duchovního, konají rozličné pobožnosti, očišťují se svátostí pokání, a je-li jim možno, přijímají Svátost oltární pro posilu duševní.

Poznali jsme právě, která dobročinnost lidská zachraňuje život novorozenátka a chrání čest matčinu. To bylo první zastavení na naší pouti; podruhé zastavili jsme se u kolébky. Avšak opuštěné dítě není samojediné nešťastným. Jak mnoho jest jiných, kteří jsouce sirotky od útlého mládí, zůstávají bez podpory, bez chleba a bez přístřeší. Řím je všechny za své přijímá. A při této v pravdě mateřské péči jeví něžnost a důvtip tisíckrátě vzácnější, nežli obsahují všechny jeho památky starodávné neb mistrovská díla novověká.

Sirotci dělí se dle schopností na několik tříd. Jedni věnují se studiím, druzí vzdělávají se v uměních a jiní učí se řemeslům. Nejednou vyšlehne z pod bídných hader jiskra důvtipu a výtečného nadání. Prozrazuje-li tudíž mladý chovanec vlohy ke studiím, pošle jej Řím do ústavu Panny Marie *in Aquiro*: odebrali jsme se tam též. Tato útulna pro sirotky byla zřízena r. 1540 na naléhání sv. Ignáce z Loyoly. Láskyplný kardinál Salviati obnovil budovy a založil kolej, která má po něm své jméno. Papež Lev XII. svěřil řízení ústavu otcům *Somaschům*.

Přijat může býti jen ten, kdo jest narozen v Římě, nemá otce, a jest stár více než sedm a méně než deset let. O osmnácti letech opustí žáci kolej; nyní jest jich padesát. S potěšením patříme na zdravý a červený obličej pod bílým kabátem, který v ústavu každý nosí a pozorujeme bodrou veselost u dětí původně odsouzených toliko k utrpení a strádání. Při vchodu vstoupíme do pokoje ozdobeného nápisý a obrazy dobrodinců. Zde dovoleno jest matkám jednou za

týden navštívit své syny, aby se udržoval svazek synovské a bratrské lásky.

Někomu se bude zdáti, že výchova těchto chudobných dítek jest příliš vznešenou; uvážiti však musíme, že v takovém rozsáhlém městě jako jest Řím, ztratí často dítky otce, který poctivou prací velmi slušně živil svou rodinu. A takové dítky, které již doma jemně byly vychovávány a k učení přidržovány, nalézají v ústavu Panny Marie útulek, který se srovnává s jejich původním určením. Zítra si budeme všimati dále města Říma u vykonávání tohoto mateřského úkolu.

31. ledna.

Křest pana Ratisbonna. — Pokračování ve zkoumání Říma křesťanského. — Dobročinnost římská k sirotkům. — Apoštolský hospic sv. Michala. — Jeho původ. — Jeho čtyři rodiny čili čeledě. — Jeho uspořádání.

Dříve než jsme pokračovali u započatých obchůzkách, byli jsme přítomni obřadům, nebo řeknu raději, že byli jsme svědky události, jejíž upomínka nevymizí nikdy z naší paměti. Pan Ratisbonneměl býti dnes pokřtěn. Od obrácení jeho uplynulo pouze deset dní; avšak zázračný vyučenec všemu se již vyučil, a hlavní kardinál Mezzofanti, jemuž bylo svěřeno vyučování novokřtěnce, nemohl se dosti nadíviť velikému důvtipu a chápavosti, kterými milosrdný Bůh obdařil tuto omilostněnou duši. O osmi hodinách byli jsme v kostele Gesù. Kostel byl již naplněn zbožným lidem, který byl žádostiv viděti mladého israelitu, jehož Maria svou rukou milostiplnou přivedla ku kříži. Francouzi zaujímali první místo, a vroucí zbožnost opanovala celé shromáždění. Ratisbonne, doprovázen jsa knězem Villefortem a svým kmotrem Bussiérem, stál blíže vchodu. Dle starodávného obyčeje byl oděn v bílý šat novokřtěnců.

Zástupce Jeho Svatosti kardinál Patrizi vyšel brzy na to, oděn jsa biskupským rouchem, z kaple sv. Ignáce a počal nad novokřtěncem říkati modlitby a konati známé obřady; my jsme jej pozorně sledovali. Zaklínání a mazání svatým olejem bylo ukončeno; najednou měl se mladý israe-

lita podrobiti nenadálé zkoušce. Před nedávnem ještě rouhal se jako Šavel Pánu Ježíši a jeho učení; bylo slušno, aby veřejně odpykal tento přestupek. „Polibte zemi!“ pravil mu kardinál, a on bez rozpaků a bez váhání políbil zemi, dokazuje tím veškerému přítomnému lidu, že jest v pravdě křesťanem, poněvadž již ve svém mladistvém věku tušil, že pokora jest branou vedoucí ku pravdě a blaženosti. Výmluvné to naučení pro nás, kteří často zapomináme, že Ježíš, náš učitel, byl tichý a pokorný srdcem.

Není již žádné pochybnosti; Duch Páně jest s novokřtěncem, a kardinál jej právě uvádí do kaple sv. Ignáce, tuto milovanou ovečku, kterou právě vyrval satanovi. Kterak máme vypověděti všechny city, které zmítaly shromážděním? Jaká to podívaná! Pan Bussières, na víru to obrácený protestant, uvádí žida do lůna církve katolické! A ještě k tomu jakého žida! Mladého Francouze, starého 28 let, v plnosti své síly, rozumu a nezávislosti; včera ještě bezbožného, vzdorovitého, rouhače, a dnes tichého jako beránka, který s sebou nechá dělati, co se komu líbí! Jeho tvář svědčí o stálosti a mírnosti, jeho dlouhý, černý vous, vážné chování, jeho bílý oděv, to všechno přenášelo myšlenky naše do dob prvotné církve: každý by byl řekl, že jest to křesťan z katakomb, který očekává mučednickou smrt.

To jsme všechno vlastníma očima viděli. Ó, kěz by byli mohli všichni naši mladí krajané okoušeti tohoto krásného divadla! Když se biskup otázal novokřtence: „Jaké jméno chcete si dáti?“ tu odpověděl tento s nadšeným výrazem vděčnosti a lásky: „Maria.“ Při svatém křtu a biřmování měl abbé Dupanloup úchvatnou řeč, načež počala mše svatá. Ve slavnostním okamžiku sv. přijímání byl Ratisbonne tak dojat, že bylo třeba jej podržovati, aby mohl přistoupiti ke stolu Páně, a když přijal chléb andělský, mohl jen za přispění pana Bussièra povstati. Proud slzí kanul mu po tváři a on klesal pod tíží mohutných dojmů.

S jakým nadšením zpívalo celé shromáždění *Te Deum*, které opakovali andělé s nevýslovným jásáním; neboť psáno jest: „Větší radost jest v nebeském Jerusálémě nad obrácením jednoho hříšníka, nežli nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují.“ Oblaženi byvše štěstím a radostí církve svaté a vnitřní rozkoší našeho nového bratra, dali jsme se do dalšího zkoumání křesťanského Říma.

Dává-li sirotek na jevo chuť a nadání k umění, přispívá mu veliký hospic sv. Michala všemožně, aby se zdokonalil v umění. Projdeme-li rychle město, přijdeme přes Tiberu, na *Velké nábreží*, kde se nalézá nové jeviště dobročinnosti římské. Dříve než dovnitř vejdemo, bude záhodno seznámiti se s jeho původem.

V šestnáctém století žil v Římě zbožný křesťan jménem Jan Leonard Ceruso. Dojat byv útrpností k chudým a opuštěným dítkám, které krutou zimou r. 1581. velmi se rozmnožily, bral je s sebou do chatrného domku blíže paláce Chigi. Muž ten vyučoval mluvnici a poněvadž vyslovoval často několik latinských slov, dostalo se mu přezdívky *Učence*, kteréžto jméno bylo přeneseno i na dítky. Nazývalyť se *dítkami učencovými*. Svých žáků upotřeboval ku zametání ulic za mírnou náhradu od obchodníků. On sám chodil po městě v modrém kabátě sahajícím po kolena, s růžencem na krku, s holou hlavou, s bosýma nohama a tak pokorně, že svatý Kamil nazýval jej *němým kazatelem*.

Po jeho smrti byl malý ústav přivtělen k hospici sv. Michala. Tato nová útulna má původ svůj od Tomáše Odeskalchiho, synovce papeže Inocence XI. Když přišel jednou do Svaté Havly, kde jeho strýc Marek Antonín dával chůdům nocleh, všiml si tam několika utečenců z domu otcovského, o které se nikdo nestaral. Bylo vidno, že těmto dětem nevede se valně v obecných spárnách, i shromáždil je v jednom domě na náměstí Margana, kdež je zaměstnával pracováním surové vlny. Bylo jich tenkrát třicet, ale brzy dostoupili počtu šedesáti. Pan Odeskalchi přilnul k dítkám tou měrou, že jim r. 1686 koupil na velkém nábreží Tiberiském veliké prostranství, na kterém dal vystavěti hospic.

Rozumnou a neunavnou péčí papežů, v jejichž majeték přešel hospic r. 1691, dospěl Svatý Michal onoho stupně dokonalosti a zdaru, kterému se každý dosud obdivuje. Dle výpovědi cizinců nemůže se žádný ústav podobný co do pohodlnosti a nádhery měřiti se Svatým Michalem. V hospici sv. Michala jsou čtyři veliké rodiny úplně od sebe oddělené: rodina starců, stařen mladých hochů, a dívek.

Starci musejí býti Římané, nebať obyvatelé v Římě usedlí od pěti let. Nepřijímají se však takoví, kteří mají nemoci nezhojitelné a b nákažlivé. Rozdělení jsou na dvě třídy: první třída skládá se z těch, kteří majíce ještě dosta-

tečné zdraví, mohou pomáhati při kuchyni, v komoře, v jídelně a. p.; jsou též vrátnými, dohlížiteli neb hlídači a pracují též v dílnách určených pro mladíky; ostatní, kteří jsou věku pokročilejšího a zdraví nestálého, jsou od veškeré práce osvobozeni.

První obývají velikou spárnu sv. Xista; druzí bydlí v síni, která má jméno velké nemocnice, totiž sv. Michala, odkud mají pohodlný vchod do jídelny a do kostela. Kněz převor řídí celou společnost, skládající se nyní ze sta a dvaceti osob, z nichž sto živeno jest zdarma, dvacet pak za mírný poplatek. Starcům jest dovoleno vycházeti v jisté hodiny, onino pak, kteří pro slabotu vycházeti nemohou, mohou užívatí kryté chodby.

Stařen jest asi devadesáte; připočteme-li k nim třicet dívek služebných, máme společnost sto dvaceti osob. Zamestnávají se pletením punčoch, šitím nových a opravováním starých šatů. Mladé dívky přidělené k této společnosti mají na starosti prádlo starců, žen a mladíků.

Prošli jsme s opravdovou zálibou tuto velikou část budovy, která jest útlukem pro první rodinu u sv. Michala: pořádek, čistota a zdravé vzezření chudých starců jest největší chválou kázně zavedené sem od Tostiho. Avšak hlavním předmětem naší návštěvy byli mladí sirotkové; pospíšili jsme si shlédnouti jejich příbytek. Sotva že vkročíme do dveří této útulny, již objeví se nám opět milé jméno Innocence XII., který ozářen jest nesmrtelnou gloriolou lásky k bližnímu. Tento slovutný papež, který svou štědrostí značně přispěl k velkolepému zdaru tohoto apoštolského hospice, tak miloval tyto sirotky, že nazýval je svými synáčky, a že navštívil je nejméně čtyři a šedesátkrát. Na památku této něžné dobroty oslavují chovanci výroční den jeho úmrtí slavnými službami Božími.

Tento hospic má dvě stě mladíků rozdělených do šesti pokojů, které mají pojmenování od svých svatých patronů: sv. Michala, sv. Františka Xaverského, sv. Filipa, sv. Petra, sv. Pavla, sv. Karla a sv. Inocence. Každý pokoj má jednoho představeného a dva jeho náměstky, nazvané *dekurioni*, kteří jsou vybráni z nejhodnějších a nejnadanějších chovanců. Kněz ředitel bdí nad duchovní kázní ve společnosti. Aby se podporovala též láska rodinná, jest žákům někdy dovoleno jíti k obědu ke svým příbuzným.

V útulně pro starce zavládá pokoj a klid; zde naopak převládá živost, činnost a pohyblivost. V hořejších pracovnách vidíme mladé sirotky, kterak se bedlivě učí řemeslům a svobodným uměním. Postupně kráčeli jsme dílnami tiskařskými, knihařskými, krejčovskými, sedlářskými, stolářskými, zámečnickými a kovářskými. Co se týče umění, viděli jsme dílnu na ozdobné zboží čalounické, která jest jedinou v Itálii, dále dřevorytiny, ozdobnictví, malířství, řezbářství, mědorytectví a kovolitectví. Na práce dohlížíjí výteční mistři a učitelé v každém umění. Mimo to vyučuje se lučbě, strojnictví, praktickému měřictví, hudbě a písemným vědomostem.

Co máme říci o spokojenosti, která vládne v tomto domě a která jest výronem otcovské kázně? Cestující jest mile dojat při pohledu na tyto hošíky, kteří dovedně umějí vládnouti štětcem a rytce, kteří povstanou při jeho příchodu a dávají na jevo bázlívu skromnost mladistvého umělce, spojenou se živostí italskou. Ovšem, že všechno to přispívá k tomu, aby se v ústavě stali účastni života rodinného, který byli ztratili. Jejich jednotvárný ale přece spokojený život přerušen bývá čas od času nevinnými slavnostmi. Každoročně v čas masopostní baví se chovanci hudbou a zpěvem, pořádají divadla, kterých se smějí též účastniti venkovští hosté.

Čtvrtá rodina apoštolského hospice není méně zajímavou. Dvě stě čtyřicet mladistvých dívek, v devíti prostranných místnostech cvičí se pilně v pracích svého povolání. Každá místnost podléhá dozoru jedné starší dívky. Představená a její zástupkyně voleny jsou na tři léta z dívek nejpokročilejších a nejhodnějších. Bylo úplné ticho, když jsme vkročili; všechny dívky hleděly si pilně své práce. Při slovech kněze, který nás provázel, pozvedly své hlavy, a z jasných tváří zářila jim radost a dobrá mysl, které byly znamením dobrého svědomí.

Ve výchově jejich obsaženo jest vše, co přispívá, aby se z nich staly kdysi hospodyně v pravdě křesťanské. Kromě náboženství jsou vyučovány ve čtení, psaní, v počtech, v hudbě a vyšívání. Jsouce zaměstnány také v kuchyni a při prádle, připravují se tak užitečně k pracím hospodářským. Mimo to zhotovují všechny okrasy pro družinu papežskou a k jejich vlastnímu povzbuzení ponechává se jim po-

lovice z výdělku. Některé z nich zhotovují předměty hedvábné, vlněné a pentle buď pro potřeby domácí anebo pro obchodníky. Chtějí-li, mohou zůstat v hospici, ale mohou se též provdati neb vstoupiti do kláštera. Arcibratrstvo Zvěstování Panny Marie přispívá jim ročně na věno jedním stem římských tolarů.

I ve příčině duchovní jest o ně pravidelně a dostatečně postaráno. Hospic sám pro sebe jest farností. Všechny čtyři rodiny mohou býti každého dne na mši svaté, modliti se růženec neb konati jiné pobožnosti. Farář a kaplan podporování jsou dvěma kněžími při zpovídání mladíků, dvěma při zpovídání dívek, jedním při zpovídání starců, a jinými ještě, kteří přijdou z vlastní horlivosti o spásu duší. V neděli modlí se mládež hodinky; starci mohou se svatě připravovati na šťastnou hodinku smrti a během roku konají všichni společně duchovní cvičení dle návodu sv. Ignáce.

1. února.

Návštěva u kardinála Maie. — Římská dobročinnost k sirotkům. (Pokračování.) — Hospic Panny Marie Andělské. — Hospic Tata Giovanni.

Noc nás zastihla u sv. Michala; avšak my jsme opustili tento zajímavý ústav s úmyslem, že jej opět někdy navštívíme: nebyliť jsme dosud ve vězení kajicníků. K vůli zachování pořádku vydal jsem se dnes na opačnou stranu Říma, kde jest náměstí *de' Termini*. Před odchodem byl jsem představen jednomu z nejproslulejších členů posvátného kolegia, kardinálu Angelu Maiovi. Tento učenec prvního řádu vyznamenal se svými spisy o rukopisech vatikánských.

Po rozmluvě dosti dlouhé, v níž ukázal se býti velmi laskavým, dovolil mi věhlasný kardinál prohlednouti si jeho knihovnu, která patří bez odporu mezi nejbohatší a nejlépe spořádané knihovny soukromé v Evropě.

Přiměv mne ke slibu, že jej ještě jednou navštívím, dovolil mi kardinál laskavě, abych se odebral za svými společníky. Za malou chvíli byli jsme na náměstí *de Termini*. Překročili jsme práh lázní Diokleánových. V těchto prostranných budovách, které byly kdysi věnovány bez-

uzdným rozkošem starého Říma, vystavěl Řím křesťanský přívětivou útulnu *Panny Marie Andělské*. Jako u sv. Michala jsou i zde čtyři velké rodiny.

Mladiství sirotkové, jejichž útlé mládí nedopouští ještě učit se řemeslu, učí se čtení, psaní, počítání a náboženství; ostatní mají též vyučování po ukončených svých pracích. Škola hudební, nečiníc žádné újmy ostatnímu zaměstnání, tvoří kapelu hudebníků, která již podala důkazy o své dovednosti.

V ústavě vyučuje se obuvnictví, krejčovině, tiskařství, barvířství, zámečnictví, kloboučnictví a stolářství rozličného druhu. Z dílen těchto pocházejí ony lehouché židle, které jsou světoznámy pod názvem *Chiavari*.

Kongregace Dcer útočiště, zavedená v Římě před deseti lety kněžnou Terezií Doria Pamphili, řídí společnost žen. Osířelé dívky předou vlnu a len, zabalují židle zhotovené od mužských umývají a perou pro dům. Zde, jakož i v jiných útulnách římských zůstanou tak dlouho, pokud se nevdati, nevstoupí do kláštera neb nedají se do služby v domech soukromých.

V těchto velkých ústavách, o kterých jsme právě mluvili, bývají dítky ustavičně; jsou však ještě ústavy jiné s jiným způsobem výchovy: jest to ústav, o kterém nám v Římě poví každé dítě a který znám jest pode jménem *Tata Giovanni*. Chtěli jsme se seznámiti s tímto novým vynálezem dobročinnosti římské; odebrali jsme se tudíž tam a cestou dověděli jsme se o příhodách zakladatelových. V minulém století žil v Římě chudý zedník jmenem Giovanni Borgi. Každou neděli a svátek chodil do nemocnice Ducha Svatého obsluhovati nemocné. Nemaje jim co dáti, popravoval a ustýlal jim postele, holil nemocné a prokazoval jim všechny služby, jaké možno očekávati od věrného služebníka.

I přihodilo se mu často, že potkal na ulici dítky špatně ošacené a špatně obuté, které by byly vyrostly v nepravosti a zahálce. Osud těchto ubohých dítek bolestně se dotkl srdce tohoto láskyplného dělníka. Proto pozýval k sobě ony dítky, které byly nemocné, aby jej navštívily v jeho domě a tak dlouho u něho zůstaly, až se uzdraví. Pomocí několika příspěvků vzal je k sobě, ošatil je a posílal do učení k mi-

strům do města; sám je vyučoval katechismu a připravoval ku přijetí svatých svátostí.

Slechetní dobrodincové podporovali jej svou radou i penězi. Zmíním se mimo jiné o slavném kardinálu di Pietro, který byl hlavní oporou Pia VIII. při strašných zkouškách a útrapách jeho ve Fontainebleau. Najal pro Giovanniho a jeho malé chráněnce velikou světnici v ulici *via Giulia* a slíbil, že mu bude dávat měsíční příspěvek 30 tolarů; to stačilo ku výchově 40 sirotek. Borgi nazýval je svými dětmi a tito zase nazývali jej svým *tatíčkem*.*) Odtud pak dalo se celému ústavu jméno *Tata Giovanni* (tatíček Jan). Pius VII., jehož srdce bylo tak šlechetným, byl předním ochráncem Borgiovým. Nespokojil se pouze tím, že zakoupil pro něho dům, nýbrž obcoval s ním velmi laskavě jakož i se sirotky, které často poděloval dárky v sakristii sv. Petra.

Ačkoli sám Giovanni v písmě se nevyznal, cítil přece potřebu vzdělání a dal své děti vyučovati ve čtení, psaní a počítání. Nyní vyučuje se mimo to základům ornamentiky, kreslení a měřictví, kteréžto znalosti jsou velmi důležitý pro řemeslníky; avšak hlavní snaha směřuje k tomu, aby byla srdce jejich zušlechtěna vyučováním náboženství a pravou zbožností.

Brzy jsme se mohli sami přesvědčiti o tom, co jsme slyšeli. Před polednem byli jsme u sv. *Anny Stolařů*, kde jest hospic *Tata Giovanni*. Zařízení ústavu jest následující: Šest pokojů jest obýváno dětmi; každý pokoj má význačné pojmenování: Pokoj sv. Josefa, sv. Filipa, sv. Petra, sv. Pavla, sv. Stanislava, sv. Kamila a Ludvíka. Poněvadž uspořádání celého ústavu jest velmi jednoduché, mají také sami hoši, kteří jsou vybráni z nejhodnějších a nejstarších, dohled nad jednotlivými pokoji; vycvičenější z nich vyučují své kamarády v základních vědomostech. Dobří a ctnostní kněží i nekněží přicházejí často u večer rozdávat almužnu náboženského a vědeckého vyučování. Péče o vnitřní kázeň a výchovu jest svěřena dvěma duchovním. Dítka vstávají časně z rána a od útlého věku vyučují se řemeslu v dílnách městských.

Zbožný muž obstarává místa těmto žákům a často do-

*) Papa neb Tata.

tazuje se po jejich pokroku a chování. Tím způsobem se stává, že ústav nemá mnoho potřeb; neboť hoši mohou si vyvoliti stav dle své vůle, sil a nadání, tak že mezi stem a dvaceti žáky jest nyní třicet rozličných řemesel. O dvaceti letech bývají propuštěni, poněvadž jsou s to, sami se vyživiti. Počestné chování, jakým se ve světě vyznamenávají, dokazuje, jaký vliv mají podobné ústavy na veřejnou mravnost.

2. února.

Hromnice. — Svěcená hromnička. — Římská dobročinnost k sirotkům — Svatá Kateřina Františkánů. — Čtyři světci korunovaní. — Žebračky. — Zoccolletto. — Opatrovna Panny Marie Bolestné. — Opatrovna Boromejská, opatrovna božské Prozřetelnosti a sv. Eufemie.

Od rána bylo slyšeti výstřely z děla na hradě Andělském. Ze všech veřejných budov i četných soukromých paláců vlály korouhve papežské, skvělé ekvipáže projížděly ulicemi, vojáci procházeli se ve sváteční uniformě a krásné slunce římské ozářilo brzy tento pohyblivý obraz. Byl dnes svátek Hromnic, výroční to den povýšení Řehoře XVI. na stolec papežský. Ve Vatikáně udělovaly se audience a všem chudým udělovala se almužna; náboženství samo posvětilo svou vznešenou nádherou tento den tak drahý všem katolikům; srdce naše zároveň s Římány radosti jásalo, a my odebrali jsme se k sv. Petru.

Radost naše se zdvojnásobila při pomýšlení, že se nám dostane svíce posvěcené rukou samého sv. Otce. Poněvadž jsme měli lístky, bylo nám dovoleno zaujati místa na zvláštních tribunách, kde již byl veliký nával vznešených osobností s bohatými stejnokroji všech národů. Před námi seděl Dom Miguel s ovdovělou královnou ze Sardinie a opodál kralevič pruský; neboť i protestanté jsou zvědaví v Římě na naše obřady. Mnozí z nich přišli s námi polibiti kříž, který se třpytí na střešici papežově, přijati svíci z jeho ruky a pokleknouti před jeho posvátnou osobou.

S hlubokým pocitem vděčnosti a radosti přijali jsme papežskou svíci. Ó, kéž by na smrtelném loži svítila nám

v bezvládných rukou jako věrný odznak života osvíceného vírou a korunovaného láskou k bližnímu!

Vyšedše z kostela sv. Petra, dali jsme se do dalšího zkoumání dobročinného Říma. Poznali jsme již mateřskou péči, jakou věnuje město papežů osiřelým hochům.

Za těmito však jest bytost ještě slabší, která jest téměř ničím, a proto zasluhuje ještě větší péče mateřské: jsou to osiřelá děvčátka. Kdož to vypoví, co všechno pro ně Řím podniká? Žádné město na světě neprojevuje tolik starostlivé péče a vytrvalé šlechetnosti ve prospěch těchto dívek, které jsou pro svou slabost vystaveny neščáslnému nebezpečnatví a jejichž život bývá příčinou spásy i zkázy pro veřejnou mravnost. Mimo hospice sv. Michala a Panny Marie Andělské jest ještě veliký počet jiných útulen otevřených osiřelým dívkám: zaklepali jsme na všechny dvěře.

Na předním místě jest sv. *Kateřina Františkánů*. Dva světci, s kterými se v Římě často setkáváme, jedná-li se o skutky milosrdné, totiž sv. Filip Nerejský a sv. Ignác dali vznik touto ústavu, jehožto obyvatelstvo se skládá ze sester sv. Augustina, ze ženských sirotečků a z mladých dívek šlechtických. Tyto poslední jsou řeholicím svěřeny na výchovu a platí sobě zaopatření. Sirotky, které jsou vychovávány zdarma, nazývány jsou dcerami ústavu. Oboje vedou týž způsob života, avšak stravování jest poněkud lepší než v jiných ústavech, poněvadž se tu přijímají dívky z rodin více chudých, ale vynikajících.

Provádají-li se, dá se jim věnem sto padesát římských tolarů; stanou-li se řeholicemi v klášteře, nemusejí nic přidávati k věnu, kterého se jim dostane od ústavu; přijdou-li však odjinud, musejí přinést jakožto výbavu čtyři sta tolarů.

Všechny jsou zaměstnány ženskými pracemi, které se potřebují v ústavě neb objednány jsou od cizinců. V prvním případě nedostávají platu, ve případě druhém patří jim celý výdělek. Dle zbožného obyčeje odřikávají schovanky každého dne večer kajicné žalmy za zemřelé dobrodince. Prošedše část města, octli jsme se na hoře Céliu, kde nás čekal jiný pomník dobročinnosti římské ve prospěch osiřelých dívek. Papež Pavel IV. otevřel tuto útulnu roku 1560.; pojmenována jest po *čtyřech Světcích korunovaných*, jejichž vítězství nám připomíná tento pahorek. Dcery sv. Augustina věnují se téměř zaměstnání jako sestry sv. Kateřiny. Sirotky

vychovávali se zde na dobré hospodyně, avšak jest jim volno zasvětit se Bohu v samém ústavě, který přijímá toliko své chovanky. Chtějí-li se vdáti, poskytuje jim věno *Arcibratrstvo Panny Marie in Aquiro*.

Už jsme byli blízko Kolosea a za několik minut přišli jsme do opatrovny *žebraček*. Jubilejní rok 1650. byl svědkem zrození tohoto nového útulku nevinnosti. Pod ochranou ctnostné kněžny de Latera ujímala se jedna zbožná a horlivá paní mladých a chudých dívek, které bloudily opuštěné městem, a živila je pomocí almužen, které byly v Římě za doby jubilejní mnohem hojnější než jindy. Proslulý jesuita Caravita přispěl ku pomoci tomuto novému výplodu, tak že opatrovna vzrostla počtem na sto osob.

Původně chodivaly tyto chudé dívky po ulicích, zpívajíce duchovní písně a sbíraly almužnu; odtud pak dostalo se jim jména *žebraček*. Tato ochranná proslula zhotovováním látek vlněných, a tuto svou dobrou pověst zachovala až do zmatků politických v posledním století. Za nynější doby však již nepředou vlny, poněvadž prý tím trpí jejich zdraví. Nicméně, poněvadž opatrovna má dosud výsadu dodávati vládě látky vlněné, dává je sama zhotovovati.

Když ve dny nedělní a sváteční rozličné opatrovny s dlouhými řadami dítek, v úhledném a jednoduchém kroji ubírají se do chrámových basilik, poskytuje Řím dojemné divadlo. Zdá se, jakoby dobročinnost římská s pýchou mateřskou ukazovala své četné dítky svým přátelům i nepřátelům, a přichozí cizinci bezděky musejí jí chválu vzdávati. Opatrovna pro *žebračky* jsouc umístěna v krásném paláci, považuje se za nejrozsáhlejší v městě Římě.

Starý Řím, chtěje zvěčniti vítězství svých vojevůdců, stavěl chrámy, obelisky a slávobrány; Řím křesťanský veden jsa jiným duchem, umístil na těchže místech pomníky svého klidného vítězství. Pahorek Eskvilin vábil nás, chtěje nám ukázati svatyni, kde náboženství a láska křesťanská pracují o závod na obnovení přirozenosti lidské.

Dříve než jsme vystoupili na pověstný pahorek, navštívili jsme útulnu *Sandálů* (Zoccolletto). Tímto jménem nazvány byly osiřelé dívky sv. Klementa a sv. Krescence pro zvláštní způsob jejich obuvi.

Přijdeme-li na pahorek Eskvilin, ukáže nám každé dítě skromný dům nazvaný *Opatrovnou Bolestné Panny*

Marie. Tážeme-li se po jejím původu, uslyšíme následující vypravování: Kniže Baltazar Odelkaschi potkal jednoho dne na ulici dvě chudá děvčátka opuštěná, která s pláčem prosila o almužnu. Jejich smutným vzhledem byv jat útrpností, rozhodl se, vyrvati je z nebezpečí, kterému byly vystaveny na veřejné cestě, a zavedl je do vlastního paláce, kde staral se o jich výchovu a výživu. Syn jeho Don Karlos, který zřekl se důstojnosti kardinálské a stal se jesuitou, připojil k nim později jiné dívky a vykázal jim k obývání dům na Eskvilinu. V den sv. Aloisa dal jim zvláštní učitelku a od té doby zamýšlel zříditi ústav k všeobecnému prospěchu.

Asi dva kroky odtud navštívili jsme opatrovnu *Boromejskou*. Zde shledáváme se s týmiž obyčejí, s týmž zaměstnáním, jako v útulnách ostatních. výbava jest odměnou za dobré chování a zajišťuje budoucnost mladistvé dívky. Dostoupivše až k Panně Marii Sněžné, pozdravili jsme Boží Máti, pod jejíž ochranou postaveny jsou téměř všechny opatrovny mladých dívek a přišli jsme do ulice *Čtyř vodotrysků*. Útulna *Trinitářů a sv. Eufemie* připomenula nám jména katolíkům obzvláště drahá; Leonard Ceruso, o kterém již víme, že se ujímal toulavých dívek, kardinál Baronijs a kardinál vikář Rustikuči byli zakladatelé a dobrodinci této opatrovny, která má asi čtyřicet chovanců. Horlivost, nevinnost a láska jsou domovem v této útulně, pro jejíž nepatrné budovy postačila by pouze polovice nynějších chovanců.

Jako u *Sandálů* dovoluje se i zde přicházeti cizím dívkám do ústavu na vychování. Kostel jest zároveň domácí oratoří, kamž chodí mladé dívky často vykonávati své povinnosti náboženské. Na procházky chodívají dle starodávného obyčeje domácího po pěti oděny bývají v černé šaty a mají vlněný šátek na krk, klobouk a závoj téže barvy; ve dny sváteční nevycházejí nikdy. Provádají-li se, neb vstoupí-li do kláštera, dostane se jim výbavou sto tolarů.

3. února.

Návštěva u kardinála Mezzofantiho. — Anekdoty. — Dobročinnost římská k osiřelým dívkám (pokračování). — Opatrovna Píova. — Panna Maria Útočištná. — Arcibratřstvo Zvěstování Panny Marie. — Kaple papežská v Minervě.

Dnešní den započali jsme návštěvou u kardinála Mezzofantiho. Často jsem potkal proslulého jazykověda v Propagandě, kde trávil večery. Jsa dobrosrdečný, přívětivý a skromný, přidružil se někdy k žákům a střídavě s nimi mluvil arabsky, turecky, arménsky, čínsky a dvaceti jinými jazyky s podivuhodnou lehkostí a dovedností. Když jsem vstoupil do jeho komnaty, studoval právě jižní bretonštinu, a byl jsem jist, že brzy dovede plynne mluvit s obyvateli z okolí měst Vannes a Plecaduec. Jeho Eminence ujistila mne o dvou důležitých událostech: o základní jednotě všech jazyků a o trojici nářečí jazyka původního, která se shoduje s trojím pokolením lidským.

Svědectví kardinálovo jest tím důkladnější, poněvadž jeho věda jazyková neobmezuje se toliko na povrchní znalost. Z nářečí, které zná, není jednoho, z něhož by neznal lidové výrazy, rčení, úsloví, přísloví a celý obtížný seznam jmen, z nichž skládá se prstonárodní řeč. Jednou tázal se jednoho z našich přátel, z které provincie francouzské pochází? — Z Burgundska. — U vás jest dvojí nářečí Burgundské; kterým mluvíte? — Já znám nářečí jižního Burgundska. — A kardinál dal se s ním do hovoru v jižní burgundštině s takovou zběhlostí, že mu to mohli záviděti všickni vinaři z okolí města Nuits a Beaume.

Jest známa též anekdota, kterou vypravuje lord Byron. Tento znamenitý básník a důkladný znatel několika jazyků domýšlel se o sobě, že ve znalosti jazyků není nad něho. Přišel do Bologně, kde zdržoval se tenkrát Mezzofanti ještě jako pouhý kněz, přál si jej viděti a zkusiti. Zkoumal jej v řečech cizích a konečně i v angličtině, odříkáváje mu nadávky, které zaslechl z úst lodníků, nosičů, honáků, pacholků atd. Když dokončil, otázal se jej skromný abbé: „Jest to již všecko?“ „Ano, jiných výrazů neznám, leč by je někdo vynalezl.“ „Chyba lávky! Mylordé,“ odvětil mu Mezzofanti; a na to jal

se mu vypočítávají na sta *zdvořilůstek*, o nichž se ani slovníku J. Bulla nezazdalo.

Ostatně sám lord Byron vypravuje tuto skutečnou událost takto: „Nepamatuji se, že byl bych si přál opět spatřiti některého z cizích literátů až na kardinála Mezzofantiho, který jest pravým divem jazyků, obrem v rozmlouvání, bloudící polyglotou*), která by byla mohla býti všeobecným tlumočnickem při stavění věže babylonské; pravý 10 div! a k tomu bez domýšlivosti! Pokoušel jsem se seznati jeho vědomosti jazykové ve všech řečech, z nichž znal jsem jenom některé nadávky pacholků, rozpustilců, zákeřníků, lodníků, námořníků, kormidelníků, člunařů, vozků, veturinů, poštmistrů atd. — a na divy! on zahanbil mne v mém vlastním nářečí.“

Odcházejce, pozoroval jsem, či lépe řečeno, vzpomněl jsem si, že máme hlavní masopůst. Lidové náměstí bylo pokryto kočáry, které pohybovaly se směrem ke Korsu, aby vyhazovali a zachycovaly *konfetti*. Jest třeba věděti, že lid římský v této době jest radostí jako opcejn. Nikdo by ani nevěřil, že žebrák jeden, chtěje ode mne dostati několik bajků, přál mi mezi jiným také *šťastné a veselé ostatky, padrone, un buon karnevale*. Co tomu říkáte? Kdyby u nás ve Francii někdo podobně přál knězi, jako tento Říman učinil mně, zdaž by se to nepovažovalo za výsměch, ano za hotovou urážku? Avšak v Římě není tomu tak; jiné kraje, jiné obyčeje. Někdy později o tom více promluvíme.

Sledující cestu, kterou jsme si vyštípili, obešli jsme Řím. Z nemocnice Ducha sv. jsme vyšli a nyní stáli jsme opět před touto první útulnou, kde láska k bližnímu čeká na člověka vcházejícího do života. Za Vatikánem vábil nás Janikul, chtěje nám ukázati své divy. Kráčeli jsme vedle sv. Petra in Montorio a přišli jsme na večer do *konservatoře Piovy*. Dva papežové nesmrtelné paměti, Pius V. a Pius VI. byli otcové a dobrodinci tohoto ústavu.

Ústav tento máje rozkošnou polohu, těšil se druhdy zaslouženě dobré pověsti pro zhotovování plátna a damaškových ubrusů; převraty posledního století ve společenském životě zničily tento průmysl. Z ústavu se nikdo ne-

*) Tak se nazývá kniha, v níž jest jeden článek otištěn ve mnoha řečech. —

propouští; avšak smrt, manželské sňatky aneb klášter učíní často v ústavu mezery.

Na témže pahorku jest konservatoř *Panny Marie Útočištné*. Počátek její sahá až do roku 1703. a pochází od Oratoriána Alexandra Bussiho, otce chudých a přítele papežů Klementa XI. a Benedikta XIII. Konservatoř tato založena jest na širších základech, nežli ostatní útulny a přijímá dívky od třinácti do dvaceti šesti let, které nemají rodičů a jsou zbaveny podpory.

Slunce se chýlilo k západu, když jsme sestupovali s Janikulu. Den byl krásný a my jsme sklídili bohatou žeň. Na všech stranách města viděli jsme dobročinnost římskou, ana se jí ujímá a ve svém mateřském lůně ukrývá mladistvou, opuštěnou dívku a nevinnou sirotu. Rozumně si vedouc ve své něžné péči řídí výchovu dle budoucího povolání svých svěřenců. Není pozorovati žádného přepychu při vyučování, ani zchoulostivělosti ve mravech, ani vybíravosti v šatech a v jídle; výchova jest naprostou průpravou pro život.

Avšak obzvláště nás obdivem naplňuje zabezpečení budoucnosti mladým sirotám. Řím nic nečiní polovičatě. Kdežto jinde bývá adopce dočasnou, jest zde doživotní. Líbí-li se to děvčeti, může žíti i umříti v útulně. Nemůže-li tu naléztí spokojenosti, propouští se teprve, až osud její jest zajištěn buď manželstvím neb složením slibů klášterních. Co však stává se bohužel často u nás?

Děvče osiřelé neb opuštěné bývá z ústavu propuštěno. Samo, bez podpory, bez zkušenosti vchází do prvního domu, kde mu otevrou dvěře. Brzy však jest ztraceno; stanet se veřejným pohoršením a sprzní snad vražedné ruce své krví nevinnou neb ponechá dítky své na starost obecné dobročinnosti, aby sama dále bídný život vedla aneb bídně zahynula. Se stanoviska mravního i hospodářského zasluhuje tedy doživotní zaopatření přednost.

Konečně vši pozornosti zasluhuje též věno, které tak velkomyslně se uděluje mladé nevěstě neb příští klášternici. Svědčí to, tuším, o hluboké znalosti srdce lidského a jest to známkou upřímné vůle, pojistiti úplný zdar prvního vychování a mocnou zárukou dobrých mravů; spatřujeme v tom zvláštnost dobročinnosti římské. Za tou příčinou jest v Římě založeno tolik nadací, že ročně věnuje se tomuto účelu 32000 tolarů.

Dobrodiní toto vztahuje se netoliko na mladé dívky vychované v opatrovnách, nýbrž i na dcery v soukromých rodinách. Proslavené bratrstvo *Zvěstování Panny Marie*, které rozdává každoročně čtyři sta věn, požaduje od ucházejících se dívek, aby byly chudými, měly dobrou pověst, byly narozeny v Římě z rodičů manželských a nebydleli u podezřelých osob. Sirotky mají přednost před ostatními. Aby rodičové věrně bděli nad svými dcerami, vylučuje bratrstvo všechny, které žijí v hostinci, účastňují se rozpustilých tanců, divokých slavností při vínobraní atd.

V den *Zvěstování Panny Marie* odevzdává se věno, a jest věru radostí pro každého býti toho dne v Římě. Hned z rána odeběře se sv. Otec do kostelá Minervy; tam koná papežskou kapli, t. j. obcuje s celým posvátným sborem mši svatě, kterou slouží jeden z kardinálů. Prostranný kostel jest lidem naplněn; na čestných místech stojí všechny malé dívky oblečené po bílu; po mši sv. připouští sv. Otec některé z nich k líbání nohou.

Téhož dne konají pospolu slavnostní průvod; na to rozloučí se vespolek, jedny, aby vstoupily do světa, ostatní aby se odebraly do stínu klášterního: slzy tekou z očí dětem, rodičům i divákům. Avšak odloučí-li se od sebe, přece nejsou osamoceny. Toto dvojí mladé pokolení, které na krátkou dobu spojeno bylo na krátké cestě tohoto života, bude se i dále vzájemně podporovati. Jedno bude se *na hoře* modlití, kdežto druhé bude *na rovině* bojovati až k onomu dni slavnostnímu, kdy se před Bohem opět spojí a za slouženou korunu věčné slávy obdrží.

4. února.

Dobročinnost římská k nemocným. — Nemocnice svatého Spasitele, — sv. Jakuba, — sv. Galikána.

V předešlých dnech sledovali jsme dobročinnost římskou na práhu života. Na další své pouti přišli jsme k novému zastavení. Sotva že počíná člověk pouť životní, již čeká a uchvacuje jej bolest tělesná a nemoc v rozličných svých podobách, jako dravý sup uchvacuje svou kořist, aby ji za živa roztrhal a usmrtil. Aby ho zachránil před těmito útoky a zjednal mu zdraví, založil Řím devatenáct nemocnic, kde jej očekává pomoc a posila všelikého druhu. Dvě jsou určeny pro nemoci zvláště nebezpečné; nemocnice sv. *Ducha* pro mužské a nemocnice sv. *Spasitele* pro ženské. I zde vidíme všeobecný ráz dobročinnosti římské.

Onemocniš-li náhle zimnici, která tak často v Itálii řádí na konci léta, a jsi-li chudásem a cizincem, na tom nezáleží, ohlas se jenom u sv. *Ducha*. Ať jsi kdokoli a jakéhokoli věku, vlasti, povolání neb náboženství, ty především potřebuješ pomoci, i budeš vždy ochotně přijat. Nikdo se tě netáže po průvodním listu, po stvrzení víry, po doporučení; ty jsi nemocen, a to dostačí: láska křesťanská přijímá se zavřenýma očima a s otevřenou náručí. Anebo dejme tomu, že se pouze domníváš, jako bys byl nemocen, nemaje o tom jistoty, jen zatluč, budeš s láskou přijat. Budeš dán do zvláštního sálu pozorovacího, lékař k tobě bude docházeti a pečovati tak dlouho, až tvá pochybnost změní se v jistotu, a ty jsi přijat buď do nemocnice anebo můžeš s radostnou a spokojenou myslí odejti za svým povoláním.

Poněvadž jsme již dříve byli u sv. *Ducha*, odebrali jsme se dnes přímo k *Svatému Spasiteli*. Když jsme již asi po dvacáté kráčeli přes Kapitol, Forum a Koloseum, přišli jsme k nemocnici, která jest nedaleko míst smutně proslavených ukrutností starého Říma. Tato jest výhradně určena pro ženské.

V ústavě jsou čtyři velké sály, které mohou dohromady pojati pět set sedmdesát nemocných. Neobyčejná čistota jest hlavní ozdobou nemocnice. Přiznávám se, že jsme byli mile a příjemně dojati, když jsme tu shledali onu popřední a tak prospěšnou vlastnost našich nemocnic fran-

couzských. K čistotě napomáhají malé otvory ve zdích pod postelemi. Tento poněkud neobvyklý prostředek čistí a obnovuje především vzduch a udržuje ve světnicích sucho.

Podobně jako v Janově a v jiných nemocnicích italských, shledáváme i zde četné nápisy, které nám připomínají jména dobrodinců. Do první řady patří zbožná kněžna Teresie Doria Pamfili. Nemocné u svatého Spasitele jsou jí povděčny za nejkrásnější okrasu nemocnice: za milosrdné sestry. Zařizeny jsou dle vzoru našich *šedých sester*, dcer to sv. Vincence Paulánského, věnující se zcela péči o nemocné, a skládají čtyři jednoduché sliby, chudoby, čistoty, poslušnosti a pohostinství: náš sv. Otec Řehoř XVI. schválil jejich ústav i stanovy.

V ústavě bydlí sedm kněží: převor má na starosti udržovati pořádek, ostatní přisluhují nemocným a umírajícím. Horliví kněží církevní i řádoví přicházejí často na výpomoc; ku povzbuzení slouží jim krásný příklad. S vnitřní útěchou a radostí četli jsme v *novém sále* nápis, který zasluhuje býti pro příští časy uchován. Připomíná nám, kterak papež Klement XI. přišel jednou do nemocnice, vyhledal si nemocného, který již byl blízek smrti, a neopustil jej, ustavičně o něj pečuje a dává mu spasitelná naučení, až nemocný v jeho náručí ducha vypustil. Jako u sv. Ducha tak i zde doprovází zbožné bratrstvo láskyplně v Pánu zesnulé svými modlitbami a přenáší je z nemocnice na svaté pole (Campo santo).

Nemocnice Ducha sv. a sv. Spasitele jsou útočištěm pro nemoci obyčejné. Postižen-li jest však ubohý syn Adamův nemocí, která vyžaduje bolestnou operaci neb zvláštní ošetřování, ukazuje mu bliženská láska cestu k sv. *Jakubu*, k sv. *Galikánu* a k *Panně Marii Těšící*. Kráčejíce touže cestou, navštívili jsme tato nová jeviště, kde láska uchvacuje nemoci četné oběti.

U sv. Jakuba přijímají se nemocní obojího pohlaví bez rozdílu náboženství a domova, kteří mají na těle rány, vředy, nádory, syfilis a pod.

Chce-li kdo býti přijat, postačí, je-li chudým a postižen nemocí nakažlivou neb nezhojitelnou: světnice mohou obsáhnouti tři sta sedmdesát šest postelí. Radu lékařskou udělují dva hlavní lékaři, dva ranhojiči, dva substituti, dva asistenti a patnáct odchovanců z nemocnice. Dle všeobecného

kdysi zvyku v Evropě musejí všickni tito mužové nositi zvláštní stejnokroj; oděv chovanců bývá červený, oděv lékařů bývá bílý. Aby přiměly nemocného ku požívání léků často dosti trpkých, a aby jej potěšily, lůžko popravily a přispívaly něžnou pozorností a opatrností, k tomu jsou ustanoveny domácí jeptyšky, k nimž se často přidružují římské paní vysoce postavené. Neodvislý sbor skládající se z jednoho preláta, jednoho duchovního a jednoho laika řídí nemocnici, převor dohlíží na pořádek.

Čtyři kaplani přislужují nemocným v potřebách duchovních. I paní přicházejí do ústavu obsluhovati nemocné a těšiti ohuravé ženy, snaží se přivesti je též ku křesťanskému životu a často se jim to podaří. Ukončme dojemným slovem dějepiscovým, který praví: Šťasten, kdo zakončí dny života svého u sv. Jakuba; může býti jist, že za něho budou konány hojné modlitby po smrti.

První místo mezi dobrodinci nemocnice zaujímají dva kardinálové a jeden papež, jejichž požehnaná jména povždy budou žiti v srdci chudých. R. 1333 všimnul si kardinál Jakub Kolona, kterak nemocní pokrytí vředy a ranami bývají pro ošklivost a zdlouhavost svých nemocí od správy nemocnice odmrštěni. Útrpností jsa jat, nařídil ve své závěti, aby jim byla otevřena zvláštní útulna; zřízena byla tudíž nemocnice sv. Jakuba s názvem vedlejším *in Augusta*. Tomuto slavnému zakladateli vyrovnati se hleděl kardinál Salviati, který v 17. století nemocnici okrášlil a obdařil značnými důchody. Konečně znamenitý papež Pius VII. připojil k ní ranhojičskou kliniku pro mužské i ženské. Přimyslíme-li si ještě výtečnou lékárnu s laboratoří a zahradou, knihovnu pro studenty, operační síň a lázně, můžeme si učití pojm o této důležité nemocnici.

Nemocnice sv. Galikána nedaleko odtud přivádí nám na paměť dvě radostné upomínky. Ve středověku jeden Francouz malomocenstvím stížený utekl se za bránu *Andělskou*. Zvědavost a útrpnost přivábily k němu četné diváky, od nichž se mu dostalo hojné almužny, tak že mohl zříditi nepatrnou světničku sám pro sebe a několik svých ubohých soudruhů; tento nepatrný útulek nešťastníků, ve kterém tito mimo přístřeší mohli se nadíti i přiměřené obsluhy, byl nazván *lazaretem* dle jména malomocného Lazara v Evangelii.

Poněvadž však malomocenství pohnáhlu mizelo, pravičina pak a vředy počaly se rozmáhati, bývaly v ní tyto nemoci léčeny. Nemocnice tato však byla příliš vzdálena; proto byla zrušena, a nemocní přeneseni byli k sv. Duchu. Zde zůstali až do roku 1724, kdy papež Benedikt XIII. jim dal za Tiberou vystavěti zvláštní nemocnici, která patří k nejkrásnějším v Evropě. Ústav dán byl pod ochranu sv. Galikána, který byv konsulem, zřídil v Ostii první útulnu pro nemocné a cestující. Po ukončení budovy byly v ní léčeny všechny kožní nemoci.

Byli jsme přijati od jednoho z kaplanů, který nám všecko v ústavě do podrobná ukazoval. Nemocnice sv. Galikána skládá se ze dvou velikých místností; jedna tvoří oddělení pro mužské, druhá pro ženské. Odděleny jsou od sebe čtverhranným kostelem, do něhož vedou jedny dveře z ulice.

Kdo může, obcuje každého dne mši svatě; dívky, které mají ohneparu, dostanou po mši obvazky a jsou vedeny do školy. Jídelnu mají společnou a za spárnu slouží velkolepý sál Benedikta XIV. Ve dne mohou se procházeti po dvoře nebo společně. Správní rada sestávající ze tří členů řídí nemocnici, a převor duchovní dohlíží na mužské; ženy svěřeny jsou milosrdným sestrám, které mají noviciát v domě. Dva kaplani a dva zpovědníci zastávají duchovní správu; pro potřeby tělesné postaráno jest o jednoho lékaře, jednoho asistenta, jednoho ranhojiče a dva jejich zástupce.

5. února.

*Dobročinnost římská k nemocným, kteří potřebují rychlého
příspěvů. — Hospic Panny Marie Útěšné. — Penfratelli. —
Chronické nemoci. — Útulna pro osoby potřebující domácí
obsluhy. — Apoštolské návštěvy. — Ukol apoštolských al-
mužníků.*

Každý národ má své chyby, i římský národ jako všichni ostatní. Politování hodný zvyk a obyčej bít se nožem, jest zcela přirozeným lidu italskému, jako ostatním jižním národům. Viděl jsem hašteřiti se Francouze a Římana o několik peněz. Ve své netrpělivosti pravil náš krajan: „Dám ti místo peněz několik holí.“ Říman od zlosti bledý odvětil mu chladně: „A já ti dám několik nožem;“ *ed io con coltello.* Kluci na ulici berou útočiště k této zbrani pro nic a za nic. Povinností pořádné vlády jest zabrániti podobným výstupům, a není-li to možno, zahojiti smutné následky: a Řím úloze této dobře rozumí. O tom, co činí k zamezení zmíněných zlovyků, budeme mluvit později. Pořádek našeho zkoumání vyžaduje, abychom mluvili o léčcích, kterých užívá.

Přijdeme-li k Velabru nedaleko skály Tarpejské, každé dítě ukáže nám nemocnici, v níž stkví se pořádek, čistota a úhlednost. Tážeme-li se po jméně, dostaneme za odpověď: „To jest nemocnice *Panny Marie Útěšné*;“ a my žehnati budeme duchu křesťanskému, který dovede sídlům bolesti dáti jména tak sladká a půvabná. Než pro vznešenou Pannu nezapomínáme oné rekyně, která plněním přepodivné lásky křesťanské posvětila tato místa. Každý člověk na setkání nám řekne, že vznešená matrona, dcera šlechtice a senatora římského na tomto místě častovala dvanáct chudých, byla to sv. Galla. Sloužíc chudým věnovala jim svůj majetek; její příbytek byl jejich příbytkem, a později byv přestavěn a upraven, stal se nemocnicí, kterou před sebou vidíme.

Léčí se v ní rány, zlamaniny, pohmožděnin a všechny jiné nemoci, které vyžadují rychlé pomoci. Rozdělena jest na dva rovnoběžné, široké, čisté a dokonale provětrávané sály, do kterých se vejde sto padesát postelí. Zřídka kdy však jsou vesměs zadány vyjma v době karnevalu neb v říjnu,

kdy oddává se lid bezuzdně svým pošetilým a často krvavým veselostem.

Nepatrná vzdálenost dělila nás od ostrova Tiberského; tam volalo nás nové, neméně krásné dílo; jest to nemocnice pod správou bratří Jana z Boha; známá pod jménem *Benfratelli*. Založena byla r. 1581 a skládá se ze dvou vysokých sálů pro sedmdesát čtyři postele. Přijímání bývají toliko mužští s prudkými a povážlivými nemocemi. Mimo to dostane se zde obsluhy chudým kněžím, kteří nemají potřebných prostředků k léčení. Vyjma lékaře, který dochází do nemocnice dvakrát za den, jsou všickni opatrovníci řeholníky a bdí nad nemocnými s neobyčejnou láskou. Sám představený vyhledává se zálibou nejnižší služby dáváje všem ostatním dobrý příklad.

Kdyby nemoc nenadálá a rychlá jako ostrůž přikvapila bleskurychle na syny Adamovy, Řím nebude překvapen: *Panna Maria Útěšná* jest toho důkazem. Kdyby nemoc podobná hadu na poušti obemkla člověka svými nástrahami a vedla jej ke smrti teprve po dlouhých a krutých soužních, Řím nalezne vždycky prostředky, aby ho zachránil neb aspoň potěšil. Ačkoli většina nemocnic přijímá churavce se zastaralými nemocemi, přece nedostatek zvláštního místa k jejich opatrování zplodil šťastnou myšlenku, uvést do Říma milosrdné sestry.

Řád skládá se z ovdovělých, vdaných neb svobodných žen přes čtyřicet let starých. Farnosti, po nichž jsou rozděleny, jednají samostatně, podporují se však v případě potřeby osobami neb penězi. Farář jest prvním představeným a má název ředitele; mezi řeholnicemi jest první převorka. Je-li ve farnosti těžce nemocný, na příklad mrtvicí raněný, oznámí to farář sestrám, které jej navštěvují dvakrát do téhodne, dávají mu denně půl libry masa, platí lékaře, léky, půjčí mu lůžko, potřebné prádlo a neopustí ho, pokud není vyléčen aneb neodejde na věčnost.

Nelze vypověděti, s jak vroucí láskou tyto dobré sestřičky přispívají nemocným, sloužíce jim ve dne i v noci. Co by asi řekli Fabiové a Scipionové, kdyby se objevili v Římě a viděli, že jejich manželky a dcery staly se služkami oněch chudastů, na něž by tito ve své pýše nebyli ani pohlédli, a které by byli poslali na ostrov Tiberský hladem zemřít? Zda by ještě pochybovali o pravosti a božském

původu náboženství, které způsobilo takovou změnu ve mravech člověčenstva?

Jest jedna nemoc často zastaralá a ještě častěji nezhojitelná, která vyžaduje zvláštní péče; choi mluvíti o pomatencosti. Ze všech hlavních měst jest v Římě nejméně pomatenců; již jsem jednou poukázal na příčinu tohoto zjevu. Avšak i zde ukázal Řím svou prozřetelnost, a my chtěli jsme jen spatřiti jeho dílo. Došedše k *Longaře*, vstoupili jsme k *Panně Marii Milosrdenství ubohých pomatenců*.

Hospic pochází již z roku 1548, a není mi známo, že by některé město mělo podobný ústav před touto dobou. V Římě byl založen ode tří Španělů Fernanda Ruiza, Diega a Angela Bruna. Můžeme říci, že ústav tento slouží ke cti sv. Jana z Boha, který byl též Španělem a jehož láska k pomatencům vzbudila zajisté u jeho krajanů útrpnost k tomuto druhu nešťastníků. Ať jest tomu jakkoli, španělský kardinál Quera byl prvním protektorem hospice římského a sv. Karel Boromejský štědrým jeho dobrodincem.

Budovy skládají se ze dvou dvorů, okolo nichž ve vyšších poschodích jsou spárny, v přízemí pak jídelny, kuchy, lázně a kaple.

Strava jest velmi dobrá a zacházení s pomatencí velmi laskavé; kazajka a lůžko jsou jedinými prostředky ku krocení zuřivých šilenců. U Panny Marie Milosrdenství jest tři sta sedmdesát pomatenců; jako v ostatní Evropě jsou zde ženské zastoupeny v menším poměru než mužští. Toto pozorování ve spojení ještě s jinými úvahami jest důkazem, že výstřelky náruživosti, sklamaná ctižádost a především kleslost ve víře bývají hlavní příčinou pomatencosti na mysli. Ze sta případů pomatencosti pochází osmdesát z nezřízených náruživostí. Čím méně jest víry, tím více jest bláznů; to jest výsledek zkoumání vědeckého, které by měly míti na paměti státy, rodiny i jednotlivé osoby.

Poznali jsme již, co činí láska k bližnímu pro nemocné v nemocnicích. Avšak jak mnoho jest nešťastníků, kterým působí nevýslovnou trýzeň, mají-li opustiti svou rodinu neb svůj příbytek sebe nepatrnější! Jak mnoho jest opět jiných, kterým se sice dostává doma pečlivé obsluhy, kteří však nemají žádných léků! Řím jako dobrá a pečlivá máti dobře si všímá neduhů a strastí chudiny. Chudásovi posílají

se léky do domu, a on se může vyléčiti nebo blaženě umříti mezi svými milými. Tato něžná pozornost římské dobročinnosti zosobněna jest ve výtečném papeži Inocenci XIII. On byl první, jenž dal vznik apoštolskému almužnictví v jeho nynější podobě. Vzácný to úkaz, který šíří svá dobrodružství po celém městě, jež rozděleno jest na dvanáct oddělení nazvaných *návštěvy*.

Každá návštěva zaujímá dvě, tři, čtyři neb pět farností. Dvanáct osob duchovních, které vynikají svými ctnostmi a svou dobročinností, předsedají návštěvám a nazývají se *návštěvníky*. Každá návštěva má svého lékaře a ranhojiče. Mimo to přichází jeden lékař dozorčí zkoumati jednání svých soudruhů a dobrotu léků.

Dožaduje-li se nemocný pomoci almužnictva, ohlásí to svému faráři, který o něm podá zprávu do lékárny. Lékař přichází do lékárny každého dne a dovědév se o nemocném jde jej navštívit. Onemocní-li někdo povážlivě, tak že domácí obsluha nepostačuje aneb nemá-li nemocný potřebné odvahy, aby sám o to požádal, jest přenesen na útraty almužnictva do nemocnice. V domácnosti vede se obyčejně péče o takové osoby, které pocházejí z vynikajících, ale schudlých rodin, které by si za hanbu pokládaly jíti do všeobecné nemocnice: dává tu dobročinnost římská opětně svou něžnost na jevo. Apoštolská datarie věnuje k tomu dobrému účelu asi sedm tisíc tolarů ročně.

6. února.

Římská dobročinnost k okřivajícím, — k vyléčeným chudším. — Veřejné práce a podniky. — Příspěvky soukromé. — Apoštolské almužnictvo.

V prvních třech stoletích mohli jsme náboženství křesťanské sledovati po stopách krvavých a tak rozeznati je od cizích vyznání. Ještě dnes můžeme je poznati podle jeho skutků. Po osm dní kráčeli jsme ve stopách jeho dobrodiní, avšak cesta naše ještě není u konce. Mateřská péče, kterou láska křesťanská obkličuje člověka v kolébce a na bolestném lůžku, jest nám již známa; avšak uzdravil-li se nemocný, ale nenabyl dosud potřebných sil, aby se mohl odebrati do svého příbytku, má býti dán na ulici a ponechán sobě samotnému? Tak to bývá u většiny vzdělaných národů; Řím si však jinak počíná. Jest pravda sice, že jest nemocný vyléčen, avšak jest ještě slab, nemůže sobě vydělati na ve zdejší chléb a namáhavou práci může si přivoditi novou nemoc; čas, výdatná a hojná strava a čistý vzduch mohou mu jediné vratiti původní život a sílu.

„A ejhle,“ praví pan Fournon, „dobročinnost římská, která jednou rukou tvoří budovy pro nemocné, doplňuje své dílo nadáním, kterého jí mohou všechna velká města záviděti. Na březích Tibery stojí prostranná a krásná budova pro rekonvalescenty t. j. pro takové nemocné, kteří již v nemocnici nepotřebují léků, za to však čistého vzduchu, zdravé stravy a odpočinku od namáhání a starostí domácích. Rekonvalescent přijat jsa do ústavu a dalek jsa pochmurných výjevů obkličujících jeho lůžko v nemocnici, plesá nadějí a radostí, a brzy nabývá stálého zdraví, moha prospívati společnosti lidské.

Světec jeden pomýšlel první na podobný ústav, Filip Nerejský, když viděl z nemocnice vycházeti churavce sotva z nemoci povstalé, vyzáblé a vysílené, dojat byv útrpností bral je k sobě do domu, který mu velkomyslně darovala vznešená paní Helena Orsini, v lázních Agripiny. Zde pečoval o ně tak dlouho, až nabyli potřebných sil a byli schopni k práci; to se stalo r. 1550. Velkomyslná štědrost

papežů rozšířila původní tento dům tou měrou, že st la se z něho velkolepá útulna pro poutníky a rekonvalescenty.

Když tedy nemocný propuštěn bývá z nemocnice, již čeká na něho povoz přede dveřmi. Nemocný, toto dítko lásky křesťanské, se posadí a zavezen jest jako nějaká vznešená osobnost do nádherného příbytku. Všechny nemocnice římské mají k tomu účelu podobný povoz. Tito nemocní jsou s laskavou péčí na tak dlouho přijati, pokud se úplně nezotaví. K jídlu mívají silnou, masitou polévku s *chlebem*, k obědu polévku, chléb, maso, sklenici vína a ovoce; k večeři polévku, maso, chléb, salát a skleničku vína. Lékař přichází každodenně do ústavu; cítí-li rekonvalescent, že se jeho nemoc vrací, bývá odnesen nazpět do nemocnice neb zůstane v ústavě, nemůže-li cestu snést. Průměrný počet rekonvalescentů bývá sedmdesát. Je-li nemocný úplně vyléčen, může se bezpečně vrátiti ke své rodině. Avšak má-li se uživit, potřebuje práce, a kdož ví, zda jakou nalezne? Dobročinnost římská nechtěla jej ponechati v této kruté nejistotě. Papežové podnikají věkovitá díla, nejen aby zvýšili lesk a slávu věčného města, nýbrž také, aby poskytnouti mohli nezaměstnaným chudším výdělek a obživu. To hlavně bylo účelem nesmrtelných podniků papežů Sixta V., Innocence XII., Pia VI. a Pia VII. Řehoř XVI., ačkoliv jest chud, věnuje k tomu účelu každoročně 32.293 tolarů.

Za našeho pobytu v Římě byli chudí zaměstnání kopáním na Foru. Starci trhali trávu na Posvátné cestě nebo čistili příkopy na Palatinu; jiní pomáhali při stavbě *sv. Pavla* za hradbami nebo v železárnách Tivolských. Sluší poznamenati, že práce tyto prospívají celé Evropě. Každého roku přichází na tisíce učenců a umělců zkoumati Řím, a žasnou-li obdivem nad některým dalekosáhlým podnikem, přece jen málo jich žehná oné dobrotivé ruce, která tato užitečná díla provádí.

Při vši dobré vůli nemůže snad dělník prací svou přispěti k výživě své rodiny. Dobročinnost římská přichází i tehdy na pomoc; *nadbytek jedněch napomáhá nedostatku druhých*. Trvalo by dlouho, kdybychom měli vypočítávati dopodrobna všechny milosrdné skutky, které mají za účel podporovati domácnost. Zmíníme se pouze, že papež má při sobě osobnost, jejíž úkolem jest rozdělovati almužny společného Otce.

Úřad tajného almužníka papežova, *eleemosinere secreto*, sahá až do sedmého století, kdy byl papežem Konon. Příkladu sv. Otce následovali králové a panovníci křesťanští. Almužník apoštolský bydlí na Vatikáně, kde má svou tajnou kancelář, svůj archiv a listiny. Jsa důvěrným členem rodiny papežské, provází vždycky sv. Otce, jak na hlavních stanicích v městě samém, tak na jeho cestách mimo město; neboť on jest prostředníkem nesčíslných milodarů, které vytekají ze štědré ruky papežovy.

Pět set tolarů bývá měsíčně almužníkem osobně rozděleno dle vůle papežovy; nemluví zde však o příspěvcích na výchování chudých dětí. Dne 2. února, ve výročí to den korunovace Řehoře XVI. viděli jsme na velikém dvoře Belvedere ve Vatikáně, kterak byl almužník obklopen zastupem chudých: podívaná tato připomínala nám sv. Vavřince a dům sv. Cyriaky.

Zmíním se ještě o dlouholetém a dojemném obyčeji, který z mnohých příčin během času z části zanikl. Po příkladu našeho Spasitele, který jedl se dvanácti apoštoly, hostili i papežové od dob Řehoře Velikého každodenně ve svém paláci dvanáct chudých a obsluhovali je vlastnoručně, nebyli-li jinak zaneprázdněni. Dnešního dne se již hostina nedává; za to však bývá každodenně obdarováno dvanácte chudých stejně velikým obnosem, který mohou tito sdíleti i se svými rodinami.

7. února

Anekdota. — Jiné druhy dobročinnosti k chudým: návštěvy v domácnosti. — Odbor přispěvkový. — Půjčování peněz chudým. Péče o potřeby v domácnosti chudiny. — Loterie. — Bratrstvo sv. Ivona.

Jdouce dále ve zkoumání láskyplného Říma, sestoupili jsme na Korso. Knihy vyložené před nepatrným krámem prodavače knih upoutaly na chvíli naši zvědavost; při přebírání knih dostal se mi do rukou *Makrobius*. Jaká to šťastná náhoda! Pospíšil jsem si vyhledati ona pověstná slova o vraždění nevinátek betlemských, která prý pronesl císař Augustus.

Slova tato jsou velmi důležitá, poněvadž se jimi dějepisně dokazuje křesťanská událost vysoké ceny. Ve knize druhé, na stránce 159 jsem tedy četl: „Augustus dověděl se, že mezi dítkami do dvou let, které byly usmrceny na rozkaz Herodesa, krále židovského, dal tento panovník zabiti i svého vlastního syna, zvolal: „U Herodesa jest lépe býti prasetem než jeho synem!“ Tot zajisté jasná výpověď.*)

Jako jinde tak i v Římě nejsou vždy jen oni chudí nejvíce k politování, kteří na ulici vztahují k nám ruce. A kromě toho darujeme-li peníz, nezpomůžeme vždy nešťastníku, neboť člověk není živ toliko chlebem. Sníží-li se však bohatý k chudému, vejde-li do jeho skrovňounkého příbytku, připodobní-li se mu, přidá-li mu ke chlebu laskavá a přívětivá slova, která jej povzbudí a myslí mu dodají, to jest opravdovou almužnou, která jest výlučnou známkou křesťanské lásky k bližnímu. Řím to pochopil, a *Odbor příspěvkový* plní tyto povinnosti s účinnou a rozumnou opatrností. Zařízen jest za posledních papežů a skládá se z kardinála jako předsedy a z patnácti členů sv. Otcem jmenovaných. Úřadování jejich trvá pouze šest let, poněvadž dle všeobecného mínění snadno může v té době horlivost jejich

*) Cum audisset Augustus inter pueros quos in Syria Herodes rex Judaeorum infra bimum jussit interfici, filium quoque eius occisum, ait: „Melius est Herodis porcum esse quam filium.“

utrpěti újmu. Město jest rozděleno na dvanáct okresů; každý okres dělí se na farnosti.

Společnost tato schází se jednou za měsíc u svého předsedy; jednou za měsíc shromažďují se též farnosti, aby se dohodly o žádostech chudých z farnosti. Dva vyslanci jdou je navštívit v jejich domech, přesvědčí se o pravdivosti jejich udání, dosvědčí jejich potřeby a navrhnou, jaký a jak veliký má býti, a jak dlouho má trvati potřebný příspěvek. Navštěvovatelé vyšetřují též mravní stav chudých, dotazují se po jejich chování a pátrají po příčinách jejich bídy a po prostředcích, kterými by se jí dalo nejlépe odpomoci. Podpora sestává obyčejně z oděvu, z postelí, z prádla a z rozličných nástrojů. Všechny tyto předměty jsou zhotoveny v lázeňském hospici, mají na sobě zvláštní značku a nesmějí býti prodány pod trestem desítidenního vězení. Dobročinná tato společnost rozdává každoročně 172.145 tolarů z apoštolské pokladny.

Čteme-li tyto podrobnosti, nemůžeme jim upřítí podklad našich podivuhodných *společností sv. Vincence z Paula*. Jako ve mnohých jiných příčinách, tak i v této jest Řím opět naším vzorem.

Mnohý chudý dělník nemusí sice žebroati, avšak potřebuje časem přece peněz buď k nějakému malému podniku, buď ke koupí nějaké látky neb nástrojů. I v této nesnázi nabídla dobročinnost římská pomocnou ruku svou; ve státech papežských poprvé ovstaly zastavárny (*Montes pietatis*), o něž hlavních zásluh dobyt si P. Barnabáš de Terni.

Bylo to na počátku patnáctého století. Tento dobrotivý klášterník, maje kázání v Perugii, nemohl se zdržeti slz, vida nesmírné úroky, které chudým vydírali lichváři, najmě židé. Byloť půjčováno nejméně na 80 neb 70 ze sta. Jeho horlivost nedala mu pokoje, pokud nepřiměl několik milosrdných boháčů, aby založili půjčovnu pro stísněné, kteří by platili jen skrovné úroky ku vydržování úředníků. Počinek tento potkal se se znamenitým úspěchem a pokladna tato nazvána jest *Horou milosrdenství**)

Chudina provázela tento skutek milosrdenství svým žehnáním; lichváři spustili nadávky, obžaloby, štvance a

*) *Montes pietatis*. . . ut ad ipsa tamquam ad montem confluentes refugere possint indigentes. Terraris, t. V.

pomluvy rozličného druhu. Chvála Bohu, že chudí a utlačovaní měli tehdy oporu v papežích. Tito přivedli utrhače k mlčení, schválili ústav a trestali každého pomluvače. Mezi tyto dobrodince lidu patří mezi jinými Pavel II., Sixtus IV., Julius II. a Lev X.

Hora milosrdenství brzy byla také založena v Římě, a kardinálové, kteří byli podporovatelé řádu minoritů, podporovali též jejich dílo. Z vděčnosti na prvním místě jmenovati sluší sv. Karla Boromejského. Kliment VIII., vida rostoucí počet vkladů, zakoupil tři veliké paláce, z nichž utvořeny jsou nynější místnosti pro zastavárnu; s obdivem jsme ji procházeli. Celá budova jest úplně obnovena. Dověděli jsme se, že sv. Otec Řehoř XVI. dal zastavárně důkaz své lásky a přízně, nařídív na svůj vlastní náklad zdarma navrátiti mnoho zástav. V dobách, kdy ústav nejlépe prosperoval, ponechávaly se v ústavě předměty zdarma po celých osmnáct měsíců až do obnosu třiceti tolarů.

Pomáhá-li zastavárna chudásovi od vyděračství lichvou, poskytuje mu na druhé straně s přílišnou ochotou prostředky k rozmařilostem a pošetilostem. Aby se těmto vadám ústavu odpomohlo či lépe, aby se zastavárna doplnila, zřízena byla v Římě spořitelna. Chudáši, řemeslníci a poctiví dělníci mohou si tedy ve starostlivém městě zaopatřiti potřebné peníze i s užitekem uložití své úspory.

Než lid jest vždycky dítětem. Vzdor účinné péči, s jakou se bdí nad jeho zájmy, dá se často svést do záhuby. Známo jest, jak velkým vnačidlem jest loterie, obzvláště pro chudinu. V Římě byla schválena od Inocence XIII., avšak Benediktem XIII. byla zase zrušena. Jeho nástupce Benedikt XIV. vida, s jakou náruživostí roznášel lid peníze do sousedních států, kde byla loterie, počal loterii v Římě trpěti.

Správě loterie však uložil za povinnost, aby těm, kteří vyhrají, dala přídavek a zbytek po odražení všech výdajů rozdělila chudým. Takovýmto dovedným způsobem hojí Řím rány, jež způsobeny jsou nutným zlem.

Chudý, který jest chráněn před svými vlastními náruživostmi, potřebuje též ochrany před nespravedlností cizí. Má-li boháč soudní přelíčení, hájí se buď sám neb zaplatí si svého obhájce; ale chudáš buďto sám hájiti se neumí anebo, jsa příliš chud, obhájce vzíti si nemůže; avšak Řím

mu přispívá. Na počátku šestnáctého století utvořil se spolek právníků, advokátů neb soudních prelátů. Každou neděli shromažďuje se v kostele sv. Karla, kde má svou zvláštní kapli. Vykonav svou pobožnost, uchýlí se do sousedního pokoje a zkoumá soudní záležitosti chudých; sezná-li pak, že na straně chudého jest právo, převezme bezplatně jeho obhajování. Arcibratrstvo sv. Jana neodřekne žádnému své pomoci a ochrany, ať pochází z kterékoli země; nový to zajiště důkaz, že dobročinnost římská snaží se býti všeobecnou.

Tak jest chudý výmluvně obhajován neboť bratrstvo mělo již za členy mnoho znamenitých mužů. Až dosud může se vychloubati, že v jeho řadách působil slovatný papež Benedikt XIV., pokud byl ještě advokátem Lambertinim.

8. února.

Karneval. — Dobročinnost římská k chudým, kteří postrádají přístřeší. — Návštěva u sv. Havly a u sv. Alojsa.

Bylo již téměř poledne, když jsme pokračovali ve svých obcházkách; avšak na ulici byl karneval, a my jsme musili násilí ustoupiti. Rozvážní dějepisci ze starověku popsali nám radovánky královského národa, a my jsme jim za to povděční; neboť i z radovánek národních můžeme čerpati poučení. Tím se též omlouvám, ohtěje mluviti o karnevalu v novověkém Římě.

I nynější Římané, jsouce důstojnými dědici synů Romulových, jsou zbláznění za divadlem; karneval obzvláště, zdá se, že jim pomátl hlavu. Této šaškovité slavnosti přikládají směšnou důležitost, a jejich nadšení zračí se ve známém přísloví, kterým označují největší svátky v roce; říkávajíť: *Il santo Natale, la Pasqua e il santissimo carnevale.* *) Když se blíží ostatky, bývá loterie přeplněna; do zastavárny dávají lidé nejnutnější věci, aby měli potřebných peněz. V krámech prodavačů na Korsu se neprodává, nýbrž tyto promění se v tribuny a galerie pro diváky; celé město slaví svátky.

*) I lid moravský říká žertovně, že největšími svátky v roce jsou vánoce, velkonoce, hody a ty Boží ostatečky.

Začátek karnevalu čili ostatků oznamuje se zvonek na Kapitolu, kterým se zvoní toliko při této příležitosti a při smrti papežově; Právě o poledni začne se vyzvánění. Římský senátor v hedvábném, zlatem vyšívaném plášti, provázen jsa gardisty a nádherně oděnými pážaty, sestoupí s pověstného pahorku ve voze blyskajícím se zlatem a sklem; projede korsem od jednoho konce k druhému, dávaje tím lidu na srozuměnou, že již může začít. Sotva že senatorský vůz opustil ulici, dá rána z děla znamení ku slavnosti. V okamžiku naplní se korso dvěma řadami povozů, které objíždějí pomálu sem a tam, tvoříce tak pohyblivý řetěz od náměstí lidového až k náměstí Benátskému. Všechna poschodí a balkony jsou potaženy červenými čalouny a obsazeny diváky, kteří házejí *konfekty* (confetti) na ekvipáže. Konfekty jsou cukrlátka z mouky zvící hrachu, které při upadnutí se rozpuknou. Prší též květiny a kousky čokolády rovněž tak velké jako konfekty. Nikdo není ušetřen, ani kněžny a knížata. Aby se proti tomuto krupobití zabezpečili, zakrývají si obličej drátěnou škraboškou; avšak šatů jejich nikdo neuchrání, tak že v malé chvílce vyhlíží všickni jako mlynáři. Podobně i ekvipáže opatří se velkými koši, které jsou plny tohoto nevinného střeliva, a odpovídají jak mohou nezůstávající nic dlužni.

Mezi vozy se točí, skáče, tančí, zpívá, žerty provádí na sta přestrojených šašků rozličných barev. Po obou stranách ulice na chodnicích jest veliká tlačence lidu, který se očima kochá na této veselé podívané a radostí jest celý opojen. Ani my sedíce osamoceni na balkoně v třetím poschodí nemohli jsme se opanovati a jásalí jsme při pohledu na tuto pestrou směsici.

Nejpřednější z těchto zvláštností, či jak se vyjadřuje jistý politický řečník, z těchto výstředností, byl šprýmař v oděvu toulavého zpěváka. Stojí v zadu na otevřeném vozíku zpíval své písničky, které doprovázel baskiickým bubínkem. Žerty, vtipy a posuňky byly tak směšny a kousavy, že všickni kolem vozu smáli se do unavení; smíchem nakazili se všickni ostatní a smál se dlouho celý zástup i s diváky v oknech a na balkonech jako na povel.

Na to objevil se také doktor lékařství, oblečený jako Sangrado, s červeným kloboučkem na hlavě jako Robinson; na nose měl brejle, které měly každé sklo velké jako talířek.

Vedle doktora kráčeli jeho pomocníci a služebníci. První byli opatřeni čarodějskou knihou a dělali volnou cestu svému pánovi. Druzí drželi nad hlavou jistý nástroj, který svými rozměry mnohem méně se podobal lékařským přístrojům jako spíše komínu u lokomotivy. Nevinné vtipy a popěvky provázely po celou cestu tohoto žáka Hipokratova.

S přívětivou tváří přijímali všude zajímavou osobnost, která chodila z místa na místo a zastavovala se před velkými balkony; lid nazýval ji zahradníkem papežovým. Byl opatřen dřevěným hadem, který se mohl dle vůle prodlužovati a stahovati; podával jím až do druhého poschodí kytičky z fialek a z jarních růží. Odměnou dostávalo se mu za to do tváře několik hrstí konfektů. Jaká to ukrutnost!

Mezi těmito herci pod širým nebem bylo několik chovanců z francouzské akademie; představovali loupežníky. Zde přichází přestrojený muž s obrovskými rozměry a s puškou na rameni; za uzdu vede krásného koně, na kterém leží na přič přehozený a ztuha přivázaný vznešený cestující, máje hlavu zavínutou do pokrváceného plátna. Vedle koně vykračuje si osm loupežníků ozbrojených dýkami a karabinami. Za nimi jdou dva koně nesouce bohatou kořist, kterou zamýšlí pekelná tlupa zavléci do svého brloku v hlubokém lese. Chvillemi vidíme, kterak nešťastná oběť chce se sprostíti svých pout; sotva však se pohne, již na ni míří všechny karabiny a všechny dýky obrací proti jeho prsům své ostří. Výjev tento byl tak opravdově podán, tak že, kdybychom nebyli věděli, že jsou to naši krajané, byli bychom je považovali za vysloužilce ve svém řemesle.

Než, protože jsem viděl karneval a z plných plic jsem se nasmál, nebyl jsem snad v ledabylé společnosti. Po levé straně mi byl profesor církevního práva, velmi ctihodný to kněz, po pravici pak měl jsem biskupa, ano, biskupa, a k tomu ještě jakého, abych mluvil s Juliem Jaminem, biskupa z Oceánie a apoštola.

Mezi tím, co velké děti na ulici si hrály, mluvili jsme my o misiích, o divoších a o rozšiřování víry! Rozmluva naše se již dlouho protáhla, když bylo slyšeti ránu z děla, která upozorňovala ekvipáže, aby se chystaly k odjezdu z korsa; všechny povozy se zastavily. Ještě několik minut a druhý výstřel z děla dal znamení k odjezdu. V okamžiku

byla ulice vyprázdněna, toliko po stranách na chodnících bylo ještě plno lidí.

Na náměstí lidovém stálo sedm plachých koní (barberi). Zvířata tato krásně ozdobená pentlemi byla pokryta listky papírovými a železnými plíšky; jejich šustěním a pícháním byla tak poplašena, že více letěla než běžela. Za několik minut piběhli Řím, neobrátilvše se ani v pravo ani v levo. Který z koňů první přiběhl, vyhrál cenu. Po těchto koňských dostihách nová rána z děla učinila pro dnešek konec radovánkám. Každý se navrátil domů, škrabošku odložil, ale v přestrojení zůstal.

Na druhý den započala zase slavnost a dala se jako den před tím. Na dané znamení nebylo ani jedné zakuklené osoby na ulicích, po klekání pak ani jediné škrabošky na tváři. Když jsme viděli tuto poslušnost, pořádek a slušnost při celé slavnosti, tu pravili jsme obdivem sami k sobě: kdyby slavnost podobná konala se u nás v Paříži, tu místo několika dragonů bylo by třeba několika pluků vojska, aby se zamezilo nějakému zmatku a nepořádku. Byli by snad pobili, pohádali, byla by tekla krev, zde všeho toho nebylo; viděti z toho, že neumíme se bavit.

Posledního dne po dostihách koňských následuje hra na *mokolety*; jest to vrchol celé slavnosti. *Moccoletti* jsou malé svičky, které drží každý v ruce: jest jich na tisíce, tak že celá ulice i s domy až do nejvyššího poschodí jest čarovně osvětlena. Při celé zábavě jde o to, kdo komu zhasne svíčku. Všechno směřuje k tomu: kytice květin neb plné hrnce konfektů, klobouk nebo kapesník. Jeden svíčku bez okolků zafoukne, druhí přiblíží se po tichounku k vozům a najednou shasnou svíčky celé ekvipáže; co však jedni vyvedou druhým, vyvedou tito též jim. Někteří jsou opatřeni dlouhými holemi a zhasinají svíce na balkonech. Po-daří-li se to někomu, jest pozdraven hlučným smíchem, a ten, komu svíce shasla, škádlen jest voláním: *Senza moccòlo! senza moccòlo! Už nesvíť! Už nesvíť!*

Za radostného volání a smíchu bez konce namáhají se všickni svíce shasínati, druhí opět shasnuté rozžihají; jest to obzvláštní a neobyčejné divadlo, jaké si jen lze představit. Výjev ten stává se přímo velkolepým, pozorujeme-li vlnění světél jako nějaké ohnivé řeky bouří zmitané. O půl jedné s půl noci ohlásí rána z děla ukončení karnevalu, a

všechny mokolety rázem shasnou. Takovým jest karneval římský, o kterém nemohu nic jiného říci, leč že jest nad míru hezký a nad míru pošetilý.

Nicméně k rozpustilé stránce těchto radovánek dovedlo náboženství přidružení stránku vážnou, s jakou setkáváme se toliko v Římě. Tak každý pátek, každá neděle a svátek po celou dobu karnevalu se světi, t. j. není ani her, ani maškar ani závodů. Nemůže-li z té příčiny trvati karneval celých deset dní, daruje se zbytek peněz určených původně pro závody na chudé. I sv. Otec slaví svůj karneval: každého dne ukáže se lidu na ulici a zavítá do některých řeholních domů, zanecháváje po sobě dobré skutky, blahorečení a díkůčinění. V určitý pak den pozve k sobě kardinály a několik vyvolených osobností k loterii ve prospěch chudých.

Zmíním se ještě, že, když jsme ráno šli k sv. Petru, spatřili jsme na schodech v předsíni veliký průvod. Skládal se ze členů spolkových, kteří byli oblečeni do dlouhých, červených kuten a před nimi nesen byl kříž asi 15 stop vysoký, přiměřené tloušťky. Tento kříž z lepenky barvy dřevové, kulatý, sukovatý, podobal se zcela dvěma stromům na chvat přeloženým: nebylo lze patřiti na tento smrtelný nástroj bez vnitřní hrůzy; tak mocně na nás působil.

Průvod ubíral se na požehnání a ke čtyřicetihodinové pobožnosti, která se konává na uhrazení urážek učiněných nejsvětější Svátosti oltářní v době masopustní. Po *mokoletech* dali jsme se místo k hotelu směrem k dvojnásobnému útulku pro chudé bez přístřeší. Procházíme-li se v podvečer ulicemi města Paříže a Londýna, zahlédneme mnoho vlečkoucí se mužů, žen a dětí v hadry oblečených, kteří nám rázem zmizí do nezdravých sklepů a nečistých bytů. Tam očekává je slaměné lůžko; zde nocují za několik haléřů v nepořádku, jak si kdo lehne, až slunce ráno probudí toto stádo povrhelů, za něž styděti by se měla ona dvě hlavní města, jejichž úkolem jest šířiti osvětu mezi národy. Řím poskytuje nám zcela jinou podívanou!

Přišedše k Velabru, zaslechli jsme kroky velikého počtu mužů a dítek, které se ozývaly na dlažbě ulic a křižovatek: byla to chudina. Kam šli? Šli jako my do hospice sv. Gally. Chci vypravovati o založení tohoto dojemného ústavu. V sedmáctém století otevřel štědrý kněz Marek

Antonín Odescalchi u sv. Gally noční útulnu pro všechny chudé, kteří neměli vlastního přístřeší, jmenovitě přes dobu zimní. Tento svatý muž chodíval sám po ulicích a křižovatkách a vyhledával chudé, aby je ve voze dopravil do svého hospice. Někdy sehnal jich na pět až šest set, dával jim sešívati roztrhané šaty, spravovati obuv, mimo to dával jim postel, otop, a poskytoval jim polévku vlastníma rukama, nejvíce však mu záleželo na tom, aby je cvičil ve věcech víry. Inocenc X., don Livio a don Baltazar Odescalchi, všickni to členové proslulé rodiny v Římě zajistili svou štedrostí budoucnost tohoto šlechtného podniku.

Vstoupili jsme dovnitř zároveň s *trpčícími údy Spasitelovými* čili spíše se *svými pány*, jak se vyjádřil sv. Jan Almužník. Několik duchovních osob přijímalo je s velikou srdečností.

Tuto mateřskou lásku, s jakou přijímáni jsou mužové u sv. Gally, shledali jsme opět u sv. Alojsa, kde se prokazuje totéž dobrodiní ženám. Tento nový hospic, který sousedí s prvním, byl založen na počátku minulého století od ctihodného otce Gallaziho z Florencie. Skládá se ze dvou spáren, z kaple a ze zahrady.

Při pohledu na tolikou péči a laskavost k chudým, kteří byli kdysi v tak hlubokém opovržení u společnosti pohanské, zarosí se oči poutnikovy zlatými slzami, a on vzpomíná si na slova prorokova, kterých lze užiti o církvi římské, která jest matkou a vzorem pro všechny národy; prorok praví: *Tobě jest chudý pod ochranu dán, a ty podporou budiš sirotkům*. Rmoutí-li nás však přece něco, jest to jediné myšlénka, že jinde nic podobného nenalézáme.

9. února.

Popelečná středa. — Kaple papežská. — Dobročinnost římská ke starcům, — ke vdovám. — Útulna Barberini pro umírající. — Přisluhující nemocných. — Arcibratstvo smrti. — Zdravas Maria (Ave Maria) mrtvých.

Usnuli jsme v masopustě a probudili jsme se v postě. O půl noci počaly všechny zvony svatého města vyzváněti a oznamovaly slavnostně zahájení svatopostní doby. Nedo-

vedu povědět, jaký dojem na člověka učiní toto nekonečné zvonění v hodinu tak neobyčejnou. Vážné a posvátné myšlenky nás zaujmou a člověk nejlehkomyslnější nemůže jim odolati. Při prvním zvuku zvonů přestanou plesy, divadla a zábavné večírky až do svátků velikonočních. Na místo pošetilých veselostí a světských myšlének nastoupil půst křesťanský. Lid římský, který bral masopust na tak přísnou váhu, a podle toho se též veselil, bere to přísně i s dobou postní a podle ní vážně a opravdově si počíná. Na popeleční středu jsou kostely naplněny lidem věřícím, který přijímá na čelo slavnostní známku pokání. Posvátné ticho rozprostírá se nad městem, ve kterém bylo ještě včera tak hlučno. Řím vzal na sebe oděv vážné a cudné matrony; řekli bychom, že již karnevalu nebylo po celý rok.

I my šli jsme na popelec do kaple Sixtinské, a bylo nám popřáno přijati jej z ruky papežovy. Jsou-li tyto smutné obřady všude dojemny, nikde zajisté více nedojímají, jako u sv. Petra. Posvátný sbor, generálové řádů, vyslanci, římsí preláti, cizí biskupové, starci se šedivým vlasem i mladiství mládenci, výkvět národů, vroubili zábradlí nádherné kaple, sv. Otec seděl na trůně.

Pomyšleme si jen, jaké city musí ovládati nepatrného poutníka, vidí-li, kterak veliký penitenciář blíží se k náměstku Ježíše Krista, vystupuje po stupních na jeho trůn, a sypaje popel na nejvznešenější hlavu všehomíra, praví: „*Pomni, človče, že prach jsi a v prach se zase obrátíš.*“ Přiznávám se, že po takovémto pokoření nestojí to veliké namáhání pokořiti se. Sotva také papež sestoupil se svého trůnu, už celé shromáždění přikleklo k jeho nohám a přijímalo z posvátné jeho ruky odznak pokání.

Po obřadech ráčil nás jeden z našich přátel provádět po dobročinných ústavech, které jsme měli ještě prozkoumati. Cestou mluvili jsme o právomoci rodičů nad dětmi. Průvodce nás mezi jiným pravil: „Mezi rodiči a dětmi nepřevládá ona důvěrnost, která činí téměř dítky rodičům rovnými; dítky rodičům netykají, dříve ráno neobjímá svého otce, nýbrž libá mu ruku.“ A vidí-li Římané, kterak Francouzi se svými dětmi příliš důvěrně obcují, ihned udiveně říkají: *E un dar troppo confidenza ai figli*; ach, toť příliš velká důvěra k dítkám. Není-liž v těchto slovech něco pravdy?

Zatím došli jsme ku cíli své cesty. Dříve než nadejde poslední hodinka v životě, kdy síly starcovy jsou vyčerpány, nalézá římský chudák útulek a příspěvní pro své stáří, jako jsme již viděli u sv. Michala a u Panny Marie Andělské, kde může v pokoji trávit své staré dny; zdá se, že v tomto dlouhém řetězu dobročinných skutků neschází ani jeden článěk. A přece mateřské oko města Říma všimlo si mezery, které sotva která země věnuje svou pozornost.

Často se stává, že příčinlivé ženy počestných dělníků předčasně ovdoví. Podporovány byvše svými manžely, mohly pořádati pouze svou domácnost; nyní však jsou samy, to činiti nemohou. Kterak jim pomoci? Do opatrovny pro starce dány býti nemohou, poněvadž jsou ještě mladé; co si tedy počnou? Tento obtížný úkol rozřešilo město Řím, který v lůně svém chová láskyplné ústavy poprávající chudým vdovám útulku, nestarající se však o jejich oděv a výživu. Žijí tam pospolu a mohou vycházeti, kdy chtějí a zaměstnávají se, čím a jak se jim líbí.

Nejprve navštívili jsme dům tohoto druhu, který založen byl lidumilým lékařem Josefem Gislierim; jest v něm místa pro šest chudých vdov. Odtud dali jsme se k náměstí Trajanovu, kde jsme spatřili útulnu zařízenou od knížat Ruspolů, v níž obývá každá vdova pokoj pro sebe. V *Bosketu* může bydleti pospolu deset chudých vdov. Ve farní útulně pro vdovy z farnosti sv. Vavřince *in Lucina* dostalo se nám tamějším panem farářem velmi laskavého přijetí. Konečně útulek *Santa Maria in via* jest nejlepším ústavem toho druhu v Římě, poněvadž každá vdova má pro sebe dvě světnice a kuchyni; pochází od knížat Barberinů.

Konečně blíží se rozhodná chvíle, za nemoci přichází smrt ke každému tak nemilosrdná a pro chudého tak trapná, vyhledávajíc své oběti. Avšak v Římě láska křesťanská si přispíší a předejde ji, sedíc ustavičně u lůžka bolesti. Není pomoci a výmluvy; dítko její musí umřít, avšak ono umře v náručí své matky, jsouc od ní ošetřováno a zulibáno. Nebudu zde mluvit o obsluze tělesné, která jest u všech národů křesťanských stejnou. Avšak co mám říci o péči duchovní, která rozhoduje v tomto okamžiku posledním a kterou Řím křesťanský tak hojně překypuje? Abych nebyl rozvládným, nebudu mluvit o zbožných bratršvech pro umírající, ani o osobách soukromých, které navštěvují nemoc-

nice za tím účelem, aby vyprosili nemocným šťastnou hodinku smrti; zmíním se pouze o ústavu sv. Kamila de Lellis.

Sotva bychom prošli některou čtvrtí římskou, abychom nepotkali mnicha vážně a skromně krácejícího. Na dlouhém černém hábitě, který jest přehozen pláštěm téže barvy, znamenati jest dva veliké červené kříže: jeden na prsou a druhý na rukávě. Tento řeholník od každého zbožňovaný jest synem sv. Kamila čili *služebníkem nemocných*. On i jeho spolu-bratři jsou hotovi ve dne v noci pomáhati nemocným. Nic na tom nezáleží, je-li nemoc nakažlivá. Jakožto neohrožení vojínové dovedou vzdorovati každému nebezpečí a neopustí své čestné místo, které jest jim svěřeno. Co bývalo za středověku častým, nyní však bývá vzácným zvykem, jest, že služebníci nemocných připojují ke svým obyčejným třem slibům ještě slib čtvrtý, že nikdy neopustí nemocné, kteří jsou morovou ranou stíženi. Později ještě naskytne se mi příležitost, promluvit o jejich ústavu i o jejich zakladateli.

Konečně chudás umírá, avšak opuštěn není. Ejhle, tu přichází několik zbožných bratří, kteří si to pokládají za čest, že mohou mu prokazovati poslední služby, umýti a zavinouti jeho tělo a na ramenou svých zanést jej na svaté pole. Avšak umře-li chudás v poli, na oné římské rovině, která vzbuzuje hrůzu jak svou samotou tak svým zkaženým vzduchem? Budme jen bez obavy, jako Tobiáš v Ninive, tak láska křesťanská vzdoruje i zde všem nebezpečnostvům.

Na těchto pustých rovinách, z nichž palác a zahrady zapudily druhdy pluh, může snadno umřít člověk o samotě, a jeho mrtvola by byla vydána na pospas dravcům, kdyby křesťanství nenadchlo některá srdce láskou k bližnímu.

Zatouživše poznati zbožné bratrstvo, odebrali jsme se do jeho kostela na cestě Via Giulia. Zde dověděli jsme se, že společnost ta pochází z r. 1551.

Když jsme byli v kostele, právě přišla zpráva o nehodě, která se stala na venkově. Rychle přichvátało několik bratří, obléklo se do svých hávů a vydalo se na cestu. Tak činívají každého času a vyhledávají mrtvolu někdy dvacet až 30 mil za Římem; při tom mají právo pochovati ji, na kterémkoli hřbitově se jim líbí.

Památka všech věrných dušiček slaví se po celou oktávu se stejnou slávou a horlivostí. Avšak církvi nepostačuje jednou za rok modliti se za duše, které ustavičně trpí v o-

čistci, ona dle krásného zvyku a obyčeje vzpomíná na své v Pánu zesnulé bratry a sestry každého dne. Roku 1480. narodil se v Itálii světec, který se měl státí ohloubou svého století a okrasou církve. Jméno jeho bylo *Kajetán de Tiene*. Něžným srdcem miloval obzvláště duše v očistci. Když přišel do Říma, zavedl zbožný obyčej, s kterým se tu shledáváme dosavad, totiž s modlitbou zvanou *Ave Maria* za zemřelé.

Když noc sestoupivší s pahorků zahálí město svým pochmurným závojem, zavzní městem vážný hlas zvonů, kteréž upomínají věřící, aby ještě naposled před spaním vzpomněli si na bratry, kteří mají jen žhavé plameny za lůžko své; dobří věřící pak s vroucností modlí se krátkou a snadnou modlitbičku pro každý den v týdnu zvlášť složenou.

Toť některá zbožná zařízení ve svatém městě ve prospěch duší trpících. Každý zajisté musí uznati, že známost těchto tklivých zvyků a obyčejů blahodárněji na srdce naše působí, než pohled na nádherné pomníky a velkolepé slavnosti, jaké toliko v Římě shledáváme. Dokazujít aspoň i nejlhostejnějšímu cestovateli, že učitelka víry jest též matkou lásky křesťanské, a že stará se o ubožáka od jeho narození až do hrobu. A toto vědomí a poznání má věru v našem století cenu velikou.

10. února.

Sakoni (Sacconi). — Almužny soukromé. — Úvahy o dobročinnosti římské.

Počasi bylo sychravé a cesta blátivá. Zmiňuji se o těchto okolnostech, poněvadž mi staví před oči podivuhodný podnik, o kterém ochci mluvit. Kráčejíce po Kapitolu vedle vězení dlužníků, spatřili jsme několik kroků před sebou kráčet mlčky dva muže, po každé straně ulice jednoho. Byli bosi a oděni dlouhou kutnou z bílého plátna, která byla nahoře ve spojení se škraboškou - téže látky, mající dva otvory pro oči, tak že nebylo lze spatřiti jejich obličeje. Oba nesouce v ruce váček zastavovali se na práhu každých dvíří, nepromluvivše ani slovíčka; dvěře se otevřely,

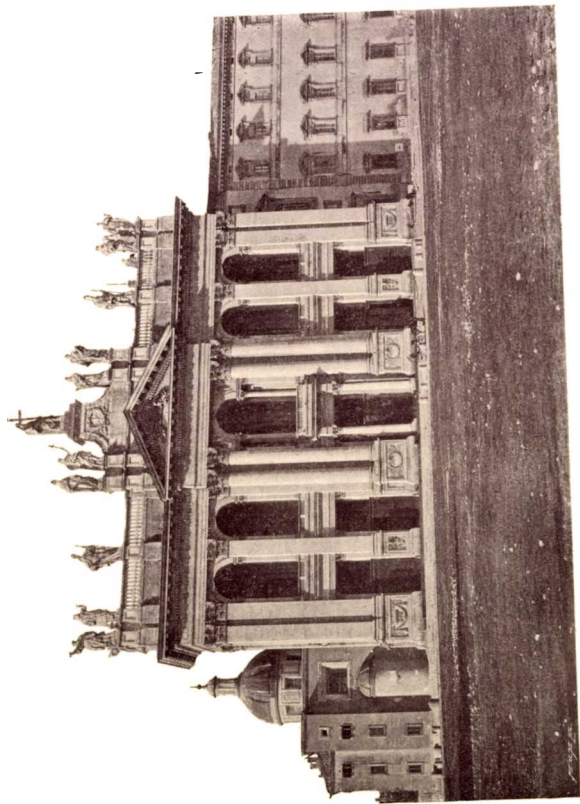
peníz padl do váčku, a oni vyjádřivše svou vděčnost hlubokou poklonou, kráčeli dále ke dvěřím sousedním.

„Kdo jsou tito lidé? Co to dělají?“ to byly chvatné otázky, s kterými jsme se obrátili k našemu znamenitému příteli, který nás doprovázel. „Mužové ti jsou *sakoni* a nazývají se tak od veliké kutny, podobné pytlu, kterým jsou oděni. Známé jest vám asi, že jest tu zbožný spolek, který se skládá ze šlechticů, z duchovenstva světského a z kardinálů, který má za účel pomáhati chudým a především vězňům pro dluhy. Členové jeho procházejí každý měsíc ulicemi a konají sbírky. V určitý den v zimě jako v létě, ať mrzne nebo prší, ohodí jak vidíte bosi po sbírkách ode dveří ke dvěřím ve všech čtvrtích římských. Vidíte vlastníma očima, že každý je laskavě přijímá; lid chová k nim velikou úctu a boháči odmítnouce je, zapudili by snad některého ze svých příbuzných neb věrných přátel. Tito dva *sakoni*, kteří před námi jdou, jsou snad dva kardinálové nebo šlechtici římské.“

Taková láska, tuším, má velikou cenu. Ať nikdo neříká, jako někteří cestovatelé, že v Římě jest všecko divadlem a kejklřstvím, vždyť taková pohodlná pání turisté nedovedou ani pochopiti lásku k bližnímu, která vyžaduje tolik obětí v sebezapírání. Zjistěte není to divadlem a stavením na odiv, nebo mužů těchto nikdo nezná, ani jejich vlastní přátelé; při sbírkách nepromluví ani slovíčka a nikdo jim nemůže viděti do tváře. Jakou věru výhodou má to býti pro marnivost a pohodlí těchto velikých pánů, musejí-li takto zaobaleni v hrubé plátno, bosýma nohama, v zimě a ve špatném počasí probíhati pokoutnými ulicemi města a dožadovati se almužny?

Zda by dovedli podobně jednati oni ustaviční pomluvači všeho, co má původ svůj v náboženství? Jsouce marniví, jako všickni synové Adamovi, ať se jen pokusí za takou cenu získati si lásky u lidu. Až je spatříme při podobném zaměstnání, budeme moci uvěřiti, že k takovým obětem dostačí i světské pohnutky. Dosud však nikdo nám neupře, že jen učení Ježíše Krista má v sobě onu nadpřirozenou sílu po tolik století tak obětavě působiti na přirozenost lidskou.

Tato mravní podívaná, kterou jsme měli před očima, zavdala nám příležitost, mluvit o soukromých almužnách v Římě. Stať tato měla doplniti naše pojednání o tělesné

Nákl. Děd. sv. Jana Nep.

Kn.-arc. kniht. Rohlíček a Sievers.

BASILIKA SV. JANA V LATERÁNĚ.

dobročinnosti ve městě sv. Petra. Ve Francii žehnáme Jindřichu IV., že si přál, aby měl každý z jeho poddaných v neděli kuře k obědu. V Římě jsou podpory tak hojny, že každý chudý může mít na každý den pěkné pojezení; a dva krásné ústavy pečují především o ony nešťastníky, kteří narození jsou v blahobytu a odchováni společenskými mravy, tím tíže nesou břímě nuzoty.

Záslouhou a přičiněním arcibratrstva *svatých apoštolů* a *Božího milosrdenství* docházejí často počestné vdovy a nešťastní otcové rodin ve svém hrdém strádání neočekávaných a mnohdy neznámých podpor. První sahá až do roku 1504. Založen byl několika zbožnými křesťany, kteří věnovali zvláštní péči kapli Svátosti oltární v kostele svatých apoštolů. Jsouce mezi sebou spojeni vykonáváním různých pobožností, chtěli ke cvičením náboženským přidružení též účinné skutky lásky křesťanské a umínili si podporovati chudé, a to obzvláště chudé stydlivé. Všickni pocházejí ze šlechtických a bohatých rodin. Nynějších odborů jest čtrnáct, které jsou po jednotlivých čtvrtích rozděleny, a každý z nich rozdává každoročně 300 franků almužnou.

Kongregace Božího milosrdenství pochází od ctihodného kněze Jana Stanchiho. Ten svatýmuž sdružil r. 1679 několik osob vybraných z duchovenstva i z laiků, aby sbíraly almužny pro rodiny stydlivé, jejichž bída a nouze jest v odporu s bývalým blahobytem. Jsouc podporována šlechtností papežů Inocence XI., Klimenta XIII. a Benedikta XIV., povždy zdárně prospívala. Působilo nám to velikou radost, že jsme kongregaci tuto poznali; podávat nám nový důkaz o přednosti a prohlédavosti Říma u vykonávání milosrdných skutků. Členové její dosahují počtu třiceti až čtyřiceti osob, které musí mít aspoň 35 let; mezi nimi jsou kněží i nekneží.

Lepšího způsobu při rozdělování podpor sotva si můžeme mysliti, praví Morichini, a Řím může se chlubití tím, že před 150 lety ve skutek uvedl zásady veřejné dobročinnosti, o nichž pojednával baron Gerando v nedávno uveřejněném díle *Navštěvovatel chudých*. Každá čtvrt městská má svého *vyslance*, kterému jsou dáni na pomoc dva *navštěvovatelé*. Almúžna se dříve nikomu neposkytne, pokud navštěvovatel vlastníma očima se nepřesvědčí o nouzi a potřebě. Podpory udělují se raději chlebem, moukou, obilím,

šatstvem a jinou živností než penězi, raději menšímu počtu osob, které pocítí opravdovou úlevu, než četným rodinám, pro které by byla udělená podpora toliko kapkou vody.

Podělování chlebem děje se na svátek sv. Anny; soukromé a dosti značné podpory však dávají se počestným rodinám v nutných případech častěji během roku. Tentokráte dodává se ubožákům almužna zvláštními posly, kteří mají název *tajných vyslanců*.

Ještě bych mnoho stran popsal, kdybych chtěl mluvit o všech almužnách, milosrdných skutecích, dobročinných ústavech, které jsou životem a chloubou křesťanského Říma; leč spokojím se několika úvahami o této velkolepé *lidumilnosti*, která jest málo známa v Evropě a ještě méně srovnává se s novověkými zásadami národohospodářskými.

Předně: v Římě všecko má svůj původ v pohnutkách náboženských; co u jiných národů se děje z přirozených pohnutek lidskosti, vyvírá zde z pohnutek víry. V čele každého dobročinného ústavu shledáváme se se jménem některého světce, zbožného kněze, horlivého křesťana, který první se snažil o jeho založení. Členové ústavu sdružují se kolem praporu některého svatého, který jest zároveň jejich vzorem; v soukromé kapli konají obyčejně svá shromáždění, a jejich stanovy jsou rázu naprosto křesťanského. Tento původ dobročinnosti římské vysvětluje tři jiné rozlišující odznaky. Odznakem prvním jest, že dobročinné ústavy římské jsou nejstarší na západě. Ostatním sloužily za vzor již po několik let a století, když tyto teprve ujímaly se ve svých počátcích.

Druhým odznakem jest nadbytek podpor; seznali jsme totiž, že ze všech měst evropských jest Řím nejdobročinnějším. U samých zřidel víry, u hrobů svých nepočetných mučovníků čerpá ustavičně ducha obětavého, který jako nádoba přeplněná drahocennou tekutinou vylévá na všechny skutky duchovního i tělesného milosrdenství.

Známkou třetí římské dobročinnosti jest, že rozdělování almužen děje se poněkud nepravdělně. Dušelskou zanícená, duše obětavá nedbá chladných výpočtů chytrosti lidské, především si všímajíc bolesti a útrap trpících. Ona se spokojí, dostane-li se jen trpícímu úlevy a vykoná-li člověk povinnost lásky k svému spolubratru.

11. února.

Rotunda sv. Jana před branou Latinskou. — Kolumbarium Fomponia Hylasa, — rodiny Volusijké. — Náhrobek Scipionů. — Křížová cesta v Koloseu.

Poznavše na každém místěčku v křesťanském Římě skutky *tělesného milosrdenství*, učinili jsme na této cestě dávno kýženou zastávku.

Kaple sv. Jana před branou Latinskou byla předmětem dnešní naší vycházky. Navštívili-li jsme toto místo, které posvěceno bylo mučenictvím Appštola lásky křesťanské, neodchýlili jsme se tím nikterak od svého plánu cestovního, nýbrž vplnili jsme spíše citelnou mezeru. Kráčejíce cestou Latinskou, která vede ke bráně téhož jména, kterak jsme si neměli vzpomněti na milovaného učenika, který touto cestou se ubíral, aby vytrpěl smrtelná muka? Domicián, nemaje úcty ke ctihodnému starci, dal jej přivést do Říma spoutaného jako zločince. Přiveden byv několik kroků před bránu Latinskou, byl dle obyčeje římského pruty mrskán, potupně do hola ostříhán a hozen do kotle s vařícím olejem. Vyšel z něho sice bez úrazu jako v Babyloni mladenci z peci ohnivé; za to však vypovězen byl do vyhnanství na ostrov Patmos, až Neron zrušil krvavé rozsudky svého předchůdce. Na témže místě mučnickém dal jeden z našich krajanů, jménem Adam, postavit malou okrouhlou kapli, v níž se chovají mučnické nástroje sv. Jana. Uvnitř četli jsme následující nápis, v němž popisují se muka apoštola:

Martyrii palmam tulit hic athleta Joannes,
Principii Verbum cernere qui meruit.
Verberat hic fuste proconsul, forcipe tondet,
Quem fervens oleum laedere non valuit.
Conditur hic oleum, dolium, cruor atque capilli,
Quae consecravít inclýta Roma tibi.

„Mučednické palmy stal se na tomto místě účasten svatý bojovník Jan, který si zasloužil patřiti na věčné Slovo tělem učiněné. Zde vladař metlou zmrskal a nůžkami do hola ostříhal onoho, kterému vroucí olej nedovedl uškoditi. Zde

chová se olej, kotel, krev a vlasy, které tobě zasvětil proslavený Řím.“

Návštěva této kaple způsobila nám dvojí radost. Nejprve bylo nám popřáno pomodliti se k miláčkovi Páně na témže místě, kde podal svému Mistru tak výmluvný důkaz o své lásce. Jest to zajisté radostný pocit; neboť na hrobě mučovníků mnohem snadněji se modlí, a tajné tušení nám napovídá, že tu spíše vyslyšeni budeme, než kde jinde. Dále viděl jsem v této kapli pomník spravedlivé vděčnosti, a byl jsem na to hrd. Vždyť nám Sekvaňanům přišlo světlo svatého Evangelia od sv. Jana; sv. Irenej, jeho učedník poslal nám slavné misionáře Fereola a Fergeuxa.

S myslí rozjařenou těmito líbeznými vzpomínkami vstoupili jsme do zahrady, vzdálené toliko několik kroků; chtěli jsme spatřiti pomník zcela jiného rázu. Nade dveřmi u točitých schodů, které vedou do podzemního příbytku, četli jsme: *Columbarium liberatorum domus Augustae*. Stáli jsme nad hrobkou propuštěnců domu Augustova. Vstoupivše do čtyřhranné kostnice (*area*), spatřili jsme při svitu pochodní mnoho malých výklenků, podobných holubímu hnízdu. Tyto malé výklenky jsou asi půl druhé stopy vysoké a stopu široké.

Pod nimi jsou do spodku dvě prohloubené díry, ve kterých jsou hliněné nádoby obsahující dle obyčeje Římanů popel a zvápнатelé kosti nebožtíků. Výklenky uzavřeny jsou tabulkou mramorovou, na níž jsou napsána jména a vlastnosti zemřelých (*tituli*). Na jedné z těchto tabulek před výklenkem dosud neotevřeným jsou dva nápisy; první svědčí jedné z četných otrokyň, které pomáhaly Oktavii při strojení; druhá pak stříbrníku čili otroku, který měl v opatrnosti stříbrné náčiní a skvosty téže panovnice.

Když jsme prošli krátkým vinohradem, dospěli jsme ku kolumbariu rodiny *Polusijské*, která se obzvláště proslavila za Nerona. Pohled na tento velkolepý pomník hlásá, že jest zde k odpočinku uložena bývalá světská, nyní již zašlá sláva. Klenba spočívá uprostřed na širokém pilíři. Následkem zemitého nánosu vyčnívá hořejší část kolumbaria toliko tři stopy do výšky. Sestoupili jsme do podzemní chodby, kde jsme napočítali několik set výklenků. Zde naskytují se jak očím tak úvahám cestovatele známá jména z dějin. V objemném

pilíři prostředním jest výklenek větší než výklenky ostatní, který obsahuje krásnou popelnici z mramoru s nápisem (v překladu): „Smrtelníku, nedotýkej se mne; měj v uctivosti bohy v podsvětí.“

Archeologové tvrdí, že obsahuje popel z modlářského kněze. Z toho jest vidno, že i pohané dávaly ostatky svých mrtvých pod ochranu bohů. Úcta ke hrobům jest zákonem lidskosti a užitečným naučením pro živé. Čteme-li tento nápis vyrytý před osmnácti sty lety na pohané popelnici a zhotovený rukou pohanskou, nemůžeme se ubrániti tklivému rozjímání o účtě k mrtvým za naší doby. Zapomněl jsem říci, že kolumbarium bylo objeveno teprve před několika lety; touto okolností se též vysvětluje dokonalé zachování pomníku, jakož i čerstvost maleb, které jej zdobí.

Všechny okolní vinice jsou opravdovými průkopy samých kolumbarií. Stačí tudíž jen kopati, chceme-li naléztí památné kameny, vypukliny, lampy, nářadí, ozdoby a mnoho jiných zajímavých předmětů. Viděli jsme též nádhernou rakev z mramoru, která jest překrásně provedena a dokonale zachována. Znázorněna jest na ní bitva Římanů s národem galským; předky naše lze poznati po propleteném provazu okolo krku.

Poněvadž jsme již dnes konali samé návštěvy u mrtvých, dali jsme se směrem k cestě Apiově a za malou chvíli octli jsme se u náhrobku Scipionů. Tento slavný pomník byl objeven r. 1780. Měl dvoje poschodí; první jest vytesáno v kameni, ze druhého, které bylo ozdobeno sloupy mramorovými a výklenky určenými pro sochy členů rodinných, nezbyvá již téměř ničeho. Opatřivše se pochodněmi sestoupili jsme do poschodí spodnějšího cestou klikatou, teprve nedávno prokopanou. První hrob, který se nám namanul, má zde Publius Kornelius Scipion, *flamen dialis* (kněz Jovišův); svědčí o tom nápis.

Spatřili jsme ještě hrob Scipiona, který byl vítězem nad Španělskem, syna to Scipiona Asijského. Všechny rakve byly uloženy do tvrdého kamene; avšak v ničem se nepodobají našim hrobům v katakombách, ačkoli rodina Kornelia až po Sulu zachovávala výminečný zvyk nepáliti mrtvol. Ó hrobové upadlé ve zříceniny! Zde jsi tedy slavná rodino a matko tolika velikánů, kteří po několik století naplňovali zemi slávou tvého jména, to jest všechno, co ještě z tebe

zbývá! Když jsme se vraceli cestou vítězoslavnou, nová protiva očekávala nás v Koloseu. Veliký počet krásných povozů rozestaven byl okolo velikého podloubí; přijel v nich celý zástup vznešených poutníků. Bylo to v pátek asi o třech hodinách; konala se křížová cesta. Považte jen, křížová cesta v Koloseu; můžete si mysliti něco velebnějšího, něco dojemnějšího? Ano, zde uprostřed tohoto zápasistě, které bylo tolikrát krví zbroceno, stojí veliký kříž na kamenném podstavci. Kolem tohoto podia, o které se roztříštilo tolik nešťastných obětí ukrutnosti římské, jest nyní čtrnácte zastavení křížové cesty. Kříž jest všude, i v Koloseu! Opodál ještě, na této cestě tak hluboko krví mučovníků smáčené, klečí zkroušeně zbožný zástup, a vylévaje slzy a modlitby, kráčí ponenáhlu za velikým křížem ze dřeva, který nese chudý a bosý mnich sv. Františka, oděný šatem z hrubé a drené vlny!

Rozsáhlé stupně, které se tolikrát otřásaly řevem lvů, sténáním umírajících, srdcelomným křikem a tleskáním krvelačného lidu, rozléhali se nyní sladkými a bratrskými slovy, která o závod opakuji všickni národové: „*Otče náš jenž jsi na nebesích.*“ Modlitba lásky na místě proklínání a nenávisť, vítězné křesťanství právě na tom místě, kde pohanství chtělo je potopiti v krvi mučovníků: toť věru protiva, toť uchvatné divadlo, které žádnou cenou nedá se dosti drahο zaplatiti.

12. února.

Nouze duševní. — Římská dobročinnost k nevědomým. — Školy okresní, — jejich řízení a kázeň, — jejich počet; — vyučování bezplatné. — Svatý Josef Kalasancký. — Vznik jeho ústavů. — Bezplatné školy pro chlapeckou mládež. — Doktrináři. — Bratři křesťanských škol.

Počasí bylo překrásné a nutkalo nás ku vycházce. Použili jsme ji ku zkoumání dobročinného Říma. Nad nedostatky tělesné, totiž nemoci, chudobu a smrt důležitější jsou nedostatky duševní. Nevědomost a blud, vášně a jejich zlé následky jsou nemocmi, které trápi člověka na nej-

ušlechtilější části jeho samého: nadešla chvíle, abychom pátrali, co činí Řím, aby tato zla zamezil a napravil. Nevědomost mizí poučováním. A ejhle, mladý Říman jakéhokoli stavu a povolání nalézá na prahu svého života hojnost pramenů, z nichž čerpati můžeme pravdu a poučení; my sami chtěli jsme některé shlédnouti. Nebylo nám třeba ani z domu vycházeti, a již oknem spatřili jsme nad průčelím úhledného domu dřevěný štít barevný s velikými písmeny, která nás poučila, že jest v domě tom škola *okresní* čili *obvodní*. Školami obvodními se nazývají proto, poněvadž dříve bývaly určeny pro každou městskou čtvrť čili městský obvod. O původu jejich nevíme nic určitého; někteří dějepiscové ztožňují je se starými školami, které byly zavedeny senátem římským. Školy obvodní, ačkoli byly určeny pro děti z obecného lidu, nebyly přece nikdy úplně bezplatny. Ještě dosud platí každý žák měsíčně 4 až 10 paolů (2—5 korun).

Vyučuje se v nich náboženství, čtení, psaní začátkům řeči italské a francouzské, počtům, základům ze zeměpisu a dějepisu jak světského tak církevního. Učitel má mimo to poučovati o zdvořilosti čili dobrých mravech. Vyučování trvá 3 h. ráno a 3 h. odpoledne; začíná a končí modlitbou, a ráno chodí dívky denně na mši sv. do některého sousedního kostela.

Od dvaceti pěti let vzrostl značně počet škol obvodních; jest jich nyní v Římě padesát pět, a kdyby nebylo ve stanovách odstavce, kterým se vyžaduje pro školy vzdálenost jednoho sta architektonických holí, bylo by jich jistě mnohem více.

Až do polovice minulého století vykonávali učitelský úřad cizinci, poněvadž pro Římany zdálo se býti zaměstnání toto méně důstojným. Kdo by se jen byl opovážil říci, že všickni nečetli Virgila a že by dosud nebylo hlavním jejich úkolem vládnouti ostatním národům? Dnes však jim není proti mysli, věnovati se tomuto čestnému úřadu, poněvadž jsou v pravdě vznešeni, šlechtetní, dobročinní a úctyhodní; ostatně se postarali papežové dostatečně o plat i služné pro učitele.

V každém obvodu městském jsou také školy pro děvčata. Vyučují v nich učitelky, které se musí říditli dlotýchž pravidel, o nichž jsme mluvili. I tyto školy jsou velmi roz-

šířeny, podržely však až dosavad svůj městský ráz, že nejsou totiž úplně bezplatny.

Konečně náboženství otevřelo obecné školy pro chudé, nežádajíc žádného poplatku; i zde dal Řím první příklad své dobročinnosti. Stalo se tak za papeže Klimenta VIII. na konci šestnáctého století.

Roku 1592. přišel do Říma Josef Kalasancký, narozený v království aragonském, který spojoval s vědomostmi učitelskými pokoru svatých a nadšen byl pro všecko dobré po příkladě svého krajana Ignáce z Loyoly. Pro jeho rozsáhlé vědomosti nazval jej kardinál Marek Antonín Kolona bohoslovcem. Avšak jeho stkvělá sláva v úřadě učitelském byla pro něho pohnutkou, aby vyhledával s tím větší horlivostí místo v úkrytu. Vstoupil do arcibratrstva svatých apoštolů, které se zabývá rozdělováním almužny chudým a nuzným.

Při konání této dobročinnosti všimnul si dobře, že nevědomost bývá často matkou nepravosti a bídý. Srdce mu lítostí usedalo, viděl-li po ulici potulovati se hejna mladých hochů opuštěných od svých rodičů a vyžebravati si svůj vezdejší chléb.

Vyučování katechismu, které se dalo každou neděli, bylo málo pro celý týden. Mimo to měl Řím té doby toliko obvodní učitele, kteří byli od senátu málo placeni. Josef prosil je, aby se ujali ve svých školách těchto ubohých maličkých; avšak oni odepřeli vyhověti jeho žádosti, nezvýšili se jim jejich mzda. Tento něžný přítel mládeže zaklepal poněáhlu na všechny dveře; avšak všude byl odmrštěn pod záminkami více méně kloudnými.

Vida, že všechny jeho námahy nemají žádného úspěchu, odhodlal se sám ve skutek uvéstí své tužby. V měsíci listopadu r. 1597. založil první obecnou školu bezplatnou u sv. Doroty za *Tiberou*; vyvolil si tuto čtvrt, poněvadž tam byla nejcitelnější potřeba vyučování.

Ctihodný farář nabídl mu dvě síně, přidruživ se sám k jeho šlechtnému podniku. Za nedlouho připojili se jiní dva kněží k zakladatelům a škola čítala brzy několik set žáků. —

Poněvadž vyučování chudých jest povýtečně zbožným skutkem, dal sv. Josef svému ústavu název *zbožných škol*. Jal se tedy vyučovati dítky katechismu, čtení, psaní, počítání a obstarával svým milým dítkám knihy a všechny po-

třebné věci, kterých si dívky pro svou chudobu nemohly samy zaopatřiti.

Brzy byly zbožné školy přeloženy do paláce Vestri, blíže kostela sv. Ondřeje *della Valle*. Zde vznikla společnost kněží-učitelů, a svatému Josefu dostalo se názvu představeného zbožných škol (*praeffectus scholarum piarum*).

Této své společnosti dal tklivé jméno *chudí Matky Boží zbožných škol. Chudoba, Maria, dětství!* Tato tři slova působila blahodárně na srdce a přinesla mnoho požehnání a hojně příspěvky obětavým mužům, kteří si je zvolili za heslo. Kliment VIII. schválil novou kongregaci, která se stala řeholním řádem s třemi obyčejnými sliby, připojiv ještě slib čtvrtý, věnovati totiž všechny síly své vyučování mládeže.

Světce snažil se především vychovávat dívky rozumnou kázní; řeholníci užívají dosud této vyučovací metody. Přijímají zdarma dívky různých stavů od sedmi let, a vyučují je tři hodiny ráno i odpoledne. Žáci chodí každý den na mši svatou a konají příslušné modlitby před vyučováním a po vyučování; shromažďují se též ve svých místnostech k rozmanitým pobožnostem, najmě k hodinkám Panny Marie.

Každý rok před svátky velikonočními mají dívky též duchovní cvičení.

Nejednou jsme viděli poblíž sv. Pantaleona, kterak dobří řeholníci, nápodobující věrně příklad svého otce, doprovázeli školáky až k domu jejich rodičů! Proto také vycházejí dívky v pořádku a jdou po dvou do rozličných čtvrtí římských. Řad poněkud ubývá tou měrou, kterou blíží se žáci ke svým příbytkům. Dívky vystříhají se též všeho hluku, nepořádku a uvarují se tak mnohých nehod, které by se jinak časem nevyhnutelně přihodily, kdyby byla mládež ponechána bez dozoru.

Do šlépějí sv. Josefa Kalasaneckého vstupovali svatí a ctnostní kněží i nekněží, chtějíce se státí účastnými jak namáhavé práce, tak věčné odměny šlechetného přítele mládeže. Roku 1727. dal Benedikt XIII. ctihodným učitelům, duchovním to synům blahoslaveného Cégara Busa, starodávný kostelík Panny Marie *in Monticelli*.

Dvacet pět let dříve přišel ctihodný Lasalle v osobě svých řeholníků pracovati na téže vinici.

Dobří bratři otevřeli svou první školu blíže náměstí

Barberini, druhou u sv. Trojice, kdež jsou až po dnešní dobu. —

R. 1793. daroval jim Pius VI. jinou školu u sv. Spasitele *in Lauro*; konečně Lev XII. věnoval jim čtvrtou budovu u Madony Kopečné, s názvem sv. Antonína Padovanského. Obávaje se, abych nebyl příliš obšírným a rozvládným, pomíjím mlčením jiné ústavy, v nichž rozptyluje se nevědomost dítek a zapuzuje se duševní bída synů Adamových. Ostatně musil bych po většině mluvit o těchže ústavech, které jsme již navštívili a v nichž udílí se mládeži i chudíně potrava jak pro tělo tak pro duši.

13. února.

Školy pro útlá děvčátka. — Ústav blahoslavené Angely z Meriči. — Školy papežské. — Školy zbožných učitelek. — Jiné ústavy. — Poznámky. — Stručný přehled.

Ačkoli byla neděle a den před naším odjezdem do Neapole, přece jsme ještě měli pokdy ohlédnouti se po nových školách. Poznali jsme již, co činí Řím ve prospěch chudých hochů, proto byli jsme ještě zvědaví, kterak chová se ve své mateřské péči k útlým děvčatům. O četných opatrovních jsme se již zmínili; i zdálo by se nám, že všechny prostředky vynalezavé lásky jsou téměř vyčerpány; avšak není tomu tak. Z Říma rozšířily se školy sv. Josefa po celé Italii, avšak tyto týkaly se pouze malých chlapců; zbývala ještě útlá děvčata. I tato jsouce vystavena mnohem většímu nebezpečí měla na sebe obrátiti zvláštní pozornost církve a státi se předmětem její účinné péče; a tak se také stalo.

Dávno před sv. Josefem Kalasanským narodila se v Desenzaně blahoslavená Angela z Meriči. Tato svatá panna, jejíž památka jest v Římě v obzvláštní úctě, založila zde r. 1537 ústav ku vzdělání chudobných děvčat. Psáti se učila pouze ona děvčata, která měla úmysl vstoupiti do řehole; ostatní učila se katechismu, čtení a ručním pracím; byl to toliko skrovný počátek.

V následujícím století r. 1655 otevřena byla v Římě první škola bezplatná pro děvčata dle vzoru zbožných škol sv. Josefa; hlavní zásluhy o její zařízení si dobyl papež

Alexander VII. Jsa potěšen úspěchem, kterého škola ta docílila, zavedl důmyslný papež podobné školy ve všech čtvrtích římských. Almužník apoštolský vydržoval je svým nákladem, a odtud také dostalo se jim zaslouženého názvu *škol papežských* (*Scuole pontificie*). Navštívili jsme jich několik, a nevím věru, co by jim naši školdozorcové z university mohli vytýkati. Pravdou jest ovšem, že se v nich nevyučuje ani bájesloví, ani hvězdářství, ani jiným vědám toho druhu; veškeré vyučování omezuje se pouze na náboženství, čtení, psaní, počítání a na ruční práce.

Co jsme viděli ve školách papežských, shledali jsme u *zbožných učitelek* (*Maestre pie operarie*). Řád tento vznikl v Miláně, a zaveden byl v Římě za papeže Klimenta XII.

Všimli jsme si dobře důmyslného způsobu, kterým vedou se mladistvá srdce k vykonávání povinností křesťanských. Kromě učení z katechismu velmi srozumitelného jsou vedeny k hodnému přijetí sv. svátostí, ku konání křesťanských ctností, ke zbožnému uctívání Panny Marie a Anděla strážného, a ke skromnému chování jak doma tak na ulici a v kostele. Není divu, že dali papežové své schválení této užitečné kongregaci, která má v Římě sedm škol, do nichž chodí na tisíc žákyň.

Mimo tyto zbožné ústavy znamenitě prospívají školy farní, zavedené téměř v každé farnosti římské, které mají též účel. Po těchto přijdou školy *nejsvětějšího Srdce*, sv. Paschala, řeholnic *Božské Lásky*, z nichž některé se zabývají počátečným vyučováním chudých dětí, kdežto druhé vychovávají mladé dívky ze vznešených tříd.

To jsou v krátkosti prostředky, jichž užívá Řím, aby zapudil nevědomost v nižších třídách společenských; tak odpovídá církev až dosud všem, kteří se odvažují viniti ji ze zpátečnictví a nepřátelství k osvětě.

Avšak nestačí jen rozptýliti nevědomost, nýbrž potřebí jest též uchrániti duši bludu náboženského, který jest ze všech nejnebezpečnějším. Nejosvícenější duch může býti nakažen tímto morem, kterým jest naplněno ovzduší nynější Evropy, a který zabíjí srdce, když byl dříve zatemnil světlo rozumu. Aby toto zlo zapudil od svých hranic, užívá Řím všech možných opatření. Proto všechny spisy z ciziny podrobeny jsou přísné prohlídce. Kongregace Indexu bdí ve dne v noci, aby se do Říma nevloudili bludné knihy. V Římě

nesmí býti žádné dílo dříve uveřejněno, pokud nebylo prozkoumáno církevními učenými.

14. února.

Odjezd do Neapole. — Albano. — Upomínka na sv. Bonaventuru. — Palazolla. — Zříceniny Alby Longy. — Monte Cavo. — Jezero Albánské. — Nymfea. — Kostel Gandolfo. — Domnělé hroby Askania a Kuriaciů. — Horác a sv. Pavel. — Aricia. — Genzano. — Jezero Nemi. — Civitá Lanivia.

O sedmi hodinách ráno za tuhého mrazu opustili jsme palác Konti ve velikém voze majícím místa pro osm osob. Všechna místa zasednuta byla našimi přáteli. Byla to francouzská, chci tím říci veselá a lehká karavana ujíždějící do Neapole. Vyjeli jsme z Říma starou branou *Coelimontana* a brzy klusali jsme po silnici Apiově. Tato královská cesta (*Regina viarum*) táhla se od Říma až k Brindisi, a každý kámen připomínal nám nějakou světodějnou událost.

Za pány tohoto světa, za Césary a jejich vítěznými legiemi bylo viděti touto cestou kráčet krále světa duchovního, Petra a Pavla, vítěze to nad Césary a jejich legiemi; dále křesťany římské, kteří přicházeli v ústřety Apoštolu, který přistál v Puteolích (Pozzuolo); konečně zdá se nám, že tyto dláždice mají na sobě ještě krvavé známky hlásající nám o bojích a vítězstvích mučovníků. Všechny tyto jak světské tak posvátné upomínky nabývají obzvláštní vznešenosti v oné samotě a zříceninách, které nás obklopují. Zde zdá se rovina římská ještě více než kde jinde osamocenou, kostrbatou, rozkopanou, vyhloubenou a pokrytou starodávnými troskami. Jako doplňkem obrazu tohoto jest nesmírný vodovod Klaudiův, který prorývá pustou planinu a pozvídá až k oblakům své obrovské oblouky.

Asi k desáté hodině dorazili jsme k Albánu. Jest to městečko mající asi pět tisíc duší; vystavěno jest na konci planiny nedaleko zřícenin *Alby Longy*. Občerstvivše se v *hostinci u města Paříže*, odebrali jsme se do hlavního kostela *Panny Marie Rotundy*. Portál jest ozdoben okrasami mramorovými, které mají podobu listů akátových. Vnitřek

nevyniká uměleckými památkami, za to však povinnosti cestovatele křesťanského jest, prohlédnouti si albánskou katedrálu. Připomínat nám slavné jméno, jehož sladká upomínka by neměla nikomu z paměti vymizeti.

V třináctém století žili na pařížské universitě, již sloužili k nesmrtelné oslavě, dva slovutní přátelé, kteří pro své ctnosti jsou od katolické církve prohlášeni za svaté, a pro svou neobyčejnou moudrost a učenost vřaděni jsou mezi učitele církevní. Jeden z nich získal si svým hlubokým důvtipem názvu *učitele andělského*, druhý pro svou horoucnou zbožnost, která zračila se v jeho spisech, nazván byl *učitelem serafinským*. Oba byli duchovními syny dvou rovněž slovutných otců, Dominika a Františka. První i druhý čerpal svou učenost z téže knihy, totiž z kříže našeho Spasitele.

Ó jak šťasten jest cestovatel křesťanský konající cestu z Říma do Neapole přes Teracinu! Celá cesta jest poznačena upomínkami na tyto dva muže. Mám je jmenovati? Vždyť každý zná sv. Bonaventuru a sv. Tomáše Akvinského.

První z nich, pokorný to syn sv. Františka, zasnouben byv jako jeho otec slavné kněžně, jejíž jméno jest evangelická chudoba, nadarmo hleděl ukrýti pod sprostým hábitem lesk své učenosti a svých ctností. Bystré oko náměstka Kristova objevilo tento zakopaný poklad; i rozkázal papež, aby světlo z pod kbelce postaveno bylo na svícen.

Též chvilě dostalo se Bonaventurovi ukrytému v Paříži důstojnosti kardinálské a biskupství albánského s výslovným rozkazem, aby se vůli papežově podrobil a hodnosti ty přijal. Bonaventura odebral se do Itálie. Řehoř X. přijel mu v ústrety a sám jej na biskupa pomazal. Každému jest znám jak život nového knížete církevního, tak jeho smrt, která byla neméně krásná než jeho život. Onemocněv při všeobecném sněmu lyonském, kde více než kdo jiný přispěl ku spojení Východu se Západem, měl ještě tolik síly, že mohl býti přítomen při odpřisáhnutí velikého kanoláře cařihradského; však se tak stalo hlavně jeho šlechtným přičiněním.

V kostele i na ulicích města Albána několikrát vzpomněl jsem si na útěchuplné slovo velikého biskupa. Mezi řeholníky jeho řádu byl jakýsi Egidius, který lnul s nevšední úctou k tomuto věhlasnému a svatému učiteli. Jednoho dne měl se Egidius ke světcům s dětinou dobrosrdečností, chtěje se ho na něco otázati, ale nevěda, jak by měl svou

otázku zaonačiti. Konečně sebrav všech pět dohromady a osměliv se, pravil: „Můj bratře Bonaventuro, vám učencům udělil Bůh veliké milosti; avšak kterak my ubozí nevědomci dojdeme spasení?“ Světec odpověděl: „Kdyby Spasitel nedal lidem nic jiného, než svou lásku, to by stačilo ku spasení.“ „Může tedy nevědomý tak milovati Boha jako učenec?“ „Každá stará babička může Boha právě tak milovati, ano ještě více, než professor bohosloví.“ Po těchto slovech jsa celý radostí u vytržení, běžel Egidius do zahrady, která se rozkládala na straně k Římu a neustával volati: „Sprostí a neučení lidé, chudé a nepatrné stařenky, vy můžete Boha tak milovati jako bratr Bonaventura.“ Po té zmocnilo se ho zanícení mysli trvající po tři hodiny.

Tyto vzpomínky ze středověku provázely nás, pokud jsme vystupovali po skalnatém úbočí hor Latinských, na jejichž úpatí prostírá se novověké město Albano. Brzy jsme dorazili k *Palazzole*, skromnému to klášteru, který jest vystavěn právě na zříceninách Alby Longy. Toto důležité město, o kterém se tak často děje zmínka v dějinách římských, vystavěno bylo Askaniem, synem Eneovým a zničeno Tullem Hostiliem. Blízko kláštera viděti jest dosud hrob vytesaný ve skále se svazky konsulskými a stolicí kurulskou. Odtud chvátali jsme přes *Rocca di Papa* až k vrcholu *Monte Cavi*.

Zde na prostranství podobném podkově zahájil Romulus náboženství praobyvatelů; zde vystavěl jeho nástupce Tarkvin Starší pověstný chrám *Joviše Latiala*, krutého to božství, které vyžadovalo lidskou krev při začátku her k jeho počtě pořádaných.

Na zpáteční cestě zastavili jsme se u jezera Albánského čili *di Castello*. Rozlévá své vody vedle městečka *Castel-Gandolfo* na vrcholu horském a zaujímá jícen vyschlé sopky. Obklopeno jest zelenými duby a divokými olivami, má srázné a vysoké břehy a tvoří okrouhlou podobu, jejíž obvod má asi půl třetí míle; hloubka jeho jest 480 stop. Sestoupivše až ku břehu, spatřili jsme dvě Nymfea, totiž dvě různé síně vyhloubené v lávě, které sloužily chlipným Římanům k občerstvení. Pravým divem jezera však jest průplav čili odvod, který vylévá své vody na římskou rovinu.

Průplav povstal takto: Římané právě obléhali město Veji, když vody v jezeře strašnou měrou vystoupily, tak že

ohrožovaly celou krajinu všeobecnou povodní. Kamilus vyslal posly do Delf otázat se věštby Apollinovy. Apollo odpověděl, že Římané zmocní se teprve města, až bude otevřen průchod vodám jezera. Jeden oddíl vojska měl se ihned k dílu, kdežto druhý střežil stále pevnost. Hora byla prolomena, učiněn průplav přes míli dlouhý, čtyři stopy široký, šest stop hluboký a město bylo vodami podemleno a odneseno. Ačkoli průplav již trvá od 2240 let, jest dosud ještě zachován.

Konečně přišli jsme k nepatrnému městečku Kastel-Gandolfu, kde přebýval papež několik měsíců na konci léta od doby Urbana VIII. Palác jest velmi jednoduchý, ale vyhlídka překrásná. S balkonu přehlédneme celou rovinu římskou, pravou to spoustu zřícenin, uprostřed níž věčné město se svými věžemi, obelisky a paláci zdá se nám býti velebnou zahradou památných pomníků. Kostel v Kastel-Gandolfu jest stavěn v podobě řeckého kříže od stavitele Beznina. Nad hlavním oltářem viděli jsme obraz, který pochází od Petra Kortony; na oltáři v levo jest obraz nanebevzetí Panny Marie od Karla Marata.

Stoupající s pahorku dojdeme stinnou od Urbana VIII. vystavěnou cestou do Albána, kdež pozdravíme domnělý hrob *Askaniův*. Tento starý pomník, o kterém pro nedostatek nápisu nemůžeme nic jistého souditi, pozůstává z obrovské věže, která se končí kuželovitě. Mramorové a jiné ozdoby zmizely, tak že poskytuje pochmurný pohled. Totéž sluší říci o jiné zřícenině za Albánem, která jest pojmenována *hrobem Kuriaciův*.

Poněvadž se přiblížila hodina odjezdu, usedli jsme si do cestovního povozu, a já pospíšil jsem sobě vzítí s sebou dva průvodce; jednoho jsem měl po pravé, druhého po levé straně v příhradách. Nikdo z vás, kteří konati budete tuto cestu, nezapomeňte na ně: prvním průvodcem jest Horác, průvodcem druhým jsou *Skutky Apoštolské*. Vždyť Horác a sv. Pavel kráčeli před osmnácti sty lety touže cestou, která jest poznamenána dosud jejich kročeji.

Nejprve řeknu, při které příležitosti konal tuto cestu Horác, a brzy se též dovíme, proč setkáváme se se sv. Pavlem na cestě, která proslavena byla všemi dobyvateli světa. Mecenas, Kokcejus a Kapiton vysláni byli r. 713. po založení Říma od senátu do Brindisu, aby smířili Oktavia

s Antoniem, který obléhal tehdy toto město. Přítel jejich Horác byl jejich druhem na cestě. Z Říma vyjel s řečníkem Heliodorem a dohonil diplomaty v Teracině.

Z Albána jde cesta krajinou hornatou, vysázenou olivami a zeleným stromovím, která jest dosti slušně obdělána. Dvě míle dále jest horský hřbet, na němž sedí novověká *Aricia* jako hnízdo orličí na skalním vrcholku. Toto úhledné městečko zaujímá místo staré pevnosti Aricie, od níž dostalo své jméno.

V okolí daří se znamenitá cibule, která si zasloužila býti opěvována některými básníky, avšak proklínána byla od Horáce, kterému se protivili všickni potomci této zeleňaté čeledi až do pátého a ještě dalšího pokolení. Když jsme se přiblížili, otevřel jsem svého Horáce, který takto mluví o Aricii:

Egressum magna me excepit Aricia Roma Hospitio modico. *)

„Když jsem vyšel z velikého Říma, přijala mne Aricia, kdež jsem byl ledabyle pohostěn.“

Slova cestujícího básníka jsou ještě dnes oprávněna; *Aricia* jest dosud hnízdem s neúhlednými hostinci. Více o ní říci nemohu; neboť jsouce šťastnějšími než Horác, či majíce více na spěch, jeli jsme dále, nepochlubivše se svými haléři. Sestoupili jsme pouze, abychom se podívali do kostela a na pochmurný palác Chigi.

Horác a Heliodor přenocovali v Aricii. Jako opravdoví tuláci cestovali tito pánové s častějšími přestávkami, a to bez pochyby na státní útraty.

U nás tomu bylo jinak, proto přispíšili jsme si cestou až do Veletri. Dříve než jsme tam dospěli, spatřili jsme Genzano, roztomilé městečko na jezeře Nemi.

Toto jezero bylo pro svou podobu, pro růžové křeje obklopující a pro jasnost svých vod nazváno *Zrcadlem Diany*, *Speulum Dianae*. Bilo na věži pět hodin, když jsme vstupovali do Veletri, rodiště to císaře Augusta.

*) Lib I., satyr. 5.

Veletri. — Cisterna. — Vzpomínka na sv. Pavla. — Městý Pontinské. — Ardea, Antium, Sezze. — Linea Pia. — Forappio. — Upomínka na sv. Pavla. — Fossa Nuova. — Upomínka na sv. Tomáše. — Teracina. — Chrám Joviše Anxura a Minervy. — Zámek Dětfichův. — Biskupský chrám. — Residenční palác a nemocnice.

Včera ráno snídali jsme v hostinci u města Paříže; nápis tento byl v čisté frančtině, — a to bylo v Albáně. Večer zavezl nás vozka, praskaje ustavičně bičem, do *velikého hostince ruského*; to bylo ve Veletri, důležitém to městě starých Volsků, a tento druhý nápis byl též v čisté frančtině. Zda nepozorujeme tu vliv velikých národů a obzvláště Francie? Až do nejmenších podrobností vše hlásá nám převahu jazyka a vůbec myšlenky francouzské nad národy italskými.

První osoba, kterou jsem spatřil při vjezdu do Veletri, byl chudý kapucín, stařec s bílým vousem, bosýma nohama a s pytlek na rameni. Zdálo se mi, že se tento král chudoby krásně hodil do někdejšího rodiště dávného pána světa. Dověděli jsme se z jeho úst, že církev čítá nyní 18.000 jeho soudruhů, živoucích to zázraků z dob víry, rozdělených na čtyřicet provincií a rozšířených do všech pásem starého i nového světa.

Veletri, které jest spojeno s biskupstvím Ostijským, má deset až dvanáct tisíc duší, Kardinál děkan posvátného kolegia jest biskupem v Ostii a Veletri. Snávrší, na kterém se rozkládá, jest překrásný rozhled po krajině. Obrátí-li cestující při západu slunce zraků svých k východu, spatří u svých nohou hluboké propasti, které širou planinou spojeny jsou s horami Sabinskými; jejich vrcholky pokryté sněhem zahaleny jsou mlhou večerní a tvoří zvláštní závoj, který za soumraku při posledních paprscích slunečních zbarven bývá červení laskavcovou, naši „očím krásně a mile lahodící. Hlavními pomníky Veletrijskými jsou sloup Urbana VIII. na náměstí tržním, veřejné vodovody a palác Lanceloti se svými schody mramorovými.

Procházejíce se po okolí, viděli jsme též místo, kde byla nalezena *Pallas Veliterna*, jedna z nejkrásnějších soch

v muzeu pařížském; dále neforemné zbytky starých pomníků, kterými byla půda poseta, a které nám na paměť uváděly veliká jména a smutné upomínky. Snad na památku Augusta, jehož kolébkou bylo město Veletri, učinili Tiberius a Nerva toto město svým nejoblíbenějším bydlištěm a obohatili je nádhernými vilami.

Avšak při cestování není vždycky cesta růžemi postlána; místo v ruském hostinci tábořili jsme v noci pod širým nebem, a to mělo svou příčinu. Než všecko se dá nahraditi, i špatná noc. Za první záře jitřenky sestoupili jsme na náměstí a kochali jsme se velkolepým východem slunce. Mohli jsme býti povděční špatným postelím v hostinci ruském; kdyby jich nebylo bývalo, byli bychom zbaveni této krásné a vzácné podívané. Opustili jsme Veletri. Asi o desáté hodině přešli jsme řeku Asturu, a netrvalo to dlouho, byli jsme v *Cisterně*. K našemu štěstí přihodilo se našemu potahu neštěstí, které nás na místě zdrželo asi hodinu. Řeknu hned, proč tak mluvím o příhodě, která velmi zarmoutila našeho vozku. Měli jsme s sebou, jak jsem již pravil, *Skutky apoštolské*, které nás poučují o putování sv. Pavla cestou Apiovou. Dostí známo jest, že křesťané v Římě, dostavše zprávu o kýženém příchodu velikého apoštola, vyšli mu v ústřety, jako vycházejí dítky vstříc svému otci, kterého dávno neviděly. Nechtějíce bezpochyby vzbuditi nedůvěru, rozdělili se na dva zástupy. Jedni zůstali u tří hostinců, *ad tres Tabernas*; druzí dospěli až k náměstí Apiovu. A oněmi třemi hostinci jest dle ústního podání nynější *Cisterna*.

Vyskočili jsme z vozu a za chvíli byli jsme v kostele. Vrhli jsme se na kamennou podlahu skromné svatyně, a každý z nás pravil sám u sebe: Já klečím snad právě na tom místě, na kterém se sv. Pavel a křesťané z Říma spolu setkali, vitali, objímali, a vespolek se modlili! Komu dostane se toho štěstí, že může býti přítomen na těch místech, kde vynořují se podobné vzpomínky, dovede zajisté pochopiti ony nevyslovitelné a blažené city, které zmítaly naším věřícím srdcem. Cisterna jest malá vesnice na výšině podél silnice Apiovy. Když jsme nastoupili další cestu, ukázaly se nám brzy *Torre de' tre Ponti*, jednoduché to stanice poštovní, odkud jsme zahlédli pověstné močály Pontinské.

Močály Pontinské tvoří širou rovinu tři míle širokou a osm mil dlouhou. Aby mohly býti močály upraveny na ornou půdu, bylo třeba překonati rozličné překážky; bahnitá půda bez svahu, množství deštivé vody tekoucí z hor Sabinských, čtyři řeky a několik potoků, které směřují k močálům, a nemohouce volně odtékat, zůstávají v zemi, kterou pronikají a kazí.

Dávno před založením Říma podařilo se Volskům a Rutulům způsobem nám neznámým tou měrou vysušiti tyto močály, že na nich mohli vystavěti přes dvacet měst: Pomecii, Longulu, Volusku, Mugilu a ještě mnohé jiné, z nichž první po dlouhou dobu statečně odporovala Tarkviniovi staršímu. Po jejím dobytí byla celá krajina pontinská zanedbána a stala se opět močálem, jakým byla původně. Římané obrali si znova za úkol upravití je dle pravidel zdravotvdy. Censor Appius Klaudius dal přesně vésti nádhernou cestu, která jest pojmenována jeho jménem; po stu a padesáti letech podnikl nejprve konsul Kornelius Cetegus velkolepé práce odvodňovací; Césara Augustus provedli v té příčině, co jim bylo možno; konečně Traján okrášlil tato místa, která po dlouhý čas byla považována za nepřístupná, silnicemi, budovami a velkolepými mosty.

Říše římská se zatím pod nárazy barbarů sesula. Města byla popleněna, paláce spáleny, vily opuštěny a pyšní potomci Romulovi byli jako divé stádo od válečníků Alarichových a Atilových zahrnání do vyhnanství; tenkrát bylo též konec slávě močálů Pontinských. Řeky znova zaplavily celou krajinu a proměnily ji v širé bažiny. Pokusy o vysušení byly konány od šlechtice Decia za krále Gótů Dětřicha, avšak konečným úspěchem byla korunována snaha někoho jiného. Náboženství, které napravilo tolik pohrom, zachovalo tolik zřícenin, zúrodnilo tolik úhorů, mělo i tuto úrodnou rovinu navrátiti rolnictví. Papežové Benedikt VIII., Martin V. a Sixtus V. upravili hořejší část močálů a dali odvésti vody do moře průplavem, který se dosud nazývá *Rekou Sixtovou*.

Nesmrtelný papež Pius VI. ukončil dílo svých předchůdců. On to byl, který s dovedností a stálou trpělivostí dovedl vysušiti močály Pontinské do čtyř pětín jejich povrchu, tak že nyní vydávají každoročně bohatou ženn a živí četná stáda.

Konečně jsme vstoupili na nádhernou silnici *Linea Pia*, která jest spíše půvabným stromořadím, vroubeným košatými stromy a hlubokým průplavem po celé své délce. V pravo i v levo viděli jsme se vznášeti hejna divokých hus a stáda bůvolů probíhala v dáli po bažinách, které jsou místy ozdobeny záhony zorané půdy a zeleným stromovím.

Vesnička Ferrapio, jsouc uprostřed močálů Pontinských, skládá se pouze ze tří domů; a přece nás mistečko to živě zajímalo! Setkává se tu vespolek posvátná i světská tradice; v duchu vidíme Horáce a sv. Pavla. Vzav do rukou *Skulky apoštolské*, četl jsem: Bratři přišli nám vstříc až k Foru Apiovu. Pavel, spatřiv je, vzdal díky Bohu a pojal důvěru.“ Zde se tedy dostalo velikému apoštolu ponejprve útěchy, po které tak dlouho toužil, že mohl spatřiti křesťany z Říma, jejichž víra byla již známa po celém světě. Zde tedy tito křesťané, pro něž práce zvláštní důvtip a nadání, neohroženost a okovy slovutného zajatce byly předmětem obdivu, patřily poprvé na jeho ctihodný a milý obličej. Ó, jaké výlevy lásky a blaženosti pocítěny byly na straně jedné i na straně druhé! Kolik slzí tu prolito! Jaké rozmluvy tu vedeny!

A já jsem tu stál na téže místě, kde udál se tento výjev; kráčel jsem po téže půdě, viděl jsem tytéž hory, které byly svědky tohoto divadla. Ó můj Bože! Jak veliké a sladké pohnutí vzbuzuje u křesťana živá víra! Kráčel tudy kdysi J. César; kráčel tudy Augustus; Traján, Nerva, Cicero, Horác, Virgil, Mecén, Apius rovněž tudy kráčeli; avšak zdálo se mi, že všichni tito hrdinové, všichni tito velikáni země ustupují, ztrácejí se a mizí před mým hrdinou, před mým velikánem, před vítězem nad césary, básníky, řečníky a filosofy, před Pavlem totiž, zajatcem Kristovým.

Když jsme ukojili s potřebu své srdce, bylo třeba pomýšleti též na ukojení našeho hladu. Avšak v *lokandě* (hospodě) nebylo ani ničeho k jídlu ani žádného ohně. Na štěstí přišel od moře Tyrhenského prodáváč ryb, který obyvatelům močálů přivezl na mezku svůj malý rybolov. Po veliké prosbě dostali jsme ku svačině šest rybiček pro osm osob. Zasedli jsme na dvě dubové lavice za stůl, který byl částečně pokryt *ubrusem špinavým k nepopsání*; strava a ostatní obsluha vypadaly též dle toho.

S výšiny, na kterou jsme dospěli, prohlédli jsme mo-

čály Pontinské a daleko široko rozlehlé moře Tyrhenské. Uprostřed houpajících se vln ukázal se nám zelený ostrůvek Ponzia, jehož pohled sevřel nám srdce. Tam totiž divý Domicián do vyhnanství zapudil svou mírnou tetu sv. Flavii Domitilu, kterou dal potom v Teracině ještě s jinými mučedníky upáliti. Pozdravivše bojovníky za svatou víru a proslavené jejich bojiště Teracinu, u jejíž bran jsme se právě octli, vstoupili jsme do katedrály! Vystavěná jest na zříceninách chrámu Apollinova. Pan farář poučil nás laskavě o jejím původu a vysvětlil nám různé památnosti.

Teracina přijala od apoštola sv. Pavla darem víru a svého prvního biskupa sv. Epafrodita, jednoho ze sedmdesáti dvou učedníků Ježíšových. Jisto jest, že rybář galilejský po dvacet pět let svého pobytu v Římě ničeho nezanedbal, aby šířil evangelium, že zakládal kostely a zřizoval biskupství. Z jedné strany vše nasvědčuje tomu, že ve většině měst italských byl osobně sv. Petr neb jeho učeníci; na straně druhé opírá se Teracina o stálou tradici, která tvrdí, že řetěz její biskupů počíná sv. Epafroditem. Nevím věru, co by mohl kdo namítati proti tomuto oprávněnému tvrzení.

V okrouhlíně kůrové chová se biskupská stolice, na které dle téže tradice sedával sv. Petr. Jest z bílého mramoru a má podobnou formu, jakou mají biskupské stolice, zachovávané z katakomb. Vedle hlavního oltáře vznáší se baldachýn upevněný na sloupech z bývalého oltáře Apollinova. Pod tímto pomníkem odpočívají těla celé rodiny mučedníků, kteří korunováni byli korunou mučednickou v Teracině. Jména těchto slavných vyznavačů naší víry jsou: Eleutér, hlava rodiny; jeho syn Sylván, biskup Teracinský; jeho matka sv. Sylvia a jeho sestra sv. Rufina. Žulové sloupy, které podpírají loď a mosaiková dlažba pocházející z chrámu Apollinova, jsou dalšími pomníky vítězného křesťanství.

V katedrále samé přihodily se dvě památné události. Zde vzdal se roku 1086 papež Viktor III. důstojnosti papežské a Urban II. zvolen byl za papeže r. 1088. Krásný příklad sebezapření daný papežem Viktorem nepřišel na zmar. Šťastná církev v Teracině shledává podobný příklad na nynějším svém biskupu Sillanim; který má velmi skrovné příjmy, z nichž ponechává pro sebe jen co nejnutnější potřebuje: celá jeho domácnost pozůstává z jediného služeb-

nika. Jsa přísný jako poustevník, postí se téměř ustavičně a spokojuje se s velmi skrovnou a jednoduchou stravou.

V předsíni katedrály byli jsme upozorněni na velikou vázu antickou z čediče, která má podobu hrobové popelnice. Jest dlouhá asi čtyři stopy s přiměřenou výškou. Tato nádoba původu pohanského byvši druhdy zasvěcena účtě Apollinově, byla dle tradice několikráte naplněna krví mučedníků. Za doby pokojě církevního byla v ní svěcená voda, kterou si křesťané umývali ruce a obličej před vchodem do chrámu. Jsou zde dva italské nápisy zvětšující tuto dvojí upomínku. Sestupující s pahorku pohlédli jsme ještě naposled na Teracinu a její starodávňý přístav, ze kterého zbývá toliko několik kolů se železnými kruhy, které byly určeny k zakotvení lodí.

16. února.

Guardiola. — Upomínka na Tiberia. — Upomínka na Esmenarda. — Pokojík sv. Tomáše. — Námořní loupežník čili korsar Bedřich Barbarosa. — Itri. — Hrob Ciceronův. — Mola di Gaeta. — Vila Ciceronova. — Vzpomínky na Gaetu. — Minturno. — Kampania.

Před šestou hodinou opustili jsme Teracinu. Počasí bylo rozkošné, takže jsme dobře mohli přehlédnouti krajinu, která se před našima očima rozkládala. Nynější cesta táhne se po bývalé silnici Apiově úzkou úžlabinou, která jest po pravici ohraničena mořem, po levici pak lesnatými horami. Asi každé čtvrt hodiny naskytují se nám po kraji cesty kamenné domky se dveřmi pobitými plechem a se dvěma okny s železnými mřížemi. Naproti byla vyzděná budka, z níž vykukovala lidská hlava ozdobená vojenskou čepicí.

Jsouce zvědaví, co znamená tento zjev, který se opakoval od počátku močálů Pontinských, a který měl trvati až ke hranicím kampaňským, tázali jsme se našeho vozky po jeho příčině. „Tyto domky“, pravil nám, „nazývají se *guardiole* a jsou příbytkem stráží rozestavených po celé cestě na ochranu cestujících.“ Tento výklad neposloužil valně k našemu upokojení. Povážíme-li, že krajina jest jako schválně

utvořená tvrz pro loupežníky, snadno seznáme, že opatření vlády římské i neapolské jest zcela oprávněno.

Abychom se přesvědčili o pravdivosti výpovědi vozkovy, vstoupili jsme sami do jedné z těchto *guardiol*; našli jsme tam skutečně dva zbrojnoše sedící na posteli. Nad hlavami visely jim na liště meče, pistoly a několik pušek. „Co zde děláte, braši?“ „Jsme tu, abychom honili zlořečenou chásku, která probíhá těmito horami; avšak málo kdy máme co na práci.“

Mluvíli pravdu; neboť loupeže nejsou zde častější než na cestách ve Francii a v Rakousku; za šest let zjištěno jest loupežných případů celých pět. Ostatně loupežnictví italské, o kterém se tolik namluvalo a napsalo, nepochází, nebo lépe řečeno, nevyvinulo se ze zvláštní náklonnosti obyvatelstva k tomuto zvláštnímu řemeslu, nýbrž z loupežných válek, které často pustošily tuto krásnou zemi. Jsouce příliš slabi, aby bojovali proti nepřátelům v otevřeném boji, zejména proti vojsku francouzskému, brali Italíáni a Španělé útočiště k drobným válkám. Po ukončených válkách zdráhaly se některé ozbrojené tlupy rozejítí, a nemajíce jiné živnosti přepadaly cestující. Zdržovali se nejvíce v Kalabrii, v Apenínech a na pomezí států papežských a neapolských. Volili tyto odlehle krajiny proto, poněvadž mezi státy nebylo žádné úmluvy o vydávání zločinců, a oni mohli takto snadno přecházeti z jednoho území do území druhého. Nyní však, kdy zmíněná úmluva jest uskutečněna, loupežnictví téměř úplně vymizelo.

Opustili jsme jen statečné zbrojnoše, a již jsme se octli v *Torre de Confini*. Jest to celní úřad, sesilněný oddílem řadového vojska.

Dle nové uniformy a nových praporů, dle požadování našich průvodních listů a jiných známých již formalit mohli jsme snadno poznati, že jsme vstoupili na půdu nového státu; bylo to království Neapolské.

Po levé straně opodál města Tondi viděti lze pověstnou jeskyni, v níž zachránil Seján Tiberiovi život. Panovník tento ubíral se v průvodu svého milce do Kampanie. Když dorazil k Fondi, zastavil se na místě nazvaném *villa della Caverna*, kde byla jemu, Sejánovi a ještě jiným osobám vystrojena v přirozené jeskyni v pravdě římská hostina. Když byla hostina v nejlepším, odtrhla se část kle-

nutí, která zatarasila východ z jeskyně a zabila několik otroků. Hružba zmocnila se všech hostí, kteří hledali spásu v rychlém útěku. Seján opřev se o hlavu, ruce a kolena, zakryl císaře a chránil ho před padáním kamení a před nárazem utíkajících. V tomto postavení našli jej strážé, které přikvapily svému pánu na pomoc. Za tuto oddanost dostalo se Sejánovi od Tiberia neobmezené důvěry.

Okolí města Fondi zdá se býti pro cestovatele nešťastným. Nedaleko jeskyně Tiberiovy jest osudný svah, kde bídně zahynul Esmenard. Vypovězen byv na rozkaz Napoleonův do Italie pro satyru napsanou na vyslance ruského, vracel se tento opěvovatel *Plavby* z Neapole do Francie, když se mu na cestě 'zplašili koně, a on spadnuv s vozu roztrástil si hlavu o skálu; bylo to 25. června r. 1811. Škoda, že mimo prostý kříž nepřipomíná ještě jiný pomník francouzskému cestovateli místo, kde zahynul ten mladý a výtečný básník.

O deseti hodinách byli jsme ve městě Fondi, můžeme-li tímto jménem nazývat spoustu domů bez ladu a skladu rozházených na vyschlém hřebenu horském, a jehož obyvatelé jako by neuměli nic jiného mluvit, leč doprošovati se o zpropitné. Značný zástup mužů, žen a roztrhaných dětí obstoupil v okamžiku náš vůz, který se zastavil na místě celní prohlídky. Přednosta stanice se svým upjatým chováním, oděný zeleným pláštěm, směšně hrdý na svou nepatrnou úřední moc a peskující své podřízené, připomínal nám každým hnutím Anfidia Luska, pretora ve Fondi, ze kterého si tropil posměch Horác a jeho soudruhové.

Využítkovav našeho nuceného pobytu, odebral jsem se ještě do kláštera dominikánského na straně mořské, kde jest *pokoje* sv. Tomáše. Kdo o něm ví? Zde ve špatném domku mezi černými stěnami zářila jasná hvězda, která osvětlovala středověk a dosud osvětluje věk křesťanský: byl to sv. Tomáš Akvinský.

V zahradě klášterní ukazuje se dosud hlavou dolů zasazený strom oranžový od tohoto velikého učitele. Ubohé město chová dosud upomínku na událost zcela jiného rázu, jejíž bědné stopy spatřujeme na jeho tvářnosti, jako na lodi bez stěžnů znáti jest smutné následky bouře mořské. V šestnáctém století pověstný loupežník námořský Barbarosa připlul náhle v noci na sousední pobřeží, aby unesl Julii Gon-

zagovu, vdovu po Vespasiánu Kolonovi, hraběti z Fondi. Tento pokus však byl zmařen a proto loupežník chtěje se pomstíti, město zapálil, obyvatele z části povraždil, z části do otroctví odvedl. Od té doby se již město Fondi nezotavilo.

Jako Horác opustili jsme i my Fondi a dali jsme se tímže směrem jako básník, totiž k městu *Ilri*. Za tímto městem spatřili jsme brzy skrze divoké olivy, jimiž cesta jest posázena, rozsáhlé moře Tyrhenské; jest to záliv Gaeta a nábreží Mola jest již toliko několik mil vzdáleno. Před tímto městečkem s rozkošnou polohou zastaví se téměř každý cestovatel u starodávného pomníku, o kterém se má za to, že jest hrobem Ciceronovým. Ačkoli v této věci nesouhlasí všickni archeologové, jest přece jisto, že slavný řečník byl zavražděn v těchto místech od zákeřníků Antoniových a pochován od svých propuštěnců, jimž se též připisuje postavení pomníku, jehož trosky právě jsme pozdravili.

Bylo asi o polednách, když za překrásného počasí vstoupili jsme na nábreží *Mola di Gaeta*. Překvapující panorama rozvinulo se před našima očima, které jest tím dojemnější, vystoupí-li cestující jdoucí z Říma po dlouhé cestě z tohoto úzkého a osamělého údolí. Před námi bylo moře, jehož povrch bleskotal se jako nesmírné zrcadlo, na kterém se odráží paprsky sluneční; v pravo Gaeta se svými štíhlými věžemi, která se z daleka podobala pevnosti vystavěné upros řed vln; v levo sopečnaté kopce, které se táhly až ke zříceninám Minturna. Tato okouzlující podívaná dávala nám na srozuměnou, že jsme se octli v ráji Evropy.

Opustíme-li Molu, jejíž chudoba jest v trapném odporu s úrodnou půdou, můžeme kráčet několik mil podél oné části moře, která se nazývá zálivem Gaetským. Příjemné myšlenky a něžné upomínky provázejí cestujícího až ku *Trajeto*; avšak pohled na tuto malou vesnici vzbudí v nás naprosto různé pocity. *Trajeto* jest totiž na místě starodávného *Minturna*! a v blízkých močálech byl nucen skrývati se Marius, vítěz nad Cimbry. Vyzařen byv od vyzvědačů Sulových, uvržen byl do vězení, odkudž podařilo se mu utéci do Afriky. Ó pozdraveno budiž, pověstné město, z něhož nezbylo nic, leč dlouhý a krásný vodovod! Vítej Marie, jehož obrovský stín zdá se cestujícího oslovovati: „Jdi a

zvěstuj všem otižádstivcům, že jsi viděl Maria v bařinách u Minturna!“

Co se mne samého týče, budu si dobře pamatovati Minturnus. Na jeho troskách ztratil jsem svou tabatěrku. Každý, kdo dovede oceniti, jak velikou výhodou to jest, míti na cestách tabatěrku, upřímně mě polituje. Tabatěrka jest pokladnou, z níž čerpáme povždy naději; neboť v ní ukryto jest tajemství, kterak bychom občerstvili ducha a v čas potřeby ukryli své rozpaky; tabatěrka jest pro nás zotavením a zábavou jak příjemnou tak užitečnou; tabatěrka jest společenským svazkem, pomocí kterého se sprátelíme s člověkem, jehož jsme nikdy neviděli; a já jsem ji ztratil! Měj se dobře, tabatěrko niverská, která jsi mi byla vzácnou upomínkou na Francii! Děkuji ti za tvé dlouhé služby, které jsi mi prokázala. Ó kéž se dostaneš do uznalých rukou, které by ti dobře rozuměly a s tebou uctivě zacházely jako s nešťastnou cizinkou! S Bohem, Minturne! Dlouho ještě vzpomínati budu na tebe! Ve tvých bažinách oplakával Marius své neštěstí, a já na tvých zříceninách oplakával jsem svou tabatěrku.

Abych osušil své slzy, kterých ostatně, jak můžete býti ubezpečeni, nebylo mnoho, postačilo toliko rozhlednouti se po krásné Kampanii; octli jsme se na březích řeky Garigliano, přes kterou jsme přešli po krásném řetězovém mostě.

Voda říční, jsouc nárazy mořských vln zatlačena, tvoří močály, které v čas válečný mohou býti příčinou zoufalého postavení. To dobře pochopil generál *Gonzalvo de Kordova*, uchýliv se sem se slabým oddílem vojska, aby očekával Francouze. Když jej vinili důstojníci jeho z pošetilé opovážlivosti, odpověděl jim hrdinsky: „Chci raději naléztí hrob a vyhrátí šlépěji rodné půdy, než prodloužiti si život o sto let ústupem několika kroků.“ Výsledek ospravedlnil jeho rozhodnutí. Horkokrevní naši krajané byli přemoženi úplně; bylo to roku 1503.

Při přechodu přes Garigliano loučí se cestující s Latiiem, neboť na druhé straně řeky kráčí již po krajině Kampanii čili *území rolnickém*. Jméno toto pochází od neobyčejné úrodnosti a rozumného vzdělávání půdy. Na rovině snoubí se réva s olivou, která zastihuje zemi pokrytou bohatou žní. Stráně jsou rovněž pokryty bujným rostlinstvem,

a po levé straně viděli jsme zelené návrší hory *Massiko*, jehož vino tak krásně opěvoval Horác: „*Veteris pocula Massici.*“

Mráz stával se citelným, a my za hvězdnatého nebe mohli jsme viděti dva horské řetězy, mezi nimiž jsme konali tak dlouhou cestu. Zmocnila se nás hrůza; avšak přece jako přes Apeniny přešli jsme neméně šťastně i přes tyto hory a nespátřili jsme ani stínu po nějakém lazzaronu, birbantu neb loupežniku. Asi v deset hodin dorazili jsme šťastně a bez úrazu do malé vesnice Sv. Agaty, kdež jsme přenocovali.

17 února.

*Upomínka na Hanibala. — Kapua. — Amfiteátr. — Mo-
saiky. — Katedrála. — Upomínka na Belarmína. — Aversa.
— Blázinec. — Neapol. — Lazzaroni.*

Kráčíme-li malebnou krajinou, která se prostírá od Sv. Agaty až po Kapui, nemůžeme nic jiného činiti lež velebiti a obdivovati se. Nic není vábnějšího nad pohled na krajinu Kampánskou. Nalézáme zde úrodná pole, opodál dlouhé řady topolů, ovinutých plazící se révou až do vrchu, která přesahuje s jednoho topole na druhý, tvoříc houpající se věnce obtěžkané velikými hrozny; potom pole s umělými i divokými růžemi, které jsou ještě vonnějšími než růže domácí; konečně celé pláne stromů myrtových, a aby krajina byla ještě luznější, vrkají hejna krásných holubů pod jejich stinným loubím.

Jako již Varo ji popisoval, jest půda až dosavad tak lehkou, že k orání užívá se jen oslů. Krajina tato však má jednu nevýhodu, kterou již Horác pozoroval, že totiž při větru zahalena jest oblaky prachu.

Ponenáhlu přivyká oko tomuto rozkošnému divadlu, dojmy ztrácejí na své živosti a vznešené vzpomínky zjednáují duši požitky zcela jiného druhu.

Na místech těchto všechno mluví o Hanibalovi. Chování tohoto různě posuzovaného vojevůdce stalo se předmětem dlouhé a zajímavé rozmluvy, na které bral každý z naší společnosti účast, mluvě jak ve prospěch tak proti tomuto

kartaginskému hrdinovi. Odpůrcové jeho odsuzovali jeho pobyt v Kapui říkajíce, že by byl lépe učinil, kdyby byl hned po bitvě u Kan se obrátil proti Římu a útokem na město udeřil, pokud ještě trvalo všeobecné zděšení. — Ovšem, odpovídali jeho obránci, nejednal Hanibal správně, že nechal vojsko své schoulostivěti v Kapui, nýbrž měl je zaměstnávatí pochody a pracemi; avšak to by nebylo rozumné jednání, kdyby hned po porážce konsulů byl táhl proti Římu.

Od svého příchodu do Italie ztratil totiž Hanibal mnoho lidu, neměl žádných strojů válečných, nevěděl ničeho o odepřené podpoře a o zlovůli své zaslepené vlasti a Římané nepozbyli nikterak myslí. Útočiti na Řím, znamenalo, vydati se slepé náhodě, která by byla pošramotila jeho dobrou pověst a zbavila ho v jednom dni ovoce veškerých již dobytých vítězství.

Ať jest tomu tak či onak, my můžeme říci: moudrost lidská jest vždycky nedostatečná, a Řím neměl ještě zajíti, nýbrž měl dosíci vrcholu své moci, aby byl křesťanstvím přemožen a mohl svědčiti o zázračném vítězství nesmrtelného Krále všech věků a království. Tato rozmluva na vlastním místě měla do sebe tím více kouzla a zajímavosti.

Za takovéto rozmluvy dojeli jsme nevědomky až k břehům Volturna, bahnité to řeky, která omývá hradby města Kapuy. Na věži bilo deset hodin, když jsme vjížděli do města, které bylo osudným pro vítěze u Kan; avšak já se mylím, vždyť stará Kapua jest na tři míle vzdálena od nového města. Bohužel, místo stkvělého města našli jsme jen chudičkou vesnici. Trosky, jimiž jest půda pokryta, svědčí o vpádech Barbarů a o nelidskosti Římanů.

Řím zapomněv na služby, které mu prokázala Kapua při pokoření v soutěskách Kaudinských, naložil s neslýchanou ukrutností s touto republikou, poněvadž přijala pohostinně Hanibala. Z obyvatelů naděláno bylo otroků, kteří byli dražbou prodáváni, senátorové pak nejprve pruty zmrskáni a potom odpraveni. Od Julia Césara byvši znovu vystavěna byla Kapua stále obléhána, pleněna a pálena od Vandalů, Ostrogótů a Saracenů; byvši od r. 840. soupeřkyní Říma svým přepychem a bohatstvím a matkou řečnictví, jest nyní pouhým stínem, ba příšerou na troskách sedící.

V Kapui shledali jsme se opět s Horácem a jeho vzne-

šenými soudruhy, které jsme opustili v Itri. Mecén zde hrál v mič, Horác a Virgil spali. Litovali jsme tím více, že jsme s nimi nemohli obědvati v nádherné vile Kokcejově, neboť přišedše do města, dostali jsme k snídani pouze dvě ohromné misky *broccoli*, zvláštní to druh karfiolu, připraveného olejem; toto jídlo se nám všem zprotivilo a každý se obdivoval zvláštním choutkám Kapuánů.

Za náhradu bylo nám popřáno pohovořiti francouzsky s důstojníky švýcarskými ve službách neapolských; byli všickni učitelé ve škole dělostřelecké. K jejich vybidnutí odebrali jsme se do katedrály, kde čekají krásné upomínky umělce i křesťana. V čelo památností řadí se Madona mosaiková, která patří mezi nejkrásnější díla z doby byzantské; pochází asi z devátého století. Nejsvětější Pannu vidíme uprostřed oblouku, ona má na hlavě věnec z perel, oděv pak a plášť vykládaný dle obyčeje císařoven řeckých. Obličej jest překrásný a postava spanilá. Dítě Ježíš sedí, a klíně své matky, držíc v levé ruce veliký kříž. Po pravé straně Panny Marie stojí sv. Petr a sv. Štěpán; první nese božské klíče, které odevzdává Marii; druhý oděn jest v dalmatiku a drží knihu evandělní, jakožto odznak své důstojnosti. Po straně levé podobně stojí sv. Pavel, vztahuje ruku k Marii a sv. Agata oděná pláštěm drahokamy se lesknoucím, nesouc v levici věnec perlový, odznak to svého panenství.

Když jsme se dosti naobdivovali tomuto křesťanskému umění, vstupme již do samé katedrály a pozdravme chlouby a ozdoby tohoto starodávného kostela. Náčelník rybářů galilejských, který po světě rozséval biskupy, přišed do Kapuy, vysvětil na biskupa svého soudruha sv. Priska, který patřil k 72 učeníkům Ježíšovým a ustanovil jej pastýřem této vzrůstající církve. Všecky sloupy chrámové pocházející z amfiteátru připomínají nám vítězství křesťanství nad pohanstvím. V hrobce obdivuje se každý *Kristu mrtvému*, který jest dílem Berninovým.

Přečtěme si krásný nápis, který nám připomíná jméno a ctnosti slavného kardinála Belarmina, arcibiskupa z Kapuy. Jest to muž, na kterého může církev s pýchou ukázati svým přátelům a nepřátelům. Když jej Kliment VIII. obdařil římským purpurem, vzdal mu chválu těmito slovy: „Volíme jej, poněvadž co do vědomostí nemá ve světě sobě

rovného.“ Přes tolikere zásluhy odmítl pokorný řeholník této nejvyšší pocty, která mu slavnostně byla nabízena. Toliko bázeň, aby neurazil Boha a pohrůžka klatbou církevní dovedly přemoci jeho odpor.

Ať posoudí někdo hluboké pohnutí cestovatele křesťanského, vidí-li v katedrále místo, na kterém Bossuet šestnáctého století každou neděli sedával mezi chudými a malými dítkami, aby je cvičil v katechismu. Kdož by se divil, že jméno Belarminovo žije ve vděčné a slavné paměti a že v zakristii chová se s posvátnou úctou mnoho ozdob, kterých užíval tento *svatý* kardinál. Jinou ozdobou jsou její mučénici. Pozdravme dávné hrdiny, jejichž krev očistila staré město, které jest nad jiné pověstno zločiny, jimiž bylo zprzněno.

V čele jejich kráčí její první biskup sv. Priskus, který byl z rozkazu Neronova usmrčen na cestě *Aquaria*. Potom přichází jeho nástupce sv. Rufus, který byl šlechtic rodem, křesťan vyznáním, biskup pomazáním biskupským, které přijal od sv. Apolináře, učeníka to sv. Petra a mučeníka prvního století. Do jejich šlépějí vstupují mladý Antonín s Aristem, jeho soudruh Kvinktus, Arkoncius, Donát, Rozius, Heraklius a mnoho jiných. Tito všickni tvoří slavný sbor, jehož zadní družina skládá se ze sv. Rufa a Karpofora, kteří zemřeli smrtí mučeničskou za Diokleciána.

Poklonivše se zakladatelům a zachovatelům křesťanského města, odejeli jsme z Kapuy za děsného vedra. Cesta byla pokryta tlustou vrstvou prachu ustavičně se zdvihajícího častým přejížděním povozů, které jsme potkávali; tento prach, bílý jako sníh a jemný jako dým, byl pro nás nesnesitelnou trýzní. Ostatně není nic nápadnějšího nad zdejší povozy. Jednou vidíme vůz dvoukolý, který jest opatřen několika prkny na způsob sedadel, tažený volem a būvolem, po druhé zase vůz obyčejný, do něhož zapřažen jest kůň s oslem, někdy vůl s koněm, jindy zase sám vůl nebo būvol. Nikde, tuším, nespátříme takovou rozmanitost, neřku-li takovou strakatinu.

Malé městečko Aversa upoutalo naši pozornost na jiné předměty. Všecko, co jsme pro krátkou dobu viděti mohli, jest ústav pro pomatence, který jest ode dávna svěřen rozumné péči zbožného kněze Linguita. On byl v Evropě první, jenž ve spojení s milosrdnými bratřími dobyl si zá-

sluhy, že osvobodil nešťastné pomatence pout, jimiž byli svázáni. Poloha ústavu jest výhodná; háje, dvory, zahrady, sady, rozsáhlé síně ozdobené malbami a řezbami, museum, knihovna a kulečníky poskytují tomuto útočišti nešťastníků veškero pohodlí nádherného letohrádku. Avšak bylo by žádoucí více pořádku a čistoty, kteréžto dvě věci nezdají se patřiti k hlavním ctnostem Italiánů.

Před čtvrtou hodinou zastavil se náš povoz u bran města Neapole. Přísná prohlídka našich zavazadel, odevzdání průvodních listů, vyhotovení listin o povolení k pobytu dlouho nás zdržely. Příchozímu po pevnině neposkytuje třetí hlavní město v Evropě z počátku velmi příznivý pohled. Oko setkává se sice s domy více méně stkvostnými, avšak nic nám nehlásá nádhernou a hrdou Parthenopu. Šťastnějším jest plavec po moři, kterému objeví se Neapol ve vší své nádhře.

Zatím dostalo se nám neočekávané návštěvy, která upoutala naši pozornost; celý zástup lazzaronů obstoupil náš povoz. Z veselého obličejů mohli jsme uhodnouti radost nad tím, že budou moci posloužiti *vznešeným cizincům* (*nobile forestieri*). Poněvadž lazzaron jest první zvláštností, která se nám v Neapoli naskytá, popíšeme ji ihned zevrubněji.

Ovšem že za nynější doby již jest lazzarone méně poetickým, méně pestrým, jedním slovem méně zajímavým než druhdy, neboť jeho staré a původní zvyky značně se pozměnily.

Jeho stálým bydlíštěm není již veřejná ulice; jeho lůžkem není pouze koš z vrbového proutí, ani dlažba na křižovatkách městských ulic; není též prost veškeré vzdělanosti, jsa živ mezi vzdělanými lidmi, a zřekl se též divošské nahoty. V létě mívá kalhoty plátěné, na hlavě má po způsobu svých předků čepici frýgickou, avšak jen výminkou používá punčoch a obuvi. V zimě se odívá vlněnou kazajkou se širokými rukávy a kapucí; konečně stal se lazzarone též nájemníkem a farníkem. Přes všechny tyto změny zachoval si přece až dosud zvláštní svůj ráz. Jsa vesel a bez starosti, žije toliko pro dnešek, nemysle na zítřek. Jsa výtečným mistrem v posuňcích, dovede dle libosti hrou v obličej, pohybem hlavy a pohyblivostí rukou vyjádřiti bez mluvení všecky své myšlenky a všechna svoje přání.

Avšak tato němohra nejlépe mu svědčí mezi svými a při jistých okolnostech, kde jest třeba zachovati tajemství. Všude jinde patří k největším křiklounům; křičí když zpívá, křičí, když mluví; a sotva že se rozbřeskne, již křičí, nadává a proklíná do ohluchnutí. Nemůžeme se ho nikde strásti, neboť jest všude, u přístavu, na ulicích, na náměstích, před pomníky, obzvláště však na stanicích pro veřejné povozy i na náměstí. *Toledo* všechno se hemží lazzarony. Potřebujeme-li něco, už ho tu máme. — Nepotřebujeme-li ho, jest také stále u nás, jsa stále hotov k našim službám; každé příležitosti se uchopí, aby se nám stal nutným a nezbytným. Chceme-li jíti do kostela, on zná všechny kostely a zavede nás, do kterého si přejeme; chceme-li jíti do musea, on nám poslouží jako vykladač; žádáme-li loďku, hned nám ji objedná, neboť se všemi lodníky jest velmi za dobře. Jedeme-li v kočáře, lazzarone otvírá a zavírá nám dvířka, zdvihá stupátko a vyskočí a posadí se sám od sebe jako lokaj na kozlík. Po celou cestu se směje, zpívá, nás obveseluje a chvilkami nám šeptá do ucha: *Eccellenza, una bottiglia* (Vaše Milosti, nezapomenout na nějaké zpropitné!) Na konci cesty seskočí s vozu, podstrčí maličký koberec pod nohy, ocídí nám obuv, vyčistí nám šaty, vezme naše zavazadla a pozdraví nás uctivě a zároveň šelmovsky; potom umyje koňům kopyta, vyčese hřívu a čeká na nové rozkazy.

Lazzaroni jsou staří i mladí, velicí i malí. Při naší vycházce ke psí jeskyni byli jsme půl druhé hodiny přes všechnen náš odpor a opětovné hrozby nemilosrdně znepokojování malým lazzaronem v takovém oděvu, jaký jsem právě popsal. Ustavičně nás poučoval a činil poznámky, kterých jsme nepotřebovali. Na všechno naše volání, aby se vzdálil a dal nám pokoj, odpovídal se smíchem: „*Eccellenza sì, Eccellenza sì; ano, ano Vaše Milosti.*“ Konečně oborili jsme se naň ve hněvu: Seber se a táhni, dotěravý lazzarone! — „*Eccellenza, no;*“ odpověděl nám, „ne, Vaše Milosti, já nejsem lazzarone, já vás uctivě prosím o nějakou maličkost, kdežto lazzaroni berou lidem kapesníky a jiné věci.“ Museli jsme vyhověti jeho naléhavé prosbě a dáti mu několik halířů na makarony.

„Děkuji, Excellence,“ zvolal a vyskakuje radostí utíkal, jsa v té chvíli opravdu šťastnějším, než král neapolský.

Připomínám ke chvále lazzaronů, že mají živou víru, a že jsou ve skutečnosti lepší a hodnější než jejich pověst; o tom ještě někdy promluví.

Přišli jsme tedy do hostince, obklíčeni jsouce četnou družinou. Dvacet lazzaronů vrhlo se střemhlav na naše zavazadla a každý chtěl nám posloužiti. V malé chvílce zaujali všechny části vozu, kola, lavice, vnitřek i kozlík. Náš vetturino, starý to Říman, který dobře znal své lidi, hleděl s pozorem na naše horlivé služebnictvo, a drže nad nimi svůj bič a pohlížeje chvílemi na nás opakoval: „*Signori, badate: Pánové, pozor.*“ Zdálo se, že lazzaroni nejsou buď pravdou uraženi, neb že náš vozka je pomlouval; neboť se smíchem vykonávali dále svou práci za tohoto urážlivého lichocení; než chvála Bohu, nic se nám neztratilo.

18. února.

Povšechný pohled na Neapol. — Pluk královské gardy. — Katedrála. — Hrob Karla Andegavského. — Starodávné sloupy. — Křestní kaple. — Basilika sv. Restituty, — Příběhy ze života této světice.

Viděti Neapol a umříti! První naší myšlenkou bylo přesvědčiti se o pravdě tohoto přísloví italského; ovšem doufali jsme při tom, že neumřeme. Má se za to, že pohled na Neapol jest nejvelkolepějším v celé Evropě; a byl by zajiště takovým, kdyby pohled na Cařihrad nebyl ještě krásnější. Abychom se pohledem tím pokochali, vystoupili jsme na tvrz *Sv. Elma*.

S této pevnosti, jejíž základy jsou vykopány ve skále, jest možno přehlédnouti celé město i s okolím. Po levé straně rozvinuje se rozlehlé předměstí *Vergini* s bílými paláci, které mají ploché střechy a široké balkony pokryté květinami a křovinami. Ještě dále jest nemocnice pro chudé, *Ospedale dei poveri*, ve které jsou zaměstnány naše šedé sestry. Na konci jest brána Kapuánská a Kaserta s hradem královským a roskošnými zahradami, za nimiž se rozkládají širé nivy Kapuánské, vykládané úhlednými domky, jejichž bělost živě vyniká mezi zelenými loukami a hustým listo-

vím oliv a oranžů; konečně na obzoru se objevují Apeniny, jejichž zubovité vrcholy byly tehdež sněhem pokryty.

Před námi ve slunečních paprscích rozvíjelo se srdce zářícího města. Jeho pozlacené bány, pomníky, krásná ulice Toledská dlážděná širokými dešticemi sopečnatými, se dvěma řadami nádherných budov, se skvostnými výkladními skříněmi, brázděna byla množstvím chodců i projíždějících se ekvipáží; nejrozsáhlejší náměstí neapolské *Largo del Castello* se svým vodotryskem Medinou, který jest po římských vodotryscích nejkrásnější na světě, tvořilo velkolepý obraz, jehož nádhera zvyšována byla zelenou krajinou, kterou jest vroubeno a která po povlnném svahu zvyšuje se až k úpatí Vesuvu. Vesuv sám se svým začernalým kuzelem, odkudž vystupuje ustavičně široký sloup dýmu, dodává tomuto utěšenému divadlu cosi přísného a zádušného, tak že duše oltí neodatelnou bázeň, která podivným způsobem doplňuje dojmy divákovy.

Po pravé straně jest podívaná ještě velkolepější. Město sestupuje v polokruhu až ke čtvrti *Chijaja*, která jest obývána nejvznešenější společností neapolskou. Na západě jsou obrysy strmého pohoří, kterým prochází pověstná jeskyně Pansilipova, která ponořujíc se v moře uzavírá město nepřestupnou brází. K vnitřní straně tulí se překrásný kostelíček P. Marie; potom následuje *villa Reale*, která se stkví svou krásou na břehu mořském. Pro svou polohu, vodotrysky, mramorové a bronzové vásy, akátová a oranžová stromoradi, pro svůj okrouhlý chrám z bílého mramoru a překrásnou vyhlídku jest prostranství před vilou snad nejrozkosnější ze všech veřejných procházek.

Poněkud dále jest strašné vězení *Torre del Carmine*, které vévodí jižnímu polokruhu zálivu a připomíná povstání Masanielovo, které mělo býti vězením pro budoucnost zamezeno. Za těmito budovami vidíme v modrém blankytu se stkvíti *Portiči* s domem královským; *Resinu*, odkud se vystupuje na Vesuv a v dálce *Kastelamare*, které se opírá o hory a jest spojeno se *Sorrentem* a přeslavným *Kapří*.

Avšak tato velkolepá podívaná jest toliko zmenšením neapolského panorama. Tou měrou, kterou vystupujeme, rozšiřuje se obzor, a když se octneme u kláštera Kamaldulského, můžeme se kochati nejkrásnějším pohledem, jakého jest popsáno oku lidskému. Dva zálivy, neapolský a puzzolský

v celém svém rozsahu, rozkošné stráně Bajské, pahrbkovité návrší Kúmské, vyhaslé jícny sopek Solfatara a Astrumi, jezero Agmanské a nesmírné moře z jedné strany, z druhé pak strany rozsáhlé nivy kampánské, proříznuté půvabnými pahorky a pokryté nejbujnějším a nejrozmanitějším rostlinstvem rozšiřují a doplňují rozhled ze tvrze sv. Elma. Připojíme-li k tomu všemu nádhernou oblohu, s jakou se otva jinde shledáme, a potom, majíce vlohy malířské, chopíme-li se štětce, brzy jej z malomyslnosti odhodíme.

Takovým jest ve svých vynikajících rysech panorama Neapole, patříme-li na ni z tvrze sv. Elma a od Kamaldulů. O můj Bože, jakou teprve bude pravá vlast člověka, tvého dítko, je-li jeho vyhnanství v tomto slzavém údolí tak krásným!

Stáli jsme dlouho jako u vytržení před tímto divadlem, které nám nejdovednější pero nemůže popsat, leč velmi nedokonalé, a sestoupili jsme, abychom shlédli hlavní část tohoto velkolepého obrazu; začátek jsme učinili s katedrálou. Když jsme opouštěli *Largo dei Studj*, hluboce dojal srdce naše starý, ale pro nás nový obyčej; první pluk královských gardistů šel pochodem přes náměstí sv. Trojice směrem ke kostelu *Gesù Nuovo*. Kam jdou všickni tito staří vojáci tak mlčky a sami sebou zaujati se svým setníkem a majorem v čele? Uši Francouzů z devatenáctého století, nelekejte se, oni jdou na duchovní cvičení, aby se připravili k velikonočnímu přijímání. Následovali jsme je a spatřili jsme, kterak tito staří vousáči padli na kolena před Bohem zástupů, odložili své zbraně a přilbice, potom obstoupili zpovědnice, čekajíce, až se budou moci vyzpovídati. Příprava tato trvá deset dní, a častěji bylo nám popřáno pokochati se tímto divadlem pro vojny tak čestným, a pro křesťana, který je pozoruje, tak útěchy plným. O Francie druhdy tak křesťanská a povždy tak statečná! kdy přijdeš k rozumu? kdy budeš s nepředpojatostí předčítati své skvělé dějiny? Kdykoli jsi se zlekla náboženství, měla jsi vojny; přidržíš-li se náboženství, budeš mítí hrdiny!

V katedrále očekával nás znamenitý kanovník *De' Bianchi*. Tento důvěrný přítel učeného kanovníka Joria a jeho schopný žák ráčil nám býti průvodčím. Kostel sv. Januaria jest sice nepravidelný co do formy, avšak poskytuje obsáhlé pole ku zkoumání jak pro umělce tak pro kře-

stana. Nad velikou branou vnitřní jsou nádherné náhrobky Karla z Anjou, Karla Martela a jeho manželky Klemencie, které dal k jejich počtě postavití neapolský místokrál, hrabě Olivarez. Asi uprostřed katedrály otevírá se *basilika sv. Restituty*, která tvoří levou část příční lodi; v pravo jest kaple sv. Januaria.

Kostel sv. Restituty jest starodávnou katedrálou a pochází dle domnění od Konstantina. Mosaikový nápis vyrytý nad oltářem připisuje založení sv. Heleně, když z Palestiny přes Neapol se ubírala do Říma.

Pod hlavním oltářem odpočívá tělo sv. Restituty. Jedna z mosaik představuje P. Marii oděnou dle kroje řeckého. Po pravé straně madony jest starodávný obraz sv. Januaria, který jest odedávna považován za starou podobiznu světcovu. Pohanská rakev, která se stala náhrobkem kardinála Piscicelliho, několik náhrobních kamenů, mezi nimiž vyniká kámen učeného a zbožného kanovníka Mazzochio, tvoří přední umělecké poklady sv. Restituty.

Avšak čím byla tato svěťice? Odkud tato nádhera svatyně a hluboká úcta, která se jí vzdává? Puzzoly, Nola a Kapua byly svaženy krví křesťanskou; neměla li Neapol mučovníků, viděla přece obrodné zázraky. Asi uprostřed třetího století za vlády Valerianovy, když byl Prokulus vládařem v Africe, byla v Kartagině mladá Panna, jménem Restituta. Byvši usvědčena, že jest křesťankou, byla přivedena před soudce, který ji dal krutě mučiti. Všechno bylo marno! Rekyně byla ve své víře nezlomna. Náhle zazářila tvář tyranova divnou radostí: vymyslíť si nový druh smrtelného trestu, který byl hodným jeho nenávisti a důstojným též pro jeho ubohou oběť. Rozkázal svým pochopům zmocniti se svatě panny, vraditi ji se svázanýma rukama a nohama do ložky naplněné smolou a koudelí, která byla zapálena a puštěna na širé moře. Rozkaz byl vykonán; plameny však nejprve strávily katy, kdežto větrové unášeli loďku do širého moře. Lid na břehu zvědavě pohlížel, co se stane s ubohou obětí, která brzy pozdvihši oči svých k nebesům, naposledy vydechla před očima diváků.

Zatím mořské vlny, jako věrné poselkyně Boha, který je hned krotil a tišil, hned zase poháněl, zanesly loďku s mučenicí na pobřeží Ischie. Křesťané v Neapoli dověděvše se o tom od svých bratří z Afriky, přenesli tělo mladému-

čenice s hlubokou úctou nazpět, a aby lépe oslavili bezúhonnou rekyni, kterou jim samo nebe poslalo za patronku a za vzor, vystavěli jí příjemnou svatyni.

19. února.

Po druhé v katedrále. — Hrob krále Ondřeje. — Kaple sv. Januaria. — Pokladnice. — Zákristie. — Hůl sv. Petra. — Kostel Kartusianský. — Slovo od papeže.

Kdo přijde do Neapole, ať si ulehne u večer časné do postele, chce-li se dobře vyspat; kdo rady této uposlechne, jistě toho litovati nebude. O čtyřech hodinách z rána nelze již spáti. Rolničky oslů a mezků zelinářů, zvonky krav a koz, kterých jsou vedena celá stáda po ulicích a které se dojí před každým domem, aby se dostalo hospodyním teplého mléka, křik pastýřů a ovocnářů činí spánek úplně nemožným. Ostatně obloha neapolská jest překrásná, tak že rádi odpustíme rušitelům spánku, kteří nám připraví to potěšení, že pozorovati ji můžeme před východem slunce. Když jsme se nasýtli tímto pohledem, dali jsme se do dalšího zkoumání katedrály, které jsme včera přerušili.

Dříve než jsme vstoupili do kaple sv. Januára, spatřili jsme u dveří zákristijních malý náhrobek uherského krále Ondřeje, který byl na smrt vydán za souhlasu své manželky Johany Neapolské; četli jsme tento pokořující nápis (v překladu):

„Ondřeji Neopolskému, který byl zavražděn lstí a úklady manželky své Johany.“

Naproti basilice sv. Restituty jest kaple sv. Januára. Veliká nádhera a bohatství této kaple svědčí zajisté omocně přimluvě světcově, jakož i o věrné zbožnosti a vděčnosti lidu neapolského.

Za oltářem chová se hlava a krev sv. Januára. Každoročně v měsíci máji a v měsíci září jsou tyto drahocenné ostatky slavnostně k účtě věřících vystaveny; věřících bývá veliký nával. Ssedlá krev v láhvičce stává se tekutou, pohybuje se a vše, dáme-li ji ku hlavě sv. mučeníka. Tato opravdová skutečnost opakuje se po několik století u přítomnosti tisíců osob rozličných náboženství, zemí a povo-

láni. Kdo nevěří, ať se jde sám přesvědčiti. Zázračné rozpustění krve jest tak jisté, že duchovenstvo neapolské dovoluje cizincům z blízka a vlastními očima se přesvědčiti, že tu není žádného přeludu a tím méně podvodu. Když jsme byli uctili hlavu a krev mučeníkovu, která nám byla laskavě ukázána, vešli jsme do *pokladny*. Kromě devatenácti soch bronzových obsahuje tento bazar sv. víry dvacet stříbrných poprsí neb celých soch. Co mám teprve říci o nádobách zlatých a o křížích vysázených diamanty? Stačí jmenovati pouze nákrčník celý z jemných perel, přední část oltáře z kovaného stříbra a mitru vysázenou 3694 drahokamy, dýmanty, smaragdy, rubíny atd. Toť jsou svědectví dávnověké zbožnosti a úcty jednotlivců i králů neapolských k sv. Januárovi.

S naším znamenitým průvodcem prohledli jsme si vzácné ostatky v katedrále: nejznamenitější z nich však jest hůl sv. Petra. Stálá tradice církve neapolské, která jest stvrzena dějepisnými památkami, poučuje nás, že galilejský rybář, ubíraje se do Říma, přistál na březích moře Adriatického, procestoval Kampánii a přišel přes Nolu do Neapole r. 45 po Kristu. V tomto posledním městě přijat byl jakous paní jménem Kandidou, kterou apoštol na víru obrátil a pokřestil. Po několika dnech nebezpečně onemocněl Asprenus manžel Kandidy. Sv. Petr byl požádán, aby jej navštívil; avšak sv. Petr poslal mu svou hůl se vzkazem, aby Asprenus sám přišel jej navštívit. Asprenus vzal hůl, vstal, byl uzdraven a stal se prvním biskupem v Neapoli.

Tato hůl, která ještě za našich dnů byla nástrojem mnohých zázraků, jest asi půlčtvrté stopy dlouhá. Jest přímá, okrouhlá a ze dřeva, které se podobá olivě; na hořejší části ozdobena jest jablkem, či lépe řečeno koštěnou hlavici. Uložena jest ve stříbrném pouzdře, které má v jistých vzdálenostech otvory vyplněné křišťálem, aby ji bylo možno lépe viděti. S jak uctivou bázní, s jakou nevyslovitelnou rozkoší bere do rukou a líbá katoliický poutník tohoto etihodného svědka obtíží a zázračné moci velikého poutníka sv. evangelia!

Když jsme se vraceli do katedrály, přicházeli členové kapitoly modlit se církevní hodinky. Tento etihodný sbor skládá se ze třiceti kanovníků s biskupskými mitrami. Když

s: všichni postavi do řady ve svých sedadlech, jest pohled na ně věru imposantní.

Na konec dnešního dne navštívili jsme ještě kostel *sv. Martina Kartusiánů*. Je-li Italie chrámem umění, můžeme říci, že svatý Martin v Neapoli jest jeho svatyní! Již místo a poloha kostela tohoto pod hradbami tvrze sv. Elma jsou podivuhodnými; kostel sám jest vlastnictvím synů sv. Bruna. Tito dobročinní poustevníci obětovali své příjmy k jeho ozdobení. Jest tu oltář z drahocenných kamenů, jehož suma páčí se na 20.000 korun.

„Při všem tomto bohatství a nádheře“, pravil nám otihodný ředitel, „máme sotva co jísti. Častými revolucemi zbavení jsme byli všech statků a nyní jsme odkázáni k prvotní chudolě svých otců. Budiž Pán Bůh za to pochválen!“ Dobrý řeholník vykládaje nám toto, nikterak si nestěžoval nýbrž dával na jevo onu spokojenost, kterou se vyznačuje hrdinská ctnost. A mám se s tím pochlubit? On chválil nám Francii, k níž jevil obzvláštní náklonnost. Tato v pravdě evangelická láska k národu, od něhož jeho bratři zakusili nejvíce křivd, uvedla mi na paměť slova velikého papeže: „Mají ti Francouzové přece podivné štěstí! Co se navyvádějí hloupých kousků po celý den, a Pán Bůh jim je přes noc všechny odpustí.“

20. února.

Kostely sv. Petra ad Aram, — della Pietà di Sangri, — sv. Pavla Staršího, — sv. Kajetána — sv. Ondřeje Avolského. — Pokoj tohoto posledního. — Sv. Dominik Starší. — Obrazy. — Hroby královské. — Upomínky na sv. Tomáše. — Fresky Giotovy. — Upomínka na nešťastného Konradina. — Il Gesù Nuovo. — Pokoj sv. Jeronýma. — Vycházka k jezeru Anaguskému. — Psí jeskyně. — Hrob Virgilův. — Panna Maria del Parto. Náhrobek Sannazarův. — Panna Maria a Piè di Grotta.

Byla neděle. Dle započaté řady měli jsme pokračovati ve zkoumání pomníků křesťanských. Asi o šesté hodině proběhl jsem na kvap staré čtvrtě neapolské. Ulice nečistě, křivolaké a stísněné mezi vysokými a černými budovami při-

pomínaly mi naše předměstí sv. Marcela. Poněvadž jsem s sebou měl za průvodčího mladého Neapolitána, jehož otec byl Francouzem, odsloužil jsem dříve mši sv. na konci města v kostele od cestovatelů méně všimáném, který jest zasvěcen sv. Petru *ad Aram*. Tato ctihodná budova, jejíž nepravidelná a neobvyklá forma svědčí o dávnověkosti, označuje zevrubně místo, kde bydlel sv. Petr za svého pobytu v Neapoli. Na levé straně vedle hlavní brány zaujímá malá kaplička právě ono místo, na kterém sv. apoštol dle ústního podání vykonával posvátná tajemství. Na oltáři již několikráte obnovovaném chová se pečlivě stůl, kterého se užívalo při svaté oběti. Dostalo se mi toho štěstí, že mohl jsem přistoupiti k oltáři a přinášeti úctyhodnou oběť právě na tom stole, na kterém před osmnácti sty lety byla obětována sv. Petrem.

Po mši svaté přehlížel jsem ještě s jedním knězem, jenž mi byl doporučen, jednotlivé části této klidné kaple. Dva staré nápisy zdály se mi povšimnutí hodny: *Siste, fidelis, et priusquam templum ingrediaris, Petrum sacrificantem venerare. Hic enim primo, mox Romae filios per Evangelium genuit, paneque illo suavissimo cibavit.* „Pozastav se, ó křesťane, a prve než vstoupíš do chrámu, ucti Petra obětujícího; zde totiž nejprve a brzy na to v Římě zplodil dítky sv. hlásáním Evangelia a nasycoval je chlebem andělským.“

Druhý nápis ve slohu antickm jest tento:

QUOD PRIMA IN LATIO CHRISTO PIA COLLA SUBEGI.
PARTHENOPE HAEC PETRI PRAESTITIT ARA FIDEM.

„Tento oltář sv. Petra hlásá, že já Parthenope jsem první z měst italských sklonila šíji svou pod sladké jho Kristovo.“

Před devátou hodinou, když celá naše společnost byla pohromadě, odebrali jsme se do kostela sv. Pavla *Většího*, který patří řeholníkům Theatinů. Před hlavní branou jsou dva sloupky, které pocházejí z bývalého chrámu Kastora a Poluxa, vystavěného na témže místě od Juliána z Tarsu, propuštěnce Tiberiova. Obrazy *Obrácení sv. Pavla a pád kouzelníka Šimonu*, které zdobí zákristii, považují se za mistrovská díla plodného Solimena. Avšak pravými poklady sv. Pavla *Většího* jsou posvátná těla sv. Kajetána a sv. On-

dřeje Avelinského. Tito dva světci byli chloubou svého řádu, vzory kněží a dobrodinci své vlasti. Svátý Kajetán zemřel dne 7. srpna 1547. a sv. Ondřej 10. listopadu 1608. Týž klášter, který byl svědkem jejich ctností a jejich úmrtí, strážil nyní jejich drahocenné ostatky. Když jsme je byli uctili, vstoupili jsme na křížovou chodbu.

Viděti jest zde stopy divadla, na kterém se cvičil Neron v umění hereckém, aby mohl veřejně vystoupiti na jevišti římském. Z tohoto památníku pošetilesti římské zbývají toliko znetvořené trosky. Náboženství zanechalo zde jinou památku, nad kterou bdí dobří řeholníci s láskou dětinnou: pokoj totiž sv. Ondřeje Avelinského. Viděli jsme tuto šťastnou celu právě takovou, jakou byla při smrti světce; nic v ní nebylo změněno. Chudičský nábytek, kterého užíval, jeho knihy, psací náčiní, malá židle ze dřeva, několik vlastnoručních listů, jedním slovem, všecko jest zde, co tvoří obyčejný majetek velikých služebníků Božích; a všechny tyto předměty mluví, káží, povzbuzují a naplňují dñši nevyslovitelnou zbožností a vnitřní rozkoší.

S dvojnásobnou radostí nad tím, co jsme viděli i co jsme měli ještě spatřiti, odebrali jsme se k sv. Dominiku *Většímu*. Vstoupíme-li do tohoto kostela, jsme v úplném středověku. Přes všechny změny, které utrpěl za šest set let, znáti jest na něm velkolepý ráz umění gótického, a mohutný a přísny duch sv. Dominika zračí se zde, jako v ostatních budovách jeho řádu.

Dříve než jsme vešli do kaple velikého Kříže, kterou jsme si nechali na posled, navštívili jsme sákristii, která sama v sobě patří k nejznamenitějším památkám neapolským. Fresky na stropě, skříně ze stromových kořenů, pozlacené stukatury, dlažba z drahocenného mramoru ztrácejí se před dvanácti překrásnými náhrobky panovníků z domu aragonského. Toto královské město mrtvých obsahuje celou panovnickou dynastii, kterou budou obyvatelé neapolští věčně oplakávati. Hroby samy na povýšeném místě pokryty jsou červeným sametem, nad ním jest malá socha smrti s nápisem: *Sceptra lignibus aequat*; (= *neznám rozdíl mezi králem a žebrákem*).

Konečně jsme měli spatřiti zázračný předmět v kostele sv. Dominika Většího. Veliká kaple *Ukřižovaného* nám byla otevřena, a jeden z klášterníků, přiblíživ se hlavnímu oltáři,

odhalil zázračný kříž s Ukřižovaným sv. Tomáše Akvinského. Na rozkaz papeže Urbana IV. složil sv. Tomáš velkolepé modlitby a chvalozpěvy k nejsvětější Svátosti oltářní. Tento andělský učitel často nabýval nadšených myšlének při pohledu na tento kříž; po ukončené práci přicházel sem, aby na modlitbách díky vzdal Bohu, od něhož pochází každý dar dokonalý.

Když jedenkrát klečel takto v zanícení před Ukřižovaným, božský Mistr jako by náhle oživnuv pronesl tato památná slova: „*Bene scripsisti de me, Thoma; quam mercedem recipies?* Dobře jsi o mně psal, Tomáši; co žádáš ode mne za odměnu?“ — „Žádnou jinou, leč tebe, ó Pane!“; „*Non aliam nisi te, Domine,*“ odpověděl světec v horoucím nadšení. Kříž tento během času začernalý má asi půl druhého metru výšky, a z úst našeho Spasitele vidíme vycházeti předešlá slova, která byla vymalována brzy po zázraku.

Tomáš, jehožto spisům dostalo se schválení nebes, obýval jako poslední z jeho bratří skrovnou světničku. Tento pokojík, ve kterém skládal církevní hodinky k Svátosti oltářní a kde žil po patnáct měsíců, byl přeměněn v kapli, nezměniv původní podoby. Kaple jest pramalounká, osvětlena a rozdělena ve dvě části tenkou stěnou, na které jest zavěšen zvonek, kterým andělský učitel svolával své žáky. Pod kaplí jest učebna, v níž sám vyučoval; viděli jsme tam ještě zbytek jeho katedry. Tato učební síň jest podlouhlá a dostává zvenčí světlo třemi okny. Tento výtečný professor dostával měsíčně platu šest dukátů čili dle našich peněz 25 korun.

Jeden z nejznámějších kostelů v Neapoli, totiž kostel Panny Marie *Del Carmine* jest méně vděčným pro umělce, za to však tím bohatším pro křesťana a učence. Prvním ukazuje zázračný kříž s Ukřižovaným, který při obléhání Neapole roku 1439. sklonil hlavu, aby se vyhnul dělové kouli.

Každoročně v dobu vánoční bývá vystaven k veřejnému uctívání, a celé město s hodnostáři v čele přichází pokloniti se tomuto odznaku spásy a ochrany. Chvála a čest přísluší obyvatelům města Neapole! Vděčná srdce bývají zřídka zlými. Učenci připomíná tento kostel jednu z nejsmutnějších událostí dějepisných. Bylo to 29. října 1268, kdy Karel Andegavský panoval v Neapoli. Na jeho rozkaz

vystavěno bylo popraviště před kostelem na trhovém náměstí a na něm brzy popraveni dva mladí princové Konradin Švábský a jeho bratranec Bedřich; první měl teprve sedmnáct let. Přišel do Italie, čině si nároky na trůn neapolský; byl však zrazen od pána z Asturie a vydán Karlu Andegavskému. Císařovna Markéta, sotva že se dověděla o nehodě svého syna, jediného to oprávněného dědice rodu švábského, přichvátala z Německa, aby vykoupila jeho život. Avšak přišla pozdě; mladí princové zahynuli rukou katovou, a nešťastný Konradin pronesl před smrtí pouze tato slova: „Ó má milá matičko, jakou bolest ti způsobí tato zpráva o mně?“*) Císařovna dostavši tuto zprávu, věnovala výkupné kostelu a klášteru *del Carmine*, kdež ji zobrazuje její socha s peněženkou v ruce. Za hlavním oltářem četli jsme při svitu lampičky nápis, který označuje místo, kde odpočívají oba mladí princové.

Utěšenější divadlo očekávalo nás v kostele *Gesù Nuovo*. V domě jesuitů, který sousedí s tímto kostelem, jest pokoj zvěcněly ctnostmi P. Jeronýma. Tento řeholník, který jest uctíván na oltářích katolických, bydlel po čtyřicet let v této malé a temné světničce. Tělo jeho uloženo jest pod nádherným oltářem, kdež jsme mu mohli též vzdáti patřičnou poctu. Vzpomněl jsem si, že tento muž Boží chovaje kdysi na kolehou sv. Alfonsa, když tento byl ještě dítětem, pravil k matce tohoto andílka: „Já přijdu před ním do nebe, ale za svatě budeme vyhlášeni v tentýž den.“ Jak předpověděl, tak se stalo.

Zbývalo nám ještě dosti času na vycházku k jezeru Agnanskému. Za deset minut octli jsme se u osamělého jezera. Avšak co táhne sem cestovatele, není ani jezero, ani lesy bohaté na zvěř pro královské hony; jest to jednoduchá sirnatá jeskyně, nazvaná Psí jeskyní. Z půdy vybavuje se jako ze sopečných hor rozličný dým, jehož vysoká teplota poukazuje na blízkost podzemního ohně.

Z jeskyně vyvinuje se takové množství kyseliny uhličitě, že v ní nikdo dlouho neobstojí. „Excelence,“ pravil

*) Dějiny dodávají, že nešťastný princ mrštil s popraviště rukavicí, chtěje splnomocnit některého ze svých příbuzných ku pomstě. Rytíř jeden, dodav si smělosti, zvedl ji a zanesl Jakubovi I., králi Aragonskému, který smyl vraždu spáchanou na mladém princovi v proudech krve neapolské.

nám venkovan, který kořistil ze zvědavosti cizinců, „raďte se sehnouti a položte ruku na zemi, a zdvihněte ji rychle k nosu.“ Uposlechli jsme této rady; učinili jsme tak dvakráte, třikráte, a již se o nás pokoušely mdloby.

Ještě nešťastnější byl živočich, který nám měl dokázati množství a sílu dýmu; byl to pes, kterého s sebou venkovan násilím do jeskyně přivlekl. Ubohé zvíře házelo a zmítalo sebou křečovitě, tak že sotva dýchalo; sotva je však jeho pán vyhodil z jeskyně, byly plíce jeho vzduchem oživeny a pes zachráněn. Mezi tím, co jsme litovali zvířete, zapálil venkovan smolnici a přidržel ji v jeskyni. Pokud ji držel ve výši, hořela, sotva ji však ponořil níže, shasla okamžitě jako pochoděň, kterou hodíme do řeky. Pokus tento opakován byl po šestkrátě.

Vedle psí jeskyně jsou jámy tak prosáklé sirou, že teplota jejich dosahuje 45 stupňů, a třeme-li o ně kusem dřeva, chytne se toto jako zápalka. Jsou zde též zařízeny sirnaté lázně, které prý velmi dobře účinkují.

Několik dní před soptěním Vesuvu chvějí se, kouří a pálí všechny sirnaté jeskyně, a jezero počíná vřítí; jest to předchozí znamení strašného zjevu. Bůh, který se jeví býti mocným a krásným na obloze neapolské, strašným pak ve žhavých pecích ukrytých pod půdou, jest pln péče o toto bezstarostné a lehkomyšlné město, které tančí, zpívá i klidně spí na této kůře zemské, jež odděluje je od bezedného, ohnivého moře.

Za Psí jeskyní jest mohyla, která se považuje za hrob Virgilův. Holá jeskyně několik metrů nad zemí vyvýšená a pokrytá ostružinami, toť jest nyní hrob přeslavného básníka z Mantovy. Jen stěží mohli jsme na jedné straně přechítí nápis, který složil sám básník, dáv ve své závěti na jevo, že si přeje býti pochován v Neapoli:

Mantua me genuit; Calabri rapuere; tenet nunc Parthenope; cecini pascua rura, duces.

Vavřín zasazený Petrarkou a obnovený od Kazimira Delavigne uschl; vzal jsem si tudíž na památku toliko list z divoké moruše. Vedle Virgilova hrobu dal se pochovati jakýsi Angličan; mohli bychom říci, že tito kočovní synové Albiona kromě svého *spleenu* mají ještě výsadu na všechny *výstřednosti*.

Jeskyňe Pausilipova. — Pozzuolo. — Upomínka na sv. Pavla. — Katedrála. — Upomínka na sv. Januára. — Podstavec z dob císaře Tiberia. — Chrám Serapidy. — Cesta Kampánská. — Jezero Lukrinské. — Anekdota. — Jezero Avernské a jeskyňe Sibylina. — Baja. — Kúmy. — Mys Mysenský. — Podivuhodný rybník. — Pole Elysejská. — Makarony. — Upomínky a dojmy.

Téměř jako Řím jest i Neapol klasičskou zemí pohan-ského starověku. Na konci republiky stala se Parthenope se svým okouzlejícím pobřežím všeobecným shromaždištěm, možno říci světovým lázeňským městem vysoké společnosti římské. Nebylo jedné vznešené rodiny, aby neměla svou vilu na rozkošném pobřeží zálivu Bajského. Proto také Virgil jakožto národní básník učinil tato místa jevištěm nejskvělejších příhod své hrdinské básně.

Překročivše chvatně *Villu Reale*, kde se projíždí nádherné kočáry, přišli jsme k jeskyni Pausilipově.

Tato podzemní chodba udržuje veškerou spojení Neapole s venkovem, které se jinak děje pouze po moři; nazývá se Pausilip t. j. *pokoř*. Kdo učinil tento průchod? To nikdo neví. Již Seneka jej popisoval, a vše poukazuje k tomu, že byl již před tímto filosofem. Ať jest tomu již jakkoli, tato podzemní cesta jest 960 kroků dlouhá, 30 stop široká a 50 stop vysoká. Místy jest osvětlena zářícími lampami a širokými otvory; za dvě hodiny dojdeme k Pozzuolu.

Stkvělá sláva tohoto městečka druhdy proslulého svým obohodem zašla; avšak jeho rozkošná poloha se nezměnila. Stojíce na nábřeží a jsouce obličejem obráceni k zálivu, který byl obklopen modrým blankytem, zpozorovali jsme na jihu Capri, které se stalo pověstným pro hanebnosti Tiberiovy; na západě mys Mysenský, který vévodí svou výškou nádherné kotlině; jezero Lukrinské, ve kterém mívali Římané nasad zelených ústřic, na něž mívali velké laskominy. Sopečný kopec Monte Nuovo, který se utvořil r. 1538. po zemětřesení, které pohltilo městečko Trepergolo; kopec Faleruský, známý svým medosladkým vínem, které tak často ve svých básních opěvoval labužnický Horác; na severu zelenající se kopce Solfetarské, staré náměstí Vulká-

novu, které jest věnčeno zříceninami amfiteatru, v němž tekla krev gladiatorů na počest Augustovu; konečně patřili j-me na velkolepou cestu Kampánskou, vrobenou hroby, které se táhnou po délce dvou mil.

Hlavní pohnutkou k této vycházce zajisté bylo potěšiti se tímto rozkošným divadlem, nasytiti ducha klasickými vzpomínkami, jimiž tato země oplývá. Avšak to nebylo pohnutkou jedinou. Příčina mnohem závažnější vábila nás na místa tato, jako každého křesťanského cestovatele. Vmyslil jsem se do doby před osmnácti sty lety, oživil jsem všechny tyto luzné břehy, zalidnil jsem je bývalými paláci, vilami, které se stkvěly šarlatem, malbami, bronzem, mramorem a zlatem. Na těchto balkonech z jaspisu a porfyru viděl jsem v duchu procházeti se pány a paní světa: Maria, Pompeja, Lukula, Cicero, Hortensia, Césara, Augusta, Nerona, Agripinu, Hadriána; a mimo tyto mnozí jiní velikáni trávili zde život v rozkoších.

Viděl jsem tedy celou tuto oslňující společnost, jakou byla třicátého dne měsíce května r. 59. po Kristu, patře zároveň na průhledné moře v zálivu Bajském. Z nenadání objeví se u mysu Mysénského loď, mající na zádi veliký obraz Kastora a Poluxa, která za příznivého větru rychle plula k Pozzuolu.

Dle nadkošových plachet každý poznává, že jest to loď z Alexandrie. Veškeren lid chvátá na pobřeží, aby loď spatřil.

Římané a Římanky, dobře se na ni podívejte! Na její palubě jest muž, kterého mnozí z vás znají; jest to Julius, setník kohorty Augustovy. Jeho stráží jest svěřen pověstný zajatec, kterého přivádí z Cesarey a kterého vy neznáte. Otážete-li se Julia, řekne vám, že jest to Žid, který chce býti souzen ve velikém Římě samým císařem. Tolik vám odpoví Julius, který sám jako vy nezná svého slavného zajatce.

Ale já, který jej znám, vám řeknu, co vědí nyní všichni vaši potomci: Tento zajatec jest mocnější než vaši vladaři a prokonsuli, mocnější než vy sami, pyšní podmanitelé světa. Zajatec tento nepřináší v záhybech svého chudého pláště pokoj nebo válku jednomu cizímu národu, nýbrž přináší válku celé říši, všemu světu, válku na život a na smrt, válku, která otřese velikým Římem v jeho zákla-

dech, až pochová ve svých krvavých troskách města i lidi, bohy a Joviše Kapitolského, ano i Césara v jeho zlatém paláci; a tato válka změní tvářnost země a povýší jméno tohoto zajatce nade jména vaše, jeho okovy nad vaše žezla a jeho kosti odpočívati budou uprostřed Říma ve chrámech stkvělejších než váš Pantheon. Chcete věděti již jméno zajatce Juliova? Jméno jeho jest Pavel.⁴

Avšak toto všechno bylo starým Římanům neznámo; oni viděli tuto nesmrtelnou loď plouti uprostřed zlatem a purpurem se stkvoucích člunů do zálivu Bajského a zaktoviti u Pozzuola, nemajíce ani tušení, kdo se na ní plaví. Co se týče cestovatele křesťanského, kterému jsou všechny tyto věci známy, považme sami, s jakými zraky, s jakým srdcem pohlíží na tento záliv, na toto nábreží, na toto jeviště tak památného příplutí v letopisech světských i církevních!

Slzy vstoupí mu do očí, když vezme do ruky evangelium, čte tyto příhody ve Skutcích apoštolských: „Bylo ustanoveno, aby byl Pavel s ostatními zajatci odevzdán Juliovi . . . Přípluli jsme na lodi z Alexandrie, která měla za odznak *Kastora a Poluxa*. Plavice se podél břehů, přirazili jsme k Regiu; druhého pak dne za jižního větru přípluli jsme do Pozzuola, kde jsme se shledali s bratřími, kteří nás u sebe podrželi po sedm dní.“^{*)}

Na památku tohoto příplutí sv. Pavla koná město Pozzuolo každoročně slavný průvod na nábreží. Věčná čest budiž městům, která dovedou zvěčnití takovým způsobem památku velikých událostí ve svých dějinách^{**)}.

*) Skutky Apošt., k. 27. a 28.

**) Při této příležitosti nemohu mlčením opomenouti, kterak se zachovali obyvatelé města Regia při příjezdu Pavlové. Spatřivše obrazy Kastora a Poluxa, spěchali vzdáti božskou poctu svým miláčkům. Sv. Pavel uživ tohoto vbohného okamžiku, chtěl lidu hlásati Kristovo učení; lid však nechtěl jej slyšeti a již se vzdaloval, když loď chystala se k další plavbě. I prosil je Pavel, aby jemu naslouchali aspoň na tak dlouho, pokud nedohoří malá svíčka, kterou zapálí a postaví na kamenný sloupec, k němuž se přivazovaly lodě. Lid svolil. Svíce dohořela, avšak místo svíce počal hořeti sloup a sloužil za pochodeň. Zázrakem tímto překvapení byvše, prohlásili obyvatelé Regiští Pavla za boha a přijali jeho učení. Pavel pokřtil jich několik a zanechal jim za bishupa Štěpána Nicejského, jednoho

Když jsme se pokochali těmito krásnými vzpomínkami a velkolepým pohledem na záliv, navštívili jsme Pozzuolu. Katedrála vystavěná na návrší jest zasvěcena sv. Prokulovi, soudruhu sv. Januára. Slovo Boží zaseté v Pozzuolu od knížat apoštolských brzy neslo hojné ovoce; a toto ovoce zralé pro nebe brzy též bylo trháno rukou pronásledovatelů. Roku 301. za panování Diokleciána, když byl Konstantin poprvé konsulem, dal Timotej, vladař v Kampanii, se sídlem v Nole přivést před svůj soudní tribunál Januára, biskupa Beneventského, kterému rozkázal obětovati bohům. Když se Január zdráhal, dal jej Timotej uvrci do ohnivé peci, odkud vyšel mučeník bez úrazu. Timotej dal jej krutě zbičovati, načež spoutaného jej hnal před svým vozem do Puteol čili Pozzuola.

Z těsného vězení po dlouhém čase byl světec ještě s jinými křesťany opět vytažen a postaven před Timotea. Byli to Január, Prokul a Sosius; první byl jáhnem církve Puteolské, druhý jáhnem církve Messinské; Eutyches a pak jiní věřící. Všickni měli býti předhozeni divé zvěři a proto zavedeni do amfiteatru v Solfataru, když pak jich lvové ušetřili, dal je Timotej stíti. Smrt mučovníků byla pro ně vítěznou slávou. Prokul a Január byli z počátku čestně pochováni v Puteolích, až tělo posledního z nich za jásotu veškerého obyvatelstva bylo přeneseno do Neapole, kde až dosud slavně odpočívá.

Uprostřed náměstí jest před kostelem viděti podstavec z bílého mramoru, který jest ozdoben čtrnácti obrazy, představujícími nám města v Malé Asii zemětřesením vyvrácená a Tiberiem opět vystavěná. Dějiny s ústním podáním zároveň připsují záhubu těchto čtrnácti měst onomu zemětřesení, které se událo při smrti našeho Spasitele. Tento pomník v Puteolích svědčí tedy vážně o pravdivosti sv. evangelia. Znameníť náš průvodce vypravoval nám s hlubokou úctou o nynějším biskupu Puteolském N . . . Tento apoštolský pastýř dělí své příjmy na tři částky: jednu věnuje biskupskému chrámu, druhou dává chudým a třetí ponechává ku své potřebě. .

to ze svých průvodců. Regium se obrátilo na víru křesťanskou. Z vděčnosti vystavěli na břehu mořském kostel, ve kterém na oltáři se nalézá zmíněný zázračný sloup.

Nábřeží ukazuje nám zbytky hráze, která byla obnovena Hadriánem a Antoniem Piem. Co však přesahuje obrazotvornost, jsou stopy mostu Kaligulova. Skládají se ze 18 oblouků spočívajících na ohromných pilířích; poslední z pilířů jest ponořen do moře na šedesát pídí hluboko. Jaký měly účel tyto obrovské stavby? Suetonius nám o tom vypravuje: „Kaligula chtěl si představití a nápodobiti vítězství nad Party a Dáky, chtěl oskytnouti světu pošetilou podívanou na válečné vítězství po způsobě bláhového Xerxa. Za tím účelem rozkázal vystavěti most, který by od jedné strany zálivu sáhal až na břeh protější. Avšak přes moře po prostore 2818 sáhůto bylo nemožno. Aby odstranil tu překážku, sehnal císař ze všech přístavů italských ohromný počet lodí, které byvše postaveny do dvou řad, tvořily obrovský most. Na této dlouhé řadě korábů zřízena byla silnice z hlíny a cihel se zábradlím po stranách. V jistých vzdálenostech byly hostince, do kterých se vedla i studniční voda z vodovodů. Vítězosláva trvala po dva dny a poněvadž doprava po lodích byla úplně zastavena, nastal všeobecný hlad, který byl v Římě citelnějším než kde jinde.“

Mezi tím, co jsme uvažovali o těchto památkách římské pošetilosti, připlula pro nás slušná loďka se šesti veslaři a jedním tlumočníkem. Usedli jsme do ní a po příkladu cestovatelů křesťanských zanotili jsme píseň: *Zdrávus, hvězdo mořská*, a pomodlili se *Otče náš* ke cti sv. Pavla, který nás do tohoto přístavu předešel. Vesla stejnoměrně dopadala na blankytné vlny, loď blížila se ponenáhlu k *Monte Nuovo*, a my vzali jsme do rukou knihu, ve které ličí Suetonius vítězoslávu Kaligulovu.

„Když bylo vše hotovo“, tak pokračuje tento vážný dějepisec, „vzal na sebe Kajus brnění Alexandrovo, které byl vynesl z hrobu tohoto dobyvatele, přehodil se na to vojenským pláštěm, který byl vyšíván zlatem, hedvábím a zářícími drahokamy. S mečem po boku, se štítem na rameni a s občanskou korunou na hlavě obětoval nejprve Neptunovi, kterému chtěl nyní vzdorovati, a potom Závisti, jejíž zlého vlivu se obával. Na to vjel s koněm na most a maje za sebou četné zástupy pěšího i jízdního vojska, tryskem uhněl k Puteolům, jakoby pronásledoval vojsko nepřátelské. Zde přenocoval, aby si odpočinul od velikého namáhání. Druhého dne v oděvu vítěze vstoupil na vůz, do něhož za-

přažení byli koňové, kteří se často vyznamenali při dostizích v cirkusu. Takto pak konal zpáteční cestu po mostě, dávaje před sebou nésti domnělé kořisti válečné. Před nim kráčel Darius, syn Artabona, krále partského, kterého dal otec za rukojmí Římanům; za vítězem následovali na vozech všickni jeho dvořenínové nádherně oděni a vojáci pěší jako při opravdovém vítězoslavném vjezdu. S vysokého balkonu uprostřed mostu mluvil císař k vojsku, vzdávaje jim pochvalu za tak krásné válečné činy, a poděloval je penězi.

Po všeobecné hostině byla slavnost u konce. Kajus na mostě a vojínové na loďkách seděli za stoly a popíjeli celou noc, která byla tak jasnou jako pravé poledne; neboť most a všechny stráně v podobě půlměsíce byly tak osvětleny, že nebylo ani pozorovati nepřítomnost slunce.“

Právě jsme dočetli, když tlumočník nás upozorňoval na *Monte nuovo*. Vysvětliv nám, jakým způsobem se hra utvořila a jak pohlceno bylo zemí město Trepergole, dodal: „To všechno stalo se městu tomu pro hříchy, které se v něm páchaly.“ Toto strašné soptění trvalo tři dni a vyplnilo část Lukrinského jezera, tak že jeho vody byly zatlačeny až k Puteolům.

Agripa oddělil jezero Lukrinské od moře hrází asi 1500 metrů dlouhou a tak širokou, že mohl po ní pohodlně jeti nákladní vůz. Tato hráz jest téměř úplně zničena, avšak průplav, který spojoval jezero se zálivem, trvá dosud. Při pohledu na tato místa vzpomněl jsem si na zajímavou příhodu, o které jsem četl u spisovatele Aulugella: „Jednoho dne hromadil se veliký zástup lidu na březích jezera Lukrinského, prohlížeje si mrtvou rybu, která byla vyhozena na břeh. Byla to plískavice čili Delfin, který jsa v jezeře, přilnul velikou láskou k jednomu vesnickému dítěti. Dítě chodívalo často z Baje do Puteol do školy. Zastavuje se o polednách na březích jezera, házelo rybě kousky chleba a volalo na ni jménem Simon; ryba slyšela na toto jméno a navykla si těmto pravidelným schůzkám. Zvíře přichvátalo na zavolání, i když bylo v tůni vodní, a když snědlo svou obyčejnou porci, nastavilo dítěti svá záda, uschovavši své ostny ploutevní jako do nějaké pochvy; žáček posadil se rybě na záda, a ona přeplavila ho do Puteol a odtud zase nazpátek. Hra tato trvala po několik let, až dítě těžce

onemocnělo a zemřelo. Delfin dostavoval se dále na známé místo; avšak nenaleznuv co hledal, tvářil se velmi smutně. Lid prohlížel si právě jeho tělo a žádný nebyl o tom v pochybnosti, že ubohé zvíře zhynulo zármutkem nad ztrátou svého mladého přítele. Tato oběť tak vzácného a neobyčejného přátelství pochována byla vedle dítky tak vroucně milovaného.“

Kráčejíce malým úvozem mezi dvěma vinicemi, dojdeme za několik minut na břehy jezera Avernského, které souviselo kdysi s jezerem Lukrinským: na místě tomto počíná klasické bájesloví. Avšak musíme doznati, že místa tato se buď značně změnila, aneb že básník Virgilje velmi okrášlil. *Strážný* Avernus jest sice obklopen pásem hor, avšak tyto nejsou pokryty hustými lesy, jejichž listnaté stromy rozprostíraly nad mrtvými vodami věčnou noc. Nynější hory jsou holé a suché a činí pustou krajinu ještě pustější.

Dostali jsme se tedy na břehy Avernské, kde jsou trosky chrámu Apollinova. Několik kroků odtud na levé straně jest vchod do jeskyně Sibyly Kúmské. Strážce jeskyně pekelné ochotně ji za několik karlinů otevřel a my jsme si mohli za svitu smolnic podzemní chodbu prohlédnouti. Tato tmavá cesta táhne se pod kopcem Mysénským až ke Kúmám, avšak nyní jest již většina zasypaná. Když jsme učinili asi dvě stě kroků pod prostranným klenutím, zastavil nás náš průvodčí při vchodu do nízkého a velmi úzkého otvoru a pravil: „Excelence, zde jest cesta vedoucí do pekla či raději do lázní Sibyliných, právě na ono místo, kde věštila.“ Bylo nás pět cestujících. Obrátivše se zpozorovali jsme pět lazzaronů vysoké postavy, kteří se nám nabídli, že nás ponесou; neboť chodník vedoucí do lázní Sibyliných jest na dvě stopy pod vodou. Při pohledu na tyto statné postavy s pochodněmi v rukou, mrkli jsme jeden na druhého, jako bychom se chtěli tázat: „Jest radno, nabídnutí to přijati? Kdyby nás obraťi a zabili? Kdož to může věděti?“ Než přes tajnou bázeň rozhodli jsme se přec a statně jsme vylezli našim mluvícím koňům na záda. Držel jsem se pevně kolem krku a tuším i brady svého dvounohého koně; za to on mi svíral pevně mé nohy, stále opakuje: „Excelence, neroztahujte kolena, abyste si je o zeď neodřel; skloňte hlavu, ať nenarazíte o klenutí.“ Brzy brodil se můj *kůň* ve vodě až po kolena, a moje Excellence smáčela v ní též své nohy

a zavírala oči, které byly unaveny kouřem smolnic hořících asi 6 palců před obličejem. Už mi počínalo býti úzko a cesta zdála se mi býti dlouhou, když můj kůň učinil mohutný skok, postavil mne na kamenou lavici a pravil s tváří uspokojenou: „Excelence, již jsme v lázních Sibyliných.“

Čekaje zatím na své soudruhy, protřel jsem si oči a zpozoroval, že jsem v jeskyni tak černé a hluboké, že žádná z jeskyň loupežníků Apeninských nedá se s ní porovnat. Naši dobrodruhové přicházeli jeden za druhým, smějíce se, křičíce a někteří sotva dechu popadající. Jeskyně poskytovala divadlo hodné dovedného štětce. Staré a začazené stěny, osmáhlé tváře lazzaronů, naše ustrašené obličejce, špinavá voda v jeskyni, celý tento výjev slabě osvětlený mihotajícím světlem pochodní poskytoval nám téměř obraz pekla.

Snad se nemýlím, ale zdá se mi, že v této jeskyni Sibyly Kúmské poznávám onu jeskyni, kterou navštívil a popsal sv. Justin, mučeník.

Tento slavný obránce víry přišed z Asie do Říma, ráčil vstoupiti do této jeskyně a napsal o ní toto: „Když jsem byl v Kúmách, viděl jsem místo, kde jest ve skále vytesaná jeskyně; zde prý prorokovala Sibyla, vypravovali nám tamější krajané, jak slyšeli od svých předků. Ve svatyni té ukazovali nám tři kádě, vytesané ve skále, ve kterých prý se koupala. Když pak se oblekla, ustoupila do nejtajnější části svatyně, která jest též ze skály a odtamtud na vyvýšené stolici hádala a předpovídala.“

Avšak proč chtěl tento slavný hrdina víry vlastníma očima viděti tuto tmavou jeskyni? Proč ji tak zevrubně popisoval a proč se v ní tak dlouho zdržoval? Proto, poněvadž jeskyně Sibyly Kúmské připomíná nám ony panny prorokyně, které božská Prozřetelnost vzbudila uprostřed pohanstva, aby zachována byla víra v příštího Vykupitele.

Stoje na lavici této věštkyně, jal jsem se opakovati onu pověstnou věštbu z básně Virgilovy: „Ejhle nastává nový rád věcí; ejhle Panna přichází, předpovídajíc zlatý věk; dítě sestoupí s nebes, učiní konec zločinům a zavede na zemi spravedlnost a pokoj!“ A blahoslavili jsme dobrého Boha, který ústy panny pohanské vyřkl významné proctví.

Když jsme vyšli z jeskyně, s radostí jsme zaplatili

svým soumarům. Můj nosič bera ode mne svou mzdu, pravil mi: „Velebný pane, nezapomeňte na svého koně ve svých modlitbách.“ „Avšak,“ odvětil jsem mu s úsměvem, „můj kůň mne nesl do pekla!“ — „Nuže, velebný pane, jen se za mne modlete, aby kůň i s jezdcem přišli do nebe!“ Museli jsme se odloučiti; naši koňové zůstali zde, aby nabízeli své služby dalším přichozím, my davše se stezkou k Lukrinskému jezeru, brzy jsme se ocitli u své loďky. Když jsme se chystali opustiti loďku, žádali nás veslaři, abychom jim přidali peněz na mísku *makaronů*. „Excellence,“ pravili nám, „nebudete toho litovati, uvidíte-li nás pojídati makarony, neboť žádný vznešený cizinec neopomene seznámiti se s tímto národním pokrmem.“ A veslaři měli pravdu.

Mezi tím, co jsme učinili malou vycházku na Mys Mysénský, napekli námořníci svých *makaronů* a přinesli je na loďku. Sotva jsme na ni vstoupili, již roztáhli plachty, aby mohli odplouti od břehu, a jali se dle úmluvy v naší přítomnosti polykati oblíbené jídlo Neapolitánů.

Abychom si učinili pojem o labužnickém výkonu, představme si kejklře, kteří na ulicích s obdivuhodnou dovedností hltají dlouhé pentle a obnažené meče. S touže lehkostí spouštěli námořníci do hlubokosti svého jícnu nekonečné *lukše* z olejového těsta. Celá operace na oko nemožná byla vykonána v okamžiku. „Excellence,“ pravili nám pak s tváří uspokojenou, „není-liž pravda, že nelitujete svých peněz?“ Na to dali se do zpěvu.

Mezi tím, co opakovali své veselé písně, pohlédli jsme ještě jednou na okolní vrcholky, abychom v mysl svou dobře vštíplili jejich četné upomínky. Zdálo se nám, jako by se stráž ozývala těmito třemi slovy: Přepych! Chlípnost! Ukruťnost!

Starodávná Bája jsouc položena mezi myrtovými a vavřínovými háji nestačila brzy rostoucímu počtu přichozích. I vystavěno bylo druhé město sestávající ze samých královských letohrádků, které vévodily jezeru Lukrinskému. Každý letohrádek stál ohromné peníze; vila Mariova, která se dostala Kornelii, matce Grakchů, byla prodána Lúkulovi za 460.870 korun.

Sotva se počala ohlašovati vesna, již hrnulo se sem veliké množství hostí. Kaligula přicházel sem stavěti na o-

div své zhoubné výstřednosti; Nerona sem provázelo na sta vozů se dvěma tisíci mezků stříbrem okutých. Za nimi přišla Popea s pěti sty oslic, v jejichž mléku se koupávala, aby její pleť zbělela a omládlá. Všickni velikáni říše římské kráceli ve šlépějích svého pána a měnili své rozkoše dle svých rozmarů. Jedni dávali kopati rybníky podobné svým palácům a krmili v nich s velikým nákladem nejvzácnější druhy ryb. Hortensius oželel raději několik mezků ze svého stáje, než jedinou starou parmu z rybníka.

Vážený Krasus nosil smutek pro mrtvou murenu a oplakával ji jako svou dceru; tato zvrhlost byla všeobecnou již za časů Ciceronových, který napsal: „Naši velikáni jsou na výsost spokojeni, mohou-li mít ve svých rybnících staré parmy, které jim žerou z ruky, a nikterak se nestarají o záležitosti státní. Antonia, snacha Tiberiova, zavěšovala náušnice svým murénám, které s náruživostí milovala.“

Na těchto čarovných březích tekla krev k počtě Augustově, zde Makron zardousil Tiberia, Kaligula házetí dal své dvořeniny do mořských vln a Neron rozkázal zavraždit svou matku.

22. února.

Pompeji. — Dějiny, zříceniny a záhuba města. — Všeobecný pohled. — Dojmy. — Prohlídka a zkoumání budov náboženských, občanských a soukromých. — Úvahy.

V Pompejích není starožitnost onou starožitností tékovou a nejistou, jako v Puteolích a v Báji, ani onou starožitností, s kterou setkáváme se více ve knihách než ve skutečnosti; jest to starožitnost skutečná, živá, kterou takorčka sledujeme, vidíme a makáme.

Dříve nežli do tohoto města vstoupíme, zdá se mi býti záhodno, seznámiti se s jeho dějinami.

Pompeji na úpatí Vesuvu a nad řekou Sarnem patřily mezi nejdůležitější města Kampanie. Jeho poloha činila je obchodním střediskem měst Herkulána, Stabií a Nucerie; mělo asi 25000 obyvatelů. Založeno bylo buď od Etrusků nebo od Řeků; později pak, když je Sula proměnil v osadu římskou, stalo se jako celé okolí Neapole příbytkem rozkoší

pro vysokou společnost říše římské. Cicero, který měl všude vily, měl též jednu v Pompejích, která se vyrovnala svými vnadami jeho Tuskulu.

Roku 63. způsobilo zemětřesení v Pompejích velikou škodu; stopy jeho úplně zmizely, až hrozný výbuch Vesuvu r. 79. zničil toto nešťastné město i s Herkulánem a Stabiemi. Herkulánem mělo prý 40000 duší; počet obyvatelstva ve Stabiích jest nejistým. Abychom částečně mohli posouditi onu hrůzu, která následovala po výbuchu Vesuvu a provázela zasypání tří zmíněných měst, umínili jsme si přečísti si popsání toho všeho u Diona Kasia a Plinia Mladšího, který byl očitým svědkem. Tato jsou jejich slova: „Prvního dne měsíce listopadu panování Titova o jedné hodině po poledni bylo viděti nad Vesuvem veliký mrak neobyčejné podoby, který se podobal sosnovému stromu a dosahoval z počátku značné výšky; brzy začal se na všechny strany rozvětlovati. Mrak tento byl hned bílý, hned šedý, jsa poset černými skvrnami. V přírodě bylo dusno, země se třásla, vrchy hor se vlnovitě pohybovaly, podzemní hluk podobající se hromu mísil se s dlouhým hukotem, který se rozléhal po břehu mořském. Půda pod nohama páčila, záliv neapolský vřel a nebe bylo jako v ohni. Zdálo se, že živly zemské vypověděly válku lidem, aby je zničily. Konečně podzemní oheň, který byl příčinou tohoto strašného rozruchu, prorazil, a Vesuv metal do vzduchu kameny neobyčejné velikosti, které se s hory dolů valily. Ohnivé sloupy vycházely z jícnu a v malé chvíli byly tak zhustěny kouřem, že slunce se zatmělo a den proměněn byl ve strašnou noc. Zděšení dosáhlo svého vrcholu; každý se domníval, že se blíží jeho poslední hodinka. Každý si představoval, že vidí v těchto temnotách bojovati mezi sebou obrovské obludy, a zdálo se, že nastává konec světa. Jedni opouštěli chvějící a bořící se domy, aby se zachránili na ulici a na venkově, druzí utíkali z venkova do města a do domů. Kterí byli na moři, snažili se, dostat se na pevninu a s pevniny spěchali zase na moře.

Zatím ohromná oblaka popelu naplňovala vzduch, zemi i moře, a odnášena byla až k Římu, kde zastiňovala den. Překvapení v Římě vyrovnalo se zděšení v Neapoli, poněvadž příčina tohoto zjevu známa byla toliko v Kampánii. Zde, podotýká Plinius, padal popel, jako hojný a prudký

děšť, tak že, když jsem byl u Miseny, pět mil od Vesuvu vzdálené a chtěl jsem se se svou matkou vedle cesty posaditi, aby nás utíkající zástup ve tmě nepošlapal, museli jsme ustavičně se sebe strážati popel, který by nás byl jinak zasypal a udusil.

Mezitím co tato mračna žhavého popelu pochovala města Pompeje a Stabie pod vrstvou dvanáct stop tlustou, tekly ulicemi města Herkulána proudy soptící lávy smíchané s popelem, křemenem a vřelou vodou, pronikaly do sklepů, vystupovaly do pokojů, kdež ochladivše se, tvořily tuhou hmotu, tak že nebylo možno rozeznati ani náměstí, ani budovy, ani město. Co dodávalo ještě větší hrůzy tomuto divadlu, byla děsná všude panující tma. Tyto strašné tmy, které trvaly po tři dny, nebyly čas od času osvětlovány světlem denním, nýhrž plameny, které vyrážely z hlubokého jícnu sopečného. Na to nastala ihned tím hlubší noc, a počal padati tím hojnější a hustší popelový déšť. Konečně ukázal se den, a lidé přicházeli prohlédnouti si celé okolí. Vše bylo změněno a převráceno; moře ztratilo své hranice a země pokryta jsouc hromadami popelu jako v zimě závějí sněhovými, poskytovala zoufalou podívanou.

Z toho jest vidno, že katastrofa tato dala se ponenáhlu, tak že obyvatelům bylo možno utéci; odtud dá se též vysvětliti poměrně velmi malý počet koster nalezených při vykopávání.

Vzpomínka na nešťastná města zůstala v paměti obyvatel, ačkoli jednotvárná rovina, pod kterou jsou pochována, uvedla v zapomenutí jejich opravdovou polohu. Není pravda, vykládají-li průvodčí a tlumočníci, že Pompeji objeveny byly teprve v minulém století. Vždyť amfiteátr, který stál za městem, strmí částečně dosud, arci porouchaný, nad povrchem zemským.

Roku 1592., když hrabě Sarno dal kopati stoku, objevil domy, ulice, chrámy a jiné budovy. Konečně r. 1748. při kopání jámy narazili na zdi, sochy a jiné předměty z domácnosti. Od té doby vzbudily Pompeji pozornost všech učenců v Evropě. U vykopávání Pompejí bedlivě pokračoval král Murat; osm set dělníků pracovalo bez ustání.

Časně jsme přijeli k jedné bráně mrtvého města. Jeden vysloužilce s puškou na rameni a jeden tlumočník vycházeli nám uctivě vstříc. Dle našeho obyčeje chtěli jsme si o městě

učinili nejdříve povšechný pojem; i hádali jsme, že objem města bude mít asi devět kilometrů. Část dosud pohřbeného města jest pokryta vinicemi a ovocnými stromy, které jsou zasazeny v pohyblivé zemi čili lépe v šedivém popelu neobyčejné úrodnosti a plodnosti. Zde na těchto návrších Vesuvu pěstuje se *lacrima Christi*.

Hradby pompejské svědčí o naprosté dávnověkosti. Tvořit nepřetržitý celek bez vyčnívajících hran; tento způsob v soustavě vojenské velmi přispíval starým k obraně města. Bašty skládají se obyčejně z jedné podlahy a ze dvou zdí, na které se vylézá po širokém žebříku, aby mohlo více vojáků najednou vedle sebe vystupovati. Hradby jsou opatřeny jedenácti věžemi třípatrovými a jednou tajnou branou.

Pompeji měly pět bran; brána Herkulánská měla za sebou ještě tři jiné, které měly umožniti měšťanům ještě další obranu města, stalo-li by se, že nepřítel zmocnil se brány první. Na zevnější straně hradeb lepila se *oznámení* neb *vyhlášky*, na kterých se psávalo rytcem v červených neb černých písmenech, čeho bylo třeba obecnstvu věděti. Na jednom místě jest zbytek desky, na které dosud lze čísti: *dva Rufovy zápasy gladiátorské a běhání o závod v amfiteatru s velariem*.

Pompejské budovy veřejné i soukromé jsou ušlechtilé a nádherně stavěny, nemají však oné jemnosti, jakou vynikají stavby řecké. Domy jsou obyčejně o jednom patře se slunečními hodinami, pokoje však jsou nápadně malé. Všude téměř shledáváme se s touže podobou a s tímže rozdělením; není značnějšího rozdílu, leč ve velikosti a v nádheře. Průčelí jsou téměř všechna barvy černé. Dosud objeveno bylo dva a dvacet ulic; které z nich sousedí s náměstím a s divadly, jsou široké a pravidelné, ostatní jsou úzké, křivolaké. Všechny jsou dlážděny širokými dešticemi z Vesuvu a po každé straně opatřeny chodníky.

V jistých vzdálenostech jsou nízké sloupky, které sloužily k upevnění chodníků a vystupování na koně. Většina ulic jest upravena po způsobu silnic tak širokých, že mohou vedle sebe jeti dva vozy. Poznamenati však dlužno, že staré vozy byly pouze čtyry stopy široké.

Viděli jsme zde budovy lázeňské s lázněmi studenými, teplými a vlažnými, jakož i výklenky s hřebeny a voňav-

kami; avšak kam se poděli ti, kteří se tu koupávali a rozkošem oddávali? Jsou zde kupecké krámy; kde však jsou ti, kteří kupovali a prodávali. Jest zde hostinec *Albinův*; avšak žádný mezek není přivázán u železných kruhů přede dveřmi stájovými.

Konečně vkročili jsme do domů soukromých; než není nám třeba, abychom se báli jíti kolem psí boudy; tohoto věrného zvířete již tu není. Vejděme do kuchyně; vidíme tu hrnce a nářadí, avšak žádného ohně, ani pokrmů, ani kuchařek. Vstoupíme-li do salonů, projdeme-li zahrady a spárny, není v nich nikoho. A přece všechny předměty jsou tak zachovalé, malbové ozdoby tak čerstvé, mosaiky a dlažby tak drahocenné, že se domníváme býti v domě včera vystaveném. Již již chtěli jsme se posaditi a počkati, až se navrátí majetníci domů; avšak páni domáci již nejsou doma po osmnáct století a již nikdy domů nepřijdou . . .

Všude hluboká samota, velebné mlčení, které bývá přerušeno buď chvilkovou rozmluvou průvodčího a cizince z daleka příslého, aby prohlédl si město mrtvých, buď krokem vysloužilcovým, který střeží hradby před rukou zlomyslnou, anebo motykou hrobařovou, vykopávajícího některé části za živa pohřbeného města, které jsou zachovalejší pod vrstvami popele než egyptská mumie v trojnásobných voňavkani napuštěných obvazcích.

Veliké divadlo jest krásnou budovou, které scházejí pouze kovové sochy, jimiž byla ozdobena. Ozdobnické práce na stěnách zdají se býti zcela novými. Bylo nám řečeno, že první místa bývala obsazena důstojníky, kněžími Augustovými a občany, kteří měli výsadu *Bisellia*. Známo jest, že Bisellium byla lavice přikrytá poduškami a třepením. Druhá místa byla určena pro vojsko, třetí pak byla vykázána obecnému lidu a ženám.

Tato vysvětlivka velice popudila jednoho z našich krajanů, opravdového to kavalíra francouzského, a co více nad to, Pařížana původem i chováním; vyslovil se velmi podrážděně o těchto nezdvořácích a Čiňanech starého věku. Nadarmo jsme jej hleděli uchlácholiti, předstírajíce mu, že ženy považovány byly u pohanů za otroky a podle toho též s nimi jednáno; on durdil se tím více. Nemohouce jeho rytířskou rozhorlenost jinak schladiti, nabídli jsme mu lahvičku *lacrima Christi*. Sklepník podáváje nám je, pravil: „Zde

máte víno *starodávne i moderní*." Činili narážku na původ tohoto výtečného vína, které se rodí ve vinicích, jimiž pokryta jest největší část nešťastných Pompejí.

Odtud šli jsme k *Veřejné Peci*. Budova tato mající východ na velikou silnici, má všechny potřeby pro pec a mlýn. Slíledali jsme i zvláštní stáj pro mezky, kteří přiváželi obilí a točili žernovem. Ve veliké síni jsou čtyři kamenné mlýny, na nichž pozorovati jest dobře dvě části: jednu nehybnou a druhou pohyblivou. První sestává z podstavu, na niž jest připevněn pevný kužel, druhá skládá se z kamene přeloženého na nehybné části, s kterou tvoří dvojnásobný kužel.

Vyšedše z Peci odebrali jsme se do *Hospody*. V předu jest podloubí, jehož pozadí má několik krámků s vyobrazením neobyčejnějších potravin domácích. Uprostřed podloubí jest studně s napájemlem a na konci několik nádob se žhavým uhlím ku ohřívání jídel. Z krámu vystupovali jsme po dřevěných schodech do prvního poschodí, nad nímž jest terasa, s které byla krásná vyhlídka na moře, na Apeniny a na Vesuv. Ve stáji nalezena byla kostra osla s kovovým chrupem, zbytek vozu, nápravy a loukotě od kol. V zevnějším podloubí bylo pět koster lidských, které byly obloženy stříbrem a bronzem, třemi zlatými kroužky a náušnicemi podobnými vážkám.

Krámků kupeckých jest v Pompejích velmi mnoho, což svědčí o živém ruchu a obchodu. Na lavicích před krámy jsou obyčejně ohřívadla, která sloužila ku zhřívání nápojů. Zdá se, že staří Římané vůbec a Pompejané zvláště zřídka pili studené nápoje. Podobné krámy s ohřívadly nazývaly se *thermopolia*. Podivno, že kupecké krámy v Neapoli jsou dosud na vlas podobny krámům v Pompejích. Jest to důkazem, jak zakořeněny a nezměnitelný jsou zvyky a obyčeje národní.

Novým důkazem toho jest *dílna mramorníků*.

V této místnosti bylo r. 1798 nalezeno mnoho sošek více nebo méně dokonalých, sluneční hodiny, kus mramoru z polovice otesaného, vedle pilka, měřítko, kompas, řecká smůla, která byla vařena v hrnci a j.; konečně také vejce z bílého mramoru obyčejné velikosti. Vejce toto bylo dáváno do hnízda, kde měla snášeti slepice, za tím účelem, aby mohlo vzdorovati zobání slepice, a tato aby se odnaučila zobati do

vející vlastních. Nebožky hospodyně z Pompejí, buďte bez starosti; tohoto receptu užívá se po osmnácti stech letech ještě v okolí Vesuvu.

Ze soukromých domů nejkrásnější jest *Diomédův*. Jeho jméno pochází od Marka Dioméda, jehož hrob nalezen byl v sousedství; vlastní jeho majitel však jest neznám. Než na majiteli nezáleží; dům sám jest vystavěn při vchodu města, má tři poschodí a velikou zahradu, uprostřed které jest veliká nádržka. Sklep v podobě křížové chodby táhne se kolem celé zahrady a končí se dveřmi, z nichž vychází se směrem k moři. U této osudné brány nalezena byla *žena* Dioméдова s peněženkou v ruce plnou zlata ještě s jinými šestnácti osobami, které byly výbuchem zastíženy. *) Ve sklepe ještě viděli jsme dlouhé řady džbánů do polovice naplněných olejem a od polovice vínem ve stavu stuhlém. Vůbec jsme pozorovali, že pokoje při soukromých domech jsou velmi malé. Na první pohled divili jsme se, kterak v tak horkém podnebí mohli starší obyvatelé obývat tak malé příbytky. Avšak jest třeba věděti, že po většině zdržovali se pod rozsáhlým podloubím, v divadlech, na fóru a v jiných obecných budovách: rodinný život byl u nich téměř ničím. Žena samojediná byla duší domácího krbu. A v Pompejích jako v ostatním pohanském světě byla žena naprosto málomocnou, pokud křesťanství nezlomilo její otrocká pouta.

Toto stejné rozdělení domů zavdává příčinu k rozličným úvahám, které brzy učiním. Zatím končím dnešní pojednání tím, čím se zakončuje všecko na zemi, jak města tak lidé, — totiž hroby. V Pompejích jako v ostatních městech pohanských jsou hřbitovy vedle velikých cest. Žádnému národu nevstoupilo na mysl odkazovati mrtvé na osamocená

*) Roku 1865. objeven byl v Pompejích chrám Junonin a v něm nalezeno 800 koster. Kostry tyto, které při kopání ihned se rozpadly v prach, byly z oněch žen a dětí, které byly zasypány hořícím popelem právě v okamžiku, když v chrámě obětovaly královně bohů, aby odvrátila od nich tuto strašnou pohromu. Jedna z těchto koster, která byla, soudíce dle bohatých drahokamů, kostrou veliké kněžky, měla ještě na rameni přivázaný zlatý kruh a držela v rukou kaditelnici z těžkého kovu naplněnou vápnitými voňavkami. Mosaiková podlaha kolem oltáře jest jak krásnou tak ještě dobře zachovalou. Všechny přístroje potřebné při obětech našly se na kovovém stole, a posvátné nádohy naplněny byly červenou hmotou, bez pochyby krví.

pole, kam oko lidské nedohledne. Toť vynálezem domýšlivé a povrchní filosofie nového věku, že zavádí nesrovnalosti protivící se jak všeobecným obyčejům národů, tak přirozeným citům a pravdám náboženským.

Když jsme vyšli za bránu Herkulánskou, spatřili jsme strážnou budku. Voják, který byl při výbuchu sopečném právě na stráži, zůstal věren svému místu, avšak věrnost svou zaplatil životem. Nalezen byl mrtev s kopím v ruce. Vedle budky jest okrouhlá lavice, na které staří vojáci sedávali, s okolo jdoucími rozmlouvali, o válečných činech vykládali, v kostky hráli a, jak jeden z našich společníků podotkl, *ze své dýmečky pokuřovali.*

Asi patnáct kroků odtud jest polokruh čili místo pohřební, které bylo od dekurionů darováno Mamii, veřejné kněžce, jak o tom svědčí nápis na velkém obloubu.

Kolem pohřebiště kněžky Mamie jest polookrouhlá lavice, vedle které jest jiný náhrobní kámen.

Nápisy ty podávají nám jednak důkaz, že nejkrásnějším svědectvím lásky a vděčnosti pro občana bylo, dáti vlastní pohřebiště ve jménu celého města; jednak svědčí o veliké a úzkostlivé bázni, aby jejích posmrtný popel nebyl smíchán s popelem cizinců. Tisíce nápisů dosvědčují pravdu tohoto výroku, o kterém zevrubněji pojednám, až budu mluvit o katakombách.

Dříve než jsme chvatně přešli cestou hrobovou a vstoupili do vozu, ohlédlí jsme se ještě jednou na Pompeje. S Bohem buď, město prozřetelnosti; jak lišíš se od tolika jiných zaniklých měst, neznechávajíc žádných stop po barbarech a jsouc uchováno ku poučení pokolením budoucím. Strašná katastrofa, která tě uložila do hrobu, nechala tě i pod vrstvou popelu na živě. Pomníku starodávný a povždy nový, ty nám ukazuješ nejen ve knihách, v památkách a ve troskách, nýbrž i v makavé skutečnosti, jakým bylo pohanství, totiž chlipným, ukrutným a sobeckým.

Sotva čtvrtina tvého objemu jest objevena, a již našli jsme devět pohanských chrámů, dvě divadla, jeden amfiteatr, jedny lázně, dvě fora, jednu basiliku a jednu kasárnu, avšak ani jedinké nemocnice!! Všude ve tvých chrámech, na ulicích, na cestách, v domech jsou ohavné modly a hanebné malby, živí to svědkové hanebných obřadů a zvrhlých tvých mravů. S Bohem buďte, Pompeji! Vyť jste

jedním listem ze strašných dějin světa pohanského, který vás poučuje o zvrhlosti lidstva lépe než velké knihy mudrců. Vámi zazářil onen zázrak, který obrodil vesmír ještě jasnějším leskem, nežli krásné slunce, které září nad Vaším polootevřeným hrobem.

A přece jest pravdě podobno, že v tomto Babyloně bylo též několik vyvolených Božích; posvátné znamení nalezené v domě Pansově nasvědčuje tomu, že i v Pompejích byli křesťané. Ostatně známo jest nám již, že sv. Petr byl v Neapoli r. 44. a že sv. Pavel setkal se s několika bratřími v Puteolích roku 59. Zdá se nám též více nepodobno, že by tak důležité a několik hodin od Neapole vzdálené město jako Pompeji za dvacet a pět a třicet let po příchodu obou svatých apoštolů nemělo ještě žádného vyznavače učení Ježíšova.

23. února.

*Museum Burbonské. — Život náboženský. — Život veřejný.
— Soukromý život starých.*

Roku 1756. psal kněz Barthélemy z Říma: „Často chodím na Kapitol. Když jsem tam poprvé vstoupil, byl jsem jako omráčen a nedovedu nikterak vyličiti dojem, který na mne učinilo tolik nahromaděného bohatství. Není to zvláštní oddělení, jest to sám příbytek bohů starodávného Říma, jest to shromáždění mudrců a sněm králů od východu; než, co dím? Jest to celý zástup soch, které obývají Kapitol, a veliká kniha starožitností.“

Je-li Kapitol velikou knihou starožitností, můžeme říci, že museum neapolské jest druhým svazkem této veliké knihy; a neostýchám se připojiti, že tento druhý svazek jest mnohem zajímavějším než první. Místo soch bohů, králů a velikých mužů na Kapitolu, ukazuje nám museum neapolské všechny předměty, kterých se užívalo v životě náboženském, veřejném i soukromém, ano i pokrmy, jimiž se živili staří Římané. Dojem, který jsme pocítili při jeho návštěvě, byl tím živější, poněvadž pohled na museum doplňoval naše vzpomínky a vědomosti o Pompejích.

Museum neapolské, opravdový to bazar z Herkulána

a Pompeji jest tak bohato, že při velikém množství předmětů nebylo by nám lze sužítkem je prohlednouti, kdybychom si nevytkli jistý pořádek.

Včera poznali jsme Pompeje ze stanoviska náboženského, občanského a domácího; bylo tudíž zcela přirozeno zkoumati museum v témže pořádku. I rozdělili jsme všechny předměty na tři třídy, ve kterých se pojednává o náboženském, veřejném a soukromém životě starých Římanů.

I. *Život náboženský.* Jest sice pravda, že chrámy v Pompejích jsou velmi dobře zachovány, ale jsou bez svých bohů, bez kněží a bez nábytku. Vstupme však do musea a zde shledáme celý Olymp se svými obyvateli. Joviš, Merkur, Ganyméd, Bacchus, Flora, Junona, Palas, Venuše, Ibis, Serapis, Apollon, bohové, veřejní i domácí, všechna božství, všickni zloduchové jsou zde z bronzu, z mramoru v rozličných rozměrech a postavách.

Po bozích přijdou nástroje bohoslužebné. Jsou tu oltáře rozličné velikosti a podoby; pohledně v pravo a spatříme ještě některé zbytky obětí. Po stranách jsou posvátná lůžka čili široké podstavce, na které se kladly posvátné nádoby a obrazy bohů; třínohá nádoba se žhavým uhlím pro kadidla a voňavky; nože ku zabíjení a nádoby na krev; oltáře hadačů a nástroje ku zkoumání vnitřností; desky na popel, trojramenné, čtyřramenné a pětiramenné svícny, talířky na tekutiny, píšťaly, trubky a všechny nástroje pro posvátnou hudbu.

II. *Život veřejný.* Na náměstích a v basilikách scházeli včera toliko procházející se lidé, soudcové a obchodníci; v divadlech herci a diváci; v amfiteátru gladiatoři; v lázních koupající se hosté; v prádelnách pradleny; v krámech prodavači. Dnes spatříme všechny tyto osobnosti v obyčejném i zvláštním oděvu; všickni jsou v museu Burbonském. Čeho jsme si nejdříve všimli, bylo množství soch, živých obrazů mužů a žen, kteří probíhali kdysi jako my ulicemi pompejskými, kteří svým jménem, svým rodem, svou hodností a vynikajícím postavením dosáhli občanského práva. Jedni jedou na koni, druzí jdou pěšky; všickni jsou ve starodávném kroji, zaměstnávajíce se záležitostmi veřejnými i soukromými. Markus Nonius Balbus mladší a Markus Nonius Balbus starší předsedají divadelním představením v Herkulánu. Periander, Lykurg, Ciceron, Publikola, Demosthén,

Euripid, Sofokles píší, mluví, rozkazují. Pompejané na náměstí občerstvují se tehda obyčejnými nápoji; jiní čtou zavěšené tabule a prohlížejí si dvě krásné sochy jízdecké. Tuhle jeden obouvá nové střevíce, druhý kupuje nové a třetí ze spořivosti kupuje opotřebované nádoby. Tento jí maso, onen opět koláče. Tamhle kráčí *obchodník se šatstvem*, který nese celý svůj krám na zádech; před ním stojí zákazník, který se s ním smlouvá. Vedle jdou vesele do školy chlapeček a děvčátka a mladý umělec okresluje jízdeckou sochu, která stojí na vysokém podstavci. Obratme se v levo a spatříme konání milosrdného skutku. Dvě paní dávají almužnu chudému slepci. Kdož ví, zdali tyto dvě paní nejsou křestanky. Jiné ženy běhají za lidmi, kupující a prodávající, kdežto sousedky dle starodávného zvyku jedna s druhou rozmlouvají a klevetí.

Chceme-li poznati rozličná řemesla, obranné i útočné zbraně, nástroje, nářadí a váhy těchto nyní mrtvých lidí, kteří se od nás lišili mravy, řečí a zajisté i vzájemným obcováním, dostačí nám jen otevřítí oči a vztáhnouti ruku.

Členové našich akademií a ústavů, učenci devatenáctého století, přejete si snad poznati své předchůdce a viděti je zaměstnané při práci ve svém pokojíku? Jen vstupte; jeden zde spisuje, drže v jedné ruce rytec, ve druhé t. bulku napuštěnou voskem; jeho čelo jest svaštělé, — zaměstnává se zajisté vznešenou myšlenkou. Jeho soused čte z listu papyrusového. Sedí tu v myšlení zahloubány i učené ženy. Péra, kalamáře, inkoust, papír rozličného druhu a na papíře psané věty, to všechno máme před očima a s dovolením ciceronovým smíme i bráti do rukou.

Zanechme již vědy a všimněme si obchodu. Chce-li kdo koupiti lampy, především lampy dvouzobé? Ejhle, tu jest štít ochodníkův a na něm vymalována jest býčí hlava, nesoucí lampu se dvěma zobany rozsáhlých rozměrů jakož i rukavice, klobouky, červené botky atd. Jest tu také římská stopa, která jest z kosti jako ostatní délkové míry. Většina váh jest z kamene neb z olova. Tyto poslední mají na jedné straně napsáno: „*Kup si, (eme)*“ a na straně druhé: „*budeš míti, (habebis.)*“ Nápisy tyto připomínají nám po-

dobná návěští holičů francouzských: „*Zítřa holiti se bude zadarmo.*“ *)

Den zabijaček bývá u nás v rodinách venkovských dnem svátečním; nejinak bývalo to za časů Augustových. Pravidla rolnická nezměnila se podobně jako nauky o domácím hospodářství. Bývalí Pompejané orali jako nynější Kampaňané. Vidíme tu nástroje na orání, motyky, rýče, lopaty, vidle, háky, hrábě ano i otku na čištění radlice.

Pastýři jsou nerozluční od rolníků. Tato freska osmnáctistoleťá představuje nám pastýře krásné země neapolské v jejich bývalém kroji i s dávnými zvyky. Kráčeji vážně za stádem, které poskakuje na zelené rovině. Dva mladí pastýři dojí kozu, vylévají mléko do nádoby třetímu kamarádovi; jiní připravují italský sýr *ricotta*, který dosud jest u Neapolitánů tak oblíben.

Mezi tím, co se toto děje, hraje jiný pastýř na píšťalu, které jsme sice v museu nespatriili, poněvadž nástroj tento zhotoven byv z palachu, nemohl vzdorovati déle času; za to však jsou zde dudy, vykládané kosti; kožený měch byl během času stráven. Dosud však zachován jest řetizek z bronzu, kterým byl tento venkovský nástroj zavěšen na krku pastýřově. Milý příteli, chceš věděti, jak zněly zvonky a rolničky zavěšené na krku koz, ovcí, volů a krav z doby Titovy? Zatáhni za provazec zavěšený na skříni a uslyšíš hlas chraplavý neb stříbrný a úplně podobný onomu, který tě každého rána budí, když pastýři vodí své krávy a kozy po ulicích neapolských.

III. *Život soukromý.* Jakými byli as v domácnosti oni lidé, které jsme viděli ve hrámech a městech, na venkově? Jaké byly jejich obyčeje, nástroje, náčiní a jiné ozdobné i potřebné předměty? Snadno můžeme ukójiti svou zvědavost. Nejprve se můžeme účastniti her dětských. Ejhle, tu se baví a obveselují. Jak tomu obyčejně bývá, jeden se směje, druhý pláče; tento poskakuje, onen hraje si po tichu, jeho soused pak hledí kočku. Malí hoši i děvčátka hrají v kostky, které jsou tak zachovalé, že jimi můžeme hrati jako před osmnácti sty lety. Podobně jest tomu s vlky čili čamrdami, které se točí a vrčí k radosti mladých Pompejanů.

*) Říkadlo české: Dnes za peníze zítra zadarmo

Avšak mládež nesmí si jen hráti, nýbrž musí i pracovat. Potřebujete sandály? Požádejte jen tohoto mladého obuvníka, který jest skloněn nad svým dílem. Nemáte-li skříně, tovaryš stolařský vám ji zhotoví, jakož i jiní řemeslníci jiné potřebné předměty. Avšak to není ještě všechno; mládež všech zemí a věků má známou náklonost napodobovat co vidí; obzvláště představují často dítky obřady náboženské. Toť něco zvláštního; i mládež z Pompejí měla podobnou zálibu. Viděti z toho, že člověk od přirozenosti má cit náboženský.

Od dítek přejdeme k dospělým osobám; nechci mluvit o obrazech zdařilých i pitvorných, kterými jsou pokryty různé pokoje; zkoumejme jen nábytek a hospodářské nářadí. Ve sklepě jsou řady džbánů šedých, dlouhých s úzkým hrdlem a s jedním anebo se dvěma uchy; většina jich jest z pálené hlíny. V některých jest olej, v jiných víno a jiné tekutiny.

Zde jsou moždýře se svými paličkami, slaměnky, okřínky, křídýlky, nádoby na sůl a hořčici, talíře a sklenice s tímto povzbuzujícím nápisem: „*Bibe, amice, de meo*“; „*Příteli napi se z mého*.“

V nové době jest mnoho výsad na vyrábění úsporných kamen. I ve středověku shledáváme se s podobnými kamny, které se našim nynějším kamnům úplně vyrovnají. Vidíme tu kamna podobná, jen že jsou z bronzu, kdežto naše bývají z litého železa; ejhle, pokrok! V pravo i v levo třpytí se hrnce a pekáče, které jsou většinou postříbřeny, vzorky na cukrovinky, sítky, necky ano i kleště do ohně. Oí pak jest ona krásná váza na nízkém sloupci? Jen se podívejme na nápis, který nám poví, že patří paní Kamelii Schelidonové: *Cameliae Schelidoni*. Škoda, že vám nemohu říci více o této pompejské dámě, která zajisté měla velmi vytrěbený vkus.

Z kuchyně jde se přímo do triklinia čili jídelny. Stůl jest prostřen a pokryt sedmdesáti dvěma kusy stříbrného úboru; talíře velké i malé, misky, lžice, nože a vidličky jsou téměř podobny těm, kterých nyní užíváme; toliko vidličky mají konec zcela přímý a veliké sklenice mají dvě ucha, z čehož se dá souditi, že staří Římané pivali plným douškem a oběma rukama.

Jaké byly pokrmy? Zde jest mouka a kvasnice zaoba-

leny do šátku, jehož značka dosud jest viditelnou, chléb se jménem pekařovým, caletky a koláče, pšenice, ječmen, prosná kaše, rýže, otruby, žaludy, semeno konopné, bob, čočka, řepa, mandle, kaštany, ořechy, cibule, datle, fíky, olej v láhvi, který se v horku ještě rozpouští, maso na stříbrném pekáči a konečně čerstvá vajíčka . . . od dvou tisíc let. Všechny tyto věci jsou takové, jak byly nalezeny.

Počet předmětů ozdobných jest nesmírný; nepředčí-li, tož aspoň se vyrovnají množstvím a krásou všemu, co máme nejdokonalejšího. Marnivost jest vrozena pokolení ženskému, a dámy z Pompejí obětovaly jí velmi mnoho. Zlaté náramky s podobou hadí, zlaté obojky nákrční s drahocennými kameny, hlazené kameny nesmírné ceny a okrasy všeho druhu jsou skvělým svědectvím této dávné nemoci. V tomto oddělení pro *novinky* viděli jsme vznešené dámy, které byly u vytržení obdivující se těmito předměty, a které byly žádostivý podobných náramků dle *módy pompejské*, vykřikující a tážící se ustavičně: Kolik by to asi stálo? Ach, to je krásné! Jaká to jemná práce!*)

Abychom snal nevyrušovali tyto hodné dcery svých prababiček a nekalili jim jejich radost a potěšení, odešli jsme z tohoto oddělení, chtějíce před opuštěním musea projít celý okruh života lidského; zbývalo nám ještě, viděti smrt a obřady pohřební. Ejhle, zde kráčí průvod pohřební s najatými plačkami a obrazy předků. Za nimi se nese popelnice obsahující popel zemřelého. Vypukliny na náhrobku obsahují skutky nebožtíkovy; opodál jest jídelna smuteční, kde leží na lehátkách množství Pompejanů, kteří berou účast na hostině dávané na počest zemřelého. Aby tato podívaná nebyla pouhým divadlem, vidíme tu i mrtvoly staré osmnáct set let . . . Mumie z polovice odhalené leží v hrobě, a tyto kostry černé jako uhlí mají na hlavě ještě část svých vlasů.

Naše výzkumná cesta, kterou jsme začali ve zříceni-

*) Při našem příchodu do musea Burbonského bylo tam 1.680 starožitných předmětů egyptských; 110 předmětů bronzových; 110 předmětů bronzových; 1.880 soch, poprsí a vypuklin mramorových; 6.090 předmětů z pálené hlíny; 1.300 lamp; 2.197 předmětů skleněných; 14.000 menších předmětů z bronzu; 2.600 nádob řeckých a etruských; 2000 maleb; 1.700 papyrusových listů, atd., atd.

nách Báje, v níž jsme pokračovali v budovách pompejských a kterou jsme zdokonalili v museu Burbonském, byla u konce. Jaký dojem jsme s sebou odnášeli?

Při pohledu na domy, na nábytek, na zvyky a obyčeje našim obyčejům tak podobné, ačkoliv jsou již staré dva tisíce let, pravil jsem sám k sobě: nic nového pod sluncem; co jest, bylo a bude. Člověk, uzavřen jsa do kruhu, jehož meze není mu dovoleno překročiti, kráčí v před i v zad. Co včera věděl, dnes zapomíná. Co se týče umění, budov a nádherného přepychu, jsou staří dosud našimi soupeři, a často našimi učiteli. Abychom se jim vyrovnali, scházejí nám dvě věci: bohatství a *otročtí*. Avšak pod stkvělou rouškou osvěty vidíme sobeckou a zvrhlou společnost, tak že při vzpomínce na ni obchází nás mráz. Proto křesťan v plnosti srdce svého chválí Boha, jehož neskonale milosrdenství obnovilo tvářnost země a klaněje se jeho velebnosti, dokládá: Jsou-li umění, náboženství, divadla a všeobecné obyčeje odznakem některé doby, některého národu a města, tož zasloužila města Herkulánům a Pompeji onoho trestu, který je zničil.

24. února.

Vesuv. — Resina. — Eremitáž čili Poustevna. — Upomínka na Spartaka a Plinia. — Příchod na vrchol Vesuvu. — Sestupování s Vesuvu. — Úrodnost půdy sopečné. — Herkulánům. — Portici. — Corricolo.

Abychom doplnili prospěšné naučení, které nám podávají Herkulánům a Pompeji, zbývá nám ještě blíže si prohlednouti a poznati Vesuv, tohoto strašného vykonavatele spravedlnosti Boží, která zničila trestuhodná města pro jejich nepravosti a která je zachovává k poučení pokolení budoucích. Vyjeli jsme časně z rána po železnici z Kastellamare, a byli jsme za dvacet minut v Resině, odkud vystupuje se na Vesuv. Za průvodce jsme požádali bratry *Salvatory*. Tato rodina, jejíž jméno již vzbuzuje důvěru, požívá od otce na syna výsady, že smí provázeti cizince na obcházkách po strašné hoře; podobné výsady požívá ještě sedm jiných rodin, které mají tu výhodu, že se mohou ve školách zdarma učití jazyku francouzskému.

Dohodnuvše se vespolek, požádali jsme o skrovnou snídani a čekali jsme, až budou připraveni osli a mezci, na kterých jsme se měli vézt; každý z nás si koupil okutou hůl, a vydali jsme se na cestu. V čele kráčel vůdce a v zadu patnáct až dvacet lazzaronů velkých i malých. Jedni vedli hováda za uzdu, druhí je drželi za ocas a přicházeli je hlídat na úpatí Vesuvu. Tito nesli v koších pomeranče a několik lahví vína *lacryma Christi*.

Někteří z nich, velicí to milovníci italského pohodlí (*far niente*), následovali nás, nemajíce nic jiného na práci, leč obveselovati naše Excellence svými posuňky a vtipy; ve skutečnosti však snažili se nám každé chvíle dokázati, jak užitečnou jest nám jejich přítomnost, a že svatosvatou máme povinnost, ukázati se uznalými a odměniti je za jejich služby několika haléři.

Asi půl hodiny od Resiny mizí bujnost přírody, ztrácejí se révové i olivové sady a bílé vily s oranžovými zahradami. Svah stává se srážnější, a křemenitá, obtížná cesta vinouc se hadovitě spoustami lávy vede nás do strašné pustiny. Zde počíná smutná a mrtvá příroda a pohled na veliké skuliny propadlé země činí krajinu ještě smutnější. Brzy došli jsme ku spoustám černé, vápnité a skalnaté lávy na onom místě, kde se počíná tvořiti začernalý kužel. Vesuv podobný velikému komínu parnímu stromí do výšky 1.300 stop nad hladinou mořskou.

Avšak uprostřed této pouště jest oasa, nazvaná Poustevnou (*Ermitage*); jest to hostinec u *Tří jilmů*. Jest to pouhý domek, v němž přebývá kněz s několika vojáky. Chtěli jsme mluvit s P. Tomášem, který však bohužel nebyl doma, i přijal nás rozumný, ale poněkud žvatlavý služebník. S terasy jest rozkošný rozhled. Avšak smutné vzpomínky zachmuřily nám tento krásný obraz. Asi r. 130. před Kristem byl jeden otrok narozený v Tracii uvězněn ve městě Kapui se třemi až čtyřmi tisíci nešťastníky, kteří byli odsouzeni ke krvavým hrám v amfiteátru. Jedné noci prolomil se z vězení, dostal se na svobodu a postavil se brzy v čelo malého zástupu mladých otroků; spěchaje s hory na horu, dostal se konečně na svah Vesuvu. Pln jsa odvahy a statečnosti a nadán jsa silou duševní, obrátil se Spartakus ke svým soudruhům se slovy, která se nám dosud zachovala v dějinách a která dosud se ozývají ze sopečného jícnu:

„Přátelé! Jsme vyvrhelem světa, beze jména, bez vlasti, bez rodiny; určení jsme k tomu, abychom obveselovali své pány krutými divadly a živili je svým potem; oni s námi nakládají jako s divou zvěří; krvavý bičík, žhavé železo a kříž jsou mzdou za naše věrné služby. Ejhle, čím jsme! Od nás samých závisí, má-li náš osud býti změněn. Na naší straně jest síla, množství a právo; budeme-li statečně bojovati, štěstí nás nemine.“

Při těchto slovech vztáhl Spartakus ruce k nebi a k moři; jeho soudruhové pozdvihli ho na svých štítech a po osmi dnech porazilo osm tisíc otroků v bitevním šiku pretory a konsuly, tak že se před nimi třásl celý Řím. Avšak světu ještě nenadešla hodina svobody: za pět let po té byl totiž Spartakus poražen od Krasa právě na onom místě, kde počal mávati praporem svobody.

Pohledneme-li s terasy ke Stabiím, zdá se nám, že vidíme skrz popelný déšť onen osudný rubáš, na který se dal položit Plinius, když byl ldušen plynem sopečným, požádav ještě naposledy o dvě sklenice studené vody. Jest nám, jako bychom cítili zápach síry a brzy jako bychom rozeznávali neživé tělo velikého přírodopytce, který zemřel na těchto místech z lásky ku vědám, jako Spartakus z lásky ku svobodě.

Ačkoliv tato poslední vzpomínka nebyla nikterak konejšivou, přece nám nikterak nezabránila v dalším nebezpečném vystupování. Nemáme-li se co báti sopky, snad jest se nám chrániti před *sgrazzatory*. Proto, když jsme opouštěli Poustevnu, provázeli nás dva vojáci. Král neapolský vydržuje je na tomto místě, aby doprovázeli cestovatele, kteří by mohli býti snadno oloupeni ano i zavražděni na úpatí Vesuvu, a žádné lidské ucho by ani nezaslechlo jejich úzkostných výkřiků.

Po úzkém chodníku jsme sestoupili do hluboké propasti, která chrání Poustevnu před výbuchy sopečnými; potom jsme vystupovali po nesmírných spoustách lávy a octli jsme se za chvíli na hoře. Po levici strmí kužel, nazvaný kužel Gautreyův; tak se nazývá po jednom Francouzu, který se tam dobrovolně vrhl, a jehož mrtvolu po dvou dnech Vesuv opět ven vyvrhl. Zde museli jsme již dále jíti pěšky; mezci nemohou již odtud cestu konati, a cestovatelé musejí si pomáhati okutou holí, chtějí-li sléztí tuto

strnou stráž. V jistých vzdálenostech posadili jsme se, abychom si odpočinuli a rozhlédli po okolí.

Ačkoli jsem si toho často přál, přece jsem nikdy neviděl velikou poušť Saharu ani asijskou neb arabskou karavanu tábořící uprostřed žhoucího písku, ani Araba projíždějícího těmito pustinami, aby oloupil zbloudilého poutníka. Místo skutečnosti měl jsem před sebou případný obraz. Pod horou stálo asi čtyřicet soumarů, oslů, koňů a mezků, kteří byli lanem přivázáni ke sloupu v zemi upevněném. Třicet lazzaronů, pravý to obraz černochů, hlídalo naše hověda i zavazadla. Vůkol nás byla osamělá pustina jako na poušti; místo písku měli jsme pod nohama popel a lávu. Ani Beduinové nescházeli; neboť mezi zřizenci, kteří nás provázejí, bývá obyčejně několik flutářů. Bývá-li konečně karavana na poušti chráněna vojáky s dlouhými puškami na ramenou, měli jsme i my tuto výhodu.

Když jsem takto snil o vidění africkém, dohnali nás opozdění, a my dali jsme se na další obtížný pochod; Vesuv poskytoval tehdy vzácný zjev. Jako oni starci, o kterých často mluví moralisté, že vzdor svým bílým vlasům mají v prsou svých srdce, které vše náruživostmi, tak starodávná sopka tajila v útrobách svých oheň pod povrchem sněhem a ledem pokrytým; před polednem ještě byly jsme u cíle své cesty. Vrchol Vesuvu tvoří okrouhlou rovinu mající asi čtvrt hodiny v průměru.

Z husté vrstvy teplého popelu, po kterém jsme kráčeli, namanují se nám co chvíle *fumarole* čili hořící otvory, ve kterých nelze udržeti ruku. Semo tamo jest roztroušena bílá láva, podobná bělavým kostem v poli a malé výběžky zemité cihlové barvy, z nichž ustavičně sálá ohnivý vzduch; všude obraz smrti a zhouby. Obešli jsme celou rovinu, ale ani jednou jsme se nezastavili, neboť půda pod nohama nás páčila, sirnatý pak zápach stahoval nám hrdlo a dým z jícnu vynucoval nám slzy z očí.

Když jsme vystoupili na vrchol Vesuvu, zastavili jsme se před otvorem podobným výhni kovářské s vařící hmotou skelnou; smyslili jsme si strčiti tam své hole a po každé vytáhli jsme je, hořící plamenem. Listy, papíry a navštívenky, které jsme přiblížili k otvoru, okamžitě v rukách našich shořely. A hle, jak opovážlivým jest přece člověk! Hořící kůra, prašící pod našimi kroky, dělila nás sotva ně-

kolik stop od propasti ohnivé. Bylo potřeba jen slabého otřesení země, neb silného napjetí vzduchu, aby křehká půda pod námi se prolomila a nás pohltila, a my jsme na to nemyslili! Uprostřed zeje na nás jícen; jest to propast na způsob trychtýře, která jest asi dvě stě stop hluboká a tolikéž stop široká.

Ulámané stěny, pokryté popelem, sirou a rumělkou, poskytují pohled, který oko unavuje a duši naplňuje hrůzou. Návštěva Vesuvu nebyla by úplnou, kdybychom nevstoupili do jícnu. Požádali jsme dříve o radu svého průvodčího, který z počátku činil některé námitky, potom však nás ujišťoval, že za tichého povětří nemáme se čeho báti. Kráčeje za ním a opíraje se o dlouhé hole, sestupovali jsme oklikami po jižní straně do hořící propasti, a po deseti minutách obtížné chůze ootli jsme se několik kroků od *komína*.

Uprostřed propasti jest široký otvor, z kterého vystupuje dnem i nocí široký sloup šedavého kouře, který jest přesycen solíkem a sirou. Z útrob zemských slyšeti jest jako přerušovaný hukot kovářského měchu, aneb jako jednotvárný tlukot palicí. Za každým udeřením vyrazí v kotoučích kouř do výšky 15 až 20 stop. Ohnivé látky vzduchem ochlazené padnou na okraje, kde tvoří kolem otvoru kůžel na několik metrů vysoký, který se nazývá *komínem*.

Chvilí jsme hleděli zvědavě a úzkostlivě na tento pekelný otvor, když náhle vítr zadul a vehnal nám celý kotouč dýmu do tváře. Jeden z našich soudruhů se náhle zalkl, klesl, jeho údy zdřevnatěly, oči zalily se krví, tak že sotva dýchal. Pospíšili jsme si, abychom jej zvedli a odnesli na kraj sopky; brzy sice přišel k sobě, avšak my jsme se již nevraceli, aby se nám něco podobného nepříhodovalo.

Proniknutí byvše citem vděčnosti a hrůzy, dostali jsme se na hořejší prostoru a za ustavičného klouzání po lávě pokryté popelem, sestoupili jsme s Vesuvu. Nestalo se nám nic zlého. za to však obuv naše byla tak popálena, že bychom se nebyli slušně dostali do Neapole, kdybychom byli měli tuto cestu konati pěšky. Na štěstí však naši věrní soumarové čekali nás pod horou, a s těmito byly jsme za dvě hodiny v Resině.

Přes opravdovou hrůzu, jakou nahání Vesuv, přes stra-

šné pustošení, jaké způsobuje odedávna, nesmíme opomenouti, zmíniti se též o jeho dobrodiní.

Popel, kterým zaplavuje sousední stráně a roviny, jest tak úrodným, že okolního obyvatelstva čítá se na jednu čtvereční hodinu do pěti tisíc duší. Obilí dává zde užitek stonásobný a pole bývá hned po žních obséváno pro novou sklizeň.

Půda rodí hojnost vína a ovoce, obilí a luštěnin pro člověka, zelin pak a trávy pro dobytek. Veliké množství plodin však přece nevyčerpává půdu. Kromě luštěnin, melonů a pomerančů rodí popelnatý Vesuv výtečnou révu, z které se připravuje víno světoznámé pode jménem *lakryma Christi*, které velebí italský básník Chiabrera následujícími verši:

Chi fu de' contadini il si indiscreto
Ch'a sbigottir la gente
Diede nome dolente.

Alvin, che sovra gli altri il cuor faliato?
Lacrime dunque appellerassi un riso,
Porto di nobilissima vendemmia?

Nelze nám opustiti Resinu a nenavštíviti Herkulánium, které jest pohřbeno šedesát stop pod lávou. Při svitu pochodní prošli jsme vykopané části. První památnost nám se naskytnuvší bylo divadlo, které se považuje za nejlépe zachovalé. Dion Kasius se asi mýlí, tvrdí-li, že obyvatelé byli překvapeni výbuchem, právě když shromáždění byli v divadle; pranepatrný počet koster v divadle nalezených zdá se svědčiti právě o opaku. Ať jest tomu jakkoli, velikost budov, přímé ulice, množství papyrusu nalezeného v domech, dokazuje, že Herkulánium bylo velikým a krásným městem.

Blízko Herkulána stkví se královská residence Portici, jejížto dvorem vede veliká silnice Salernská. Jest to krásným svědectvím o otcovské péči a lásce Karla III. ke svým poddaným, že nezrušil dosud této veřejné cesty a že obětuje svůj pokoj a pohodlí, aby usnadnil obchodní spojení. Úhledná sloupopřadí a krásné malby zasluhují pozornosti cestovatelovy. Prohlédnuvše si zběžně toto bohatství a nád-

herné předměty, které na jiných místech než v kraji neapolském by tvořily opravdové poklady, vjeli jsme do Neapole, obdivující četné povozy *corricoli*, které projížděly silnici dlážděnou širokými kameny.

Corricolo jest vůz výlučně neapolský. Měšťané i venkované, lazzaroni i občané, vojáci a řemeslníci, mužové i ženy stejně rádi na něm jezdí. Podobá se našim bryčkám z okolí Paříže, avšak liší se od nich způsobem, jakým jest cestujícím možno usádliti se do *corricola* po deseti, dvanácti ano i po čtrnácti osobách. Jsouť sedadla všude, uvnitř, na předku, v zadu, nahoře i ve spodku; osoby stojí, leží neb jsou schouleny; smějí se, zpívají, vykládají, baví se, a především dělají tak živé a různé posušky, že není jim třeba promluvit ani slovíčka, ale přece velmi dobře sobě rozumějí. Ujíždí-li kolem nás *corricolo* se společností v pestrém kroji národním, tu věru nevíme, zda jest to vidina čili vůz s maškarami.

26. února.

Albergo čili útulna pro chudé. — Karel III. — Benedikt XIV. — P. Rocco. — Dobročinnost neapolská k dítkám opuštěným. — Ponti Rossi. — Sv. Január chudých. — Katakomby. — Čínská kolej. — Gesù Vecchio. — Tělo sv. Chrysanta a sv. Darie. — Vestálka mučence. — Neapolská zbožnost. — Anekdota.

Již jsme u konce s pohanským světem, který druhdy obýval Parthenopu a její čarovné břehy. Viděli jsme též sopku, které užil Bůh za nástroj své spravedlivé pomsty. Pokřtěná Neapol dává viru svou na jevo jak svými pomníky a ústavy, tak svými zákony a mravy. Nebudeme již mluvit o kostelech, kterých jest v Neapoli na tři sta, a přejdeme ihned k ústavům dobročinným.

Albergo reale de' Poveri bylo prvním předmětem naší zvědavosti. Ubírali jsme se tam velikou ulicí Toledskou. Opodál nepřekonatelného musea se starožitnostmi pohanskými ukazuje nám Neapol s hrdostí na svou *útulnu* pro chudé, která se řadí ke třem největším nemocnicím v Evropě. Na založení této velkolepé ochrannovy pro bídu a nouzi

pracovaly společně tři osoby: papež, král a světec. Králem tím jest Karel III, papežem Benedikt XIV. a oním služebníkem Božím jest P. Rocco, který se proslavil v Neapoli jak svou výmluvností, tak svou dobročinností. Myšlénkou, která podněcovala ony tři zakladatele, bylo hojiti tělesné i duševní neduhy chudých.

Než ku vystavění tak velkolepé budovy bylo třeba ohromných peněz, a království bylo vysíleno. Mladý král však nezmalomyslněl a obětoval velkomyslně příspěvky, s kterými mohl volně naložiti, ku vystavění tohoto dobročinného ústavu. Když vyslancové města Neapole, předsedové společenstev a představení klášterů přinesli své dary ku nohám jeho trůnu, oslovil je král: „Moji milí poddaní, víte dobře, že chci vystavěti velikou ochranovnu pro chudinu z království; potřebuji k tomu vaší pomoci a mám z toho opravdovou radost, že mohu všechny tyto dary věnovati nejprve k ukončení a potom k vydržování *Alberga* chudých.

Benodikt XIV. byv zpraven o šlechetných snahách a záměrech mladého panovníka, svolil rád ke zrušení jedenácti klášterů, jejichž příjmy věnoval ku výstavě a podpoře tohoto královského paláce křesťanské lásky k bližnímu. Téhož času nahodil se královi muž, který mu velmi přispěl k ukončení jeho díla; byl to věhlasný dominikán a missonář P. Rocco.

Výmluvností svou jsa podoben sv. Bernardovi, dobročinností svou sv. Vincenci, byl P. Rocco všemohoucím u lidu neapolského. Jako opravdový tribun křesťanský dovedl svou pronikavou řečí podmaniti a získati srdce i myšlénky svých četných posluchačů, a každý jemu připisoval nadpřirozenou moc; této okolnosti využítkoval, aby podporoval láskyplné záměry mocnářovy. Tázal-li se ho někdo, která bude možno sehnati potřebných peněz na ukončení budovy, která měla státi miliony, odpovídal s úsměvem: „Jen stavte dále, peněz nám nechybí, já vám jich přinesu;“ *Fate, fate, il danaro non mancherà, ed io velo portero.*“ Důvěra jeho nebyla marnou a r. 1764. byla otevřena velkolepá útulna pro všechny druhy bíd. Shledali jsme v ní asi 3000 dítek obojího pohlaví, které byly zaměstnány rozličnými druhy řemesel. Jedny tkaly látky vlněné neb hedvábné, druhé vyšívaly a opět jiné zhotovovaly zboží ozdobnické. Vyučuje se tu počtům, kreslení a hudbě, jest tu dílna na lití písmen

tiskařských, knihtiskárna, kamenotiskárna a ústav pro bluchonémé. V dílně na spracování korálů zaměstnáno jest na tři sta mladých děvčat; ostatní vyšívali, tkali, předou a konají jiné podobné práce.

Na cestě k sv. Januárovi Chudých všimli jsme si velkolepých zřícenin z vodovodu Augustova, kterým přitékala voda do Neapole z řeky Lebeto 35 mil od města vzdálené. V nemocnici sv. Januára jest 400 mužů a žen, kteří jsou ošetřováni našimi francouzskými šedými sestrami.

Vedle sv. Januára jest vchod do Katakomb, jejichž veliké chodby jsme prošli. Výška klenutí, šířka a pravidelnost ulic, množství a pevnost sloupů svědčí o díle, které bylo konáno s rozmyslem. Nalezli jsme tu ještě křtitelnice, jednu kapli, kazatelnu, věrohodné to svědky o minulosti prvních křesťanů.

Křesťanský duch, který katakombami vane, jasně se obráží v založení učiliště čínského, které jest jediným toho druhu v Evropě. Ku konci sedmnáctého století připlul do Číny misionář neapolský P. Matouš Ripa. Jsa dovedným malířem, dovedl si získati přízeň u císaře, a hoře touhou pro spásu této nesmírné země, chtěl aby v díle, které sám započal, bylo pokračováno; a proto, když se r. 1726. vrátil do své vlasti, založil jmenované učiliště pro mladé Číňany. Ústav tento byl nadán a důchody opatřen dvěma zbožnými křesťany a Propagandou římskou.

Chovanci bývají sem posíláni u věku třinácti až čtrnácti let od čínských misionářů; po ukončení svých studií vrátí se do své vlasti a káží evangelium svým krajanům. Viděli jsme veliký počet jejich podobizen s nápisy jmen, s rokem jejich narození, jejich příchodu do Neapole, odchodu do Číny, jakož i případného úmrtí a druhu mučnické smrti, které někteří z nich stali se účastni. Ústav tento prokázal značné služby náboženství, vědám i umění.

Opustili jsme jej, žehnajíce budoucím mučovníkům, které choval ve stínu svých zdí a šli jsme vzdát svou počtu dvěma mučovníkům z prvotných dob, k nimž město Neapol lne s hlubokou úctou a dětinnou důvěrou. Mám na mysli sv. Chrysanta a sv. Darii, jejichž těla odpočívají pod hlavním oltářem oblíbeného kostela *Gesù Vecchio*.

Ctihodný strážce této svatyně, svatý kněz dom Placido připomíná svou oddaností a vynikajícími ctnostmi nej-

krásnější vzory z prvotných dob. Vstává ráno o dvou hodinách, o třetí hodině koná svatou oběť, které obcuje zastup lidu. Po mši sv. následuje rozjímání s krátkým naučením.

S kazatelny sestoupí tento dobrý muž do zpovědnice, kdež stráví větší část dne; ostatní čas zaměstnán jest láskyplnými rozmluvami a modlitbou. Díky jsme byli zavázáni jeho ochotnosti, s kterou nám byla otevřena schránka slavných mučenníků, tak že jsme mohli nerušeně uctívati jejich drahé ostatky.

Chrysant, syn senatora římského, narodil se v Egyptě. V mládí provázel otce svého do velikého Říma, kde jeho veliké vlohy byly brzy oceněny. Přesvědčiv se o malomocnosti model, snažil se všemožně poznati pravdu, aby se zbavil pochybností, kterými zmítána byla jeho duše. Stařec jeden byl mu vyličen jako mudřec a Chrysant obrátil se k němu s prosbou o poučení. Stařec, který byl křesťanem, nemusel se mnoho namáhati, aby sňal s očí bělmo, které nedalo mladíkovi patřiti na pravdy křesťanské. Poznav pravdu, přidržel se jí horoucně. Otec jeho, dovědév se o tom, užasnul, rozlítl se a přísahal, že musí syna svého vyvésti z jeho pověr a bludů. Ani lichocení, ani prosby a hrozby nic nepořídily. Otec Chrysantův dal se přemluvit od svých příbuzných a zavřel syna svého do paláce, kdež kladl jeho otnostem nejnebezpečnější léčky.

Poněvadž osoby, které ho měly svést, nemohly ho oblomiti, byla k tomu účelu vyvolena Vestálka, pověstná jak svou krásou tak svými vědomostmi a kouzelnou výmluvností. Daria, jakožto kněžka pohanská, vynaložila všecko své umění, aby svedla křesťanského mladíka a přivedla ho jako kořist k oltáři svých bohů; avšak ona sama, dotknuta byvší milostí Boží, stala se křesťankou. Chrysant a Daria, spojivše se svazkem víry, naděje a lásky, spojili se ještě nadto posvátnými svazky panenského manželství. Toto rozhodnutí zjednalo Chrysantovi svobodu, tak že mohl nyní i se svou čistou nevěstou hlásati dále Ježíše Krista. Mnoho vznešených osob obrátilo se na křesťanství, zejména tribun Kladius se svou manželkou, dvěma syny, čeládkou a šedesáti dvěma vojíny.

K prefektovi Celerinovi docházely stížnosti, i dal mladé manžely zatknouti. Chrysantus byl dán do vězení Ma-

mertinského, Daria pak dána do vykřičeného domu. Hospodin však bděl nad nimi jako nad mnohými jinými; vyšliť odtud čisti a neporušeni.

Na konec vydal rozvzteklý císař rozsudek, aby byli za živa pochováni. Jest pravdě podobno, že trest tento byl Darii usouzen jako nevěrným vestálkám. Mráz a hrůza po nás jde, vzpomeneme-li si u přítomnosti těchto ctihodných mrtvol na strašná muka, za něž se jim dostalo slavné nesmrtelnosti.

Sborem pohanských kněží souzená a odsouzená vestálka byla nejdříve mrskána a potom odznaky pohřebními přikryta. Takto vyzdobená a okrášlená musela vstoupiti na nosítka určená k těmto hrozným obřadům, načež byla zaobalena poduškami, které byly staženy řemeny, aby tyto máry pro živé se již podobaly živému hrobu. Zoufalé výkřiky zmíraly na stěnách a soudcové i katové nemuseli se strachovati, že soustrast okolo stojících vyvrve smrti ubohou oběť. Hrdzostrašný průvod kráčel přes forum a ubíral se pomalu k místu popravnému. Zděšení nastalo po celém městě; hostince a basiliky byly uzavřeny, a všeobecné mlčení bylo vyrušováno toliko pláčem a vzlykotem rodičů a přátel odsouzené. Na *zločinném poli* (*Campus sceleratus*) byla vykopána podzemní hrobka, do které se sestupovalo po žebří. Pod klenutím stálo malé lůžko a pod ním svítila náhrobní lampička; nedaleko ní bylo přichystáno něco málo oleje, chleba, vody a mléka na jeden den pro tuto nešťastnici, která byla odsouzena na vždy do tohoto hrobového vězení. Zatím byla nosítka postavena před hrobku a vestálka byla rozpoutána. *Kněz Jovišův* vedl ji až k žebříku a ihned se vzdálil, ponechav ubohou v rukách katových. Tento držel ji za ruku, když sestupovala po žebříku; sotva že sestoupila na dno hrobky, rychle vytáhl kat žebřík nahoru, otroci pak nad samu smrt necitelnější vyplnili vchod do hrobky, srovnavše jej se zemí; neboť po vestálce nemělo zůstatí památky ani mezi živými, ani mezi mrtvými.

Avšak křesťané, neohrožení to svědkové mučnické smrti svého bratra i sestry, nezapomněli na jejich slavný hrob; shromažďovali se na něm ve výroční den jejich úmrtí, a když zavládl v církvi pokoj, dal papež Damasus vynésti Chrysanta a Darii na světlo sluneční. S velikou radostí přidružili jsme se k vroucím ctitelům těchto dvou

světců, které uctívá celý svět katolický po šestnácté století.

P. Placidovi díkem jsme povinni za jinou milost, jejíž upomínka věčně v nás žítí bude. Přiznávám se, že jsem velice litoval, nemoha v Neapoli býti přítomen v době, kdy krev sv. Januára se rozpouští. Projevili jsme svůj zármutek nad tím znamenitému kanovníku Bianchimu; on sám nám však pravil: „Račte býti uspokojeni, snad spatříte div podobný. V uzavřené kapliče kostela *Gesù Vecchio*, která jest soukromou modlitebnou patera Placida, chová se krev sv. Alojza z Gonzagy. Jako krev sv. Januaria rozpouští se i tato krev při vroucí modlitbě tohoto ctihodného kněze. Odeběfeme se k němu, a já jej poprosím, aby za vás orodoval.“ Nemařili jsme chvíle času a odešli jsme do svatyně *Gesù Vecchio*. Světec neapolský nám slíbil, že se bude modlití za nás a s námi. Mezi jinými pravil nám: „Poněvadž nepřicházíte z pouhé zvědavosti, abyste spatřili zázrak, doufám, že modlitba naše dojde vyslyšení. Za naší doby, v které žijeme, a za podobných okolností, které pannaí obzvláště ve Francii, jest záhodno poznati, že rámě Boží není zkráceno a že se dosud dějí v církvi zázraky.“

Když to dořekl, vešel P. Placido do posvátné kapličky, a my jsme přiklekli k zábradlí. Duchovní otec oblekl se do rochetky, rozžal dvě svíce, přistoupil k oltáři a vyňal ze svatostánku podlouhlý relikviář z křišťálu; postavil jej na oltář a poklekl na nejnižším stupni. Ined však zase povstal a přinesl mi relikviář, žádaje mne, abych si jej dobře prohlédl, vzal jej do rukou a p. Mezi dvěma křišťály spatřil jsem podobně křišťalovou láhvičku, dlouhou asi šest palců, v níž byla na dně ve výšce asi dvou palců tmavočervená hlína, úplně ztuhlá a ke stěnám přilepená. Obrátil jsem relikviář na všechny strany, avšak červená hmota se ani nepohnula, nebylo v ní též ani prášku, ani kapky tekutiny. Prohlédnav si dobře relikviář, podal jsem jej druhému knězi francouzskému, klečícímu po mé levici. On i jeho sousedé činili totéž, co já, a to s tímže výsledkem.

P. Placidus vzal na to relikviář, zanesl jej opět na oltář, poklekl na klekátko před oltáře n, a my počali jsme se s ním hlasitě modlití. Ve chvíli té podíval jsem se na hodinky; ukazovaly půl páté hodiny. Než jsme se pomodlili litanii k sv. Alojziu, k Panně Marii a jiné modlitby,

uplynulo sedmnáct minut. Ve tři čtvrtě na pátou povstal P. Placidius, přiblížil se uctivě k oltáři a obrátiv se k nám pravil: „Přistupte!“ Já přistoupil první. Podaný relikviář vzal jsem do svých rukou, naklonil jej, a ejhle, červenavá hmota stala se tekutou krví, jakoby právě vytékala ze žily. Několikrát jsem opakoval týž pokus a pokaždé s tímže výsledkem. Měl jsem před sebou zázrak. Lehký mráz přeběhl mi po celém těle. Pot mi vystál na čele, a já dojat byv nevysvětlitelnou hrůzou, vděčností a radostí, odložil jsem relikviář na oltář a šel jsem opět pokleknout si na předešlé místo k zábradlí. Každý z našich spoludruhů přesvědčil se o zázraku.

Všickni ho viděli jako já, a kolikrát si toho přáli. Nejistota a nedůvěra galikánská zmizela a všickni odříkali jsme společně chvalozpěv díky: *Te Deum laudamus*.

Poněvadž již mluvím o památkách a předmětech zbožnosti neapolské, choi ještě toto zajímavé pojednání doplniti několika jednotlivostmi. Zbožnost řídí se dle povahy národů a jednotlivců. Na severu jest chladnější a uzavřenější, v Itálii však živější, otevřenější a prostosrdečnější. Viděl jsem v kostele *Gesù Vecchio* ženu, která hned klečela, hned seděla a ustavičně hlasitě rozmlouvala s Pannou Marií, jejíž zázračný obraz byl nad hlavním oltářem. Oči majíc ustavičně na Marii upřeny, volala: *Matičko, Matičko*; vypravovala jí s dětinnou vroucností o nesnázích domácích, zjevovala jí své přání, své naděje a obavy; na to dala se do pláče a dělala, jakoby Marii posílala polibky, klaněla se jí s upřímnou oddaností, která již končila, ale opět a znovu začínala, připojujíc: Již jsem ti, matičko, všecko řekla; ó kéž mne vyslyšíš! Již odcházím, ale na tebe spoléhám, že mne neoslyšíš! „*S Bohem buď, Matičko! S Pánem Bohem!*“ Konečně odešla, poslavši jí ve dveřích poslední polibek. Co činila tato chudá žena, to činilo jiných dvacet osob téže chvíle a nikdo si toho nevšímal; neboť tento způsob modlení jest tak vrozený lidu neapolskému.

S podobnou zbožností a především s dětinnou důvěrou k Marii shledáváme se ve vzdělané společnosti. Jeden vynikající úředník v Neapoli složil pro svou rodinu velmi krásnou knihu, ve které takto mluvil k Panně Marii: „Řekneš, milá matičko, že jsi mi již dala mnoho, a máš pravdu; já toho sice neupírám, avšak jsi mi ještě více dlužna, než

jsi mi dala. Ó dovol, abychom dnes spolu účtovali. Každý zajisté uznává, že dítky mají posvátné právo na všechny statky své matky, obzvláště jsou-li matce uděleny výhradně pro její dítky. Ó pohleď nyní, jak jsi bohatá! Tvé bohatství není pokladem, nýbrž ono vyrovná se zlatým a diamantovým dolům, které jsou nevyčerpatelné. Ty jsi královnou nebe a země, rozdatelkou milostí, ty jsi tak mocnou, že i Bůh tě poslouchá. Ó považ, za to tě prosím, že všechny tyto statky nejsou tobě dány pro tebe samu, nýbrž pro tvé dítky i pro mne, posledního ze všech. Zdali bys byla beze mne tma, čím jsi, bez hříšníků, jakým i já jsem.

Což nestal se Syn Boží člověkem proto, aby nás vykoupil, vyvoliv si tebe za matku? Vidíš tedy, že všechno, co máš, náleží vlastně mně. Ejhle, co jsi mi dala, jest ničím u porovnání s tím, co ještě máš; ty jsi tedy mou dlužnicí a dlužíš mi mnoho! Co mi můžeš na to odpovědětí . . .?“

A na jiném místě: „Poslyš mě, má matičko, ty jsi povinna mi dát, zač tě prosím. Odepřeš-li mi to, co pak si řekne o tobě svět? Buď, že jsi mě vyslyšeti nemohla, neb že jsi mě vyslyšeti nechtěla. Že jsi nemohla, tomu nikdo neuvěří, vždyť každý tě zná velmi dobře; že jsi nechtěla? To bych si raději přál slyšeti, že jsi nemohla. Cože? Má matička, matka milosti, milosrdenství a dobročinnosti, že by nechtěla vyslyšeti jedno ze svých dítek!“

Víra, tato matka oné dětinné zbožnosti, jeví se na koliký způsob; zmíním se o následujícím příkladu, který jest mi obzvláště dobře znám. Jeden kanovník francouzský procházející se se svým přítelem po okolí neapolském přišel do jedné zahrady na čerstvé fíky. Po jídle požádal hospodyně o vodu na umytí a o ubrousek na utření prstů. Dříve nežli byl ubrousek přinesen, chopil se francouzský kanovník prvního ručníku, který se mu namanul. Avšak vzorná hospodyně přiskočila a pravila: „Nikoli, velebný pane, nesluší se utírat si takovým ručníkem ruce, které každodenně dotýkají se Těla Páně.“ Na to běžela ke skříni, a vzavši jaký měla, nejčistší a sněhobílý šátek, podala jej knězi.

Živá víra jest v Italii příslovečnou. Jeden z našich přátel loučil se se svatým Otcem Řehořem XVI., který mu při rozchodu pravil: „Jelikož ubíráte se do Neapole, přivezte mi trochu víry neapolské:“ *„Apportate mi un poco di fede napoletana.“*

Kdo by tomu ve Francii věřil, že viděl jsem v Neapoli vězně, kteří byli v řadě vedeni do kostela k duchovním cvičením, kdež se připravovali na svátky velikonoční? Vláda sama, která není valně přízniva duchu náboženskému, přece podporuje tuto snahu duchovenstva. Zákonem jest ustanoveno, že každá farní obec povinna jest platiti sobě postního kazatele. Zákon tento však není tak dán ku zamezení lhostejnosti, jako spíše proto, aby vytkl jisté meze jeho šlechetnosti a dobročinnosti.

Městská rada nestará se tudíž jen o ozdobení a o blahobyt obce, nýbrž ona věnuje též jistou část příjmů obecných k mravnímu dobru svých poddaných; toť v pravdě zařízení národní a v pravdě katolické. Než přes to všechno má Neapol své stinné stránky. Při své pevné víře dávají se tito obyvatelé středověcí svěsti k mnohým zlořádům; avšak potom jdouce do sebe, bijí se v prsa, hledí napravití své nepravosti a umírají jako kajníci a světoi. Takovým jest až na malé výjimky stav obyvatelů neapolských. Dýky, které často nalézáme zavěšeny před oltáři mariánskými, svědčí o veliké vnitřní síle náboženství. V každé zemi zanechává uzdravený kulhavec své berly u oltáře svého ochránce; děje se tak upomínkou na dobrotu se strany jedné a na vděčnost se strany druhé. Vrah a pomstychtivec, tento mravně nemocný, klade v Neapoli svou vražednou zbraň před obraz Panny Marie, své osvoboditelky, která jej odzbrojila a vyléčila. Při tomto pohledu vzdycháme sice nad převráceností lidskou, avšak obdivujeme též moc náboženství křesťanského, bez níž by snad jedna z těchto dýk učinila konec životu našemu.

Víra účinkuje ještě jiným způsobem blahodárně na veřejnou mravnost. Čtyři význačné věci poukazují na pokleslost národů a svědčí o zkaženosti ducha i srdce: jmenoval jsem již vraždu dítek, šílenství pocházející z náruživostí, nevěru a samovraždu. A v Neapoli jest vražda dítek velmi řídkou. Ačkoli má Neapol velmi teplé podnebí, přece má sedmkráté méně bláznů než Paříž a desetkráté méně než Londýn. Na 400.000 obyvatel v Neapoli připadá ročně toliko 25 až 35 samovražd, kdežto v Paříži jsou průměrně dvě za den. Zdá se mi tudíž, že obyvatelům Neapole neprávem vyčítáme zlořády mravní. Nechci je popírat; pře-

dešlé číslice však jasně dokazují upřílišňování některých cestovatelů.

Když jsme se vraceli do hostince, prosila jakási žena našeho průvodčího, kterého znala, aby se u ní v domě zastavil; on žádosti její vyhověl a my jsme jej následovali. Byli jsme ihned obklopeni malými dítkami, které, poznavše ve mně kněze, přišly mi políbit ruku. Tázali jsme se ženy, zdali jsou všechny dítky její. „Ano,“ odpověděla, „toliko dvě z nich jsou dítkami Panny Marie.“ Nezřídka stává se v Neapoli, že velmi chudí lidé ujmou se ze zbožnosti jednoho neb dvou nalezených dítek, anebo je přijmou za vlastní místo oněch, které byli pozbyli. Tak učinila i tato ctuostná žena; a těmto dítkám dala dojemná jména, nazvavši je dle dávného obyčeje neapolského *dítkami Panny Marie*.

TROJÍ ŘÍM.

Díl třetí.

Cesta do Mugnana. — Cimitile. — Katakomby. — Kostel. — Kristus Konstantinův. — Mučnické nástroje. — Jeskyně sv. Felixe. — Soutěsky Kandinské. — Mugnano.

Ráno před úsvitem uháněl lehký náš povoz po krásné silnici, která prochází pahrbkovitými nivami západní Kampanie: cílem naší cesty bylo Mugnano. Toto městečko, vzdálené 19 mil od Neapole, proslavilo se před několika lety. Odpočívát tam tělo mladistvé mučnice z prvních století, kterou ráčil Bůh oslaviti četnými zázraky. Jméno její známo jest všem křesťanům; nazývá se sv. *Filoména*. Jako mnoho jiných poutníků chtěli jsme jí i my vzdáti svou poctu a díkůčinění.

Ve vzdálenosti asi půl čtvrté hodiny za Neapoli přišli jsme do vesničky *Cimitile*, která není poznačena na žádné mapě zeměpisné, a které nezná žádný cestovatel, poněvadž se v ní shledáváme pouze se starožitnostmi křesťanskými; bohužel, že jest tomu tak. Jeden kněz neapolský vypravoval nám: „Mnozí turisté pohoršili tou měrou naše cicerony,*) že tito, aby neházeli vepřům perly, raději se cizincům ani nezmiňují o předmětech náboženských; ano někdy zdráhají se podati bližší vysvětlivky, i jsou-li o to požádáni; leč povzbudí-li je k tomu náš oděv neb zvláštní doporučení.“ To se nám přihodilo ve vesnici *Cimitile*. „Kde jsou katakomby a kde jest jeskyně sv. Felixe?“ tázali jsme se kostelníka. Zdálo se, jako by jeho pohled na nás upřený, jeho nemluvná ústa a rozpačité vzezření se nás tázaly: „Kdo jste? Mohu vám bez obavy ukázati památky po svatých mučenicích?“ Když jsme se mu však zmínili o otíhodném

*) Tak nazývají se v Itálii průvodci a vysvětlivatelé.

knězi D. B., uvedl nás dobrácký mladík do přebohatých a velezajímavých katakomb.

Město Nola, sídlo to místodržitele kampanského, které mělo obyvatelstva na 50000 duší, bylo po několikráte jevištěm krvavých pronásledování; kromě vlastních rodáků viděla Nola mučnickou smrt křesťanů ze sousedství přivedených před soudnou stolicí vladařovu. Do tohoto počtu patřil sv. Január, biskup beneventský, uvržený do rozpáleného kotla, který brzy spatříme.

Se svatým Felixem, knězem z Noly, zahynulo 3200 věřících, mezi jinými proslulé panny Julie a Jukunda. Jejich mučnická smrt udála se za Valeriána I. P. 259. Popravy jejich udály se v městě *Cimitile*, vzdáleném asi deset minut od Noly. Těla těchto hrdinných vyznavačů byla uložena do katakomby nazvané *Coemeterium in Pincis*. Tato katakomba byla proslavena nesčíslnými průvody poutníků, kteří se sem hrnuli ze všech končin západu a východu, jak o tom svědčí sv. Paulín. On sám zvýšil slávu tohoto cti-hodného místa, strávil zde několik let svého života u mrtvol sv. Felixe a jiných mučnicků. Na katakombě zbudováno bylo pět kostelů; prostřední kostel zasvěcený sv. Felixovi zářil jako nejvzácnější perla mezi perlami.

Et manet in mediis quasi gemma intersita gemmis,
Basilicas per quinque sacri speciosa selpucri.
Atria differens . . .

„A stojí uprostřed mezi basilikami jako drahokam zasazený do drahokamů, rozkládá se na prostore posvátného pohřebiště . . .“*)

Do těchto velebných svatyní vchází se nyní pod velikolepým obloukem *Arco Santo*, který má na pravé straně nápis:

Siste gradum, quamvis properas, en siste viator;
Te cogat pietas religioque loci.
Ingredere et cineri manibus da lilia plenis
Felicis; felix posce, et habebis iter :

*) Sv. Paulín, Epist.

Quemquae Augustinus, Paulinus Bedaque dictis
Concelebrant, flexo tu venerare genu.
Ingredere, at mundo corde, et simul excute plantas
Sanctorum quando corpora mille premas.

„Pozastav krok, ačkoli pospícháš, poutníče, maje na mysli zbožnost a posvátnost místa. Vstup a na ostatky Felixovy plnýma rukama syp lilie; radostně a s důvěrou vyžádej si na něm šťastné cesty: Toho, kterého Augustin, Paulín a Béda oslavili slovy, ucti ty pokleknutím. Vstup, avšak s čistým srdcem, vyraziv prach s nohou svých, kterými dotýkáš se velikého počtu těl svatých a světic Božích.“

Kostel zasvěcený sv. Janu Evang. má tři oltáře čili *arkosolia*, velmi podobné oltářům, které jsme viděli v katakombách římských. Na prostředním jest starožitný nápis. Vedle tohoto dávnověkého oltáře vidíme z jedné strany biskupský stolec slavného biskupa Nolského sv. Paulína z jednoduchého dřeva, ze strany druhé velikou nádržku mramorovou určenou k zachycování krve mučovníků, kteří byli ubíjeni na místech těchto. Po levé straně téže basiliky jest objemná jeskyně sítkovaná, *opus vermiculatum*, která tvoří čtyrhannou síň a má v jednom koutě široký a z hruba stavěný kotel z pálených cihel. Do tohoto kotle byl hozen biskup beneventský sv. Január, aby byl za živa spálen; avšak jako učeník a miláček Páně ctihodný velekněz vyšel z plamenů zdrav a bez úrazu; čekalyť naň ještě jiné boje a zápasy.

Na každou stranu vedou dva pokojíky či lépe řečeno dva žaláře, kamž byli uzavřeni sv. Január a jeho soudruhové Festus, Desider, Prokul, Eutyches a Akucius. Před kotlem viděti jest sloupy, u nichž byli mučovníci mrskáni; krvavé skvrny jsou dosud ještě dosti znatelný. Dle zbožného obyčeje poutníků katolických polibili jsme je s uctivou láskou, odporučivše se mocným přimluvám statečných vyznavačů naší víry.

Zbývalo nám ještě prohlédnouti si katakomby po pravé straně kostela. Ubírajíce se tam kráčeli jsme přes nyníjší hřbitov. Mezi moderními hroby chová křesťanská zbožnost šibenici mučovníků; skládá se ze dvou starých sloupů, na něž pomocí provazů věšeni bývali křesťané, kteří neměli

býti mečem utraceni. Zvláštní lid byl tento lid pohanský, jehož přání a vrtochy dožadovaly se na soudcích těchto rozličných druhů smrti! Lid chtěl krev; avšak aby ji pít mohl s rozkoší a aby se mu ve své jednotvárnosti neomrzela, vyžadoval rozličné změny v mukách. Však se jí mohl též do vůle nasytiti, neboť nová hrobka, do níž jsme právě sestupovali, byla hotovými jatkami. Dlouhý nápis připomíná jména a boje hrdin křesťanských, kteří slavili vítězství v těchto temných příbytcích podzemních, podobně jako jejich bratři z Říma veřejně v amfiteátru. Nedaleko odtud jest pověstný důl připomínající nám jednu z nejslavnějších událostí našich prvotných dějin.

Sv. Felix, kněz z Noly, převzal starost o řízení této církve za nepřítomnosti biskupa sv. Maximiána, který se ukryl v horách před pronásledováním. Felix byl zatčen, mřskán a uvržen do tmavého vězení, v němž byly nahromaděny kusy skla a střepek z rozbitých hrnců. Vyveden byv zázračně andělem, odebral se k svému biskupovi, je muž zachránil život a vracel se opět na jeviště svých zápasů; na cestě střetl se s vojíny vladařovými, jimž nemohl bez zázraku uniknouti. Na útěku před nimi našel jeskyni, do níž se ukryl. Pronásledovatelé byli mu v patách; již chtěli vkročiti do jeskyně, když spatřili u vchodu zázračným způsobem upředenu pavučinu; i nechali jeskyni jeskyni a pronásledovali Felixe dále, který se po tři měsíce tajil v tomto podzemním úkrytu, dostáváje pokrm a nápoj od statečných křesťanů, až nastal mír a on mohl pokračovati ve své posvátné službě. Viděli jsme vchod do jeskyně i jeskyni samu.

Ona událost byla mi známa dřív, než jsem navštívil toto místo, které bylo jejím jevištěm. Avšak nikdy nepocítil jsem, jaký jest rozdíl, čteme-li neb posloucháme-li vypravovati o zázraku a vidíme-li vlastnímá očima neb dotýkáme-li se vlastnímá rukama onoho místa, kde se zázrak přihodil. Se srdcem živě pohnutým vycházeli jsme z těchto podzemních příbytků, které byly dříve napájeny krví mučovníků a později po několik století zavlažovány slzami nesčetných poutníků.

Kostel vznášející se nad místem tím jest bohat deskami mramorovými a starožitnými nápisy. Asi uprostřed stkví se oltář nejsv. Svátosti oltářní naplněný ostatky mučovníků;

ve skřínce umístěné nad oltářem kaple poboční chová se první kříž, zhotovený na rozkaz Konstantinův; dle ústního podání pochází z roku 816. Jest celý ze stříbra a dle polohy trupu a dle nápadné velikosti těla Ukřižovaného upomíná nás na řecký původ, jehožto několik krásných památek chová se v Římě.

Za městečkem Cimitile vine se cesta úrodným pohorím, jehož vrcholky byly tehdy pokryty sněhem. V těchto horách nedaleko starodávné jeskyně *Minardý* táhne se údolí Arpajo. Dali jsme se jím, chtějíce spatřiti soutěsky Kaudinské, pověstné to jeviště nejkrutějšího pokoření římského. I viděli jsme dvojité úvoz utvořený dvojitým řetězem okrouhlých hor, dále pak v údolí hned úzkém, hned širokém hučící potok. Vmyslili jsme se do roku 320 před Kristem; i zdálo se nám, jako bychom viděli Římany davši se oklamatí vojáky Ponciiovými přestrojenými za pastýře, kterak pustili se tímto nebezpečným průsmykem, aby přispěli Lucerii obležené od Samnitů. Prošli úvozem prvním; avšak došedše ke druhému, našli východ zatarasen kmeuy stromovými a balvany skalními. Pohlédli vzhůru, a ejhle všechny výšiny pokryty byly nepřátely; i obrátili kroky své, chtějíce se vrátiti, avšak ohrada podobná prvější zabraňovala jim východ z průsmyku. Na straně jedné viděti pyšné, ve zmatek uvedené Římany, kteří bez rady sem a tam pobíhají a nevědí, co si počítí; na druhé straně pak Samnity, kteří si z nich tropí smích a prozpěvují své vítězoslavné písně. Brzy nadešla osudná chvíle; dva oštěpy zaraženy byly do země, přes ně položen oštěp třetí, tak že všechny tři vespolek tvořily hanebné jho pro Římany. Na to konsulům odňaty byly zbraně a čestné odznaky, a oni první museli se podrobiti hanebnému pochodu pode jhem nepřátelským; za nimi kráčely vojenské legie, nemající jiného oděvu, leč jednoduchou sukni. Samnité, sestoupivše s výšin, postavili se do dvou řad, kterými procházeli přemožení, jsouce terčem kousavých vtipů. Neusmívá se všecko na toho, který se pachtí po slávě a moci; to ať jest výstrahou ctižádostivcům.

Po pravé straně pozdravili jsme *Avellino*, klasičtou to půdu, proslavenou vzácnými ořechy, od nichž má město své jméno, a minuli jsme po straně levé Benevent, město s 13.000 obyvateli, které jest neméně proslaveno svou *Zla-*

lou branou z mramoru a kamennými mosty vedoucími přes Kaloru, než svými četnými upomínkami. Zde jest též starobylý a proslulý klášter, v němž chová se knihovna s rukopisy nesmírné ceny. Půl druhé hodiny za Avellinem viděti jest Panenskou horu (*Monte Vergine*), odkud kyne nám jedna z nejčastěji navštěvovaných svatyní v Italii. Konečně se nám objevila mezi dvěma řetězy horskými malá vesnice *Mugnano*.

Kostel ve vzdálenosti několika set kroků od cesty, na konci úhledného stromořadí, mile oku lahodí; schody s mírným svahek vedou až k portálu budovy. Po levé straně lodě jest kaple proslulé mučenice. Kostel nádherně vyzdobený a stěny pokryté četnými předměty záslibnými svědčí o mocné přímluvě svěťice i o zbožnosti věřících.

Okolo náhrobního kamene přineseného z katakomb s tělem mladistvé rekyně viděti jest dary zaslané z Číny a čestné nápisy, které nám podávají svědectví o vděčnosti králů a královen neapolských i jiných zemí. Nápis na tomto kameni ve způsobě pentličky jest tento:

LUMENA IN PACE FI, který jest dlužno takto čísti:
FILVMENA IN PACE.

Strážcem hrobu jest velectihodný kněz, který nás bratrsky uvítal; následovali jsme jej do kaple svěťice. Sotva že jsme poklekli na stupně oltářní, zahrály zvučně varhany provázeny jsouce lahodným zněním zvonečků připevněných k zácloně, kterou jest schrána s tělem svěťice pokryta.

Znamení toto oznamovalo četným poutníkům v kostele klečícím, že ostatky budou vystaveny. A skutečně závoj byl vytažen a slavná mučenice objevila se všem zrakům, odpočívající na sametové podušce, ozdobené drahokamy. Nad ozářenou hlavou stkvěla se koruna z perel; ruce její ozdobeny byly zlatými náramky a v ruce držela palmu mučnickou. Při tomto pohledu padl veškeren lid tváří na zem a odříkával hlasitě *Věřím v Boha* a opakoval vesboru třikráte chvalozpěv Bohu mučeničků. Ctihodný strážce oblekl se do rochetky, a vzav na sebe štolu, otevřel svatostánek, odkud vyňal nádobu s krví. Na to podával ji k líbání každému z věřících, pronášeje při tom tato prosebná slova: „*Per intercessionem beatæ Filumenæ virginis et martyris liberet te Deus ab omni malo. Amen.*“ „Na přímluvu svatě

Filomény, panny a mučenice, ochrániž tě Bůh ode všeho zlého. Amen.“

Když jsme se pomodlili, žádali jsme něco k jídlu. Byli jsme odkázáni na hostinec s následujícím nápisem, jež uvádím tuto pro ty, kdož přijdou po nás: „*Locanda e Trattoria de' divoti di S. Filomena, di Domenico Stincone.*“ Musím však upozorniti své nástupce, že pan Domenico Stincone častuje své hostě někdy velmi poskrovnu.

Čerstvé vajíčko a několik lístků kapusty, to bylo vše, co jsme mohli obdržeti. Než statečně a ve spokojenosti jsme pojedli každý svůj díl, majíce při tom na mysli, že malé pokání nebude na újmu našim modlitbám.

Rozhodli jsme se učiniti zacházku do Kapitanatu. K čemu pak vzdalovati se od původního cíle své cesty? Co nás vábilo do krajiny, kam zřídka zabloudí cizinec? Naši nedávní maturanti ještě nezapomněli, že jest zde bojiště u Kan, i chtěli jsme je spatřiti. Bilo sedm hodin, když jsme dorazili do Cerignoly, dosti to velkého městečka, proslulého obchodem s mandlemi, kdež jsme strávili noc. Jednomu z našich mladých přátel, který byl ještě nedávno velitelem Kartagiňanů na gymnasiu, zdálo se býti příliš dlouhým; takovou měl touhu spatřiti vlastníma očima nové jeviště pokoření římského.

27. února.

Bojiště u Kan. — Pochod Hanibalův. — Nola. — Svatý Paulín. — Augustus. — Zvony. — Návrat do Neapole.

Časně z rána byli jsme již vzhůru, a brzy na to zastavil se náš povoz na slavném bojišti. Jest vzdáleno asi dvě míle před Barletton, starodávným *Barulum*, jehož silná pevnost vévodí břehům adriatickým. Dva rovnoběžné pahorky, mající mezi sebou široké údolí, tvoří nesmírný okruh, kde Řím a Kartago zápasily spolu o světovládu.

Přišedše sem za tím účelem, abyhom byli svědky onoho obrovského zápasu, posadili jsme se na jeden z pahorků. Pod námi prýštil se hojný pramen, u něhož viděli jsme se napájeti hned koně Emiliovy, hned slony Hanibalovy. Válečné trouby zavzněly, vojska vyrazila; dlouho tr-

vající hlomoz kopí narážejících na sebe naplňoval duši hrůzou a ozýval se ozvěnou ve vůkolí. Zmatek nastal v řadách vojska římského, zuřivost zdvojnásobnila se na obou stranách: Hanibal však po čtvrté jest vítězem. Osmdesát tisíc Římanů jest rozsekáno na kusy, a většina mrtvol zůstala v tomto údolí, kterému po dvaceti stoletích dochoval se název *Pole krvavé, Campo di Sangue*.

Na tomto jevišti nové vítězoslávy podivujeme se živě vojevůdcovským vlohám Hanibalovým, avšak nemůžeme si vysvětliti jeho válečný pochod do Italie. Přemohl Římany na březích Trebie a u jezera Trazimenského. Po tomto posledním vítězství měl cestu otevřenou k Římu, od něhož byl vzdálen jen 28 hodin. K čemu tedy místo rázného pochodu k městu Římu vzdalovati se od něho na šedesát mil, a obsazovati břehy moře Adriatického? Stalo se tak snad neviditelným řízením Onoho, který chystaje Římu panství nad světem, vzdaloval vítěze tajemnou mocí? Či tíhnul Hanibal k moři, aby snadněji mohl dosáti potřebné pomoci po tolika bojích a námáhách? Či chtěl Římany poněmhu ničiti a nezanechat za sebou žádné nepřátelské armády, aby pak nebyl sevřen se dvou stran, když by se dával do obléhání Říma?

Tato záhada zůstala pro nás nerozluštěna přes *velmi učenou* rozpravu, kterou jsme se zbytečně zabývali až k Nole, tak že jsme si zdaleka ani nevšimli Horácova rodiště Venosy.

Nola jest jedním z nejstarších měst kampanských; pochází od Etrusků a má nyní asi 9 tisíc duší. K tomuto městu, kterého si cestovatelé velmi málo všímají, druží se velké upomínky. Náhrobky kterými jsou pokryty okolní roviny, poskytly většinu nádob etruských, jimž se obdivujeme v museu neapolském. Nola, jsouc hájena Marcelem, proslavila se po dvakráte svým odporem proti vítězovi u Kan; avšak hrdinové jiného druhu podmanili ji pod panství kříže. Svátý Petr vetkl zde nejprve prapor útěchy, který jeho vítězná ruka měla vztýčiti na výšinách Kapitolu. *)

*) Remundini, Hist. eccles. Nolan. — Poněvadž v díle tomto častěji naskytá se řeč o apoštolském původu církvi italských, chci zde uvéstí své-

Po něm neohrožené zástupy hájily křesťanský prapor ohrožený jak v Nole tak v ostatním světě. Maximus, Felix, Akác, Aurelie a jiní podstoupili strašlivé boje a pojistili vítězství náboženství křesťanskému. Na tuto půdu tak dobře zavlažovanou zavítal ve čtvrtém století přeslavný vzdělavatel, jehož jméno nám připomíná mnohé velebné vlastnosti. Sv. Paulín, jsa synem senátorů, kosulem, římským prefektem, boháčem, jehož statky nazývány byly královstvím Paulínovým, *regna Paulini*, přítelem sv. Ambrože, sv. Augustina, rovnaje se těmto velikánům jak duchem tak výmluvností a ctnostmi, byl biskupem v Nole a naším krajanem. Jak blahá to upomínka pro cestovatele francouzské!

Stáli jsme na mistech, která jsou dosud naplněna přerozkošnou vůní jeho nehynoucí památky. Kanovníci shromáždění v zákristii, dověděvše se, že jsme Francouzi, jali se nám ihned vyprávěti o tomto výtečném muži a vychvalovati zemi, která vydává takové plody: „Naši otcové viděli jej přicházeti ke hrobu sv. Felixe se dvěma milovanými družkami: pokorou a chudobou. Všechna jeho otiřadost záležela v tom, že si přál býti vrátným při kostele světcově; ráno kostel vymetal, večer zavíral a po celou noc hlídal. Každého roku složil báseň, kterou věnoval světo i na jeho svátek.*)

Ó, co prolil slz, když po patnáctiletém cvičení v pokře povýšen byl na biskupa; ani tehdy neopustily jej po-

dectví sv. Lva: Manifestum est, inquit, in omnem Italiam nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos venerabilis apostolus Petrus aut eius successores constituerint sacerdotes. — Učenec Mamachi podotýká, že církve sáhají zřejmě do dob apoštolských: Distulisse autem eos ad tertium quartumve saeculum, ut in Italia, religioni latissime propagandae operam darent quum in remotissimis regionibus adeo propagata secundo saeculo esset, ut ne vicus quidem esset, in quo Christus minime coleretur, nunquam credam.

*) Dochovalo se nám patnáct těchto básní, které jsou hodny zlatého věku ve starém písemnictví; jsouť poklady pro obhájce křesťanství i pro umělce křesťanského. Paulín vyjádřil dvěma veršiky celý článek víry o skutečné přítomnosti Pána Ježíše ve Svátosti oltářní:

In cruce fixa caro est, qua pascor; de cruce sanguis
Ille fluit vitam quo bibo, corda lavo.

Jindy mluví o malbě na stěnách kostelních, které vychvaluje, dáváje jim název veliké knihy nevědomých atd.

kora a chudoba, provázejíce ho na nejvyšší stupeň důstojnosti církevní. Den před svou smrtí, když ležel na své chudinké posteli, přišel k němu kněz Postumius a pravil: „Otče, jsme ještě dlužni 40 zlatých za oděv pro chudinu.“ — „Buďte upokojeni,“ pravil mu světec s úsměvem, „můj bankéř všecko zaplatí.“ Sotva to dořekl, již přišel kněz z Lukanie přinášeje 50 zlatých od cizího biskupa a neznámého křestana. „Postumie,“ pravil svátý stařec, „poděkuj se mnou Otci nebeskému; dej dva zlaté z těchto peněz poslovi, který je přinesl, a ostatními zaplať dluh obchodníkům, kteří šatili naši chudinu.“

Když nadešla noc, spal málo; potom probudil kněze, aby se dle obyčeje modlili jitřní, načež nepromluvil ani slova až do nešpor. Když byly lampy rozžaty, vztáhl poněkud před sebe ruce a pravil tichým hlasem: „Připravil jsem světlo Kristu svému: *Paravi lucernam Christo meo*;“ na to usnul v Pánu spánkem blažených l. P. 431. Děkan kapitoly k tomuto vypravování ještě doložil: „Kdyby směly dítky hněvati se na svou předobrou matku, zajisté bychom se hněvali na Řím, že dal přenést k apoštolům tělo našeho otce. Až se vrátíte do tohoto města, žádám vás snažně, abyste jej navštívili ve jménu našem; najdete jej v kostele sv. Bartoloměje na Ostrově.“

Někteří z těchto velectihodných bratří uvedli nás laskavě do hrobky, v níž odpočívají ostatky sv. Felix. Jako mrtvé tělo prorokovo, tak působí ustavičně zázraky i tělo tohoto slavného mučeníka; z jeho vyschlých kostí vychází nadpřirozená moc, která uzdravuje nemocné.

Na cestě z kostela zastavili jsme se u zřícenin pohan-
ských pocházejících snad z paláce, v němž zemřel Augustus; nikdo však se toho neodvážil tvrditi, poněvadž jsou velmi neforemné. Jakým asi tajným řízením Prozřetelnosti Boží se stalo, že tatáž místa viděla umírat i reka pohan-
ského, pyšného to pána světa i hrdinu sv. evangelia, úrodnou to ratolest proslavených Římanů, který se stal dobrovolně poníženým a chudým z lásky k Bohu a svým bratřím? Proč asi jsou dochovány až po naši dobu podrobnosti této dvojí smrti? Zda nestalo se tak za tím účelem, aby mohli potomci čerpati poučení z pohledu na totéž divadlo, kterak zápasili se smrtí oba dva mužové, kteří byli zosobněním své náboženské víry i světa, který zastupovali? Pozorovali

jsme poslední okamžiky sv. Paulína a radost duševní obrážející se v jeho obličejí, jeho útěchyplná slova, jeho dojemné a vroucí loučení, jakož i bezměrná důvěra v Boha, v jejížto objetí sladce umíral, vnukaly nám v srdce slova přání: „Kéž bychom i my mohli podobně umíratí!“

Kráčejíce po zříceninách pohanských, pozorovali jsme *umírajícího Augusta*: jaká vroucí přání vnukají nám poslední jeho okamžiky? Na doléhání Livie, kterou byl uloupil jejímu manželu Drusovi Neronovi, vydědil svého vnuka Agripu Pohrobka a odkázal vládu nad světem Tiberiovi, synu Livie. Nepokoj jej mučí a on hledá vyražení v rozkoších a v cestování.

Livia přemluvila jej, aby provázal do Beneventu Tiberia, který se ubíral do Ilyrie: Pán světa, stav se otrokem ženíným, uposlechl. Tiberius vstoupil na loď a Augustus chtěl se vrátiti do Říma; avšak pro prudké bolesti žaludeční nemohl se dostatí dále než do Noly. Dějiny vypravují, že Livie, aby zabezpečila císařství Tiberiovi, uspišila konec starého císaře, napustivši jedem fiky na stromě, na které tento často chodíval.*)

Ať jest tomu jakkoli, žena tato, jak ctižádostivá tak rozmařilá, vyslala rychle posla s rozkazem k Tiberiovi, aby se vrátil; potom rozestavila kolem paláce stráž, které by všechny vchody zatarasily; žádné zprávy se nemocnému nedostalo bez svolení Livie, a nic, co se přihodilo v paláci císařském, nevyšlo do světa. Zatím z rána dne 19. srpna r. 766. od založení Říma předvídáje svůj konec, požádal pán pohanského světa zrcadlo a rozkázal, aby mu byly upraveny vlasy a okrášleny poněkud jeho uvadlé líce. Potom, dáv zavolatí několik přátel k loži svému, pravil jim: „*Žda jsem dobře nehrál činohru života? Nuže, lleskejte mi!*“*) Po takovémto rozloučení rozkázal všemu lidu odejítí a skonat. Byly tři hodiny po poledni, kdy dával Augustus toto poslední divadlo v témže pokoji, kde umřel jeho otec Octavius; bylo to roku 14. po Kristu Pánu. Livia, která ukonejšila vždycky lid znepokojený o zdraví vladařovo, dovedla tak dobře využítkovati daných okolností, že v téže chvíli

*) Dion., LVI., p. 675.

**) *Amicos admissos percunctatus ecquid iis videretur minus vitae transegiſſe, adjecit et clausulum, etc. Suet., Aug. XCIX.*

roznosla se zpráva jak o smrti Augustově tak o nastoupení Tiberia na trůn císařský.

Život lidský jest jen pouhou fraškou a člověk pouhým hercem; ejhle, toť svrchovaná zásada, kterou Augustus odkazuje lidstvu! Jak hnusný materialismus skrývá se v tomto slově! S hrůzou odvracíme se od umírajícího, který je vyslovuje! Avšak velebiti jest nám Spasitele, který přišel napravit člověka tak hluboko kleslého, a poučit jej, že život jest dobrou učení pro život věčný.

Opouštěli jsme Nolu, nevzpomněvše si ani na zvony; avšak ještě na cestě byli jsme na ně upamatováni. Sotva jsme se dostali na rovinu, zaslechli jsme z katedrály zvoniti *klekání*. Zdálo se, že oživené tyto zvony k nám mluví: Cizincové, kteří odnášíte s sebou tolik krásných upomínek, nezapomeňte, že pocházíme z Kampanie. V Nole jsme se narodily, Řím si nás osvojil, svět křesťanský nás miluje a nám žehná. Cestovatelé, kteří se kolem ubíráte, žehnejte nám i vy. Náš hlas má vám býti drahým; od kolébky až ku hrobu přidružuje se k radostem člověka, aby je oživil, a k jeho bolestem, aby je osladil; neboť povždy opěvuje nesmrtelnou naději, založenou na útěchupných tajemstvích, která vám hlásá i v této chvíli.“ Všickni pospolu i se zvony pozdravili jsme archanděla, který zvěstoval vtělení Syna Božího, i Marii, i Slovo tělem učiněné.

Ještě jsme se zabývali dějinami a poesii zvonů, když nám náhle v uši zavzněl oknem drsný hlas: *I passaporti*, průvodní listy! Neměli jsme jich s sebou, a proto dozorce, který konal stráž na hranicích neapolských, chtěl nás zavést na strážnici; potom však, obměkčiv se, žádal od nás několik stříbrňáčků, že nás propustí. My jsme se nedali jeho prosbou obломiti, i vzdálil se konečně, přezdíraje nám *Francouzštítků*; a to byla též jediná nehoda dnešního dlouhého a pro nás krásného dne.

28. února.

Předběžné úvahy. — Anekdota o sv. Alfonsu z Liguori. — Nocera. — Bratr Filip. — Pokoj sv. Alfonsa. — Fodrobnosti o jeho smrti. — Jeho podoba. — La Cava. — Knihovna. Návrat do Neapole. — Kazatelé na ulici.

Každý dobře ví, že v minulém století nebezpečná smečka nevázaných a bezbožných spisovatelů ohrožovala jak náboženství a společnost, tak víru a mravy: děsná katastrofa, která otřásla světem, byla výsledkem tohoto pekelného spiknutí, které bylo samo novodobým pohanstvím. Proti tomu ničícímu přívalu postavil Bůh mocné hráze. Povstali veleduchové a světci, aby zadrželi valící se proud bludu, a aby hájíce drahocenný klenot svaté nauky uchovávali příštím pokolením jediný prostředek k zachování pořádku.

Paříž korunovala náčelníka bezuzdnosti a bezbožnosti, a Evropa provolávala mu slávu; a ještě za našich dnů Ferney, toto obydlí nestoudného starce, bývá předmětem nezbytné pouti velkého počtu cestovatelů. S otevřenými očima, s napjatými ušima, s rozervanými ústy a s pohnutým srdcem vstupují do pokoje tohoto protikřesťanského filosofa a sotva prstem odvržou se dotknouti roztrhaných záclon u postele, nebo staré španělky, kterou jim podává stoletý zahradník, poněvadž náležela kdysi jeho pánovi. Zaznamenávají si všechny tyto podrobnosti, vychloubají se, že je měli v rukou, a jsou hrdi, že o nich mohou vypravovati; jejich cesta do Ferneye jest pamětihodným okamžikem v jejich životě.

Přes to všechno někteří lidé udiveně snad hledí na cestovatele křesťanského, vyhledávali s horlivostí místa, která byla obývána našimi světci a našimi velikány, navštěvují-li je se zálibou a mluví-li o nich s radostným pohnutím myslí. Tak to bývá ve světě. „Kdybychom,“ tak oslovil jsem své mladé soudruhy, „kdybychom po příkladu mnohých jiných cestovali po Itálii s tím úmyslem, spatřiti obrazy, sochy, pohanské zříceniny, proslavená místa, jeviště skutků snad méně čestných, které vykonali hrdinové starověku, tu shledal by to každý zcela v pořádku; byli bychom považováni za milovníky umění, ano snad i za znalce, a

mnohý by zvolal: „Ó jaké to zajímavé cestování!“ Avšak poněvadž posuzujeme každou věc dle její skutečné ceny, poněvadž před památkami pohanskými, kterým se nikterak nevyhýbáme, dáváme přednost památkám křesťanským; poněvadž na příklad katakomby u Cimitile, toto bojiště, kde naši předkové slavně přemohli pohanství, nás mnohem více zajímají, než soutěsky Kaudinské neb údolí u Kan, to nám bude leckdo zazlívati, a stěží nám to odpustí. Na tom nic nesejde, budeme pokračovati, jak jsme začali. Vítejte nám zříceniny pohanské, avšak dvojnásobně milenými nám budetež pomníky a svatyně křesťanské; všimejme si důvtipných výtvořů z pohanského starověku, avšak především vzdejme čest, lásku a obdiv našim světcům a mučenicům, jejichž krvi, potu a namáhání mají býti naši posuzovači neméně než my sami povděční za své vzdělání, ústavy a za společenskou osvětu, na níž si nynější svět tolik zakládá.“

Skládal jsem si v mysli tento krátký úvod ujižděje cestou k Portiči asi o třetí hodině z rána. Přimělať mne k tomu okolnost ta, že ubírali jsme se do Nocery. Nocera jest pro křesťana místem předrahým poněvadž v ní žil, psal, trpěl a umřel italský svatý František Saleský, který byl velikou oporou víry a mravů proti bludům minulého století, míním sv. Alfonsa z Liguori. Upřímnou radost jsme pocítili, že jsme mohli navštívit jeho pokoj a obětovati vznešená tajemství nad jeho slavným hrobem. Kromě životopisných dokladů, které byly častěji otištěny, máme o svatém biskupu četné podrobnější zprávy, které byly dosud zachovány v paměti starců. Ve věku šestnácti let byl Alfons jednohlasně prohlášen za doktora na universitě neapolské; tento stkvělý úspěch neomámil jej ani na okamžik. Touže zachovati panenskou čistotu svého srdce, jejíž největším nepřítelem jest pýcha, uchyloval se svatý mladík častěji do samoty, aby se ve ctnosti té posilnil. Nejraději dlíval v domě Lazaristů, kteří jsou známi v Neapoli pode jménem *Missionari di Virgini*.

V Paříži častěji jsem docházel k jednomu z těchto otihodných synů sv. Vincence Paulánského, který právě nyní meškal v Neapoli. Několik dní před odjezdem do Nocery byl jsem u něho návštěvou. S opravdovou srdečností, která mi nikdy z paměti nevymizí, provázel mě po domě. Ukázal mi kostel, vnitřní kapli, zahrady, klášterní ohodby

a j. a pravil mi potom: „Nyní vám musím ukázati celu, která jest pro nás drahocennou svatyní.“ Na to otevřel skromný pokojík, v němž mladý Liguori konával každoročně duchovní cvičení. „Možná,“ doložil laskavý stařec, „že vám to nebude nevhod, seznámíte-li se s kazatelem, který obrátil sv. Alfonsa. Jest u mne v pokoji.“ Vešli jsme do pokoje misionářova, který mne vybídl, abych se posadil vedle něho, právě naproti obrazu zahalenému hustým závojem. „Tento obraz,“ pravil mi na to, „jest majetkem misionářů už po celé století a byl nám poslán od našich Otců z Florencie. Pravdivost události, kterou nám připomíná, jest stvrzena důkazy povždy viditelnými, svědectvím našich Otců z Florencie, jakož i složením přísahy onoho muže, který jest hlavní osobou při této hrůzyplné příhodě; v našem archivu chová se o tom sepsaný protokol.

Stařec jakýs z Florencie totiž udržoval hříšný poměr s jednou ženou. Dlouho odporoval milosti Boží, až se přece obrátil; žena však zůstala tvrdošíjnou a zemřela v nekalosti. Když jednoho dne byl muž tento na modlitbách ve svém pokoji před velikým obrazem Božského Spasitele na kříži, uslyšel kolem sebe jako šumot silného vichoru, ze kterého vycházel hrobový hlas, hlas to ženy, která volala: „Já jsem zavržena! Z vůle Boží přicházím, abych ti zde zanechala známku o účinnosti ohně, který mne pálí.“ V téže chvíli vpáleny byly do obrazu dvě ruce i s pěti prsty, tak že obraz byl na některých místech veskrz propálen.

Pronášeje tato slova, pozvedl řeholník závoj a já jsem viděl skutečně na staré rytině otisk dvou žhavých rukou, které dotknuté místo jako železkiem vyhloubily, kdežto vedlejší části zůstaly úplně neporušeny. Pozorujeme-li okolnost tuto očima vědy, nedá se událost tato způsobem přirozeným vysvětliti. Dolejší část dlaně dosahovala až na rámec, který jest do jisté míry zuhelnatělý. Jest to hrozný pohled. „Při duchovních cvičeních,“ pokračoval otec Filip, „byl obraz veřejně ukazován. Posuďte sami onen dojem, který způsobil na srdce mladíka, jakým byl Alfons. Ačkoliv již náležel celý Bohu, přece svatý jinoch ustavičně opakoval: „Jen zásluhou duchovních cvičení u misionářů di Vergini se stalo, že jsem se zasvětil Bohu.“

Již jsme měli za sebou Pompeje a jejich nešťastnou

sestru Stabie; brzy sestupovala cesta do širokého údolí, v jehož pozadí objevilo se městečko Nocera.

Jako sousední města stala se i řecká osada Nocera osadou římskou, a byla od Hanibala pleněna.

Později ji opanovali Saraceni, v jejichž moci zůstala po několik století; odtud také dostalo se jí jména *Nocera pohanů* jako osada sv. Háty opět jména *Svatá Agáta Gotů*. Nespátřuje-li zde světský cestovatel, co by vzbuzovalo jeho zvědavost, jest to zcela jinak s poutníkem katolickým. Vše zde mluví o sv. Alfonsu, a každý předmět týkající se tohoto velikého světce jest nanejvýš zajímavým.

V pokorných řeholnicích *Nejsvětějšího Vykupitele* poznali jsme bratry plné nejujímnější pozornosti, kteří s největší ochotou nám dovolili sloužiti mši svatou na hrobě jejich otce. Slavný biskup odpočívá v kostele, který dal sám vystavěti; tělo jeho jest umístěno pod oltářem v kapli, která tvoří levou část kostela. Když jsme vešli, byla kaple plna poutníků, kteří vylévali své slzy i modlitby před *dobrým světlem*, jehož nezměnitelné mírnosti, evangelické chudobě a otcovské lásce tolik se byli naobdivovali.

Z kostela šli jsme do jídelny. První věc, na kterou nás představený kláštera upozornil, jest místo, na kterém sedával svatý Alfons. Bylo nám, jako bychom se ještě dívali na otihodného starce sedícího na malé lavici ze dřeva postavené ke zdi a ukládajícího před sebe na talíř prvotiny svého oběda, které dával obyčejně Spasiteli v osobě nějakého chudáka. Zelinová polévka, po ní kousek hovězího a soleného masa a k tomu dva pomeranče na občerstvení, bylo skromným sice, ale dostatečným obědem, který nás očekával. Příkrývka na stůl i ostatní nádoby byly v souladu s duchem umrtvování a chudoby, kterým se vyznačují důstojní mnichové. Bratr Filip kořenil svou rozmluvu jídla, která byla připravena jeho vlastní rukou. Bratru Filipovi, který jest v domě pro radost, obdivuje se celá krajina. Když se dověděl, že jsme Francouzi, požádal o dovolení, aby mohl s námi pohovořiti; když bylo přání jeho vyhověno, vyprávěl nám svoje příhody.

Jsa starým vojínem z doby císařské a byv raněn ve dvaceti bitvách, nedal se potěšiti od pádu svého císaře. Svět jej omrzl a on hledal pokoje a odpočinku ve službách jediného pána, kterého nemůže nikdo zbaviti trůnu, stav se

řeholníkem v kongregaci nejsvětějšího Vykupitele. V ruchu válečném nemohl se naučiti ani latině ani vědám bohoslovným; není tudíž ani kazatelem, ani zpovědníkem, ani spisovatelem, ale za to jest vzorným kuchařem. Jest ustavičně veselé mysli a při svém prostinkém zaměstnání zachoval si ráznost a jiné způsoby vojenské, které se velmi dobře shodují s černou kutnou a bílou zástěrou.

Po obědě prohlédli jsme si dům. Všimáli jsme si s uctivostí křížové chodby, koridorů a vnitřních dvorů, kterými se světec tak často procházel, až jsme přišli do prvního patra na *piano nobile*; zde jest pokoj slavného zakladatele.

Malé dvře z jednoduchého dřeva, jimiž se vchází na koridor, vedou do cely asi deset stop dlouhé a osm stop široké. Nemůžeme se ubrániti hlubokému dojmu náboženskému, vidíme-li tyto chladné a holé stěny, podlahu z holých cihel, trámový strop s nepatrnou sádrovou omítkou, která sotva ochrání před prachem, ono malé, špatně přiléhající okénko, před nímž veliký učitel sepsal většinu svých zbožných a učených knih — a onen oltář zřízený po jeho smrti, který svou chudobou pamatuje nás na sebezapírání, ve kterém se světec ustavičně cvičil.

Stěna opatřená skleněnými dveřmi dělí pracovnu od ložnice. Vstoupiv do tohoto druhého pokoje díval jsem se po nábytku. Malá postel, skládající se z jednoduché příkrývky a z matrace tenké jako prkno; lůžko samo jest ze dřeva, a spočívá na čtyrech nohách železných, asi 30 centimetrů vysokých; tři staré židle, pletené ze slámy; dvě staromódní, koží potažené pohovky, z nichž jedna byla na kolečkách a sloužila ku procházkám svatého starce po chodbách domovních; malý stůl, měděná lampa, svíce, která hořela u jeho smrtelného lůžka: toť nábytek novověkého učitele církevního, potomka slovné rodiny a proslaveného biskupa ze Svaté Agaty. Význačná to okolnost! Jediné katolické náboženství dovede tou měrou pohrdati věcmi stvořenými a hmotným blahobytem.

V tomto ctihodném pokoji, ve kterém se od smrti světce ničím nehýbalo, mluvili k nám Otcové nás provázející o posledních chvílích Alfonsových: „Náš blahoslavený Otec přál si vždycky umříti uprostřed svých milých synů. Jeho důvěra v Pannu Marii byla takovou, že nebyl v nejmenší pochybnosti, že pro něho vyprosí tuto útěchu: „Můj Bože!“

tak napsal ještě za svého živobyetí, „děkuji ti již předem za milost, kterou mi udělíš, že budu moci umřítí uprostřed svých drahých dětí, které tenkrát nebudou mít na péči leč mé věčné blaho a které mi budou ze všech sil svých přispívat, abych mohl šťastně umřítí.“

Naděje jeho nebyla sklamána; při první zprávě o jeho nemoci přichvátali bez otálení naši otcové a brašři ze všech našich klášterů; Alfons, jako druhý Jakub, počal umírat, obklopen jsa svou četnou rodinou, vroucně jí žehnaje; tento pokoj, ve kterém právě stojíme, a chodby, kterými jsme prošli, byly zavlaženy slzami.“

P. rektor a P. Buonapane stáli u hlav jeho postele, u nohou klečel P. Fiore. Jeden z nich podal mu obraz nej-světější Panny, podotýkaje, aby ji vzýval za šťastnou hodinku smrti. Při jménu Marie otevřel světec oči; vzal obraz upadnuv na to brzy na dlouhou chvíli ve sladké nadšení, které jej uvedlo do blažené věčnosti.

Nebylo pozorovati žádného vzrušení na jeho těle, ani trhání v údech, ani svírání prsou, ani bolestného vzdechu; tak tiše dokonal. Bylo to 1. srpna 1787 o jedenácti hodinách před polednem, kdy náš Otec ve věku 90 let, 10 měsíců a 5 dní, uprostřed svých dětí zesnul v náručí Hospodinově a blahoslavenné Panny Marie, ve chvíli, kdy zvonilo se „*Anděl Páně*.“

Otcové klášterní davše nám na památku naší návštěvy opravdovou podobiznu světcovu, obeznámili nás ještě s některými podrobnostmi týkajícími se jeho osoby, které jsou uveřejněny v *Pamětech* P. Tannoje. „Otec náš byl postavy prostřední; hlavu měl velikou, barvu obličeje zdravě červenou, čelo široké, oči modré vzevření příjemného, nos orličí, ústa malá a na nich vždy pohrával úsměv. Vous jeho byl hustý a vlasy černé, na krátko střihané, které si často stříhával sám. Byl krátkozraký a proto nosil brejle, které odkládal, když byl na kazatelně neb mluvil-li s osobami ženskými. Hlas jeho, který býval jasný a zvučný, neochábl nikdy, ať byl kostel sebe prostrannější a kázání sebe delší, a zůstal takovým až do jeho smrti. Postava jeho budila úctu, chování jeho bylo zároveň vážné, působné a libezné, tak že všechny tyto okolnosti činily jej milování hodným.“

Bylo již na čase, abychom se rozloučili s tímto posvátným příbytkem. Poklonivše se ještě jednou hluboce

před oltářem slavného učitele, políbili jsme se s dobrými klášterníky a odjeli jsme do Kávy. Toto městečko vystavěné v pestrém údolí *Monte Metelliano*, jest proslaveno svým klášterem Benediktinů, který patří mezi nejzajímavější kláštery v Evropě vůbec. Za domácích válek, které ve středověku pustošily Itálii, stal se samostan v Kávě pokladnou, do níž ukládali občané své listiny, šlechtické diplomy a úřední zápisy o majetnosti. Všeobecná účta, jejížto předmětem byli mnichové, tvořila hráz, kolem jejich příbytku, kterou žádný zbrojnoš ani šlechtic sebe výše postavený neodvážil se překročiti. Tato dvojí okolnost jest příčinou vědeckého bohatství, které jest nahromaděno v tomto klášteře. Jest zde uschováno asi 60.000 listin pergamenových; dále kodex zákonů lombardských, kterých ještě Muratori neznal, když uveřejnil svou sbírku. Jest ku podivu, že někteří z našich učenců se dosud neodebrali na místa tato, aby prozkoumali a vykořistili tato bohatá skladiště.

Soudě dle způsobu, jakým jsme byli přijati, mohou se učenci nadíti srdečného a nejochotnějšího přijetí se strany těchto mnichů. Za vedení kněze archiváře prohlédli jsme si knihovnu, která jest dle vyjádření Bonaldova obsáhlým hrobem hloubání lidského; jen že živi jsou s to vzkřísiti mrtvé a my jsme z nich některé z hrobu vyvolali. Když jsme poznali jejich činnost, zdravé úsudky, živou víru, prostosrdečnou mluvu, litovali jsme opravdově, že jsme s nimi nemohli pohovořiti, leč několik okamžiků; avšak čas nás poháněl, neboť museli jsme se ještě za dne vrátiti do Neapole. Než archivář nás zdržel, řka: „Podívejte se ještě na tuto bibli z osmého století.“ Na to otevřev s patrným úmyslem evangelium sv. Jana, doložil: „Jsou-li ve Francii sociniáni, račte jim říci, že jste četli a viděli vlastníma očima pověstné místo: „*Tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum et Spiritus Sanctus, et hi tres unum sunt*;“ „Tři jsou, kteří svědectví vydávají na nebi, Otec, Slovo a Duch svatý.“ Seznáte alespoň, že neprávem zavrhují tajemství o nejsvětější Trojici, poněvadž nečetli toto místo v žádném starém rukopisu.“

Náš švarný postilion se činil, neboť, když slunce zapadalo, byli jsme již na nábreží neapolském. Záliv vazurovém blankytu, osvětlený poslední denní, posetý budovami rozličných barev a hemžící se lehkými loďkami, po-

skytoval velkolepý a oživený pohled; nábreží skytalo nám jinou podívanou. Četné zástupy lidu procházely se po širokých chodnících, kavárny byly obklíčeny hosty, kteří popíjeli, četli a spolu hovořili za malými stoliky vystavenými na ulici. Uprostřed tohoto mořským vlnám podobného davu viděli jsme mezi domy pod širým nebem kazatele, kteří stáli na Palku (Palco), zvláštním to vyvýšeném stupni, který se skládal z jednotlivých prken. V ruce drželi veliký kříž a ohnivě hlásali slovo, které vykoupilo chudé a ponížené. Na kázání bylo plno lidu, a co bylo ještě chvály hodnějšího, že mezi posluchači, kteří všickni stáli s hlavami obnaženými, zavládalo ticho, pozornost a uctivost. Ani hlomoz rachotících vozů, ani křik dítek, které na blízku si hrály, ani mluvení kolemjdoucích, kteří sem a tam se vlnili, nic nedovedlo vyrušiti posluchačstvo, které takofka viselo na rtech kazatelových.

Ještě téhož večera setkal jsem se s jedním z těchto kazatelů a vyslovil jsem mu své udivení nad tímto zvláštním divadlem, o němž jsem již slýchal nejednou mluvit, které jsem však ponejprve viděl.

„Neobáváte se,“ pravil jsem mu, „že uvádíte způsobem tímto slovo Boží v posměch a naše vznešené pravdy v nevážnost? Jakého úspěchu lze se vám nadíti z rozprav konaných na takových místech, podobným posluchačům a za takových okolností?“ — Vy nejste první, kterému podobné myšlenky na mysl připadají. Cizinci hanívají rádi, co se neshoduje s obyčejí jejich domoviny; a o francouzských cestovatelích obzvláště převládá mínění, že nejen lehkomyšlně, ale i zlomyslně posuzují. Co pak se týče oné nevážnosti, které vy se obáváte, mohl jste se sám přesvědčiti, že tomu tak není. Často jsem konal tentýž úřad jako naši Otcové, a kdybych byl kdy sebe menší známku pohrdavosti neb výsměchu postřehl, řekl bych vám to bez obalu. Úcta k náboženství není u nás planým slovem: bude-li tak na dále, o tom ze závažných příčin pochybuji; avšak dosud můžeme zachovávatí staré zvyky, a nemusíme se obávati zlořádů, na něž poukazujete.

Tázal jste se mne též, jakéhožto úspěchu můžeme se nadíti z kázání pod širým nebem? To není naší starostí; máme naporučeno, abychom kázali, a my kážeme. Jako naši rybáři v zálivu mořském, tak rybáři evangeličtí házejí

své síť na zdař Bůh; někdy je vytáhnou prázdné, jindy jsou v nich pořádné ryby; duch Boží vane, kudy a kam chce.

Mnohý člověk, který pro tu či onu příčinu nepřijde na kázání do kostela, zastaví se na poslechnutí před našimi palky; naslouchá, dobrá myšlénka zapadne mu do srdce, časem se ujme a nese ovoce; mluvím tak ze zkušenosti. Tato zkušenost jest také odůvodněna; neboť naši největší svěřci v Římě a v Neapoli vybízeli k tomuto prostonárodnímu způsobu kázání a sami je pěstovali. Zmíním se vám pouze o sv. Alfonsu, jehož hrob jste dnes navštívili. Ve šlépějích podobných vzorů kráčíme s důvěrou a sebevědomím. Vyřiďte to od nás laskavě některým vašim krajanům.“ Slibil jsem to šlechtnému otcí, a po té jsme se rozešli.

1. března.

Ischia. — Procida. — Sicilské nešpory. — Azurová jeskyně — Kapri. — Vzpomínky na Tíbera. — Monte Solaro. — Upomínky na Francouze. — Salerno. — Hrob sv. Matouše a sv. Řehoře VII. — Amalfi. — Katedrála. — Dějepisné upomínky. — Atrani. — Brány sv. Vykupitele. — Sorrento. — Tasso. — Quisisana. — Kastelamare. — P. Maria v Pozzanu. — Obchodní loď. — Zbožný obyčej.

V Neapoli jsou parníky, které objíždějí každodenně celý záliv. Několikrát ve své plavbě ustávají, aby cestujícím ponechali volného času prohlédnouti si znamenitější místa na pobřeží. Casně z rána vstoupili jsme na úhledný koráb, který měl výmínečně přeplouti dvojité záliv neapolský a sorentský. Vyjeli jsme za radostného provolávání četné a skvělé společnosti. Abych se ustavičně neopakoval, nebudu mluvit o okouzlujícím divadle, kterým se kochaly oči naše po celou tuto rozkošnou plavbu.

Když jsme se oetli na širém moři, pozdravili jsme po straně *Ischii* a *Procidu*, z pola řecké z pola římské ostrovy, které se vynořují na západním výběžku mysu Mysénského. První má 20.000 obyvatel. Výborné vody léčivé vábí tam veliký počet nemocných, a milovník krásných krajin navštěvuje jej, aby se pokochal divadlem na pestrá údolí, bujnou zeleň a na strmou horu Epomejskou. S vrcholu této sopečné

je hly jest přý rozhled, který v ničem si nezádá s rozhledem s výšin hory Tenerifu. Ischia, kterou Virgil a Homér nazývají *Inarim*, Plinius a Strabo *Pythekusa*, připomíná katolickému poutniku také zázračný příchod svaté Restituty, která byla na pobřeží toto uvedena mocnou rukou Boha mučeniků.

Nad Procidou vzuáší se krvavý stín, při jehož pohledu francouzský poutník hrůzou se zachvívá. Uprostřed ostrova strmí rozpadlé zbytky vysokých pochmurných hradeb. Tyto dlouholeté zříceniny jsou dnes obyčejným shromaždištěm lovců, avšak kdysi byly strašným hradem ukrutného Jana Procidy, který byl hlavním původcem pověstného povraždění našich krajanů, známého pod jménem *Sicilských nešpor*. Požívaje důvěry králů Neapolských, přišel Jan Procida do nemilosti Karla Angedavského, i přísahal, že se mu pomstí. Jsa dovedným lékařem využítkoval svých lékařských styků ku zosnování hrozného spiknutí, které mělo za účel vyhladiti všechny Francouze, tehdejší pány na Sicilii. Aby žádná oběť nevyvázla, dávali spiklenci všem osobám na potkání vyslovati slůvko *čičerone*, jehožto obtížná výslovnost prozrazovala cizince, který pak byl na místě usmrčen. Krveprolití, které započalo v Palermě na neděli velikonoční v čas nešpor, bylo tak úplné, že učinilo konec panství francouzskému; stalo se tak r. 1284. Ostrov Procida má toliko 12000 obyvatel, neméně však též něčím vyniká, a sice dovedností svých námořníků a pěstováním krásných bažantů.

Mezi tím, co jsme upírali oči na tyto dvě mořské oásy, uháněl náš parník prudkou rychlostí, až se zastavil u *Azurové jeskyně*. Nízký ůlun odrazil od břehu a vzal cestující, kteří toužili prohlédnouti si tento podzemní a neobyčejný zjev. Za přispění západního větru ootli jsme se brzy u otvoru jeskyně. Pod vysokou klenbou, s níž visí na tisíce úhledných krápníků, jest jezero, mající na třicet metrů v objemu a na čtyři metry hloubi. Voda, skály, písek, mušle a všecko ostatní jest barvy jasně modré, voda pak sama jest tak průhledná, že se nám zdá, jako bychom rukou mohli sbíratí mušle, které se v různých formách odrážejí na dně jezera; takovým jest tento prazvláštní zjev, kterému se oko obdivuje a který věda snaží se objasniti příčinami, jejichž pouhý výklad by mne vedl příliš daleko.

Po Azurové jeskyni vzbudil naši pozornost ostrov

Kapri. Pocit strachu a útrpnosti se nás zmocňuje, vstupujeme-li ponejprv na proslavenou Kapreu; pochmurná podoba Tiberiova pronásleduje nás na všech místech. Na vrcholn malé hory viděti jest dosti zachovalé zříceniny paláce tohoto panovníka. Mosaiky, nádherné okrasy a nádhernolázně hlásají nám nedokonale o pustém životě tohoto pána světa; výmluvnější jest osamělá skála, na níž stála jako přikutá císařská tvrz, obviňující po všechny věky syna Liviina šeredné nedůvěry a sprosté ukrutnosti. Abychom všecko řekli jedním slovem: rozmařilý a nepřístupný ostrov Kaprea měl býti příbytkem Tiberiovým.

Dějiny postaraly se o to, aby ospravedlnily toto tvrzení. Vzpomněl jsem si na místo u Suetonia Tacita, kde se vypravuje, že Tiberius z rozmrzelosti nad ohledy lidskými opustil na vždy Řím. Veřejně dal rozhlásiti zákaz, aby se nikdo neodvážil rušiti jeho pokoje. Obklíčen jsa vojáky, kteří jej bránili veškerého styku s lidem, probíhal císař dlouho odlehlá místa v Kampanii; avšak nikde nenalezl pro sebe dostatečné samoty. Lidé i města se mu zhnusili, proto opustil pevninu a odešel na ostrov Kapreu; však také žádné jiné místo se pro něho lépe nehodilo.

Kaprea, jsouc obklíčena úskalím, jest přístupna pouze na jediném místě, tak že nikdo nemůže na ostrov připlouti, aby nebyl viděn; ostatně jest na ní obývání rozkošné. Oproti větrům severním jest chráněna a za léta bývá osvěžována vonným větříkem západním. S ostrova jest dobře viděti na záliv Neapolský, a cestující svorně prohlašují rozhled s hory *Solaro* za nejkrásnější v celé Italii. Tiberius dal zde vystavěti dvanáct velkolepých paláců, které se staly dvanácti pařeníšti neuvěřitelných rozmařilostí, a odkud po jedenáctelst vysílány byly na všechny strany ortely kladby a rozsudky k smrti *).

Divoký císař si zde tedy liboval, neboť odloučen jsa od ostatního světa mohl se nenuceně oddati svým neřestným náklonnostem. To jest dle dějepisu hlavní pohnutkou, proč se zdržoval na ostrově Kapri. Mimo jiné důkazy uvádí Sueton dobrodružství nešťastného rybáře, které nám na mysl připadlo. Tento statečný muž vylovil krásnou parmu, a první jeho myšlenkou bylo, nabídnouti ji císaři, přelezl strmé a

*) Plin. lib. III. VI.

srázné skály a z nenadáni se objevil před Tiberiem. Rozzuřen a polekán jsa, dal panovník nešťastného rybáře chytiti, a rozkázal mu rybou obličeji tříti. Mezi tím, co byl vykonáván tento tyranský rozkaz, pokládal se rybář ještě za šťastna, že nepřinesl s sebou velikého raka, kterého byl i s parmou chytil; barbarský císař uslyšev to, použil výroku ku zvýšení bolesti. Poslal totiž hned vyhledat raka a dal jím rybáři rozdrápati obličej do krve.

Dle nezměnitelného úradku Prozřetelnosti Božské měl býti ostrov Kapri, tolika zločiny potřísněný, očištěn; a to se stalo dávnou přítomností mnichů a značnou částí ostatků proslavené panny a mučenice sv. Agaty. Ještě jiná upomínka staví se před oči cestovatele francouzského. Kapri připomíná mu jeden z nejslavnějších činů válečných našich krajanů. Spěchaje od vítězství k vítězství dosedl Murat na trůn Neapolský; celá země jej poslouchala až na nedobytné Kapri. Murat vyslal generala Lamarka, aby stékl tuto tvrz. Lamark odebral se tam se šestnácti tisíci vybraných mužů, vykonav div statečnosti přinutil obležené ke kapitulaci. Neapolský ministr Salicetti psal při této příležitosti z ostrova Kapri: „Nalezl jsem zde Francouze, ale to nemohu pochopti, jak se sem dostali.“ Povšimnutí však zasluhuje, že týž obránce tohoto nového Gibraltaru byl pozdějším žalářníkem na ostrově sv. Heleny; byl to lord Sir Hudson Lowe!

Se sdvojnásobnou rychlostí pluli jsme kolem mysu *Kampanela* a za několik hodin byli jsme na pobřeží Salernském. Město toto mající asi 20.000 duší shlíží půvabně se strání horských a vévodí zálivu stejného jména. Jeho nepravidelné, úzké, dešticemi z Vesuvu dlážděné ulice a jeho budovy se strakatými stěnami poukazují na moderní město neveliké důležitosti; a přece jest to starodávné Salernum, dcera Řeků, otrokyně Římanů, Lombardů, Normanů a město učené, jehož lékařské školy známy jsou po celém světě. Avšak čas a lidé, nad čas hrozivější, zkomolili a změnili starodávnou jeho podobu. Universita jest dosavad, avšak již nevydává svého bývalého lesku a ušlechtilé aforismy školy salernské přetvořeny jsou ve hrubosměšné verše. *).

*) Tyto jádrné výplody básnické psány byly latinsky na začátku dvacátého století od Jana Milánského ku počtě normanského vévody Nor-

Katedrála původně gotická jest naprosto rázu moderního, jakého jí dodaly ozdoby a okrasy umělce *San Felice*.

Ze slavných dob Salernu ještě zbývá jen chloubá, že chová mezi svými zdmi tělo sv. apoštola Matouše a papeže Řehoře VII. Ostatky sv. Matouše byly přineseny ze země Partů, kde evangelický rybář rozkládal své síť a dokončil svou životní pouť, a uloženy byly v Salerně r. 1080. Věrohodné podání a zjištění pravosti tohoto drahocenného pokladu stalo se přičiněním biskupa Alfana.

Prelát tento psal v té příčině výmluvný list papeži Řehoři VII., který snahou Baroniovou byl nám dochován i s odpovědí nejvyššího velekněze, Opíraje se o toto dvoje svědectví, které jest stvrzeno jak stálou tradicí, tak skvělými zázraky, padá katolický cestovatel na svou tvář před náhrobkem svatého apoštola a zvedá se toliko, aby se v duši své rozplýval před hrobem rovněž proslaveným.

V témže kostele jest mausoleum papeže sv. Řehoře VII. Mramorová socha představuje slovutného papeže stojícího v plné síle a velebnosti; zdá se nám, jako bychom viděli středověkého Mojžíše, an hají lid israelský proti ctižádostivým nástrahám severních faraonů. Jeho životopisec protestant zbavuje nás povinnosti, abychom odpovídali na hanebné útoky proti osobě sv. papeže, který po dvanáctileté době ustavičného boje zjednal církvi svobodu a zachránil společnost lidskou. Se zálibou hledíme na oba dva muže vedle sebe odpočívající, na sv. Matouše, který káže evangelium zemřel jako mučelník, a na sv. Řehoře, který umřel ve vyhnanství, poněvadž podpíral otřesenou budovu církve svaté:*) stejný boj bojovali, stejné cti došli.

Četné sloupky ze starodávné zeleně a jiných drahocenných mramorů pocházející z chrámů města *Poestum* zdobí katedrálu a hlásají dosud vítězství sv. Matouše nad pohanstvím, kdežto nesmrtelné vítězství sv. Řehoře VII. nad utlačovateli církve připomíná nám současný nápis. Nad starožitnou vypuklinou, sloužící za okrasu na náhrobku kardinála

berta. Tato báseň, z níž zbývá jen třetina, byla přeměněna na vehrubosměšné verše od L. Martina r. 1653.

*) *Dilexi justitiam et odivi iniquitatem, propter ea morior in exilio* „Miloval jsem spravedlnost a nenáviděl nepravost; a proto umírám ve vyhnanství.“ To byla poslední slova tohoto velikého papeže.

Karaty, který byl přítelem a obdivovatelem mocného papeže, čteme tato slova narážející na sochu Řehoře VII., o které jsme se již zmínili: „*Hic mortuus jacere delegit vivus, ubi Gregorius septimus, Pontifex maximus, libertatis eiusdem (ecclesiasticae) vigil assiduus excubat adhuc, licet cubet; „za živa přál si býti pochován zde, kde nejvyšší pastýř a horlivý zastávce svobody církevní Řehoř VII. dosud nad církví bdí, ačkoliv již v hrobě odpočívá.*“

Opustili jsme Salerno, abychom se vydali do Amalfi. Tyto středověké Athény, které pro svůj rozsáhlý obchod soupeřily s Benátkami, jsou nyní toliko malebnou vesnicí. Při vzpomínce na tolik zašlé slávy máme sotva tolik času, abychom se mohli podívat na uchvacující krásu krajiny, myrtovým a olivovým hájům, jeskyním a oblíbeným příbytkům, kolem nichž vine se plazící réva a zlaté větve oranžové. Katedrála vystavěná na místě bývalého chrámu pohanského, jest jedinou stopou moci a slávy starodávného Amalfi. Viděli jsme tam dva krásné sloupy z červené žuly, dva náhrobní kameny, vypuklinu původu řeckého a starožitnou nádobu porfýrovou, které se nyní užívá za křtitelnici.

Avšak jeden jediný poklad má větší cenu, než všechno ostatní bohatství umělecké; v nádherném hrobě odpočívá tělo sv. apoštola Ondřeje. Když Francouzové dobyli Cařihradu, přivezl je kardinál Petr z Kapuy do Itálie a uložil je do katedrály v Amalfi. Jako kosti proroka Elizea mají i kosti apoštolovy zázračnou moc, která léčí neduživé, a vydávají hlas, který opakuje nesmrtelná slova mučnickova, když spatřil svůj kříž: „Pozdraven buď, drahocenný kříži, kříži ode dávna žádaný. Přijmi mne do svého náručí a představ mne svému Spasiteli.“

Ačkoliv jest Amalfi již pouhým stínem toho, čím bývalo v minulosti, přece vábí k sobě cestovatele svými vznesenými vzpomínkami a známo jest celému světu svým pověstným vynálezem. Roku 1020 založili jeho bohatí plavcové v Jerusalemě nemocnici, v níž vzal původ svůj na vždy proslavený řád rytířů maltézských. Jiný plavec z Amalfi Flavio Gioia vynalezl tři století později magnetickou střelku. Jak podivuhodný jest důvtip lidský! Jehlice z magnetu stala se klíčem, kterým otvíráme vesmír, a něco málo páry sbližuje největší vzdálenosti!

Aby potomci věděli, že kompas pochází od poddaného krále neapolského, který byl větví královského rodu francouzského, označil Gioia sever lilii. Obyčej tento nápodobí dosud všickni národové, kteří na štěstí pro nás zapoměli na jeho původ! Amalfi, vynálezem střelky zvěčňené, může pokojně spát v krvavém hrobě, který mu vykopali Pisánští. Nicméně vzpomínají potomci na Amalfi ještě pro jinou příčinu; v jeho doutnajících troskách [nalezeny byly Pandekty Justinianovy, které byvše zachráněny od záhuby, daly šťastný popud ku studiu práva římského.

V malé vzdálenosti od Amalfi zběžně jsme prošli malou vesnicí Atrani, rodištěm to Masanielovým; bylo nám toliko možno podívat se na vypukliny na bronzových dvéřích kostela *San Salvatore*. Tyto nejstarší dvěře z bronzu ulity byly r. 1087; poněvadž jsme neměli tolik času, abychom je studovali jako umělci, zkoumali jsme je jako křesťané. Z nápisu jsme se dověděli, že byly zhotoveny od Pantaleona na *vykoupení jeho duše* (pro mercede animae suae).

S největší rychlostí vyjel náš parník od mysu Kampanela a připlul k Sorrentu; pozdravili jsme jeho rozkošnou polohu, jakož i zříceniny jeho chrámů, zasvěcených Neptunovi a Dianě, rybník Antonia Pia a dům nebo spíše místo příbytku, v němž se narodil Tasso. Brzy ukázala se Quisisana (po česku, zde se léčí), skvostná to residence krále neapolského, světoznámá svým čerstvým vzduchem a zdravým podnebím, potom Kastelamare, které jest vystavěno na místě třetí oběti Vesuvu Stabii se svými léčivými vodami, se svými továrnami a rozkošnými vilami, kterými jsou pokryta stinná úbočí blízkých hor; konečně proslavený pahorek Pozzano, kde má zázračný obraz Mariin za podstavce oltář Dianin.

Když jsme se již blížili k zálivu neapolskému, přijížděla nám naproti veliká loď s četnou společností. Pokřikování a chování lodníků i cestujících, v pravdě neapolské, upoutalo naši pozornost. Námořník, kterého jsme viděli mezi zástupem procházeti s pokladničkou plameny pomalovanou, byl předmětem naší zvědavosti. Otázal jsem se, kdo jest to a co to dělá; a dostalo se mi od kapitána odpovědi: „Tato loď jest loď obchodní plavící se z Neapole do Sorrenta. Na palubu přijímá obyčejně několik cestujících do tohoto posledního města, odkud se vrací obtížená nákladem pome-

rančů. Námořník, na něhož se mne tážete, koná mezi cestujícími sbírku na mše svaté za duše v očištění. Jest to starodávňý obyčej, který se z dětinné lásky k zemřelým svědomitě zachovává a jest mezi zdejšími obyvatelstven velmi oblíben.“ To bylo poslední zajímavé divadlo, které jsme zakusili v zátoce neapolské. Asi za půl hodiny byli jsme v hotelu *Speranzella*.

2. března

Odjeze z Neapole. — Úvahy o lidu neapolském. — Kapua. — Anekdota. — Kalvi. — Ponte-Storto.

Dnes byl den odjezdu a tudíž den loučení. Dali jsme „s Bohem“ některým z našich spolupoutníků, které jsme měli opustiti na dlouho! . . . na vždy! . . . Dali jsme s Bohem celé Neapoli! S Bohem! Slovo toto slyšíme každodenně na cestách, slovo plné zádumčivosti, které bezděky nám připomíná, že člověk jest na této pozemské pouti jen bytostí jednoho dne, před níž všechno mizí jako stín, a která sama brzy zaniká, zanechávajíc po sobě jen několik matných stop. Stáli jsme již na nábreží *Chiaja*, čekajíc na jednoho opozděného cestujícího. Lazzaroni, kteří nás při našem příchodu první pozdravili, byli při našem odjezdu posledními.

Vycházeli z města po skupinách a ubírali se k zálivu na tržiště a vůbec na všechna místa, kde mohli provozovati svůj průmysl. Jeden z nich, muž mladý, nenucených a velmi živých způsobů přistoupil ke dvírkám našeho povozu, pozdravil uctivě naše Excellence a přál nám tisíckrát příjemnou cestu a šťastný návrat k našim otcům, matkám, bratřím, sestrám a dělům až do třetího a čtvrtého pokolení. A co žádal za to všechno? Nic než jednoduchou *botigliu*. Mimo to vyjadřoval svou prosbu ne tak slovy jako spíše posuňky tak poetickými, které stály za mnohem více, než za nepatrný předmět jeho prosby. Obdarovali jsme jej od srdce rádi, ano řeknu raději s pocitem vděčnosti.

Pohnula nás k tomu i následující příčina. Při odjezdu z Říma bylo nám praveno, že nevyjedeme z Neapole, aby-
chom nebyli okradeni. Po takových řečech domníval jsem

se, že nelze jíti ulicemi neapolskými a při tom nestýkati se se šibaly rozličného druhu, a že, nechceme-li kapesník svůj každého dne ztratiti, třeba jest jej do kapsy přisíti. Ačkoli jsme se o podobných názorech dočetli i v některých průvodcích po Neapoli, přece se nám zdály aspoň méně pravdě podobny. Moji mladí přátelé vsadili se mezi sebou, tvrdíce, že Lazzaroni jsou poctivci; sázka pozůstávala ve dvou láhvích šampaňského, které chtěli zaplatiti a vypiti v Římě, vrátíme-li se tam bez újmy na našem majetku. A h'e, sázka byla vyhrána. Prošli jsme všechny čtvrtě města Neapole; neschovávali jsme ani nepřišívali svých kapesníků, a když jsme při odjezdu pořádali svá zavazadla, nic nám nescházelo; seděli jsme hezky v teple a pohodlně v cestovním voze, a neřihodilo se nám žádné neštěstí. Kterak jsme neměli rádi přijati Lazzaroni a nedati jim na láhev sladounkého vína, když jejich poctivost vynesla nám na dvě láhve šampaňského?

Mezi tím, co jsme stáli u zábradlí, abychom učinili zadost policejním požadavkům, zkoumal jsem lazzarony, kteří se kupili kolem našeho povozu. Jako opravdoví synové Etrusků a Řeků, kteří přišli na toto pobřeží před 2500 lety, zachovali po většině až dosud kroj, zvyky i obyčeje svých předků. Kdož by to řekl, že ještě podnes nosí frýgickou čapku, kterou nosí naši klasičtí demagogové z r. 93.? Tato čapka z červené vlny má podobu kůželovitou a visí třapcem buď do předu, buď na zad neb přes uši, dle časové mody, neb chvilkové nálady. Byl by slepým, kdo by v tom neviděl nepopíratelný důkaz stálosti a houževnatosti zvyků lidových. Neapol uvedla mi z nich ještě mnohé na paměť. Známo jest, že Římané dláždili silnice širokými dešticemi, že zdobili freskami a jinými malbami všechny části svého obydlí. Město Pompeji jest nevývratným pomníkem této dvojí opravdové skutečnosti. A ejhle, až dosud vidíme, že ulice v Neapoli a silnice sem vedoucí jsou dlážděny tímže způsobem a rozličné strakatiny nahrazují v nejhudších příbytcích starodávné fresky.

Živost řeči Kampananů, podoba kupeckých krámů, způsob života a osvěty, a smím-li to říci, bažení po rozkoších, ba někdy i po krvi, jsou toho samá svědectví, kterých si všimne zkušené oko pozorovatelovo.

Pozorujeme-li tuto podivuhodnou věrnost, nemůžeme

se zdržeti, abychom neřekli sami sobě: Přidržíže-li se člověk tak pevně zcela všedních obyčejů, které časem, zkušeností a větší vzdělaností podléhají ustavičným změnám, s jakou rázností měl by se přidržovati od osmnácti set let obyčejů mravních, které jsou ve shodě s jeho tužbami, utvrzeny výchovou a posvěceny samým náboženstvím? Přemýšlíme-li hlouběji o povaze tohoto národa, uvážíme-li podnebí a velkolepost krajiny, kterou obývá, seznáme nepoměrnou velikost zázraku obrácení jeho na křesťanství. Tato velikost zázraku stoupá do nekonečna, řekneme-li: A přece křesťanství změnilo zvyky, víru, zákony a obyčeje nejen obyvatelů města Neapole, nýbrž všech národů!

Měli jsme kočího morousa, který jel, jak se mu zachtělo, tak že jsme přijeli do Kapuy až v jedenáct hodin. Staré a sedřené koně nechtěli táhnouti. Kdybychom byli jeli dále s podobným povozem, byli bychom se vydali v šanc rozličným nepříjemnostem, a snad byli přinuceni přenocovati někde pod širým nebem. Naše obavy byly tím oprávněnější, poněvadž jsme se měli vraceti do Říma cestou obtížnou a pustou přes Abruzzo a horu Kasino. Na poštovní stanici požádali jsme vozku, aby nám dal nové koně, neb aspoň přibral jednoho koně na přípřež, jak bylo ujednáno. On však nás zkrátka odbyl; stěžovali jsme si u přednosty, který si dal ihned zavolati našeho vozotaje. Po výsledku z obou stran příkl nám soudce právo a zakončil svůj rozsudek těmito slovy: „Tito pánové jsou kněží a zaslужují proto vši důvěry, ale ty jsi ničema.“ Na to odpověděl vozká: „Jsou-li oni kněží, já jsem zase křesťan;“ „*Se sono sacerdoti, sono cristiano, io.*“ — Ty *Birbante*, odsekl mu soudce, mlč a dělej, co ti poručím. — Dostali jsme na cestu o jednoho koně více.

Dvě míle za Kapuou dělí se cesta na dvě strany. Jedna odbočka se táhne k Římu přes Malu a Teracinu; ubírali jsme se po ní, jdouce do Neapole. Druhá, která se zatáčí na pravo, vede do Akvily přes Isarnii a Venafró. Na místě, kde se protínají, jest mezi zříceninami nezdravá a nečistá dědina: to jest vše, co zbývá zěstarodávného a proslaveného Kalvi, jehož víno Horácem opěvované vyrovňalo se Falernskému. Nová cesta, kterou jsme se dali, táhne se ustavičně rovinami vroubenými v pravo řetězem hor dobře obdělanych, avšak příliš skrovný počet obydlí lidských činí

tato místa smutnými a vzbuzuje v nás téměř strach a hrůzu. Byla již noc, když jsme dorazili k hospodě, nazvané tuším *Ponte Storto*. Jsou-li zprávy cestovatelů z východních krajín hodnověrný, tu můžeme si lichotiti, že jsme viděli pravý karavanserail. Byl to dům vedle cesty úplně o samotě, čtverhranný dvůr podobný chodbě klášterní, odmyslíme-li si půvabnost sloupováří; tak zvaná *lokanda* otevřená na všechny čtyři strany, obydlená čas od času rozličnými druhy lidí i čtvernožců, oslů, koňů, volů, bývolů a mezků, nescházel leč dromedář. Nalezli jsme zde až sto padesát rekrutů. Jedni seděli vedle sebe okolo velikého krbu, mlčeli a byli smutní; ubozí mladoši, vzpomínali si as na své maměnky. Druzí sedíce za dlouhými stoly, vypravovali si o své domovině, připíjeli si hlučně na zdraví a naslouchali starému strážmistrovi, který napořád měl co vykládati.

Mezi našimi spolucestujícími byl mladý malíř škotský. Podívaná na tento výjev slabě osvětlený plameny uhasínajícíhn krbu zdála se mu býti důstojnou jeho štětce; jest v pravdě i v Itálii nesnadno nalézt pro malíře obrazu pestřejšího. O večeri, která nám byla předložena, řeknu jen, že jsme ji téměř ani nemohli okusiti. Zásoby byly od našich četných předchůdců vyčerpány, a ačkoli naše hostitelka byla výtečnou hospodyní, přece se nás týkalo pořekadlo. „*Tarde venientibus ossa*; pro opozděnce kosti jsou dobré.“ Totéž jest nám říci o spánku, který byl po celou noc přerušován stálým hlomozem vozů, křikem mezkářů, kteří přijížděli, zpěvem a hulákáním rekrutů, jakož i otrásáním, které bylo pocítovati ve všech částech budovy až do božího rána; cestující nemá vždycky na různých ustláno!

3. března.

San Germano. — Zříceniny. — Monte Kasino. — Kostel. Knihovna. — Vzpomínka. — Anekdota. — Hotel dell' Amalfi.

Před svítáním byli jsme na cestě do San-Germana a k Monte Kasinu. Krajina byla taková jako včera; toliko údolí se užilo a místy bylo viděti malé vesničky či spíše skupiny bílých domků, visících na stráních horských jako

hnízda vlaštovčí na začernalých zdech starého hradu. Počasí bylo překrásné a tak mírné, že nevinný skřivánek nad našimi hlavami opěvoval příchod jara. Jaký to rozdíl mezi jeho lahodnými zvuky a divokým skřekem a strašným lomozem, který tolikráte svou ozvěnou otrásal osamělým údolím! Tudy kráčeli za sebou jako vítězové i jako přemožení Samnité, Římané, Lombardové, Saracéni a Normani; a půda pokrytá zříceninami poukazuje na ničivého ducha, kterým byli oživeni.

San Germano, které se v údolí před očima našima vynořilo, podává nám o tom první důkaz. Toto úhledné městečko, vystavěné r. 866. od montekasinského opata Bertara stojí na zříceninách starého Kasina. Důležité město Samnitů, kterého dobyli Římané, stalo se později kořistí Barbarů. Z bývalého lesku zbývají nyní pouhé vzpomínky, několik žulových sloupů v kostele sv. Germana a špatně zachovalý amfiteátr. Ummida Kvadratila dala jej zbudovati svým nákladem a darovala jej obyvatelům. Několik století později byla by snad tato žena vynaložila svůj majetek na vystavění nemocnic: ejhle, takový má na člověka vliv nauka náboženská! Ať jest tomu jakkoli, v klášteře montekasinském zachován jest dosud nápis, který nás upomíná na založení této krvavé budovy.

Zní takto v překladu: „Ummida Kvadratila dala Kasinánům za své peníze zbudovati chrám a amfiteátr.“

Po chrámu polanském, na nějž tento nápis poukazuje, není ani stopy.

Po snídání sestoupili jsme do hostinského dvora, kde na nás již čekali krotcí soumaři, kteří nás měli zanést do kláštera, spočívajícího na samém vrcholku hory: soumary těmito byli s laskavým dovolením osli. Jen ať se nikdo oslům nevysmívá; osel zaslouhuje úcty od lidumilů, turistů i uměleckých zvědavců. Jestliť koněm chudých, a téměř vždycky nevyhnutelným nosičem poutníků na hory: milý čtenář snad sám někdy pozná, že jeho skromné služby vyrovnají se i službám běhounů na poušti.

Naše karavana skládala se z Evropanů a Amerikánů; dva světy spojily se ku pouti do starodávné svatyně věd a osvěty. Klášter montekasinský, díváme-li se naň z dola, má vzhled středověké pevnosti. Jeho široké klenby, vysoké hradby a celé pevnostní zařízení, jest zcela oprávněno, u-

vážíme-li okolnosti, které provázely jeho založení a události, které se sběhly na těchto místech během prvních století.

K této hoře, jejíž štihlý vrchol vévodí všem horám po okolí, ubíral se r. 529. mladý ještě muž, jmenoval se Benedikt. V dlouhém, černém oděvu, s holí v ruce, přicházel sám a pěšky z pustiny Subiako. Avšak kam jde? on to snad sám neví.

Vše, co ví, jest, že - jako onen pověstný dobyvatel ubírá se tam, kam Bůh mu povelí, *quo Deus impulerit*. A v pravdě Bůh vede jej za ruku, neboť má před sebou veliký, Bohem samým svěřený úkol. V době, kdy pocházel o samotě hlubokými údolními apeninskými, bylo slyšeti z jedné strany děsné zprávy o císařství římském, které se s praskotem bořilo pod neustálými nárazy barbarů, z druhé strany pak divoký skřek nových hord, které se hrnuly ze zadní Asie, aby se rozdělily o krvavé trosky nesmírného kolosu: zkáza kráčela jim v patách, a všude, kudy se braly, nastupovalo děsné mlčení zřícenin.

Této všeobecné zkázy však chtěl Bůh uchrániti vědy a osvětu, tyto drahocenné záruky nového světa.

Pokorný poutník dostal rozkaz, aby je pojal do záhybů svého drsného hávu, a tam aby je uschoval, jako druhdy Israel, ubíraje se do zajetí babylonského, ukryl do země jiskru posvátného ohně.

Benedikt hledal ochranný útulek pro svůj dvojnásobný poklad. Přišedšímu na úpatí této hory dostalo se pokynu s nebe, aby se zastavil. I vystoupil na vrchol, dal zbořiti chrám Apolinův a nahradil jej svatostánkem zasvěceným pravému Bohu a skromným příbytkem pro své věrné sluhy. Krásná freska v kostele připomíná až do dneška tuto památnou událost.

Monte Kasino stalo se brzy útlukem vědy a její rodné sestry osvěty, jakož i jejich společné matěře, náboženství. Italie, Anglie a Německo byly napořád osvěcovány misijnáři, kteří sestupovali s této proslavené hory. Kterak neměli jsme býti dojatí šťastnou shodou okolností, která téhož dne a v touže hodinu na tuto vysokou horu k bývalému ohnišku osvěty přiváděla tři Francouze, jednoho Němce, dva Angličany a jednoho Amerikána?

Na stráni hory stojí kaple postavená ke cti sv. Školastiky, bliženko sv. Benedikta, a kaple druhá zasvěcená sv.

Maurovi, jednomu z prvních a nejslavnějších synů velectihodného patriarchy. Dříve než jsme vstoupili do klášterního konventu, zastavili jsme se v budově pohostinné; budova tato jest prostranná a dobře spořádaná; cizinci bývají zde přijímáni zdarma a s onou srdečností, s jakou se shledáváme v prvotných stoletích svaté víry.

Dlouhá a temná jeskyně utvořená ze samých křemenů slouží za vchod do samostanu. Dvůr, schody v první předsíni, imposantní průčelí basiliky vystavěné na samém vrcholku hory a v divoké pustině hor Apeninských, mají do sebe cosi slavnostního a vzbuzují mocný dojem.

Po levé i po pravé straně předsíně objevují se obrovské sochy sv. Benedikta, jeho sestry sv. Školastiky a jejich matky, sv. Abundancie. Před očima této rodiny křesťanských hrdin dojdeme po nádherných schodech ku velkým branám kostelním; tyto brány z bronzu ozdobeny jsou vypuklinami výtečně provedenými.

Prostřední přinesena byla z Cařihradu r. 1066. Na levé jsou vepsány polnosti, vesnice a zámky, které byly darem opatství. Třetí obeznámuje nás s dějinami oprav kostela i kláštera. Basilika Montekasinská, jsouc pro svou nádhru důstojnou sestrou kostela sv. Martina v Neapoli, stkví se obzvláštní slávou pro své nádherné knihy kůrové. Však bylo také třeba Benediktinů, aby popsali, pomalovali a okrášlili skvostnými iniciálkami a překrásnými obrázky nesčetné listy z velínového papíru, které, kdyby se rozvinuly, mohly by zakrýti třetinu neb čtvrtinu jitra pole.

Nad hrobkou (Soccorpo), v níž jsou hroby sv. Benedikta, sv. Školastiky, sv. Maura a sv. Placida, vznáší se hlavní oltář v záři mramoru, drahokamů, úběle, starodávné černé a zelené, kamenů lazzulových a brokátu. Hrob, v němž se chová tělo bratrovo a sestřino, má tento krásný nápis:

„Benedikta a Školastiku, kteří spolu zároveň na svět zrozeni a stejnou zbožností nebi vráceni byli, chová tento jediný náhrobek, jsa strážcem pozemského pokladu pro věčnost.“*)

Poboční kaple jakož i mausolea knížete z Mignana a

*) Benedict. et Scholasmo uno in terris parva editos una in Deum pietate coelo redditos unus hic excipit tumulus, mortalis depositi pro aeternitate custos.

mladého Petra z Mediči jsou díla znamenitých architektů a neobyčejné nádhery. Než tyto zevnější krásy nedají duši křesťanské zapomenouti na pověcnou posvátnost místa tak četně navštěvovaného. Každý oltář, každý obraz, každá řezba připomíná nějaký výjev ze života hrdinsky křesťanského. Ze všech stran patří na nás zástupy světců, a celá basilika zdá se ozývatí mužnými a četnými hlasy těchto synů pouště, jejichž zvuky vycházející s výšin horských povynášejí až k nebesům vzdechy jejich bratří, kteří bloudí dole v slzavém údolí.

Z kostela odebrali jsme se do kláštera, vedeni jsouce laskavým a učeným archivářem. K citům náboženským, které vzbuzeny byly v duši naší návštěvou kostela, přidružily se v kostele laskavé upomínky. Staré řády mnišské, jsouce ve své podstatě konservativními, jsou ve svých obyčejích, v mluvě, v kroji, ano i v zařízení svých příbytků věrnými svědky světa, kterého dnes již není. Každý konvent benediktinů jest jedním listem ze starodávných dějin nejen pro křesťana, nýbrž i pro mudrce a nejčastěji pro umělce.

„Architektura*) klášterů jest architekturou domu starých Římanů,“ napsal abbé Fleury. Pravdivost tohoto výroku jest na Monte Kasině tak nápadnou, že jen poněkud pozorný cestovatel si toho povšimne. „Klášter Monte Kasino,“ praví jeden z průvodců francouzských, „jako opravdová náboženská a učená osada shromažďuje ve své ohradě všechna umění, řemesla a stavy, které mají pro sebe oddělené a pohodlné příbytky. Podobně jako u starých byla veřejná část domu velikou a část soukromá malou, tak že předsíň, podloubí, kapitulní sál, jídelna a vše, co slouží ku společné potřebě, jest ve klášteře prostranné a nádherné.

Zde počítá se se společností, sám jednotlivec mizí; a cela pro opata není větší než pokoj v Pompejích.

Knihovna v úhledné a prostranné místnosti jest ozdobena sochami proslavených mužů z řádu sv. Benedikta a obsahuje 20.000 svazků. Třebas všechna díla jsou velmi vzácná, tož přece rukopisy tvoří opravdové bohatství těchto drahocenných archivů. Napočítáno jest zde 800 původních listin, z nichž některé pocházejí až z devátého století.

*) Spůsob stavitelství.

Náš laskavý průvodčí promluviv s námi o dílech slavného P. Frangipaniho o sv. Augustinu a ukázav nám ob-
jemné rukopisy připisované dle domněnky tomuto slavnému
církevnímu učiteli, otevřel jednu příhradu a pravil: „Tohle
není od biskupa Hiponského.“ Měli jsme v rukon původní
list, který psal strašný Mahomed II. papeži Mikuláši V.
Sultán prosí v něm papeže, aby se ustalo od dalšího zbro-
jení knížat křesťanských proti Turkům. Domýšlivost a pýcha
orientálská vane hned z prvních řádků toho listu: „Král
králů, Pán pánů, Mahomed, Admirál, veliký sultán Begri,
syn velikého sultána Marata, sluha sedmi Misafů, posílá po-
zdravení tomu, který ho jest hoden, totiž Mikuláši, náměstků
Ježíše Krista od Židů ukřižovaného.“

Zda se nám nezdá, že slyšíme mluvit Nabuchodonosora? Odpověď nejvyššího velekněze připojena jest k listu
sultánovu a začíná těmito slovy: „Mikuláš, sluha sluhů Bo-
žích, pozdravuje srlečně Mohameda, pána Turků a knížete
nevěřících.“ Jaká to protiva! Papež rozebírá na to dopo-
drobna stížlosti světa křesťanského proti moci otomanské a
prohlašuje s velikou rázností, že líčené sliby sultánovy ne-
změní jeho úmysly. Ó proč nezkoumají a nebadají hanobitelé
papežství v našich starých archivech?

Brzy na to, proniknutí jsouce uctivou láskou, navštívili
jsme těsnou a nízkou kapličku, která bývala celou sv. Be-
nedikta. Krásná malba znázorňuje nám velebného patriarchu
dívajícího se za duši své milené sestry, která se ve způsobě
holubičky vznáší k nebesům.

Vyšedše z kobek klášterních, chtěli jsme seznati okolí,
ne tak proto, abychom se pokochali na širém obzoru, jako
spíše za tím účelem, abychom vnitro naše oživili vzneše-
nými vzpomínkami, jimiž krajina tato oplývá; dvě z nich
obzvláště zaujaly cestovatele francouzského.

Ve stínu těchto velikých zdí, na širém koberci zeleného
trávníku, na okraji těchto doubravin a divokých olivových
lesů probíhaly a hrály si před šesti až osmi stoletími hem-
žící se zástupy mladinkých dítek, veselých školáků, synů to
velikých pánů z kraje; rodičové svěřovali je mnichům sv.
Benedikta, kteří z nich měli udělati muže, a sice muže dle
tehdejšího vzoru a způsobu. Tyto mladistvé duše, kterým se
dostávalo přísného a křesťansky spořádaného vychování,
byly otužovány a opatřovány všemi zbraněmi pro velké

boje životní. Jest třeba dobře si toho všimnouti, že středověk se svými napolo rytířskými, napolo klášterními mravy, které hluboce byly prodechnuty náboženstvím a velikomyslností, byl odchován benediktiny.

Mezi těmito vznešenými žáky otcovskou pýchou ukazuje Monte Kasino na mladého Tomáše, hraběte Akvinského, jehož hrad jest v blízkém sousedství.

Ve věku pěti let hrával si i on vedle hradeb klášterních na vrcholku vysoké hory, odkudž sestoupil toliko, aby se stal chloubou rozkvétajícího řádu sv. Dominika, nejjasnější hvězdou university pařížské, a jakožto učitel andělský věčným obdivem celého světa.

Místa tato mluví ještě o jiné osobnosti, na niž jsme nemohli zapomenouti. Řád sv. Benedikta konal již dvoustoletou pouť od svého založení, když jednoho dne při západu slunce vystupovali dva neznámí poutníci po skalnaté stráni na horu Kasino a klepali na bránu klášterní: „Buďte nám vítáni, milí bratři,“ pravil jim hostitel. — „Bůh vám žehnej za vaši lásku,“ odvětili mu cni. — Bratři, čeho žádáte, otázal se jich opat. — Přišli jsme, odtušili cizinci, abychom s vámi sloužili Bohu v tomto svatém obydlí.

Byli přijati do počtu bratří; avšak byl dán rozkaz, aby všickni bděli pečlivě nad jejich chováním a zkoušeli jejich povolání. Opat sám vzal si jednoho z nich na starost. Aby zkusil jeho trpělivost a pokoru, poslal jej pásiti ovce; cizinec ochotně uposlechl. Každého dne z rána vedl na výšinu, po které jsme sami před chvílí kráčeli, malé stádo, nad nímž s láskou bděl, a které každého večera nazpět do kláštera přiváděl. Jednoho dne vyrazili z lesa loupežníci, chtějíce mu uloupiti jednu z ovcí. On přiskočil k nim a pravil: „Se mnou si číňte, co se vám líbí, avšak toho nestrpím, abyste mi vzali něco z toho, co jest mé opatrnosti svěřeno.“ Tu svlékli jej lotři se šatů a zmizeli: ubohý pastýř vrátil se do kláštera napolo nahý. Opat, aby jej zkusil, neměl slitování s jeho nehodou, nýbrž nakládal s ním jako se zbabělcem a nedbalcem; neznámý však odpovídal toliko: vím dobře a uznávám to, že jsem hříšníkem, a že se dopouštím mnohých poklesků.

Po nějakém čase podrobil jej opat nové zkoušce a rozkázal mu, aby šel sloužiti bratrovi do kuchyně. Cizinec hluboce se uklonil a opebral se za novým zaměstnáním;

poněvadž však podobné práci nebyl zvyklý, dopouštěl se jedné nemotornosti za druhou. Bratr kuchař rozhorlil se tak, že jej i udeřil. Neznámý neodpověděl, avšak druhý cizinec nemoha potlačití svůj hněv, pravil kuchařovi: „Bratře, odpustiž ti to Bůh s Karlomanem, *Frater, ignoscat Deus et Carlomannus*.“ Za několik dní nový poklesek zavalil příčinu k témuž výstupu, a soudruh neznámého pravil opět: „Bratře, odpustiž ti to Bůh i Karloman: *Frater, ignoscat Deus et Carlomannus*.“ Konečně, když se ubohému novicovi dostalo pro opětné pochybení od kuchaře podobného pokárání, popadl soudruh, hněvem celý bez sebe trdlo, a udeřiv jím kuchaře, pravil: „Služebníče nešlechtný, kéž ti neodpustí ani Bůh ani Karloman; *nec tibi Deus parcat, serve nequam, nec Carlomannus ignoscat*.“ Když se opat o rozepří té dověděl, dal soudruha cizincova do vězení a druhého dne předvolal jej před shromážděnou kapitolu. Opat otázel se obžalovaného, který klečel na kolenou: „Proč jsi bil bratra kuchaře?“ — „Poněvadž jsem viděl, že nejhorší ze služebníků uhodil do nejlepšího a nejšlechetnějšího z mužů.“ — „A kdo jest onen mnich, kterého nazýváš nejšlechetnějším z mužů?“ — „Jest to náš kníže Karloman, který opustil důstojnost a slávu světskou z lásky k Ježíši Kristu.“ Po těchto slovech všickni mnichové s opatem v čele povstali, obklíčili knížete a dávali se do tisícových výmluv. Karlomann však zapomněv na to, čím býval kdysi ve světě, pravil jim: „Otcové a bratři, vy se mýlíte, já již nejsem knížetem, nýbrž ubohým hříšníkem.“ Brzy však na rozkaz papeže Štěpána byl ubohý hříšník z Monte Kasina poslán do Francie, aby se svým bratrem Pipinem vyjednával o důležitých zájmech týkajících se evropského míru. Avšak na této cestě zemřel, a toliko tělo jeho přeneseno nazpět na Monte Kasino, kdež bylo nalezeno ve zlaté rakvi r. 1628.

Tyto příhody knížete francouzského zavalili nám příčinu k zajímavému porovnání středověku s dobou nynější. Pokora, která jest základem všech ctností křesťanských, byla v dobách živé víry považována za záruku všech ctností společenských; zásluhy své hleděl každý spíše utajiti. A byli-li některý muž bez veškerých pletich a úskoků povolán k vysokým důstojnostem, odpovídal ohvějícím se hlasem: Vy se mýlíte, já jsem jen ubohý hříšník; při tom však vykonával veliké věci. Dnes počínají si lidé jinak. Kdo se chce

vysoko povznéstí (a kdo si toho nepřeje?), dává před sebou troubiti, vykračuje se vztýčenou hlavou a ve své pýše volá k lidu, jehož hlasu se doprošuje: Já jsem nejschopnější, nejctnostnější a nejhodnější; když však má přijíti k činu, dopouští se chyby za chybou a neštítí se ani sprostoty. To jest znamením nynější doby; avšak běda národu, u něhož se zavádí podobné zvyky a způsoby!

Po vzpomínkách následovala skutečnost. Viděli jsme školní světnice, v nichž benediktini cvičí mládež ve vědě a ctnosti; v každé třídě bylo asi po sedmdesáti hoších. Za naší přítomnosti bylo na Monte Kasině osmnáct kněží, jedenáct noviců a třináct bratrů. Život jejich za modlitby a ustavičného studia plyne před očima Všemohoucího v pokoji a klidu, po němž i naše srdce vroucně zatouží, který však nevychází za práh klášterní.

Sotva že jsme opustili San Germano a ubírali se dále krásnou cestou v údolí, tu náhle povoz náš se zarazil, uhnul stranou a zůstal vězeti zrovna na pokraji hlubokého příkopu. *Svatý Antoníne! Svatý Antoníne!* tak volal bez ustání náš vozk. V okamžiku seskočili jsme na zemi a zpozorovali, kterak ubohý kůň se třásl na svých údech, tak že by nás byl ve svých křečovitých záchvatech snadno svrhl ve hlubokou propast. Aby se zamezilo většímu neštěstí, spřežezány byly prostranky, a vzpěněné zvíře kleslo několik kroků před námi, všemi čtyřmi třepetajíc ve vzduchu. *San Antonio! San Antonio! che disgrazia!* nepřestával volati ubohý vozk, bil svým kloboukem o zem, rval si s hlavy vlasy a plakal jako dítě. My Francouzové, Angličané a Američané snažili jsme se ho potěšiti, povzbuditi a zvířeti ku pomoci přispěti. Toliko náš soudruh Prusák stál jako kamenný sloup na pokraji cesty a kouřil pokojně svou dýmku, pokřikuje chvílemi na vozku: *Ty tarebák, to tvůj vina; tys nám měl dát lepší kůň.* Po dlouhém namáhání postavilo se ubohé zvíře na nohy a mohlo býti též zapřaženo do vozu. Prusák zaujal vážně své místo, ustavičně kouře a pořád nadáváje; my nemajíce tolik statečnosti konali jsme kus cesty pěšky a pravi-li jsme si: Kdyby se někomu ve Francii přihodila podobná nehoda, jaký proud utrhačných a rouhavých řečí byl by se vychrílil z úst vozkových! V Itálii však to správi zbožné vzývání. Náš nešťastný kočí obrátil se k sv. Antonínu, po-

něvadž dle dávného zvyku den jeho církevní památky světi zvířata jako svátek a Italiáni odporučují je obzvláštní jeho ochraně. Jest rozdíl mezi lidem, který věří a který víry nemá: v neštěsí jeden se modlí, druhý se rouhá.

Bylo šest hodin, když jsme přišli do osamělého hostince *dell' Amalfi*. Zde bytuje vojenská stráž, která střeží nejvzdálenější hranice království Neapolského. Majíce tak bídný povoz usnesli jsme se přenocovati. Mezi tím, co každý z nás byl zaměstnán přípravami ku svému utáboření, obklíčili rozpustilci náš vůz, zvědavě si jej obhlídali a odvážili se i vystoupiti na stupátka, chtějíce si prohlédnouti jeho obsah. I přihodilo se, že jeden z hochů, všimnuv si v jedné hluboké kapse parádní dýmky, uznal za dobré se jí zmocniti a upláchl; vlastníkem ukradeného předmětu byl náš milý Průšák. Když se vrátil do dvora, bylo první jeho myšlénkou zapáliti si; hledal ji ve všech kapsách, hledal ji ve voze, avšak dýmky nebylo; vyptával se kde koho, zda nemá jeho dýmky, volaje ustavičně: *Kdosi ukradl mou dýmku!* Při tom nadával a klel. Náš kočí, vida to, pozoroval jej chvíli nepohnutě a opakoval se šelmovským úsměvem: *Excellenti, to se stalo vaší vinou, měl jste si dát lepší pozor.* Konečně jeden z vojáků na stráží jal se hledati mladého zloděje, a asi v půl hodině vrátila se dýmka za dva karliny do kapsy svého pána.

4. března.

Arce. — Arpino. — Upomínky na Cicerona a na Maria. Akvino. — Upomínky na sv. Tomáše. — Rocca Secca a P. San Germano. — Ceprano. — Frosinone. — Ferentino. — Světské upomínky. — Vězení sv. Ambrože. — Večerní klekání. — Hospoda della Fontana

Řetěz horský táhnoucí se po pravé straně budí v naší mysli veliké vzpomínky. Arce, jehož trosky se na obzoru obřážejí, považuje se za nejkrásnější vilu Atika, přítele Ciceronova, a Arpino, spočívající na výšině, jest rodištěm toho, který se nazývá řečníkem římským. Má se za to, že dům Ciceronův byl v nynější uličce *della Cortina*. Marius, který se narodil na témže místě, kromě svého jména neza-

nechal jiných upomínek. Blízko odtud vidíme *Akvino* a zříceniny hradu, kde spatřil světlo světa sv. Tomáš. Tato země úrodná na veliké muže ukazuje nám ještě rytíře z Arpina, jehožto nepopiratelné vlohy, špatným vkusem pobloudilé, škodlivě působily na architekturu.

Za dvě hodiny cesty dorazili jsme k *Forentinu*. Toto město vystavěné na hoře poskytuje podobný rozhled jako město předešlé. Hradby z velikých kvádrů bez malby svědčí o starodávné minulosti a o důležitém místě válečnickém: v okolí odbyvaly se všeobecné sněmy národů z Latia. Po dobytí Ferentina zakázal Řím tyto sněmy, obávaje se, aby nezavdaly příležitost k nějakému povstání. Nicméně Ekvové, Volkové a Hernikové, jimž náleželo Ferentino, dovedli utvořití mocný spolek, tak že Římany přemohli a zmocnili se Tuskula; avšak byvše brzy na to poraženi konsulem Serviliem, byli přinuceni podrobiti se jhu římskému.

Nezmiňoval bych se o této významné události, kdyby nepřipomínalo událost jinou, která výtečně znázorňuje mravy pohanského Říma. Tři sta dítek bylo dáno v zástavu od vzbouřených národů. Při první zprávě o jejich porážce dal konsul Apius přivéstí na Forum tři sta těchto dítek, kdež byly nejprve zmrskány a pak jim hlavy staty. Tato ukrutnost rozhořčila proti Římanům Herniky a Volsky, kteří dlouho živili v sobě pomstu, avšak, když ji chtěli vykonati, bylo již příliš pozdě a zítra spatříme bojiště, kde na vždy zapadla dávná svoboda těchto statečných národů.

Nápisy, sochy, četné starožitnosti, mezi nimiž spatřujeme mramorový stůl s bronzovými literami, připomínají nám rozmanité příhody města Ferentina, obzvláště jeho dobytí od Římanů a více i méně známá jména jeho občanů a vládařů. Jako všickni národové italští stali se i Hernikové účastni veliké emancipace křesťanské; ústní podání uvádí mezi biskupy ferentinskými jednoho z učeníků sv. Petra. Ze semene sv. evangelia hojně zavlaženého krví mučedníků vzrostla celá pokolení hrdin křesťanských.

V první řadě stkví se setník, kterému se po 1500 letech dostává pocty za slavné vítězství, kterého dobyl na tomto místě. Veterán vojsk císařských jménem Ambrož byl v posádce u Ferentina, když byl od Diokleciána vydán edikt o pronásledování křesťanů. Byv zajat, rozdrápán a do plamenů hozen, prošel šlechetný zápasník všemi druhy

mučidel; avšak vyvázl z nich pln horlivosti podstoupiti ještě nové zápasy, které podnikl s neohrožeností. Hanbě se pro toliké porážky, dal jej prokonsul nazpět zavést do vězení, kdež se mu dostalo po smrtelných mukách palmy, s níž vešel do řad veliké armády mučenníků. To se stalo 16. srpna roku 303.

Bylo nám popřáno viděti tento žalář, jehož temnota, velikost, hrůza a úzké rozměry prozrazují původ římský a uvádějí nám na mysl vězení Mamertinské. V katedrále obdivovali jsme se jízdecké soše svatého mučeníka z masivního stříbra; jest to zdařilé dílo ze století šestnáctého. Ferentino má několik klášterů mezi jinými klášter Klarisek a Františkánek, jejichž řádový život jest v pravdě příkladným.

Den se již schyloval, a my jsme zamýšleli přenocovati ve Ferentinu. Bylo nám však řečeno, že asi tři míle odtud na cestě do Říma nalezneme výtečný hostinec *sotto la Fontana*. Poněvadž jsme měli na spěch, vydali jsme se ihned na cestu. Sestupující s hory, potkali jsme několik žen z města, které právě čerpaly vodu u studánky, jejíž pramen prýštil se na začátku malého údolí. Jejich kroj byl velmi pestrý, a měděné džbány měly tutouž podobu, jako džbány z dob Horácových. Po tomto zjevu, připomínajícím nám mravy a obyčeje patriarchální, následoval jiný výjev daleko zajímavější. Rolníci a pastýři vraceli se z pole; jedni hnali před sebou svá stáda, druzí nesli na ramenou hospodářské náčiní, motyky a lopaty, a všickni vesele rozmlouvali, jsouce šťastni, že budou si moci odpočinouti a oddati se spánku, tak sladkému pro člověka, který nesl břímě dne i horka. Náhle zavzněl stříbrný hlas zvonu, ohlašujícího Anděl Páně; a my spatřili, kterak tento statečný lid, mladíci, dívky i starcové sňali své široké plstěné klobouky, poklekli na cestě a pozdravovali společně velebnou Pannu, jejíž jméno vlévá více do srdce chudásova nežli do srdce boháčova — trpělivost, pokoj a důvěru. Ó proč naši umělci neznázorní nám podobných výjevů malebných a dojemných zároveň?

Byla noc, noc černá, když náš povoz zastavil před hostincem. Když se ve středověku slavní poutníci blížili na sklonku dne ku starodávnému hradu, troubila stráž nad vysokou branou na roh, visutý most se spustil a hosté konali

svůj vjezd za svitu pochodní. Vozkovi italskému nevyšel z paměti tento starodávňý obyčej. Po několikerém volání našeho faetona a praskání bičem, objevil se majitel hostince s lampou v ruce u brány. „*Padrone*, otevřte honem; jsou tu vznešení cizinci, kteří žádají o pohostinství; jest jich mnoho, ať se jim připraví večere a nocleh.“ Místo odpovědi na tuto řeč důstojnou trubadúra, uslyšeli jsme slova málo rytířská: „Není místa.“ „Jen otevřte, abych mohl vjeti se svým vozem.“ „Brána jest příliš nízká, neprojedete.“

Mezi tím, co se rozmluva tato dala, sestupovali jsme s vozu. V okamžiku seznámili jsme se s místem a poznali, že jsme se ocitli v praobyčejné *krčmě*. Chtěli jsme jíti dále až do Valmontona; to však bylo nemožno, neboť vozka nás upozornil, že asi čtvrt míle odtud počínají *Maremmy*, a že není radno odvážiti se do nich za noci. Vyměnili jsme mezi sebou pohled, který pravil: „Což nám jiného zbývá, než zůstat?“

Místnosti v hostinci *della Fontana* byly takové, že chtěli-li jsme vůz ukryti, museli jsme jej rozestrojiti a ještě potom stěží dostali jsme jej pod kolnu. Kromě toho od Ceperana neměli jsme ničeho v ústech a proto jsme byli vyhladovělí; avšak běda nám! v hostinci neměli nic k jídlu; tři volaři před námi všechno snědli. Konečně po dlouhém hledání bylo kdesi v koutě nalezeno několik starých vajec, dvě rybičky a pět oranžů. Hostina trvala, co to povídám, avšak hlad nebyl ukojen. Abychom zapomněli na hlad, dali jsme se do italské hry *Morry*. Tato hra velmi se líbila našim hostitelům, kteří se dali do nekonečného omlouvání, že nepřijali důstojněji tak vznešené a laskavé cizince. — I pravili jsme k nim: „dáte nám za to aspoň dobré postele k přenocování.“

„*Ecco padrone, ecco.*“ S těmi slovy ukázali nám dvě otýpky slámy v koutě komůrky, která byla zároveň kuchyní, jídelnou a průchodem z ulice do stáje. Nebylo jiné rady, leč bdíti, rozmlouvati neb stoje spáti; kde kdo to dovedl pochopiti a uznati, toliko náš milý Prusák nikoliv. Když byl všecko prolezl, našel pro sebe vhodné místočko, na němž se uvelebil po dvě hodiny. Asi o půl noci viděli jsme jej přicházeti s očima nevyspalýma a s pokrvácenou hlavou. „Dobře jste se vyspal?“ otázali jsme se ho. „Já nic nespát; malá svíratka mne trápí a dostat se až na má chláva.“ —

Při těchto slovech, která byla přijata s hlučným smíchem, činil posuňky a pohyby rukama, prozrazující množství ran a všeobecné svrbění, jakého zakoušel.

Když vstupoval, opustili nás právě dva četníci, kteří přišli o deseti hodinách večer do hospody. Spatřivše tyto muže až po uši ozbrojené, ulekli jsme se, avšak brzy jsme pojali k nim důvěru. Tito vojínové obcházejí každou noc, procházejí Maremny a pátrají po zlodějích a loupežnících. Dověděli jsme se od nich, že jsme od města Anagni vzdáleni jen malé dvě míle, a že cesta jest dobrá, vybídli nás též, abychom si prohlédli toto město. Návrh tento přijat byl s tím větší radostí, poněvadž při této vycházce mohli jsme se ještě téhož dne vrátiti do Říma.

5. března.

Anagni. — Vila Ciceronova. — Hrobka. — Hrob sv. Magna a sv. Olivy. — Archiv kapitolní. — Rukopisy. — Charta Bonifáce VIII. — Upomínky. — Valmontone. — Bojiště konsula Fabia Kombusta. — Jezero Regilské. — Návrat do Říma.

Za svítání byli jsme v Anagni. Toto bývalé hlavní město Herniků má asi šest tisíc duší. Cicero měl na blízkou rozkošnou vilu Amalteu, po které již téměř není stopy. Řím po dvakráte dobyl Anagni; nejprve jako královna síly svými konsuly, po druhé jako královna lásky svatým Petrem. Náměstek Ježíše Krista vyslal apoštoly v tato místa, která těsně souvisela se sídlem jeho duchovní říše; a již za Decia spatřujeme, že biskup Magnus spečetil svou krví víru, kterou byl hlásal obyvatelům města Anagni. Slavná panna sv. Sekundina byla účastnicí jeho vítězoslávy.

Šli jsme přímo do katedrály. Tato budova, jejíž zjev vniká nám do srdce sladké pocity důvěry a zbožnosti, ukrývá velmi zajímavou památku ze starodávnosti. Jest to prostranná hrobka či spíše podzemní kostel z jedenáctého století.

Zde uloženy jsou k odpočinku těla sv. Magnusa a sv. Olivy, panny neméně slavné než byla sv. Sekundina a která jest podobně předmětem úcty u lidu Anagnského.

Na náhrobku sv. Magnusa čteme tento latinský veršik:

„*Extrahitur Verolis, acquirit Anagnia nummis.*“

„*Vzat jest z Veroly a penězi od obyvatelů Anagnie vykopen.*“

Tento nápis připomíná nám onu událost, která nám dokazuje, jakou zbožnou touhu jevíli obyvatelé, aby měli mezi sebou svého apoštola. Tělo sv. Magnuea bylo přeneseno do Veroli, malého města mezi Ferentinem a Frosinonem. Saraceni spustošili toto nešťastné město; do rukou jejich krále dostalo se i tělo sv. mučníka. Barbar vzkázal obyvatelům města Anagni, že jim ponechá tuto zbožnou památku za značný obnos peněžitý. Město nabídlo hned bohaté výkupné, obdrželo tělo mučnickovo uložilo je do velkolepého náhrobku a dalo vyryti na něm onen verš, který zvěčňuje tuto za naší doby nepochopitelnou událost, která byla dobře odůvodněna rozumem, věrou osvíceným.

Jeden z kanovníků laskavě nás uvedl do kapitolního archivu. Ukázal nám některé převzácné rukopisy, mezi jinými též pověstný seznam kostelních rouch, která odkázali kostelu papežové Inocenc III., Řehoř IX. a Alexandr IV. List tento jest pergamenový a má text rozdělený na dvě části. Část první obsahuje kostelní roucha a začíná takto: *In nomine Domini, Amen. Haec sunt paramenta, quae donavit Ecclesiae Anagniae sanctissimus Pater D. Bonifacius, Papa VIII. diversis temporibus. Ve jménu Páně, Amen. Toto jsou bohoslužebná roucha, která za rozličných dob daroval kostelu v Anagni sv. Otec papež Bonifác VIII.* V části druhé jmenují se předměty zlaté a stříbrné od téhož papeže: *Hoc est inventarium argenti et auri laborati dati Ecclesiae Anagniae per praedictum D. Papam. To jest inventář zlatých a stříbrných náčiní a nádob darovaných kostelu v Anagni zmíněným papežem.*

Viděli jsme některé z těchto skvostných darů, které nejsou tak drahocenny nádhernými látkami a dovedným vyšíváním, jako spíše k vůli ruce dárce.

Na zpáteční cestě do Říma octli jsme se v *Maremmách*. Jméno toto dává se planinám, které jsou pokryty březovím, kapradím a rozličnými křovisky; rozloha jejich obnáší několik čtverečních mil. Přešli jsme je, nezakusivše žádné

nehody, a ještě před polednem byli jsme ve Valmontoně. Tato krásná vesnice, mající své jméno od výšiny, na které se rozkládá, vévodí širokému a úrodnému údolí. V malé vzdálenosti od Říma shledáváme se s bojištěm, kde konsul M. Fabius Kombustus úplně potřel Herniky r. 393 po založení Říma.

Jevištěm tohoto boje jest rovina nevelikého rozáhu, sevřená horami, které byly obzvláště jí dříve značně na závalu. Proto také, když boj započal, sestoupili jezdcové římsí s koní a bojovali v čele pěchoty. Hernikové, kteří povolali do boje výkvět své mládeže, postavili ji do předu, aby odolala prvnímu nátlaku nepřátel. Řež byla strašná, bojováno bylo až do večera; konečně Hernikové byli přemoženi, avšak, poněvadž nastala noc, nemohli býti pronásledováni. Konsul vrátil se do Říma, spokojiv se s vítězoslávou.

Řím, dobýváje té doby Itálie, konal ponenáblu přípravy ku dobývání světa; vítězství mu bylo všude příznivo. O polednách spatřili jsme jezero *sv. Praxedy*, druhdy nazvané *Regillus*. Za tři léta po onom vítězství, jehožto smutné jeviště jsme právě minuli, zbarvil diktator Posthumus krví Latinů vody od oné doby pověstného jezera. Konečně ustal hluk zbraní a pusté ticho zavládlo vůkol nás; vstupovali jsme na římskou rovinu.

Po návratu z Neapole, když jsme byli viděli toto skvělé a oživené město, dovedeme náležitě oceniti velebnou tichost věčného města. Při svém příchodu cítíme, že vstupujeme v jiný svět a že jinými myšlenkami a jinými zájmy zabýváme se v každém z těchto obou měst. V Neapoli a v jiných městech máme hlavně na mysli věci týkající se časnosti. V Neapoli a jiných městech shledáváme se s měnivou tvářností a bouřlivým hlukem státních záležitostí a pošetilých radovánek; v Římě s nepohnutou vírou a slavnostním mlčením staletých zřícenin.

Tyto rozdíly, které činí Řím zvláštností mezi ostatními městy, uvádějí jej v tajemnou souvislost s našimi potřebami duševními. Odtud také beze vší pochybnosti pochází ono mocné kouzlo, které nás sem vábí, onen sladký pokoj, který nás zde provází a onen zvláštní pocit lítosti u toho, kdo město ono opouští; jsou to nevýslovné pocity, které za-

kouší do jistého stupně všickni cestovatelé, ačkoli valná část není na ně dostatečně připravena a málo kdo zná as jejich pravou příčinu.

6. března.

Obřady při svěcení zlaté růže. — Dobročinnost římská. — Katechismus. — Arcibratrstvo Panny Marie del Pianto. — Císařský svátek. — Přípravy k prvnímu sv. přijímání. — Svata Lucie in Trastevere. — Svatý Vít na Eskviltně.

Řím stále ještě se živě zaměstnával obrácením Ratisbonovým. Abych se přidružil ku všeobecné vděčnosti, sloužil jsem mši svasou u oltáře v zázračné kapli; podobná pohnutka přivedla sem mnoho věřících, neboť v Itálii má zážrak vždycky dalekosáhlý význam.

Byla čtvrtá neděle postní, den to, kdy koná se *svěcení zlaté růže*. Abychom mohli obcovati těmito obřadům, odebrali jsme se do kaple Sixtinské. Avšak jaký jest smysl a jaký původ tohoto starodávného obyčeje? Jest třeba slyšeti odpověď na tyto otázky, aby nám nikdo vytýkati nemohl, že máme oči, abychom neviděli. Za starodávna ubírali se papežové ze svého paláce Lateránského koňmo do basiliky sv. Kříže v Jerusalemě. Zde bývalo denní zastavení a sloužena mše svatá, která v celém katolickém světě začíná slovy: *Laetare! Raduj se!*

Církev svatá dospěvši až ku polovici smutné doby svatopostní, chce své dítky povzbuditi a posvátnou radostí naplniti, ukazujíc jim cíl jejich pokání a nesmrtelnou korunu, která má býti odměnou za jejich strádání a boje. Aby tuto radost oživil a každému přístupnější učinil, znázorňuje ji Řím královnou květin, růží. Takový jest smysl básnické modlitby, které se dosud při svěcení růže užívá.

Po obřadech ukazoval papež lidu posvěcenou růží na znamení společných nadějí do budoucnosti a na označení radostné nálady přítomné. Papež nesa ustavičně růži v ruce byl veden až do předsíně basiliky v purpur oděným prefektem římským, který podržoval třemeny a napomáhal sv. Otcí při vsedání na koně. Aby uznal tento projev úcty, dal

papež rúži tomuto hodnostáři, který ji na kolenou kleče přijal.

Dříve posílali papežové rúži tuto některému mocnáři neb vynikající osobnosti a někdy též císařům německým v den jejich korunovace. Nyní dává se knížatům a kněžnám, které chce papež poctiti pro jejich zbožnost a dobročinnost. Zlatá rúže svétla se ponejprve za panování Lva IX. r. 1059; avšak dle různých listin pravděpodobno jest, že se tak dalo již mnohem dříve.

Obřad koná se v ozdobné síni. Po ukončených modlitbách z rituálu maže sv. Otec rúži balsámem a do prostředka, kde jest malý kalíšek, uzavřený mřížkami, naleje tohoto balzámu s pižmem; na to ji pokropí svěcenou vodou, okadí a odevzdá poslednímu komorníku. Viděli jsme jej, kterak si vykračoval před papežem a nesl v ruce drahocennou květinu, která byla postavena uprostřed oltáře na nádherný, hedvábný a zlatem vyšíváný závoj. Po mši svaté za podobných obřadů byla odnesena a uschována ve Vatikáně až do času, kdy společný otec všech jí oblaží některého ze svých vznešených a zbožných synů neb dcer.

Ještě téhož dne dali jsme se do dalšího zkoumání dobročinnosti římské, které bylo přerušeno cestou do Neapole.

Již jsme prošli ústavy a spolky určené ku zmírnění bídy tělesné i duševní; zbývaly ještě nedostatky mravní i s prostředky, jichž Řím užívá, aby jim bylo odpomoženo. Prostředky tyto dělí se ve dvě třídy; jedny mají za účel, aby zamezily zlo, druhé směřují k jeho odstranění. Účelem prvéjších jest povznést člověka k nejvyšší mravnosti, aby duše křesťanské prodechnuty byly věrou a zbožností. Do tohoto počtu třeba jest vřaditi cvičení v katechismu, kázání, duchovní cvičení, čtyřicetihodinové pobožnosti, štace čili zastavení, veliký spolek k uctění nejsvětější Svátosti oltářní, zvláštní spolek sv. Aloiza z Gonzagy, hodiny večerní, oratoře noční, ústav *Perikolantů* a j.

Ke druhým, které mají napravití vinníka, řadí se domy kajiconosti, ústavy pro zajatce a mnohé jiné spolky, které mají dvoji ráz prostředků ochranných a hojivých. Ovšem většina těchto prostředků jest známa a užívá se jich i v ostatním světě katolickém. Zdá se tudíž na první pohled, že výklad o nich bude poněkud nudný, neužitečný a zbytečný. Avšak přece není tomu tak; kromě oné přednosti, že Řím

nejdříve používal oněch prostředků, vidíme, že všechny jmenované ústavy a spolky tvoří jednotný celek, který musíme nevyhnutelně prozkoumati, chceme-li důkladně poznati důmyslnou dobročinnost matky všech církví.

Kráčejíce ulicemi města, potkali jsme několik hloučků hošíků, kteří vesele chvátali do různých kostelů. Jedna z těchto veselých tlup vešla do kostela Panny Marie *del Pianto*; my jsme šli za ní. Po krátké modlitbě nastal výklad katechismu od jednoho člena z *Arcibratrství křesťanské nauky*, jehož vznik a původ jest tento. Šlechtic milánský Marko Lusani, přišed r. 1567 do Říma, věnoval se šlechtetně křesťanskému cvičení malých dítek; někteří horliví duchovní chtěli mu napomáhati při tomto šlechtetném podniku a tak povstalo zbožné bratrstvo, které Pius V. a Benedikt XIV. podporovali ze všech svých sil. Nejúčinnějším prostředkem ku povzbuzení dítek k pilnosti jest slavnostní zkouška na neděli *provední*. Náboženský rozhovor děje se mezi dvěma dítkami z každé farnosti. Dítky navzájem se otazují a sobě odpovídají. Dítka, které nejlépe dovede odpovídati na všechny otázky z malého katechismu Belarminova, jest prohlášeno za krále. Čtyři žáci, kteří po králi nejlépe uměli, tvoří jeho královskou družinu, která se skládá ze dvou princů, z jednoho setníka a jednoho štolby. Na to následuje půvabný a dojemný výjev dětinné prostosrdečnosti. Sotva mladistvý, sedmi- až osmiletý žák jest za krále prohlášen, posadí se na trůn, jest ověnčen vavříny, vezme žezlo do ruky, jest ozdoben na prsou stkvoucím křížem; princové i důstojníci domácí provází jej vážně k nádhernému vozu, v němž jede ke svým rodičům. V domácnosti šťastné rodiny vyzdobí se mu nádherně pokoj, v němž postaven jest vysoký trůn pro mladého mocnáře, který přijímá blahopřání a pocty od četných dvořenínů různého věku a stavu. Po několik následujících dnů jezdí v kočáře za průvodu některého člena z arcibratrstva k nejslovutnější osobnostem v Římě, kteří jej zahrnují celováním a laskavými dary. Jeho králování trvá rok a po roce jmenován jest král nový. Takovým jest nejhlavnější povzbuzování dítek k pilnosti a mravnosti. Bratrstva mají na péči vysílati zbožné osoby obojího pohlaví do farností římských, aby vyučovali náboženství; někteří ze členů oboují těmto cvičením a za souhlasu duchovních správců ustanovují z nich učitelky. Které z děvčat dbají pořádku a při-

stupují pilně ke stolu Páně dle ustanovení každé tři měsíce v kostele Panny Marie del Pianto, jsou zapsány do zlaté knihy, a mohou se, až dospějí, nadíti slušného věna.

Zásluhou tohoto rozsáhlého sdružení a přičinění pastýřů a velikého počtu řeholníků i jiných zbožných osob se stává, že náboženství stojíc u kolébky nadějného pokolení, klade na mladé rty sůl božské moudrosti, otupuje první osten hříšné smyslnosti a povzbuzuje v příhodný čas mysl křesťanskou.

Brzy mají tito maličci přistoupiti ku posvátnému stolu, a dobročinnost římská očekává je na prahu svatyně. Kdybych mluvil o něžnosti, péči a mateřské přičinlivosti, které se užívá, aby tyto děti staly se důstojnými hosty svého Boha, překročil bych meze sobě vytčené. Dostačí věděti, že jest v Římě veliký počet ústavů zbožných, které ve slavnostní době sv. přijímání starají se o děti obojího pohlaví. Tyto zdržují se v ústavech po osm dní, dostávají stravu, jsou vyučovány a připravovány s podivuhodnou horlivostí k nejkrásnějšímu dni v jejich životě.

S radostí navštívili jsme ústav podobného druhu u sv. *Lucie za Tiberou*. Svatý kněz Jáchym Michelimi, farář u sv. Vykupitele, byl jeho zakladatelem. Se zármutkem pozoroval veliký počet dětí, jejichž zaměstnáním bylo pouze běhati po ulicích, hráti si, krásti a oddávati se rozličným druhům darebností: i pojal úmysl, podati jim pomocné ruky. Malými dárky podařilo se mu shromáždit je každou neděli ve zvláštní místnosti.

Smluviv se s jinými duchovními, ovičil je v katechismu, vodil je na mši svatou, uděloval jim svátosti a potom je poděloval slíbenými dárky. Bůh žehnal knězi i jeho dílu. Za přispění dobrodinců mohla býti s dítkami konána duchovní cvičení, kde se připravovaly k prvnímu sv. přijímání. Z počátku bylo jich přijímáno pět a dvacet na osm dní; brzy však bylo lze počet jednotlivých cvičení během roku rozmnožiti, ano i většinu chudých dítek ošatiti od hlavy až do paty.

Co učinil ctnostný Michelimi za Tiberou, uskutečnil jeden z jeho spolubratří na druhém konci Říma ve čtvrti *de' Monti*. Když Dom Sante Diotallevi dostal k volnému používání starodávný klášter u sv. Víta na Eskvilínu, zařídil přípravná cvičení ke sv. přijímání pro děti tohoto obvodu;

jako dětem ze Zátiběří dostalo se i těmto obydlí, stravy, vyučování a ošacení za příhodných okolností. Podobné jsou ještě v nemocnici sv. Havly na březích Velabru; u sv. Vavřince in *Paneperna*; v klášteře *Božské lásky*; v sousedství Panny Marie Sněžné a ještě jinde.

Toť jsou některé z prostředků, kterých užívá Řím, aby dopomáhal dítkám svým ku mravnému životu. Stane-li se, že mnohým nedostane se této mateřské péče a ony vyrostou v nepravostech, které plodí nevědomost náboženská, mohou později v domech, které jsem právě jmenoval, snadno dohoniti, co zanedbali, a naučiti se býti užitečnými občany, stavše se dobrými katolíky. I jim, ačkoli jsou jakéhokoli stavu, jest volno účastniti se vyučování katechismu a duchovních cvičení. Podobná péče se jim věnuje po celou dobu jejich pobytu v ústavech, a láska křesťanská provází je do světa a shromažďuje je ob čas pod své perutě. Posvátný čas postní jest obzvláště dobou tohoto tklivého divadla. Kde že najdeme zajímavější podívané? Nevím; a přece který cestující si toho blíže povšimne? Bylo již pozdě, tak že jsme nemohli divadla toho okusiti; zítra tak učiníme, až vykonáme návštěvu u Overbeka.

7. března.

Návštěva u Overbeka; podrobnosti o tomto umělci. — Co činí Řím k přípravě na svátky velikonoční. — Kázání. — Štace. — Katechismy. — Duchovní cvičení. — Náboženské slavnosti. — Poznámky jakéhos protestanta.

Mezi náboženskými divy, které Řím poskytuje zálibě všímavého cestovatele, zaujímá obzvláště jeden čestné místo; jest to zbožný, svatý, andělský Overbek. Návštěvou duševní neuchýlili jsme se tuším od výtečného pořádku dnešního dne. A což, není-li malíř, který svým uměním staví se do řady kněží a svými obrazy do řady kazatelů, určen k tomu, aby šířil všude lásku k ctnosti a zálibu ve zbožnosti, není-liž zřídlem života mravního? A jestliže malíř tento vydržuje vlastní školu a přičiňuje se, aby své žáky vyučil tajemstvím umění křesťanského, vštěpuje-li jim živou víru, něžnou zbožnost a čistotu mravů, nemá-liž právo, aby

mu byla vzdávána veřejná pocta od křesťanů i od umělce, který jest hoden tohoto jména?

Vzácný přítel, který nás provázal, sdělil s námi některé podrobnosti o tomto novém *Angeliku da Fiesole*. „Overbek narodil se v Německu. Přiučiv se prvním počátkům malířství na akademii vídeňské, odebral se r. 1809 do Říma, kamž jej táhla neodolatelná touha a láska ke starožitnostem. Brzy přidružili se k němu Petr Kornelius a Petr Šadov, kteří jsou nyní náčelníky dvou různých škol v Německu. Tato malá osada rozmnožila se ještě o několik mladíků, kteří dychtili po novém umění, a utvořila mezi zdmi starého kláštera chudou sice, ale snaživou obec, která se vespolek živila a podporovala nadšenými nadějemi. Po několika let zůstali stateční umělci nepovšimnutí a jako ve tmách za doby ustavičných válek; avšak po světodějných událostech z r. 1815 zjevili se světu svými freskami provedenými vysokým slohem, prozrazující zároveň různost svých vloh. Overbek se změnil, a zbaviv se staroněmeckého rázu, přisvojil si ducha italského. Jsa veden svou jemnou a snivou povahou k půvabné jednoduchosti umění křesťanského, věnoval se mladý umělec obzvláště zkoumání obrazů mariánských. Mezi tím, co svou obrazotvorností prohlédl krásy Rafaelovy, nastala ve vnitru jeho jiná změna; odvrátiv se od renesance, počal opovrhovati i reformací. On pochopil, že chceme-li vystihnouti dokonalé vzory v náboženství katolickém, musíme věřiti jeho tajemstvím a míti úplnou víru. Proto zřekl se protestantství sám, a s ním veliký počet jeho přátel; obrátcům bylo dáno přijmí *Nazarejců*. Po nějakém čase rozprchla se škola německá změnou okolností, v Římě zůstal jediný Overbek jakožto *anděl strážný, který měl bděti nad čistotou svatyně, v níž obnoveno bylo umění národní*.“

Nalezli jsme jej v samotě paláce *Cenci*, kde uskutečňuje nejvyšší ideu umělce křesťanského. Čistota života a zvyk konati náboženská rozjímání zrači se v ušlechtilém a vážném vzezření jeho obličeje. Po jednoduchosti v jeho chování, po půvabné dobrosrdečnosti a ohnivé mluvě poznáváme ducha německého, který jest živěn chlebem nebeským. Modlitba posvěcuje práce jeho, v malířské dílně a mezi žáky vládne zbožná sebranost mysli. Obdiv vysokých vloh Overbekových a úcta vzdávaná jeho ctnostem jest taková,

že jeden mladý umělec sám nám pravil: „Před jedním takhem štětce Overbekova měl by každý smeknouti.“ Já připomínám pouze, že před jeho obrazy musíme věřiti a modliti se; jediný pobled na ně jest vzbuzením víry, naděje a lásky. Vzpomínám si mezi jinými na *Ustanovení nejsv. Svátosti oltářní a Korunování Panny Marie*. Známo jest, že na posledním motivu pracováno bylo s velikou zálibou ve všech školách katolických před renesancí. Od té doby nebylo o něm s pravým porozuměním pojednáváno; mimo to při obrazech nanebevzetí P. Marie byla nám Maria vždy znázorňována jako žena s nucenou postavou, s podobou více méně hmotnou, namáhavě jsouc nesena od Andělů a unášena jsouc na oblacích. Oč čistější a milejší jest idea Overbekova, která jest vzata ze starých škol malířských! Syn Boží sedící ve slávě nebeské vedle své matky objímá ji s nevýslovnou něžností, a Maria, spoléhajíc hlavu na rámě Ježíšovo, okouší v rajském klidu onoho štěstí, že nalezla opět Synáčka tak dlouho pohřešovaného. Andělé tvoří na hvězdnatém nebi symbolický polokruh, který objímá obě osobnosti. Nic nemůže vystihnouti líbeznost a neobyčejný půvab tohoto obrazu.

Když jsme s obdivem se dotazovali zbožného umělce po jeho mistrovských dílech, odpověděl nám skromně: „Ó kéž byl bych tak šťasten, aby moje nepatrné namáhání přispělo poněkud ku vzdělání duší věřících, napomáhajíc jim při rozjímání posvátných tajemství našeho náboženství; to jest účelem mých snah.“ Z naší strany zbývá nám toliko přání, aby naši mladí malíři neobmezovali se pouze studiem metody Bedřicha Overbeka, nýbrž aby si uložili za povinnost, následovati jeho život, sdílíce s ním jeho živou víru i upřímnou zbožnost! Jen tak proslaví se jako on.

Zde jest nám ještě dodávati, že jsme opustili palác Cenci plni obdivu nad vlohami malíře katolického a proniknutí úctou k jeho ctnostem. Poznamenatí však sluší zvláštní řízení prozřetelnosti, která osobou nesmrtelného umělce staví Řím v popředí obrodného hnutí uměleckého.

Včera zanechali jsme dobročinnost římskou při přípravě mládeže k velikému dni prvního sv. přijímání; dnes čeká na ni nový úkol; blíží se slavnostní chvíle, v níž křesťané všech stavů mají se účastniti hodiny andělské. Církev, řídící se dle zákona o velikonočním přijímání, dovede po

všechny dny obnovovati svou mládež, oživovati, upevňovati a zvyšovati mravní život svých dětí. Řím pochopil a prohlédl důležitost tohoto posvátného zákona, který protestantský lord Fitz William *) právem považuje za nezbytný základ společnosti lidské. A aby každý tuto povinnost důstojně vykonal, k tomu všemu napomáhá: veřejné pobožnosti, křesťanské duchovní cvičení, rozjímání a kázání.

Po celou dobu postní bývá ve farnostech neb spolecích přes šedesát kazatelů, kteří hlásají s kazatelen neb s palka věčné pravdy. Kázání jest každou hodinu ve dne a téměř i v noci; posluchačů jest velmi mnoho, a jak jsem se sám přesvědčil, velmi pozorných. Většina řeholních řádů přispívá účinně k tomuto záslužnému zaměstnání. Z těchto mužů samoty a rozjímání jsou mnozí znamenití řečníci, ať si jsou oděni v šat jesuity neb kapucína, pasionisty nebo Dominikána, Františkána nebo teatina. Za proslulým P. Venturou táhl se lid k sv. Petru a k sv. Ondřeji *della Valle*.

Tato všeobecná a neustávající ozvěna slova Božího otřásá duši člověka, a svatému městu, které bývá obyčejně tak vážným, dodává tvářnosti ještě vážnější. Divadla jsou zavřena; otevřeny jsou toliko kostely, noční oratoře a kláštery.

Řím užívá jiného způsobu kázání neméně výmluvného a snad účinnějšího, než onen způsob, o němž jsme se již zmínili. Počínají totiž štace čili zastavení od popeleční středy a končí až o svátcích velikonočních; každého dne otvírá se slavnostně jeden z kostelů římských věřícím k modlení. Jest nádherně okrášlen, oltáře ozdobeny jsou květinami, podlaha a podloubí posypány vonným listím, pilíře a kaple potaženy jsou krásnými čalouny a osvětleny četnými svícemi; všechny relikviáře s ostatky svatých jsou otevřeny. Řím odhaluje závoj, který je obyčejně zakrývá, ukazuje onoho dne těla, kosti svých mučovníků, nástroje jejich mučnické smrti, a uváděje po celých čtyřicet dní dítky své k těmto slavným hrobům před očima tohoto množství hrdin každého věku, pohlaví a zaměstnání, mluví k nim takto: „Pátrte na své předky; vizte, co oni vykonali! Jste hodnými jejich potomky? Jste hodni své matky církve? Bojovníci za víru, jestliže jste klesli, čas jest, abyste povstali a dali se opět

*) Listy Attikovy.

do boje. Vaši otcové, aby vás povzbudili, ukazují vám své nesmrtelné palmy, aby vás vedli, své příklady, a aby vás podporovali, své modlitby.“ Plnomocné odpustky jsou spojeny s návštěvou každého zástavního kostela, a věřící všech vrstev obyvatelstva chvátají tam se svatou horlivostí *).

Každý kostel v Římě třeba jest navštívit v den zastavení. Mimo povzbuzení četně shromážděných věřících, mimo krásu obřadů a nádherné ozdoby viděti lze všechny znamenité ostatky, z nichž některé jsou vystaveny v Římě pouze při této příležitosti.

Nevědomí a chudí porozumí z počátečního vyučování dobře nejsvětější Svátosti oltární a seznají, jak chovati se mají při přistupování ke stolu Páně. Avšak, je-li duch osvěcen, z toho nenásleduje, že musí býti srdce pohnuto a člověk v mravnosti prospívati: účel tento mají domy, v nichž konají se nábožná duchovní cvičení.

Těmito útluky, kde člověk sám u přítomnosti jediného Boha přivlastňuje si všeobecné pravdy, hojí své rány a obnovuje se v otnosti, jsou posety všechny čtvrti římské. Klášter passionistů na hoře Célin, klášter františkánský na Palatinu, dům lazaretů na Citoriu přijímají na cvičení osoby duchovní i světské různého stavu a povolání.

Paní, dívky a ženy různých tříd uchylují se do klášterů řeholnic. U velikém počtu scházejí se v samostanu del *Bambino Gesù* blíže Eskvilína, u sv. Uršuly del *Divin' Amore* vedle basiliky Liberiovy a jinde.

Tento poslední dům patří Angustinkám, jejichž hlavním zaměstnáním jest přispívati osobám svého pohlaví při duchovních cvičeních. Řád tento založen byl v Montefiascone od kardinála Barbariga a jest v Římě usazen od r. 1616.

*) Štace čili zastavení jest zvláštní pobožnost v městě Římě. Tertulián a sv. Jarolím připisují jejich původ papežům sv. Viktorovi a sv. Zefirinovi, Sv. Řehoř Veliký uspořádal počet dní při této pobožnosti a určil kostely, kde se měla konati Slovo štace vyjadřuje vznešenou myšlénku. Štace vojenské byly hodiny, ve kterých strážé na nohou a se zbraní v ruce bděly ve vojenském táboře Jako vojínové ve válce měli i křesťané vždycky své štace. Tito hrdinové křesťanství tedy shromažďovali se na hrobech mučovníků, buď aby oslavovali památný den jejich smrti, buď aby vzpomínkou na jejich statečnost povzbuzovali se k udatnému boji, buď aby si vyžádali jejich mocné přímluvy. To jest smysl, který se dává slovu štace dle otců církevních a dle sv. Isidora ze Sevilý.

Představená má název Matka-náměstkyně, poněvadž Panna Maria jest považována za představenou kláštera; duchovní cvičení konají se tu v jistých obdobích po celý rok. Dva kněží při klášteře vyučují katechismu, káží, zpovídají dítky, které se připravují k prvnimu sv. přijímání, i dospělé, kteří přicházejí, aby si odpočali po svých namáháních a připravovali se k novým bojům. Četná společnost vznešených paní koná své pobožnosti v *Karavilě*, o kteréž brzy budu mluvit.

Účelem těchto kázání, štací, cvičení v katechismu a rozličných pobožností, jimiž postní doba bývá tak bohatá, jest, pomoci člověku, aby porozuměl slovu Božímu, šel sám do sebe, poznal a polepšil se. Avšak, ačkoli jsou tyto prostředky mocné, přece nepostačují; aby byl vinník sám před sebou ospravedlněn, potřebuje rozhřešení.

On chce slyšeti od svého soudce zřetelná slova: *Jdi v pokoji, odpouštěj se tobě hříchové tvoji*. Takové ujištění jest pro něho potřebou, nutností; a přece jak nepochopitelné to tajemství! on bojí se zpovědnice, v níž tento milosrdný rozsudek se pronáší.

A za tou příčinou, aby hříšníka přitáhla, dává vynalézavá dobročinnost římská zhotovovati nad zpovědnicemi nápisy plné důvěry a něžného milosrdenství. Kterak bychom na ně nepatřili bez pohnutí?

Slavný jeden protestant, který jest znám svými nevraživými předsudky proti katolické církvi, nemohl se dosti nadiviti těmito nápisy, a některé si z nich do zápisníku zaznamenal, jako na příklad: *Jdi a ukaž se knězi*. — *Půjdu k svému otci a dím jemu: Otče, zhřešil jsem*. — *Tvoje hříchy budou na nebesích odpuštěny*. — *O duše má, zjednej sobě pokoj*. — *Jdi v pokoji a nehřeš více*. — *Kdo vás slyší, mne slyší*. — *Pojďte ke mně všickni, kteří slénáte pod tíží svých břemen*. — *Spravedlivý bude mne kárati s milosrdenstvím*. — *Popatř, zdali jest ve mně cesta nepravosti a uveď mne na cestu k nebesům*. — *Zde slyšány jsou vzdechy zajatců*.

Konečně, aby celkový dojem byl dokonalý, nadejdou veliké slavnosti svatého téhodne. Nikde pod nebem nesetkává se oko lidské s něčím tak zajímavým, tklivým a vznešeným jako jsou tyto velkolepé obřady. Jejich moc jest tak tajemná, že odtáme se v jakési opojenosti, jejížto účinky

ještě dlouho a dlouho cítíme. Řím nevšímá si bezpráví páchaných na něm od cizinců ani ducha protikřesťanského, který světem vane, ale skytá nám po každé v době postní pohled na čistou matronu, na bezvadnou a vážnou hospodyně; a poznámky jednoho spisovatele protestantského potvrzují se ještě za našich časů.

Toť jsou jeho slova: „V Římě a v Itálii jsem zpozoroval, že lidé ze všech stavů přes mnohé nepravosti zdržují se zlého obzvláště v době postní. Nebylo slyšeti jako jindy ani slov rouhavých ani pohoršlivých řečí. Zkroušenost a pokora zaujmou místo nádhery, parády, nákladných hostin a rozkoší; každého večera vedou se vzdělavatelné rozmluvy, konají se sbírky pro chudé, a na všech stranách spatřujeme známky pokání a polepšení.

Přiznávám se k tomu, že v Itálii jsem se nejlépe naučil oceniti prospěšnost postu, jakož i ospravedlniti pohnutky, pro které půst byl ustanoven. Nemohu nikterak sdíleti mínění těch, kteří se domnívají, že jest to pověrou, jistou dobu v roce oddávati se větší zbožnosti, než obyčejně, poněvadž prý lidé mají vždycky v životě svém řídit se dle zásad víry. Uvážíme-li, jak nesnadno jest udržovati lidi ustavičně v mezích povinnosti, pak neváháme uznati, jak důležité jest, určiti jistou dobu v roce, ve kterou by byli povinni jíti do sebe, a vážně rozjímati o svém životě, aby hřích nezapustil hluboko své kořeny, tak že by bylo nesnadno, zlý návyk vykořeniti.“

8. března.

Co činí Řím po všechny neděle k uchování života mravního. — Cvičení pro farníky i cvičení soukromá. — Misie městské. — Cvičení u sv. Víta a u Panny Marie in Capella. — Výklad písma svatého. — Křížová cesta v Koloseu. — Požehnání velebnou Svátostí. — Každodenní cvičení a pobožnost ke cti Pána Ježíše a Panny Marie. — Pohřeb.

V horlivosti, kterou vyvíjí Řím o slavnostních dobách velikonočních a prvního sv. přijímání, chtěje napájeti dítky své u zřídla života, jest i dále vytrvalý a vynasnažuje se, aby je udržel ve blaženém stavu, který jim sám připravil.

Proti ustavičným útokům věčného nepřítele pokolení lidského útočí podobně neunavnou statečností. Po celý rok užívá se nejrozmanitějších a nejčetnějších prostředků k vytrvalosti pro šťastné obyvatele svatého města.

Dle nařízení sněmu tridentského mají duchovní správcové při farní mši kázání ke svým farníkům; odpoledne pak bývá křesťanské cvičení z katechismu. Ve všech kostelech neb oratořích četných bratrstev činí se po hodinkách mariánských neb za mrtvé ku členům výklad z evangelia, kterému řeč italská dává roztomilé jméno *un fervorino*.

Odpoledne v kostele Minervy modlí se růženec, a kněz z řádu sv. Dominika má promluvu k četnému zástupu, který jest sem přiváben věhlasným řečníkem. Téže chvíle odbývá se tak řečená missie městská, *missione urbana*. Kněz zvláště k tomu zvolený shromáždí lid v kostele již předem k tomu určeném, má k němu promluvu srdečnou a otcovskou, načež vzbudí s nimi slavnostně zkroušenost a lítost; lid má obzvláštní zálibu v tomto zbožném úkonu. Aby se jí mohl každý snadněji účastniti, koná se misie každý měsíc v jiném kostele. Ředitel Karavity brává na sebe obyčejně tento užitečný, ale obtížný úřad.

Cestující, který se na sklonku dne ubírá podél Tibery vedle sv. Michala, vidí do kostela Panny Marie *in Capella* sbíhati se námořníky, jejichž široké lodě pokrývají přístav *Ripa Grande*. V této velebné svatyni, zasvěcené Hvězdě mořské, shromažďuje bratrstvo sv. Pavla námořníky, vyučuje, zpovídá a připravuje je ku přijetí svatých svátostí.

Jest ještě jiný druh kázání, který jsem shledal pouze v Římě a který po mém zdání velmi mnoho přispívá k náboženskému poučení a povzbuzení; mám na mysli Hermeneutiku čili výklad Písma svatého. Řeholníci rozličných řádů rozdělí si posvátný text a vystřídají se na téže kazatelně každých šest měsíců. První počne s první knihou Mojžíšovou a vysvětluje jednu nebo více knih ze starého zákona. Nejprve promluví řečník o původu knihy, podá její obsah a rozdělení, načež rozpovídá se o hlavních událostech a dá naučení pro život. Jeho nástupcové vykládají podobně knihy následující, tak že na konci jednoho nebo dvou let vysvětlena jest prostým věřícím celá bible od Mojžíše až do zjevení sv. Jana.

Obcovali jsme tomuto pro nás novému cvičení, při

kterém lid obecný a prosté ženy tvořily většinu posluchačstva; byl tam nával lidu. Soudíme-li dle ticha a všeobecné pozornosti, bylo toto cvičení pro všechny velmi zajímavým. Já viděl jsem v něm ještě zvláštní útěchu a zásluhu, přivést totiž k mlčení naše odloučené bratry. Známo jest totiž, že protivi se studiu písma svatého; a Církev svatá odpovídá jim tím, že dává veřejně a ustavičně vykládati svaté knihy. Mezi kazateli, kteří slavně zastávají tento zajímavý úřad, jmenovati jest třeba přede vším jesuity, augustiniány a minority.

Co však činí pro mravný život po celý týden? Každý den vychází slunce, aby osvěcovalo a zúrodněovalo zemi, každý den obnovuje a čistí se vzduch, aby byl potravou pro plíce bytostí živoucích. Co děje se v přírodě ku zachování těla, to činí Řím v ohledu mravním ku zachování duší? Každého dne slunce pravdy září na obzoru a svaté slovo jako její paprsek vniká do duší, které dobré vůle jsou. Aby se předešlo jednotvárnosti, střídavě a napořád se mění ty blahopůsbné pobožnosti, jak ve své formě tak v obsahu.

Vůdčí myšlénkou křesťanské lásky v Římě však jest, dbáti toho, aby věřící měli zraky své ustavičně upřeny na tři veliké předměty bohoslužby katolické. Vše, co jest nejvyššího, milování nejhodnějšího a nejdojemnějšího, totiž Ježíš, Maria a duše v očistci, připomíná se ustavičně věřícím na mysl; odtud také onen způsob, kterým dožadují se ohudsi almužny a v němž se tak dobře zračí katolický duch v Římě: „*Un mezzo bajocco per l'amor di Gesù sacramentato, di Maria santissima, e delle anime del purgatorio.*“

Každého dne v roce bývá u sv. Maří Magdaleny na Kvirinálu vystavena Svátost oltární a na konci sv. požehnání. Každého dne v roce bývá u Panny Marie Pokoje mše sv. ke cti a chvále nejsvětější Trojice na poděkování za milosti udělené Marii od každé ze tří božských osob. Každého dne v roce modlí se veřejně růžence, načež se udělí sv. požehnání v kostelech. Každého dne odřikává se slavnostně korunka k sedmibolestné Panně Marii u sv. Marcela u Panny Marie *in Via*. Každého dne modlí se růženec s litaní u Panny Marie *in Cosmedin*. Každého dne, když se u večer setmí, odřikává se korunka za zemřelé na hřbi-

tové Janikulském a v celém městě modlivá se *Ave Maria* za duše v očištění.

Když jsme byli přítomni v jednom z těchto zbožných spolků, byli jsme svědky pohřbu mladé dívky. Po čtyři a dvacet hodin byla mrtvola uložena v uzavřené rakvi. Mše svatě sloužily se u rozličných oltářů a četné družky mladistvé v Pánu zesnulé v bílém oděvu a velkými závoji klečely se svíci v rukou u katafalku nebo přistupovaly v řadě ke stolu Páně, aby přijímaly za svou přítelkyni. Tato byla oděna po bílu; její panenská hlava byla ozdobena věncem růžovým; závoj zlatem vyšívaný pokrýval její ušlechtilý obličej, který zářil nevinností duše a poklidem sladkého spánku. Opodál katafalku byl vchod do umrlčího podloubí. Za chvalozpěvů o naději byla mladistvá oběť spuštěna dolů; vždyť hrob jest pro ni matkou, v jejíž lůně bude jí dán život nový. Však nepřijde v zapomenutí; jen kámen bude ji odlučovati od jejích bližních a přátel. Kdo přijde do posvátného kostela, uroní jí slzu na památku a pomodlí se za spásu její duše. Jak toto dojemné divadlo vyjadřuje myšlenku katolickou! Jaký to rozdíl mezi tímto posledním, ponenáhlym loučením, touto veřejností smrti, tímto pocho-
váváním ve chrámě a mezi utajenou rychlostí při našich pohřbech s oním bezbožným osamocněním našich hřbitovů!

9. března.

Svatá Františka Římská. — Noční oratoře. — Caravita. Školy večerní.

Hned z rána hrnul se lid v zástupech do kostela *Tor dei Specchi*; slavila se tam památka sv. Františky Římské. I mně se dostalo štěstí obětovati vznešená tajemství na těchto místech, která jsou plna zbožných vzpomínek, a mezi onou společností, která jest důstojnou dědičkou oné světičky. Františka narodila se v Římě r. 1384. ze slavné rodiny a provdala se mladá za Vavřince Ponzani, který se rovněž vyznamenával jak rodem tak bohatstvím a svými ctnostmi. Spojení to připomínalo posvátný svazek sv. Eleazara se sv. Delfinou.

Ovdověvši zasvětila se Františka úplně Bohu a chudým. Bylo ji viděti ve světě, kterak umrtvování spojovala s almužnou a se žebráky vedla obchod se sobectvím v pravdě vznešeným. Za dobrý chléb, který jim dávala, dostávala od nich suché kůrčičky; a zatím co chudši se živili vybranou krmí z její zámožnosti, spokojovala se vznešená matrona prostou stravou chudiny. Všechno její sebezapírání vyjadřovalo se slovy, která má ve společnosti od ní založené též smysl. Všude jinde nazývají řeholnice slavnostní úkon, kterým se zasvěcují službě Boží, *profes*; zde však vyznačuje se jménem *oblace* čili *obětování*. Zda neshledáváme v tom záměnu myšlének, kterou duch obdivuje, a obzvláštní něžnost v citech, které pronikají srdce? Řeholnice jeví se zde nikoli jako osoba, která se podrobuje plnění větší nebo menší závazky, nýbrž jako pokorná oběť, která sebe samu přináší na oltář, *offero*, a která naprostě se obětuje.

Kaple i všechny síně klášterní naplněny byly dámami z nejvyšších stavů, neboť oběťinky sv. Františky berou se ponejvíce z nejvyšších tříd společnosti. Po slavném požehnání vyšli jsme z kostela a zkoumali jsme dále dobročinnost římskou.

Kráčíme-li v podvečer hlavními ulicemi města Londýna nebo Paříže, spatříme tu a tam budovy jasně ozářené, do kterýchž vchází množství řemeslníků a dělníků, mužů, žen i dětí. Bývá to v hodinu, kdy počíná divadlo; lid tam chodí a stráví tam část noci, a za peníze naučí se posmívati náboženství, ctnosti a dobrým mravům; vášně jeho se rozjitří, náruživosti rozohní, mravní život ochabne a povinnosti stávají se mu často obtížným břemenem. V každém případě, odcházejí odtud, není nikdy ani poctivějším; a přece promrhal část své mzdy a majetku své rodiny.

I v Římě jsou divadla, avšak hry v nich jsou přísně prozkoumány, a vedle těchto míst pro světské zábavy vydržuje důmyslná dobročinnost zvláštní ústavy pro obecný lid i pro zámožné měšťany, kdež se dostane každému vnitřních požitků, které zvyšují jejich život mravní, povzbuzují jejich mysl, těší je v zármutku, podporují jejich slabost, nejsouce na újmu ani jejich majetku ani úsporám; mímím noční oratoře.

Tak nazývají se kostely nebo kaple, do kterých jest

obecenstvu každý večer volno vejíti. Nábožné písně, hudba, ponaučení, modlitby a jiná náboženská cvičení střídají se za sebou až do poslední hodiny noční. S nočními oratořemi setkáváme se ve všech čtvrtích římských, a všude jest veliký nával lidu.

Jest mnoho nočních oratoří, o kterých nebudu mluvit, abych nebyl rozvláčný. Zmíním se zde pouze o oratoři *Karavitově*, která jest ze všech nejstarší a nejproslulejší. Ostatně její dějiny jsou dějinami všech ostatních; každá má týž účel, v každé jest týž pořádek a každá užívá těchže prostředků. R. 1616. žil v Římě mladý novic z Tovaryšstva Ježíšova, jménem Mikuláš Promontorio. Dle dohodnutí se svými soudruhy kázával každou neděli na veřejných místech. Jeho výmluvnost a zbožnost přivábila k jeho *palku* veliké množství posluchačů, které pak vodíval ke zpovědnici.

Kněz Karavita pokračoval v tomto dvojím úřadě pátera Promontoria, jakožto ředitele misie a představeného oratoře. Oddav se úplně pěstění těchto rozvíjejících se ústavů, obdržel značné milodary, tak že mohl zbudovati nádhernou kapli, která má dosud jeho jméno. Jest vystavěna právě uprostřed Říma nedaleko kostela sv. Ignáce a má tři patrony: Svatou Trojici, Pannu Marii della Pieta a velikého apoštola nové doby sv. Františka Xaverského; tato jména nejlépe vyjadřují účel a prostředky díla podobného druhu.

Oratoř bývá otvírána od čtyř a dvaceti hodin italských, t. j. při soumraku. Cvičení, která se konají pouze pro muže, jsou tato: Začíná se modlitbou, po níž se koná promluva od ředitele, na to následuje velebný zpěv *Salve Regina*.

Po ukončeném zpěvu vystaví se ihned velebná Svátost oltářní a kněz vzbuzuje s celým přítomným zástupem lidu dokonalou lítost. Na všecky tyto připravené účastníky sestoupí pak požehnání Onoho, který s láskou pohlíží na skroušená a pokorná srdce.

Členy kongregací těchto jsou kněží i nekněží, kteří chodí do všech čtvrtí římských, ano i na venkov, aby ponaučovali žence, sekáče, vozky, a proto neostýchají se vejíti do nejchudších příbytků a vůbec všude, kde se mohou nacházeti ochotných posluchačů.

Oni je zvou do Karavity, kde je očekávají láskyplní zpovědníci; a Bohu samému jest povědomo, jak mnoho duší

velmi často a dlouho zanedbaných se zde na dobrou cestu uvede. Byli jsme několikráte svědky této podívané, která jest mnohem poutavější, než pohled na Koloseum neb na oblouk Jánův; i žehnali a obdivovali jsme se jí. Vidouce bezměrnou horlivost a moc víry, která činí Řím matkou svých dětí a vzorem všech církví, musíme se přiznati, že toto všecko prýští se z ústavů, jakých Evropa téměř nezná a světský cestovatel nevidí.

To ještě není vše; touhu po vědění, která jest známkou nynějšího století, znamenati jest v Itálii jako ve Francii. Touhu tuto Řím podporuje, dáváje každému příležitost k vyšším vědomostem, ale napomáhá tím ku mravnímu pokroku svých obyvatel. Víme již, co činí ku poučení mládeže; avšak i dospělí jsou předmětem jeho péče. Počátkem r. 1842. měl Řím již osm večerních škol, do nichž chodilo více než tisíc osob dospělých. Jedna škola stála sto šedesát tolarů. Poznáváme z toho za našich dnů tak vysoko ceněné hospodaření správy římské. Umožněno jest laskavostí výtečných učitelů, kteří jen pro zásluhu před Pánem Bohem zdarma přispívají ku výchově chudiny, obětující jeho náboženské potřebě nejkrásnější chvíle večerní s podobnou horlivostí, s jakou shledáváme se u *dobrých bratří křesťanské nauky*.

Veliké množství duchovních i laiků věnuje se udělování této duchovní almužny, jejíž hlavním účelem není tvořiti učence, jako spíše věrné křesťany a poctivé, pracovité a mravné občany. Městští faráři projevují největší péči a horlivost k těmto ústavům.

10. března.

Vystavení a ustavičné se klanění nejsvětější Svátosti oltářní. — Ustavičná úcta Panny Marie.

Kdežto národové nynější Evropy ve víru obecných záležitostí a rozkoší se znepokojují a navzájem se potírají, pobádajice se nikoli k mravnímu životu, nýbrž k zimničné péči o hmotný blahobyt, poskytuje Řím očím cestovatele zcela jinou podívanou. Uprostřed tiché samoty klaní se nice Onomu, který dává národům život nadpozemský, jehož zřídlem jest On sám.

Plnit tento nový úkol, který jest ostatním národům tak málo znám, nezanedbává matka Církev ničeho. Od prvního až do posledního dne v roce jest velebná Svátost ve dne v noci na oltářích vystavena a ve dne v noci obklopena jest od vroucích ctitelů. Pobožnost tato pochází z té doby, kdy protestantismus po celé Evropě tupil Svatého svatých, popíral jeho přítomnost ve svatostáncích, pálil jeho chrámy, hanobil jeho mučeníky a usmrcoval jeho kněze.

Ponejprve zařízena bylo r. 1560 Arcibratrstvem Smrti v kostele sv. Vavřince *in Damaso*; od oné chvíle pak se všeobecněla a trvá dosud. V první den roku církevního, totiž na první neděli adventní po mši svaté, která jest zpívána v kapli Sixtinské, vystaví svatý Otec velebnou Svátost v Paulinské kapli; tak zůstane vystavena až do úterka, obklíčena jsouc zbožňovateli. Odtud odeběře se do basiliky sv. Jana Lateránského, potom do ostatních kostelů patriarchálních a konečně do všech oněch kostelů, které jsou k tomuto významení určeny od kardinála-vikáře.

Když byla během roku prochodila celé město, vrátí se slitovná Oběť na místo, z kterého vyšla, odkud započne znovu svou milostiplnou pouť.

Ustavičné vystavování Svátosti oltární jest zvláštní výsadou pro Řím;*) avšak není jedinou. V metropoli víry jsou ještě jiné spolky způsobilé podporovati mravný život v lůně národů, vylíti na svět proud milosti a odzbrojiti spravedlnost Boha rozhněvaného pro zl. činy pozemské. Mezi ně patří veliké spolky určené k uctívání nejsv. Trojice, Slova tělem učiněného, drahocenné Krve, Královny milosrdenství a j. Prostředky, jimiž zbožní údové plní toto své užitečné poslání, jsou ustavičné modlitby, hojné almužny a rozličná umrtvování.

Mezi těmito různými ústavami jest jeden, o kterém se obzvlášť zmiňují. V našich zemích jsou pojišťovny proti požáru, proti krupobití, proti povodni, proti ztroskotání lodí a kdož ví, jaké ještě. To vše jest zajisté výhodné; avšak není-li jedna společnost mnohem jistější a užitečnější, společnost to, která má uzavřítí pramen všech živelních pohrom, poněvadž mění spravedlnost Boží v milosrdenství a hněv jeho v lásku? A v Římě jest podobné sdružení, které dlí

*) Tak bývalo před čtyřiceti lety.

ustavičně na modlitbách, aby je Bůh chránil všeho zlého a všeho neštěstí. Nedá se sice na vlas vypočísti a zjistiti každý hmotný výsledek tohoto zbožného spolku; avšak jeho účinnost a rozsáhlost nemůže nikdo popírati, kdo má dobrou vůli.

K těmto velkým prostředkům, kterých Řím každého dne užívá k zachování života mravního v srdci svých dětí, sluší připojiti ještě jeden neméně mocný a rovněž ustavičný; míním uctívání Panny Marie. Pobožnost k velebné Panně, dceři, matce, nevěstě Boží a sestře pokolení lidského jest velikou pobožností světa katolického. Jako všeobecný vzor vyniká Řím i zde nade všechna města, pokolení a národy. Knihy nedovedou dostatečně vypsati rozmanité projevy jeho lásky a jeho něžné důvěry k Marii. Dostí máme na tom, víme-li, že není rozcestí, ulice ani náměstí, ano možno říci jediného domu ve věčném Římě, kde by se oko poutníkovy nepotkalo s obrazem požehnané Panny; řezby pak, vypukliny, pozlaceniny, nádherné svíce a něžné neb vítězoslavné nápisy, které je provázejí, svědčí o vysoké zbožnosti římské.

Konečně nesmíme opomenouti, že Řím má neméně než 66 kostelů zasvěcených Marii pod rozličnými názvy, jimiž svět katolický uctívá královnu andělů i lidí. V některých každého dne, v ostatních několikrát za týden neb za měsíc konají se pobožnosti k její počtě: slavné litanie, pobožnosti devítidenní neb třídenní, nádherné bohoslužby a j.

Avšak Řím jeví též k Marii vděčnost, kterou čas nedovedl smazati. Vídeň obležená od Turků byla osvobozena od Sobieského. Svět katolický s válečníkem polským hlásá svorně, že zásluha tohoto zázračného vítězství náleží Marii. Na díkůvzdání za toto dobrodíní zřízeno jest r. 1684 bratrstvo od papeže Inocence XI. Od té doby zbožný spolek neustal jménem celé Evropy spláceti dluh vděčnosti. Každého roku ve výroční den založení viděti jest četné shromáždění vycházeti z kostela *Nejsladšího jména Panny Marie* na náměstí Trajánově a ubíratí se v průvodu k Panně Marii Vítězství, aby tam prozpěvevalo všeobecný chválozpěv díkůčinění.

Čini-li vděčnost nároky na nová dobrodíní, myslím, že není třeba diviti se četným milostem a četným zázrakům, jimiž Marie obdařuje milované město. Ubohý jeden žebrák na obě dvě nohy chromý jako Eneáš v Jerusalemě, známý

po celém městě chodíval pravidelně prositi za uzdravení před sochu Panny Marie v paláci *Cenci*. Poněvadž modlitba jeho dlouho neprospívala, pravil jednoho dne své božské Matce po způsobu italském velmi důvěrně: „Ó matko má, tak dlouho již sem chodím, a ještě nejsem uzdraven; ejhle, již přicházím dnes naposled; zde máš mé berly, již jich užívatí nebudu a zůstanu zde, pokud mi nedáš zdravé nohy.“ Modlitba víry prorazila nebesa. Nemocný byl uzdraven, chvěl se a radostí se ani necítil. Lid jej obstonpil, a všechno křičelo, plakalo a prospěvovalo; všickni byli v radostném opojení. Obraz Panny Marie byl slavnostně osvětlen a po tři dni a tři noci hrála hudba, oslavujíc tu, která nikdy nebyla nadarmo vzývána. I pravil jsem si sám usebe: „Kdyby se něco podobného přihodilo jinde, nikdo by si toho nevšímal, ano spíše by ledová nedůvěra a pochybovačnost vycházela téměř ze všech úst; mnozí by vůbec věřiti nechtěli, noviny pak vychrlily by spousty rouhání, posměšků a pochybností. A někdo by pak chtěl, aby takovému národu k vůli dály se zázraky.“

11. března.

Devítidenní pobožnost k sv. Josefu. — Příprava ke svátkům. — Co činí Řtm o všedních dnech k zachování mravního života.

Včera na sklonku dne, kdy jsme se od sv. Pavla za hradbami vraceli do města, uslyšeli jsme vyzvánění četné zvony, které vyzývaly věřící do kostela. „*Ecco la novena di S. Giuseppe!*“ „To jest devítidenní pobožnost k sv. Josefu!“ zvolal s nadšením náš průvodčí.

Pozdní hodina nedovolila nám ihned zkoumati tento nový projev římské zbožnosti. Odložili jsme to na zýtřek: a ejhle, tomu zýtřku říkáme nyní dnes.

Časně z rána byli jsme na úpatí Kapitolu. Stoupajíce po strnné stráni strašného pahorku, kde bývaly druhy Gemonie, přišli jsme ke kapli sv. Josefa *de' Falegnami*. Tato svatyně, která náleží bratrstvu tesařů, jest vystavěna nad vězením Mamertinským. Bylo mi popřáno oběť mše sv. konati na tomto místě, kde zajatci Neronovi sv. Petr a Pavel

tak slavně vyznali svého božského Mistra. Shromáždění sestávající po většině z řemeslníků bylo četné a zbožné. Ó jak krásné to bylo, naslouchati těmto mužům z lidu, kteří zpívajíce litanie zvelebovali dobrotu slavného patriarchy.

Svatý Josef jest zástupcem chudiny a lidu pracujícího. Jest též patronem šťastné smrti, které si přejí všickni, obzvláště pak ti, kteří sténají v životě pod břemenem dne a horka: z této dvojí příčiny přísluší mu též tato dětinná přítulnost lidu. A toto divadlo, které jsme měli před sebou, odehrávalo se téže chvíle na rozličných místech věčného města..

V oktávě všech věrných zemřelých však Řím sám sebe překonává. Slzy soustrasti a vděčnosti smáčeji papír, na němž chceme vypisovati, co činí pro své zemřelé dítky. Ať postačí, připomenu-li, co jsem již pravil na jiném místě, že nesčetné spolky, zbožné i dobročinné, zaměstnávají se po celých osm dní výhradně dušemi v očistci. Konají se sbírky k sloužení mší svatých a na udělování almužny; mimo to obětují věřící modlitby, hodinky mrtvých a přijímají svaté svátosti hlavně za tím účelem, aby ulehčili dušem v očistci.

Moudrou a účinnou péčí své máteře prospívají povždy věřící v Římě a léta jejich plynou uprostřed rozmanitých dojmů vděčnosti a prostředků posvěcujících. Každý den v témdni přináší s sebou svůj zvláštní dar.

Neděle jest především bohata. Chce-li člověk, tento vyhnanec, poutník a vojin zápasící o nebe dosíci útěchy, osvícení, statečnosti a lásky pro počínající týden, anebo potřebné milosti, aby dobře zakončil onen týden, který se nazývá životem, nuže, ať předstoupí před Boha ctností a dobrých skutků, který jest slavnostně vystaven na oltářích dvaceti různých kostelů. U sv. Anděla Strážného a u Panny Marie Pomocné děje se tak za šťastnou hodinu smrti; v patnácti jiných kostelech za dosažení víry, pokory, duchovních i tělesných milostí, obzvláště pak veliké ctnosti trpících osob: trpělivosti; a této posvátné ctnosti dosíci může, prochází-li se svými bratřími bolestnou cestu kalvárskou, zejména v Koloseu a na hřbitově Janikulském.

Pondělí osobuje si dětinnou lásku k zemřelým; a aby se jí dostávalo podpory, vystavuje se nejsv. Svátost u svatých apoštolů, v Ara Coeli, u sv. Antonína Portugalského, u sv. Ondřeje *della Valle*, u *Božské lásky*, blíže náměstí

Borgeského, u sv. Michala in Borgo a u Panny Marie in *Publicolis*. Ať se jen jde jemu poklonit a odměnou za svou horlivost dosáhne plnomocných odpustků, které se mohou přivlastniti i dušem v očistci.

Úterý povzbuzuje jeho slabost a připomíná mu, že má na nebesích mocné přátely, kteří jsou každé chvíle hotovi mu přispěti. Sv. Anna, všemocná matka všemocné Marie a sv. Antonín Paduánský, tento obstaravatel jeho vezdejších záležitostí, nabízejí mu své služby i svou ochranu. U sv. Anny in Borgo, u sv. Antonína Paduánského a u sv. Ondřeje *delle Fratte* a v sedmi jiných kostelech nalezne vystavenou velebnou svátost oltářní.

Středa svolává hospodáře a otce rodin k nohám sv. Josefa, jejich přepodivného vzoru. Aby přiváben byl lid ke slavnému patriarchovi, vystavena jest velebná Svátost v devíti kostelích jmenovitě u sv. Josefa *della Lungara* a v kapli *della Rotonda*, která jest zasvěcena pěstounu Syna Božího.

Ve čtvrtek a v pátek svolává sám Spasitel všecky trpící a plačící syny Adamovy. Ani na společnici jeho utrpení Marii se nezapomíná, a kdežto věřící křesťan klaní se svému Spasiteli, slyší vedle sebe dojemné hlasy, které smutně vyprávějí jeho matce o smrtelných úzkostech na hoře Kalvarii a prosí za odpuštění své hříšnicky.

V sobotu jsou všechny tváře římské vyjasněny. Vždyť jest den mariánský; všechny madony jsou osvětleny, a četnější, horoucnější modlitby vznášejí se na všech stranách města k Panně plné milostí. Ráno jest mše svatá u sv. Jana Florenckého ke cti Panny Marie za odvrácení pohrom, totiž za usmíření Pána hromu; a za tím účelem vzývá se ta, která má právo jmenovati jej svým synem! Jak úchvatná a působná to činnost víry katolické!

Nádherné kostely Panny Marie *del Pianto*, Panny Marie Národní, Panny Marie in *Cosmedin*, Panny Marie *alle Capelle*, Panny Marie Dobré rady, Panny Marie za Tiberou, Jména Panny Marie, Panny Marie in *Via Lata* a ještě mnohé jiné rozléhají se chválou vznešené Panny. Avšak největší nával lidu jest v nejkrásnějším a nejpůsobnějším ze všech kostelů Mariánských, totiž u Panny Marie Sněžné. Pod klenbami této nesmrtelné basil ky zpívá nesčetný zá-

stup ve sboru litanii loretánskou, která jest tak vznešená a při tom jednoduchá, jako by byla složena od některého z andělů.

12. března.

Mše svatá u sv. Mikuláše in Carcere. — Spolek sv. Aloisa z Gonzagy. — Lidumilný ústav delle Pericolanti. — Úvahy. Moravní statistika.

Před osmou hodinou jsme byli jako včera na úpatí Kapitolu. Nevím věru, jaké tajné kouzlo vábí na místa tato cestovatele křesťanského. Rádi se zde modlíme, kde ode dávna odbývaly se odporné slavnosti pohanské; srdce křesťanské s živým zadostiučiněním uctívá pravého Boha na zříceninách chrámů pohanských a oslavuje ve starodávných žalářích římských slovutné osvoboditele, kteří přerazili pouta pokolení lidského. V patách četného zástupu přišli jsme k sv. Mikuláši *in Carcere*, kde byla dnes pobožnost štací. Jak již samo jméno naznačuje, naznačuje tato svatyně žalář, ve kterém věznění byli dlužníci. Tedy na tomžem místě, kde nemilosrdní lichváři mučili ubohého dlužníka, uctívají křesťané světce, který byl otcem sirotků a ubožáků.

Dále, jako by Prozřetelnost božská chtěla viditelně odplatiti dobročinnost velikého biskupa Myrského, vychází dosud z těla jeho, které zázračně zachováno jest v království Neapolském ve městě Bari, tajemná síla léčící nemoci a neduhy. Znána jest ona úcta, kterou chová celá Evropa k tomu Vincenci Paulánskému z východu; avšak málo kdo ví, že Řím první zasvětil kostel k jeho počtě. Pod hlavním oltářem odpočívají částečně ostatky slavných mučovníků Marka, Marcelina, Faustina a Beatrice. Vystavená velebná svátost, přítomnost mučovníků, upomínka na velikého biskupa, jméno z polovice pohanské, to vše nad míru poutá všechny síly duševní k této starodávné konfesi. Zanechali jsme zde na modlitbách veliký zástup mužů a žen; tajemné tušení napovídalo jim, že zde naleznou citlivé srdce ke svým utrpením a potřebám. Od sv. Mikuláše odebrali jsme se do římské koleje s nadějí, že se nám zde dostane poučení o spolku sv. Aloisa z Gonzagy.

V životě lidském jest osudná doba, věk to nebezpečných a často zaviněných pošetilostí, o němž již básník Tasso pravil:

Nella florida età quando più l'uom vaneggia. „Ve květoícím věku mladosti člověk nejčastěji klesá.“ A tento věk jest jak ve zlém tak v dobrém rozhodující; neboť psáno jest nejen ve knize Přísloví, nýbrž i ve knize zkušeností: mladík půjde až ku hrobu tou cestou, kterou zamířil ve svém mládí. Dobročinnost římská vzala jej tudíž pod něžnou ochranu. Mimo všeobecné pomůcky, kterých se dostává každému věku, jest dospělé mládeži obzvláště nápomocna a to způsobem velmi účinným. Nebudu mluvit o mateřské péči, kterou jim věnuje ve školách a konservatořích, ani o neustálé lásce, kterou ji provází ve dne i v noci; neboť v této chvíli mám mluvit pouze o spolku sv. Aloiza z Gonzagy a o ústavu *delle Pericolanti* pro mladé dívky.

Pod ochranou mladého světce mravů andělských, který jest pýchou a rozkoší Římanů, prospívá četný spolek mladíků. Do spolku tohoto může vstoupiti každý, kdo dovede vítězně bojovati proti zahálce, rozpustilosti a rozmařilosti. Tato mladá a veselá družina shromažďuje se na každou neděli ke společné modlitbě, křesťanskému cvičení a k zábavě. Náčelníci této malé armády vodívají je do velmi známé zahrady *de' Cerchi*. Zde bychom viděli, kterak tato šťastná mládež oddává se s přirozeným a patnáctiletým hochům vrozeným rozmarem nejrozmanitějším hrám; tyto zábavy, které započaly modlitbou, modlitbou končí. Při návratu do města baví se vážným rozhovorem, jmenovitě vypravováním takových událostí, které uvádějí na paměť Pannu Marii a budí lásku k této mocné Královně panen. Po šest neděl před některou slavností, která bývá předmětem všeobecných tužeb, snaží se všickni o závod, aby ji důstojně oslavili; za tou příčinou bedlivě se připravují sebezapíráním, přijímáním svatých svátostí a konáním zbožných porad. Konečně přijde veliký den; všickni odeberou se do překrásné a milé zahrady. Uprostřed ní postaven jest oltář, na němž jest úhledná pánev s rozžhaveným uhlím. Celé shromáždění utvoří kolo a radostná hudba rozléhá se zahradou. Potom následují písně a ohválozpěvy složené ke cti nebeského přítele. Jeho ctnosti, jeho dobrota a zázraky vyličený jsou výmluvným hlasem, a brzy na to mladá družina osvědčí svou důvěru a lásku

obřadem, jehožto slavnostní vážnost se vyrovná okouzlující prostomyslnosti. Každý z členů drží v ruce veliký list v obálce obohacené kresbami, pentlemi a zlatým třepením; list tento má býti poslán do nebe. Uvnitř napsány jsou prosby, sliby, tužby a přání mladého dopisovatele; na obálce pak čteme tuto jednoduchou a vznešenou adresu: *Svatému mladíku Aloizi Gonzagovi v nebeském ráji*. Hudba dá znamení, a každý položí svůj list na oltář. Po té za velikého ticha vysypou se všechny najednou do žhavé pánve, a v malé chvíli vznášejí se s plameny k nebesům ve vonných oblácích z kadidla, za hlučné hudby a jásání rozradostněného shromáždění.

Sliby tyto kořenící buď v horoucné zbožnosti anebo pocházející od moudrého řiditele uváděny jsou během roku na paměť; mladíci obnovují svá ušlechtilá předsevzetí, slavně vítězí nad probouzejícími se vášněmi a snaží se modlitbami podporovati své žádosti, které jejich stálý ochránce přednáší u trůnu Božího. Toť mimo jiné jsou mravní výsledky této slavnosti. Avšak, kdyby slavnost rovněž jako celý spolek neměla jiné výhody nežli utlumení hříšné choutky patnáctiletých mladíků a postarati se jim o nevinné radosti, aby se vyhnuli hříšným rozkošem při nebezpečných zábavách, zdaž nezasloužila by proto vši chvály? Člověku a především dítěku jest třeba slavností. Od té doby, co jsme mezi naši dospívající mládež zrušili zbožné spolky, čím staly se, prosím vás, její zábavy, její obyčeje, jakou jest její víra, jakými její mravy?

Z koleje římské odebrali jsme se na Janikul, abychom shlédli konservatoř *delle Pericolanti*.

Podobně jako spolek sv. Aloisa doplňuje tento ústav určený pro mladé dívky zvláštní prostředky, jichž užívá Řím ku zachránění mládeže. Dostane-li se některému duchovnímu správci v některé z římských farností zpráva o dívce neb mladé vdově, která nemůže bez nebezpečí pro svou ctnost ve světě obstáti, jest povinen oznámiti to představeným ústavu. Takováto osoba v nebezpečí se nalézající (la Pericolante) může býti každé chvíli přijata v útulné na delší neb kratší dobu, dle toho, jak to okolnosti vyžadují.

Tato konservatoř na Janikulu založena byla na konci minulého století od horlivého Františka Cervetiho, láskyplného to společníka proslulého zedníka, který znám jest

pod jménem *Tata Giovanni* a byla obzvláště předmětem otcovské péče Pia VI. Vrchní pokladník P. Ruffo zařídil zde dílnu hedbávníckou; kupci činí zde četné objednávky, a pátý díl zisku přiřčen jest mladým dělníkům, ostatek pak obrací se ve prospěch ústavu. Při naší návštěvě bylo tu padesát chovaneč.

Několik podobných, avšak méně důležitých domů jest rozšířeno po různých farnostech. Pominulo-li nebezpečí, vrátí se *Pericolanti* ke svým rodinám; a často jen neunavné péči v ústavě jest děkovati, že většina z nich stane se útěchou církve a ozdobou lidské společnosti, již by snad byly způsobily bolest a hanbu.

Toť jsou v krátkosti všeobecné i zvláštní prostředky, jichž užívá Řím k zachování, podporování a zdokonalení mravního života mezi svými dětmi. Jaké však jsou výsledky této moudré a laskavé péče? Kdybychom měli věřiti tomu, co jistí lidé vypravují, nebyly by mravy římské lepší než mravy oněch národů, na něž náboženství z veliké části pozbylo svého vlivu. K tomu odpovídám pouze: Všimněte si jen statistiky, porovnejte a posuďte rozdíl jevící se v počtu zločinců u jednotlivých národů. Kdežto ve dvou velikých metropolích moderní osvěty, v Londýně totiž a v Paříži zdá se býti vražda dítek na denním pořádku, odkud to, že v Římě jest téměř neznámou? Kdežto v Paříži počítá se na rok čtyři až pět set samovražd a v Londýně ještě více, kterak si to vysvětlíme, že během dvaceti pěti let vyskytlo se v Římě toliko jedenáct samovražd, z nichž čtyři měly příčinu svou v zimničné pomatenosti? Kdežto v Paříži jest počet pohozených dítek v poměru jednoho ku třem a v Londýně jednoho ku dvěma, proč jest v Římě tento poměr pouze jako jedna k pěti?

Kdežto v Paříži není vzácností, viděti umíratí člověka se zvířecíou necitelností a odpírati jemu i na smrtelné posteli poslední útěchu, nepopřáti jemu smířiti se s Bohem i s těmi, které byl uvrhl do záhuby a oloupil o čest, proč asi Řím bývá ušetřen tohoto děsného divadla? A konečně, kdežto v případech šílenství, které mají svou příčinu ve výstřednostech a prostopášnostech, shledáváme ve Francii poměr jednoho ke čtyřem, a v Anglicku poměr ještě neutěšenější, co jest toho příčinou, že přes pálčivost podnebí a ohnivost italské krve jest v Římě tato poměrná číslice jako jedna

k šesti? Vražda dítek a jejich pohození, samovražda, zavrzelost a šílenství povstalé z náruživosti, toť jsou nejhlavnější známky znemrazení měst a národů. Poněvadž ze všech hlavních měst na světě nejméně se shledáváme s těmito zjevy ve městě Římě, což jiného máme souditi, leč že Římané nikterak nejsou národem podlých pokrytů, kteří by byli tak zkaženi jako národové protikřesťanstí; dále, že křesťanství není mrtvo ani na vymřítí, nýbrž že všude, kde může volně rozvíjeti svůj vliv, brání syny Adamovy před prostopášnou nemravností, ze které je vyvedlo před osmnácti sty lety. Konečně musíme též připustiti, že přes zhoubné nauky a ještě horší příklady příchodích cizinců jest Řím povýtečně městem svatým a k svatosti vedoucím.

13. března.

Mše u sv. Stanislava Kostky. — Kterak dále napomáhá Řím k životu mravnímu. — Zajatci. — Prohlídka hradu Andělského, Kapitola a Lázně Diokleciánových. — Arcibratstvo sv. Jaroslava. — Vězení na cestě Juliově.

Bude-li se kdo z vás ubíratí podél nekonečných zdí Kvirinálu a sestupovati do ulice Ůtyř fontán, ať neopomene vejíti do kostela sv. Ondřeje po levé straně, jest to malý klenot, který zasluhuje pozornosti jak umělce tak křesťana. Toliko vás musím upozorniti, že máte-li strach před jesuity, uděláte dobře, kráčíte-li svou cestou dále; naleznete zde jeden z jejich útulných příbytků. Jsou zde mladí i staří, živí i mrtví. Roku 1678 dal kníže Kamil Pamfili vystaviti tento kostel pro novice z tohoto tovaryšstva. Průčelí sluhu korintského jest zdobeno úhledným okrouklým podloubím, podepřeným dvěma sloupy jonskými. Vnitřek mající formu rotundy jest úplně obložen vzácným mramorem a obohacen ještě vzácnějšími freskami. Mezi jinými obrazy pozoruhodno jest na hlavním oltáři *Ukřižování* od Burgiňona a v kapli sv. Stanislava *Podobizna* tohoto světce od Karla Maratta. Od podlahy až do stropu stkví se tato kaple pozlaceninami a výtečným mramorem; avšak nejkrásnější její ozdobou jest tělo sv. Stanislava, které se chová pod hlavním oltářem ve schráně z kamínků lazulových; bylo mi popřáno, konati

tam svatá tajemství. Mé srdce přálo si zde mítí přítomny všechny mé mladé přátele z Francie, aby je mohlo odevzdati do náručí andělského mládencečka.

Po mši svaté uvedl nás jeden z duchovních otců do prostranného a vzdušného domu pro novice. Dosud jest zde pokoj sv. Stanislava proměněný v kaplička. Uprostřed jest světcova socha uložená na jeho smrtelném lůžku. Hlava, ruce i nohy jsou z bílého mramoru nejlepší jakosti; dlouhý oděv jest z bílého mramoru a matrace s poduškami z mramoru žlutého. V tomto mistrovském díle od Le-Grosa jest tolik opravdovosti, že pocítoval jsem při pohledu, co pocítuje každý, pohlížeje na umírajícího, jenž líbezně usíná na své posteli.

Za několika rámcí rozvěšenými po stěnách lze viděti pismo světcovo; zdá se nám též, jako bychom dosud naslouchali slábnoucím hlasu, vyslovujícímu ono památné slovo, které s toužebností bylo přijato od zbožných křesťanů. Svatý Stanislav sám předpověděl v den nanebevzetí Panny Marie r. 1568, že bude slaviti tento Mariánský svátek na nebi. Představený domu přiblížil se všemi novici ksvatému mladíku a jménem poslušnosti velel mu, aby pověděl a činil, a co vůbec činiti jest třeba, chce-li kdo od královny andělů dosáhnouti milostí, jimiž sám byl vrchovatou měrou obdařen, -- Mládenec odpověděl: „*Quidquid minimum, dummodo sit constans; nejmenší uctívání Matky Boží postačí, jsme-li při tom jenom stálými.*“

Včera jsme ukončili zkoumání o prostředcích, jimiž Řím podporuje život mravní, a nyní ještě nám zbývá blíže si všimnouti, co činí pro ty, kteří ho pozbyli. Nemluví o hříšníku zbaveném milosti Boží; neboť v ústavech svrchu popsanych snaží se nesčíslnými způsoby smířiti je s Bobem. Mám na mysli muže, jehož krutě zasáhla spravedlnost lidská, neb ženu, která nevěrna jsouc svým povinností pyká v samotě za pohoršení, které způsobila svým životem.

Řím první vynalezl *osnovu kajicní*, která se považuje za nejlepší prostředek ku polepšení vězňů. Nikde též nebyla lépe pochopena a moudřeji prováděna. Dále jeho vězení nejsou žaláři toho druhu, ve kterých by člověk pod surovou nadvládou hmotné síly úplně na duchu se zkazil; naopak pomáhá se mu všemožně, aby poznal svou vlastní důstoj-

nost, litoval zlého a odhodlal se k dobrému. Řím jsa přesvědčen, že křesťanské náboženství samojediné může jednotlivce napravit, jako napravilo celé pokolení lidské, volá ku pomoci tohoto mocného spojence. Brány nejdrsnějších žalářů jsou mu otevřeny, kdež může volně mluvit i jednati.

Při každém vězení ustanoveni kněží, kteří jako andělové strážní dnem i nocí těší, povzbuzují a uzdravují duše, spíše nešťastné než trestuhodné. Společné modlitby každého rána při oběti nejsvětější připomínají odsouzencům vysokou cenu jejich duše i neskončenou dobrotu jejich nebeského Otce. Ob čas bývají po způsobu rodinném srozumitelná cvičení, která rozptylující nevědomost, povzbuzují ku spásitelným předsevzetím.

Zkušenost učí, že ustavičné obcování se sobě podobným bylo vždy pro odsouzence ku zkáze mravní. Největší předností této osnovy kajicní jest asi zabrániti takovémuto neblahému obcování.

Cestou dověděli jsme se o dvou spolcích, které jsou výhradně určeny ke hmotnému i mravnímu zlepšení stavu vězňů. Mimochodem poznamenávám, že oba pocházejí ze šestnáctého století. Zdá se, praví jeden protestantský dějepisec, že v této památné době se chtěl Řím zakládáním skvělých a v pravdě božských ústavů porustiti za křiklavé pomluvy reformace. První spolek jest Arcibratrstvo sv. Jeronýma Lásky. Zřízeno byvši bratrancem Lva X. Juliem Medicejským, který se stal později papežem s jménem Klementa VII., má dosud na náměstí Farneském krásný kostel sv. Jeronýma. Mezi jeho členy patřil druhdy sv. Filip Nerejský a mnohé jiné osobnosti s vynikajícími ctnostmi. Duch lásky slavných zakladatelů zachoval se ve spolku, který vykonává nejrozmanitější dobré skutky.

Ačkoli věnuje svou péči především vězňům, přece přispívá též všem stydlavým chudým ve městě. Spolek ten rozdělil si Řím na čtyři obvody. Po tři měsíce poskytuje chleba všem stydlavým chudým jedné čtvrti; během druhého tříměsíčního období rozdává almužny chudým ve čtvrti druhé atd. Aby se bral ohled na citlivost rodin, rozdávají se příspěvky časně z rána v oratoři sv. Jeronýma.

Avšak toto ještě není vše. Když uprostřed sedmáctého století dal Inocenc X. vystavěti na cestě Giulia vězení, které zní na jeho jméno a které řadí sám Howard mezi nejpe-

vnější a nejzdravější v celé Evropě, převzalo je Arcibratstvo sv. Jeronýma do vlastní správy a uvolilo se svým nákladem vydržovati zajatce. Byla to sama o sobě krásná myšlénka dáti nešťastníky v ochranu rukám lásky a státní pokladně se tím velmi ulevilo. Leč poslední pohromy státní ztenčily značně příjmy a příspěvky tohoto dobročinného ústavu a proto dostává se mu nyní podpory od papeže.

14. března.

Svatý Petr in Montorio. — Návštěva u zpovědníka mladých zajatců. — Svätý Michal. — Jiné skutky ve prospěch uvězněných. — Irlandané u sv. Háty alla Suburra.

Tou měrou, kterou se blíží slavnostní okamžik, kdy mají býti jeho dítky uvedeny k andělské hostině, rozhojňuje Řím i prostředky posvěcující. Včera konal se průvod k Panně Marii Bolestné (addolorata), kterým se počínala osmidenní pobožnost k matce sedmibolestné. Mezi tím, co kráčel tento průvod před náměstí Kolona a přes Corso, vycházel jiný průvod v jiné části římské z kostela sv. Petra in Montorio. Od neděle smrtné až do neděle provodní sděluji se plnomocné odpustky všem věřícím, kteří navštíví kapli, v níž byl ukřižován kníže apoštolů. Což jest také způsobilejším vzbuditi v srdcích našich dvojí pocit důvěry a kajivosti, jako okolnosti této návštěvy! Dnes vystoupili jsme za velikým počtem poutníků na Janikul a přerušili jsme svou pobožnost pouze, abychom přešli Tiberu a prohlédli si trestnici pro mladé vězně.

V domě tomto založeném ode Lva XII. pro dítky vyšlé od sv. Michala bylo nám popřáno patřiti na dobročinnost římskou právě v její činnosti. Šťastnou shodou okolností setkali jsme se zde se dvěma vyslanci z arcibratstva sv. Jeronýma, kterým svěřeno jest řízení této výtečné polepšovny. Několik kněží ze *společnosti Zbožných dělníků* udílelo duchovní pomoc těmto ubohým dítkám, které přes poklesky svých prvňích let dávají oprávněnou naději v trvalé polepšení. Z tváře jejich bylo lze vyčísti stydlivost s lítostí a radostí, dávající sice na jevo city duše vinou stížené, která však není ještě zlému oddána, nýbrž ovládána myšlénkou

na polepšení. Každý hoch má svou světničku pro sebe; všickni předou vlnu a zachovávají přísné mlčení. Trestnice sv. Michaela byla vzorem trestnici této, a jako první tak i druhá zdárně prospívá. Totéž můžeme říci o *Osadě rolnické*, o níž promluví při návštěvě *vily Albani*.

Vracejíce se přes Tiberu po mostě *Quattro Capi*, navštívili jsme proslulé vězení sv. Michaela. Choeme-li seznati jeho zařízení, představme si velký čtyřhranný sál, který jest po stranách opatřen trojnásobnou řadou pokojíků, z nichž vychází se na balkon, který se táhne podél vnitřní budovy. Dvě široká okna naproti sobě v obou malých stěnách osvětlují a obcerstvují důkladně celý sál. V pozadí jest oltář; podél zdí umístěny j-ou jednotlivé dílny pro různé řemeslníky. Dozorce může přehlídnouti čtyři a šedesát pokojíků najednou, což jest největší výhodou vševidného systému Benthamova. Sloh této trestnice jest velkolepý a právem též považuje se dnešního dne za vzor pro všechny proslulé polepšovací ústavy v Americe, ve Švýcarsku, ve Francii a v Anglii.

Myšlenku zakladatelovu seznáváme z mravního účelu tohoto ústavu. Kliment XI. dal vystavěti onu část sv. Michaela, která jest určena k provozování umění a řemesel; moudrý papež uznal za dobré doplniti své dílo, vystavěv polepšovnu pro mladé vinníky; vždyť napravovati vady a poklesky jest druhým vychováním.

V listě ze dne 14. listopadu 1703 vyjadřuje se takto: „Nyní, kdy tento nový dům jest ukončen se všemi šedesáti pokojíky od sebe oddělenými, které přece mezi sebou tvoří celek, chceme a nařizujeme, aby všechny dívky neb mladici od dvaceti let, kteří by byli zatčeni pro spáchané přečiny, místo do veřejných vězení dáni byli do této polepšovny; a poněvadž bývají některé dívky již od přirozenosti zvrhlé, neposlouchajíce svých rodičů a provozující neblabé náklonosti ku nepravostem, chceme a přikazujeme, že mohou býti rovněž v domě tomto střezeny a k dobrému vedeny. Věznové at jsou vyučováni základním pravdám náboženství křesťanského a naváděni ke spořádanému životu. Prikazujeme též ctihodným kardinálům, kteří jsou protektory ústavu, aby vysílali kněze, který by nejen každodenně mši svatou sloužil, nýbrž i uvězněné mladíky vyučoval v náboženství a v jiných věcech potřebných pro život křesťanský. Mimo to chceme

těž, aby mistrové učili vězně nějakému řemeslu, aby tímto cvikem odvykli zahálce a nastoupili dráhu dobrých mravů.“

Když jsme prohlíželi trestnici sv. Michaela, kde myšlenka Klimenta XI. nese stále zdárné ovoce, vzpomněli jsme si bezděky na výrok Montesquieuův: „Filosofie nevykonala dosud nic dobrého, aby to již dříve nebylo vykonalo náboženství, a to mnohem lépe než filosofie.“ Osvojuje-li si novověké lidumilství vynález osnovy polepšovací, dopouští se bludu a loupeže. Loupeže proto, poněvadž si přivlastňuje slávu, která přináleží církvi římské; bludu proto, poněvadž se domýšlí, jako by byla objevila myšlenku tak starou jako křesťanství, které skutkem provádělo všechny theorie a pokusy prvních filanthropů flámských a amerických. Jak vidno, máme tu opět jeden příspěvek pro *Slovník moderních starožitností*. V té příčině praví Guizot: „Při ústavách církevních velmi málo jest všímáno jisté okolnosti: jest to církevní soustava polepšovací, kterou sluší s tím větším zájmem zkoumati, poněvadž co do zásad i upotřebení práva trestního úplně souhlasí s filosofií novověkou. Zkoumáme-li povahu pokut církevních a veřejného odpykávání, které bylo nejhlavnějším trestem, seznáme, že hlavním jejich účelem bylo vzbuditi v duši vinníka lítost a u ostatních mravní ošklivost před zlým příkladem. S touto první představou pojí se ještě představa druhá o zadostiučinění. Však také nevím, je-li vůbec možno odloučiti představu o zadostiučinění od samého trestu, a nejeví-li se při každém trestu tajná a naléhavá potřeba odčiniti spáchanou křivdu, nehledě ani k tomu, že každý trest chce vzbuditi lítost v srdci vinníka, působě zároveň odstrašujícím příkladem. Avšak ponechajíce stranou otázku, o níž se zde jedná, nahlédneme též, že účelem každého moudrého zákonodárství jest lítost a příklad. Zdaž pak jménem těchto zásad nejosvícenější publicisté za našich dnů nedomáhali se opravy trestního zákonodárství evropského? *Otevřme jen jejich knihy, a podíváme se oně nápadně podobnosti, kterou shledáme mezi trestními prostředky, které oni navrhuji, a mezi oněmi, jichž užívala sama církev.*“

Dříve ještě než jsme se vrátili do hostince, odebrali jsme se k vyzvání průvodčího k sv. Hátě *alla Suburra*. Chovanci koleje irské byli tam shromážděni, aby dle dávného zvyku započali *třídenní pobožnost* ke cti sv. Patricia, apoštola jejich hrdinné vlasti. Byl to krásný pohled na všechny

tyto budoucí bojovníky za pravdu, ani se připravovali s dvojnásobnou horlivostí ku slavnostnímu přijímání posilujícího Chleba. Avšak ještě krásnějším snad bylo naslouchati těmto synům vznešeného Irsku, ani ve velikém Římě v prachu se koříce před oltářem panny mučnice, svolávali na svůj národ ochranu a požehnání toho, který je zbavil modlářství.

Kdož ví? Snad právě od sv. Háty *a/la Suburra* vyjde mocný rozmach k osvobození Irsku. Ať jest tomu jakkoli, katolický cestovatel, který jest svědkem tohoto dojemného divadla, spojuje rád svá přání se vzdechy utiskovaných; a nejsou-li jeho tajemné předtuchy víry planými, tož se zanicením pozdraví nedaleký den, kdy pyšný Albion bude přinucen rozraziti pouta svého vznešeného zajatce a kdy otčina O'Conellova zjeví se zrakům světa katolického ozdobená všemi vnadami, kterých dodává panenským mučenicím i čistotná bělost jejich neposkvrněného čela i jizvy jejich proslavených ran.

15. března.

Pobyt v kostele sv. Augustina. — Knihovna Angelica. — Zbožné útlulny u sv. Kříže Loretského, u Panny Marie in Trastevere a u božského Milosrdenství. — Úvahy.

Téměř uprostřed Říma zvedá se krásný a veliký kostel sv. Augustina. Majíce dnes v úmyslu prohlížeti kajioné domy určené pro pohlaví ženské, považovali jsme za slušno, abychom započali povinnou poctou onoho, který byl sám slavným kajionikem.

Sledujeme-li dějiny tohoto kostela, setkáváme se hned při jeho počátku se jménem francouzským. Zakladatelem byl Vilém D' Estonville, mistr franconzský v Římě r. 1483; jeho bāň jest první, kterou vidělo věčné město. Byli bychom velmi obšírnými, kdybychom chtěli popisovati všecky kaple, jakož i malby a drahocenný mramor, jimiž kaple jsou ozdobeny. Obraz sv. Augustina umístěný na vedlejším oltáři po pravé straně pochází od Guerchina. Po levé straně podivuje se každý svatému *Tomáši z Villanovy udělujícímu almužnu* od Herkula Feraty; v předposlední kapli jest skupina *Panny Marie, Dítěte Ježíše a sv. Ondřeje* od Sansovina.

Opravdovým divem tohoto kostela jest obraz proroka Isaiáše na třetím pilíři v levo od vchodu malovaný od Raffaela. Mladý soupeř Buonarrotův těšil se zajisté srdečně ze svého úspěchu; neboť sám Michelangelo vzdává spravedlivou chválu dílu tomuto, které mělo býti vyzváním k boji s proroky, jimiž ozdobil Sixtinskou kapli ve Vatikáně. Mistrovské toto dílo bylo později nápodobeno mosaikou. Má toliko dva metry zšíří a půl třetího metru zvýší a přece pracovali na něm pospolu tři dělníci po šest let. Jen trpělivost a vytrvalost římská mohla se odhodlati k tak poněhlému provádění. Zmíním se ještě, že tyto veliké obrazy mosaikové mají cenu až dvou set tisíc franků

Je-li moderní genius tvůrčí u sv. Augustina důstojně znázorněn, nezůstávají starožitné malby nikterak pozadu. Krásný obraz nejsvětější Panny, která se zde uctívá, stačí, abychom nabyli vznešeného pojmu o umění byzantském. Jest to jeden z oněch obrazů, které uprchlí Ř-kové s sebou přinesli po dobytí Cařihradu, a který ústní podání připisuje svatému Lukáši. Zástup lidu obklopoval oltář Matky milosrdenství, a četné dýky zavěšené na sloupech hlásají o mravních uzdraveních dosažených na přímluvu té, která nikdy nebyla nadarmo vzývána.

Jiná část zástupu přiblížila se k oltáři, k němuž já jsem přistoupil, abych sloužil mši svatou. Zvláštní a okouzlující shodou, kterou především se může chlubit Řím, se stalo, že sv. Monika odpočívá v kostele sv. Augustina! Kterak měl jsem sloužit mši svatou nad posvátným tělem přepodivné a nejvroucnější matky a neměl si při tom vzpomenouti oněch něžných slov, která předobry syn s pláčem opakoval u její rakve: „Pane, Bože můj! Ona byla služebnicí všech tvých služebníků; . . . ona pečovala o všechny, jako by všichni byli jejími dětmi; a poddána byla všem, jako by každý z nich byl jejím otcem.“ Obětoval jsem mši svatou ne dle přání Augustinova za pokoj duše jeho vroucně milované nebožky matky, nýbrž za tak četné Moniky a Augustiny z devatenáctého století. Ó kéž by jim byla sloužila ku spáse!

Když bylo po mši svaté, odešli jsme do knihovny klášterní. Známa jest pode jménem knihovny *Angelika* a *Passionei* na památku augustiniána P. Angela Rokky, který ji založil r. 1605, a kardinála Passionei, který ji ku konci

předešlého století značně rozmnožil. Jest v ní až sto tisíc svazků; zajímavou jest mezi jinými německá sbírka čítající více než dvě stě padesáte svazků, v níž nalézáme ze všeho něco, ale nic dokonalého.

Když jsme byli prozkoumali téměř mrtvá díla rozumu lidského, dali jsme se do zkoumání živoucích děl lásky křesťanské. Aby neopomenul žádného druhu bíd, postaral se Řím též o rozličné *útulny* pro ženy provinilé, ve kterých se mohou obroditi k životu mravnímu. Již před šestnáctým stoletím shledáváme klášter *Obrácenek* na Korsu; r. 1542. zřídil sv. Ignác útulnu pro takové, které se zle vdali; po 73 letech později otevřel P. Dominik z Ježíše útulnu sv. Kříže; konečně r. 1615 viděl vyrůstati útulnu sv. Jakuba: tak že jako jinde může si i zde osobovati Řím iniciativu v konání dobrého. Pokleslé ženy pak mohou býti rozděleny na tři třídy: na takové, které ještě za mlada staly se obětí pomíjející náruživosti; na takové, které po delší dobu byly nepořádně živý, neb které krutě zastihla spravedlnost lidská; konečně na takové, které po sňatku zapomněly svých povinností manželských i mateřských. Snadno zajisté pochopíme užitečnost zvláštních budov pro každou z těchto tříd.

Na hoře Pincio zvedá se útulna sv. Kříže, do které nebývají připuštěny ani vdovy ani vdané ženy.

Ve všem zračí se pořádek, čistota, spokojenost po vykonaném pokání, ano řekl bych téměř nevinná radost. Kdežto některými útulnami vane jakási zádumčivost, pocítujeme zde zvláštní druh něžné spokojenosti, vidíme-li tolik nešťastných a svedených obětí v tomto klidném útulku kráčet cestou svrchované dokonalosti.

S Pincia odebrali jsme se na horu Célius prohlédnout si novou útulnu, jejíž vznik jest tento. Některé dámy římské, jmenovitě ctnostná kněžna Terezie Doria Pamfili pozorovaly s bolestí při návštěvě nemocných v nemocnici sv. Jakuba, že mnohé ženy po svém uzdravení vracejí se znovu ke svému nespořádanému životu. Útulna sv. Kříže nebyla pro všechny dostatečnou, a mimo to, jak jsme již pravili, přijímala toliko dívky svobodné.

Kněžna tedy žádala a obdržela od Lva XII. starodávný hospic v ulici sv. Jana. Jest to útulna Loretská, nazvaná tak proto, poněvadž jest řízena kongregací z Lorety, která se skládá z paní majících za předsedu kardinála vikáře.

Přijímají se zde takové osoby ženského pohlaví, kterým neschází dobré vůle vésti po svém uzdravení spořádaný život. I vdané ženy bývají do ústavu připuštěny, pokud nesmíří se se svými manžely, s nimiž se rozešli pro svár a nepořádek. Strava a domácí řád jsou téměř tytéž, jako v útulně sv. Kříže.

Konečně u sv. Onufria jest útulna *Božského Milosrdenství*, kamž jsou posílány všechny osoby ženského pohlaví, jejichž nespořádaný život by pohoršoval veřejné mravy. Tato útulna založena byla papežem Klimentem IX. a s úspěchem řízena jest faráři římskými za předsednictví některého vysokého hodnostáře církevního.

Rozpovídal jsem se obšírně o dobročinných ústavech matky všech církví, a přece mohu, konče pojednání o tomto předmětu velmi málo známém, říci s dějepiscem mnohem obšírnějším nežli já: „Tot jest jen krátký výpočet dobročinných skutků konaných v Římě, neboť spočítati je úplně bylo by téměř nemožno. Co jsem uvedl, postačí na důkaz, že právem jest Řím nazván městem svatým. Vzpomeňme si na jakoukoli bídu, — a každou ulehčoval Řím na prvním místě, a ulehčuje dosavad. Pramen jeho lásky k bližnímu prýští se ze svaté víry; vždyť můžeme v něm napočítati šest set kostelů a oratoří, do kterých jeho dítky volány jsou v dobu příhodnou. Zde vynakládá všechny prostředky, jimiž by smíření byli hříšníci s Bohem, spravedliví byli upevněni ve ctinosti, ulehčeno bylo dušem v očistci, uctěn byl Bůh, a aby plnými proudy plynul život mravný v srdce věřících. Tak uskutečňuje se ustavičně výrok sv. Lva, že *Řím byv druhdy pánem bludu, jest nyní pánem pravdy.*“

Slavnost v paláci Massimi. — Apolinář. — Universita. — Římská kolej. — Knihovny.

Dne 1. dubna r. 1383. přihodila se v Římě následující událost v paláci knížete Fabricia Massima. Celá šlechtická rodina ronila slzy, klečíc u lůžka bolesti. Na lůžku tom ve smrtelných křečích svíjel se mládeneček mající čtrnácte let a tři měsíce; byl to domácí syn, pycha otcova, radost matčina a potěšení jeho milujících sester. Náhle otec povstal a poslal jednoho ze svých služebníků k sv. Filipu Nerejskému, žádaje ho, aby přišel bez otálení. Světec byl právě u oltáře a mohl přijít až za hodinu. Mezi tím modlil se kněz dom Kamillo, odporoučaje Bohu duši umírajícího, který skonal v jeho náručí. Fabricio, zbaven jsa vši radosti, přistoupil, aby vykonal ještě poslední povinnost a zatlačil oči synu svému. Vychovatelka pacholíkova *Francesca* přinesla vody, aby dle obyčeje umyla tělo zemřelého, a šaty, do nichž měl býti oděn na svém loži smrtelném. Zatím přišel svatý Filip. „Ach již pozdě přicházíte, duchovní otče,“ pravil Fabricio, „Pavel již nedýchá, co jest nám nyní počítí? Ó, proč jste nepřišel spíše?“ Světec kráčel zpřímá do pokoje smutečního a našel tam vychovatelku, ona se právě chystá obléci hošíka do šatů umrlčích. Filip přichvátal k loži, požádal svěcené vody, pokropil jí ústa a tvář mrtvého, vložil naň ruce, počal se modliti, dotekl se jej a zavolal ho dvakráte jeho jménem. U přítomnosti všech otevřel Pavel oči, odpovídal světcovi na jeho otázky a přišel zase k životu.

Rodina Massimi slaví každoročně ve svém paláci na památku tohoto zázraku zbožnou slavnost ke cti sv. Filipa Nerejského. Budeš-li, milý čtenáři, dne 16. března v Římě, neopomeň se jí účastnit. Jako my budeš i ty dojat veřejným osvědčováním této dávnověké vděčnosti, a pocítíš, kterak se v tobě vzмáhá úcta ku světci tak málo známému. Tyto dvě věci, jak příjemné, tak prospěšné, náležejí k opravdovým radostem při cestování po Itálii.

Již před odjezdem do Neapole jsme viděli, co činí Řím, aby rozptýlil nevědomost mezi obecným lidem; okolnosti zabránily nám, abychom se seznámili s velkolepými prostředky, jichž užívá, aby šířil vědomosti mezi vyššími

třídami; čas nadešel, abychom jej sledovali u vykonávání této nové a vždy stejné pečlivosti. V Římě jest množství kolejí, akademií a ústavů otevřeno kosvícení ducha. Dlouho by to trvalo, kdybychom měli o každém zvlášť mluvit; abychom poznali stav vysokých škol, postačí, blíže všimnouti si *Apollinaria*, university a koleje římské.

Dle moudrých předpisů sněmu tridentského pospíšil si Řím zříditi si seminář ku vychovávání duchovních; nejvyšší velekněz Pius IV. položil k němu základní kámen r. 1656, a sv. Karel Boromejský, který byl duší kázně církevní, vydal pravidla, jimiž se ústav až dosaváde řídí. Chovanci, kteří chtějí býti přijati, musejí býti Římané, musejí míti nejméně dvanácte let, míti dobrou znalost vyšší mluvnice, míti tonsurku, neb aspoň míti úmysl co nejspíše tonsurku přijati. Všickni mají stravu v semináři, jsou cvičeni ve vědách od dovedných učitelů, v nemoci jsou zdarma ošetřováni, a vedeni bývají k zásadám křesťanským pro život duchovní modlitbou a konáním posvátných obřadů buď v kostele sv. Apolináře, buď u sv. Jana Lateránského ve dny velikých slavností. Všickni duchovní správcové v Římě přispívají k vydržování tohoto semináře.

V semináři vyučuje se krásným vědám, filosofii, bohosloví, církevnímu právu a jiným odvětvím posvátné vědy. Máme-li souditi dle výsledků, jest vyučování zajisté na vysokém stupni dokonalosti. Římské duchovenstvo vyznamenává se obzvláště hlubokou znalostí mravovědy a starožitností křesťanských; a touto dvojí vědou ubránilo se dosud laxismu i rigorismu, jak nás o tom dobře poučil Frankolini; mimo to dovede s obzvláštní dovedností a silou usvědčiti novotáře, ať jest to ve věrouce nebo kázni mravů, poukazuje jim na důležitost a platnost starých památek.

Zmíním se ještě, že duchovenstvo římské jsouc svým postavením vázáno odpovídati na dotazy přicházející ze všech dílů světa, nabývá při zastávání svého úřadu neobyčejné zručnosti, jakou bychom jinde marně hledali. Ředitelství semináře svěřeno jest kardinálu vikáři, který bydlí v sousedním paláci; se svolením Lva XII. může udělovati hodnost doktorskou a tudíž i bakalářství a licenciát.

Dříve nežli opustíme tuto krásnou ústavu, navštívme kostel sv. Apolináře, od něhož má své pojmenování. V kostele vystavěném r. 772. od Hadriána I. a obnoveném od

Benedikta XIV. dle nákrešů Togových jsou dvě krásné sochy sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského; avšak mladým bohoslovcům činí jej obzvláště drahocenným počet a vzácnost ostatků, jimiž jest obohacen. Část kostí z legie thebánské a jedenácti tisíc panen, těla svatých mučovníků Eustrasia, Maxencia, Mardaria a Gresta přinesená z východu od řeholníků basilianských; ostatky sv. Ignáce, sv. Františka Xaverského, sv. Františka Borgiáše, sv. Aloje Gonzagy a sv. Stanislava Kostky; řekněte mi, co může býti výmluvnějšího v kostele seminárním? Vždyť kněz katolický má býti i vojínem, i panícem i mučovníkem. A Řím si též přeje, aby jeho mladí klerikové, majíce od mladosti své tolik proslavených vzorů příšlých schválně od východu a od západu čerpali opravdového ducha kněžského v kostele zasvěceném biskupu, mučovníku a žákovi sv. Petra, který byl hlavou pastýře a rovněž mučovníkem.

Malá vzdálenost dělila nás od university, kdež jsme vykonali svou druhou návštěvu. Tato krásná budova tvoří čtyřúhelník, uprostřed něhož jest rozsáhlý dvůr obklíčený ze tří stran nádherným podloubím o dvojím patře; čtvrtou stranu tvoří kostel. Svému vývinu a rozkvětu má ústav tento co děkovati papežům Benediktu VIII., Lvovi X., Sixtu V., Urbanu VII. a Alexandru VII. Lev XII., tento tak osvětlený, tak velikomyslný ochránce věd a umění dodal římské universitě nového lesku, zřídil několik nových stolic, zvýšiv platy profesorů a zdokonaliv ustanovením ze dne 27. srpna 1824 učební řád. Universita jest řízena kardinálem arcikancelářem a rektorem, a skládá se z pěti kolejí čili fakult, a to z fakulty bohoslovecké, právnické, lékařské, filosofické.

Sem patří ještě školy krásných umění, v nichž se vyučuje malířství, sochařství, architektura, ornamentice, perspektivě, lučbě, bájesloví atd. Předmětům těmto vyučuje jedenáct profesorů, kteří jsou členy akademie sv. Lukáše.

Duch, který studiemi vane, jest povýtečně křesťanský, jak vychází na jevo z nápisu nad hlavním portálem:

Počátkem moudrosti jest bázeň Boží.

Prostředky, kterých se častěji užívá, a které jsou stanoveny denním řádem, jsou cvičení náboženská. Účelem jest sláva Boží, obrana Církve a blaho lidské společnosti,

troji to předmět výborně znázorněný kostelem zasvěceným sv. Lukáši, sv. Lvu Velikému a sv. Ivonovi, advokátu chudých.

Z university jsme se odebrali do koleje římské, kam nás laskavě uvedli otcové P. Machi a P. Perone. Co do důležitosti vyrovná se tento ústav téměř universitě. Papež Řehoř XIII. založil ji r. 1582., obmyslil ji bohatými důchody a svěřil její správu jesuitům.

Dle úmyslů papežových jsou třídy tak rozděleny, že se v nich vyučuje rozličným vědám od nejjednoduších až ku nejvyšším. Přijímání jsou netoliko Římané, nýbrž i cizinci všech národů a nabývají zde rozličných stupňů hodnosti. V koleji římské napočteno jest 1100 studujících a veliký počet profesorů, kteří jsou známi svou učeností po celé Evropě: jsou to mezi jinými otcové Vico, Marchi, Perrone a Secchi.

V hořejších částech budovy jest knihovna, hvězdářská rozhledna a slavné museum Kircherovo. Knihovnu skládající se asi ze 40.000 vybraných spisů ukazoval nám P. Perrone, který v ní tráví téměř celý svůj život.

Při pohledu na tohoto učeného Římana vynoří se před našima očima vzor učence s poetickými tradicemi ze středověku. Vizme jen pod šatem z hrubého, černého, rezavého neb bílého sukna onoho vážně krácejícího mnicha přívětivých způsobů a skromných mravů se starodávným kvadrátkem na hlavě, jehož brada zdobena jest někdy krásným vousem. Sedí ve veliké kožené pohovce jako na nějakém kurulském stoličce věd a umění. Před ním rozkládá se široký stůl pokrytý více méně popsanými papíry a obklíčený hromadou točivých pultů, plných rukopisů a foliantů. Po pravé straně jest stoletý kalamář, v němž již zmáčeno bylo tolik učených per. Vlevo leží klasická, dřevěná tabatěrka s vlněným kapesníkem; a všechny ostatní předměty svědčí o vytrvalé a trpělivé pilnosti učencově, jakož i o dlouholetém jeho meškání mezi mrtvými.

Pravdou-li jest, že opravdová věda vyžaduje klidu v samotě a nerada se pojí s radovánkami ve světě, (Non jacet in molli veneranda scientia lecto, [neboť nehoví si ctihodná věda v hebkých póduškách], nemůže nám býti podívaná, jakou jsem právě vylíčil, lhostejnou, a my musíme dáti za pravdu *pátráním římským* jako hlubokým studiím

benediktinů. Ejhle, toť jsou oni učenci, které vynálezci *lehké novověké literatury* nazývají zastaralými: Vico, Mai, Ventura, Marchi, Perrone, Secchi, Orioli, Micara, Mezzofanti; a jejich předchůdcové: Suarez, Baronius, Belarmin, Boldetti, Mamachi, Winckelmann, Maragoni, a t. d., a t. d.

V muzeu shledali jsme se s P. Marchim, který právě byl zaměstnán vysvětlováním nákrešů katakomb sv. Anešky. Za jeho průvodu bylo nám popřáno prohlednouti si s užitekem četné sbírky starožitných předmětů z mramoru, z bronzu z pálené hlíny, které kladou museum Kircherovo bezprostředně za musea v Neapoli, ve Vatikáně, ve Florencii a v Paříži.

Mám-li ukončiti pojednání o prostředcích, jimiž Řím usnadňuje pokrok věd a umění, zbývá mi ještě promluvití krátce o knihovnách. Žádné město v Evropě nedovede napočísti takové množství těchto rozsáhlých skladišť vědomostí lidských. Mimo veliký počet knihoven v klášteřích jest jedenáct knihoven veřejných: *Vaticana, Casanatenza, Angelica, Alexandrina, Lancisiana, Ara Coelitana, Barberini, Corsini, Chigi, Vallicellana, Albani*. Knihovna *Vallicellana*, která jest umístěna v klášteře sv. Filipa Nerejského, jest obzvláště bohata na církevní a dějepisné rukopisy. Podobně jako starý Řím střežil v Tabulariu skvělé události z dějin národů, tak můžeme též říci, že novověký Řím má ve svých knihovnách, v nichž uloženo jest tolik tisíc rukopisů, starobylých listin, náboženských, politických a vědeckých dokladů, uschovány archivy celého světa. Avšak, kdežto Řím pohanský ukrýval poklady své ve tvrzi, otevírá křesťanský Řím poklady své každému, kdo si z nich přeje čerpat.

17. března.

Vily. — Vila Albani. — Ústav Kampův. — Vila: Ludovisi, Borgése, Pamfili.

Již po tři měsíce zabýváme se zkoumáním Říma pohanského a Říma křesťanského. Jejich pomníky, jejich duch, jejich dila, jejich život soukromý i veřejný byly ustavičným předmětem naší pozornosti. Bylo na čase, abychom vyšli ven z hradeb a prozkoumali též bohatství římského ven-

kova. I zde shledáváme dvě města vespolek protkána a smíchána; a nechceme-li býti ve výsledku svého bádání zklamáni, jest nám procházeti po druhé střídavě územím pohanství i křesťanství.

Jedním z předmětů, které bývají nejčastěji od cestovatelů popisovány, jsou římské vily. Představíme-li si palác, v němž se shledáváme často s nádherou královskou, který jest vystavěn uprostřed rozsáhlých zahrad vysázených vonnými háji a výtečnými mramorovými sochami, rozličné podoby a všech věků; mimo to rybníky, vodotrysky, jedním slovem vše, co může lahoditi smyslům, máme před sebou ona nádherná obydlí, která nazýváme *vilami* a která mnohem vyvinutější řeč italská nazývá *deliciemi*. Nemoha se o nich obšírně rozepisovati, promluvíme pouze o některých; však jakou jest jedna, takými jsou všechny *ostatní*; *ab uno disce omnes*.

Vyjde-li cestující z Říma cestou *Salaria*, přijde asi za hodinu k vile Albani nedaleko bývalých zahrad Salustových. Pochází ode dvou mužů stavu duchovního, kteří byli oba vynikajícími vloh duševních. Kardinál Alexander Albani zhotovil k ní sám nákresy a provedení její svěřil Karlu Marchionovi. Mezi tím, co stavělo se na budovách, obětoval kníže církevní, který byl náruživým milovníkem umění, část svého nesmírného bohatství ku pořízení rozsáhlých sbírek soch, poprsí, vypuklin, nádob, sloupů a nápisů. Učený kněz Winkelmann, tento obnovitel vědy archeologické, měl uvést do pořádku tyto pohostinné kameny, a on utvořil z nich jedno z nejkrásnějších muzeí, jaká vůbec známe. *) Všecko to stalo se ve druhé pololovici minulého století.

Zraky naše byly unaveny touto pohanskou výstavou a toužily spočinouti na divadle druhu jiného, které jsme našli blíže vily Albani v rolnickém ústavě Kampově. Určen jest pro mladé vězně z káznice neb pro tuláky, a podobá se našemu ústavu založenému od Mettraya, avšak jest mnohem starší. Jeden cestující francouzský, který v něm byl před námi, popsal jej následovně: „Se skrovným jménem a pevnou vůlí podařilo se Pavlu Kampovi sehnati na

*) S politováním však doznati jest, že inspirator i pořadatel nebyli vedeni duchem křesťanštějším, a že pod záminkou umění dali pohanství volný průchod do paláce církevního,

vlastní útraty 85 hošíků do statku se 37 hektary a není tomu dávno, co mu pokladna státní povolila ročních 10.000 tolarů.

Účelem ústavu tohoto jest odvrátiti je od nepravosti a vzdělati je na rolníky; za pomoci a dozoru učitelů zaměstnávají se rozličnými pracemi polními, pěstují dobytek a mlékaři; ku své pomoci mají osmnáct krav a tažných volů. Nemají-li v zimě jiné práce, pletou slaměné klobouky, dřevěné a proutěné koše a nářadí, a zhotovují všecko, co se týče oděvu, obuvi a oprav na venkovském statku.

Vstávají časné z rána a zaměstnávají se po celý den ručními pracemi. Večer jsou dvě hodiny věnovány vyučování náboženství, čtení, psaní, počtům a počátkům hudby; neboť, aby sobě osladili práci, zpívají si často ve sboru, když se vracejí s pole domů nebo při hostině; ostatně bývají zpěvné vlohy ve venkovských farnostech hledány a mohou přispívati k blahobytu takových zpěváků. Strava skládá se obyčejně z chleba, z ovoce a zelenin; víno pijí toliko smíchané s vodou a maso mívají jen v neděli a ve svátky; vůbec ve všem přivýkání jsou k jednoduchému životu venkovskému. Ačkoli se živí téměř výlučně zeleninami, těší se přece vždy dobrému zdraví a jsou drahé a veselé myslí. Opustiti ústav nesmějí pod žádnou záminkou. Toto moudré opatření chrání je před opětnými poklesky, kterých se ostatně sami od sebe varují. Jsouce vedeny mírností a náboženstvím, milují svůj útulek i dobrodince, kterého nazývají svým otcem; bylo nám řečeno, že se dosud ještě žádný nepokusil o útěk z těchto místností, ačkoliv jest jejich ohradou pouze divoký plot. Když dosáhnou dvaceti let, bývají usazeni na zdravějších místech krajiny římské. Vystoupili bývají nahrazeni novými chovanci a ústav stává se takto štěpníci pro vzdělané hospodáře, kteří mohou býti v čem ostatním rolníkům.

Když jsme byli po druhé již přešli *agger* Servia Tullia a Neřestné pole, živoucí to hrob Vestálek, vešli jsme se zvláštním písemným dovolením do vily Ludovisi, která zaujímá část zahrad Salustových a sousedí s hradbami městskými, budíc oprávněnou zvědavost cestovateli, je-li tento milovníkem starožitností a předstírané renesance. Všeho, co zámožnost a vášnivá záliba v umění mohou poskytnouti, bylo užíváno po tři století k okrášlení tohoto rozkošného

letohrádku. Cestující, kráčeje od západu směrem k bráně Flaminiově, má před sebou slonpořadí nápodobující nejslavnější propyleji Řecka a Malé Asie, jako jsou na př. propyleje athénské a eleusijské; máme před očima dokonalejší pomník slohu řeckého.

Po levé straně stromořadí, které nás vede k velikému vodotrysku, jest jezero s průhlednou vodou, kterou mu dodává vodopádový potok; dále jsou mohutné stavby Pincia, jejichžto staleté klenby poskytují vážný a zároveň klasický pohled. Před vodotryskem se stromořadí rozchází. Levé rameno vede k vítězoslavnému oblouku, který jest starožitnickou nápodobeninou a má nad sebou sochu Septimia Severa stojícího mezi dvěma otroky; odtud táhne se dále ke chrámu Eskulapovu, který jest ozdoben antickou sochou boha lékařství; potom ke sloupovádku chrámu egyptského, před nímž ční do výšky dva obelisky. Odtud objevuje se nám vyčnívající a jako ve vzduchu visící roh podpěrných staveb Pincia. Dílo to připomíná konec republiky a bohatého Dominica Enobarda, který je dal zbudovati, aby podpíraly jeho nákladné zahrady.

Pravé rameno velkolepého stromořadí směřuje přímo ke Kasinu nazvanému jménem *Rafaelovým*, poněvadž bylo obydlím tohoto umělce. Dále mezi vodotrysky, jezery a hájky následují posoupně za sebou vzdušný chrám Diany, Hipodioma pověstné Kasino, které bylo druhdy úkrytem pomníků starodávných Gabií.

Vrátili jsme se do města po nábřeží Ripetta branou Lidovou a žasli jsme údivem nad vilou Pamfili z druhé strany Tibery. Shledáváme v ní tutouž rozmanitost v nádehe a bohatství jako ve vilách předešlých. Avšak jednou věcí přece se liší od ostatních a zasluhuje zvláštní pozornosti cestovatelovy: jsou to kolumbaria. Po pravé straně stromořadí viděti jest několik kolumbarií, která byla nalezena před 25 lety. Úkaz tento jest vzácný nejprve proto, poněvadž význačná stavba těchto pomníků a jejich četné nápisy podávají nám zajímavé zprávy o pohřebních obyčejích u starých národů. Tato vila byla z většího dílu zničena při obléhání r. 1849.

18. března.

*Pyramida Cestiova. — Zkráceniny nápisů na pomnících
a užitečná znalost jejich pro cestovatele.*

Dříve než jsme překročili obvod města branou Ostijskou, zastavili jsme se blíže hradeb u pomníku, který patří mezi nejdůležitější a nejzachovalejší pomníky z pohan-ské starobylosti; míním hrob Kaja Cestia. Tvoří čtyřhrannou pyramidu sto třináct stop zvýši a dvě stě sedmdesát stop zšíří nad základnou.

Tento obrovský balvan jest zevně obložen dešticemi z bílého mramoru na jednu stopu tlustými: socha Cestiova věnčí mausoleum. Na dvou koncích západního průčelí zvedají se dva malé sloupy rýhované s úhlednými hlavicemi. Nalezeny a vztýčeny byly na rozkaz Alexandra VII., který dal pyramidu opravit. Nalezeny byly rovněž dva podstavce soch se vzácným nápisem uschovány v museu na Kapitolu.

Celý nápis na této nádherné soše svědčí jasně o nesmírném bohatství tohoto Římana a především o velikém počtu a nádheře jeho attalik. Avšak kdo to byl Kajus Cestius? Dějiny o něm nemluví; a my bychom též pranic nevěděli, kdyby druhý nápis neosvětloval poněkud jasnějšími paprsky osobnost, jejíž sláva pouze v jejím hrobě spočívá.

Na východním průčelí pyramidy čteme nápis, jenž nám praví, že Kajus Cestius byl synem Lucia Cestia, pocházejícího z pokolení Popiliova, které u národa římského zaujímalo místo dvacáté sedmé; že rodinné příjmení bylo *epulo*, a to bezpochyby proto, poněvadž byl touto hodností často vyznamenáván, že byl přetorem, tribunem lidu a konečně členem koleje septemvirů *Epulonů*.

Tato kolej skládala se ze sedmi kněží, kteří měli na starost veřejné hostiny dávané na počest bohů, obzvláště Joviše, když přišla zvěst buď o nějakém vítězství neb o všeobecné pohromě; tyto hostiny *epula* nazývaly se též *lectisternia*, poněvadž byly dávány ve chrámech, kde byly zvláštní pohovky, na něž se kladly sochy bohů.

Vidíme dále, že pyramida vystavěna byla za 880 dní dle ustanovení v závěti, a že byla ku zhotovení svěřena Pontiu Klaudiu Melovi, dědicí, a Pothovi, propuštěnci ze-

mřelého. Z tohoto posledního udání se dovidáme, že osoby jmenované v prvním nápisu byly pouze částečnými dědici, kdežto Klaudius byl dědicem universálním; dále že bylo u Římanů zvykem určovati v závěti dobu, do které měl náhrobek býti dohotoven; konečně, že rychlost práce za těchto okolností byla v pravdě obdivuhodnou.

Co bylo řečeno, týká se zevnější stránky pomníku. Avšak i vnitřek jest povšimnutí hoden. Malá dvířka vedou do hrobky, kam se dostaneme přes tlustou zeď. Klenutí samo má 18 stop délky, 13 stop výšky a dvanáct stop šířky. Klenba i stěny jsou ozdobeny malbami ještě dosti zachovalými. Viděti jest na nich pravidelné záhonky, do kterých jest místy vetkáno několik malovaných květin. Tento způsob dekorativní nalézá se často v katakombách. Uprostřed dolejších čtverců stkví se čtyři postavy ženské, a ve čtvercích hořejších čtyři okřídlené postavy Vítězství, držíce v jedné ruce věnec a ve druhé ruce *sertum*, zvláštní to druh stuhy na připevnění věnce neb diadému, Vše to dohromady naráží na důstojnost a na posvátné hostiny Cestiovy: neboť velmi snadno poznáváme v tom *lektisternium* čili hostinu k počtě bohů.

Ze čtyř ženských postav dvě stojí; první drží v pravé ruce etruskou nádobu na očištnou vodu. Na její levé ruce spočívá miska s několika rostlinami a s koláči nazvanými *placentum*, které byly obyčejným pokrmem při posvátných hostinách. V rukách druhé bylo viděti dvě dlouhé flétny, kterých dle zpráv dějepisných se užívalo při náboženských slavnostech.

Dvě poslední osoby sedí: jedna drží kuihu připomínající bezpochyby knihy Sibylinské, které byly brány ku poradě v důležitých záležitostech, aby se vědělo, ke kterému z bohů měli by se as Římané obrátiti se svou prosbou neb s díkyčiněním; druhá sedí za kulatým stolem, znázorňující držení těla Římanek při posvátných i domácích hostinách: ženy totiž při jídle seděly a mužové leželi.

Tot skvělá stránka pomníku. Avšak třebas byla tak velikou nádhera i pevnost pomníku, přece byl též podroben změnám časovým. Popelnice obsahující popel bohatého Římana zmizela, jakož i socha budovu věnčící. I sama pyramida vyžadovala přede dvěma sty lety rozumného ochránce, který by opravil její zříceniny a dal jí její původní po-

dobu. Ruka papežská poskytla pomníku jako mnohým jiným tuto vznešenou službu.

Pod druhým nápisem čteme:

INSTAURATUM . AN. DOMINI . M . DC . LXIII.

A každý, kdo mimo kráčí, tiše žehná jménu Alexandra VII.

Tato vycházka do území starožitností zdála se nám býti velmi zajímavou, předpokládá však některé nevyhnutelné znalosti o způsobu čísti nápisy. Každý zajisté ví, že při písmě na pomnících shledáváme se s množstvím zkrácenin; někdy pouhé písmeno zastupuje celé slovo. Kdo nemá klíče k těmto hieroglyfám, naráží co chvíle na nápisy nečitelné. Takto procházíme kolumbaria, obelisky, vítězné oblouky a musea bez porozumění a tudíž také bez opravdového užitku a téměř beze vši radosti; pomník sám o sobě jest němým svědkem a knihou uzavřenou, z níž se ničeho nedovídáme a který opouštíme s mrzutostí, poněvadž jsme mu neporozuměli; pravím to, poněvadž jsem toho sám zakusil.

Nedaleko pyramidy Cestiovy jest hřbitov protestantský. Toto sousedství má do sebe cosi trapného. Jako na mausoleu kněze pohanského tak ani na hrobech našich odloučených bratří není vztýčen křesťanský odznak naděje! A neukazuje-li se kříž na troskách člověka, jako když není stěžně na stroskotané lodi, zda není se co obávati, že vše jest ztraceno? Mimochodem toliko připomínám, že při kopání hrobu na hřbitově protestantském byly nalezeny vzácné mramorové zlomky plánu starého Říma-

Měli jsme ještě v úmyslu branou Ostijskou doraziti až k sv. Pavlu za hradbami, kde dle našich kapesních hodinek bylo matematicky dokázáno, že zkoumání pyramidy Cestiovy zabralo nám celičký den. Bylo třeba troubiti k zpátečnímu pochodu. Rychlými kroky sestupovala již noc se Sabinských hor a zahalila nás prvními svými závoji, když jsme vstupovali do města.

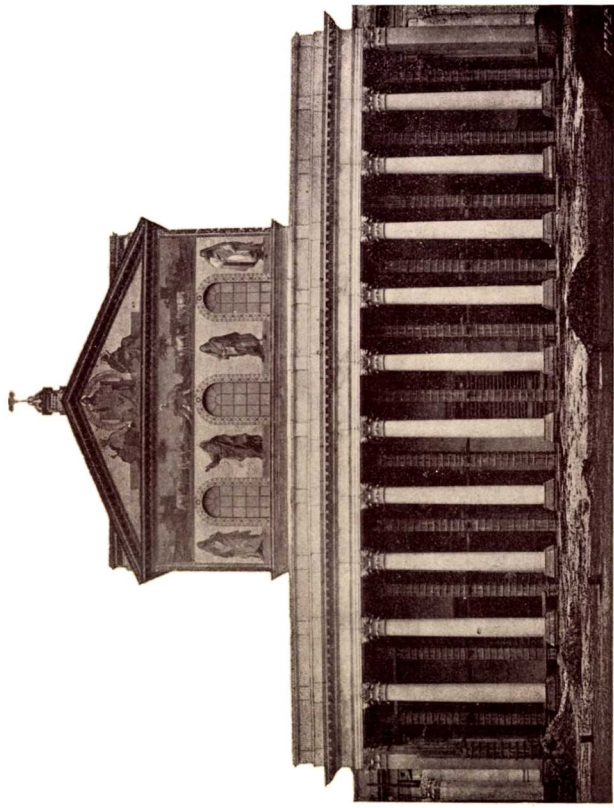
19. března.

Brána Trigemina. — Kaple Rozloučení. — Sv. Pavel za hradbami. — Svatý Vincenc a Anastáz. — Svatý Pavel se třemi studánkami.

Dávše se směrem včerejší cesty, přišli jsme časně k bráně sv. Pavla, střídavě se nazývající *Trigemina*, *Minucia*, *Navalis*, *Ostiensis*, na památku tří Horaciů, kteří ji kráčeli do boje, za příčinou její podoby, její hostinců a míst, ku kterým vedla; avšak všechna tato jména změnila se v název velikého apoštola, kterého tudy viděla kráčet v nejpatrnější chvíli jeho slavného života. Prochází-li křesťan pod dvojnásobnými oblouky, má jistotu, že vstupuje do šlépějí sv. Petra a Pavla. Oba apoštolové byli uzavřeni ve vězení Mamertinském v říjnu r. 65 a odtud byli vyvedeni 29. června r. 66. pospolu na popraviště. Když zašli za bránu *Trigemina*, vykonali liktorové daný rozkaz, aby je od sebe odloučili. Petr byl zaveden nazpět na Vatikán, kde byl proň uchystán kříž, a Pavel krácel dále svou cestou k vodám Salvianským, které měl svou smrtí zvěčniti.

Pohlédneme-li na místa tato, nemůžeme ihned tak snadno pochopiti ani onen rozkaz ani tuto cestu obou vězňů. Vatikán a vody Salvianské jsou na dvou protivných stranách Říma, a sledujeme-li též směr, shledáváme se ve středu se žalářem Mamertinským. Proč tedy nebyli vězňové odloučeni na práhu samého vězení neb aspoň na *Foru* po obyčejném bičování? K čemu tento pochod sem a tam? Snad není ona domněnka bez závažných důvodů, že Neron chtěl zastrašiti křesťany, i ony, kteří se křesťany státi chtěli, a proto dal velikým Římem prováděti dva náčelníky nového náboženství, které dal vésti na popraviště. Dále zajisté neukřivdíme Neronovi, řekneme-li, že tento panovník dává na Vatikáně blízko svého paláce ukřižovati starce, kterého věřící považovali právem za svého patriarchu, a který je spravoval po 25 let, chtěl se kochati na mukách toho, který před nedávnem popudil jej ke hněvu, byv příčinou smrti jeho oblíbeného poloboha, Šimona kouzelníka.

Budiž tomu jakkoli, četní křesťané, kteří následovali apoštolů, byli svědky jejich rozloučení a ctihodný pomník označuje místo této události. Jest to malá kaplička po levé

Nákl. Děd. sv. Jana Nep.

Kn.-arc. kniht. Rohlíček a Sievers,
BASILIKA SV. PAVLA.

straně cesty Ostijské asi deset minut od brány sv. Pavla; nad průčelím čteme následující nápis ve staré italštině:

„Na tomto místě rozloučili se spolu sv. Petr a sv. Pavel, když kráčeli na popraviště; i řekl Pavel k Petrovi: Pokoj budiž s tebou, ty základe Církve a pastýři všech beránek Kristových; a Petr Pavlovi: Jdi v pokoji, kazateli evangelia a vůdce spravedlivých na cestě k spasení.“

Řádky tyto svědčí o dvou naprosto různých událostech: o odloučení se dvou apoštolů na místě tomto jdoucích na popraviště; potom o vzájemném loučení, když se naposled opouštěli, aby se shledali až na nebesích. O události první svědčí stále ústní podání, které jest zvěčněno malou kapličkou. Druhá událost zakládá se na věrohodnosti sv. Diviše, který nám pečlivě dochoval loučení apoštolské, když ne do slova, tož aspoň podle smyslu. Třetí událost není sice obsažena v nápisu, avšak připomíná se nám *kaplí Rozloučení*, o níž nám jak tradice tak ústní podání podávají stejné svědectví. Když dva ctihodní starcové*) se dle obyčeje křesťanů ještě naposledy objímali a již se měli vydati na cestu vedoucí ke smrti mučnické, spatřil Pavel v zástupu vznešenou matronu Plautilu, která byla pokřtěna svatým Petrem. Apoštol požádal ji o závoj, aby si jím mohl zavinouti hlavu při popravě, slibiv jí, že závoj brzy nazpět obdrží; ona žádosti jeho s radostí vyhověla. Kaple naznačuje nám místo, kde byl vykonán tento čin statečné lásky křesťanské.

Při spatření této ctihodné kaple zbožný poutník pokleká, modlí se, miluje, žehná a povstává pouze, aby opět nice na tvář padl v nedaleké basilice sv. Pavla za *hradbami*; chrám tento patřící mezi kostely patriarchální byl založen od Konstantina na prosbu sv. Silvestra nad katakombou sv. Luciny, kamž byl veliký apoštol po svém umučení pochován. Císařský reskript Valentiniána II., Teodosia a Arkádia z r. 306 uložený v archivu vatikánském nařizuje římskému prefektovi Salustovi, aby přestavěl kostel tento dle obsáhlejšího a velkolepějšího plánu.

Všichni papežové pokládali za svou povinnost tuto ctihodnou památku křesťanstva střežiti a okrašlovati. Basilika dosáhla nejvyššího stupně svého lesku a slávy, kdyžž v noci ze dne 15. na 16. den měsíce července r. 1823 zhoubný

*) Sv. Pavel měl 68 let; sv. Petr byl ještě starší. (Dle sv. Chrys.)

požár způsobený neopatrností topičovou proměnil v popel velikou část této nenahraditelné budovy. Slavné paměti papež Lev XII. rozkázal ji ihned znovu zbudovati; práce sice nebyly přerušeny, avšak přece ještě mnoho schází k jejich ukončení. Mnozí panovníci přispěli papeži ku pomoci. Dva nádherné sloupy z jednoho kusu kamene (monolithy) poslány byly králem Sardinským a Mehamet Ali daroval čtyři velkolepé sloupy z afrického alabastru 50 stop zvýši. Řehoř XVI. s velikým nákladem a s velikou horlivostí pokračoval ve stavbě této basiliky. Těšil se, že ji do r. 1850 dostaví a posvětit; avšak nedočkal se toho. Nový a úplně přestavěný kostel, který má strop s pozlacenými skřínkami, byl od Pia IX. slavnostně posvěcen 10. prosince 1854.

Toť jsou v krátkosti dějiny této basiliky; soupis všech nádherných a zároveň posvátných předmětů vyžadoval by celou knihu. Nepatrná trocha, kterou z nich vypočítám, dostatečně nás poučí jak o štědrosti v pravdě královské, tak o živé víře věků křesťanských a o hluboké úctě, které se ustavičně dostává velikému Apoštolu. Dle obyčeje svého obohatil Konstantin nový kostel neobyčejným množstvím nádob, lamp a zlatých i stříbrných soch. Císařovny ve šlechetné štědrosti zápolily se svými knížecími manžely a syny. Dcera Teodosiova, manželka Konstantinova a matka Valentinianova Gala Placidia dala zhotoviti nádhernou mosaiku v kůru, která se zachovala až do dnešního dne.

Víkol svých náčelníků jest rozestaveno množství mučovníků a svatých z rozličných stavů, tak že jako ostatní basiliky římské jest i sv. Pavel za *hradbami* nebem na zemi. Jakožto družina dvou apoštolů máme zde sv. Timotea, sv. Matěje, sv. Jakuba Staršího, sv. Jakuba Mladšího, sv. Bartoloměje, sv. Matouše, sv. Lukáše, jejichž těla buď celá nebo z části odpočívají ve velebné svatyni. Po nich následují svatí papežové Felix III., Sixtus I., Alexandr, Fabián, Řehoř; velcí jáhnové Štěpán, Vavřinec, Vincenc, mučovníci Celsus, Julián, Basilis, Epafras, Zenon, Viktorin, Konstanc a Marcian; konečně panny, jejichž tělo ovinuto jest dvojnásobným věncem panenství a mučeníctví.

Jdeme-li asi hodinu dále osamělou cestou mezi četnými pahrbečky zemí, přejdeme po úzkém mostě *Vody Salvianské*. Pohled na tento potok námi zachvěje, neboť připomíná nám smrt velikého apoštola. Brzy ocneme se před

kostelem sv. Vincence a Anastasia a Panny Marie *Scala Coeli*, které s kostelem sv. Pavla tvoří podlouhlý trojúhelník. Zde nutkán jest poutník vnitřním hlasem zžouti obuv svou, neboť tak jest posvátnou ona půda, po které kráčí. Kostel sv. Vincence a Anastasia viděl sv. Bernarda modlícího se na jeho podlaze a obětujícího u jeho oltářů.

Tážete se snad, kterak se dostal slavný opat z Clairvaux na tato místa? Kostel sv. Anastasia byl vystavěn r. 625 od Honoria I., obnoven r. 772 od Hadriána I., opět vystavěn od sv. Lva, velkolepě nadán od Karla Velikého a r. 1140 se sousedním klásterem od papeže Inocence II. darován mnohým cisterciáckým. Prvním převorem této nové osady se stal pozdější papež Eugen IX.: při této dvojí příležitosti zavítal sem sv. Bernard. V kostele sv. Anastasia převládá sloh římský, vynikaje čistotou a obzvláštní živostí; dvanáct apoštolů, samy to Rafaelovy fresky nižšího řádu zdobí pilíře a četné ostatky obohacují oltáře. Zastoupen jest zde Východ i Západ; první svatým Anastasiem umučeným v Persii za Chosroa, druhý svatým Vincencem, chloubou Španělska: většina posvátných těl jest na místě tomto pohromadě, jakoby chtěla svědčiti o jednotě a všeobecnosti sv. víry.

Však několik kroků odtud čekají nás svědectví nová a neméně slavná, avšak ještě četnější; jsme v kostele Panny Marie *Scala Coeli*. Pod našima nohama odpočívá 10.200 mučovníků, jejichž krev napojila zemi, po které kráčíme. Jest tam katakomba sv. Zenona, nad jejížto branou hlásá nápis, že zde odpočívá sv. Zenon a přes 10.000 jiných mučovníků. Odkud přišel tento veliký zástup mučovníků? Kdo způsobil takové krveprolití křesťanů? Dějiny nám odpovídají: „Jest to týž císař, který dal vyhubiti statečnou legii Thebánskou; Dioklecián a Maximián, ohtějíce vyniknouti nad své předchůdce, dali na stráni eskvilinské zbudovati nákladné lázně, které se honosí dosud jejich jmény. Čtyřicet tisíc vojáků křesťanských odsouzených k dolování bylo zaměstnáno při této práci, která byla ukončena za sedm let. Vysokomyslní císařové dali je zardousiti za odměnu buď na témže místě, které svlažili svým potem, buď na stráni *Okůrkové* aneb konečně u *Vod Salviánských*.

Devátého dne měsíce července l. P. 298 bylo viděti s výšin Eskvilinských sestupovati 10.000 vojáků bezbranných, namáháním vysílených a bitím usuzovaných na způsob pod-

lých otroků. V čele kráčel jejich tribun Zenon a ostatní důstojníci. Prošli branou Trigemina, potom, zabočivše poněkud v levo, vešli do osamělého údolí a když dospěli k místu nazvanému *Gutta jugiter manans*, (nevysychající pramen) byli všickni ještě téhož dne zardoušeni, a potom od svých křesťanských bratří pohřbeni. V tuto velkolepou vzpomínku jest člověk tak zabrán, že sotva si všimne dostatečně samého kostela. Vystavěn byl znova v 16. století od kardinálů Petra Aldobrandini a Alexandra Farnése, má podobu osmiúhelníka a na klenutí v kůru má první mosaiku moderní, v níž dobrý vkus pojí se s nádhernou kresbou a bohatostí barviva. Jednoho dne, kdy sv. Bernard četl zde mši svatou, bylo viděti zázračný žebřík, který spojoval nebe se zemí a veliké množství andělů vstupovalo po něm: odtud pochází jméno *Scala coeli*, které tento kostel několikráte přestavěný povždy zachoval.

První předmět, který nám vycházejícím z kostela padl do očí, bylo vyčnívající průčelí kostela sv. Pavla u *Tří pramenů*, na němž ve slunečních paprscích zářila slova napsaná zlatými písmeny:

„Místo mučnické smrti sv. apoštola Pavla, kde zázračně vytryskly tři prameny.“

Jen s třesením blížíme se k této ctihodné svatyni; vnitřní dojetí se množí, vstoupíme-li dovnitř a všimneme-li si předmětů tam obsažených. V koutě kostela za silnou mříží železnou jest sloup, u něhož byl Pavel přivázán, když sekera katova utala mu hlavu. Sloup tento anebo lépe řečeno tento sloupový pařez jest z bílého mramoru a má asi pět stop výšky a čtyři stopy v objemu. Oltář světcův několik stop vzdálený jest ozdoben sloupy z černého porfýru, které nemají podobných ani co do velikosti, ani co do krásy. Na cestě k popravišti způsobil Pavel několik zázraků, mezi jinými obrátil tři vojny jej doprovázející, Longina, Augusta a Megista, kteří byli umučeni po třech dnech; to však byla pouze předehra k zázrakům ještě větším. Jako světlo mající zhasnouti živěji bleskotá, tak Pavel, neunavný kazatel Řeků i jiných národů, skonávaje přede tváří Říma měl se státi skvělejším a zázračnějším ve své smrti než ve svém životě. Jakým byl Syn Boží na hoře Kalvarii, takovým měl býti hrdinný apoštol. Rozum to pochopuje. Svatý Pavel, dříve než opustil svět, byl jako učeník od svého mistra

omilostněn zázrakem nesmírným, věčným, který v sobě zahrnuje všechny divy z jeho života, poněvadž jím byly potvrzeny, a který jsa ustavičně viditelným před očima všech pokolení, upevnil je v nauce Mistrově až do dne věčnosti. Otážíme-li se dějin, odpoví nám, že prozřetelnost božská rozvinula při smrti Pavlově velkolepost tohoto velikého zákona. Hlava padla, a dva zázraky se objevily. Místo krve, vyřinulo se mléko; sloup, země, ruka a vojenský plášť liktordův byly jím svlášeny. Hlava třikráte od země se odrazivši poskočila, a na třech místech, kterých se dotkla, vytryskly tři prameny, které tekou posavad. Jsou v kostele na uzavřeném místě a jsou od sebe vzdáleny asi čtyři stopy; každý z nich má svou zvláštní teplotu.

Co cítíme při pohledu na tyto zázračné vody, co cítíme, když přiblížíme k nim své rty, co cítíme, zač prosíme a čeho si přejeme, když jsme se byli napojili, to si nedovede žádný křesťan představit; to ví samojediný ten, kdo štěstí toho zakusí. Po popravě zavinula Plautila hlavu aspoň do svého závoje a uložila do katakomby Luciny na cestě Ostijské. Příčiněním Luciny, oné druhé matrony, rovněž důstojné našich hrdinných časů, bylo ostatní tělo přeneseno na totéž pohřebiště. Mezi tím, co se toto dalo, chystal kněz Marcel na druhém konci Říma královský pohřeb Petrovi, který naposled vydechl na výšinách Vatikánských.

Dosti jsme toho zkusili za jeden den. Domnívali jsme se též, že bychom byli znesvětili podobné divadlo, kdybychom nezůstali pro tento den věrni nabytým dojmům: vrátili jsme se tudíž do Říma touže cestou, po které kráčel Pavel ve své vítězoslávě.

Neděle květná. — Anekdota. — Oblouk Drusův. — Římské cesty. — Cesta Apiova. — Basilika sv. Šebestiána. — Upomínky. — Nápis. — Vila Maxenciova. — Chrám a cirkus Romulův. — Hrob Cecilie Metely. — Kostel Domine, quo vadis? — Slova sv. Ambrože a slova Suarezova.

Nazýváme-li týden, který právě počínáme, v řeči církevní po právu *týdnem velikým, týdnem svatým*, zdá se nám, že v Římě zasluhuje jiného jména; neboť nikde na celém světě nejví se nám tak velikým, tak svatým. Velikými zajisté a svatými jsou obřady, které v těchto památných dnech se konají v Jerusalémě, na místě samých událostí; a Jerusalém otročí nyní Turkům. Jaký tudíž slavnostní ráz může dáti svým velebným tajemstvím ve svém stavu ohudoby a zármutku? Ostatně již nemá Jerusalém oněch nesčíslných zástupů poutníků, kteří přicházeli ze čtyř stran světových a jejichž přítomnost oživovala a zveličovala náboženské svátky; nemá ani nejvyššího velekněze, který s výše svého nesmrtelného trůnu žehná svým dítkám; nemá ani kopí, ani koruny, ani hřebů, ani sloupů, ani kříže Bohočlověka, mocných to odznaků, které mocně srdcem hýbají; scházejí mu též ony kouzelné pomníky a upomínky, které uvádějíce nám na mysl dávné věky pohanské i křesťanské, účastňují se s námi veliké činohry kalvarské.

I cestovatelé, tuším, souhlasí vespolek, říkajíce, že kdo vidí obřady svatého téhodne v Římě, nemusí litovati podniknuté cesty do Italie. Zbytečno jest tedy připomínati, že jsme pozdravili s obzvláštní radostí slunce, které osvitilo neděli květnou. O devíti hodinách byli jsme ve Vatikáně, chtějíce býti přítomni svěcení ratolestí. Ještě před nedávnem konávaly se tyto obřady v kapli Sixtinské, avšak k naléhavým prosbám četných poutníků, kteří si přáli jim obcovati, přeložil je Řehoř XVI. k sv. Petru. Hned při pohledu na uměle zhotovené palmy vynoří se nám v paměti zajímavá vzpomínka.

Sixtus V. rozhodl se vztýčiti na náměstí sv. Petra obelisk z červené žuly, který vězel v sutinách cirkusu Nerónova. Provedení podniku toho svěřeno bylo architektovi D. Fontánovi. Tento přiměřil a upravil provazy tak, aby

potichouunku jednolitý sloup z trosek vypáčily, pozvedly a bez úrazu dopravily na určené místo. Desátého dne měsíce září 1586 měl býti sloup vztýčen. Architekt si přál míti úplně ticho, aby bylo dobře slyšeti jeho rozkazy. Sixtus V. veřejně prohlásil, že kdo z diváků *nahlas promluví* neb jinak výkon přeruší, *bude synem smrti*. Nikdo nebyl na prostranství připuštěn, komu by nebyl znám tento přísný zákaz. Všichni přítomní se dohodli, že ničemu jinému nemají naslouchati, leč zvuku trubky, která měla řídit pohyby, a zvuku cymbálů, který měl naznačovati odpočinek; jediný dozorce při práci směl přerušiti všeobecné mlčení. Sám Sixtus V. přišel se svým dvorem a zaujal místo na vyvýšeném prostranství; provazy se napjaly, pozvedly obelisk a nesly pozvolna tuto hmotu nesmírné tíže na určené místo. Papež povzbuzoval dělníky kýváním hlavou a pohledy zářícími radostí; ještě okarčík a mělo býti všecko hotovo; Fontana mluvil sám, říde tento poslední výkon. V tom janovský kapitán, jménem Bresca, rodák ze San Rema, zvolal ze zástupu hřmotným hlasem: „*Aqua alle funi; nalejte vody na provazy*“ a již přistoupil ku stráži která stála u šibenice postavené na rohu náměstí. Fontana prohlédl si pozorně provazy a zpozoroval, že by se byly skutečně vznaly, praskly, a obelisk že by byl padl, roztříštil se a rozmačkal dělníky: rozkázal tudíž rychle provazy navlhčiti. Bresca dobře věděl, že široká lana navlhčením se sůží a přirozeným způsobem pozvednou břímě na nich spočívající. To se též stalo, a výkon za všeobecného jásotu šťastným výsledkem byl korunován. Papež vztáhl ruce k Fontanovi; tento běžel k muži, který vzkřikl *aqua alle funi*, objal jej a přivedl k papeži a žádal, aby mu byla dána milost. „Nejedná se zde o milost,“ pravil papež, „nýbrž o odměnu; ať si určí sám odměnu, jakou chce.“ Bresca, který věděl, že v zahradách jeho rodného města se pěstují palmy a prodávají se na neděli květnou, vyžádal si pro sebe i pro své potomky výsadu, prodávati do papežského paláce potřebné palmy ku slavnosti svěcení palmových ratolestí. Vyhotovený diplom byl mu odevzdán hned na druhý den; mimo to přední člen rodiny vyhlášen byl čestným kapitánem prvního pluku s právem vztýčovati papežskou vlajku na palubě své lodi. Rodina Bresca, proslavená svým dědem dodává dosud palmy ku svěcení na květnou neděli.

Každého roku posílá s nimi loď do Říma, kdež bývají s obvyklými obřady rozdělovány.

Svatý Otec sestoupil ze svých pokojů do basiliky a odebral se do kaple P. Marie Bolestné, kde jej očekával posvátný sbor. Když byl na se vzal posvátný oděv, vstoupil na *sedii gestatoria* a blížil se ke konfessi sv. Petra, maje před sebou i za sebou obvyklý průvod. Okolo sv. Otce nesly švýcarské strážce v nádherném odění lesklé meče katolických kantonů; vznešený to obyčej, který zdá se k nám mluvit, že synové Viléma Tella mají ve svých žilách povždy krev, kterou hotovi jsou prolít na obranu nesmrtelného strážce svobody lidské. Po krátké modlitbě před konfesi posadil se papež na trůn a přijímal poslušnosti od kardinálů oděných ve *fialovou kápu*.

Svazky větví palmových vznášely se po pravé i po levé straně trůnu, a mezi nimi obzvláště sedm palm vynikalo svou ozdobou a úhlednou úpravou; těchto sedm palm, práce to řeholnic kamaldulských, bylo určeno k ozdobení oltáře a papežského kříže. Když byl papež palmy posvětil, opět se posadil, načež počalo rozdělování. Stojе vedle trůnu, podával kardinál děkan po jedné palmě sv. Otci, který jimi opět poděloval kardinály, patriarchy, arcibiskupy, biskupy, generály řádů atd. a cizince, kteří se vykázali lístkem od majordoma. Tohoto vyznamenání dostalo se i nám; a zaniknou-li časem tyto mocné dojmy, aspoň palmová ratolest od neděle květné a hromnice, které jsme přijaly z ruky náměstka Ježíše Krista, zůstanou nám drahocennými upomínkami na ony slavnostní chvíle.

Když průvod navrátil se do kůru, vstoupil sv. Otec na trůn; kardinálové odložili ozdoby svého řádu a vzali své rochetky a fialové kápy: konají se přípravy ku slavné mši, kterou má sloužiti kardinál kněz. Sotva že nadešel slavnostní okamžik pašijí, objevili se utrůn u tři kněží, kteří měli vyprávěti o bolestech veliké oběti, majíce na sobě albu a jáhenskou štolu; polbivše nohy sv. Otci, započali smuteční činohru. Kněz zpívající o událostech měl mužný a něžný tenor; druhý, nazvaný *ancilla*, zpíval pronikavým hlasem slova svědků, soudců a pochopů; slova Spasitelova zpíval hluboký a slavnostní bas.

Zpěv tento neobyčejně krásný jest stejný téměř ve všech katolických kostelích. Avšak ve Vatikáně vyzna-

menává se především čistotou hlasů a velebným sborem. Pokaždé, když při pašijích zástup Židů neb i několik osob má mluvití pospolu, zanotí veškeren sbor v souladu jednoduchém, ale tak obsáhlém, že vystihne každé slovíčko s opradovostí srdce jímající. Zpěvy tyto pocházejí od Tomáše Ludvika z Avily, vrstevníka Palestrinova, který na nich neshledal nic, co by potřebovalo změny neb opravy.

Při obětování zpívala se část mistrovské a dojemné skladby Palestrinovy *Stabat Mater*; však ji možno slyšeti jen v tento den. Otec po mši svaté stojí na trůně žehnal shromáždění; na to kardinál oznámil odpustky tří set dní, které papež udělil věřícím při obřadech přítomným. Průvod brzy seřadil se k odchodu, a papež odebral se do svých pokojů. Snadno jsme se přesvědčili, že jako jinde, tak i v Římě jest svěcení ratolestí obřadem velmi oblíbeným. Za našich dnů vidíme ve Francii ano i v samé Paříži, kterak lid dychtivě přijímá svěcenou palmu; obchodníci vykládají ji na prodej ve svých krámech a kočí dává si ji za klobouk, kdežto malé dívky nosí v rukách radostně větvíčku, která v tento den ozdobena jest ovocem a pamlsky. Bohužel, že jen tak daleko sáhá zbožnost mnohých lidí. Obyvatelé italští, u nichž smysl náboženský není tolik otupen, chovají s uctivou péčí ratolesti, kterými bývají podělováni v rozličných kostelech a dávají je do svých domácností na místa, která jsou zraku lidskému nejvíce přístupna. Jsouť pro ně netoliko zbožným odznakem umučení Spatitelova, nýbrž také povzbuzením, aby svolávali na sebe požehnání nebes, a aby se posvěcovali, jako tyto palmové ratolesti posvěceny byly modlitbami církve svaté.

Mezi tím, co kardinál veliký penitenciář ubíral se k sv. Janu Lateránskému, aby tam vykonával obřady spojené s jeho vysokým důstojenstvím, dali jsme se cestou k basilice sv. Šebestiána. Zde počíná proslavená cesta Apiova. Svou pevností, šířkou, rozsáhlostí, množstvím a velkolepostí náhrobků jimiž byla v pravo i v levo vroubena, zasloužila si názvu *Královny cest*, *Regina viarum*; poutník katolický vida široké dlaždice, po nichž kráčely všechny veliké osobnosti Říma pohanského, nezapomíná, že kráčely po nich též nohy apoštolů a že zbarveny byly krví nesčetných mučedníků; dále táže se sám sebe, za jakou tajnou příčinou dá-

vali Římané svým dílům vůbec a svým cestám obzvláště onu pevnost, která vzdoruje věkům?

Válečný národ, synové to Řomulovi, přikládali zajisté velikou důležitost stavbám silnic potřebných k ustavičným pochodům svých armád vojenských; odtud pochází množství a krása cest veřejných, jimž dosud jako na památku jejich původu zůstala jména: Cesty *vojenské*, *pretoriánské* neb *konsulárké*, za každým tisícem kroků bývaly *milníky*, veliké to kamenné neb mramorové hranečníky vysoké asi osm stop a naznačující vzdálenost od Říma. Obyčejná šířka cesty Apiovy jest šest a dvacet stop. Mezi močály Pontinskými jest široká až šest a třicet stop, aby nebylo tak velikého nebezpečí při přechodu; za městem Fondi má opět svou obyčejnou šířku šest a dvacet stop, a táhla se druhdy se stejnou nádherou a velkolepostí až k Brindisi, přístavu to, ze kterého vyplula většina slavných osobností. Jdouce za jejich kročeji překročili jsme malou říčku *Almon*, ve které omývaly kněží každoročně sochu bohyně Cybely a předměty sloužící k jejich účtě; však toho též měly potřeby! Malý kostelík *Domine, quo vadis?* (Pane, kam jdeš?) objevil se nám po levici, avšak nezdržel nás; neboť první naše návštěva patřila dnes sv. Šebestiánu.

Basilika tato dle domnění původu konstantinského byla vystavěna na katakombách sv. Kalista. Sv. Damasus ji r. 367 vystavěl a Inocenc I. zasvětil sv. Šebestiánovi, kterého papež Kajus nazýval *Obráncem církve*. Přestavěna byla r. 1611 od kardinála Borgie ve slohu té doby. Průčelí jest ozdobeno podloubím se šesti žulovými sloupy z antické zeleně. Čeho jsme si nejvíce povšimli, jest svatostánek z bílého mramoru představující Ježíška stojícího na sloupci a obklopeného dvěma ženskými postavami. Zda mohl symbolismus křesťanský živěji vyjádřiti velebné tajemství Svátosti oltářní?

Nejzajímavější část tohoto kostela jest Platonie čili *locus ad catacumbas*, zvláštní to podzemní chodba spoře osvětlená, kde se nalézá proslavená studně v dějinách. Věřící z východu jsouce žádostivi dostatí do své moci těla sv. Petra a Pavla, na která si činili nároky jako krajané, rozhodli se, unéstí je. Již se dostali k tomuto dvojímu pokladu, když strašná vichřice přinutila je vzdáti se své kořisti; měli jen tolik času, že ji mohli ukrýti v této studni, kde

zůstala po dlouhý čas. O tomto místě a o této události však mluvíti budu až v *dějínách katakomb*. Blízko oltáře, bylo druhdy vidati papežský slolec potřísněný krví sv. papeže Štěpána, který byl na tomto místě zardoušen při slavení sv. oběti. Stolec ten jest nyní v Pise v kostele Rytířů, který má dosud název tohoto papeže mučeníka.

Kaple, která se nám objevila po pravé straně vchodu, jest opravdovou pokladnicí se vzácnými ostatky. Zmíním se pouze o hlavách papežů a mučeníků sv. Kalixta a Štěpána, o špu, kterým proboden byl sv. Šebestián; o starodávném kašichu z olova, který obsahuje popel a kosti sv. papeže Fabiána, a o kmenu, na němž jsou vytisknuty šlépěje našeho Spasitele, když se zjevil sv. Petrovi chtějícímu uniknouti z Říma smrti mučnické. Přenesen byl z kostelíka *Domine, quo vadis*, nazvaného též *delle Piante* t. j. u *šlépěj Páně*. V kapli *Albani* zasvěcené sv. Fabianovi uctívá se hlava tohoto slavného papeže. Po levé straně lodi jest velkolepá kapele sv. Šebestiána, jejíž oltář chová tělo slavného mučeníka. Krásná socha světcova z bílého mramoru jest dílem dláta Giorgettiho.

Avšak v této ctihodné basilice ovládá celou duši příchozího vzpomínka na slavnou katakombu, která jest vyhloubena pod jeho nohama. Dnes neřeknu o ni nic, abych nepředbíhal vypravování o Římu podzemním. Ať dostačí pouze uvéstí nápis vyrytý nad hořejší branou rozsáhlých chodeb; nápis tento hlásá křesťanovi, že 74 tisíc mučenníků a 46 papežů odpočívá na těchto místech, kteří dobyvše si palmy vítězství po velikém soužení, obmyli svůj oděv v krvi Beránkově.

Čteme-li při mihotajícím světelkování smolnic tento nápis, zanášejíce se úmyslem vstoupiti do rozsáhlého města mrtvých, nelze se nám ubrániti hlubokému dojmu, který nelze popsat. Kdož by se tudíž také divil, že kostel sv. Šebestiána jest kostelem nejbohatším na odpustky a, že patří do počtu sedmi basilik římských; a kdo je navštíví, stává se účasten mnoha duchovních milostí.

Za sv. Šebestiánem jest mezi vinicemi podél cesty Apiovy viděti roztroušené zbytky nádherné vily tyrana Maxencia. Vyjma rozsáhlé podsklepi s výklenky pro pohřební popelnice ukazuje nám první z těchto budov pouze hromadu znetvořených zřícenin; chrám i hrob bohů rukou lidskou

udělaných zahynuly jako jejich ochranní bůžkové. Dle zpráv dějepisných i dle ústního podání byl r. 311 od Maxencia zasvěcen jeho synu Romulovi. Kdybychom jej chtěli popisovati, museli bychom opakovati, co jsme již pravili o *Cirku velikém*; nicméně dlužno jest, navštívití jej. Karceres, Trn a Císařská lóže jsou tak zachovalé, že máme před očima pravou podobu a rozměry starých cirků.

Když jsme se vrátili opět na cestu Apiovu, byli jsme za několik okamžiků u pomníku, jehož mohutná hmota vévodí celé římské rovině; jest to *Volský Mys* čili hrob Cecílie Metelly. Zdá se, že tento ohromný náhrobek zůstal mezi tolika zříceninami samojediný státi jen za tou příčinou, abych povznášel až k nebesům věčné svědectví o naší nicotě a hlásal cizincům příšedším do města Césarů, že, kdo chce naléztí dávnou paní všehomíra, hledati ji musí mezi hroby a zříceninami.

Čím byla Cecilia Metella? Dcerou Korinta Metella a manželkou Krassovou, to jest vše, co o ní víme, avšak nikoli ze všeobecných dějin. Poněvadž svou osobou se neproslavila, chtěla tato žena jako Kajus Cestius a mnoho jiných zachovati jméno své budoucím věkům velkolepostí svého náhrobku. To se jí též podařilo, její mausoleum jest nejkrásnějším a nejzachovalejším ze starého Říma. Představme si kulatou věž, mající 89 stop v průměru s přiměřenou výškou na čtyřhranném podstavci, která jest celá utvořena z nesmírných kvádrů; vyčnívající výklenek a římsa ozdobena jest vlčími hlavami a cypřišovými pletenci velmi dobře provedenými. Uvnitř jest hrobka nyní zasypaná, kde byl nalezen nádherný kámen náhrobní, jemuž se přichozí obdivují pod podloubím paláce Farnéského.

Na straně, která hledí k cestě Apiově, čteme nápis, který obsahuje celý životopis rekyně.

Pohleděvše zběžně na úhledný chrámeček věnovaný *Bogu Návratu*, dospěli jsme brzy cestou Apiovou ke kostelu *Domine, quo vadis?* t. j. po česky *Pane, kam jdeš?* Kostelík tento v prvotných dnech křesťanství založený, později často přestavovaný a obnovovaný, podává jisté svědectví o události, jižto poutník katolický s láskou naslouchá. Sv. Petr byl po několik měsíců uzavřen ve vězení Mamerinském, odsouzen byv k smrti, a čekaje pouze, až Neron dá rozkaz k umučení. Přestrašení křesťané bojíce se, že ztratí

svého vůdce a otce, odhodlali se vysvoboditi jej za každou cenu. A to se jim též podařilo, buďto že byli podporováni žalávníky Procesem a Martiniánem, kteří se stali učeníky apoštolovými, buďto že vzali útočiště k jinému prostředku nám neznámému. Sv. Petr vyšel z temného žaláře a již překročil hradby městské. Vězeň, než co dím, vítěz nad Neronom a Jovišem, kráčel, aby se vzdálil z Říma touže cestou Apiovou, po které se před dvaceti lety ubíral do Říma. Petr nevyhýbal se smrti; věděl dobře, že krev mučovníků jest základem Církve a úrodným semenem křesťanů; věděl též, že pro něho jest vyhrazena smrt kříže; avšak nevěda, zda přišla již jeho hodina, povolil slzám novokřtěnců. Přišed na místo, na kterém stojíme, spatřil před sebou svého božského Mistra obtíženého křížem. Petr jej poznal a zvolal: „*Domine, quo vadis?*“ „Pane, kam jdeš?“ — „*Venio iterum crucifigi;*“ „Jdu, abych byl opět ukřižován.“ Petr této odpovědi ihned porozuměl, a vrátiv se do Říma, očekával kříž, na němž Spasitel světa měl umřítí nikoli sám jako v Jerusalemě, nýbrž v osobě svého náměstka.

Ovocem smrti Petrovy a jeho soudruhů bylo časem přemožení pohanstva a podmanění světa pod nadvládu Evangelia. Oblouk Konstantinův, pod nímž jsme brzy kráčeli, stále hlásá onu pravdu těmito dvěma nesmrtelnými slovy: *Fundatori quietis, Zakladateli pokoje.*

21. března

Fraskati. — Vily. — Kardinál Mikara. — Tusculum. — Jeskyně železná (Grotta ferrata).

Ve volkolepých obřadech svatého téhodne, které započaly na neděli květnou, pokračuje se až ve středu večer. Pondělí a úterý byly tedy pro nás dny prázdnin, jichž jsme užili ku prohlídce okolí Říma. Dne 21. března o šesté hodině z rána dva vozy ujíždějící rovinou římskou po starodávné silnici Asinaria, unášely naši malou karavanu do města Fraskati. Obrovské oblouky vodovodu Klaudiova, táhnoucí se po délce několika mil, byly měřítkem naší cesty uprostřed pouště; za nedlouho překročili jsme na příč cestu latinskou. Směr její poznáváme dle náhrobků zbudovaných

po stranách: pochmurný to pohled, který ještě více zatemněn jest divokým Atilou. Tento hrozný pustošitel Říma měl zde svůj válečný tábor. Zříceniny, které vidíme, mluví o něm, a brána, z níž jsme právě vykročili, připomíná nám i zradu vojinů isaurických, kteří byli jejími strážci, i politování hodný vjezd vítězného barbara.

Dvě hodiny dostačí, abychom pěšky dospěli až k úpatí úhledné hory, na jejíž svahu rozkládá se městečko Fraskati. Bývalé tuskulum bylo na samém vrcholku. Toto poslední město zničeno r. 1191 od Římanů, a místo něho povstalo Fraskati, které jest nyní sídlem třetího biskupství římského. Celá stráž poseta jest rozkošnými vilami, kamž Římané jako o závod chvátají, aby pod hustými větvemi divokých oliv a zelených dubů užili ochranného útočiště před parným sluncem červencovým a před zimnicí podzimkovou.

Mezi těmito královskými příbytky vynikají vily Aldobrandini, Taverna, Conti, Bracciano; dvě první patří rodině borgéské. Zahrady, vodopády, vodotrysky, vyhlídky, umělecké předměty, všechno přispívá k tomu, že pobyt zde jest příjemný a okouzující. Ve vile Aldobrandini obdivuje se každý prostrannému pokoji, skvoucímu se freskami Dominikinovými, uprostřed pak něho zvedá se vypuklina hory Parnasu. Básnická hora obydlena jest hudebníky bronzovými, kteří mísí zvuk svých nástrojů se šumotem padajících vod. Ve vile Conti jsou obdivuhodné schody královské, v Rufině vidíme stavitelskou práci Berninovu a v Montalto klenbu malovanou žáky Dominikinovými.

Po našich vycházkách do hor před naším vstoupením na Tuskulum pojedli jsme slušný oběd, který byl oslazen notným hladem a zajímavou rozmluvou s oslaři z města Fraskati. U těchto vysokých a mocných pánů přechází s otce na syna právo, voziti cizince do Tuskula a pronajímati osly neb mezky na cestu; to jest jejich výhradná živnost. Každý příchozí *forestiere* dovede zajisté povážiti, s jakou péčí a ochotou nabízí se mu ze všech stran čestná obsluha! Avšak mzda za obsluhu nebyla přesně vyštípena, a to proto, poněvadž každý z nás ostýchal se dáti se do tohoto choulativního vyjednávání: oslaři si ji tedy ustanovili dle libovůle t. j. přemrštěnou. Bylo třeba kardinála Mikary, který se odvážil těmto milostpánům za mzdu nejvyšší stanovití taxu jednoho piastru; Italie se nad tím zhrozila, neboť to

byl opravdový státní převrat. Naši parlamentáři odvolávali se tudíž na zmíněnou sazbu, a když jsme slíbili dobré zprospitné, byli nám zase slíbeni potřební čtyrnožci: potřebovali jsme jich čtrnáct.

Mezi přípravami na cestu navštívili jsme biskupský palác, který byl v osm. áctém století proslaven kardinálem Yorkem, posledním potomkem Stuartovců; dále katedrálu zasvěcenou sv. Petru, kde jsme viděli některé památky po staré rodině královské z Anglicka; konečně příbytek kardinála Mikary, nynějšího biskupa z Fraskati. V rohu náměstí, které jest blízko katedrály, jest budova nepatrného vzezření a prostředních rozměrů. Jest v ní veliký i malý seminář; neboť biskupství fraskatské má pouze 6000 diecesánů. Úzké a ledabylé schody vedou do předsíně, která slouží za jídelnu. Zde seděli u italských kamen dva služebníci v bezvadném stejnokroji. Jednoduché dvěře z desek dělily nás od pokoje kardinála Mikary, chlouby to posvátného kolegia, bohoslovce, právníka, správce a největšího řečníka v Italii.

Představme si starce ve stáří 67 let, postavy prostřední, přímé a pěkně urostlé, s bílými hustými vlasy a překrásnými vousy, bílými jako sníh a sahajícími až do poloprsou; oči ohnivé a jiskrné, zastíněné hustým, obloukovitým ohrvím; čelo široké a klenuté, malé a červené rty, na nichž jeví se ustavičně lahodný úsměv k nevypsání; pozorujeme tohoto starce, knížete církevního, kterému kde kdo přeje, aby se stal někdy papežem, pozorujeme jej oděného ve hrubé sukno kapucínů, sedícího na prosté židli dřevěné, která ještě s malým stolem pokrytým listinami a s malým lůžkem bez záclony jest veškerým nábytkem jediného pokoje, sloužícího střídavě za salon, studovnu neb spárnu; představme si toto všechno a viděli jsme osobu, palác a nábytek proslulého a svatého kardinála.

Jsa synem rolníkovým z Fraskati a bratrem rolníka z téhož města, nechtěl tento neobyčejný muž obývati velkolepý palác svých předchůdců. „Před velikými komnatami mne pojímá hrůza,“ pravil nám usmívaje se, „a zde jsme jako mezi svými dítkami.“ A vskutku jeho seminář jest jeho rodinou, a on jest řiditelem a otcem chovanců zároveň; ačkoliv jest chud, a to velice chud, přece dovede při skromných příjmech 800 piastrů stavěti silnice, budovati nemocnice, zřizovati zastavárny, zakládati školy, do nichž vodi

sám za ruku dítky, které potkává na ulicích: jest opravdovým obrazem některého z starých otců církevních.

Však jsou obyvatelé města Fraskati též pyšní, že jej mají za biskupa a spoluobčana a mluvíce o něm, říkají: *Il nostro* (náš rodák), kterýmžto slovem vyznačují onu velikou úctu, jakou k němu chovají. Jeho Eminence mluvil s námi správně po francouzsku o Francii, v níž sice ještě nikdy nebyl, kterou však zná tak dobře jako by v ní byl domovem. Vyjadřoval se o velikých záležitostech zmítajících nejen naší vlastí, nýbrž celou Evropou, s oním pevným úsudkem a vznešenou prohlédavostí, které charakterizují muže praktického a veleducha zároveň. Avšak kterak se dostal tento kapucín ze své skromné cely na venek? Či ruka postavila světlo na svícen? Povýšení kardinála Mikary jest důkazem mezi tisíci jiných důkazů, že věda a ctnost vedou v Římě jistěji než kde jinde k počtům a vyznamenáním. Bylo to r. 1824; P. Mikara kázal v Římě u přítomnosti Lva XII. S neobyčejnou lehkostí a výmluvností svého slova hlásal užitečné pravdy týkající se obzvláště některých přítomných osob. Tyto jim dobře porozuměly a podaly k samému papeži stížnost s prosbou, aby pokáral opovážlivého kazatele, a uzná-li za potřebí, aby mu uložil přísné pokání: sv. Otec přislíbil jednati dle spravedlnosti. Po několika dnech tázali se nespokojenci Lva XII., zda dostál slovu a potrestal dle zásluhy smělého kapucína. „*Sì, sì*,“ zněla papežova odpověď. — „Jaké pokání uložila mu tedy Vaše Svatost?“ — Jmenoval jsem jej kardinálem.

Požehnání starcovo přináší vždy štěstí; když jsme o ně požádali, dostalo se nám ho od ctihodného velekněze, a my odebrali se do Tuskula. Mezi dvěma řadami vavřínů vysokých 25 stop dostali jsme se za chvíli po mírném svahu do Rufinely. Tato úhledná vila, jsouc původně vlastnictvím Luciana Bonaparta, byla koupena od ovdovělé královny Sardinské. Několik kroků dále počíná římská cesta, jejíž vyšlapané dlaždice svědčí o kročejích slovutných osobností. Byl to zejména Cicero, který zde měl též svůj příbytek; Kato, který z Tuskula pocházel; Lukulus, v jehož vile dle výroku censorů bylo více prostory k vymetání než k obdělávání. Mezi roztroušenými troskami můžeme rozeznati místo a ssutiny domu římského řečníka, který se v učeném světě zvěčnil sepsáním svých *Tuskulánek*.

Všimněme si zatím blíže rozdílu mezi nejvznešenější myšlenkou pohanstva a nejslabším poznáním křesťanským! Která duše křesťanská schválila by pohnutky k činům, pravidla mravů a odměnu za ctnosti, jak nám hlásá Cicero? Zde v Tuskulu na otázku, co jest sláva? odpověděl si tento veliký filosof: „Sláva jest opravdovým a stálým dobrem a nikoli klamným stínem; jest souzvukem chvalo zpěvů na moudrost, nezištným hlasem spravedlivých soudců, kteří oslavují skvělé zásluhy, ozvěnou a nejkrásnější odměnou ctností. Jediná sláva nahradí nám krátkost života pohledem do budoucnosti; ona uvádí nás na místa, na nichž se již nenalézáme, a dává nám život i po smrti; konečně jest jako stupněm, na němž povznášíme se v řady nesmrtelníků.“

Připoutav všechny naděje člověka k planému výronu obrazotvornosti, jakým jest sláva, snaží se Cicero stanoviti jisté vodítko pro činy a nabytí jakés útěchy ve svých bolestech. Proto volá on sám, a zříceniny vily zdají se až dosud ozývati jeho slovy: „Ó filosofie, která jediná dovedeš nás vésti! Ty, která učíš ctnostem a zapuzuješ nepravosti, čím bychom byli bez tebe my i ostatní lidé? Ty's zrodila města: ty's vnukla rozptýleným lidem touhu po pospolitosti; ty jsi sblížila jejich obydlí, poutala je manželstvím a vynalezla společný jazyk i písmo; ty's diktovala zákony, pořádala mravy a vzdělávala národy. U tebe hledám útulku, tebe žádám o pomoc; až dosud spokojil jsem se pouze tím, že jsem částečně naslouchal tvým naukám; nyní věnuji se ti docela. K jaké mocnosti měli bychom se spíše utéci, ne-li k tobě, abychom našli pokoj v životě a zbavili se strachu před smrtí?“ Téhož dne, téže hodiny snad, kdy Cicero psal tuto chlubnou chválu o slávě a filosofii, matkách ctnosti, zavraždil se na bojišti u Filip Brutus, přítel Ciceronův, zbožňovatel ctnosti, dcery to filosofie a slávy, zvolav: „Prokletá ctnosti, ty jsi pouhým slovem; prázdný preludé a podlý otroku štěstěny, budiž povždy údělem mých nepřátel!“

Jedouce na lehkých zvířátkách do jeskyň Ciceronových, do Lázní, do divadla a vodovodů Tuskulských, dospěli jsme až k nejvyššímu místu náhorné roviny, která byla pokryta neznámými troskami. Odtud obsáhne zrak celou rovinu římskou. Naše karavana unesená tímto velkolepým a slavnostním divadlem s poloviční nechutí ubírala se k železné jeskyni (Grotta ferrata).

Italie má zvláštní výsadu, že za každým krokem stavi nám před oči dojemné protivy ze slavných dob pohanství i křesťanství. V jeskyni uzavřené mříží železnou poblíž Tuscula nalézala se ve středověku zázračná socha Marie; věřící přicházeli sem u velikých zástupech. Okolo jeskyně vystavěn byl asi roku 1000. samostan Basiliánův. Jednoho dne spatřili mnichové přicházeti ctihodného starce, který si přál strávit mezi nimi ostatek svého života. Byl to sv. Nil, chlouba Italie, obdiv králů a zakladatel mnohých klášterů v Italii. Svatý muž dověděl se, že kníže z Gaety čeká toliko na jeho smrt, aby odnesl jeho statky, utekl. Když přebýval ještě v Montgaranu, navštívil jej císař Otto III. a nabízel mu místo k vystavění kláštera. „Žádejte ode mne, podotkl panovník, co se vám líbí, a všecko vám s radostí dám.“ — „Jediná věc, kterou od vás žádám, pravil světec, položiv mu ruku na prsa, jest, abyste měl na mysli spásu své duše.“ Svatý Nil zemřel ve Grottě ferratě r. 1005. Jeho tělo odpočívá pod oltářem.

Ve freskách, které zdobí oltář klášterní, znázornil Dominikin návštěvu císaře Oty, vzkříšení dítěte a jiné výjevy ze života svatého poustevníka. Klášter chová ještě památku na slavného Besariona, který zde hledal útluku po dobytí Cařihradu. Vzdavše patřičnou poctu zázračné Panně, dali jsme se rychlým krokem po cestě do Palestriny. Na vesnici Kolonu, na jezero Regilus a na zříceniny města Gabie pohledli jsme jen zběžně; noc zahalovala již starodávné Praeneste, když jsme vstupovali do města.

Palestrina. — Vzpomínky na Pia VI. — Subiaco. — Tivoli. — Katedrála. — Vzpomínky na sv. Symforósu. — Chrám Vesty. — Sibylly. — Vila Mecenášova. — Malé vodopády. — Vila Varova čili Madona del Quintiglio. — Jeskyně Sirén. — Vila D'Este. — Vila Hadriánova. — Hrob rodiny Plautiovy. — Solfatarre. — Most Mammolo. Návrat do Říma.

Města i říše, jakož i jednotlivé osoby mají své slavnostní okamžiky, které rozhodují o jejich budoucnosti; Preneste poskytuje toho pamětihodný doklad. Jsouc hrdo na svůj původ, neboť bylo mnohem dříve nežli Řím, hrdo na své hradby cyklopské, a hrdo obzvláště na svůj chrám Štěstěny, kam celá říše římská utíkala se o radu, hrál toto město vynikající úlohu na jevišti světovém; avšak hodina jeho úpadku se blížila. Preneste připojilo se ku straně Mariově. Pro vysoké zdi a mohutnou tvrz vyvolil si je syn Mariův za své útočiště a za válečné ležení.

I Sula sem přikvapil, města dobyl, obyvatelstvo pobíjel a starodávné město zapadlo v krvavý hrob. z něhož nikdy již nepovstalo. Vítěz se pokoušel o opětné zbudování chrámu Štěstěny na širších základech a s obnovenou velkolepostí, avšak nadarmo; vidina jeho rozplynula se v nivec.

Poněvadž nám Palestrina neposkytovala nic jiného mimo tyto vzpomínky, opustili jsme ji časně z rána, abychom se dále ubírali do Subiaka. Subiako! Jak krásné to putování! Jak mluví zde všechno k srdci! Jaká to radost pro francouzského cestovatele, an shledává v této luzné samotě mnichy mluvící jeho jazykem, kteří nikdy jej neviděvše, přece jej milují a přijímají jako bratra! Subiako bylo prvním útlukem sv. Benedikta; můžeme říci, že zde kladl první základy k svému nesmrtelnému řádu, a synové ctihodného patriarchy se zbožnou úctou lnou k této milé kolébce své čestné rodiny.

Mnichové rozdělení jsou do dvou klášterů, do kláštera sv. Benedikta a do kláštera sv. Školastiky. S jakou laskavou ochotou ukazovali nám *Sacro Speco*, tajemnou to jeskyni, kde otec jejich po dlouhý čas žil jako Ignác v Manrese, jako Mojžiš na poušti, připravuje se za přispění Božího

k velikým záměrům, které měl vykonati! Krásná socha představuje nám zde světce pohrouženého v rozjímání. Vedle něho jest koš, připomínající nám onen koš, jehož užíval sv. Román, aby mohl podávati svému pánu skrovnou krmi. Jest zde také veliký kříž, do něhož jest zasazen kříž menší, ježž u sebe nosíval slavný zakladatel řádu.

V klášteře sv. Školastiky nalézá archeolog ono bohatství, jehož tvůrci a strážci všude byli benediktini. Jest to křížová chodba z desátého století, zákristie ze století šestnáctého, vzácné rukopisy s ozdobenínami, jakož i původní vydání spisů vytištěných v Subiaku, které byly první v Itálii. Z knihovny sestoupily jsme do kostela, abychom uctili svaté mučeniky Audaxa a Anatolia, jejichž těla odpočívají pod hlavním oltářem. Tito andělové modlitby a mučeníci zároveň střeží po tolik století tuto samotu posvěcenou přítomností patriarchy mnichů západních: to vše jest pro nás tajemstvím, které jest v něžném souladu s prozřetelností božskou; svědčí o tom ta okolnost, že Nero a jeho čistí nástupcové měli zde své vily.

Cestujícím opouštějícím Subiako naskytá se nová upomínka. Jako při močálech Pontinských osvědčil se Pius VI. i zde jako důvtipný a velkomyslný mocnář. Kostel sv. Ondřeje, papírna, železářny a jiné prospěšné podniky byly jeho dílem. Také mramorová slávobrána při vjezdu do města zvětňuje památku dobrotivého papeže. Ušlechtilý cit vděčnosti a lásky vnuká cestovateli francouzskému trpkou vzpomínku! Svatý mučeníku, nevzpomínej ve zlém na Valencii a její vězení; náměstku Boží, který jsi objímal lidstvo ve své nesmírné lásce, pros za věrný lid, který tobě vztýčil pomníky slávy; pros též za lid zaslepený, který ti na ruce vložil pouta.

Malebným údolíčkem, které ovlažuje řeka Anio s jasnými vlnami, vine se úhledná cesta k městu Tivoli. Římské koně kvapem uháněli a my jsme brzy spatřili starodávný Tibur. Umělec, archeolog i křesťan má zde čím se pobaviti; můžeť si vzpomínati na Horáce, na Vara, na Katula, na Silylu, na Mecenáše, na svatou Symforósu a její sedm synů.

Ačkoli má Tivoli 7.000 obyvatel, přece podobá se spíše vesnici než městu; ulice jsou nepravidelné, klikaté, a domy až na malé výminky nepatrné. Velikému hostinci

u *Královny* dostalo se obzvláštní cti nás pohostiti, a sotva kdo by uhodl, co se naskytlo našim zrakům, když jsme kráčeli po schodech do prvního poschodí. Na pokladniciče přibité ke zdi četli jsme ve správné frančině: „*Almužna pro šířitele víry v obou světech.*“ S opravdovou radostí francouzskou, která byla ovanuta hrdostí národní, vložil do ní každý z nás ochotně apoštolský dar. Spolek ku šíření víry založený v městě Mecénově a Horácově! není-liž to podivuhodným pomníkem vítězného křesťanství?

Avšak Tivoli má ještě jiné památnosti. Katedrála zasvěcená sv. Vavřinci jest vystavěna na zříceninách chrámu Neptunova, z něhož viděti jest dosud Celu a podloubí. Chrám tento proslaven jest v letopisech mučovníků událostmi, s kterými se musíme seznámiti, chceme-li s užitekem a s porozuměním navštívit místo, které bylo jejich jevištěm. Hadrián dostavěl právě budovy své nádherné vily, kterou navštívíme za několik hodin. Dle obyčeje posvěcena byla slavnostmi náboženskými a oběťmi. Pověrečný stařec ohtěl zvěděti, jak dlouho vytrvají jeho nádherné paláce; bohové byvše otázaní, odpověděli: „Vdova křesťanská, která uchýlila se do Tiburu, uzavírá nám ústa. Nazývá se Symforosa a jest matkou sedmi synů; bude-li nám obětovati kadidlo, dáme žádanou odpověď.“ Císař dal si předvésti vznešenou matronu, manželku a švegruši vojevůdce Getulia a Amania, kteří již byli podstoupili mučnickou smrt pro víru. Bylo užito slibů i hrozeb, které ji měly přiměti k modlářství. Marné namáhání! Tu uhodil Hadrián na nejcitlivější strunu jejího mateřského srdce a pravil jí: „Oběťuj bohům, nebo budeš obětována sama i se svými syny.“ „O, kéž bych byla tak šťastnou, abych byla obětována osmkrátě Bohu svému!“ „Však nebudeš obětována Bohu svému,“ odvětil zlostně císař, „nýbrž bohům našim.“ „Vaši hohové nemohou mne přijati v oběť; já nemohu jim sloužiti za oběť.“ I rozkázal ji Hadrián přivesti před chrám Herkulův, rozdrápati jí pěstmi obličej, pověsiti za vlasy a po ukrutném zbičování hoditi ji do řeky Ania.

Césare, závišť tě zaslepuje, a přece jednáš částečně po právu; bylo třeba, aby vody, v nichž koupaly se dvorní dámy z Tiburu, byly očištěny krvavým tělem křesťansky. Druhého dne dal císař postaviti sedm kolů okolo chrámu Herkulova; k nim přivázáno bylo sedm synů proslavené

matrony, kteří všickni zahynuli za neslýchaných a hrozných muk.

Ačkoli budova tato, jsouc nyní kostelem sv. Jiří, neposkytuje nic pro umění zajímavého, přece nelze do ní vkročiti a nevzpomenouti si na slavnou věstbu připisovanou Sibyle. Oko Alburney proniknuvší tmou věků, spatřilo veliké světlo, a ústa její hlásají slávu mladé Panny, Matky Boží narozené na nivách betlémských:

Vivax ipse Deus dedit haec mihi numina fandi,
Carmine quo sanctam potui monstrare PUELLAM,
Concipiet quae Nazaraeis in finibus illum,
Quem sub carne Deum bethlehemica rura videbunt:
O nimium felix coelo dignissima mater,
Quae tantam sacro lactabit ab ubere prolem!

t. j. po česky:

„Sám živý Bůh vložil mi na jazyk tuto věstbu, s jehožto přispěním mohu přetm ukázati na svatou *děvu*, která v končinách nazaretských počne onoho, jehož v lidském těle nivy betlémské uznají za Boha: Ó přešťastná matko na nebi, které popráno jest pěstovati takovéto pacholátko.“

Sestupující po západní stráni pahorku, dospějeme za chvíli k vile Mecénově. Ó jaká to změna! Někdejší velkolepý příbytek omilostěnce Augustova jest nyní kovárnou.

Mramorové zdi s pozlacenými poli jsou znetvořeny neb začazeny dlouholetým kouřem. V atriích, kde se procházeli vystrojení břichopáskové od císařského dvoru, přecházejí kováři na polo nazi; a síně, kde se ozývala rozkošná hudba, vydávají pouze dusný zvuk dvaceti kladiv dopadajících na kovadlinu. Pod širokým sloupořadím vily Mecénovy táhla se cesta Valeriova, a starodávný nápis svědčí, že tvořila krytou chodbu na způsob našich chodníků pařížských.

Jdouce dále až k úpatí hory, přešli jsme řeku po malém dřevěném mostě, abychom mohli dostihnouti protější strání a pokochati se pohledem na vodopády. I s velkým vodopádem napočítli jsme jich osm. Všecky tvoří široké rozpěnné koberce, bílé jako mléko, které se živě na zeleném palouku odrážejí a oku mile lahodí. Tou měrou, kterou stoupáme po stráni na horu, setkáváme se se zříceniami, z nichž nezbylo již ani jejich jméno. Kdož ví s jistotou, kde bývala

kdysi královská vila římského rytíře Manlia Vopiska od Stacia tak slavnostně opěvovaná; kde vila rozpustilého básníka Katula a vila samého Horáce, kterou chtěl zvěčniti těmito verši:

Laudabunt alii claram Rhodon aut Mytilenen?

Ať si chválí jiní slavný Rodus nebo Mytileny?

Šťastnější jest vila Kvinktilia Vara. „Učenec, cicerone i prostý pastýř, každý nám dovede ukázati její místo i trosky. Odkud dostává se jí tohoto vyznamenání? Či snad jest oslava neštěstí trvalejší než oslava vítězoslavy? Varus jatožto vladař nad Palestinou byv povolán za velitele vojska římského do Německa byl přepaden od Arminia a se životem svým ztratil nejkrásnější legie římské. *Vare, Vare, co jsi učinil s mými legiemi?* Toto srdcervoucí volání, které August stále opakoval, dostav zprávu o této nehodě, zdá se tím silněji zaznívati poblíž vily Varovy a chrániti ji tou měrou, jakou kletba lpí na místě neštěstí.

Avšak přece není tomu tak, pravým ochráncem těchto slavných zřícenin jest svatyně Mariina, která je svým stínem zakrývá. Její jméno ve spojení se jménem vznešené Panny učiní tyto trosky nesmrtelnými. Vila Varova nazývá se *Madonna del Quintigliolo*. Nalezli jsme tam před starodávným obrazem Mariiným klečícího pastýře, jehož stádo bílých koz páslo se v okolí, střeženo jsouc věrným psem. Tato nenadálá podívaná uvedla nám na paměť příchod Šatóbriandův do této osamělé kaple a vzbudila v nás city podobné citům jeho.

Jako on překročili jsme i my řeku Teverone po mostě Lupo, abychom se vrátili do Tivoli branou Sabinskou; jako on kráčeli jsme lesem olivovým; jako on octlí jsme se konečně v malé bělostné kapličce zasvěcené *Madoně del Quintigliolo*. „Bylo to právě v neděli, tak píše slovtuný spisovatel, kdy sám jediný muž, který se zdál býti velmi nešťasten, klečel skloněn u lavice; modlil se s takovou vroucností, že nepozvedl na mne ani oči svých při zvuku mých kročejů. Cítil jsem, co jsem již zakusil tisíckrátě při vkročení do kostela: zvláštní upokojení v srdci mém a neznámý odpor ke všemu pozemskému. Padl jsem na kolena nedaleko tohoto muže, a povzbuzen byv místem, na němž jsem klečel, říkal jsem následující

modlitbu: „Bože cestujících, který jsi chtěl, aby poutník klaněl se tobě v tomto skromném útulku vystavěném na zříceninách paláce velikána pozemského! Matko bolesti, která jsi uvedla úctu svého milosrdenství do dědičství tohoto nešťastného Řimana, zemřelého daleko od otčiny v lesích Germanie! Jsme zde pouze dva věřící, klečící u stupňů tvého osamělého oltáře. Ó poskytni tomuto neznámému, který tak hluboko se koří před tvou velebností, vše, čeho si žádá! Učiň též, aby modlitby tohoto muže prospěly i mé mdlobě, aby těmito dvěma křesťanům, kteří jsou mezi sebou cizinci, kteří se setkali jen na okamžik v životě, a kteří na vždy se opustí v tomto slzavém údolí dostalo se velikého překvapení, až se shledají před tvým trůnem a poznají, že sobě navzájem mají býti povděční za část své blaženosti.“

Vyšedše branou sv. kříže, zabočili jsme brzy s cesty Tiburtinské do vily Hadriánovy umístěné po levé straně na rovině římské. Nebudu se zdržovati popisováním tohoto obrovského příbytku jednoho z pánů světa. Abychom si učinili představu o její velkoleposti, postačí, řekneme-li, že vila Hadriánova jest tak velká jako vila Pompejova: má v obvodu aspoň sedm mil. Jako si bral Hadrián vzor ku svému náhrobku z nejznamenitějších budov řeckých a egyptských, podobně chtěl ve své vile spojití nej památnější místa a pomníky, které byl seznal na svých ustavičných cestách. Zde bylo Lyceum, Akademie, Prytaneum, Pecil, Kanope, chrámy Serapidiny, údolí Tempe, hlavní chrámy, divadla a nebylo opomenuto ani podsvětí.

Aby ozdobily příbytek svého pána, zbaveny byly Athény, Řím, Korint, Alexandrie svých slavných umělců; všechny zlaté a stříbrné doly, všechny mramorové, úbělové, porfyrové a čedičové doly na východě i na západě byly otevřeny a prokopány. Než jak marné jest lidské počínání. Místo aby bylo obydlím rozkoší, stalo se toto místo pro Hadriána jevištěm útrap, zde našel zárodek nemoci, která jej přivedla do hrobu; a všechny tyto pomníky představující různé díly světa sešly se sem takorůzka za tím účelem, aby patřily na úzkosti, hněv a krvelačnou zběsilost starého císaře. Zde vyneseny byly osudné rozsudky, které přivedly na popraviště sv. Symfórosu se sedmi syny i starce Serviána, chloubu to císařství, i samu císařovnu Sabinu. Též Ha-

drián přinucen byv, ustanovili si nástupce, opustil náhle toto nádherné a nákladné bydliště a odešel umřít do Baje.

Takové bylo bohatství v této vile nahromaděné, že tvoří přes všechny ztráty značnou část římských muzeí a že sál *Kanope* na Kapitolu naplněn jest téměř výlučně egyptskými sochami a předměty bohoslužebnými, které byly nalezeny v císařském příbytku. A co zbývá z tohoto mistrovského díla nádhery a obrovského bohatství pána světa? Mimo kasárny gard pretoriánských, *cento camerelle* a mohutných zdí některých budov, divadel, lázní, paláců, knihoven, podloubí, vše jest pouhou neforemnou hromadou trossek bez ladu a skladu, rozházených po hrbolovité půdě, která jest pokryta ostružím a obydlena zelenými ještěrkami a jinými plazy. Ve chvíli, kdy jsme procházeli těmito pustými zříceninami, kráčet kolem nás chudý venkovan; vedl vola obtíženého dlouhými holemi určenými ku podpírání vinné révy v císařské naumachii.

Silný zápach sirnatý s nepříjemnými výpary upozornil nás náhle, že jsme v sousedství mostu Solfatarre. Širokým řečištěm tekou prudce bělavé avšak čisté vody barvy blankytné; odtud pochází jméno Albula, kterým přezdíli řeku tu staří Římané. Vytékají z hlubokého jezera, které jest prosáklé látkami sirnatými. Jezero toto s *plujícími ostrovy*, které nám bylo tolik chváleno, nestojí za to, abychom se jím dali zdržovati, nemá-li snad jakous takous důležitost pro přírodopytce. Zajímavější jest *Ponte Mammolo*, po kterém se přes Teveronu přejde do Říma. Čtyři památné události pontají se k mostu tomuto. Mladému Manliovi dostalo se zde příjmení Torkvator v zápasu, který nám připomíná Davidův boj s obrem Goliášem; císařovna Mamea dala jej obnoviti, Attila jej zničil a Narses opět postavil.

Noc nás překvapila a nebe bylo brzy poseto hvězdami. Obdivovali jsme se mu, odřkávajíce některé ze žalmů, kterými královský prorok líčil velebnost oblohy nebeské. Klid a samota roviny římské dodávají těmto vznešeným zpěvům obzvláštního kouzla. Za tohoto hlubokého ticha v této slavnostní hodině cítí duše živěji onen krásný soulad, který shledáváme mezi věčným městem a pustou krajinou je obklíčující. Pro křesťana jest Řím chrámem, a dříve než vstoupíme do chrámu, dobře jest projíti hřbitovem. Mezi hroby

hluk světský uhasíná, preludy mizí, na jejich místo nastupují vážné myšlenky, a myšlenky vážné jsou sestrami myšlenek svatých, které samojedinné mají právo vejiti do chrámu: a který hřbitov vyrovná se římské rovině?

23. března.

Kostel sv. Magdaleny. — Svatý Kamil de Lellis. — Tmy v kapli Sixtinské. — Kterak nesnadno jest těmto obřadům obcovati. — Všeobecná představa o těchto obřadech. — Malby v kapli Sixtinské. — Zpěv Žalmů a Nářků. — Miserere od Bainiho, od Baie a od Allegriho. — Úsudek biskupa Wisemana o miserere.

Dnes 23. března dostavili se dva Francouzové dle úmluvy na náměstí Kolona. Sešedše se o sedmi hodinách ráno, kráčeli pospolu ke kostelu sv. Maří Magdaleny. Jaký účel měla jejich cesta? Spatřiti z blízka místa, která obýval hrdina křesťanské lásky, navštívit pokoj, kde zemřel, a čerpati u jeho hrobu některé z citů, které jej oživovaly. Tito dva Francouzové byli hrabě W . . . a já.

Hrdinou oním jest sv. Kamil de Lellis. Jako dvojí zážrak milosrdenství a lásky křesťanské jsou jeho skutky dobrodiním až do dnešního dne trvalým. Jakožto syn vojínův a sám jsa vojínem, zvykl si Kamil brzy nespořádanému životu vojenskému. Stal se hráčem, a to hráčem náruživým. Po válce u Tunisu r. 1574, byv propuštěn, nepřinesl si ze služby vojenské nic více, leč vojenský mundur; dal jej při hře do sázky: vsadil nejprve svou šavli, a prohrál ji; potom svou pušku, a prohrál ji, svou torbuna patrony, a prohrál ji; svou čepici, a prohrál ji; svůj plášť, a prohrál jej; svou košili, a prohrál ji. Pozbyv všecko, šel tento nový marnotratný syn sám do sebe; obrátil se a při konání dobrého dával na jevo neobmezenou oddannost vznešené duše s přímou povahou pořádného vojína. Chudši rozličného druhu, obzvláště však nemocní byli předmětem jeho činnosti, nemocnice pak jeho stálým obydlím. Škoda, že mi čas nedovoluje, abych vyprávěl alespoň o jednom z oněch dní, které byly tak podivuhodně vyplněny tímto svatým mužem! Vše, co nejoddanější otec, avšak nikoliv, co nejlá-

skyplnější a nejněžnější matka může vynalézt, aby ulevila svému nemocnému dítěti a potěšila je, to činil a konal, a nad to ještě více. Když již byl stářím sešlý a sám nemocen, bylo jej vidati po celý den i přes celou část noci choditi od lůžka k lůžku, aniž při tom dbal sám o sebe, jen když mohl zmírniti bolest a upokojiti svědomí svému bližnímu. Sami nemocní, byvše někdy útrpností pojeti ke cti-hodnému starci, říkali mu: „Otče, vždyť již nic nemůžete, vysílením klesnete, odpočiňte si.“ On pak jim odpovídal s úsměvem na rtech: „Mé děti, já jsem vaším služebníkem, a proto musím činiti svou povinnost.“ Ku své pomoci založil *kongregaci služebníků pro nemocné*. Tato podivuhodná rodina, oduševněná svým zakladatelem, naplňuje ještě dnes obdivem celý svět pro svou oddanost; Členové její zavazují se obzvláštním slibem přispívati nemocným morovou ranou postiženým.

Takovým jest muž, jehož hrob právě jsme chtěli uctíti. V kostele sv. Magdaleny jest nádherná kaple, skvoucí se mramorem a pozlaceninami. Pozlacená kovová rakev, která jest umístěna pod oltářem, chová tělo sv. Kamila. Nalezli jsme oltář obklopený četnými věřícími, a bylo nám řečeno, že zde bývá po každé takové množství lidu. Dobrý otec, který nás provázel, ukázal nám po pravé straně v kapli zázračný kříž s Ukřižovaným, který vztáhnuv ruce své s kříže ku světci, oslovil ho těmito útěchoplými slovy: „Proč se rmoutíš, malomyslný člověče? Jen pokračuj, v čem jsi započal, já budu tvou oporou; dílo toto není tvé, nýbrž mé!“

Vkročivše do kláštera, přišli jsme na konec dlouhé chodby, a před námi otevřela se malá dvířka z jedlových desek; byli jsme v pokoji sv. zakladatele. Dle obyčeje italského jest z pokoje toho nyní kaplička; na bočních stěnách stkví se dva dlouhé a výrazné obrazy představující poslední okamžiky světce; ve stupních oltářních viděti jest za sklem značný počet předmětů, kterých užíval. Malé okénko v pozadí osvětluje spoře tuto velebnou svatyni: dostalo se mně té útěchy sloužiti zde mši svatou, při které mi přisluhoval můj spolupoutník. Vykonavše příjemnou návštěvu u velebného pána P. Ceramba, který bydlí v klášteře, umluvili jsme se, že se sejdem na náměstí sv. Petra.

O čtvrté hodině odpoledne měly zahájití temné hodinky v kapli Sixtinské nepřerušitelnou řadu velkolepých

obřadů, které činí v Římě svatý týden týdnem nevyrovnatelným. Na tomto světě každý požitek musí býti zasloužen; a proto onoho požitku, po kterém jsme tak práhli, nedostalo se nám zdarma. Pamatuji-li se dobře, čítal jsem v dějinách *Vítězství Francouzů*, že Napoleon po bitvě u Moskvy pravil ke svým vojínům: „Vojáci, až se vrátíte domů, dostačí vám říci pouze: Byl jsem ve veliké bitvě pod hradbami Moskvy, a každý vám odpoví: Hle, toť hrdina!“ Nám se nedostalo oti, účastníci se pochodu do Ruska r. 1812, my jsme nebojovali u Moskvy, a přece každý z nás může činiti nároky na název hrdiny. Za to konali jsme válečný pochod do kostela sv. Petra r. 1842; účastnili jsme se veliké bitvy, která se odbývala pode zdmi Vatikánu a jejíž výsledkem bylo, že jsme útokem dobyli kaple Sixtinské. Vchody na náměstí byly zastaveny desíti tisíci osobami, které měly všechny nezvratný úmysl vniknouti do místnosti, která mohla nanejvíce obsáhnouti 600 diváků.

Kdežto vojáci císařští měli bojovati pouze s Rusy, bylo nám zápasiti se spojenými syny Germanie a Albiona a ozbrojenými Švýcary. Za to podařilo se nám každému zaujati asi čtvereční stopu. Za přispění mocného proudu, který námi zmítal, dostali jsme se dovnitř; honositi se však můžeme, že jsme vydrželi na jednom místě po celé tři hodiny, držíce se křečovitě zábradlí a jsouce nuceni brániti se zároveň proti nepřátelským ranám i proti parnu, které nás hrozilo udusiti.

Avšak co obzvláštního shledáváme při těchto *hodinkách*, kterým kde kdo chce obcovati, přes největší namáhání ano i s opravdovým nebezpečenstvím? Kdo chce odpověděti, musí býti křesťanem a uvéstí duši svou do souladu se vším, co působí na naše smysly. Tyto velkolepé obřady zobrazují nám onen veliký úkon, při němž Bůh i člověk jest v zápasu. Kaple tato jest vznešeným jevištěm, na němž před našima očima rozvinují se hrozná tajemství minulosti, přítomnosti i budoucnosti, časnosti i věčnosti, toto shromáždění jest vesmírem, v němž se nám předvádí, co jest nejvznešenějšího; tyto zpěvy jsou střídavě vážným vyprávěním dějin o nesmírných dobrodinech, jsou pochmurným obrazem podobného nevděku a elegií Boha umírajícího na kříži.

Již samo slovo temné (noční) hodinky připomíná nám

onu hroznou noc, která zahalila přírodu, když veliká oběť skonala na Kalvarii, jakož i ony dávné dny, kdy pronásledovaná církev byla nucena ukrývati posvátná tajemství ve vnitřnostech zemských: tmy pochmurné, hrozné, které zdají se nám pronikatí celé obřady, plné bolesti, jak to dobře vyjadřuje řeč italská slovy: „*Uffizio di lutto e come la rappresentazione dei funerali del Redentore.*“ Kaple Sixtinská ukazuje ve freskách zrakům našim na klenbě a na stěnách začátek, střed a zakončení onoho velikého dramatu. Všude jest veliká osoba Bohočlověka, světlo všech stínů, skutečnost všech předobrazení, předmět všech předpovědí, poslední slovo všech věcí. Dojmy se množí a mohutní při pohledu na shromáždění. V této kapli Sixtinské, v níž ode tří století vystřídalí se mocní a ctnostní veleduchové, vidí se katolický poutník obklíčen proslavenými muži z východu i západu, vyslanci to křesťanstva, kteří přinášejí veliké Oběti v hold soucit a slze celého světa. Vůkol oltáře leží nice na tvářích vůdcové Israele. Tito starcové s bílým vlasem, jejichž postava i šat prozrazují bolest a zármutek, jsou senátem církve.

V čele jejich rozeznati jest náčelníka tohoto vznešeného shromáždění. Jest to otec otců, zástupce věků i národů, který ve své posvátné obově zahrnuje všechny čestné názvy ostatních, a kterému dostává se ještě mimo to názvu, jaké nikdo s ním nesdílí, nazývat se Veleknězem, nejvyšším pastýřem, Hlavou biskupů, Dědicem apoštolů, Abelem pro své prvenství, Noemem pro svou nejvyšší vládu, Abrahamem pro své arciočcovství, Melchisedechem pro své kněžství, Aronem pro svou důstojnost, Samuelem pro své kazatelství, Petrem pro svou moc, samým Kristem pro své pomazání. On sám zahazuje smutek.

Sotva že se objeví, již započíná zpěv velkých obřadů pohřebních. Jaká to slova! Jaká poesie! Královský prorok ve své řeči Bohem samým vnuknuté vypráví o pokošení a útrapách Boha Kalvárského, svého Pána a Syna. Jeremiáš, čilí lépe sám nevinuý Beránek, vypravuje hlasem prorockým nebi i zemi o vzpourách nepřátel, o nepravostisoudců, a končí všechny své nářky prosbou tak pronikající, že by pohnula duši ze samého kamene: *Jerusaléme, Jerusaléme, obrať se k Pánu Bohu svému; Jerusalem, Jerusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.*

Co máme nyní říci o taktu, o přízvuku a konečně o nápěvu, v němž celá tato poesie dochází k našemu sluchu?

Žalmy se zpívají zpěvem gregoriánským dle starodávné melodie ve vši dokonalosti své majestátní jednoduchosti; jest to nevystihlá mluva, jakou nedovedla ani nedovede mluvit hudba moderní. Třeba jest připomenouti, že zpěv ten nikde není prováděn s takou zevrubností, jako v kapli Sixtinské a nepovzbuzuje účinněji ke zbožnosti osoby, které mu naslouchají. V Lamentacích Jeremiášových užívá sestřidavě figuriálního zpěvu Allegrova a zpěvu Gregoriánského. Ať si myslí kdo, co se mu líbí o mém vyjádření, tož přece řeknu, že naslouchaje poslednějšímu zpěvu obzvláště na některých místech, zdálo se mi, jakoby tajemná jakás ruka svírala mi srdce. Zbývá nám žalm *Miserere*, který jak svými slovy tak svým zpěvem důstojně zakončuje smutečné a zároveň slavnostní obřady.

Mnozí skladatelé a mistři hudební snažili se složití nápěv k tomuto podivuhodnému žalmu. Roku 1533 uveřejnil Ludvík Dentice z Neapole *Miserere*, které zatemnilo všechny ostatní a nemělo sobě rovného až do začátku sedmáctého století, kdy bylo svrženo s trůnu skladbou Allegrovou, která dosud třímá žezlo. Řehoř Allegri narodil se ve Ferině r. 1587 a povolán byl do Říma papežem Urbanem VIII. Stav se členem kapely papežské složil své *Miserere* téměř tak krásné, které však přes to zůstává jen napodobeninou. Konečně ještě jeden nápěv pochází od Bainiho, ředitele kapely papežské. Toto zpívá se obyčejně ve středu, Baiovo ve čtvrtek a Allegrovo v pátek.

Abych se nemusel po sobě k téže věci vraceti, povím hned zde, jaký dojem na mne učinily tyto tři různé skladby.

Dle mého mínění jest nápěv pro slova a nikoli slova pro nápěv, jako řeč závisí na myšlénce a nikoli myšlénka na řeči.

Mimo to domnívám se, že mocné dojmy duševní, a zejména bolest vyznačují se zvuky energické jednoduchosti, které mají ve svých kadencích málo rozmanitosti a vyznívají téměř vždycky jednotvárně. V pravdě, duše mocně dojatá opakuje často totéž, týrníž výrazy a tímže zvukem: to můžeme poznati z každodenní zkušenosti na člověku nemocném nebo chudobném.

Dle této dvojí zásady, či lépe dle této dvojí nálady

shledal jsem, že Miserere Bainovo jest poněkud umělkované, ačkoli znalci shledávají v něm velebné účinky krásné harmonie. Modulace měnící se při každém verši prozrazuje umění a ruší vznešenou jednoduchost bolesti. Těchto *vlastností*, o kterých jsem se právě zmínil, jsou sprostěno, působí Miserere Bainovo lépe na srdce. Pozvolná a téměř pohřební mluva zůstává touže až do konce nepřecházejíc ve zvuky ostré a trhané: jest to jednoduchý a slavnostní výraz jediného oitu a nikoli rozbité zrcadlo, ve kterém se odráží jednotlivé částky bez určitého celku.

Než jak rozdílný a mocný jest dojem, když poutník v tomto tichém polosvětlu kaple Sixtinské, utlumiv všechny jiné smysly vyjma sluch, oddá se úplně jednotvárným zvukům Miserere Allegriho, které však stále za tímže cílem směřují! Kardinál Wiseman, tlumočnick všech, kterým sedlo štěstí naslouchati této nesmrtelné tvorbě, nejlépe dovede vypověděti naše dojmy, které badou tuším, ještě zvýšený slovy tak znamenitého znalce.

Nápěv Allegriho, praví učený prelát, jest zpěv pouze se dvoji variací, verše tvoří střídavě čtyři až pět částí, na konci pak všech devět hlasů spojí se v jeden jediný soulad. Původní noty jsou jednoduché a bez přívěšků, avšak během času a po dlouhé zkušenosti byly s vytříbeným vkusem zavedeny okrasy, které dosud nebyly ani napsány ani uveřejněny.

Verš počíná krásným ensemblem neobyčejného rázu s lehoučkým krescendem klonícím se k mediantě, hlasy se ponenáhlu oddělí, aby nás připravovaly ku zakončení. Potom zdají se tvořiti mezi sebou bohatou tkaninu ze souladných kombinací, až všechny s ponenáhlymi změnami spojí se v dokonalý akord s neukončenou kadencí. Ve druhé části verše převládá akord rozmanitý a bohatší, v němž všechny části zaznívají s tím větší liblezností než před tím: řekli bychom, že stříbrné struny se mezi sebou dotýkají a hromadí se kolem velebného a hlubokého basu, který po celý zpěv hraje první úlohu; na to vznešená harmonie zavíří do finálního krescenda, pro které není vhodného jména na zemi.

Když všechny verše takto ponenáhlu zvyšují ještě vzbuzený dojem prvních akordů, když žádná umělá okrasa nedovede nás odtrhnouti od hlavní myšlenky; když spojené dva sbory pějí společně různé a harmonické finale a

ještě při modlitbě „Smiluj se, Pane, nad čeledi svou“ zaznívají uhasínající zvuky této unášející skladby, duše naše zůstává pod dojmem nejněžnějších citů a znechutivší si hluk pozemský, zatouží po onom příbytku, kdež vládne pravá a dokonalá harmonie.

Mluvil jsem jako nemluvně, chtěje vypravovati o kráse a dojemnosti obřadů svatého téhodne, než doufám aspoň, že jsem řekl dosti, abych vzbudil v srdci čtenáře touhu s přáním, obřady ty slyšeti a dle zásluhy oceniti.

24. března.

Mše v kapli Sixtinské. — Ofertorium Palestrinovo. — Průvod do kaple Paulinské. — Umývání nohou. — Hostina Večeře Páně. — Obřadní úloha velikého penitenciáře. — Umývání oltáře u sv. Petra. — Oltářky. — Kázání o utrpení Páně u sv. Ondřeje della Valle.

Ve světě katolickém vzbuzuje zelený čtvrtek tklivé upomínky, avšak v Římě promlouvá k nám způsobem ještě dojemnějším a dokonalejším. Jakožto zástupce našeho Spasitele slouží mši svatou v každém kostele sám biskup neb farář; ostatní kněží neslouží mše svaté na znamení smutku.

Po pozdvihování rozdávali dnes ceremoniáři svíce pro průvod ke hrobu. Byly podávány od kaplanů kardinálům, patriarchům, biskupům, opatům, prelátům, protaotářům a generálům řádů. Ku konci mše svaté vložil obětující kardinál posvěcenou hostii do kalicha hrobového. Kalich tento jest ze skalnatého, červeně smaltovaného křišťálu, viděti jest na něm našeho Spasitele se dvanácti apoštoly; dva kruhy z drahokamů obklopují sám kalich i jeho podstavec. Pohled na tuto nádhernou nádobu připomínal nám bolestně, že byl uloupen za panství francouzského, avšak byv později nalezen, byl vrácen svému původnímu určení.

Posvátný sbor oděl se brzy v kostelní roucha barvy bílé, a papež s trůnu posadil se před oltářem, kde přijal kalich hrobový. Průvod se dal vážným pochodem a prošel královskou síní.

Provázen jsa celým svým dvorem, odebral se svatý Otec do kaple sv. Procesa a Martiniána na Vatikán; zde

odbývá se obřad umývání nohou (*Mandatum*). Papežský trůn jest umístěn v okrouhlém pokoji na vyvýšeném prostranství mezi dvěma sloupy oltárními. V pozadí odráží se krásně vyšívaný čaloun *představující Prozřetelnost Boží sedící na zeměkouli mezi Spravedlností a Láskou*; na spodnější části viděti jest *dva lvy podpírající korouhev církve*. V zadu visí malba na plátně znázorňující *Večeři Páně*, která jest vkusně provedena v hospici sv. Michala dle fresky Leonarda da Vinci. Po levé straně trůnu stojí na nádherných kredencích konvičky, kotlíky, květiny, plátěná roucha a jiné potřeby k obřadům: po pravé straně táhne se do délky vyvýšená prostora, na níž sedí *apoštolové*.

Apoštolové odění po starobylém způsobu mají na sobě dlouhý šat z bílé, jemné vlny, suknicí s hedvábným pásem, bílý plášť s kapucí, připevněný na prsou dvěma háčky, kolem krku zvláštní druh nabíraného náprsníčku, na hlavě vysokou čepici podoby kuželovité, ozdobenou žaludem; vše jest z bílé vlny, vyjma roucha kněžská a jiné okrasy, které jsou z bílého hedvábí; za obuv mají střevíce z bílé kůže.

Když se papež posadil na trůn, zpíval první kardinál-jáhen evangelium *Předě dnem svátečním židovským*; potom zanotili zpěváci *Mandatum*: *přikázání nové dávám vám*. Na to ihned papež se pozvedl a odložil plášť; ponechal si však humerál, albu, cingulum, fialovou štólu, formále a mitru vyšívanou stříbrem. Kardinál-jáhen připjal mu zástěru z bělostného plátna vroubenou krajkami; a náměstek Kristův provázen jsa domácími strážci, prvním ceremoniářem a dvěma kardinály jáhny, odebral se k apoštolům na prostranství, aby tam obnovil příklad svého božského Mistra.

Při příchodu papežově obnažil papežský sluha oděný v černý háv nohu každého apoštola. Podjáhen v bílé tunice bez manipulu stál ustavičně po pravici papežově a podržoval nohu poutníků, kdežto papež umýval ji vodou, která vtékala nazpět do zlaté nádoby. Papež lehounce ji utřel a osušil ručníkem, políbil a ukionil se. Dva *busolanti* v červeném plášti kráčeli za svatým Otcem nesouce dvě nádoby stříbrné, z nichž v jedné jsou plátěné ručníky k osušení noh apoštolů, ve druhé pak třináct kytic z přirozených květin.

Po umytí nohou dostane každý apoštol z ruky pape-

žovy ručník a kytici květin, a z rukou preláta pokladníka, který jest oděn pláštěm, dvě medaile, jednu zlatou, druhou stříbrnou. Mají průměr asi jednoho půltolaru římského, na jedné straně jest podoba, jméno a rok panování papežova, na straně pak druhé vyobrazen jest náš Spasitel, an umývá nohy sv. Petrovi a nad ním lze čísti následující nápis: „*Já, Pán a Mistr váš, příklad dal jsem vám.*“ Medaile tyto jsou uschovány v krabičce z červeného damašku se zlatým třepením.

Při těchto obřadech, kdy vidíme náměstka Kristova a hlavu křesťanstva, an pokořuje a snižuje se třináctkrátě před chudým poutníkem a stává se tohoto dne skutečně sluhou sluhů, pravili jsme sami k sobě: Kdyby některý z Césarů přišel na svět a spatřil ve velikém Římě, na samých troskách císařského paláce podobné divadlo, jaké by bylo jeho překvapení! Ten, který neviděl v chudáku leč bytost opovržení hodnou, jak by se tvářil, vida mocnáře u nohou chudáka! Ó jak veliká jest působivá moc katolictví, které v jednom ze svých obřadů podává nám opravdovou představu o moci, a ukazuje všem pokolením, že mezi pohanstvím a křesťanstvím jest propast nekonečná.

Ještě maličko, a toto vážné poučení mělo býti dokonáno. Ve velikém sále nad podloubím sv. Petra jest postaven stůl apoštolský: s neuvěřitelným namáháním prodrali jsme se až k němu. Apoštolský stůl stojí na prostranství od obecného zábradlí odděleném, ozdoben vkusně čistými prostěradly, nádobami s květinami, rozličnými předměty zlatými a třinácti pozlacenými sochami představujícími našeho Spasitele a dvanácte apoštolů. V určitých vzdálenostech viděti jest souměrně rozestavené pozlacené nádoby s ovocem a cukrovinkami. Před každým apoštolem jest stříbrný úbor se dvěma houskami. Apoštolové sami stáli za stolem očekávající příchod papežův.

Svatý otec objevil se v průvodu komorníků a prelátů, a všickni apoštolové poklekli. Jeho Svatost měla na sobě bílý talár a červenou mozetu vroubenou hermelínem. První komorník připjal mu zástěru z bílého lnu, lemovanou krajkami a podal mu stříbrný kotlík s vodou; po té přicházeli poutníci střídavě před papeže, který jim podával nádobu k umývání: na to vrátivše se na svá místa, očekávali, až svatý Otec se pomodlil k jídlu. Po modlitbě jeden z kapla-

nů předčítal z knihy. Ihned na to bylo viděti, kterak z pozadí sálu přicházejí biskupové a preláti s mísami, které s patřičnou úklonou podávají svatému Oci. Tento přijímal je z jejich rukou a podával je apoštolům, nalévaje jim zároveň vína s vodou.

Která kniha byla kdy tak výmluvnou jako podobný obřad!

Měli jsme ještě pokdy, prohlédnouti si několik Božích hrobů. Ony oltáře, které svým vytříbeným vkusem, svým jasným osvětlením a obzvláště zhožným zástupem věřících nás nejvíce dojaly, byly v kostele Gesu a u sv. Antonína *Portugalců*. Tento den přebohatý jak na milosti, tak na vzpomínky, zakončili jsme tím, že jsme byli na pašijním kázani u sv. Ondřeje *della Valle*. Bylo to o devíti hodinách večer, kostel byl věřícími naplněn; a my jsme přáli všem poutníkům, aby mohli jako my naslouchati vypravování Pátera Ventury o bolestech Syna Božího.

25. března.

Veliký pátek. — Pohled na Řím. — Klanění se ostatkům sv. Kříže v Jerusalemě. — Obřady v kapli Sixtinské. — Odhalování kříže. — Uctívání ostatků u sv. Petra. — Tři hodiny smrtelných úzkostí Páně. — Křížová cesta. — Hodinka opuštěnosti Panny Marie. — Bohoslužby dle obřadu řeckého. — Akademie Arkádů.

Veliký pátek! V tento den truchlí Řím jako Maria na Kalvarii. Tento Jerusalemský Západ vystavuje zbožným poutníkům kde jaké stopy a nástroje z umučení Páně a uctívá je sám se slzami v očích. Od Božího rána jest pokladnice sv. Kříže v Jerusalemě otevřena; nápis sv. Kříže, hřeby a jiné vzácné ostatky jsou slavnostně vystaveny k uctění věřících. Mezi tím dává nám Řím ustavičně naslouchati svému lkajícímu hlasu, všecky jeho svatyně ozývají se hlasy bolesti: nikde však nejsou tklivější jako v kapli Sixtinské.

Obřady byly zahájeny smutkem; Mojžíš a proroci oplakávali smrt Spravedlivého; Spravedlivý prosil za své nepřátely; kněžské modlidby byly ukončeny; všechno se chy-

stalo ku klanění se sv. Kříži; jen malá chvílenka, a již viděli jsme velekněze s bílým vlasem a celý posvátný sbor padnouti tvář na zem. Kardinál celebrující stál samojediný, odkrýváje na kříži jedno rameno po druhém na označení velikého tajemství na Kalvarii. Když jej byl položil na skvostnou podušku, předstoupili čtyři preláti a jeden komorník uctivě před nejvyššího velekněze, který se zatím opět posadil na trůn, poklekli na kolena a odňali mu střevíce.

Náměstek Ježíše Krista, oděný toliko albou, cingulem, fialovou štolou a bílou mitrou, vykročil bosýma nohama a sepjatýma rukama ke spodnějšímu konci lavic posvátného sboru: zde snata mu byla ještě mitra s čepičkou. Zbaven jsa všech odznaků své nejvyšší důstojnosti poklekl ponejprv, po druhé a po třetí, přibližuje se nejprve ku kříži, kterému se pak poklonil a jej políbil.

Ve chvíli, kdy svatý Otec ponejprve pokleká, zpívá sbor hlasem hlubokým a žalostným tklivou píseň *Improperia*: *Lide můj, co jsem ti učinil? Popule meus, quid feci tibi?* Nelze nám vystihnouti účinek těchto božských výčitek, slyšíme-li je opakovati v kapli Sixtinské dle nesmrtelného nápěvu Palestrinova. Slova Spasitelova jsou přerývána chvalozpěvem andělským: „*Svatý Bože, Svatý Silný, Svatý Nesmrtelný, smiluj se nad námi*“; to jest vše, co může vojsko nebeské ve svém úžasu promluvit božskému Beránku. Chvalozpěv zpívá se řecky a latinsky; jest to církevní, východní i západní či lépe jest to samojediná snoubenka Boha-Člověka, která používá všech řečí, aby dala na jevo city, které se ji zmocňují.

Hlavní město světa křesťanského vzbuzuje takto ve výroční den smrti Páně nevýslovné city skroušenosti a lásky, a v prvním chrámě na světě činí každoročně zadost za svatokrádežné vysmívání na hoře Golgotě.

Avšak po boku krále mučenníků stojí Maria matka Spasitelova a sama královna mučenníků; a zbožnost římská na ni nezapomíná. Vstoupíme-li po západu slunce do kostelů sv. Lucie, sv. Marcela *in Corso*, svatého Vincence a Anastázie, nalezneme tam lid modlící se hodinky k Panně Marii Bolestné.

Jakou rozmanitost uvádí náboženství do života lidu křesťanského! Čas od času potkávali jsme strážce vojenské

s převrácenými puškami na znamení smutku. V Neapoli jest jiný obyčej. A poslední dny svatého téhodne nikdo nesmí užívati povozu: král i rodina královská chodí pěšky a beze vší nádhery jako jejich poddaní. Jak blahodéjné jsou obyčeje svaté víry, jejichž cenu pochopíme teprv tenkrát, přijdeme-li do kraje, kde obyčeje ty již vymizely.

26. března.

Kaple Sixtinská. — Zpěv Exultet, Proroctví a slavnostních litanií. — Mše papeže Marcela. — Životopis Palestrinův. — Zpěv Gloria in excelsis. — Alleluja. — Návštěva u hrobu Palestrinova. — Pohled na Řím. — Koloseum při září měsíce.

Po celý svatý týden jest cestující upoután ke kapli Sixtinské; mše papeže Marcela připomněla nám ji dnes časně zrána. V dějinách umění jest tato mše dalekosáhlou událostí; budu o tom brzy mluvit, jakož i o zajímavém životopisu Palestrinově, který jest původcem oné nesmrtelné skladby. Kaple vzala na sebe opět světečnější vzezření; dlážka i sedadla posvátného sboru byla opět pokryta svými koberci; na oltáři a trůně zůstala ještě barva fialová. Svatý Otec v červeném plášti, ve zlaté mitře a kardinálové byli již na svých místech.

Jako ve všech kostelech katolických počaly obřady svěcením nového ohně a velikonoční svíce. Při *Exultet* veškeren lid povstal jako při evangeliu, a my jsme naslouchali ne-li hudbě andělské, tož aspoň nejkrásnější přednášce, jakou se může dle úsudku znalců lidské ucho na zemi kochati. Já hych byl aspoň zpěvu *Exultet* naslouchal po celý den.

Po jeho posledních zvucích následoval vážný a zádumčivý zpěv proroctví a slavnostních litanií. Kardinál kněz slouží na to mši svatou; avšak dříve než jej budu sledovati, musím dostáti svému slovu a vypravovati životopis Palestrinův.

Během šestnáctého století nastal takový úpadek církevní hudby, že papež se rozhodl vymýtiti ji ze své kapely. Tehdy vyvstal veleduch Palestrinův, který byl tak čistým, jako by mu sami andělé byli vnukli jeho harmonii, a zá-

roven tak schopným, že dovedl umění hudební povznést na vrchol dokonalosti. Jan Pierluigi, který si dal dle svého rodiště jméno Palestrina, narodil se z rodičů chudých r. 1524. Jeho vlohy nedaly se utajiti, a on, jsa ještě hošíkem, byl přijat za choralistu do kapely jakéhosi kostela. Úspěchy, jakých došel na tomto skromném jevišti, prozradily jeho neobyčejné nadání, a on ve věku 27 let jmenován byl říditelem hudby v kapli Juliově na Vatikáně, později hudebníkem při kapele papežské a konečně ředitelem hudby v basilice lateránské.

Roku 1560 složil svá proslulá *Impropéria*, jakož i *Trisagion*, které se v nich často opakuje jako refrén. Tato jednoduchá a vznešená skladba měla takový účinek, že následujícího roku papež Pius IV. požádal Palestrinu, aby ji dovolil opsati pro kapelu papežskou, která ji provozuje každoročně na veliký pátek. *Impropéria* jsou opravdovým triumfem přírody nad uměním, a toliko vele duch mohl pojeti myšlénku, že nejjednodušší skladby dovedou vzbuditi tak neobyčejný účinek. Učený Brunet nazývá Palestrinu Homérem umění hudebního, a nic zajisté nepřispělo více k pojmenování tomuto jako tato skladba. Avšak jeho sláva nedosáhla tím svého vrcholu: můžeme jej též nazývati spasitelem hudby.

Sněm tridentský moudře ustanovil, aby každá rozpustila a světská hudba byla vyloučena z kostelů. Roku 1564 jmenoval papež Pius IV. společnost, jejíž účelem bylo dekréty sněmovní ve skutek uvést. Mezi slovitnými pořadateli nalézal se též svatý Karel Boromejský, muž to vytříbeného vkusu, jako všickni opravdoví světcové. Dovednost Palestrina, který tenkrát zastával místo při kapele Panny Marie Sněžné, byla mu dobře známa. Vynikající ale při tom skromný skladatel byl povolán dne desátého ledna 1565 od společnosti, která jej požádala, aby složil mši, která by neměla nic společného s písněmi světskými, a aby jednotlivým slovům dobře bylo rozuměti. Nebylo mu též zatajeno, že od úspěchu tohoto pokusu závisí osud hudby církevní: nezdá-li se mu pokus tento, že hudba jeho jakožto světská navždy bude vymýtěna z domu Božího.

Snadno si můžeme představit nepokoj, ale zároveň vznešenou hrdost podobného genia, když uvažuje o veliké své odpovědnosti, viděl, že příští osudy jeho zamilovaného

nnění závisí od jeho namáhání; avšak on se nezalekl. Po třech měsících předložil tři nové mše: první dvě byly všeobecně obdivovány; třetí byla pro osud hudby církevní rozhodující. Dne 29. června 1565 byla provozována před svatým Otcem v kapli Sixtinské vítězná mše. U všeobecném vytržení mysli zvolal papež: Takovými zajisté byly ony zvuky, které slyšel apoštol Jan v nebeském Jerusalemě, a které druhý Jan obnovil na této zemi.*)

Toť původ velkolepé skladby, kterou jsme právě slyšeli. Jest šestihlasná se dvěma basy a dvěma tenory. Na jedné straně chtěl se Palestrina vyhnouti všemu světskému; na straně druhé pak přihlížel k rozmanitosti každého oddílu. I rozhodl otázku tu zmíněným již způsobem.

Abychom skladbu lépe slyšeli, naslouchali jsme ji se zavřenýma očima, když při *Gloria* jsme bezděčně je otevřeli. V okamžiku tomto odhrnuli dva kněží záclonu nad oltářem, a objevil se vzkříšený Spasitel: paprsek sluneční narazil na obraz a zazařil nad sochou vítěze nad smrtí. Pocit nevýslovného štěstí zmocnil se rychlostí blesku celého shromáždění; šlechtické gardy pozdvihly své meče, švýcaři své halapartny, granátníci své hole, a vše hny zvony ve městě, které umlkly od zeleuého čtvrtku, zvonily o závod a mísily své radostné zvuky se slavnostním hukotem moždířů švýcarské stráže a burácejících děl na Hradě Andělském.

Po andělském chvalo zpěvu přišel podjáhén oděný bílou tunikou a provázený prvním ceremoniářem; před oltářem se poklonil a odebral se ke trůnu papežskému, kdež hlasitě promluvil: *Pater sancte, annuntio vobis gaudium magnum. quod est ALLELUJA*; „Svatý Otče, zvěstuji vám radost velikou, která jest *Alleluja*.“

Při těchto slovech poklekl a vrátil se do zákristie. „Ó Církvi pozemská, něžná dcero ve vyhnanství, raduj se; jednoho dne budeš se svou starší sestrou provolávati chloz-pěv radostí. Přijmi záruku svého budoucího štěstí v onom slově, které ti nebeský posel přináší: opakuj si toto slovíčko, které vzato jest z řeči nebeské a čekej, až zpívati je budeš

*) Název mše papeže *Marcela* dostalo se této mši v době jejího uveřejnění, které se stalo na prosbách Filipa II., krále Španělského za panování papeže *Marcela*. — Provozuje se toliko na bílou sobotu.

se mnou pod skvělými klenbami věčného Jerusáléma.“ Toto všecko praví onen tajemný posel tímto slovem ještě tajemnějším, které přináší levita hlavě Církve bojující.

Po této zprávě zazpívá kněz u oltáře třikráte *Alleluja*, zvyšuje po každé hlas o jeden tón, a zpěváci odpovídají v témže tónu, až při zakončení padnou hlasem. Zaměstnávali jsme se chvíli těmito obřady, načež naslouchali jsme máši Palestrinově, kterou jsme se kochali až do konce. Tak veliká byla naše radost při tomto posvátném koncertě, že při odchodu z kaple z vděčnosti jsme se pomodlili na hrobě nesmrtelného skladatele. Palestrina pohřben jest v basilice sv. Petra a odpočívá u oltářů svatých apoštolů Šimona a Judy. Na náhrobním kameni čteme tento nápis: *Joannes Petrus Alexis Palestrina Musicae Princeps*; Jan Petr Aleš Palestrina, král hudby.

Devátá hodina večerní bila na věži kostela Gesù, měsíc jasně svítil a celý Řím byl pohřizen v mlčení. Na dlaždicích cesty Posvátné bylo slyšeti pouze kroky naší družiny sestávající asi z patnácti osob. Několikrát jsem viděl Koloseum za dne; zdálo se mi velkolepým: za měsíčna zdálo se mi býti děsným. Vnikají-li šikmé paprsky hvězdy noční širokými děrami vysokých zdí do bran napolo zbořených, osvětlují všechny zakřiveniny obrovské budovy, tak že můžeme nahlédnouti do všech částí této hory ze začernalých zřícenin, a děsný mráz prochází všemi našimi žilami; druh choulí se ke druhu, nevěda, má-li zůstat či má-li utéci.

Na konci arény očekával nás průvodčí s dlouhou smolnicí. V jeho šlépějích stoupali jsme pomalu po stupních vedoucích do prvního patra, které jsme obešli, pokud nám dovozovaly široké mezery ve ploché střeše. Chtěli jsme přijíti na ona místa, kde sedávali druhdy císařové, senát a vestálky. Odtud vystoupili jsme do vyššího poschodí, které samojediné jest ještě přístupno. Na galerii dala se celá společnost cestujících do zpěvu. Hlasy tyto samy o sobě sice slabé, avšak ozvěnou mezi pustými stěnami zmohutnělé podávají nám slabou představu o mocném účinku, jaký vzbuzovalo řvaní dobytka a divé zvěře, nástroje hudební, křik gladiatorů, proklínání a dupání sta tisíců diváků opojených krví a rozkoší.

Jaká to podívaná! Jaká protiva! Vyšli jsme právě od Trojice poutníků, kde jsme viděli knížata a kněžny klečeti

před chudými; a nyní stáli jsme v kolosen, kdo bohatý a mocný dával pro ukrácení chvíle zabíjeti nepatrného a slabého; onde věnováno bylo nesmírné bohatství ku konání dojemné lásky křesťanská, zde plýtvá se zlatem celého světa pro krvavé výjevy; vidíme v tom opět onu velikou mezeru, kterou jest pohanství vzdáleno od křesťanství.

27. března.

Velikonoce. — Pohled na Řím a na basiliku sv. Petra. — Vjezd papežův. — Mše. — Pohled na náměstí sv. Petra. — Slavné požehnání. — Rodinné slavnosti. — Osvětlení Vatikánu.

Dělostřelci na tvrzi sv. Anděla ohlašovali časně z rána velikou slavnost. Obyvatelé města Říma rozmnožení o 60.000 cizinců tlačili se houfně k mostu Eliu neb k basilice sv. Petra; radost zářila všem z očí. Obloha byla jasná, jen rozházené obláčky po nebi mírnily parno sluneční, avšak nebyly nikterak na újmu zářícím paprskům, které osvětlovaly nejkrásnější den věčného města a všehomíra. Avšak kterak jen mám líčiti tyto vznešené obřady! Péro může je sice do podrobná vypsati, ale kdo obřady ty viděl, vzdá se naprosto nemožného úkolu, se zdarem líčiti dojem, jaký způsobují.

Nádhera při těchto obřadech převyšuje nádheru o svátých vánočních; nejskvostnější roucha obřadní, nejdrahocenější posvátné nádoby vidíme u oltáře, u papežského trůnu, na lavicích posvátného sboru a ve všech částech basiliky. Jeho Svatost jest přivítána pod sloupopradím od kapitoly vatikánské s kardinálem arciknězem v čele. Při defilování družiny před sochou Konstantinovou bubnuje se na pochod, zvony svatopetrské zvoní o závod, a trubači šlechtické gardy radostně vytrubují.

Papež překročí práh hlavní brány chrámové, a zpěváci zanotí antifonu *Tu es Petrus, Ty jsi Petr*; chvíle tato má do sebe cosi imposantního a slavnostního, co se nedá vyličit. Svätý Otec nesen jsa na sedii, blíží se majestátně až ku konfesi: zde sestoupí a po krátké odoraci vystoupí na trůn, přijímá od posvátného sboru osvědčení poslušnosti, načež započne mše svatá. Po mši svaté následuje vystavení větších

ostatků sv. Kříže, sv. obličejů a kopí a udělí se svaté požehnání.

Před jedenáctou hodinou poskytovalo náměstí sv. Petra pohled, jaký jest jen jediný na světě. Na nejnižším konci stálo 1500 až 2000 povozů královsky vystrojených; byly to povozy kardinálů, vyslanců, prelátů, knížat a veškeré šlechty římské i cizí. Střed náměstí před obeliskem byl zaujat tlupami pěšáků a jezdců, kteří tvořili rozsáhlý semknutý čtverhran. Podél strany čelící ke kostelu sv. Petra byli rozestaveni hudebníci rozličných pluků. Konečně, jak bylo náměstí široké a dlouhé až ku práhu basiliky, kupily se zástupy lidu tak stěsnaného, že se zdál každý pohyb nemožným: počet diváků mohl se bez upřilišování páčiti aspoň na 100.000.

S vyvýšeného místa přehlíželi jsme toto nesmírné množství, chvějíce se nedočkavou touhou, když náhle na straně polední daly se zvony basiliky do zvonění o závod; dělo na tvrzi Andělské zahučelo, a s ním mísilo se ihned všeobecné bubnování a troubení; zraky všech obrátily se k veliké lóži, zastíněné nádherným šarlatovým baldachinem. Brzy na to vyšlo ze všech úst slovo, které byvši stotisíckrát opakováno, tvořilo tlumené burácení: *Ecco! Ecco! Již je zde! Již je zde!*

Všechny hlavy se obnažily, a všechna kolena by byla poklekla, kdyby bylo místa; viděli jsme s velikého balkonu přicházeti celou družinu papežskou: sto prelátů v nádherném oděni, třicet kardinálů v bílých mitrách, čtyři a dvacet biskupů z Východu i Západu. Náměstek Ježíše Krista, vznesený to stařec, nesen jsa na *Sedii gestatorii*, objevil se konečně s nevýslovnou velebností zrakům nekonečného zástupu. Nastalo všeobecné mlčení; každý sotva dýcha, veškeren tento nehybný zástup zdál se žíti toliko očima.

Svatý Otec sedě na *Sedii*, která se přiblížila k zevnější straně velikého balkonu, odříkával pevným hlasem obvyklé modlitby. Po každé straně klečeli mu dva biskupové: jeden držel rozžatou svíci, druhý podržoval mu knihu s modlitbami. Svátý Otec, oděn jsa pláštěm zlatem vyšívaným a maje čelo ozdobeno trojí korunou, po vykonané modlitbě se pozvednul, rozevřel ramena, vztáhl je vzhůru, aby ze samého nebe čerpal požehnání, které chtěl právě vyliť; na to udělav znamení kříže, složil opět ruce na svá prsa, jako když otec objímá své dítě tiskne je potom na prsa

svá: a dítkem tímto jest Řím a svět. Pohyb tento působí nevýslovným dojmem. Nikdy a nikde nevidělo oko lidské něco slavnostnějšího a dojemnějšího.*)

Dva přistojící kardinálové předčítali, jeden latinsky, druhý italsky, plnomocné odpustky udělené věřícím, kteří přijali požehnání s pravým úmyslem. Tyto tištěné formule byly rozhozeny mezi lid: svatý Otec zmizel, a vše bylo u konce.

Pohnutý zástup pomalu se vzdaloval a rozděliv se na tisíce částic, posadil se k nevinným hostinám, kterými každá rodina, požívajíc velikonočního beránka, slaví svátky veliké rodiny křesťanské. Aby měli všichni podíl na všeobecné radosti, dávány jsou podpory chudým, kteří se dostaví do Vatikánu, vězňům rozdělují se almužny, a někteří zajatci propuštění bývají na svobodu. Řím nápodobuje takto božského Spasitele, jehožto sestoupení do předpekli bylo pro spravedlivé blaženým znamením osvobození. Konečně, jako dříve akademie a spolky opěvovaly utrpení Vykupitelovo, tak oslavují dnes jeho vítězství. Vše to jest důkazem, že náboženské slavnosti jsou v Římě v pravdě prstonárodními.

Všeobecnou radostí rozjaří se každý na večer při překrásném osvětlení. Podobně jako ranní požehnání jest toto osvětlení takové, že žádné jiné hlavní město nedovede udiveným zrakům cestovatele poskytnouti podobného divadla. Představme si nejrozsáhlejší chrám na světě s obrovskými rozměry, s bání 480 stop vysokou, s nesmírným náměstím obklopeným dvojím sloupovým řádem, které jest ozdobeno sochami mramorovými — a celá tato budova promění se náhle v ohnivou horu! Čtrnáct set lampionů jest rozestaveno na zevnějším průčelí chrámu od země až ku kříži nad bání!

*) Několikrát požádal jsem své známé, aby se otázali svatého Otce, s jakým úmyslem uděluje v jisté slavnosti výroční požehnání *urbi et orbi*.

Při úkonu tomto rozeznávají sluší dvě věci různé a které se mohou od sebe oddělit: „požehnání samo a odpustky s ním spojené.“

Požehnání se vztahuje na celý vesmír. Výrazy *urbi et orbi* nejsou tedy obrazem básnickým, nýbrž vyjadřují skutečnost.

Avšak odpustky mohou získati pouze ti, kteří jsou přítomni při udělování požehnání. Obyvatelé města Říma tedy, kteří nejsou na náměstí sv. Petra, neb sv. Jana Lateránského, neb Panny Marie Sněžné při tomto slavném požehnání jsou účastni sice požehnání jako všichni věřící na zemi, avšak nezískají odpustků.

Lampiony tyto zřetelně osvětlují každou hranu této budovy, označující jednotlivé architektonické čáry; tak že dobře vidíme, kde se lámou, kde se zakřivují a kde se končí.

Na dvě místa bylo nám poukázáno, odkud bychom se osvětlením náležitě pokochati mohli: byla to hora Pincio a vhod na náměstí sv. Petra. S prvního místa vidíme je z dále jako nesmírný meteor, jehožto kmitání rozlévá vůkol požárovou zář. Ze druhého vidíme je z blízka a obdivovati musíme především onu souměrnost ohnivých čar, které osvětlují umělé kresby v průčelí a na bání. Sestoupivše s Pincia o osmi hodinách a dvaceti minutách, dostali jsme se proudu zástupu na náměstí sv. Petra ve tři čtvrtě na devátou. Byl už čas, první osvětlení, které započalo v osmou hodinu, mělo být ukončeno: o deváté hodině mělo nastoupiti osvětlení druhu jiného.

Při prvním úderu hodin na věži proběhne cosi plamenného a malým hvězdičkám podobného bání, křížem, malými kopulemi, průčelím, sloupopřadím, podloubím a náměstím; když pak poslední hodina dobila, tento záhadný zjev již se ztratil, již ho není viděti; za to však 790 nových ohňů jest zapáleno, a růžice, pletence, svícny a celá ohniska zářících plamenů mísí se s poněkud blednoucími čarami prvéjšího osvětlení.

Nic nemůže vystihnouti náhlou změnu ohně, jako rovněž nikdo nemůže pochopiti a představit si tento velkolepý požár bání, kdo jej vlastníma očima neviděl. Tři sta šedesát *pietrinů* zavěšených na provazích způsobilo tento kouzelný účinek, aniž to kdo mohl zpozorovati, a rozsvítilo ve chvíli, co toto píšu, pět tisíc devět set lampionů. Však to jen *pietrinové* dovedou; jest to jejich tajemstvím, a zároveň výlučnou chloubou důvtipného ducha italského, kdy jedná se o pořádání nějaké slavnosti.

28. března.

Rozloučení se s Římem pohanským. — Ohňostroj na tvrzi Andělské. — Úvahy o římských slavnostech ve svatém týdnu a o svátcích velikonočních.

Mimo ohňostroj na tvrzi Svatoandělské, na který nám bylo dnes do večera čekati, viděli jsme již vše, co nám Řím a svět vzácného poskytnouti může. Účel cesty naší byl vyplněn, i bylo třeba pomýšleti na odjezd. Přišli jsme, abychom zkoumali tři města obsažená v městě jednom. Abychom tím živěji a jistěji uchovali upomínky na troji Řím, chtěli jsme je viděti naposled v pomnicích, které v sobě objímá: této návštěvě na rozloučenou byly věnovány naše poslední okamžiky. Řím pohanský jest zosobněn v obrovských zříceninách svých budov, a Kapitol, Forum, vězení Mamerťinské, Koloseum, vodovody Klaudiovy, Lázně Diokleciánovy, Obelisk Augustův, viděly nás poznovu, podávajíce nám nezvratné svědectví o strašných mravech strašné královny síly.

Slova tohoto němého, ale výmluvného tajemství jsou tato: „Byl kdysi svět, jehož hlavním městem byl Řím, a César jeho pánem; byl kdysi svět, který zbožňoval člověka i jeho zlé žádosti a kruté náruživosti, který viděl, kterak národ za národem, připoután jsa k vozu vítězovu, přinášel mu hold svého zlata a své nejčistší krve; který vyl jako tygr a hyéna, když dvanácte rybářů ozbrojených dřevěným křížem přišlo si vybojovat nadvládu ducha; který během tří století rozdrásal třesoucí se těla deseti milionů mučovníků, a který jsa všemocným katem, byl přemožen svýmislabými oběťmi, zanechav po sobě pouze pomníky své pýchy, síly, rozkoše a neslýchané ukrutnosti; pomníky to obrovské, z nichž by byla zmizela i poslední stopa, kdyby je vítězný kříž nebyl pečlivě přikryl svým ochranným stínem. Díky tobě, světě Jovišův a Neronův! který, jsa dosud živ ve svých zříceninách, povždy poučuješ pokolení; který, jsa výmluvnější než všickni řečníci, mocně povznášíš onen veliký zázrak svědčící o božském původu mé víry i cit vděčnosti k Bohu, Osvoboditeli pokolení lidského. Buď s Bohem, tvůj úkol jest vykonán; odpočívej ve svém pustém hrobě; a možno-li, budiž tobě země lehkou!“

Naše obcházka Římem pohanským, spojená s některými přípravami k odjezdu, zabrala nám delší část dne. Večer o sedmé hodině kráčeli jsme chvatným krokem přes most Xystův, sledující Longaru po celé její rozloze. Kam jsme kráčeli tak rychle? K laskavé vdově Buffalově. Co jsme chtěli u této výtečné ženy, která nám byla úplně neznáma? Chtěli jsme zaujati místa zamluvená na jejím balkoně, který byl na břehu Tibery před tvrzí Svatoandělskou, abyhom se pokochali po vůli na velkolepou *Girandolu*. Tak se nazývá umělý ohňostroj, který se pouští na nábreží Hadriánově na znamení radosti nad vzkříšením Spasitelovým.

O tři čtvrtě na devátou dalo několik ran z děla znamení ku slavnosti. V okamžiku tom vyhazovala terasa na střeše tvrze Svatoandělské do vzduchu kotouče plamenů, které představovaly výbuch Vesuvu. Aby přelud byl úplný, vyrážely plameny hukotem, jako by byly násilně stlačeným vzduchem z lůna sopky vypuzovány, kdežto rány z děl napodobovaly opět praskot horek. Po tomto divadle následovalo tiché a roztomilé představení. Tvrz znenadání se osvětlila tisíci zářících lampionů, které byly jako démantovým řetězem na hlavě matrony. Třetím výjevem byly vodopády Tivolské. Ze všech střílen pevnosti vytékaly ohnivé potoky podobné roztavenému železu. Nic nebylo opomenuto, ani veliký vodopád, jehož oslňující zář, odrážející se od vod tiberských, zdvojnásobňovala krásu čarovného divadla.

K oslavě božského Vítěze přibýly věnce z jiskřících paprsků, z nichž každý podobal se stromu aloeovému; potom římské svíce, vlasatice a prskavky. Všechny tyto skvělé meteory zanechávaly po sobě hejna malých, okřídlených rybiček, které se mezi sebou chvíli potýkaly a potom jedna za druhou zmíraly. To však bylo pouze předehrou onoho velikého zápasu, který svedl se světem ukřižovaný Spasitel. Zápas sám byl nám znázorněn obléháním, které vynikalo obzvláště množstvím prskavek a střelných ran z děl, které následovaly s neobyčejnou rychlostí jedna za druhou.

Konečně utvořila se kytice z velikého počtu římských svící, které v jisté výši vybuchly a padající dolů tvořily ohromný svazek plamenů, jejich živé odstíny třpytily se jako rubíny, démanty, topasy a smaragdy na paprscích slunečních. Díky místu, které jsme zaujímali na břehu

Tibery, že jsme se kochati mohli dvojnásobným ohňostrojem. Zdálo se nám, jako by toto divadlo odehrávalo se na ná-
břeží Hadriánově, a jeho ladný obraz odrážel se v klidných
vodách tiberských.

Girandolou zakončují se svátky velikonoční. Cestující opouštěje nerad místa, kde zakusil tolik radostí, cítí po-
třebu zamysleti se sám u sebe a táže se: K čemu jsou
všechna tato divadla? Není všechna tato nákladná nádhera
ničím jiným, leč pouhou zábavou? Odkud pochází ona ta-
jemná výsada slavností římských, že vzbuzují dojmy, ja-
kých nepocítujeme při žádné jiné slavnosti? Proč připra-
vuje věčné město světu každoročně podobné slavnosti? Zdravý rozum nám odpoví: Řím se tak snadno nezapomene,
aby plynul čas od času almužnami věřících a svých dítek
na zbytečné rozkoše. Jeho dějiny jej v té příčině naprosto
ospravedlňují. Jaký jest tedy jeho úmysl? Povahy jeho
vlastností nám to jasně ukazuje, seznamujíc nás s tajem-
stvím nevýslovných dojmů.

Lid musí mít slavnosti, a lidem rozumějí se všickni
lidé bez rozdílu. Avšak mějme se na pozoru! Slavnosti bý-
vají dle své rozdílné povahy mocnou pohnutkou k spáse i
zkáze národů. Jsou-li obecné slavnosti zároveň zotavením a
navedením ke ctnostem, ponese lid radostně břímě práce;
ráz národní se u lidu zušlechťuje, a v srdce jeho vložen
bývá úrodný zárodek ku šlechetným činům, které jsou chlou-
bou a podporou společnosti lidské. A hle, slavnosti katolické
samojediné ohovají v sobě tuto dvojí výhodu v nejvyšším
stupni. Řím to pochopil; a kdyby jeho počínání potřebovalo
ospravedlnění, nalezneme je v dějinách národů, kteří opo-
vrhují slavnostmi náboženskými.

Učiní-li blahopřisobné slavnosti katolické buď směř-
nými, buď je sníží neb zruší, přestane si jich i lid všímati,
avšak proto neztratí chuť a touhu po slavnostech; on
jich potřebuje, a dostane se mu jich jiným způsobem. Di-
vadlo, plesy, tajné orgie a neslušné zábavy našich velikých
měst jsou náhradou za ušlechtilé radosti, které zdarma po-
skytovalo náboženství. Lid, místo, aby se zušlechťoval, kazí
se; trpké ovoce, jakého se dostává společnosti lidské, pro-
tože ruší a odmítá slavnosti náboženské, jsou: zimničné
povzbuzování zlých žádostí, zkáza duševní, zvrhlost rozumu,
snižování rázu národního, nenávisť pořádku, předčasná ná-

kaza zdraví, zlořád mravní a z něho nevyhnutelně pocházející bída a nouze hmotná. Co tuto píš, není proroctvím, nýbrž skutečným dějepisem.

Avšak nevyrovnatelná moc římských slavností ve svatém témdni a o svátcích velikonočních nezáleží pouze v zevnější nádheře, jako spíše v jejich vnitřní povaze. V srdci lidském jsou dvě veliké tepny, které hluboce a s velikou jistotou otrásají všemi ostatními: bolest a naděje. Působí-li každá o sobě, jest účinek jejich neobyčejně mocný. Aby působily obě najednou a silou nadpřirozenou, to může se díti pouze při římských slavnostech, o nichž mluvím.

Osvětlovati palác a pouštěti ohňostroje při narození královského prince, po dobytém vítězství, na památku revoluce, jest slavností soukromou: oslavovaná událost má jen místní význam, a je-li pro někoho radostnou, bývá pro druhého bolestnou. Takovým bývá ráz všech slavností politických. Než povaha člověka to s sebou nese, že se mu nevalně daří, je-li osamoceným. Aby byl spokojen, touží jeho srdce býti ve spojení s druhými; čím větší jest počet stejně smýšlejících, tím více se množí jejich radost a štěstí.

Naproti tomu, je-li předmět radosti všem společný, není-li omezen na krajinu, na národ, na část světa, nýbrž týká-li se všech národů na zemi, ano samého nebe, týká-li se svou povahou jak hloubky člověčenstva tak velikosti božství, jedním slovem, je-li katolickým v pravém slova smyslu, běře na sebe vzbuzený dojem ráz vroucnosti, něžnosti a síly, a ponořuje smysly i srdce naše ve sladké opojení.

29. března.

Rozloučení s Římem křesťanským a s Římem podzemním. — Okovy sv. Petra a sv. Pavla za hradbami. — Okovy sv. Petra a sv. Pavla in Vincoli. — Slova sv. Chrysostoma.

Dnes měli jsme se rozloučiti s Římem křesťanským. Avšak kterak to učiniti a čím zařítí? Vždyť Řím křesťanský jest katolickému poutníku milým v každém jeho díle; a díla jeho jsou tak četná jako jeho pomníky: věru byla to volba nesnadná. Abychom ve věčné paměti uchovali jeho rozumnou zbožnost a lásku k Bohu, k Marii a k lidem, ode-

brali jsme se nejprve k neviditelné hlavě, Synu Božímu, do kostela, ve kterém byl k účtě Římanů vystaven při čtyřicetihodinové pobožnosti.

Za několik okamžiků přestupovali jsme práh Panny Marie Sněžné, nejoblíbenější to basiliky velebné Rodičky Boží. Po dávnověkém příkladu tolika biskupů klaněli jsme se sice před zázračným obrazem královny andělů i lidí a vlebili jsme Řím, že vzbudil, chránil, povznášel, zdokonaľoval a šířil úctu k přesladré Panně, k přemilostné matce, k oné dceři z pokolení Judova, jejíž úsměv, pohled, ano pouhé jméno vlévá do srdcí všech radost, statečnost, čistotu a nevinnou důvěru.

Od Panny Marie Sněžné ubírali jsme se naposled na hřbitov Janikulský. Klečíce na svaté zemi, která jest všeobecným jevištěm lásky k dušem v očišči, spojili jsme své modlitby s modlitbami, které se zde každodenně vylévají od četných bratrů. Božský duch a mateřské srdce matky všech církví zjevily se znova našim udiveným zrakům.

V této trojí důmyslné oddanosti k našemu Spasiteli ve Svátosti oltářní, k Panně Marii a k dušem v očišči seznali jsme tajemství a téměř podstatu zbožnosti katolické. Již jako prostý věřící byl bych blahoslavil Řím, že uvádí do činnosti vše, co jest v srdci člověka nejvznešenějšího a nejněžnějšího; jak děkoval jsem tudíž za toto drahocenné zjevení, jsa knězem, jehož úkolem jest šířiti opravdového ducha katolického! Budiž s Bohem, milovaná matko, obezřetná nevěsto Boha-Člověka, proč tě tak mnozí málo poznávají a pochopují!

Řím, který se modlí ve dne v noci nad svými dítkami, jejichž věčné osudy jsou před jeho očima zahaleny, který bdí s velikou péčí nad slavnými hroby těch, které ověnilo vítězství nesmrtelnými vavříny. S posvátnou hrdostí ukazuje je svým přátelům i nepřátelům: stojí na práhu katakomb mluví jako Bůh z hořícího keře k Mojžíšovi: „Zzuj obuv svůj, neboť země, na které stojíš, svatá jest.“ Ještě naposled chtěli jsme vstoupiti na onu zemi třikráte posvěcenou jak krví, kterou jest svlažena, tak tajemstvími, která se zde vykonala, i hrdinnými ctnostmi, jichž byla jevištěm. Vesměš do katakomb sv. Pankráce dali jsme poslední s Bohem mluvením.

Slavní svědkové naší víry, buďtež velebeni pro stateč-

nost, s kterou jste vzdorovali ukrutníkům; vašemu hrdinství jsme povděční za víru, za osvětu a vzdělání, které nás tak vysoko povznášejí nad starověk; ó učiňte, aby odměnou za poslední návštěvu těchto nepatrných poutníků vzrůstalo v srdci jejich čímž prvozná víry jakožto základ všech ctností. Buďte s Bohem! Heslem našim budiž: Raději umřítí, nežli zneuctíti jméno, které jste nám vydobyli!

Cestou dověděli jsme se, že se koná pobožnost v basilice sv. Pavla *za hradbami*: tato zpráva zavdala nám příčinu k veliké radosti, vždyť nám mělo být popráno spatřiti řetěz nesmrtelného zajatce Kristova. Povoze přijeli jsme rychle k hlavní bráně ctihodného kostela. Učinili jsme několik kroků, a již stáli jsme v kapli na místě, kde byly drahocenné ostatky uloženy. Kněz oděný rochetkou a štólou otevřel skříňku, která je chová, a již klečeli jsme na stupních oltářních. Po krátké modlitbě vzal kněz řetěz a vložil nám jej do rukou. Jak blaženým okamžikem v našem životě bylo, že jsme mohli vlastním očima viděti, vlastními rukama se dotýkati, dáti ke rtům, pokryti polibky a vělými slzami tento drahocennější řetěz, nežli jsou zlaté řetězy králů, na kterém si Pavel tolik zakládal a který jako dobrovolný otrok nosil, aby zlomil železné okovy pokolení lidského! Řetěz apoštolský skládá se z podlouhlých a hrubě kovaných kroužků, které prozrazují starobylou práci; není příliš těžký, a to snad proto, poněvadž byl sv. Pavel občanem římským.. Aby bylo dovršeno naše štěstí, nescházelo nám, leč spatřiti podobně slavné okovy spolčníka Pavlova sv. Petra, náčelníka dobyvatelů světa a spasitelů člověčenstva. A hle, na štěstí měli jsme dnes navštívití učeného profesora dějin P. Tizzaniho. Jakožto člen kongregace řeholních kanovníků u sv. Jana Lateránského jsa správcem kostela u sv. Petra v *okovech*, bydlel v klášteře blízko kostela.

Pochlubiv se mu se štěstím, kterého jsme byli právě účastni, otázal jsem se, zda by bylo lze, dovršiti je ještě spatřením okovů sv. Petra. „To jest velmi neschádná věc“ pravil nám; „řetězy sv. Petra jsou vystaveny k účtě věřících pouze prvního dne měsíce srpna. Můžete počkati do té doby?“ doložil s úsměvem. — My odjedem zítra. — Co tedy činiti? Třemi klíči uzavřena jest schránka, v níž jsou řetězy uschovány: jeden má u sebe papež, druhý jest v ru-

kou kardinála protektora a třetí jest svěřen opatu u sv. Petra v *Okovech*. K otevření skřínky jest třeba všech tří klíčů.“

Vzácný přítel, který nás takto udržoval v nejistotě, dodal rychle: „Než upokojte se, dnes jest zvláštní dovolení o čtvrté hodině; přijďte do kostela, připojte se k ostatním cestujícím, a budete připuštěni.“ Každý zajisté dovede posouditi naši radost a uvěří, že jsme se na minutu do kostela dostavili.

K řetězům sv. Petra připojeny jsou čtyři kroužky z řetězu sv. Pavla, aby dva slavní zajatci Ježíše Krista nebyli odloučeni ve vděčné úctě katolických křesťanů. Vstoupivše do pokladnice kostelní našli jsme opata stojícího před skřínkou polootevřenou: pokynul nám abychom se přiblížili. Když jsme poklekli, vzal řetěz, který byl jedním kroužkem připečetěn na spodní části skřínky a podal nám jej. Může míti asi pět stop zděli a na každém konci jest násadka na způsob kličky určená pro ruce a krk. Kroužky mají podobu starodávnou a jsou mnohem větší než u řetězu sv. Pavla. Z obzvláštní blahosklonnosti k nám otevřel výtečný strážce jednu násadku, dovolil nám ji políbiti a vložil nám ji na krk. V tomto slavnostním okamžiku vzpomněl jsem si na sv. Chrysostoma a jsa mnohem šťastnějším, nežli slavný patriarcha kochal jsem se štěstím, po kterém on tak velice toužil:

„Ó proč mi není popřáno, tak volal, abych spatřiti mohl místa, kde se chovají okovy apoštolů! Jak bych si přál viděti ony řetězy, kterých se peklo léká a které nebe oslavuje! Kdyby mne povinnosti mého úřadu a slabost mého těla nezdržovaly, s jakou radostí bych podnikl pouť do Říma, jediné za tou příčinou, abych viděl ony okovy a žalář Petrův a Pavlův. Blahoslavené okovy! Blahoslavené ruce, které jimi byly zdobeny! Ó kdybych byl živ v oné době, jak bych byl pokryl svými polibky ony ruce, které si zasloužily spoutány býti pro svého božského Mistra!

Mnohem slavnější byly ruce Pavlovy obtížené okovy, nežli když uzdravily a pozvedly chromého v Lystře; slavnější byl on sám ve vězení, nežli když vtržen byl do třetího nebe; slavnějším byl ve tmavém žaláři nežli na trůně lesknoucím se zlatem a drahokamy. Nic, nic není tak krásného jako okovy nošené pro Ježíše Krista. Spoutánu býti

pro něho jest mnohem více, než býti učencem, býti evangelistou, býti andělem! Ó blahoslavené okovy, mnohem krásnější než všechny zlaté řetězy, všechny diadémy, všechny koruny králů, kdy mi bude popráno na vás patřiti!“

30. března.

Pokoj sv. Aloisa z Gonzagy. — Rozloučení se sv. Petrem a Pavlem. — Podoby obou apoštolů. — Konečné „s Bohem.“

Počalo se již rozednívati, když jsme vystupovali do hořejšího poschodí římské koleje. Kněz P. F. . . . , který nás provázel četnými chodbami rozsáhlé budovy, zastavil se před malými dveřmi z jedlového dřeva a pravil: Zde jest. Stáli jsme na práhu pokoje sv. Aloisa z Gonzagy. Skromná cela, se kterou anděl pozemský tak oblažil, má asi deset stop zdělí a osm stop zšíří. Před ní jest rozsáhlá síň podepřená sloupy a okrášlená malbami. Mezi jiným všimli jsme si obrazů: *Přijetí světcovo do společnosti; jeho zaměstnání v kuchyni; návštěva kardinála Rovery* a j. Ačkoli jest již cela proměněna v kapli, přece jest ještě v celkunezměněna; toliko bývalé dveře nalézají se ve zdi po pravé straně. Jsou uschovány za skleněnými dveřmi, kde je lze viděti úplně červotočivé a ozdobené pruty z pozlaceného dřeva. Přední část oltáře jest zakryta sklem, kterým viděti jest prázdnou rakev, ve které původně odpočívalo tělo Aloisovo.

Nad oltářem jest skutečná podoba láskyplného světce, a musím říci, že se v ničem nepodobá obrazům, jaké se prodávají u knihkupců. Světec má obličej podlouhlý, pleť bledou, nos orličí, skráně vyčnívající a spíše vyhloubené než vyplněné. Jistá směs síly a něžnosti jeví se v celém zvevření shoduje se se všemi rysy obličejové a dodává mu rázu zralosti a dospělosti, který jest ospravedlněn celým životem mladistvého hrdiny křesťanského a slovy písma svatého, která se vyslovují k jeho chvále: *„Zemřel ve věku mladistvém, a dosáhl vysokého věku; consummatus in brevi, explevit tempora multa.“*

Z Římské koleje odebrali jsme se do Vatikánu. Králům města na sedmi pahorcích dobytého jejich krví, říze-

ného jejich mocí, oživeného jejich duchem, ušlechtného jejich chrámy, chráněného jejich posvátnými těly, sv. Petru a sv. Pavlu učinili jsme první návštěvu; byli jsme povinni, učiniti jim i návštěvu poslední. Padše na zemi před nesmrtelnou *konfesi*, podávali jsme oběma apoštolům svá poslední přání a přání našich přátel; potom, jako dítě pozdravuje milého otce kterého má navždy opustiti, pozdravili jsme tyto otce veliké rodiny katolické slovy světcovými, který byl důstojným tlumočnickem obdivu, dětinné úcty a vděčnosti všech věků.

Buďte s Bohem, a mějte se dobře, brány nebes, dvoj-násobná světla velikého všehomíra, Pavle, jehož hlas zaznívá jako hrom, a Petře, jehož ruka z oblaků metá blesky!

Buď s Bohem, Pavle, který naukou, a Petře, který svou důstojností se stkvíš nade všechny korunované hlavy nesmrtelného senátu! S Bohem, Pavle, který otevíráš srdce, a Petře, který otevíráš nebe; s Bohem, Pavle, který ukazuje cestu, a Petře, který máš klíče od věčného Jerusalema!

S Bohem, pevný základe – i staviteli chrámu, kde Bůh nalézá oltář sebe důstojný!

S Bohem, tvrze víry a nedobytné věže, kterými Řím jako pán světa dovede odolati všem útokům svých nepřátel!

S Bohem, jasná světla těla Ježíše Krista, jejichž lesk řídí skutky všech ostatních údů! S Bohem!

Abychom si lépe a živěji představili oba apoštoly, chtěli jsme poznati jejich podoby. Zde jsou, jak se nám dochovaly od prvotného podání. Svatý Petr byl rostavy prostřední a z přímá rostlý; pleť měl bledou a bílou, vous a vlasy husté, kadeřavé, krátké a úplně bílé; oči černé a vypouklé, avšak obyčejně červené od četných slz, které proléval; obočí vyvýšené a téměř žádné; nos dlouhý, přímý a spíše ohrnutý než orličí. Šatem jeho byl plášť, a nechodil-li bos, míval za obuv sandály.

Svatý Pavel byl malý, slabounký, postavy nahnuté, hlavu měl prostřední velikosti, obličej bledý, prozrazující předčasné stáří; oči plné něžnosti, brvy nízké, nos dlouhý a orličí, vous hustý, dlouhý a šedý podobný vlasům, a hlavu poněkud holou.

Obě tyto podoby, které lze nazvati původními, liší se v jedné příčině od obrazů mnohými malíři a sochaři provedených. Ukazuje se nám na nich sv. Petr s hlavou holou a sv. Pavel s hustým vlasem; to však přičítá se skute-

čnosti. Odkud pochází tento omyl? Fogginio připisuje jej obrazu podvrženému z pátého století, na kterém jest sv. Petr vyobrazen s holou hlavou; to však se nikterak nesrovnává s nejstaršími památkami.

Konečně museli jsme se odtrhnouti od basiliky. S Bohem tedy, vznešený chrám, který jsi viděl tolikráte ve svých předsiních procházeti se císaře, krále, knížata, biskupy, a všechny vynikající ozdoby z Východu i Západu! S Bohem pahorku Vatikánský, starodávný příbytek věštby klamavé, nyní pak důstojné obydlí věštby pravdivé. S Bohem, obelisku Neronův, nesmrtelný pomník vítězství dobytého evangeliem nad všemocnou krutostí Césarů! S Bohem, nesmírné náměstí, skvělé shromaždiště umění, svatá zemi prossáklá až do svých útrob drahocennou krví mučovníků! S Bohem, Říme, město, které nemá sobě rovného, jeviště velikých událostí, tajemné splnutí dvou světů, královno síly a královno lásky, matka a paní všech církví, která s výše svých královských pahorků osvětluješ čtyři úhly světa a udržuješ pořádek a život ve světě duševním, jako slunce s nebe osvětluje celou přírodu a udržuje soulad na nebeské obloze mezi hvězdami!

Ať si chválí druzí tvůj starodávný původ, moc a sílu tvého vojska, slávu tvých vítězství, velkolepost tvých budov, krásu tvých mistrovských děl a velebnost tvých zřícenin; já, já tě chválím a velebím, poněvadž jsi sloupem pravdy, hradbou víry, dobroditelkou národů, zřídlem jejich vzdělanosti, ochranou jejich vobody, svědkyní lidstva, základem všech jeho ušlechtilých nároků, útlkem všech nešťastných, úctyhodnou strážkyní všech zřícenin živých i mrtvých, domovem všech věřících, všech milujících, tajemným hrobem tří milionů mučovníků, a zářící schránkou, v níž odpočívají dvě veliké ozdoby světa: Petr a Pavel. Ó Říme, jak šťasten jsi, že je u sebe máš, jak mnohem šťastnějším budeš, až odevzdáš je jednoho dne nebesům, před očima andělů a lidí; jaké to bude divadlo v onen veliký den, který bude posledním dnem časnosti a prvním na věčnosti!

Z útrob tvých katakomb, z útrob oné proslavené schrány, kterou přikrývají pozlacené klenby prvního chrámu všehomíra, spatříme jednou vycházeti Petra a Pavla světlem zářící se zástupem hrdin, ani mají všickni ruce ozdobené ví-

těznými palmami, aby šli vstříc svému svrchovanému Soudci. Jakou růži, jakou korunu přineseš svému Vítězi Kristu! Tisíckrát krásnějším budeš tenkrát, nežli v den své vítězoslávy, země i nebe spojí svůj hlas, aby tě prohlásily za královnu všech měst, a proto tě chválím a velebím. A poněvadž jsi mou matkou, matkou mých předků, mých bratří a sester u víře, ať jsou od nás časem neb podnebím nevím jak vzdáleni, proto tě chválím, velebím a nerad se s tebou loučím: jako věčnou záruku mé vděčnosti, mé synovské úcty a dětinné zbožnosti přijmi ode mne toto poslední s Bohem.

31. března.

Odjezd z Říma. — Vzpomínka na Macdonalda. — Otricoli. — Narvi. — Katedrála. — Hrob sv. Kasia — Vzpomínka na císaře Nervu. — Terni. — Vzpomínka na Tacita. — Boj generála Lemoína. — Mučenicí. — Vodopád delle Mar-more. — Somma. — Spolletto. — Upomínky pokanské i křesťanské. — Foligno. — Casa Pia. — Katedrála. — Svatý mučovník Felician.

V průvodu několika přátel sestoupili jsme na náměstí Monte Citorio, kde nás očekával povoz. Všude zavládlo ticho a smutek; neboť v každé zemi nic nepodobá se tak pohřbu jako loučení. V Římě není tomu jinak; a nevím věru, zda bych byl vstoupil do osudného vozíku, kdybych si s nadějí nebyl mohl říci; Však ty se sem brzy zase vrátíš!

Když jsme se ootli za branou Lido vou, s chvatem ubíhali jsme pouští a dorazili jsme brzy k městu *Civita Castellana*. Vězte, že pod tímto novověkým jménem ukrývá se starodávné *Faliska*, o které se tolikrát činí zmínka v prvotních dějinách Říma. Toto městečko obklíčené hlubokými roklemi a zakryté hustým stromovím poskytuje vzácný pohled pro umělce. Most zvýší asi padesát metrů klenouc se přes řeku Rio Maggiore oživuje cestu, vedle níž jsou vysoké hradby. Jako byla Faliska, tak jest až dosud *Civita Castellana* klíčem k Římu. Odtud dostalo se jí často té smutné výsady, že její valy byly posety mrtvolami a její hradby krví potřísněny. Poslední divadlo toho druhu sahá do roku 1799 v den 4. prosince, kdy Macdonald v čele mi

tisíc Francouzů rozsekal 4000 Neapolitánů, kteří byli vedeni generálem Mackem.

Otricoli, starodávné *Otriculum*, na úhledném pahorku oživilo dále osamocené údolí a přerušilo jednotvárnost cesty. Most *Felice* klenoucí se v malé vzdálenosti nad řekou Tiberou připomíná slavné vítězství, kterého dobyli r. 1799 Francouzové nad vojskem neapolským.

Křesťanství hlásané v Umbrii samými apoštoly neb jejich vyslanci udrželo se zde přes dlouhou řadu mučeníků a biskupů. Mezi poslední počítá Narni s chloubou sv. Kasia, který se proslavil za Jusiniána. Po dvaceti dvou letech svého biskupování sestoupil slavný biskup do hrobu, který si byl sám připravil: hrob tento jest u vchodu do krypty. Viděti lze zde veliký kříž a na obou koncích dva vypuklé anděly, kteří na sebe pohlíží; na desce čteme následující nápis, který se připisuje samému světcí:

Cassius, immerito praesul de munere Christi,
Hic sua restituo terrae mihi credita membra,
Quam fato anticipans consors dulcissima vitae
Ante meum in pace requiescit Fausta sepulcrum,
Tu, rogo, quisquis ades, prece nos memorare benigna,
Cuncta recepturum te noscens congrua factis.

(Kasius, který jsem nezaslouženě zastával úřad Křesťův, vracím tuto zemi sobě svěřené údy, kdy přemilá družka života předešlá mne v pokoji před mým hrobem odpočívá. Kdokoli sem zavítáš, prosím, vzpomeň si na nás modlitbou vroucí, ja si toho dobře povědom, že dosáhneš všeho dle zásluhy skutků.)

Jdouce dále cestou podél břehů řeky Nery, vroubené po jedné straně rovinami pokrytými olivami a po straně druhé lesnatými vrcholky Apenin, na nichž bělaly se zdálí lidské příbytky, přišli jsme do roztomilého městečka Terni. Roku 1797 tekla pod jeho hradbami francouzská krev smíchaná s krví neapolskou; vojevůdce Neapolský Lemoine způsobil zde veliké krveprolití. Pro rychlost naší jízdy nebylo nám dovoleno podívat se na pověstný vodopád *delle Marmore*, vzdálený asi míli od města. Vodopád tento, jeden z nejkrásnějších v Evropě a lidskou rukou způsobený, utvořen jest řekou Velinem, která se vrhá s výšky 330 stop do řeky Nery.

Cestou z Terni vjeli jsme do roklí Somy, srážného to

řetězu horského, který staví na odiv velkolepé krásy divoké přírody. Tažení jsouce osmi šedými voly s dlouhými rohy, projeli jsme tímto strašným úvozem, který se brzy končí krásným údolím Spoletským. Jaké to změny v lidském počinání! Tito krotcí čtvernožci, kteří s vyslenými koňmi poštovskými vezli neznámé cestující, byli potomky oněch obětních zvířat, která byla počtěna výsadou, že směli voziti do chrámů vítěze římské. Líbezná řeka Klitumnus, na jejíchž březích se pásávali jejich předkové, zavlazuje ještě rozkošné louky Spoletské: pastviny jsou tytéž; barva, podobá, odruda zvířat, která se na nich pasou, jsou, jakými bývaly! Jen určení jejich se pozměnilo.

„Hinc albi, Clitume, greges et maxima taurus
Victima, saepe tuo perfusi flumine sacro,
Romanos ad templa deum duxere triumphos.“

(„Klitume, bílá stáda po většině obětních býků brodíce se tvým posvátným proudem vozívali do chrámů bohů vítězné Římany.“)

Po mírném návrší posázeném zelenými stromky dostali jsme se k pověstnému vodovodu, který patří k nejvyšším v Evropě, přes nějž vede velmi úzký most. Tento pomník nad hlubokým údolím zbudovala ruka římská či longobardská? Věda nemůže nám dáti odpovědi. Ať jest tomu jakkoli, vodovod končí u Monte Luco, líbezná to hory, obývané mnichy a ověnčené věží a samostanem z desátého století. Spoletto rozlehle po nerovné půdě má asi 7000 obyvatel, několik vynikajících paláců a kostelů hodných vši pozornosti křesťanského cestovatele. Hanibal býv povzbuzen vítězstvím u jezera Trasimenského, dal se do obléhání tohoto města. Obyvatelé se bránili statečně, tak že vojevůdce kartaginský byl přinucen se vzdáliti, utrpěv tak první porážku v Itálii.

Jiné upomínky zvětčují památku na vítězství ještě slavnější.

Roku 175 byl v celém městě veliký shon; mučovník byl veden k soudu, odkud měl jíti na popraviště. Soudce očekává jej na soudné stojici, obklíčen jsa pochopy. Obžalovaný nazývá se Poncius, soudce nazývá se Fabián. Výslech byl krátký a drsný: Jsi křesťanem? — Ano. — Obětuj. — Nebudu. — Zbiďte ho. A tělo mučovníkovo jest již jedna rána.

— Přestaneš brojiti proti bohům císařským? — Ne. — Ať chodí bosýma nohama po žhavém uhlí. A světec po něm chodil nečítě žádných bolestí, jako po zeleném trávníku. — Měj v uctivosti nábožanství předků. — Vždyť jest jen hanebnou smyšlénkou. — Dejte jej na skřípec. — A mučeník byl natažen na skřípec a strašně mučen. — Obětuj. — Obětovati nebudu. A ihned rozdrápány jsou mu boky železnými háky, on však neumřel; a přemožený soudce, aby utajil svou hanbu, poslal hrdinu do tmavého žaláře, kdež mu zářící andělé přispěli útěchou.

Den se opět objevil; Fabián chce, aby slunce, které bylo svědkem jeho včerejší porážky, osvítilo dnešní jeho vítězství. Ještě hrozivěji než den před tím posadil se na soudnou stolicí; zástup jest četnější a ohtivější krvavého divadla. Zde jest oběť. — Obětuj. — Nebudu. — Ať jest předhozen lvům. A bylo slyšeti dlouhý řev, kterým králové zvířat pozdravovali vítěze nad zlými duchy a césary. Soudce chopil se ještě oběti a polil ji rozpuštěným olovem. Zbytečná muka! Tu meč katův učiní konec oběti. Mučeník jest mrtev, avšak zůstal vítězem. Joviši, chrámové tvoji jsou otřeseni; soudce, tvá moc jest hodna opovržení; liktorové, vaše svazky jsou zlomeny; pochopové, vaše sekery a vaše meče otupěly; ještě několik ran, a již nebudou k potřebě, vypadnou vám z rukou, a synové a dcery mučeníků uctivě je zvednou. Dlouho po vás budou je ukazovati cestujícím na důkaz vaší malomocné ukrutnosti a vítězné statečnosti svých vznešených předků.

Turisté obdivující se bráně Hanibalově, kráčeji kolem, neznajíce neb nevšímajíce si těchto velebných památek, které nám připomínají mnohem slavnější událost, nežli jest porážka vojevůdce kartaginského. Tak cestuje, kdo hledí jen jedním okem.

Za Spoletem jest městečko *Vene*, kde naskytuje se nám ohrám zasvěcený druhdy řece Klitumnu; nyní jest sice proměněn v kapli, která však podržela až dosud původní své jméno. Konečně jsme dorazili do Foligna. *Fulgium* starých Římanů jest nyní nepatrným městečkem mile se rozkládajícím v usměvavém údolí Umbrie; vodu dostává od řek Klitumna, Lapina a Marodže. Zvědavý cestovatel může zde viděti *Casa Pia*, překrásný to ústav pro toulavá děvčátka, a majestátní katedrálu, která byla ušetřena při zemětřesení

r. 1832; jest zde též kostel Františkánský a Augustiniánský, jakož i klášter Hraběnek, kdež se druhdy nalézala pověstná madona di Foligno, pokud nebyla přenesena do Říma.

1. dubna.

Svatý František Asiský. — Panna Maria Andělská. — Odpustky Porciunkulské. — Svátek. — Asisi. — Kostel a klášter sv. Františka Asiského. — Zpáteční cesta do Foligna.

Byli jsme příliš blízko města Asisi, abychom nenavštívili tento ráj apeninský, tento Eden ze středověku, odkud vyšel nejpodivuhodnější muž, jakého kdy Prozířetelnost božská užila k obrození pokolení lidského; mám na mysli sv. Františka Asiského. Šest set let uplynulo od objevení tohoto serafina, a vzpomínka na něj provívá dosud jako sladká vůně všechna tato údolí, hory, města, dědiny a nivy umbrické. Stojíme-li na cestě, po které on tolikráte kráčel, bos, provazem opásán a hrubou kutnou oděn, zdá se nám, že po vůkolí opakuji se ozvěnou slova, která byla řečena novému rytíři Ježíše Krista, ženichu sv. chudoby a budoucí opoře kolisající Církve.

Bylo to v jednom z prvních let třináctého století, které tolik oplývalo divy svatosti, důvtipem a hrdinstvím: František zaduman procházel se po krajině a zanášel se myšlénkou přidružit se k vojsku Valtera z Brienu, které táhlo na Neapol. Náhle uslyší hlas na sebe volající: „Františku, co děláš? Jdi a oprav můj dům, který, jak vidíš, se rozpadává.“ *) František padl na kolena; avšak ve své pokoře neodváživ se chápati vznešený dosah těchto božských slov, pojal je ve smyslu hmotném. Odešel ihned do Foligna, prodal i svého koně, a co utržil, přinesl knězi Petrovi, který byl strážcem starého kostela sv. Damiána, a snažně ho prosil, aby upotřebil peněz k opravě svého kostela. Byli jsme právě na místech, kde se to všechno událo.

Brzy ukázal se nám na rovině velkolepý kostel a rozsáhlý klášter, jehož krásný sloh připomíná nám Brabauta a

*) Corporeis audivit auribus ter dicentem: Francisce, vade, et repara domum meam, quae, ut ceruis, tota destruitur.

Vignolu. Jest to Panna Maria Andělů, avšak již ne skromnoučká a chudinká, nýbrž oděná pláštěm královským. Pod velikou bání shledáváme se s pamětihodnou, drahou Porciunkulou, která dosud provanuta jest přítomností Františkovou. Zde se modlil, zde plakal, zde obdržel od Boha milost, založiti veliký řád v Církvi svaté. V pravdě místo toto svaté jest! Všechna pokolení mýjela kolem a cítila sestupovati na sebe sílu, odevzdanost, naději. Spasitel náš Ježíš Kristus slíbil je služebníkovi svému Františku, a slovo jeho jest věčné.

Jako samo jméno naznačuje, byla Porciunkula původně malým kostelíkem čili lépe částkou kostela. Na naléhání biskupa asiského byla dána almužnou sv. Františkovi a jeho vzrůstající kongregaci. Dnes jest jedním z nejvelkolepějších chrámů a z nejjetihodnějších svatyní v Itálii. Slávy své nabyla viděním sv. Františka, které štětec Overbekův zobrazil freskou, mistrovským to dílem katolické renesance v umění.

Zmíněné vidění událo se následovně. V měsíci Řjnu r. 1221 modlil se František k Bohu, kleče ve své cele, za obrácení hříšníků, když byl upozorněn andělem, aby šel do kostela. Tam setkal se s naším Spasitelem, jeho božskou Matkou a množstvím duchů nebeských. „Františku,“ pravil mu Spasitel, „ty a bratři tvoji horlíte velmi o spásu duší; ty jsi postaven jako svíce na svícen, abys byl podporou Církve. Žádej tedy, co chceš pro blaho lidí a pro mou slávu.“ František žádal pro všechny, kdož by navštívili tento kostel, plnomocné odpustky za hříchy, ze kterých se skroušeně vyzpovídají. Matka milosrdenství naklonila se ke svému Synu, který dal Františkovi tuto odpověď: „Já ti uděluji, co žádáš; avšak musí to býti potvrzeno na zemi od toho, jemuž jsem dal moc svazovací a rozvazovací.“

Druhého dne odešel František do Perugia, kde dlel právě papež Honorius III., aby si od něho vyžádal odpustky. Papež mu pravil: „Františku, ty žádáš něco velikého, co se protíví zvyku církevnímu. — Svatý Otče, pravil František, nežádám to jménem svým, nýbrž jménem Ježíše Krista, který mne poslal. — Staniž se dle tvé žádosti, pravil papež, odpustky tyto budou udělovány každého roku, avšak pouze během jednoho dne.“ Po dvou letech určil náš Spasitel sám den odpustkový, praviv Františkovi: „Ať mají platnost od večera onoho dne, kdy sv. apoštol Petr byl zbaven svých pout, až do večera dne následujícího.“ Kůrové andělští zpí-

vali *Bože, chválíme Tebe*. František odebral se do Říma: a skvělý zázrak potvrdil odpustky pro vyštípený den.

Po šest set let chvátají všechny národnosti italské a četní poutníci ze všech částí Evropy a celého světa k této slavnosti Božího milosrdenství. My jsme jí nemohli býti účastni; avšak šťastnější jeden poutník katolický propůjčí nám rád svých očí a svého pera a vyloží nám, co viděl sám a co viděti lze každoročně přes mrazivou lhostejnost nynějšího světa. „Jaká to podívaná na zástup patnácti až dvaceti tisíc poutníků, kteří přicházejí ze všech částí světa a vyčkávají na rovině po dva až tři dni před posvátnou chvílí! Někteří národové jsou toliko slabě zastoupeni při této pouti odpustkové, kde napočítalo se druhdy až na sto tisíc poutníků; avšak Italové zůstali až dosud slavnosti věrni.

Podél cesty z Perugia do Spoleta rozestavují prodáváči své krámy; prodávají se tu potřeby životní, látky a zejména růžence, obrázky a jiné podobné věci; každý chce s sebou přinést z pouti něco na památku.

Dveře kostelní jsou ustavičně otevřeny a více než třicet zpovědníků zaměstnává se obvazováním a léčením ran duševních.

Vnitřek kláštera poskytuje pohled na veliký karavanserail, kde se zastavila četná karavana. Všickni bodří venkované, kteří více než jedenkrát přijali žebravého bratra, sestupují se svých hor a přicházejí sami žádati o pohostinství, jehož nikdy nikomu neodmítli. Celý klášter jest hlavně určen pro lid, který se v něm uhostí jako doma. Na dvůr dá každý svého koně nebo osla, a sám ulehne si tiše na chodby neb na schody klášterní.

Zatím dá zvon slavnostní znamení, že den odpustků započíná na nebi i na zemi. Všickni mniši sv. Františka kráčeji v dlouhém průvodu cestou asiskou; za nimi jde biskup s duchovenstvem, všickni hodnostáři duchovní i městský magistrát. Dveře kostelní se za důstojných obřadů otevrou, a lid hrne se dovnitř s posvátnou horlivostí, kterou si nedovedeme ani představit. Slyšeti jest modlitby, zpěvy, pláč; každý svým způsobem projevuje Marii, královně andělů a lidí, svou lásku, svou úctu, svou vděčnost: není možno, abychom nebyli hluboce dojati podobným divadlem.“

Asisi připomíná nám za každým krokem sv. Františka; navštívili jsme nejprve kostel a klášter sv. Kláry, první

abatyše klarisek, jejíž tělo odpočívá pod hlavním oltářem obklopeným freskami od Giotta; dále kostel sv. Damiána, kde jsme viděli zazděnou bránu, z níž sv. Klára ozbrojena byvši Svátostí oltářní zapudila Turky, kteří měli býti již již pány města; konečně klášter a dvojí kostel sv. Františka.

Velice jsme litovali, že jsme se nemohli déle dívat na tuto perlu Itálie; neboť tento kostel jest mistrovským dílem školy umbrické a opravdovou svatyní umění katolického. Klášter se svými podivuhodnými chodbami a svou jídelnou srovnává se svými rozměry a freskami s velkolepou nádhrou kostela. Kostel sám jest opěvováním světcova života pozemského i nadzemského. Kostel spodní, obraz to Františkův na zemi, jest provanut smutkem, chudobou a skroušeností. Klenba rozdělena jest na několik polí, na kterých vidíme nerozlučné družky, či lépe řečeno, zosobnění slavného patriarchy: jest to svatá chudoba, svaté poslušství, svatá čistota, a poněkud výše oslavení sv. Františka, sedícího na zlatém trůně, zářícího světlem, oděného nádherným šatem jahenským a obklopeného kůry andělskými, kteří opěvují jeho vítězoslávu. Oko obdivuje tato mistrovská díla, srdce se modlí před těmito postavami a duch se táže, kdože jest původcem této Bohem nadšené knihy?

Patriarcha malířství Cimabue byl r. 1250 v Asisi a maloval veliké postavy byzantinské v hořejším kostele. Jednoho dne procházej se po krajině, potkal mladého pastýře, který se zabýval na plochem kameni malbou jedné ovce ze svého stáda; byl to nápotomní král umění katolického a jmenoval se Giotto. Byv nadán nevyrovnatelnými vlohami, vymaloval s dětinnou láskou veliké obrazy, před nimiž s němým údivem zůstává státi svět již celých šest století.

Štěpán Fiorentino, Puccio Campagna, Buonamico, Buffalmako a mnozí jiní připsali několik řádků k tomuto velkolepému chvalozpěvu. Jeden z nich vyjádřil vřelý myšlénku všech těmito slovy: „My malíři, pracující v této svatyni krásných umění, nezabýváme se ničím jiným, leč že malujeme na stěnách a na oltářích světce a světice za tím účelem, aby byli lidé ďáblu na vzdory povzbuzování k ctnostnému a zbožnému životu.“ Čest a sláva budiž takovým umělcům, kteří dobře porozuměli svému uměleckému poslání.

Když jsme se byli po příkladu tolika milionů poutníků poklonili před hrobem sv. Františka, odebrali jsme se na místo, kde se narodil tento muž, jemuž podobného v letopisech světských darmo hledáme. Jako božský Mistr, jehož dokonalým následovníkem měl býti, narodil se František ve stáji a položen byl na slámu. Nad branou tohoto úcty hodného místa čteme:

Hoc oratorium fuit bovis et asini stabulum,
In quo natus est Franciscus, mundi speculum.

Kaple tato byla stájem, v němž narodil se jasný vzor člověčenstva František.

S výšin Asiských pozdravili jsme v dáli Perugii a její pomníky etruské, jezero Trasimenské, vítězného Hanibala a přemoženého Flaminia, a štíhlé vrcholy Apenin s poustevnou kamaldulskou a klášteřem Monte-Corona, obydleným syny sv. Romualda.

Na zpáteční cestě do Foligna zdálo se nám, jako bychom na rovině vůkol chrámu andělského viděli oněch pět tisíc mnichů, žáků to sv. Františka, kteří přišli ku generálnímu shromáždění r. 1219. Při pohledu na tuto armádu, která byla ubytována nedaleko Chiascia v chaloupkách udělaných ze slaměných a rákosových rohožek, a tábořící takto vůkol svého náčelníka, nemůžeme se zdržeti obdivu nad neobyčejným rozšířením tohoto řádu a otázky, co zamýšlela řádem tím Prozřetelnost božská? Abychom odpověděli k této otázce, bylo by třeba vypravovati dějiny středověku.

Ať postačí pouze, řekneme-li, že živé kázání ctností evangelických pro národy evropské a zejména italské, bylo velmi vhodné a nanejvýše potřebno. Nutnou potřebou bylo tehdy zapuditi kacířství, které se pod různými jmény vluzovalo mezi lid; obnoviti pokoj mezi knížaty, městy a státy, odstraniti slovnými příklady mohutná zřídla válek, utlumiti žádost očí, žádost těla a touhu po zlatě. Úkol tento svěřen byl Františkovi a Dominikovi, kteří jej dokonale vyplnili, a tak tvářnost země byla obnovena.

2. dubna.

Tolentino. — Svatý Mikuláš. — Murat. — Macerata. — Rekanati. — Loretta. — Městská brána. — Ulice. — Náměstí. — Dějiny svatého domku z Nazareta.

Když se rozedňovalo, byli jsme již v Tolentině. Pro husté mlhy neviděli jsme zlověstných soutěsek a strašných propastí, mezi nimiž jsme se ubírali po této straně Apenin. Mezi dvěma horami, asi 150 sáhů od sebe vzdálenými mihl se před našima očima městys *Serravalle* s hrozivými zdmi svého starého hradu jako nějaké zjevení z Tisíce a jedné noci. U mostu vedoucího přes řeku Travu pozdravili jsme z daleka po levé straně Kamerino, malé městečko, které dosud s pýchou vypravuje, že vyslalo šest set mužů, výkvět to své mládeže, Scipionovi do Afriky.

Tolentino vystavěné nad řekou Chientou jest malé městečko, které zajímá cestujícího pouze svými poutavými upomínkami. Nejživější, nejznámější, ačkoli nejstarší upomínkou jest chudý mnich, nazvaný sv. Mikuláš Tolentinský. Byl divem pokání, jakého posílá Prozřetelnost Boží lidem, které chce ušetřiti. Dějiny té doby vykládají nám o jeho zaměstnání. Svatý kněz po celých třicet let se postil, modlil a poučoval svůj druhý domov. Zemřel 10. září 1308; a všeobecná vděčnost s dětinnou důvěrou, které mu byly věnovány za jeho živobytí, obkličují jej ještě pět set let po jeho smrti. Pokoj, který posvětil svou přítomností, nástroje kajicné, jimiž na svém těle pykal za nepravosti druhých, kaple, v níž tolikráte přinášel vznešenou oběť a v níž odpočívá jeho svaté tělo, to vše jest dosud pokladem, radostí a milovanou svatyní Tolentiňanů.

Klečíc sami na těchto místech, blízko těch předmětů, které byly svědky tolika ctností, spojili jsme v lásce své téžavé modlitby s modlitbami tolika jiných věřících, opakujíc s prorokem: Jak dobře jest, sloužiti tobě, velký Bože! který několik pracných let splácíš klávou věčnou.

Po této vzpomínce tak sladké pro křesťana následuje vzpomínka jiná, která jest ponižující a trapnou obzvláště pro cestovatele francouzského. Tolentino připomíná nám smlouvu nebo spíše hnusný čin lupičský, kterým Direktorium, zneuživši práva pěstního, odňalo svatému Otci hrab-

ství Benátské a Ferarské, jeden a třicet milionů franků, obrazy, sochy a jiné předměty nesmírné ceny. Osmnáct let později, 3. května 1815 prohrál svat onoho muže, který diktoval tyto nespravedlivé a kruté podmínky, na téměř místě bitvy a ztratil království!

Z údolí vine se hadovitě cesta do výšky po úbočí dlouhého pahorku, na němž vévodí město *Recanati*. Obyvatelé, kteří sestoupili na rovinu pro vodu a dříví, vystupovali s námi ke vzdušnému městu. Jedni nesli sami svá břemena, druhí kladli je na záda svým oslům, kteří jsou všude úslužnými služebníky chudiny. Tato každodenní namáhavá práce má původ svůj v ustavičných válkách, které pustošily dlouho státy italské. Aby zachovali svůj život, svůj statek a svobodu před pleněním a loupežením, byli nuceni utéci se na hory. V *Recanati* jest znamenitý pomník bronzový, umístěný v průčelí městské radnice, který nám připomíná zázračné přenesení Svatého domku do tohoto území.

Z *Recanati* dali jsme se cestou do Královce (*Monte Reale*) a octli jsme se brzy v krásné krajině, kterou můžeme považovati za velkolepou bránu, jíž vchází se do Lorety. Město objevilo se nám v dáli spanile rozložené na návrší zeleného pahorku. Nad městskými valy vyčnívá štíhlá věž a velkolepá báhň basiliky; při pohledu tom srdce radostí buší; poutník touží po štěstí vstoupiti nohou svou na zázračnou půdu.

Konečně jsme přišli k římské bráně. Dvě sochy proroků tvoří sousoší se sochou Panny Marie a hlásají, že královnou města jest božská Panna od proroků zvěstovaná. Již jsme na náměstí Kohoutím, tak nazvaném po náherném vodojemu ozdobeném drakem a čtyřmi kohouty, kteří vypouštějí ze zobáků jasnou a čistou vodu: před námi se rozvíje veliká ulice či lépe řečeno jediná ulice v Loretě. A tato ulice jest široká, dlouhá velmi dobře dlážděná a jako v *Einsiedlech* vroubená po obou stranách krámy, v nichž se prodávají růžence, agnusky, obrázky a jiné předměty zbožnosti. Táhne se až k nádhernému náměstí Madony, které jest stavěno dle nákrešů *San Angela* a končí se velebnou basilikou.

Rozhlednuvše se a poklonivše se Marii na prahu její svatyně ubytovali jsme se v hostinci *della Campana*. Potřebovali jsme několik hodin oddechu po namáhavé cestě, prve než-li jsme přikročili k podrobné prohlídce kostela a

svatého domu. V hodinách odpočinku vzpomínal jsem si na příběhy svatého místa, které chci sdělit několika slovy.

Z evangelia se dovidáme, že svatá Panna měla své obydlí v galilejském městečku Nazaretě. Žila tam se svatým Josefem, když archanděl Gabriel zvěstoval ji tajemné poselství o vtělení Syna Božího. Po návratu svém z Egypta vrátila se tam opět se svatým Josefem a Ježíškem. Svatá rodina neměla jiného příbytku až do té doby, kdy započal náš Spasitel svůj úřad učitelský. Tento skromný útulek byl tedy svědkem dětství Syna Božího, jeho ctností, jeho obcování s Marií, jeho Matkou a svatým Josefem, jeho pěstounem.

Představme si tudíž dětinnou lásku a hlubokou úctu apoštolů a prvních křesťanů k tomuto místu tak výmluvnému a zároveň tak svatému! Pochopíme zajisté, že chovali je jako oko v hlavě a často je navštěvovali: dějiny potvrzují tuto domněnku, která jest tak na snadě. Vypravují nám, že po na nebe vstoupení Páně chvátaly nepřetržité zástupy poutníků z Východu i Západu, aby uctily kolébku víry křesťanské, svatý domek v Nazaretě.

Za apoštoly a věřícími jerusalemskými přicházeli papežové ze Západu, slavné matrony z věřícího města, císařovna sv. Helena, potom celá Evropa zastoupená tisíci a tisíci rytířů a křižáků; poslední jejich pout zakončil jeden z nejslavnějších našich králů. Svatý Ludvík, chtěl se r. 1252 vrátiti opět do Francie, obcovoval naposled mši svaté ve svatém domku nazaretském. Opravdová skutečnost a trvání vznešeného příbytku byly potvrzeny nepopíratelnými ději, které měly za svědky celý východ a západ až po 13. století: popis jeho byl znám každému ze čtení i z vypravování.

Odchod sv. Ludvíka byl zatím znamením nového vpádu Turků a jejich světského panství v Palestině. Po dobytí Damiety a zrušení Ptolemaidy stal se kalif Egyptský pánem vši země. Jsa rozjitřen předešlými porážkami, chtěl se nový tento Antioch pomstíti neslýchaným pleněním. A v této slavnostní chvíli zmizel svatý domek nazaretský, z něhož zbyly v půdě pouze nepatrné základy.

Bylo to 10. dubna 1291 za papeže Mikuláše IV., za císaře Rudolfa I., kdy mistodržitelem v Dalmácii byl Mikuláš Frangipane ze staroslavné rodiny Anicejské, a bisku-

pem ve Svatém Jiří Alexander Georgio, rodák z Medrusie, kdy vycházelo několik obyvatelů na pobřeží moře Jaderského časně z rána do pole. Mezi Rěkou a městečkem Tržištěm, na místě nazvaném Rovnice, našli osamělou budovu postavenou na místě, kde nikdy před tím nebylo viděti ani domu ani chatrče. Jako u vytržení vracejí se se zprávou, co viděli. Lid schází se ze všech stran a zkoumá záhadnou budovu, která jest vystavěna z malých červených a čtverečných kamenů, které jsou mezi sebou spojeny. Každý obdivuje tuto prazvláštní stavbu a starodávné vzezření budovy, obzvláště bylo nápadno, kterak může z přímá státi na zemi, nemajíc naprosto žádných základů.

Avšak překvapení jest tím větší, když se vešlo do vnitřku jedinými dveřmi ze strany. Pokoj má podobu obdélníka. Strop s malou věžkou jest ze dřeva malovaného na modro a rozdělen na několik oddělení posetých tu a tam zlatými hvězdami. Na stěnách pod trámovím jest několik polokruhů, které se mezi sebou zaokrouhlují a propleteny jsou nádobami různých tvarů. Zdi asi loket tlusté a nepravidelně stavěné nejsou na prosto kolmé.

Po pravé straně dveří jest úzké a jediné okno. Na předku jest oltář ze silných kvádrů, nad ním řecký kříž, který jest ozdoben Ukřižovaným. Nahoře stkví se nápis: „Ježíš Nazaretský, král židovský.“ Na pravé straně oltáře jest socha sv. Panny, která drží na rukou Dítě Ježíše. Obličeje malovány jsou barvou stříbrnou, která však během času a bezpochyby též kouřem hořících svící jest načernalou.

Hlava Mariina ozdobena jest perlovým věncem, její vlasy po způsobu nazaretském rozdělené splývají jí po šíji; tělo její oděno jest zlatým šatem, který jest širokým pásem opásán a sahá až k nohám; modrý plášť pokrývá její ramena; celá socha zhotovena jest z jednoho kusu dřeva. Dítě Ježíš jest postavy nadobyčejné, velebného vzezření, vlasy na čele má rozděleny po způsobu obyvatelů nazaretských, jejichž kroj převládá též v oděvu, dva prsty pravé ruky k žehnání a v levici drží zeměkouli na označení své neobmezené moci nad světem.

Po levé straně u oltáře jest viděti malou skříňku čili polici ve zdi vyhloubenou, která byla dle domnění určena k uschování potřebného náčiní v chudé domácnosti. Jest v ní uschováno několik nádob a mísek, z jakých jídávají

chudi venkované. Konečně hned vedle jest zvláštní druh komínu čili ohníska, nad nímž jest výklenek a pod ním několik sloupů ozdobených svícny. Tak vypadal vnitřek této tajemné svatyně.

Avšak odkud přichází? Co jest to za neznámé obydlí? Či neznámá ruka přenesla ji na místo, kde nikdy nebylo viděti příbytků lidských? Jaká tajemná moc udržuje ji na zemi beze všech základů? Každý se takto táže avšak nikdo nemůže dáti odpovědi: zděšení jest všeobecné. V té chvíli viděti přicházeti jest biskupa Alexandra rychlým a pevným krokem a s tváří radosti zářící: podivení nové! Všickni věděli dobře, že biskup byl ode tří let postižen vodnatelností, kterou lékaři prohlásili za nevyhojitelnou, tak že již po dlouhý čas nemohl vstáti z postele a lid byl toliko v očekávání jeho blízké smrti.

Za všeobecného ticha, při jeho neočekávaném a zázračném zjevu vypravoval, co se mu přihodilo: „Ležel jsem na svém loži k smrti sklíčen, když mi byla přinesena zpráva o tomto zázračném domě. Prosil jsem vroucně nejsvětější Pannu, aby mi vyprosila dostatečných sil, abych mohl sám navštívit tuto podivnou svatyni a vzývati ji zde za její mocnou přímluvu; byl jsem odhodlán, že se dám sem za něsti, nebudu-li moci jíti sám. Svatá Panna, dojata byvši mou touhou, zjevila se mi ve skvoucí záři a pravila mi: Alexandře, ty jsi mne vzýval a já jsem přišla, abych ti pomohla. Věď, že dům, který se objevil v této krajině, jest týž dům, kdež jsem se v Nazaretě narodila, kam ke mně přišel archanděl Gabriel a kde v životě mém Slovo tělem učiněno jest. Ty budeš všemu lidu živým důkazem pravdy slov; buď zdráv! Na to svatá Panna zmizela, a já ozdravěl.“

Vrhnouti se na kolena velebiti svou dobroditelku a chvátati do velebné svatyně, by ji díky vzdal, bylo v téže chvíli pro vznešeného starce první potřebou jeho skroušeného srdce; a pro veškeren lid bylo to neklamným důkazem, že tato nadpřirozená návštěva nebyla nikterak výronem pobloudilého mozku

Novina o neobyčejné události došla též ke sluchu místodržitele dalmatského. Tento přichvátal, dotazoval se po nejmenších podrobnostech a osobně vše zkoumal; konečně, aby nabyl makavého důkazu o pravdě, nařídil, aby čtyři komisaři ihned odebrali se s nákresy a rozměry této

tajemn  kaple do Palestiny, by se sami přesvědčili, a na pravdu odp is hnouce, odpověděli na tyto otázky:

1. Zda d m svat  Panny, zn m  všem k estan m, opravdu zmizel, s' zda se neví, kam se pod l;

2. zda-li zůstaly tam základy;

3. zda-li podoba a rozměry se shodují se zdmi objeviv  ho se domu;

4. zda-li jest kámen t  e podstaty;

5. zda-li jest na obou m stech t   sloh stavební, tak aby bylo nemožno up rati, že základy v Nazaretě a dům u tržišť jsou touže budovou roz delenou pouze na dvě části.

 ty i komisaři, kte i vynikali jak ctnostmi tak vědomostmi, odebrali se do Palestiny a tázali se křestanů v Nazaretě, kde e jest d m svat  Panny. Tito s pláčem odpověděli, že zmizel před kr tk m časem a že nikdo neví, kam se pod l; že mohou jim sice je   ukázati základy, ale nic více; že nemohou si nikterak vysvětliti, jak by mohl někdo odnésti tento svat  d m, tak aby nezůstaly na jeho místě le  u iznut  základy. Komisaři vedeni byli na m sto a přesvědčili se vlastníma očima o pravdě vypravování křestanů.

Aby vyplnili sobě dan  p ikaz, dali se do vyměrování délky,   rky a rozměrů z klad ; zkoumali t   podstatu kamene, způsob stavby a dotazovali se na čas, který uplynul mezi zmizením domu a jeho p ichodem do Dalmácie. Vše se  pln  shodovalo. Na to sepsali p semn  sv ectv , podali zprávu m stodrz iteli, stvrdili vše slavnostn  p isahou a opakovali tisíckráte všemu lidu, co učinili a co viděli.

V c jest tedy vyšetřena: Tr i   jest  tastno, že m  svat  d m z Nazaretu. Nep ehledn  zástupy z Dalmácie, z Bosny, ze Srbska, z Albánska, Chorvatska a ze všech jiných krajin hrnuly se na tuto sam m nebem posv ceou p  du. Avšak bohužel, ani úcta v  ic ch a obětavost panovníkova nedovedly na těchto m stech udržeti nevystih  poklad; tři léta po svém p ichodu zmizel domek nazaretsk  zrakům těchto zarmoucených křestanů.

Ctihodnou kolébku sv  vzne en  královně vzali and lov  na ruce, a p enes e ji přes moře, postavili do vav inov ho háje na území města Rekanati; nov  divy, kter  jest nemožno tuto uváděti, označily je   p itomnost. Nes  ln  davy poutníků p ichv taly z celé Italie a Dalmácie, a po-

znaly domek ten; jedni prolévali slzy radosti, druzí slzy nevýslovné bolesti.

Po nějakém čase domek opět zmizel a usadil se asi tři míle od města Rekanati na malém pahorku, poblíž veliké silnice. Všeobecná zbožnost nabyla nového vzletu; nemluvalo se o ničem jiném, leč o novém zázraku. Po čtyřech měsících událo se nové přenesení; tajemná svatyně byla nalezena na veřejné cestě, která vede z Rekanati k pobřeží mořskému. Zde jest až dosud: a to jest Loreta.

Čtenář táže se snad, proč udála se tato různá přenesení v době několika let. Kterak můžeme my poznati myšlení Boží a proniknouti tajemství Jeho úradků? Avšak nemůžeme snad odpověděti, že tímto častým přenášením chtěl Bůh jasně stvrditi zázrak, aby nebylo lze o něm pochybovati?

K důkazům vědeckým přidružilo se i svědectví nebe. Mimo samo zázračné zjevení a přenesení svatyně, mimo uzdravení biskupa Alexandra, ještě zvláštní zázraky povstávají na všech stranách. Víra všeobecná jest utvrzena na pevném základě. Celá Evropa jest radostí pobouřena. A od té doby ony slavné průvody, které z celého světa spěchávaly do Nazaretu, obrátily svůj směr a ubírají se k blaženému pahorku Loretskému.

Průvody tyto započaté před šesti sty lety trvají až do dnešního dne. V řadách jejich shledáváme se se vším, co má svět učeného, velikého, svatého, vznešeného i co má chudého a prostomyslného; národové a králové, císařové a císařovny, i sami papežové přišli, aby přednesli své pokorné prosby a odevzdali své velkolepé dary v domě Marie, a takto slavnostně vyplnili proročká slova Panny z pokolení Judova: „Aj od té doby blahoslavenou mne nazývati budou všickni národové země.“

Toť jsou v krátkosti příběhy svatého domku v Loretě, který zítra uvidíme.

3. dubna.

Dojmy. — Mše ve svaté kapli. — Popis kostela, — pomníku, který jest kolem svaté kaple. — Svatá kaple. — Zákristie. — Pokladnice. — Palác apoštolský. — Lékárna. — Pán Božského Srdce.

Cestovatel, zabývaje se důkazy o zázračném domku *Santa Casa*, cítí v duši své jakous nevýslovnou směs víry, úcty, bázně, důvěry a radosti: on se obává, ale zároveň touží po slavném okamžiku, kdy mu bude popřáno spatřiti veliký div. Proniknutí byvše tímto dvojím pocitem, kráčeli jsme kovovou branou do basiliky, a upřevše oči na Svatou kapli uprostřed svatyně, poklekli jsme na práhu brány. Zde žijeme pouze srdcem; smysly se uzavrou a všechny mocnosti duševní ovládané jediným předmětem rozplynou se téměř v těchto pocitech. Ještě několik okamžiků, a již měli jsme vejíti do nejctihodnější svatyně na světě, a já, jakožto kněz, přistoupiti k oltáři, k němuž přistoupil sv. Petr a po něm tolik světců z Východu i Západu. Při pohledu na místa, která byla svědky tajemného Vtělení, objeví se nám toto ve všech svých podrobnostech: osoby stojí před námi jako živé, jest je viděti i slyšeti.

Před tisícem osmi sty a čtyřiceti třemi lety poslán byl archanděl Gabriel ozářený světlem s nebe na zemi, aby přinesl největší a útěchy plnou novinu pro pokolení lidské. Se-stoupil do malého domku v Nazaretě galilejském; a tento dům vidím vlastním očima a dotýkám se ho vlastními rukama.

V domě tomto bydlela skromná a pokorná panna; zde se narodila, zde žila, vždyť to byl dům její předků; a jméno této panny bylo Maria.

A tento dům stojí přede mnou: vidím jej vlastním očima a dotýkám se ho vlastními rukama.

Anděl se jí hluboce poklonil, a pozdraviv ji, zvěstoval jí, co s ní Bůh zamýšlí; Maria sklonila svou hlavu panen-skou a v jejím životě Slovo tělem učiněno jest, a to v tomto domku, který stojí přede mnou: vidím jej vlastním očima a dotýkám se ho vlastními rukama.

A Slovo Boží, které stvořilo a obrodilo svět, žilo ve

viditelné podobě mezi lidmi, jsouc poddáno Josefovi a Marii a obývalo s nimi jejich chudičský dům.

A dům tento stojí přede mnou: vidím jej vlastníma očima a dotýkám se ho vlastníma rukama.

To jsou tytéž dveře, přes jejichž práh tak často kráčet, tytéž zdi, které viděly jeho práci, jeho poslušnost, jeho chudobu, které naslouchaly jeho božskému hlasu jeho Otce, hlasu jeho Matky! Zdi přešťastné! mluvte tedy; vypravujte světu nevýslovná tajemství, jichž svědky jste byly.

Nadešla hodina mše svaté, a já přistoupil jsem k oltáři; při pozdvihování padnou zraky knězovy na slova napsaná velikými zlatými písmeny na oltáři: HIC VERBUM DEI CARO FACTUM EST; *Zde Slovo Boží tělem učiněno jest.* Kněz vyřkl božská slova, a veliké tajemství vyplnilo se poznovu! Ó Bože! Proč není kněz Marií, aby důstojně pocítil rozkoš svou!

Za důmyslného vedení zpovědníka z Lorety, jemuž jsme byli doporučení, strávili jsme celý den prohlížením basiliky a sv. kaple. Do basiliky vchází se třemi branami bronzovými, které jsou důležitější svým provedením než svou látkou. Prostřední brána, vyšší a širší než ostatní, má na sobě po obou stranách události ze starého a nového zákona; z jedné strany předobrazení a proroctví, z druhé strany skutečnost a vyplnění.

Basilika jest rozdělena na tři lodě a obklíčena nepřetržitou řadou pobočních kaplí. Na spojných stranách veliké lodě jest šest kaplí v pravo a šest kaplí v levo; tři kaple jsou v každém rameni a tři ve hlavě kříže; dvanáct oltářů tedy tvoří slavnou cestu až k domu Marie, královny apoštolů. Každá tato kaple tvoří museum, v němž nádherné umění nahromadilo tolik mistrovských děl, tak že uváděti je bylo by velmi obšírno.

Řeknu toliko, že všechny tyto krásy ztrácejí se před nádhernou kaplí křestní. Sama křtitelna dle Renzoliho stála 24.000 franků a jest utvořena z veliké nádoby kovové, která má podobu věže, nesena jest čtyřmi anděly a okrášlena sochami a vypuklinami; vše, co ve starém i novém zákoně se vztahuje ke svátosti křtu, zde nalézáme. V každém rohu nádoby jsou čtyři sošky velmi uměle vypracované. První představuje Víru s tímto heslem: *Neomylna, Nescia falli*; druhá Naději se slovy: *Nezlomná, Nescia flecti*; třetí Lásku

s nápisem: *Nerozdílná, Nescia scindi*; čtvrtá Vytrvalost s tímto čtením: *Neoblomná, Nescia frangi*. Tot jsou v pravdě podivuhodné účinky křtu svatého a veliké odznaky křesťanské.

Na boční straně, která jest obrácena k severu, jest viděti na prvním místě Sibylu Helespontskou, která takto věštila:

Dum m ditor quaedam, vidi decorare puellam
Eximio castam quod se servaret honore;
Munere digna suo et divino Numine visa,
Quae sobolem mundo pareret splendore micantem,
Progenies summi speciosa et vera Tonantis
Pacifica mundum qui sub ditione gubernat.

„Když jsem se zabývala jednoho dne různými myšlénkami, viděla jsem Pannu, která byla pro svou čistotu povznesena k veliké cti a slávě. Nejvyšší usoudil ji za hodnou vznešeného tajemství. Onať má dáti světu potomka zářícího slávou, který bude Synem hromovládného Boha a který přijde, aby v pokoji a míru vládl světu.“

Níže jest prorok Isaiáš, který vyřkl věstbu podobnou věstbě první:

„Ejhle panna počne a porodí syna, a nazváno bude jméno jeho Emanuel.“

Mezi oběma sloupy prostředními jest Sibyla Frygiická a prorok Daniel. První vydala následující věstbu: „*Virginis in corpus voluit demittere coelo — Ipse Deus Prolem, quam nuntiat angelus almae Matri; — Bůh sám chtěl, aby v lůno panny sestoupil s výše nebeské jeho vlastní syn, kterého anděl zvěstuje této vznešené Matce.*“ Druhý určil čas, této slavné události těmito prorockými slovy: „*Sedmdesáte týdnů se ukrátí, kdy nepravost bude zničena a pomazán bude Svatý svatých.*“

Ve dvou posledních výklencích na straně západní jest Sibyla Tivolská a prorok Amos. Sibyla zdá se dosud opakovati:

„Sanctam potui monstrare puellam,
Concipiet quae Nazareis in finibus illum
Quem sub carne Deum bethlehemica sura videbunt.“

„Mohla jsem ukázati na onu svatou pannu, která počne v zemi nazaretské onoho, který z Boha stav se člověkem,

objeví se na nivách betlémských.“ Prorok pak odpovídá: „Onoho dne vzbudím stánek Davidův.“

Na straně evangelní jest Sibyla Lybická věštlci:

„Ecoe dies veniet quo aeternus tempore princeps,
Irradians sata laeta, viris sua crimina tollet,
Aequus erit cunctis; gremio Rex membra reclinat
Reginae mundi sanctus per saecula vivus.“

„Přichází den, kdy kníže věčnosti, osvětliv rozradostněné nivy, shladí lidské zločiny. Všem učiní po spravedlnosti: Svatý král, který žije na věky, spočine v lůně královny světa.“ Pod ní jest proroctví ještě jasnější: „Hospodin vzbudil na zemi velikou novinu; panna pojme muže do lůna svého.“

Na straně epistolní jest Sibyla Delfická, která současně oslavuje Syna i matku:

... Virgineo conceptus ab alvo,
Prodibit sine contactu maris ...

„Počat jsa v lůně matky narodí se bez přispění lidského otce.“

Poněkud níže jest prorok Ezechiel, který poukazuje na božského otce Mesiášova: „Vzbudím svým ovčím jediného pastýře, který je bude voditi na pastvy.“

Na straně jižní jest nejprve Sibyla Erythrejská, jejíž předpověď jest následující:

Cerno Dei Natum, qui se demisit ab alto ...
Hebraea quem virgo feret de stirpe decora ...
Virgine matre satus.

„Vidím Syna Božího sestoupivšího s nebe ... vznešená Panna z pokolení Hebreů obdaří jím svět ... bude mítí pannu za matku.“ Prorok pak Zachariáš praví: „Ejhle, přivedu služebníka svého od Východu; ejhle muž, jehož jméno jest Východ.“

Mezi dvěma sloupy prostředními stkví se Sibyla Kúmská, která pronesla tato slova:

... Tunc Deus e magno demittet Olympo
Militiae aeternae regem; sacra virgo cibabit
Lacte suo ...

„Tehdy sešle Bůh s Olympu nového Krále; tehdy svatá panna kojiti bude krále vojska nebeského.“ A král David s harfou v ruce pje všem věkům tento božský ohválozpěv: „Plod života tvého posadím na trůn tvůj.“

Toť jsou v krátkosti předměty, které důvtip lidský zobrazil na stěnách posvátné kaple. Což divu, že celý svět sbíhá se ke svatyni nazaretské?

Konečně jsme vešli do svatého, přesvatého domku. Z toho, co jsme řekli, můžeme si o něm učiniti představu. Svatý domek má dvacet devět stop délky a třináct stop a tři palce šířky. Zdi mají stopu a dva palce tloušky. Nejsou z cihel, nýbrž z tesaných kamenů barvy načervenalé s malými žlutými žilami. Na jedné straně jest viděti zbytky starožitné malby, která představuje svatého Ludvíka, zázračně vysvobozeného z tureckého zajetí.

Bývalého stropu již není a cihly z něho jsou dány pod nynější podlahu; část původní vazby jest položena na dlažbu, aby tato ustavičným přecházením poutníků neupřela; jiná část této vazby klene se nad hlavami poutníků a na ní zavěšeny jsou stříbrné lampy, které hoří před Svatou Pannou. Několik trámů, na kterých původně spočíval strop, jest rozřezáno na kusy vedle zdí. Všechny jsou z dřeva cedrového, které jest v Itálii úplně neznámé, za to však v Palestýně velmi obyčejné. Přes veliké stáří jest toto dřevo úplně zachovalé a bez puklin, jako by bylo nové.

Uprostřed svatého domku jest oltář. Skrz malé zábradlí jest viděti na předku starý oltář z tesaného kamene, který přišel zároveň se ctihodnou svatyní; v levo nalézá se posvátná skříňka uzavřená do novější schránky. Zde chovají se dvě mísky, kterých užívala v domácnosti sv. Rodina. Obě jsou z pálené hlíny a mají bělavou barvu s červenými rýhami.

Nahoře ve výklenku druhdy úplně pozlaceném a drahokami posetém, avšak nyní pouze několika arabeskami ozdobeném, uctívá se starodávná socha blahoslavené Panny. Jest z libánského cedru podobně jako socha božského Dítěte, které odpočívá na loktech své Mateře. Výška první sochy jest dvě stopy a osm palců; druhá socha jest vysoká stopu a dva palce. Díky vděčnosti světa katolického, že velebný obraz obohacen jest nesmírným počtem drahokamů a stříbrných i zlatých darů záslibných. Pod svatou kaplí jest

okno Andělské, opatřené mříží z kovaného bronzu a nad ním jest starodávňý kříž, který byl přinesen se svatým domkem; jest stejně široký a vysoký.

Pohledše ještě jednou na důstojný pomník, vešli jsme do veliké pokladny.

Ačkoli válkami a drancováním utrpěla pokladna velikou újmu, jest se zde ještě čemu podivovati. Vidíme zde nesčíslný počet zlatých a stříbrných srdcí, drahocenných látek, kalichů, perel, démantů, obrazů, svícňů, hodin, prstenů, křížů, soch, nádob, korun, řetězů, růžic, lamp, kaditelnic, kotlíků a jiných drahocenných předmětů. Všimli jsme si především zlatých kalichů darovaných od Murata a knížete Eugena. Není-liž to krásná podívaná na všechno toto bohatství, které bylo od biskupů a králů, od knížat a všech křesťanů věnováno Bohu, který stal se pro nás chudým, aby nás spasil, a přesladké Panně, která stavši se jeho Matkou, stala se matkou naší a rozdatelkou pokladů nebes? Zda může člověk ušlechtleji a užitečněji upotřebiti statků, které přijal od Boha, než věnuje-li jich část, aby splatil posvátný dluh své poddanosti a vděčnosti?

V počtu těchto bohatých darů shledáváme též dva prapory, které byly vzaty Turkům v bitvě u Lepanta. Rádi spatřujeme ve všech Mariánských kostelích v Itálii slavné památníky na toto vítězství, které osvobodilo křesťanství, a které jak papež, který výpravu nařídil, tak admirál, který ji řídil, tak vůdcové, kteří za jeho velení bojovali, i celé vojsko a lid, připisovali všemocné královně lidí a andělů.

Dvacet skříní jest zbožných darů oloupeno. Pokořující vzpomínka! Proč musí cestovatel francouzský v původcích této svatokrádežné loupeže poznávati své příliš chybující krajany? Vráťvše se do svaté kaple, hleděli jsme učiniti nápravu za vlast nám tak drahou, prosíce matku milosrdenství, aby na vše zapoměla, jen na to ne, že Francie jest jejím královstvím: *Regnum Galliae, regnum Mariae; Království Galie, království Marie.*

Den zakončili jsme návštěvou u paní Nejsvětějšího Srdce Páně, které jsou v Loreté usazeny od několika let. Ó, kéž žehná Svatá Panna jejich ústavu a přijme za náhradu svatokrádeží, spáchaných v její svatyni rukami fran-

couzskými, modlitby a práce těchto šlechtetných dcer Francie, které pod jejím dohledem obětují své vlohy a svůj život, aby pro ni vytvořily tolikéž živých svatyň, kolik jest mladých dívek, svěřených jejich zbožné péči.

4. dubna.

Mše sv. u oltáře Zvěstování P. M. — Příchod poutníků. — Dalmatinci; jejich modlitby. — Nový vozka. — Smlouva. — Odjezd z Lorety. — Ankona. — Oblouk Trajánův. — Kate-drála. — Sarkofag Karkoniův. Krátký životopis a obrá-cení mladé Anniny Kostantini.

Poněvadž den 25. března připadl letos na pátek, přeložen byl svátek Panny Marie na den 4. dubna. Této okolnosti měl jsem co děkovati, že jsem mohl ve výroční den tohoto tajemství sloužiti mši svatou u oltáře Zvěstování. Oltář ten jest umístěn právě pod oknem, kde před devatenácti sty lety archanděl Gabriel leskem zářící se zjevil Panně Marii a řekl jí: *Zdrávas Maria, milosti plná.*

Přeložení svátku zjednálo nám ještě jiný radostný požitek. Ze všech okolních míst přicházeli obyvatelé s korouhvemi v čele, za zpěvu litaní, aby oslavili radostné tajemství, aby zvelebovali vznešenou Pannu a přinesli jí darem svou dětinnou radost a lásku. Zbožné průvody poklekly na práhu baziliky a klečmo vystupovaly po stupních; posvátná půda přijímala jejich slzy, a klenby ozývaly se jejich zpěvem a modlitbami. Ootnuvše se na posledním stupni, který vede do svaté kaple, obcházel poutníci po kolenou budovu, držíce se stále základního podstavce z mramoru, na němž jsou nádherné vypukliny. Viděl jsem, kterak tato mramorová cesta jest vyhloubena a rozbrázděna od kolen věřících; posvátné obrazy a kříže kovové jsou otřeny vroucími jejich polibky. Kterak býti přítomen podobnému divadlu a nebyti hluboce dojat pevnou a živou vírou tohoto dobrého lidu? U sv. přijímání bylo jich veliké množství.

Avšak co nás pohnulo až k slzám, byl četný zástup Dalmatů s jejich tak pestrým, ale jednoduchým krojem, kteří přešli moře Jaderské, aby dle šestistylého zvyku navštívili svou Pannu, ji vzývali a činili jí něžné výčitky.

Klečíce na kolenou před svatou kaplí, majíce ruce rozpjaté a oči slzami zalité, pozdvihující je hned k nebi neb upírajíce na svatý obraz, neustále hlasitě volali: „Vrať se k nám, ó krásná Paní! Vrať se k nám, ó Maria, i se svým svatým domkem!“ *) Po několik hodin mluvili tatáž slova a prolévali tytéž slzy. Této řeči, tomuto výmluvnému osvědčování bolestné touhy lze naslouchati již po několik století.

„Roku 1559,“ tak píše P. Riera, „viděl jsem více než tři sta poutníků z této krajiny přicházeti se svými ženami a dítkami do Lorety, kteří nesli rozžaté svíce, zastavili se nejprve u velké brány, kde vrhli se na kolena, aby poprosili o přispění Boha a jeho svatou Matku; potom v řadách vešli po kolenou do chrámu a volali jedním hlasem ve svém slovan-ském nářečí: ‚Vrať se, vrať se do Řeky, ó Maria, Maria, Vrať se, vrať se do Řeky, Maria!... Maria!... Maria!...‘ Jejich bolest byla tak opravdovou a jejich prosba tak vroucí, že chtěl jsem je přivést k mlčení, boje se, aby tak vroucí modlitby nebyly vyslyšeny, a aby svatá kaple nebyla odnesena z Italie do Dalmacie“

Zmíním se ještě, že papežové, ochtějíce podporovati a odměniti zbožnost tohoto dobrého lidu, založili v Loretě útulnu pro několik rodin z Dalmacie, které se nemohly odhodlati opustiti Pannu Nazaretskou a vrátiti se do svého domova, nýbrž učinili svým domovem místo, které ona zvolila ku svému pobytu. Odtud povstala slavná společnost *Těla Páně*, nazvaná proto až do doby Pavla III. společností Slovanů.

My, nejsouce tak šťastni jako tito dobří Dalmaté, museli jsme se vzdáliti. S Bohem, chudý domku Nazaretský, krásnější v očích křesťana než všechny paláce králů; bohužel! opouštíme tě snad na vždy; avšak vzpomínka na tebe bude patřiti k nejdražším upomínkám v našem životě.

V Loretě jsme si objednali nového *veturina*, který nás měl zavést až do Benátek. Ujednána byla smlouva a vyhotovena listina, obsahující všechny doložky a vzájemné podmínky, načež byla podepsána od obou smlouvajících stran. Tato obezřetnost není bezúčelna; zamezí se takto zbytečným hádkám a cestující má v každém případě pohotově

*) Ritorna a noi, bella Signora; ritorna a noi, o Maria, colla tua casa.

zákonitý prostředek, aby se mu učinilo po právu a spravedlnosti. *)

Z Lorety do Ankony jest šest hodin cesty. Tato nerovná krajina poskytuje na mnohých místech krásný rozhled a rozumné obdělávání půdy činí ze starého *Picena* až do dnešního dne zahradu Italie. Ankona má 20.000 duší, mezi nimi 5000 židů, kteří jsou většinou bohatí, ano někteří z nich velmi zámožní. Přístav jest vskolepý, a Ankoňané považují se za nejlepší námořníky v Italii. Město přiléhá k hoře, s níž hledí do krajiny silná tvrz. Mezi světskými pomníky zasluhuje obdivu vítězný oblouk Trajanův z perského mramoru, který jest nejkrásnější na světě. Jednotlivé části jsou tak dokonale spojeny, že se zdají tvořiti jediný kámen. Tento nádherný pomník jest svědectvím vděčnosti Ankoňanů k císaři, který rozšířil jejich přístav.

Dojemnou upomínkou zabýval jsem se na ulicích Ankonských. Vzpomněl jsem si na mladou Israelitku, jejíž podivuhodné obrácení přivedlo k oltáři jejího strýce, tetu a tři sestřenice: šťastná rodina, jejíhožto štěstí byli jsme účastni v kostele *Ara-Coeli*. Byl bych velmi rád spatřil místa, kde pamětihodná událost se přihodila. Avšak událost

*) Listina, které může býti ve případě potřeby použito, byla tohoto znění:

Loreto, a . . . di d'aprile 1842.

Fra il signore canonico N. e Giovanni Rochetti; vetturino, e convenuto quanto siegue:

1. Il vetturino sopradetto s'obliga a portare il signore canonico contre suo compagni, da Loreta a Venezia, tra cinque giorni.

2. Il vetturino provvederà un buon legno con due buoni cavalli, che non potrà cambiare senza il permesso del signore canonico et de' suoi compagni.

3. Il vetturino dovrà formire la collazione, il pranzo, e almeno due camere a tre letti per i gустro viaggiatori.

4. Il vetturino dovrà andar sempre a buoni alberghi, partendo ogni giorno prima di notte all' albergo ove dovrasi pernottare.

5. Tutte le spese d'ajuti nel passaggio di fiumi, ponti, montagne, come quelle di dogana saranno a carico del vetturino conduttore.

6. Il signore canonico et suoi compagni s'obbligano apagare dieci scudi a testa al fin del viaggio, la buona mancia resta alle loro facoltà.

E per l'osservanza di cio suo volontariamente sottoscritte ambe le parte, come appresso.

N. canonico.
Giovani Rochetti.

tuto, ve Francii tak málo známou, jest třeba dříve vypravovati. Co zde budu mluvíti, slyšel jsem od očitého svědka z Ankony.

Mladá Anina Kostantini, jediná dcera nejbohatší rodiny židovské z Ankony, byla dána ve věku šestnácti let na vychování ke *Zbožným-Učitelkám*. Ačkoli byla již v kolébce od křesťanské kojné tajně pokřtěna, pocítovala v srdci svém ku křesťanství neobyčejný odpor, který byl živen a zvyšován něžnou láskou rodinnou: pouhé slovíčko „obrácení“ ji velmi rozčililo a huňvem naplnilo. Avšak příklady, které měla ustavičně před očima, a slova, kterým se nemohla vyhnouti, rozptýlily poněmáhlu její předsudky: duch byl překonán a přesvědčen, avšak srdce se ještě vzpíralo. S tímto vnitřním bojem však nikomu se nesvěřila.

Přiblížil se den Božího Těla. Mladistvá dívka spolehla se do okna, které vedlo na náměstí, aby se mohla pohodlně dívat na průvod. Biskup Membrini Gonzaga, který nesl Velebnou Svátost, zastavil se, aby žehnal moři a lodím. V této slavnostní chvíli upřela Anina oči na svatou hostii a: „Viděla jsem,“ toť jsou její vlastní slova, „mezi jasnými paprsky, vycházejícími z monstrance, malé děťátko, které letělo zpřímá ke mně, postavilo se mi na klín, s láskou mne objalo a naplnilo mě nevýslovnou sladkostí.“

Na to upadla ve mdlobách do náručí svých učitelek a družek, velice znepokojených nad její stavem, jehož příčiny neznaly. Když přišla opět k sobě a nabyla opět smyslu, prolévala hojné slzy; avšak její přítulnost a láska k rodině byla taková, že pečlivě tajila, co viděla, bojo se, že by se musela státi katoličkou. „Byla bych se dostala raději do pekla jako židovka, než bych zarmoutila naši rodinu, stavši se křesťankou.“

Bůh, který chtěl míti tuto vyvolenou duši, zvítězil nad její tvrdošijností jako před osmnácti sty lety nad tvrdošijností Šavlovou a před čtyřmi měsíci nad zatvrzelostí Ratisbonovou. V pokoji, ve kterém Anina spávala, byla stará podobizna sv. Františka Paulanského, divotvůrce kalaberského. Nevědouc ani proč, cítila se jata velikou zbožností k tomuto světcovi, a slzy prolévajíc, padla na kolena před jeho obraz. „Františku,“ tak volala k němu, „jsi-li svatým, a je-li náboženství, které jsi na zemi vyznával, náboženstvím pravým, vypros mi u Boha milost, abych přemohla

svůj odpor.“ — „Od té chvíle,“ pravila při svém vypravování, „cítila jsem něžnou lásku k tomuto světcí, avšak nemohla jsem si nikterak vysvětliti, kterak mohu milovati smyslnou láskou neviditelnou bytost, která mi byla úplně neznáma. Nikdy jsem neměla podobných citů k některému pozemskému tvorů, ačkoliv má přítulnost k naší rodině byla nesmírná.“

Zatím protivila se ustavičně milosti Boží; její vnitřní boje byly tak veliké, že ztratila chuť k jídlu a strávila v pláči mnoho bezsenných nocí. „Konečně v noci dne 27. června jsem se probudila a zpozorovala, že jsem se ve spánku modlila k svému světcí. Ještě jsem měla poslední slova modlitby na rtech, když probudivši se úplně, zjevil se mi světec po pravé straně mé postele, a ujav mne za ruku, pravil mi přívětivě: „Upokoj se, budeš mojí dcerou... na vždy... na vždy.“ To pověděv, ihned zmizel.“

— Vítězství bylo dobyto. Ani neuvěřitelná láska, kterou chovala ke své rodině, ani ztráta bohatého sňatku, umluveného již s jedním ze svých bratranců, ani bezpečné vědomí, že zarmoutí svou dávno ovdovělou matku a svého strýce, který jí byl otcem, a svou tetu, která byla její vychovatelkou, nedovedly ji odvrátiti od úmyslu, aby uposlechla pravdy. Dne 31. července napsala tři listy, v nichž zrači se nám celá její duše ve vši své něžnosti a oddanosti, zároveň však ve své síle a statečnosti.

První list napsala své matce, druhý svému strýci, třetí své tetě. Všechny tři jsou obdivuhodny pro svou jednoduchost, dětinnou lásku a křesťanskou statečnost. Uvedu zde pouze jeden z nich.

Adresa: Nejmilejší matince Gentile Pererové.

Má předrahá matinko!

Jest tomu již pomalu čtyři měsíce, co jsem ze samých ohledů lidských, abych nepozbyla bohatého ženicha, abych se nezbavila četných výhod a rozkoší, a nejvíce, abych nezarmoutila své milované rodiče, žila jsem v krutém boji a rozporu s vnitřními city. Avšak milost účinkovala na mne tou měrou, že nesmím, ani nemohu se jí protiviti. Má drahá a předrahá matinko! Bůh chce, abych se stala křesťankou, neboť mi dal poznati svou vůli tisícími prostředky.

Vím, že vám podobná novina způsobí velikou bolest; a to jest též hlavní příčinou, pro kterou nyní mé rozhodnutí působí mi takové obtíže, a pro kterou již prolila jsem a dosud prolévám tolik hořkých slz. Avšak, upokojte se, prosím, má dobrá a milovaná matinko, a těšte se tou myšlénkou, že vaše Anina nestává se křestankou z pouhých vrtochů, nýbrž aby spolupůsobila s milostí Boží, že nestane se vás nikdy nehodnou a nikdy nic neučiní, co by zasloužilo vašich výčitek. Tomuto pravému náboženství, má dobrá matinko, věnovala jste již bezděky přede mnou jednu z vašich dcer; kojnou pokřtěna byvši, zemřela a požívá nyní Boha v nebesích.

Zda nevidíte v tom výklad onoho tajemného snu, který jste měla před mým narozením, v němž vám bylo přikázáno, abyste mi dali jméno Anina, jméno to, jaké měla sestřička v kolébce zemřelá? Sen ten, který jste mi vypravovala, nikdy jsem žádnému nesdělila, až když jsem se s jistotou dověděla, že má sestřička byla pokřtěna, a tudíž, že sen ten jest pro mne novou pobídkou, přijati náboženství křesťanské, jakož také činím. Kéž se zalíbí Hospodinu, aby přiměl i mou drahou matinku, by se rozhodla následovati svých dvou dcer; a postarala se takto o blaho své duše.

Požehnejte mi, má drahá matinko; vzkazte ode mne uctivé pozdravení mému výtečnému strýci Lvovi; dejte za mne mým drahým bratříčkům vroucí políbení; buďte pamětliva, že vás nesmírně miluji, a nepřestaňte, za to vás prosím, nikdy mne milovati.

V Ankoně, 31. srpna 1826.

Vaše Vás vroucně milující dcera

Anina Costantini.

Účinek její listů zároveň s okolnostmi při podivuhodném obrácení byl na strýce Benedikta Kostantiniho takový, že po šestnáctiletém vnitřním boji rozhodl se i s celou svou rodinou následovati příkladu své neteře.

Touto zajímavou vzpomínkou, která byla při pohledu na jeviště tohoto útěchuplného zázraku tím živější, zaměstnávali jsme se velmi příjemně, zatím co jsme rozkošnou cestou podél břehů mořských přecházeli hranice, dělící Ankonu od Sinigaglie. Nadcházelá noc, když vstupovali jsme do tohoto posledního města, starodávne to osady našich předků.

5. dubna.

Sinigaglia. — Její tržiště. — Fano. — Tossombrone. — Upomínka na Hasdrubala. — Pesaro. — Katedrála. — Vzpomínka na Rossiniho, na Rafaela, na Brabanta. — Republika San Marino. — Organisaace států papežských. — Rimini. — Slavobrána Augustova. — Kostely. — Mučnická smrt sv. Gandence. — Obraz od Pavla Neronesa.

Jest staré přísloví od několika tisíc let a kde komu známé, které praví: „*není války bez vojína galského; nullum bellum sine milite gallo.*“ Naši předkové byli tedy ve všech bitvách, jako jsou jejich potomci při všech zábavách. Která země, které století nevidělo je válčiti buď v zájmu vlastním neb na účet druhého, tak že kosti jejich práchnivěji pod každým podnebím, a osady jsou od nich zakládány ve všech cizích zemích. Luzné břehy moře Jaderského viděly roku 858 před Kristem přicházeti zástupy Sekvanů, kteří se zmocnili pobřeží a založili město, kterému dali své jméno. Pod slupkou italského jména Sinigaglia skrývá se doera Galů Sekvanských *Sena Gallica*. Její krásná katedrála, její staré hradby, její nádherné ulice svědčí jak o její starobylém původu, tak o zdárném obchodu a pokroku novověké vzdělanosti.

Sinigaglia, která má asi 9000 duší, jest italským Beaucairem. Její pověstný trh počíná v měsíci červenci a trvá do 20. srpna. Schází se sem ohromný počet kupců italských, sicilských, německých, dalmatských a především řeckých. Tito poslední přicházejí od nepamětných časů do Ankony a Sinigaglie pro výrobky průmyslu evropského a odvázejí je do Řecka a do východních krajín. Před strašnou soutěží, jakou jí činí město Terst, podobala se Sinigaglia městu na Archipelagu a Peloponésu.

Řecké lodě naplňovaly přístav: většina skladišť, kaváren, krámů náležela Řekům a v Sinigaglii odbyval se trh výlučně pro jejich krajany. Nyní již nepřijíždějí do Sinigaglie, nýbrž vyřizují své obchody písemně. Terst, který má lepší polohu, vzrůstá na úkor své dřívější soupeřkyně, jejíž vývoz omezuje se nyní pouze na obilí, konopí, tabák, lůj, kůže, draslo a dřevo stavební.

Opustili jsme naše bratrance Galo-Senonské, vypivše dříve šálek jejich výtečné bílé kávy, *caffé bianco*, a za ně-

kolik hodin byli jsme ve městě Fano. Starožitné Fanum Fortunae nemá ze svých pohanských dob jiné upomínky, leč své jméno, zbytky vítězného oblouku vztyčeného ku počtě Augustově a krásnou sochu Štěstěny, umístěné na obecním vodovodu.

Zvonilo poledne, když jsme vjížděli do Pesara, jiného to města pobřežního s osmnácti tisíci dušemi. Jak vidno, jest celé toto pobřeží Jaderského moře velmi obydleno. Brzy budu míti příležitost ještě jednou o této okolnosti se zmíniti. Světli jsme svátek na sv. Vincence Fererského, velikého to divotvůrce z patnáctého století. Kostely byly plny zbožného lidu, s dychtivostí naslouchajícího krásné figurální mši, kterou provozovali městští ochotníci: rodiště Rossiniho jest bohato na vynikající umělce.

Pesaro jest ostatně rozkošným městem pro svou polohu a bohatým pro úrodnost půdy, která plodí nejlepší fíky v Italii.

Po levé straně cesty Flaminiovy jest Urbino, rodiště Rafaelovo a Brabantovo; póněkud dále máme před sebou horu, na níž jest republika *San Marino*. Tento malý stateček čítá asi pět tisíc obyvatel, má tři hrady a pět kostelů.

Vešli jsme do starodávného města Rimini branou římskou, která jest utvořena z vítězoslavného oblouku Augustova. Jako všechna města rozestavená na tomto pobřeží i s Benátkami, jest Rimini, starodávné to *Criminium*, pouhým stínem své bývalé velkoleposti. Napočteno jest v něm pouze 17.000 duší. Moře vzdálilo se od jeho hradeb, a po bývalém přístavu není téměř ani stopy. Část mramoru, kterým byl ozdoben, krásli nyní několik kostelů městských, mezi nimi též katedrálu. Budova tato, jejíž založení sahá do čtvrtého století, zaslouhuje přes všechny novověké změny zvláštní pozornosti křesťanského umělce.

Co ji však činí v očích víry obzvláště ctihodnou, jest biskupská krev, kterou zbarvena byla na rozkaz císaře Konstance, který byl ochráncem ariánů a sám ariánem. Za času pověstného koncilu odrážel biskup Riminský sv. Gaudence statečně lstivé útoky Ursaciovy a Valentovy. Konstanc odpověděl mu po způsobě tyranů; dal jej zardousiti svými pochopy.

Tribuna Césarova. — Kaple Zázraku. — Sv. Antonín Paduánský; jeho kázání k rybám. — Obrácení Bonvilovo. — Brána sv. Juliána. — Most Augustův. — Přechod přes Rubikon. — Cervia. — Pignata. — Klášter Classis. — Mozaika. — Svatý Romuald. — Císař Oto. — Ravenna.

Na trhovém náměstí vznášejí se dva pomníky, které budí hned z počátku zvědavost cestovatele. První jest žulový podstavec půl druhého metru vysoký a padesát centimetrů široký. Co jest za tento zkomolený pomník? K čemu zaměstnává místo uprostřed ulice, kde jest více na závađu než k okrase? Tu jest odpověď: k tomuto podstavci druží se světová událost z římských dějin. Zde z tohoto neobyčejného řečniště oslovil César své vojíny po svém přechodu přes Rubikon a povzbudil je ku pochodu proti Římu. Následky této řeči jeho jsou dostatečně známy.

Druhý pomník jest úhledná okrouhlá kaplička, jejíž přítomnost uprostřed velikého náměstí se tou měrou protiví pravidlům dobrého vkusu, jako se nezdá býti v souladu s požadavky náboženskými. Avšak bylo třeba, aby tyto samy o sobě závažné úvahy ustoupily ještě závažnějším důvodům. Na místě samé kaple přihodila se podivuhodná událost.

Ve čtvrtém století povstala na Východě nečistá sekta manichejská. Toto nejnebezpečnější kacířství, které pustošilo středověk, tajilo se dlouho v Bulharsku, ku konci 12. století však náhle se rozšířilo po celé Evropě. Sektaři tito pode jménem Albigenkých a Patarinů nakazily města i dědiny. Ku přemožení této ohyzné saně vzbudila Prozřetelnost božská dva veliké patriarchy sv. Dominika a sv. Františka s jejich syny.

Ze všech měst románských nejvíce snad churavělo Rimini. Svatý Antonín Paduánský, divotvůrce té doby, měl je uzdravit; jeho slavná pověst jej předcházela.

Kacíři, cítíce velmi dobře, že by byli přemoženi, kdyby mu popřáli sluchu, rozhodli se, že na jeho kázání nejdou. Světec vystoupil na kazatelnu, avšak lid se rozutekl; kostel byl téměř prázdný. On však nezmáломyslně a vystoupil

druhého dne na kazatelnu opět, ohražuje se, že bude kázati, i kdyby nalezl v kostele jen jediného posluchače. Patarini uznávali, že by zvědavost obyvatelstva způsobila mezery v jejich řadách, a proto se usnesli, že světce zabijí. Antonín, dovědév se o tom, uzavřel se do své cely a trávil dny a noci v postech, modlitbách a umrtvování.

Po několika dnech roznícen jsa duchem Božím, vyšel ze svého úkrytu a odebral se zpřímá na pobřeží moře Jaderského, právě na místa, kde řeka vtéká do moře. Stojе na břehu volal hlasem velkým na ryby, aby vzdávaly chválu svému Stvořiteli, poněvadž lidé nechtějí o něm poslouchati. Veliký počet obyvatel, kteří ze zvědavosti světce následovali neb se zde procházeli, považovali jej za blázna, a zastavovali se, očekávajíce, co se stane. A ejhle, moře ihned se rozvlnilo, a na povrchu ukázalo se nesčíslné množství ryb rozestavených podle sebe dle rozličných svých odrud. Nejmenší byli u světce nejbliže, ostatní tvořily posloupně veliký polokruh. Majíce své hlavy různé podoby a rozličných barev povystřčené nad vodu, podobaly se perlovému koberci na modré hladině mořské; všechny pozorně naslouchaly.

Světce měl k nim na to vzletnou řeč. Připomínal jim obzvláštní dobrodiní, kterých se jim dostalo od Stvořitele, pestrost a krásu jednotlivých odrud, spanilost a rychlost jejich pohybů, výhody jejich vodního živlu, kde nepadnou unavením jako stěhovavý pták na korábu neb čtvernožec na zemi; bezpečnost jejich obydlí, kde je nezastihne ani hrom ani krupobití; hojnost a rozmanitost jejich potravy; jejich podivné rozmnožování, při němž není třeba ani péče ani kojení mateřského; jejich obzvláštní výsadu, že při potopě světa samy unikly všeobecné záhubě.

Připomíná jim velikou čest, které se jim dostalo od samého Stvořitele, který jich užíval při rozličných úkonech: rybou zachráněn byl Jonáš, uzdraven byl Tobiaš, rybami naplněny byly sítě apoštolů, ryby zázračně se v rukách Ježíše Krista rozmnožily, aby nasycen byl zastup na poušti; ryba poskytla Spasiteli peníz daně a oblíbenou krmí v době jeho pozemského života; ryby viděly jej kráčet po vodě, a on sám vyvolil jejich rybáře, aby z nich učinil rybáře lidí.

Řekli bychom téměř, že tato zvířata mu rozumějí; tak velká byla jejich pozornost, tak patrná byla jejich pochvala, kterou projevovaly nad jeho řečí buď zdviháním hlavy neb

otevíráním svých úst. Žasli-li okolo stojící nad tímto zázrakem, není třeba připomínati. *) Hned z počátku běželi někteří jako bez dechu na hlavní náměstí zvěstovat, co se děje; v Rimini nezůstalo téměř živé duše, všichni spěchali na pobřeží. Tu světec děkoval Bohu a pravil, že Bůh jest více uctíván rybami než odpadlíky a nevěrci.

Potom požehnal němému posluchačstvu a učiniv nad ním znamení kříže, propustil je; a všechny ryby zamávavše ploutvemi, ponořily se a zmizely. Při takovém zázraku padl veškeren lid na kolena a proléval proudy slz. Světec využítkoval této nálady a poukázal s výmluvností, jakou byl obdařen, na velikost hříchu kacířství: téměř všickni v okamžiku se obrátili.

Několik však ještě zůstalo jich zatvrzelých. V první řadě byl jistý Bonvillo, náčelník sekty. Buď že nebyl zázraku přítomen, buď že si chtěl hráti na hrdinu, posmíval se těm, kteří prý se obrátili, poněvadž viděli asi pět nebo šest rybiček, které se náhodou u břehu zastavily. Potom chtěje světce zahanbiti, žádal po něm nový zázrak, který považoval za nemožný a pravil mu: „Nesluší se, aby Ježíš Kristus přítomen byl ve Svátosti Oltářní pod způsoby chleba, a také prý přítomen není; a abych tě o tom přesvědčil, dokážu ti to svým oslem. Ty mu ukážeš váš posvěcený chléb, a uvidíme, zda se mu bude klaněti.“

Světec uslyšev takové rouhání, zhrozil se; avšak z vnutří Božího přijal toto vyzvání a určil den zkoušky. Kacíři očekávali den s jásáním a opěvovali již své vítězství; katolíci však bázní se chvěli, poněvadž nechovali ještě ku světcům oně důvěry a vážnosti, jaké zasluhoval. Nicméně zázrak s rybami dodával jim statečnosti. Zatím světec se postil, modlil a nepochyboval o přispění Božím: celé město bylo v napjetí.

V určitý den ráno sloužil Antonín mši svatou, přišel se svátostí oltářní na hlavní náměstí, provázen jsa svými mnichy a zastavil se před domem Bonvillovým. Tento blížil se s pohrdlivým vzezřením, veda svého soumara, kterému tři dni nic nedal žráti. Když přišel až k samé Svátosti Oltářní, podával mu ovsa. Světec promluvil k nesmírnému zástupu několik slov, napomínaje ho, aby měl důvěru a oddanost

*) Guerchin zvěčnil tento zázrak nádherným obrazem, který lze viděti v paláci Borgeském v Římě.

k našemu Spasiteli; potom jasným hlasem zavolal na ztrnulé zvíře a rozkázal mu, aby se klanělo svému Stvořiteli skrytému pod svátostnou způsobou.

Na tento rozkaz nechal osel ovsu, přiblížil se, padl na kolena a zůstal tak dlouho klečeti, až svatá hostie zanesena byla nazpět do kostela. Kdož by se odvážil upírat tak veliký zázrak vykonaný před očima veškerého zástupu? Vítězství katolíků a zahanbení patarinů bylo úplné. Bonvillo jako ohromený, dotknut byv milostí Boží, od přísáhl kacířství s tím větší slávou, čím zatvrzelejším kacířem byl dříve a čím mocnějšího vlivu požíval u manicheů. Ostatní svůj život strávil v pokání a zemřel v pověsti svatosti.

Vyšli jsme z Rimini branou sv. Juliána. Přes Marecchiu přechází se po velkolepém mostě z mramoru, který jest přeplněn ozdobami a vystavěn byl od císařů Augusta a Tiberia.

Několik mil dále překročili jsme pověstný Rubikon tak statečně jako César. Kdo by pod nepatrným jménem Piscatello poznal malou říčku, na jejíchž březích rozhodnuto bylo o osudech římské republiky? Mnozí tvrdí, že na tomto místě spojen byl Rubikon s Piscatellem, a že, kdo by chtěl nalézt pověstný potok, musel by se více přiblížiti k Savignanu. Ať jest tomu tak či onak, za pomoci obraznosti vidíme na druhém břehu proudu státi Julia Césara; z počátku, jsa znepokojen a zmaten, váhá, náhle však zmužile vykročí vpřed, prohodiv k vojsku pověstný výrok v dějinách: *Jacta sit alea*.

K čemu bylo toto jeho váhání? Každý ví, že senát, jsa žárliv na svobodu Říma, zakázal slavnostním dekretem každému vojevůdci, vracejícímu se do Itálie s vojskem, překročiti tuto řeku, pokud by nesložil zbraně a prápory.

Rubikon byl hranicí mezi Itálií a Gálií cisalpinskou. Překročil-li jej César, měly jej zastihnouti všechny tresty, kterými trestáni byli nepřátelé vlasti. Takto připravoval se okamžik, kdy římská lidovláda měla ustoupiti samovládě.

Cesenu, rodiště to Pia VI. a Pia VII., jakož i Forlí, *Forum Livii*, vystavěné Liviem Salinatorem po porážce Hasdrubalově, nechali jsme po levé straně a pozdravili jsme Faenzu, která jest nám Niverňanům obzvláště milou, poněvadž z ní vyšlo jméno a tajemství našich průmyslových výrobků. Sláva budiž tedy onomu obyvateli, který zavedl

u nás umění hotoviti faience.*) V Cervii jsme poseděli a viděli její solné hory Pignata, která obřážejíc se na obzoru jako černý bod, ukázala nám brzy cestu do Raveny. Pignata jest jedlový les, který jest asi dvanáct mil dlouhý a čtyři míle široký. Snadno zajisté pochopíme, jakou důležitost měl tento les pro Římany, kteří měli v Raveně tři mořské stanice.

Nadešel den, kdy nebylo slyšeti ani bouchání seker, ani křik drvoštěpů, les ozýval se pouze zpěvy a modlitbami. Čím stal se Citeaux na podnět sv. Bernarda, tím stala se Pignata na podnět pokorných řeholníků, kteří šířili osvětu svým pokáním a modlitbou. Od šestého století vznášel se uprostřed lesa klášter, nazvaný krásným jménem Panny Marie della Palazziola čili malého paláce. Pln jsa důvěry v orodování těchto andělů na zemi, daroval jim arcibiskup Ravenský Jan IX. pozemky a důchody pod tou podmínkou, aby mu od Boha vyprosili odpuštění hříchů a po věčné časy hostili padesát chudšů v den jeho úmrtí.

Ravena zasluhuje obzvláště nyní jméno Raveny *močálovité*, jak ji pojmenoval již před patnácti sty lety Silius Italicus. Ponenáhlá sbořeniska vyplnila jejich druhdy velkolepý přístav. Nádherné krajiny, které byly kdysi její ohloubou, jsou proměněny v močály, které svou rozlohou vyrovnají se močálům Pontinským. Tři míle před Ravenou jest uprostřed této samoty veliký a starodávňý kostel sv. Apolináře. K němu se poji slavný klášter *Klassis*, který obývali druhdy synové sv. Benedikta a který nyní patří mnichům sv. Romualda.

Kdo vypoví sliby, modlitby a vroucí polibky, které složilo na místě tomto pokolení lidské od osmnácti set let?

V tomto nekonečném průvodu vizme obzvláště dva pouťníky, kteří vynikají nad ostatní svou vroucí zbožností. První pochází z Raveny. Jmenuje se Romuald a jest synem šlechtické rodiny z města; v srdci jeho víří láska k rozkošem, a čelo jest poznamenáno krví. Ještě včera viděl, kterak jeho otec zabil v souboji jednoho ze svých příbuzných. Utekl a přichvátal žádat za milost u hrobu svatého apoštola svého rodného města. Po čtyřicet dní byl uzavřen, modlil se a vzdychal v klášteře, své až dosud vzpurné tělo

*) Jemné hrncířské zboží.

káral velmi přísně. Jeden z klášterních bratří byl mu dán za služebníka, který mimo potravu tělesnou poskytoval mu i pokrm duševní.

Romuald mu rád naslouchal, a když byl o samotě přemýšlel o tom, co slyšel, u hrobu mučedníkovy. Kosti apoštolovy daly se slyšeti a Romuald pravil sám k sobě: I já chci býti mučedníkem, a to mučedníkem pokání. Předsevzetí toto pojal u hrobu, kde právě klečíme: brzy měl býti svět o jeden div bohatším. Romuald založil semeníště svatých ještě dosud kvetoucí, a hrob svatého apoštola stal se kolébkou řádu Kamaldulského. To se stalo ku konci desátého století.

Druhý poutník jest muž severu, postavy obrovské a síly neobyčejné, jehož všechny zákony závisí od ostrosti meče; na jeho čele třpytí se odznak císařský; nohama svýma šlapal chudého a nepatrného, zlatem a krví svých poddaných snažil se ukojiti své bujně náruživosti. A ejhle, jednoho dne proměnil se vlk v beránka; mnichové spatřili u brány klášterní chudého cizince, který ostýchavě žádal za milost, aby mohl mezi nimi činiti pokání. Bratře, budiž nám vítán; neznámý bratr uveden byl do kláštera. Hostitelé sami žasli nad vroucností jeho modliteb a nad velikostí jeho umrtvování: tento bratr byl císař Oto III. Jaký to rozdíl mezi naším věkem a a mezi středověkem! Zde i onde vidíme veliké poklesky, avšak tam veliké pokání a polepšení, zde zatvrzelost a sebevraždu. Které době dáme přednost?

Ještě jednou pomodlivše se nad zázračným hrobem, ubírali jsme se dále k Raveně.

Tesálská osada Ravena byvši obléhána a 'dobyta od Etrusků, Sabinů, Senonských Galů, Římanů, zaměnila po rozdělení císařství za žezlo své okovy, které tak dlouho nosila. Stalať se hlavním městem císařství západního. Avšak panství jejímu nebylo dlouhého trvání. Po císařích následovali exarchové, a brzy slyšela Ravena poslední vzdechy obra římského, který umíral pod ranami barbarů. S ním zahynula i její bývalá sláva, po které zbyl již toliko stín. Po všech lidských velikánech, které viděla kolem sebe minouti nezbyvají, leč mrtvé upomínky; avšak z moci Boží, která ji podmanila, zachovává až dosud upomínky živé; z tohoto dvojího hledíště budeme pozorovati Ravenu zítra.

7. dubna.

*Ravena. — Panna Maria della Rotonda. — Palác De-
třichův. — Hrob Dantův. — Kostel sv. Vitála. — Hrob
Galie Placidie. — Kostel sv. Romualda. — Katedrála. —
Kazatelna sv. Maximina. — Knihovna. — Vzpomínky. —
Svatý Germán z Auxeru. — Sloup Francouzů. — Anek-
dota. — Stát Románský.*

V pravdě italské t. j. široké postele, na nichž by se směstnati mohl chumáč granátníků, byly nám uchystány od výtečné hostitelky *del la Spada*. Několik hodin strávených na tomto pohodlném nolehu, který jest bílou vránou na krásném poloostrově, postačilo, abyhom se opět vydali na cestu. Při východu slunce byli jsme za městem u P. M. *del la Rotonda*. Tento kostel, vystavěný od Amalazunty, dcery krále gótského Dětricha, aby byl náhrobkem jejího otce, připomíná náhrobek Augustův a Hadriánův.

Opodál při záhybu ulice objevilo se nám mausoleum Danteho. Ozdoby, kterými jest okrášleno, pocházejí od kardinála Vincentiho Gonzagy. Pověstná basilika Herkulova poznává se po vyvýšeném podloubí na náměstí s pěti hrubými sloupy z hrubé žuly. Odoaker, král Herulův a Astulf, král Longobardův, a mnozí jiní panovníci, kteří byli po sobě pány Raveny, nezanechali po sobě žádných stop; tak pomíjející jest sláva světská. Jinak jest to s velikány křesťanskými. Podivuhodná jest moc Evandělia, která dovede vtisknouti pečeť nesmrtelnosti všemu, čeho se dotkne. Svatí a mučénici, tito druzí králové města, žijí dosud, jak ve chrámech, k jejich počtě zbudovaných, tak ve vděčné myslí lidu. Venancius Fortunát opěvoval v šestém století jejich slávu povždy starou a povždy novou, a jeho verše mohou dosud sloužiti za průvodčího poutníku katolickému.

Dle upozornění básníkovy odebrali jsme se nejprve do kostela sv. Vitála. Tento smělý pomník podoby osmiúhelníkové, který se třpytí sloupy z mramoru řeckého, porfýrovými deskami, mozaikou a vypuklinami, zbytky to starodávné nádhery, ukazuje nám byzantinský sloh v celém svém orientálském lesku. Kostel sv. Vitála, mistrovské to dílo v dějinách umění, chová popel slavného mučéníka, jehož pří-

běhy jsou nasledující: Napodobuje zbožného Tobiáše, pochopal Vitál uctivě mučeníka Urticina, kterého konsul Paulin dal krutě usmrtiti. Proviniv se láskou křesťanskou, byl pochopem svého přítele jat, natažen na skřípec, hozen do hlubokého příkopu a pohřben za živa pod spoustou hlíny a kamení.

Zvláštní okolnost nutila nás uctiti jeho drahocenné ostatky. Svatý Vitál měl dva syny, kteří jako jejich otec ve slavném zápasu zasloužili si palmu mučnickou, stali se chloubou Italie, miláčky svatého Ambrože a byli po několik století milovanými patrony katedrály v Neversu.

Asi dva kroky od sv. Vitála nalézá se nejzajímavější pomník ve městě, totiž hrob Galy Placidie; tato kněžna, dcera Teodósiova, sestra Honoriova a matka Valentiniána III., která byla po dvakráte otrokyní, královnou a císařovnou, v Cařihradě se narodila a v Římě zemřela; proslavila se neméně svou zbožností než osudy svého života. Řím, Rimini a celé pobřeží moře Jaderského vypravuje o její dobrodiních. Ravena má od ní čtyři velké kostely: Sv. Jana Křtitele, sv. Jana Evandělisty, sv. Kříže, sv. Nazaria a Celsa.

Hrob Valentiniánův má na sobě tyto odznaky: v čele jsou vytesáni tři beránci, dva na stěnách a jeden uprostřed; tento poslední jest umístěn na skále, z níž vytékají čtyři řeky. Na jeho hlavě z diamantů jest písmeno P, tajemná to značka, kterou první křesťané označovali Syna Božího, jako ostatní beránci připomínají apoštoly. Vedle beránek jsou dvě ovocné palmy, které jsou symbolem vítězství a spravedlnosti. Po pravé straně náhrobního kamene jest nádoba se dvěma drždaly, odkudž zdá se vytékati pramen, z něhož se napájeli dva holubi.

Pomník Honoriov poskytuje nám až na málo výminek tytéž předměty. Náhrobek Galy Placidie za oltářem jest ze všech tří nejkrásnější, a vyznamenává se svou vkusnou jednoduchostí. Nemá na sobě žádných odznaků až na několik závitků vydlabaných ve zdi; avšak poskytuje přece neobyčejnou zvláštnost. Císařovna neležela, nýbrž seděla ve hrobě na nádherné stoličce cypřišové. Přes tisíc let zůstala v této poloze až do roku 1573 dne 3. května, když dívky se přiblížily, aby malým otvorem nahlédly do vnitřku, cypřišová

rakev od svící se vzňala a byla ve chvíli spálena, a se stolicí i s mrtvolou v popel obrácena.

Klenba třípytí se mozaikou, z níž nejvíce povšimnutí zasluhuje vnitřní pole. Viděti jest na něm našeho Spasitele, an ponáší svou pravici kříž, spočívající na jeho rameni; v levici drží otevřenou knihu; před ním jest mříže obkličovaná plameny a poněkud dále otevřená skříňka, v níž vidíme knihy a na nich tyto nápisy: *Lukáš, Matouš, Jan*. Jsou to obrázkové dějiny církevních událostí. Sněm Efeský odsoudil Nestoria. Na rozkaz Teodosia a Valentiniána vyhledána a spálena byla díla kacířova; a to vyznačuje ona malá hranice. Náš Spasitel držící otevřenou knihu, jakož i Evangelisté, umístění ve skříni, poukazují na zřídlo pravdy a na hlubokou úctu prvotních věřících ke knihám božským.

Nejzajímavějším pomníkem v katedrále jest velikonoční kalendář ze šestého století. Vidíme zde do mramoru vrytou neobyčejnou péčí Církve svaté, kterouž zevrubně určovala dobu velikonočních svátků. V sakristii jest kazatelna sv. Maxima, vzácné to dílo ze šestého století; část starodávných dveří sakristijových z révového dřeva; obraz, představující Mojžíše dávajícího pršeti mannu, patří mezi nejkrásnější malby Quidovy; to jsou hlavní předměty, poukající naši pozornost. Křestní kaple, oddělená ulicí od kostela, zachovává se dosud ve svém původním stavu. Jest to budova osmihranná s osmi oblouky a s velikou křtitelnicí z parského mramoru.

Ve knihovně byl nám ukázán rukopis Aristofantův z desátého století a v mincovně medaile Ciceronova, kterou dalo k jeho počtě raziti město Magnesia. Kdo opouští Raveny, nemůže se zdržeti, aby nepozdravil naposled ony velikány a světce, kteří proslavili toto slovné město. Zde jsou mimo slavné mučedníky, o nichž jsem již mluvil, svatí biskupové, Aderit, Exuperanc, Jan, Libér, Marcelin, kteří v čele četného zástupu kněží, laiků a panen za hrozných utrpení hájili víru katolickou, proti níž útočeno bylo od císařů a exarchů arianských neb poloarianských, od Gotů, Herulů a Longobardů, divokých to polokřesťanských a polopohan-
ských dobyvatelů.

Avšak mohl-li by cestovatel francouzský zapomenouti na sv. Germána z Avexeru, Athanáše svého století, který jednou rukou potíral pelagiány v Anglicku a druhou hájil v Galii neohroženě práva lidu zneuznaná císařskými místo-

držiteli. Včera přeplavil se přes moře, aby zahnal vlka z ovčince, dnes překročil Alpy, aby přednesl u trůnu stížnosti obžalovaných. Již blíží se k Raveně; dvůr i lid nadšeně jej očekává. Aby se vyhnul slavnostnímu přivítání, chce přijít nepoznán za tmy noční; avšak jeho pokora jest známá, a proto jest lid na stráži: svatý vyslanec jest poznán.

Nesmírný jásot zaznívá až k nebesům a mísí se s hukotem mořských vln: Ravenna jest radostí opojena; Valentinian a jeho matka Placidia sestupují s trůnu a snižují se před mužem Božím. Placidia poslala mu stříbrnou nádobu naplněnou vybranými pokrmy, avšak bez masa, poněvadž dobře věděla, že maso nejídá; Germán zase poslal císařovně ječný ohléd na mísce dřevěné, kterou tato s uctivostí přijala a dala obložit zlatem. Jest třeba ještě dokládati, zda prosby takového vyslance došly předem vyslyšení?

Avšak nastojte, světec náhle onemocněl: Raveny zmocnilo se veliké zděšení. Císařovna klečí u hlavy nemocného, a přece se zdráhá splniti jeho poslední prosbu. Germán si přeje, aby tělo jeho bylo přeneseno nazpět do Auxeru: císařovna byla by mu poskytla všecko spíše než podobný poklad. Konečně vůle císařská podrobila se vůli světcově. Francii dostane se, čeho se jí nemůže odepřít, avšak císařovna obdrží schránku s ostatky slavného biskupa. Šest biskupů má se rozdělit o jeho šat. Komorník Acholius dal tělo nabalsamovati, Placidia oděla je drahocenným šatem a dala proň zhotoviti rakev z cypřišového dřeva; Valentinian poskytl povozy, průvod a útraty převozní.

Žádný vítězoslavný vjezd nepodobal se nádherou to-muto pohřebnímu průvodu. Počet svící byl takový, že se mohl měřit se sluncem za bílého dne. Všickni obyvatelé přichvátali zdaleka, aby doprovodili světce, který se pryč ubíral. Na tisíce ruk upravovalo cesty, obnovovalo mosty a neslo mrtvolu a tisícero úst prozpěvovalo svaté chvalozpěvy.

Na vysokých Alpách potkal se průvod s duchovenstvem z Auxeru, které přicházelo pro smrtelné ostatky svého milovaného pastýře. Pokračuje se u vítězoslavném pochodu. Jako v Italii provázejí i ve Francii obyvatelé rakev světcovu a po padesáti dnech slavnostního průvodu byl hrdina křesťanský uložen do svého nesmrtelného hrobu. O šťastné století, které plodí podobné muže! neméně však šťasten jest ten, kdo je dovede oceniti, a který v první řadě uctívá nikoliv vynálezce

nějakého stroje, nýbrž zástupce zákona náboženskomravního a zosobnění takovýchže cností.

Na březích řeky Ronko pozdravili jsme sloup Francouzů; jest to malý pilíř z bílého mramoru, který připomíná pověstnou bitvu, v níž zvítězil Ludvík XII. nad Španěly o velikonocech r. 1512; bylo to smutné vítězství, kde zahynul u věku 24 let znamenitý Gaston de Foix a s ním výkvět šlechty francouzské. Proto též Bayard napsal: „Vyhrál-li bitvu král, tož ubozí šlechtici ji prohráli.“ Dvacet tisíc mrtvol leželo na bojišti.

Hustá mlha bránila nám kochati se pohledem na bohaté roviny, které dělí Ravenu od Luga; zima přituzovala, tak že jsme byli nuceni jíti kus cesty pěšky. Náš hodný vozká vida to, byl poněkud mrzut, i snažil se zapřísti s námi rozmluvu. Účelem jejím bylo dostati dobré zpropitné; avšak jsa velmi zdvořilým, dal nám svůj úmysl na srozuměnou následující rozprávkou: „Milostpánové, jest již tomu několik let, co jsem měl štěstí vésti vznešené cizince. Ve voze, v němž jedou nyní Vaše Excellence, vezl jsem již anglického lorda N., anglickou lady N. a jeho knížecí Milost N...“

Za každým jménem následoval životopis plný chvály. „Vidíte tedy, Excellence,“ dodal potom, „že má paměť nestárne, a *per Baccho!* dá-li mi cizinec jedinký paul, snad to brzy zapomene, ale já to nezapomenu nikdy.“

Na to zapráskl na oko lhostejně bičem, pobídl koně, ohlédl se po zavazadlech, jako by chtěl věděti, jsou-li v pořádku, ve skutečnosti však proto, abychom si zapamatovali jeho slova a všimli si jeho nezištné starostlivosti o nás.

Přijedše na cestu, která se stávala čím dále tím obtížnější, šli jsme opět pěšky, když jsme najednou spatřili proti sobě přicházející muže s vlasem prošedivělým, postavou vysokou, širokými rameny, pádným krokem a vojenskými způsoby. „Pánové,“ pravil nám, „vy jste Francouzi, nemýlím-li se.“ Když jsme mu přisvědčili, pokračoval dále: „Znám Francii poněkud a viděl jsem již mnoho Francouzů! Já jsem veteránem císařským; byl jsem v Metách, hlavním městě Lotrinska; raněn jsem byl u Ogruně, byl jsem při obléhání Rigy a sloužil jsem u zákopníků italských.“ A na důkaz svých slov ukázal nám ruku bez dvou prstů a ordonanční knoflíky, které si dal s úctou přišít k novému kabátu; byl na nich nápis: „Zappatori italiani, zákopníci

italšti.“ „Cest budiž takovým hrdinám,“ pravili jsme, tisk-nonce mu zkomolenou ruku, kterou nám bratrsky podával.

„Již se ztrácejí jeden za druhým,“ pravil nám stařec z vojska Napoleonova; „jsme v zemi již pouze dva, a kra-jané se od nás mnoho věci dovědí; v neděli po službách Božích sejdou se k nám, a my jim vykládáme o starých časech. Avšak, co děláte ve Francii? Vykládá se, že tam není všecko v pokoji. — A co dělají *Romagnolové*? Jak ti se mají?“ A starý voják, člen městské rady, vykládal nám vojenským tónem: „*Per Baccho!* máme zde karbonáře, kterým se popletla hlava. Sami nevědí, co chtějí; avšak to jest jim lhostejno: oni jen činí obtíže vládě, chtějí ji svrhnouti a klamou jistou část nerozvážných mladíků, kteří nemají ještě zkušenosti.“ Tak rozumně a s praktickým smyslem pojednával o poměrech italských, a rozmluva protáhla se až k řece, jejíž jméno jsem zapomněl. Smysl celé rozmluvy byl: Romagna, jakož i ostatní státy papežské nepřejí si změnu ve vládě, nýbrž změnu pouze v administraci.

Již dávno nastala noc, když jsme přijeli k městečku Argentě. V malém, osamělém domku dostalo se nám slušného noclehu v zatopené světničce a chutné francouzské stravy.

8. dubna.

Ferrara. — Zámek. — Katedrála. — Panna Maria del Vado. — Chvalozpěv O Gloriosa Domina. — Knihovna. — Rukopis Tassův, Ariostův a rukopis Gurriniho. — Vězení Tassovo. — Nemocnice. — Celní úřad rakouský. — Vzájemné styky Rakouska se Svatou Stolicí. — Rovigo.

Casně z rána vjížděli jsme do Ferrary. Co nám bylo hned z počátku nápadným, byl smutný a jednotvárný pohled na toto město, druhdy *velikou královnu Pádu*, město učené a shromaždiště básníků a umělců šestnáctého století. Jaký to nyní rozdíl! Jeho starodávné hradby z cihel stojí dosavad; jeho tvrz ohrožuje napořád město, jeho přímé ulice nesmírné délky i šířky nezměnily ani jméno, ani směr; avšak hlomoz lidu neozývá se již na jeho široké dlažbě, hrobové mlčení následovalo po tomto živém ruchu tohoto druhdy tak čilého města.

Ferrara, jsouc uprostřed pouště, ohová krásné stopy své bývalé nádhery. Hrad, starodávné to sídlo vévodů, stojí uprostřed města, obklíčený tvrzemi, věžemi, valy a příkopy, naplněnými vodou, poskytuje velebný pohled. Vnitřek však přestal býti v souladu se zevnější stavbou: vše jest dle novověkého vkusu pozměněno. Nicméně jaké upomínky vzbuzuje tento stavovský příbytek! Zde měl svůj skvělý dvůr vévoda Alfons, kterého nazýval Tasso *Velkomyslným*: *Tu magnanimo Alfonso*; zde předříkával své verše pěvec Osvobozeného Jerusaléma Ariosto a Guarini; zde byla Kalvinovým kacífstvím svedena kněžna Renata, dcera Ludvíka XII., chystajíc ponenáhlu pohromy na celou rodinu.

Nedaleko odtud zvedá se katedrála, zasvěcená sv. Řehoři. Tato budova dochovala na zevnějšíku až dosud svůj krásný ráz, zpola románský, zpola gotický. Na velikém průčelí jest viděti velkolepý výjev z posledního soudu.

Kostel sv. Dominika poutá zvědavost naši velikánskými sochami na svém průčelí a hrobem Celia Kaľkanina. Náhrobní nápis tohoto slavného muže, básníka, učenice, starožitníka, přírodopytce, profesora, hvězdáře, vyslance, jest velmi důmyslný: *Ex diuturno studio imprimis hoc didicit: MORTALIA OMNIA CONTEMNERE ET IGNORANTIAM SUAM NON IGNORARE*; *svými dlouholetými studiiemi naučil se především pohrdati vším, co jest smrtelného, a býti si vědom toho, že mnoho ještě nevěděl.*

Panna Maria del Vado poutá naši pozornost touto památkou. Apoštol Romaňský sv. Antonín klečel několikráte v této ctihodné svatyni. Její starodávné klenby ozývaly se několikráte překrásným chvalozpěvem, který prozpěvoval ke cti Marie: *O gloriosa Domina!* Jeho životopisec praví, že tento výron lásky dětinné byl dýcháním jeho duše; kolikrátekoli vydechoval ze svých rtů oživující vzduch, tolikráte vydechoval též ze srdce svého tento chvalozpěv.

Dříve než se odebeřeme do všeobecné knihovny, kde nám budou na odiv stavěny básně světské a kluzké písně básníků, které svět vynáší až do oblak, které turisté, napodobující lorda Byrona, Alfieriho a Lamartina, neopomenou uctíti, proč by mně právě mělo býti zabráněno, zmíniti se o chvalozpěvu křesťanském, který jest již dvanáct století star, který posvěcováním prošel rty tolika pokolení, a který provanut jest cily nejněžnějšími a nejdůstějšími?

Chvalozpěv *O gloriosa Domina*, svatému Antonínu tak milý, jest výplodem půdy, po níž kráčíme. Vždyť, ačkoli zbožný skladatel Venatino Fortunatus byl biskupem ve Francii a narozen v Trevisu, tož přece svou přátelskou láskou náleží Ferraře. Ačkoli tento panenský chvalozpěv byl během posledních dvou století z breviářů francouzských odstraněn, přece nasycuje svou vůni pět šestin Církve katolické, která jej zpívá při hodinkách mariánských.

Knihovna jest bez odporu památkem města Ferrary, které cestovatelé nejsvědomitěji navštěvují. Co je sem vábí, není tak krásná sbírka osmdesáti tisíc svazků a devíti set rukopisů, jimiž jest obohacena, jako spíše ostatky Tassa, Ariosta a Guarina. Od prvního ukazuje se *Osvobozený Jeruzalem*; jest psán a opravován rukou básníkovou, který končil těmito slovy: *Laus Deo, Chvála Bohu!* Kterak bychom se ubránili mocnému pohnutí, vidíme-li obrovské dílo prvního básníka epického? Kterak bychom neměli vzdáti slávu Bohu, který uděluje vlohy, třebaš by jich člověk velmi zneužíval.

Stará pohovka ořechová a vkusný kalamář Ariostův dojmají více nebo méně duši cestovatelovu. Při vzpomínce na tohoto muže, který tak mnoho uškodil mravům křesťanským, cosi tajemného dusí v nás netu i obdiv. Museli bychom jako Alfieri stupňovati své nadšení až k modlářství, kdybychom měli zbožňovati některé zlomky rukopisů *Orlando-vých*, a kdybychom měli považovati za neobyčejnou milost, dostalo-li se nám dovolení napsati na jeden z útržků listových: „*Vittore Alfieri vide e venero, 18. giugno 1783*“; Viktor Alfieri viděl a zbožňoval, 18. června 1783. A potom odvažil by se ještě někdo vytýkati katolíkům, uctívají-li díla, ostatky, těla a krev mučedníků!

Z knihovny vedeni jsme byli do domnělého vězení Tassova. Jest to tmavé a nezdravé doupě, které podobní lidé, jako lord Byron a Kazimír Delavigne, popsali více méně básnickými povzdechy. Avšak věčná škoda jejich citlivůstkářství; neboť není ve Ferraře ani živé duše, která by v tomto žaláři poznávala vězení básníkovu. Nemocnice sv. Anny byla totiž nuceným příbytkem Tassovým, ve které, jak někteří udávají, byl uzavřen pro pomatenost, neb, jak druzí tvrdí, pro neshody s vévodou Ferrarským.

Ponechali jsme tuto spornou záležitost učencům a navštívili jsme nemocnici, která má nade dveřmi tento nápis: „*Aegris pauperibus patet hic ostium charitatis; Ubohým nemocným otevřena jest zde brána lásky křesťanské.*“ Prošli jsme čtvrtí židovskou, která jest krásnější, než Ghetto římské, a vešli jsme do kláštera benediktinského. Na klenbě v před-síni jest mistrovské dílo Garofalovo: *Ráj*. Clověk žasne, vidí-li Ariosta ve vši slávě uprostřed andělů a panen; avšak pověst vyvádí nás z rozpaků. Básník prý pravil k malíři: „Vymalujte mne do vašeho ráje, neboť nejsem jist, zda přijdu do druhého.“*) Ó, kéž se Ariost klamal!

U bran města Logoskura překročili jsme řeku Pád, Virgilův to *Rex Eridanus*, jehož řečiště jest tak vysoké jako věže ferrarské, a octli jsme se na půdě lombardsko-benátské.

Velkolepou rovinou mezi dvěma řadami obrovských topolů běží cesta do Roviga, rovná jako dlaň. Cestující rádi po ní jezdí, neboť jest z ní krásný pohled na blízké trosky starodávné Adrie.

9. dubna.

Padova. — Dějiny. — Universita. — Palác Spravedlnosti. — Il Salone. — Pranjř. — Pád andělů. — Kavárna Pedrocchi. — Prato della Valle. — Dům hraběte Ludvíka Kornara. — Upomínky a památnosti z jeho života.

Jarní slunce krásně svítilo, paprsky odrážely se od bání a věží četných kostelů, a Padova ukázala se zrakům našim, toužícím, spatřiti její umělecké i náboženské památnosti. Vše hlásá nám řecké stavitelství se svými skvělými a rozmanitými formami. Padova sama má napolo starobylé, napolo moderní vzezření. V klášteře sv. Antonina očekával nás mladý řeholník francouzský P. Prosper L....., který se laskavě nabídl, provésti nás po Padově. Prosim nyní tohoto vzácného a ochotného přítele, aby byl ujištěn o naší upřímné vděčnosti.

*) *Depingetemi in questo paradiso, perche nell' altro io non ci vo.*

Padova byla dle pověsti po pádu Troje založena Anteonem; nejprve byla v rukou Etrusků a Římanů, později, byvši popleněna Alarichem a Atilou, byla zabrána Benátčany, až r. 1757. dostala se pod panství rakouské. Ačkoli jest zbavena svého bývalého lesku, přece má posud 54.000 obyvatel. Ve starověku dala Padova život Titu Liviovi.

Ve středověku stala se jedním z oněch ohnisek osvěty, která církev zakládala daleko široko, aby zapudila temnoty, které se hromadily na obzoru vpády severních národů. Università padovská, která kvetla již začátkem třináctého století, čítala asi šest tisíc žáků. Její učitelské stolice zaujímalá dlouhá řada výtečných profesorů, někdy i veleduchů, jejichž erby zdobí chodby velkolepé budovy. Po osmnáct let přednášel zde Galilei. Forcellini složil zde aspoň z části svůj velký slovník latinsko-řecko-italský, který jest ze slovníků nejdokonalejší.

Vstupující do semináře, pohlíželi jsme s jakousi bojácnou úctou na ohromný rukopis ve dvanácti svazcích, a na nich četli jsme slova vznešené jednoduchosti, jimiž spisovatel připomíná péči a vytrvalost, věnovanou tomuto podniku, trvajícímu téměř půl století: *„Adolescens manum ad-movi; senex, dum perficerem, factus sum, ut videtis; jako mladík dal jsem se do díla a při díle jsem sestaral, jak vidíte.“*

Zmíním se o poslední chloubě university Padovské; jest to obdiv vzbuzující Helena Cornaro Piskopia. Ve věku jedenácti let zaslíbila panenství své Pánu, oblekla roucho sv. Benedikta, které nosila až do své smrti. Jsouc ještě mladou dívkou, vzbudila obdiv učeného světa; bylať proslulou básnífkou, spisovatelkou, dovedla mluvit španělsky, francouzsky, latinsky, řecky, hebrejsky, arabsky, zpívala své verše, sama se provázela, vyznala se v bohovědě, v matematice a stala se učitelem filosofie na universitě. Krásná socha z mramoru, umístěná v předsíni university, připomíná nám podobu této neobyčejné ženy, která umřela r. 1684 ve věku 38 let. Nynější universita má 15.000 žáků a jest jako za dávných časů rozdělena na fakulty a koleje. Chloubou její jest oddělení přírodopisné a botanická zahrada.

Mimo vědy pěstovala a pěstuje Padova dosud také umění; veliký počet znamenitých děl svědčí o zdárném

úspěchu. Náš výtečný krajan zavedl nás nejprve do paláce spravedlnosti. Na *zeleném trhu, delle Erbe*, vyniká nesmírná budova, jejíž stavba trvala přes jedno století. Divem tohoto paláce, podoby eliptické, jest audienční sál, nazvaný *Il Salone*, do kterého se vstoupí po čtverých velikých schodech.

Představme si pokoj 97 metrů, 45 centimetrů d'ouhý, 32 metrů, 48 centimetrů široký a tolikéž vysoký, který nemá jiné podpory mimo zdí, do nichž jest zazděno 90 velikých pilířů. Sín jest stavěna rovnoběžně s rovníkem, tak že paprsky vycházejícího slunce východními okny do pokoje vnikají a západními okny vycházejí. Podobně za rovnodennosti pronikají paprsky sluneční okny poledními a vycházejí okny na straně půlnocní. A podivná věc! Paprsky sluneční osvětlují každého měsíce případná, znamení nebeského zvěrokruhu.

Tento velkolepý sál jest nyní pouhou loterií a slouží ob čas k veřejným slavnostem. R. 1815. byla zde konána skvělá slavnost ku počtě císaře Františka a jeho dcery Marie Ludoviky. Sál byl proměněn v zahradu se síní taneční a se salonem ku přijetí Jejich Veličenstev; stromy stály opravdově v zemi a tvořily husté a osvětlené stromořadí; na některých místech obdělávala se půda v této salonní zahradě.

V koutě sálu jest „kámen hanby“, *Lapis vituperii*, který připomíná obzvláštní zvyk ze středověku. V Padově, ve Veroně, ve Florencii, v Sieně, v Lyoně a ve mnohých jiných městech bývalo toto zvláštní sedadlo, na kterém musel sedávati dlužník k placení neschopný, chtěl-li býti sprostěn svých věřitelů. Někdo byl stíhán pro dluhy; neplatil-li, byl chycen a posazen po třikrát polonahý na kámen hanby, kdy byla sín plná lidu; na to musel přísahati, že nemá ani pět franků, aby mohl dluh zaplatiti; i byl prost dalšího stíhání. V Sieně museli podobní dlužníci po tři dni běhati po náměstí v hodinu, když se v paláci zvonilo; byli téměř docela naří a provázeni četníky; v poslední den posadivše se na kámen hanby jako jejich spolubratři z Padovy, provolávali následující slova dle příkazu zákona: „Strávil a promarnil jsem všecek svůj majetek, nyní splácím svým věřitelům tak, jak vidíte.“

Cestující jeden poznamenává, že tento způsob jednání přes všecku svou podivínskou zvláštnost měl v sobě přece zdravé jádro. Byl to vhodný prostředek sprostiti se těchto

věčných zajatců pro dluhy, kteří působí nemnohou nesnáz naší osvícené době, a naší vědě právnické; takové veřejné zahanbení působilo snad lépe, než známá naše osvědčení o dlužnících neschopných dluhy platiti.

Co mám říci o kavárně Pedrochiho, která jest divem Padovy? Věnovati své jmění ku vystavění veřejného pomníku, který má zvěčniti velikou ctnost, veliké vlohy neb nějakou národní událost, toť zajisté šlechetné a vznešené jednání, a Italie zaujímá v tomto druhu vlastenectví první místo; avšak vynaložiti nesmírné bohatství ku stavbě kavárny, jejíž zdi, sloupy i podlaha jsou z nejjemnějšího mramoru, zdaž není to méně povšimnutí hodný druh zbytečné nádhery, která se týká pouze osoby, ale nikoli obecnstva?

S radostí shledáváme na *Prato della Valle* výmluvné odsouzení tohoto trapného směru. *Prato della Valle*, jsouc sbírkou soch pod širým nebem, jest jednou z nej příjemnějších procházek a jedním z nejkrásnějších náměstí v Evropě.

Jasně vody řeky Bacchiglione činí z něho ostrov, který jest s městem spojen čtyřmi úhlednými mosty. Uprostřed na obrovských podstavcích ční sochy vynikajících mužů z Padovy, počínajíc od Antenora až do Kanovy, a tvoří nesmírné sloupopadí. Přes velikou svou plodnost nemělo rodiště Tita Livia dosti velikanů ku zalidnění této vlastenecké galerie.*)

Ukončili jsme tento první den návštěvou domu *Justiniana al Santo*. Příčinou naší zvědavosti nebyl ani prohlášený stavební sloh Falkonetův, který vystavěl toto krásné obydlí r. 1524, ani skvělé práce ze sádry, ani úhledné fresky malované od Kampagnoly dle nákrešů Rafaelových, jako spíše příbytek pověstného hraběte Ludvíka Kornara, známého svou střídmostí a pojednáním o střídém žití, *della vita sobria*.

Tento vznešený Benátčan, jehožto život stále vyvracel i potvrzoval pravdivost přísloví o jídle, byl v pět a třicátém roce věku svého tak sláb a tak těžce nemocen, že lékaři prohlásili jeho nemoc za nevyléčitelnou. Nicméně zkoušel všechny léky po dobu pěti let; vida pak, že umění lékařské neprospívá, chtěl ještě zkoušiti, kterak bude působiti újma

*) Mezi nimi jest též socha Jana Sobieského.

v jídle a v pití; a ejhle, dokázal labužníkům, že nemají pravdu, když říkají: „Co lahodí jazyku, jde k duhu i žaludku.“

Míval zalíbení v lahůdkách, jídal mnoho, píjival nejlepší vína a tím podkopal své zdraví; zřekl se toho úplně a jedl pouze tolik, co mohl při své slabosti strávit; navykl si též vstávat od stolu poněkud lačný. Dovedl to tak daleko, že spokojil se denně dvanácti uncemi jídla a zbavil se nepozorovaně všech nemocí, tak že se lékaři tomuto neobyčejnému převratu nemohli dosti nadívat.

Pro svou střídmost požíval úplněho zdraví, kdyžtž v šedesátém roce věku svého převržen byl v kočáře, utržil si silnou pňmožděninu na hlavě, a zlámav si ruku i nohu. Lékaři chtěli mu pouštět žílu, aby si vyčistil krev; on však to odmítl a žádal toliko, aby mu spravili ruku a nohu. Uzdravil se beze všech léků, dokázav takto pravdivost obou přísloví italských: *Mangia più chi poco mangia; více jí, kdo málo jí. Fa più profitto quel che si lascia sul tondo che quel che si mette nel ventre; více nám prospívá, co necháme na talíři, než co sníme.* Ostatně první z těchto přísloví jest podobno přísloví našemu: „Nejsme živi tím, co sníme, nýbrž tím, co strávíme.“*)

Když byl Kornaro stár 75 let, požíval na naléhání svých přátel místo dvanácti čtrnácte uncí, a místo čtrnácti pil šestnácte uncí. Po několika dnech však jeho zdraví i veselá nálada myslí utrpěly; jedenáctého dne cítil silné píchání v boku, po němž následovala zimnice trvající 35 dní; tato však ustala teprve tehdy, až se vrátil Kornaro k dřívějšímu způsobu života. Od té doby až přes sto let těšil se hrabě dobrému zdraví i dobrým smyslem. Ve pět a devadesátém roce věku svého psal poslední rozpravu o střídém životě, z níž jsme čerpali i tyto podrobnosti.

*) Ce n'est pas ce qu'on mange qui nourrit, c'est ce qu'on digère.

Svatá Žofie. — Katedrála. — Svatý Daniel. — Blahoslavený Řehoř Barbarigo. — Křtitelna. — Tělo sv. Matěje. — Hrobka sv. Prosdocima. — Panna byzantská. — Annunziata. — Malby od Giotta. — Svátá Justina. — Podrobnosti historické. — Svatý Antonín. — Kaple světcova. — Popularita světcova. — Pokladna. — Gótická křtitelnice a lodička. — Jazyk sv. Antonína. — Sklenice Aloardina. — Jeho kázání. — Socha Guattamelatova. — Břehy řeky Brenta. — Benátky.

Celá strana Itálie podél břehů moře Jaderského od Ankony až k Benátkám jest velmi málo navštěvována. Cestující, který jede z Paříže do Milána, z Milána do Florencie a z Florencie do Neapole nezná vnitřní část země. Přichází takto o množství vzpomínek a památek náboženských i uměleckých. Padova sama stála by za cestování do Itálie. Včera viděli jsme její zevnější a světskou slávu; zbývalo nám ještě prozkoumati její bohatství a nádheru vnitřní, která se tají v četných svatyních. Na prvním místě vešli jsme do chrámu sv. Žofie.

Duomo počal se stavěti v šestnáctém století dle nákrese Michala Angela, a byl dokončen r. 1756. Dá se tudíž mysliti, že má v sobě více nebo méně zdařilý ráz několika pokolení architektů. Kopule od Jana Gloria se vyznačuje svou pevností a výškou. Krácejíce kolem nádherného žehnáčku z bílého mramoru, nad nímž se vznášejí svatá Panna z bílého mramoru, přijdeme po pravé straně ku znamenitému náhrobku Sperona Speroniho, velikého řečníka, velikého filosofa, velikého básníka, učitele Tassova a chlouby města Padovy. Následující kaple ukazuje zbožnému obdivu poutníkovu Svatou Pannu v poloviční postavě, která dle domnění pochází od Giotta a která prý byla vlastnictvím Petrarky, kanovníka při katedrále.

Když jsme se vrátili do kostela, navštívili jsme kapli sv. Řehoře Barbariga, kardinála a biskupa Padovského, jehož tělo podivně zachovalé odpočívá v oltáři. Řehoř narodil se ze šlechtické rodiny benátské, r. 626. byl jmenován kardinálem od Alexandra VII., který jej udůstojnil za svého

přítele, byl otcem chudých a ochráncem lidu věřícího proti nájezdům kacířů. Biskupské město mimo nádhernou kolej děkuje mu za svůj seminář, který jest okrasou Italie, za svou knihovnu a své proslavené knihtiskařství. Křestní kaple ze 12. století, která jest v souedství katedrály, uchovávala až dosavad ráz tehdejší umělecké doby. Na oltáři jest nádherná malba ze šestnáctého století, zobrazující hlavní rysy ze života sv. Jana Křtitele.

Za oltářem stojí nádherný náhrobek zakladatelův z mramoru. U sochy, stojící blíže zákristie čteme tato slova: *Propria figura Domini Henrici Serovigni militis de Harena; opravdová postava pana Jindřicha Serovigna, vojína z Hareny.*

Kostel sv. Justiny nás též volal, aby nám ukázal poklady svoje. Prvním klenotem jest kostel sám. Uprostřed *Prata della Valle* vizme onen nádherný chrám, nad nímž přeletěla již tři století, aniž by učinila útjmu jeho mladosti; jeho osm průhledných bání ční až k oblakům.

Či pak jest tvůrčí myšlenka tohoto vznešeného pomníku? Pokorného bratra z řádu sv. Benedikta, Jarolíma z Brescie. Kdo pak byl jeho stavitelem? Rodák padovský, Ondřej Reccio. Či pak štětec ozdobil jej skvělými malbami? Velebná světice Jetruda ve svém nadšení jest od Petra Hiberiho; Totila, král gótský, klečící před sv. Benediktem, pochází od Jana Křtitele Maganzy; svatí Kosma a Damián, zachránění od anděla při stroskotání lodi, jsou skladbou plnou ohně od Jana Balestry; konečně mučnická smrt sv. Justiny v pozadí kůru jest mistrovským dílem Petra Veronského. A nyní táži se, které světici zasvětilo město Padova tento nádherný chrám?

Baronius na základě dějin a ústního podání napočítal čtyřicet misionářů, kněží i biskupů, kteří byli od sv. Petra posláni do rozličných částí Italie, Galie a Germanie. Do tohoto počtu patří svatý biskup Prosdocimus, žák rybáře galilejského, který byl od něho vyslán do města Padovy r. 46. po Kristu, čtvrtého léta císařování Klaudiova před vyhlášením ediktu proti židům.

Ke hlasu sv. biskupa otevřely se oči obyvatelů a oni opouštěli oltáře pohancké. Mezi novokřtěnci vynikala mladá panna, jménem Justina. Podivná věc! Téměř všude byly to ženy, které první přijaly Evandélium a téměř všude pod-

stoupily vznešené boje. Maria, Matka Spasitelova, svatá Máří Magdalena a její společnice na hoře Kalvarii daly vznik tomuto pokolení rekyní, které prolitím krve obnovily své pohlaví.

Justina, zajata byvši na rozkaz předsedy Maxima, podstoupila všechny druhy mučidel; pevná a čistá jako dýmánek odporovala její panenská duše hrozbám, slibům i mukám. Meč katův učinil konec zápasu. Maximus byl přemožen a rekyně zvítězila; modlářství se počalo kolisati, a Padova, jsouc očištěna a posvěcena krví svaté oběti, stala se jedním z nejzbožnějších měst italských; takovou jest slavná mučnice, již ke cti vystavěn byl tento ohrám, ve kterém právě jsme. I ona zde odpočívá v četné a vznešené společnosti.

Po malých a křivolakých schůdkách přijdeme do hrobky, otihodné to kolébky křesťanství v Padově. Svatý biskup Prosdocimus odpočívá pod kamenem tohoto oltáře, u kterého obětoval velebnou oběť. Byzantinská soška, kterou vidíme na oltáři, byla přinesena z Cařihradu od kněze Usia. Obrazoborce císař Kopronym dal ji r. 741. hoditi do plamenů, kde zůstala neporušenou. Dříve než jsme opustili kostel, šli jsme ve šlépějích tolika pokolení pokleknouti u hlavního oltáře před posvátným tělem sv. Justiny, prosíce vroucně Boha mučovníků, aby v žilách potomků jejich rozehrál krev prvních křesťanů.

Katolický cestovatel není ještě u konce svých zbožných požitků; Itálie má čtyři hlavní svatyně: Řím, Loreta a Assisi jsou první tři; Padova jest čtvrtou. Toto město mělo ono obzvláštní štěstí, že mělo u sebe po delší čas jeho pozemského života a že věnoval i po smrti nejprostonárodnějšího světce ze středověku. Jest třeba podotknouti, že důvěra, láska a nadšení obyvatelů pro svého Světce (*per il Santo*) jsou zrovna podivuhodnými: můžeme to souditi z pomníku, který jejich zbožnost zasvětila jeho počtě.

Kostel sv. Antonína počal se stavěti slavným Mikulášem Pisánským r. 1255. a ukončen byl r. 1307.; jest to budova gotická z nejlepší doby a nejlepšího vkusu. Šest bání nad ní se klenoucích jest upomínkou na sloh byzantský; sochy a vypukliny Donatellovy, nesmrtelné fresky Giottovy, jakož i četvery veliké varhany jsou důkazem, že každé umění spolupůsobovalo, aby oslavilo na zemi světce, jehož ctnosti korunuje nebe.

Při vchodu do svatyně byli jsme velmi překvapeni, když jsme spatřili u dveří dva psy dalmatské, podobné psům pastýřským. „Od nepamětné doby,“ pravil nám bratr Prosper, „jest hlídka tohoto kostela svěřena těmto věrným zvířatům. S otce na syna plní všickni dokonale svou povinnost. Tito psi, které vidíte, překvapili před několika lety služebníka z domu Sografů, který zůstal večer na modlitbách, když již byly dvěře zamčeny; postavili se mu po každé straně jeden, jsouce hotovi vrhnouti se naň při nejmenším pohnutí, a tak hlídali ho v úzkostech až do božího rána.“

Kostel jest opravdovým museem pro malbu a stavitelství, jehož popisování vedlo by nás příliš daleko. Mezi tolika bohatstvím obdivujeme se obzvláště svatostánku z drahocenného mramoru, okrášlenému vypuklinami z bronzu od Jarolíma Kampaniho, slavného sochaře ze 16. století a čtyřem andělům od Donatella. V kůru jest veliký a nejkrásnější svícen na světě z bronzu od Ondřeje Riccia: umělec tento pracoval na něm šest let. Čtyři sochy ochránců Padovy, Panna Maria a Ježíšek jsou rovněž mistrovským dílem Donatellovým.

Konečně jsme se octli v samé kapli sv. Antonína, která patří mezi nejnádhernější kaple na světě. Nevím, kolik slavných mužů přispívalo k její stavbě a okrase. Stavěti se počala r. 1500. od Jana a Antonína Minella, ve stavbě pokračoval Sansovino a Falconetto, okrášlena byla úhlednými freskami od Matěje Albia a Jarolíma Pironiho a výtečnými vypuklinami od Kompaňa, Tullia a Antonína Lombarda. Vůkol na stěnách jest devět polí ozdobených vypuklinami z mramoru a představujících hlavnější události ze života světcova. Cestující obdivují se zázraku, kterak mladá dívka z okolí byla v močálu utopena a svatým Antonínem opět vzkříšena; obrácení kacíře Aloardina, o němž budu ještě později mluvit; kterak světec přiděluje mladíkovi nohu, kterou si byl utal, protože kopl do své matky. Sádrová práce od Ticiána Minia na klenutí jest velmi vkusně provedena; avšak zdá se, že umění samo sebe převyšuje, čím více přibližujeme se k oltáři.

Jsouť zde skvostné sochy z bronzu sv. Bonaventury, sv. Ludvíka, biskupa Toloského a sv. Antonína; čtyři andělé nesoucí svícny, bronzová mříže a konečně mramorový oltář s nádhernými rytinami. V oltáři odpočívá světec, nad jehož

tělem jsem měl štěstí konati vznešenou obět. Svatý Antonín Padovánský jest tak oblíben, že nádherný kostel i s nádhernější ještě kaplí stavěn byl z dobrovolných příspěvků všech národů. Jedna ze tří nádherných lamp z masivního zlata, které byly r. 1797. roztaveny k uhrazení poplatků válečných, byla darem sultánovým.

Ačkoli víra všeobecně poklesla, přece přicházejí četní poutníci ze všech stran Evropy, obzvláště z Německa a Polska ke hrobu sv. Antonína. Každodenně docházejí záslibné dary do jeho kaple nebo do pokladnice. Odkud pochází tato všeobecná a stálá obliba?

Jeden z nejslavnějších učitelů církevních, sv. Bonaventura, odpovídal na tuto otázku před šesti sty lety: „*Narrent hi, qui sentiunt, dicant Paduani*; tažte se těch, kteří zakusili ochrany světcovy; řekněte obyvatelům města Padovy, ať vám vypravují, co vidí sami, co viděli jejich otcové, co viděli jejich dědové.“

Bylo to v měsíci listopadu r. 1227, kdy viděli jejich dědové vcházeti do města Padovy mladistvého mnicha, Františkána; hlavu měl oholenou, tělo přikryté drným šatem, nohy bosé a toliko sandály opatřené. Tento mladý řeholník prosil pokorně o almužnu, a jeho andělský vzhled dával výmluvně na jevo skromnou a upřímnou vděčnost. Za ohléd, který přijímal, přinášel všechny statky, jakých město mohlo žádati: pravdu a pokoj.

Padova potřebovala pravdy i pokoje. Byvši sklíčena kacířstvím manicheovou a spustošena válkami občanskými, byla pohřžena ve smrtelných úzkostech. Antonín, rodák portugalský a skromný mnich sv. Františka, povolán býv z Francie, přispěl Padově ku pomoci. Modlil se, kázal a konal zázraky; Padova se zachvěla, srdce se proměnila, pravda se zastkvěla, a pokoj se navrátil: Antonín stal se spasitelem, přítelem a otcem všech.

Esselino da Romano chtěl té doby pleniti Padovu; světec vyšel samojediný vstříc této krvelačné obludě. Mocí svého slova i ctností jej zastavil, pomátl a ohromil. Bylo viděti, kterak tento nový Atila jako krotký beránek odvázel si nádherný opasek, dal si jej kolem krku a padl na kolena před vyslancem Božím, vroucně ho žádaje o milosrdenství. Padova byla zachráněna; celá Romaňa rozléhala se chválami vítězovými; pověst o jeho zázracích letěla od

úst k ústům a přišla až do Říma; Řehoř IX. chtěl viděti, slyšeti a zkusiti výmluvného divotvůrce: bylo to r. 1230.

Řím byl naplněn cizinci všech národů, kteří připutovali na svatá místa, získati křížáckých odpustků. Byli tam Řekové, Francouzi, Španělé, Němci, Angličané, Flámové, Švýcaři, Skotové i Slované. Antonín mluvil svým mateřským jazykem a veškeren lid mu rozuměl. Ještě jiný div mocně působil na náměstka Ježíše Krista: byla to důkladnost učení mladého světce, neodolatelná síla jeho důkazů, božský život, kterým oplývala jeho slova a jeho podivuhodná znalost Písma svatého. S úžasem pozvedl Svatý Otec svého hlasu a pronesl o něm slavnostním způsobem chválu, jaké nebylo slyšeti v dějinách: „*Toť schránka Starého i Nového Zákona, toť zbrojírna božských písem; Arca utriusque Testamenti et divinarum Scripturarum armarium.*“

Antonín vracel se do Padovy rozsévaje cestou zázraky. Ve dne kázal, zpovídal a těšil, v noci se modlil: každý si činí na něho nároky; jest studnicí, z níž každý přichází čerpati. Dva měsíce dělí jej ještě od jeho šest a třicátého roku, avšak v svém krátkém životě urazil dalekou cestu: koruna nesmrtelnosti spočívala na jeho čele. Světec onemocněl a umíral. Na tuto zprávu pobouřeno bylo město i venkov: všude bylo slyšeti pláč, modlitbu a bédování. Světec ležel na chudé posteli v malém klášteře nedaleko Padovy; lid se tam sběhl: bylo to v pátek večer 13. června roku 1231.

Za všeobecného vzlykání zavzněl zpěv labutí, avšak já se mylím, byl to zpěv anděla, vracejícího se do nebe, zpěv syna Mariina, který naposled pozdravuje svou matku v tomto slzavém údolí. Svými vadnoucími rty opakoval svatý misionář své milované heslo, svůj chvalozpěv válečný: *O gloriosa Domina, excelsa super sidera*. Zemřel. Avšak nikoli, on žije na nebi svou mocnou přimlouvu a na zemi svými zázraky; a po šesti stech letech jest Antonín Padovanský dosud nejoblíbenějším světce na Východě i na Západě.

Z kaple, kde odpočívá jeho tělo, vešli jsme do pokladny. Mezi četným bohatstvím uměleckým i náboženským, jimž jest naplněna, obdivovali jsme se kaditelnici a ložce ze zlata, které sem byl daroval papež Sixtus IV. z řádu minoritů. Kaditelnice, formy gotické, představuje zmenšenou

katedrálu se zvonečky, s okrouhlými okny, krásnými sloupky a průsvitnými galeriemi. Loďka zasluhuje svého jména; jest to malá loďka se všemi svými palubami, stěžni, provazovím a námořníky. Proč pak našim umělcům není známo toto dvojí mistrovské dílo, a je-li jim známo, proč naši církevní zlatníci neobnovují a nenápodobují tyto zajímavé vzory?

Kromě nesmírného množství vzácných ostatků chová se v relikviáři, zářícím drahokamy, jazyk světcův. Tento mocný jazyk, který mnohem více lidí a také mnohem účinněji pohnul než jazyk nejslavnějších řečníků, jest neporušený a barvy úplně červené. V tomto zázračném stavu nalezen byl 7. dubna 1263. od sv. Bonaventury, který přišel do Padovy, aby řídil přenesení ostatků. Spatřiv zázrak tento, který byl tím patrnější, poněvadž ostatní části těla již setlely, zvolal serafinský učitel: „*Ó, požehnaný jazyku, který jsi Pánu vezdy dobrořečil a jiné k dobrořečení pobádal, nyní jest patrné, jakých zásluh získal s' s u Boha; O lingua benedicta, quae Dominum semper benedixisti et alios benedicere fecisti, nunc manifeste apparet, quanti meriti exististi apud Deum!*“

Vedle drahocenné skřínky shledáváme se s jiným zázrakem, který se stal před šesti sty lety. Chci mluvit o pověstné sklenici kacíře Aloardina. Aloardin byl vojínem, kterého zvědavost, či lépe, posměšná nevěra přivedla do Padovy. Jednoho dne, sedě za stolem, poslouchal o zázracích sv. Antonína. I počal se jim posmívati, a domnívaje se, že to bude neobyčejným vtípem, podotkl: „Jest-li váš Antonín, kterého nazýváte světcem a divotvůrcem, zabráni, aby se nerozbila sklenice, kterou hodím na zemi, uvěřím, co mi zde povídáte.“ Na to povstal od stola, otevřel okno a vši silou mrštil sklenicí na kamenné náměstí, a — sklenice se nerozbila.

Zaražený a jako ohromený klesl Aloardin na kolena, a než povstal, byl katolíkem. Sám sestoupil na náměstí pro sklenici a u přítomnosti všech svědků uctivě zaneal ji do pokladny sv. Antonína, kdež jsme ji též sami spatřili. Ve vedlejší skříní jsou uschovány spisy světcovy. Ne bez hluboké úcty běháme do rukou kázání nesmrtelného misionáře. Ačkoliv jest písmo světcovo místy opravováno, přece jest velmi čitelné, ano velmi krásné.

Nemůžeme toto posvátné místo opustiti a nezmíniti se o původu a dalším trvání pobožnosti k sv. Antonínu. Kdo četl životopisy svatých, všiml si zajisté, že naši předkové v rozličných potřebách obraceli se k některému svatému: Italie, Německo a ostatní části katolického světa činili totéž, co činila Francie. Sv. Antonín byl vzýván za navrácení ztracených věcí. Třebas mnohé drahocenné zvyky hlavně přičiněním protestantů za své vzaly, přece tato zbožnost dochovala se až do našich dnů; ano jest velmi rozšířena na Východě i na Západě; to jest skutečnost, která jest obzvláště úctyhodna pro svůj původ. Četné příklady ze života sv. Antonína dokazují, že mu Bůh dal moc, léčiti nejen nemocné, nýbrž také těšiti zarmoucené vrácením ztracených věcí.

Cestou z kostela jsme tak proniknuti tím, co jsme viděli, a jsme-li křesťany tím, co jsme zkusili, že sotva si všimneme bronzové jízdecké sochy velikého vojevůdce Guatemalaty, která zdobí náměstí. Tato socha, která byla první ulita v Italii a v novověku vůbec, jest mistrovským dílem Donatellovým. Naposledy stiskli jsme ruku bratru Prosperovi, který dobrovolně uchýlil se do vyhnanství z lásky k Bohu a k bližnímu; dali jsme poslední s Bohem svatému Antonínovi, Padově, útulnám chudých a sirotek, a odjeli jsme cestou k Benátkám.

Cesta vine se podél břehů Brenty, které známy jsou svými rozkošnými krajinami a mimo to proslaveny v našich letopisech vojenských. Krajinou, pokrytou zahradami, kde mramorové sochy rostou téměř jako houby po dešti, přišli jsme do Mestre: zde čekali nás benátská gondolieři (lodníci), aby nás převezli do svého čarovného města.

11. dubna.

Věž sv. Marka. — Pohled na Benátky a dějiny Benátek. — Kostel sv. Marka. — Přenesení těla sv. Marka. — Pokladnice. — Náměstí sv. Marka. — Koně. — Lev. — Palác vévodský. — Vězení. — Nápisy.

Cestovatel přijíždějící do Benátek po západu slunce, domnívá se, že jest v nějakém báječném městě z *Tisíce a*

jedné noci. Jest to město nádherné, rozsáhlé, lidnaté, sedící na moři, tak že nevidíme země ani jako dlaň široké, ani špičky skály, která by mu sloužila za základ; dlouhé kanály vroubeny jsou domy a paláci, jejich základy ukryty jsou ve vlnách, kdežto průčelí z pola evropské, z pola orientálské ční majestátně k oblakům; vládne tu dusné mlčení, které není rušeno ani krokem koní, ani rachotem vozů, toliko slyšeti jest jednotvárné šplouchání vesel, která stejnoměrně narážejí na hladinu vodní; rozmanité zvuky četných zvonků, tisíceré hlasy celého zástupu, který se hromadí na několika stech mostů velkých i malých, a přechází rychle nad našimi hlavami; gondoly různých barev projíždějí na všechny strany dlouhé zátáčky lagunové; smolnice na lodicích, svícny a fakule, jejichž kmitavé světlo osvětluje toto neobyčejné divadlo, to všechno překvapuje a budí v nás obzvláštní dojem, který nemá sobě podobného.

Abychom jej zdokonalili, chtěli jsme viděti Benátky nejen z dola nýbrž i shora. Druhého dne při východu slunce byli jsme již na věži sv. Marka. Prvním divem jest věž sama, která patří k nejvyšším a nejodvážnějším stavbám v Itálii. Nahoru se vystoupí po mírném svahu beze stupňů. S tohoto vyvýšeného místa jest rozkošný a podivuhodný rozhled. Pod námi jest moře, na lůně mořském Benátky, množství bání, věží, paláců, sloupů, podloubí, průčelí řeckých, arabských a byzantských; na východ rozkládá se moře Jaderské, poseté malými ostrovy, které se malebně kupí kolem velebného města; na severu běhají se vrcholky Alp Friulských, na západu zelenají se roviny Padovské a Vicentské; na jihu pak jest řeka Brenta se svými bohatými a silně obydlenými břehy.

Nad tímto velkolepým obzorem rozkládá se ještě velkolepější panorama, jehož zářící lesk vyavětluje a zvyšuje krásu města Benátek: nemohu pro ně naléztí jména, jest to vznešené panorama města Benátek se stanoviska Prozřetelnosti božské. Pozorovatel, stojící na závratné chodbě věže sv. Marka, nemůže je lépe pozorovati.

Na začátku pátého století, svět římský roztržtěn byv nepřátely vnitřními i zevnějšími, řítil se do propasti s nesmírným rachotem pod ranami barbarů. Černý prapor Atilův vztyčen byl pod hradbami starodávné Akvileje; avšak obyvatelé, důvěřující ve svou sílu a statečnost, opovrhli tímto

posledním znamením milosrdenství. Několik hodin po té byla Akvileja jen hromadou popele. Avšak několik rodin z města hledalo a našlo spásu svou v útěku. Skály moře Jaderského poskytly jim útluk. Uprostřed lagun vystavěli si nepatrné chatrče a žili o samotě, pečujíce toliko o své živobytí.

Po dvou stoletích, asi r. 697, spojili se, zvolili si svého náčelníka a stali se malým státem. Tato nastávající republika, podporována jsouc císařstvím východním, pohněhlou rostla, mohutněla, sílila a prohlásila se brzy za neodvislou. V desátém století se vyvinula a spěla k prvním vítězstvím. Století následující spatřilo, kterak vložila na svou mladistvou hlavu korunu královskou, kráčela stejným krokem vedle velmocí evropských a sdílela s Janovem vládu nad mořem. Po pět století často závažně rozhodovala o osudech světových. Konečně úkol její jest vykonán, sláva, bohatství, moc, ano i svoboda, vše jest jí odňato; a tento Tyrus západní byl na svá sta a léta snižen na podruha a pomocníka říše cizí. A nyní tážeme se, co zamýšlela Prozřetelnost Boží s velikostí a úpadkem Benátek?

Bůh, který ze zlého činí dobré a smrt mění často v život, dal ze vpádu Barbarů vzniknout mocnému městu. Pod mateřským křídlem Prozřetelnosti zmohutnělo rychle silou, bohatstvím a statečností: a bylo toho třeba, neboť Benátky měly býti jedním z nejmocnějších vzpružidel pro Evropu křesťanstvím zušlechťenou. Měla nadejít slavnostní chvíle, kdy turečtí barbari hrozili vpádem do Evropy, kdy chystali se světlo zahájení ve tmě, svobodu v otroctví, avšak národové křesťanští měli se pozvednouti jako jeden muž a odraziti mocně svého nepřítele.

K tomu však bylo potřebí korábů ku přeplavení vojska, neohrožených námořníků, kteří by dovedli odolati loďstvu otomanskému: a ejhle, Benátky prokázaly tut dvojí službu národům. Janov jim statečně přispíval, a tak vzdělání národové přepravili se na jejich lodích přes moře k Barbarům. Jak dlouho tomu Prozřetelnost Boží chtěla, měly zůstat, a zůstaly Janov a Benátky v první řadě mezi státy evropskými. Města tato počala klesati tehdy, kdy měla za účel zájmy pouze obchodní a podřízenější.

Chrám sv. Marka, jsa směsí stavitelství řeckého, římského, gotického, sbírkou bohatých kořistí přinesených

z Peloponésu, z Cařihradu, ze Španěl, ze Syrie, ano ze všech zemí, které viděly námořní vlajky benátské, jsa konečně velkolepou galerií maleb národních, hlásá svým způsobem celé dějiny mocné republiky. Pouhý seznam jeho pokladů neměl by konce. Basilika, kterou počal r. 976. stavěti vévoda Orseolo, byla ukončena r. 1071.; v okrašlování basiliky bylo pokračováno až do devatenáctého století. Vše, jak venku, tak uvnitř, co není ze zlata, bronzu neb mozaiky, jest vykládáno orientálským mramorem.

Překročíme-li práh chrámový, zmocní se nás pocit podobný tomu, jaký pocítila královna Sába, spatřivši slávu Šalamounovu. Při pohledu na zlaté klenby, na jaspisovou a porfýrovou podlahu, na pět set sloupů z drahocenného mramoru, z bronzu a alabastru, na kovové vypukliny, mistrovská to díla Sansovina, Ticiána Minia, Zukata, Petra Lombardského, úžasem se člověk zarazí a nemůže téměř slova promluvit. Polosvětlo osvěcující tuto velkolepou nádheru zvyšuje tento dojem a nabádá člověka ke zbožnosti.

Porfýrový žehnáček má za podstavu starodávný oltář s řeckou rytinou, ozdobený delfíny a tritony. Mozaika na křtitelnici, představující křest Pána Ježíše, jest dílo ze dvanáctého století, plné živosti a vroucnosti. Dále stkví se nádherná oratoř sv. Kříže. Má podobu malé tribuny, podepřené šesti sloupy, nad nimiž jest obdivuhodná mozaika, znázorňující ráj. Zde nalézá se nejkrásnější z četných sloupů sv. Marka z mramoru černobílého.

Nemohu opomenouti dvě kazatelny z drahocenného mramoru, podepřené sloupy veliké ceny, které strmí do výšky při vchodu do kůru; sedadla jsou vkusně vykládána; vypukliny a sošky zdobící zábradlí, jakož i mramorové ozdoby a kovová brána zákristijní, mistrovské to dílo Sansovinovo, daly mu dvacet let neúměrné práce; čtyři sloupy z řeckého mramoru, zdobené vypuklinami podpírají konfesi sv. Marka, a nad oltářem jest viděti pověstnou *Zlatou Palu* čili *Ikon Byzantský*.

Avšak pro koho jest nashromážděno tolik bohatství? Co jest to za budovu, k vůli níž berou Benátky na pomoc Východ i Západ, lidskou přirozenost i lidský důvtip. Jako všickni velcí národové byli nárcy zbožnými, tak *nejkrásnějšími pomníky* jsou pomníky posvátné. Takovým jest též pomník, kterým se právě zabýváme a jehož původ brzy vy-

ložíme. V celém středověku západní národové neobyčejně toužili po tělech mučenníků z Východu. Hledíce očima čisté víry, považovali ostatky některého svatého za mnohem dražocennější poklad, než-li zlato a drahokamy. K jejich vlastní touze družilo se tajemné nutkání božské Prozřetelnosti. Východní krajiny dostaly se pode jho mohamedánské; ale Bůh nechtěl, aby kosti jeho apoštolů a mučenníků byly zůstaveny na pospas nevěřícím. Při této honbě po ostatcích, abych užil slov soudobého spisovatele, zaujímali přední místo Franconzi, nejstarší to synové Církve, Itálie a Benátky hořely podobnou touhou.

Roku 826. zakotvilo šest lodí benátských v přístavu Alexandrijském. Saraceni byli páni města, do něhož bylo dovoleno vejíti obchodníkům z města Benátek. Někteří z nich navštěvovali pilně kostel, kde odpočívalo tělo sv. Marka, učenníka sv. Petra a apoštola Egypta. Jeden mnich a jeden kněz byli na stráži u jeho hrobu; avšak poněvadž na každý den obsypávání byli hanobením, obávali se, aby hrob sv. evědělísty a jeho ostatky nebyly zapáleny. Jejich obavy nezůstaly dlouho tajny kupců benátských. Tito neváhali požádati je o tělo sv. Marka, aby je sklidili na bezpečné místo. Strážcové z počátku žádost odepřeli; konečně po mnohých nesnázích se strany jedné a po mnohých prosbách se strany druhé k tomu svolili.

Posvátné tělo bylo mnichem Stauraciem a knězem Teodorem z hrobu vytaženo a hedvábím zaobalené uloženo do dlouhé bedny pod tlustou vrstvou luštěnin a vepřového masa, kterého se mohamedáni štítí. Benátčané vzali dražocenný poklad a nesli jej na své lodě. Na cestě zadrženi byli od nevěřících, kteří chtěli zvěděti, co nesou. Turci spatřivše nečisté maso, odplivli a vzdálili se křičíce: „*Kanzir, kanzir, vepřové maso, vepřové maso*“ Na lodi zaobalili zbožní Benátčané svaté ostatky do lodních plachet a rychle odpluli.

Brzy vyneseny byly na palubu a uloženy v krásné kapli. Okolo těla hoří dnem i nocí světla, a páli se kadidlo. Po celou jízdu prozpěvují dva mnichové, strážce Stauracio a poutník z Jerusalema hymny a modlitby, kdežto skvělé zázraky označují přítomnost apoštolovu.

Konečně připlulo se do vod benátských. Celé město, dověděvši se o šťastném nález, přiběhlo k přístavu; biskup

v odění biskupském, provázen jsa duchovenstvem a senátem, přijal drahocenné ostatky a zanesl je slavnostně do vévodského paláce.

• Ihned přikročeno bylo k dílu, aby se vystavěl chrám důstojný apoštola Kristova; kostel se zdvihá, zastkává se pozlaceninami, mozaikou, mramorem a malbami. Evandělický dobyvatel, tisíckráte slavnější ve svém životě i ve smrti, než-li César neb Alexander, uložen byl do skvělé basiliky. Avšak, podotýká dějepisec, Benátčané byli žárlivi na tak veliký poklad, a proto učinili bezpečnostní opatření, aby jim nebyl odňat. Vědouce, že Francouzové byli na Západě všemocnými, a že pátrali s velikou dychtivostí po posvátných tělech, uložili ostatky sv. Marka do basiliky vystavěné k jeho počtě, avšak na místě cizincům úplně neznámém.*)

Z kostela šli jsme do pokladny, která patří mezi nejbohatší a nejrozsáhlejší relikviáře na světě. Jsou zde posvátné nádoby, patény, předeek oltáře pokrytého tvrdými kameny orientálskými, několik kousků pravého kříže, jeden hřebík, houba třtina, nástroje umučení Páně, nůž, kterého Syn Boží při poslední večeři užíval, na jehož rukojeti lze rozeznati ještě několik hebrejských písmen, která jsou však již tak otřená, že je Monfaucon nemohl přečísti; konečně dva svícny, mistrovská to díla zlatnictví byzantského, které by samojediné zasloužily, abyhom pokladnu navštívili.

Vévodským palácem s vysokými zděmi, s orientálskými galeriemi, se svým přísným a zasmušilým vzhledem, se svými schody Obrů a s mostem vzdechů, znázorněna jest dosti dobře vláda a dvojí život mocné republiky. Palác, síň soudní a vězení vzbuzují v nás jakýsi pocit hrůzy a bázně, který jest ještě zveličován lživým vypravováním některých spisovatelů.

Ještě dnešního dne navštívili jsme Olovnice a Studny, ponechavše si na zítřek skvělou část paláce.

Olovnice, které prosluly vypravováním Silvia Pellika, jsou vězení, umístěná pod samou olověnou střechou tvrže. Vězeň musel zde zajisté trpěti a strádati; avšak mezi stropem a střechou samou jest ještě sýpka s dostatečným průvanem, který mírní přílišné parno. Na stranu mořskou jest rozkošná

*) Místo ono objeveno bylo r. 1094.

vyhlídka. V Olovnicích již nejsou vězni, a v pokoji Silviově nalezli jsme spokojeného nájemníka, který dal přednost tomuto pokoji pro svou výšku sice úhlednému, avšak méně zdravému.

Za svitu pochodně mohli jsme čísti mnoho nápisů napsaných červenou křídou na zdích žalářních. Ačkoli většina prozrazuje s jakousi rázností osobní nespokojenost pisatelů, přece nikdo z nich nestěžuje si na vězení. Vše, co si navzájem sdělují tito obyvatelé temných příbytků, jest: odevzdanost, opatrnost, odvaha a nedůvěra k lidem.*)

12. dubna.

Pokračování v paláci vévodském. — Malby. — Knihovna. — Palác krásných umění. — Škola benátská. — Palác Barbarigo. — Grimani. — Poprst Beatrice. — Zbrojárna. — Bucentaur.

Bývalá sláva a lesk Benátek odrážejí se na všech stranách ve vévodském paláci: nesmírné obrazy Ticiánovy, Tintoretovy a jiných dovedných mistrů připomínají nám veliké činy z jejich dějin; zvláštní druh vlastenectví dýchá ze všech těchto maleb. Benátky jeví se nám v nich všude jako odznak síly, velikosti a krásy: jsou mocnou královnou, která rozetíná okovy a přijímá hold poddaných měst; jestiť v nebi mezi sochami svatých a světic; vidíme ji mezi Spravedlností a Pokojem; jest obklíčena Cnostmi, korunována vítězstvím, neb ukazuje se v oblacích uprostřed četných odznaků božských: jest tu zřejmě vyjádřen cit hrlosti, lásky a oddanosti k městu.

Sál veliké rady jest dnes knihovnou sv. Marka. Kromě knih ve knihovně Vatikánské nejsou snad nikde knihy nád-

*) Ve vězení číslo 5. čteme:

Maledictus homo, qui confidit in homine,
Soli Deo honor et gloria.

Ve vězení č. 9. čteme:

Di chi me fido, guardami lddio,
Di chi no me fido me guardarò jo

(V koho důvěruji, toho chraň mne, Bože; v nějž důvěry nemám, před tím ochráním se sám.)

herněji seřaděny. Petrarka a slavný kardinál Bessarion byli, jeden zakladatelem a druhý znamenitým dobrodincem knihovny benátské, která čítá asi 66 tisíc svazků.

Dva rukopisy upoutaly obzvláště naši pozornost; kniha evandělní, stará asi 1000 let, a akta sněmu chalcedonského, veliký rukopis ze čtrnáctého století, pocházejí od kardinála Bessariona.

Ostatek dne věnovali jsme návštěvě galerií, veřejných i soukromých museí a zbrojírny. Nemohu popsatí všechny předměty v nich obsažené, řeknu toliko, že Benátky jsou pro umělce svou rozmanitostí a bohatstvím nevyčerpatelnými doly. Avšak kromě mozaik u sv. Marka a některých maleb kostelních náleží většina děl ku renesanci. Výjimkou jest též palác Manfrin, který chová v oddělené galerii díla starých malířů Cimabna, Giotta a Montagna. Avšak svým barvivem a celkovým dojmem nad jiné vyniká škola benátská, která jest zastoupena J. Belfinim, Giorgionem, Ticianem, Tintorettem a Pavlem Veronéským.

Benátky, které se nám ukázaly spanilými, skvělými a bohatými ve svých galeriích, museích a palácích, objevily se nám mocnými a strašnými ve své staré zbrojárně. Zde jsou u vchodu dva obrovští lvi z mramoru s hory Hymetu, přinesení z Athén od Morosina *Peloponéského*. Nad branou jest něžná socha sv. Justiny, jakožto památka na námořní vítězství, dobyté od Benátčanů nad Turky ve slavný den této mučenice r. 1751. V síních, dokonale vypravených, spatřuje cestovatel francouzský s patrným dojmem zbroj Jindřicha IV., kterou daroval tento král republice v den, kdy byl vřáđen do počtu šlechticů benátských. Křesťan pozastavuje se před přílbami křížáků, soudruhů to slavného Dandala a před dlouhými a skvělými prapory, které byly vzaty Turkům v bitvě u Lepanta. Konečně prozkoumali jsme s živou zvědavostí nápodobeninu Bucentaura, který nám připomíná pověstnou národní slavnost Benátčanů.

Benátky jakožto královna moře v době svého lesku posvěcovala každoročně před očima celé Evropy svou říší. Dóže zasnuboval moře: bylo to vojenské a náboženské snoubení zároveň, které po dlouhá století přinášelo spasné ovoce národům západním. Nesmíme zapomenouti, že ze zbrojírny benátské vyjžděly četné lodě, které zabraňovaly Turkům vpád do vzdělané Italie. Byly na moři pro jižní Evropu tím,

ším bylo Polsko na pevnině pro krajiny severní. Náboženství ve spojení se statečností národa bylo příčinou jejich moci. Co bylo spravedlivějšího, než že si toho byly Benátky vědomy a připomínaly si tyto podmínky o slavnostním svátku.

Bucentaur přispíval hlavně k těmto obřadům. Byla to nádherná loď válečná, zářící zlatem, dlouhá 107 a široká dvě a dvacet stop. Den nanebevstoupení Páně byl volen ku snoubení moře. Na první palubě loďní bylo dvě a padesát vesel, po každé straně dvacet šest, kdežto druhá paluba tvořila široký sál, ozdobený pozlacenými rytinami, sametovými čalouny od jednoho konce ke druhému a uzavřený krásnými zrcadly. V pozadí sálu byla vysoká pozlacená pohovka pro dožete a obklopená sedadly pro senatory a cizí vyslance.

Za zvuku zvonů a za hukotu děl, za víření bubnů a hudby, a za provolávání slávy od veškerého zástupu vyjížděl *Bucentaur* ze zbrojírny v den před nanebevstoupením Páně a zakotvil před náměstím sv. Marka, vyčkáváje obřady.

Druhého dne všechny lodě z přístavu s četnými vlajkami obklopily *Bucentaura* a utvořily skvělou družinu. Benátský patriarcha, dóže, všickni senatorové v nádherném odění vystoupili na královskou loď, která vyplula do širokého moře v malé vzdálenosti od *Lida*.

Zde za zpěvu duchovenstva, před očima všech vyslanců, kteří svou přítomností schvalovali toto osvojování moře, vykročil dóže slavnostně na palubu a zasnuboval moře, hodiv do něho zlatý prsten s těmito slovy: „Naše moře, my se s tebou snoubíme na znamení opravdového a věčného panství, které máme nad tebou.“

Jednohlasné provolávání slávy pozdravilo toto obnovení spolku. Osmého dne po obřadech vrátil se *Bucentaur* do arsenálu. Dějiny Benátek jsou plny skvělých činů, které ukazují, s jak šlechetnou věrností střežili snoubenci moře Jaderského tuto svou smlouvu. Nemůže-li se cestovatel na vše upamatovati, ať nás sleduje zítra při prohlídce jednotlivých kostelů a spatří vlastními očima četné pomníky, které hlásají mužnou statečnost a válečné činy vznešených Benátčanů proti nejstrašnějšímu nepříteli osvěty evropské, islamu.

13. dubna.

Kostely della Salute — Dei Frari, — sv. Petra. — Upomínka na sv. Vavřince Justiniána. — Pojem o vládě benátské. — Pomník Marka Antonia Bragadina. — Svatý Jiří v'ěst. — Hlavní oltář. — Vzpomínka na r'ia VII. — Pomník dožele Micheliho. — Kaple Františkánů. — Upomínky na sv. Marka.

Benátky mají tolik krásných kosteřů a nádherných náhrobků, že, co o nich řeknu, bude téměř ničím. Kostel Panny Marie *della Salute*, sousedící se seminářem patriarchovým, nepoutá nás tolik svými 150 sochami a velikým svícem bronzovým, který jest po svícnu padovském nejkrásnějším, jako spíše třemi znamenitými obrazy od Ticioána, představujícími: *Smrt Abelovu, Obělování Izáka a Davidův boj s obrem Goliášem.*

V rozsáhlém a starodávném kostele sv. Petra vidíme mramorovou kazatelnu v podobě pohovky, které dle pověsti užíval sv. Petr v Antiochii, a veliký obraz Bellucciho ukazuje nám sv. Vavřince Justiniána, kterak osvobozuje Benátky od moru.

V Benátkách dosud všecko mluví o tomto velikém světcí, ozdobě biskupů a chloubě své vlasti. První myšlénka katolického cestovatele patří tomuto nesmrtelnému patriarchovi, a první krok směřuje k jeho hrobu. Procházejíce uličkami, mosty a lagunami, vidíme téměř za každým krokem tuto velikou a příjemnou postavu, před níž mlčky se zastavoval zástup hluchců; slyšíme téměř tohoto vznešeného potomka Giustinianů, oděného sprostým rouchem řeholníků sv. Jiří, an žádá almužnu od těch, kteří krátce před tím jej viděli plaviti se na pozlacených gondolách své slovutné rodiny. Vidíme jej zastavovati se na prahu mateřského paláce, an prosí služebníky své matky, aby darovali chudému Ježíši zbytky od stolu. Při hlasu syna svého byla zbožná matka tak dojata, že rozkázala dáti mu vše, co by si žádal a ještě více nad to; avšak mladý světec nepřijal více než dva chleby. Na to přál pokoje všem, kteří jej obsloužili, a vzdálil se, jako by byl cizincem.

Přes všecken odpor a zdráhání stav se biskupem benátským, byl zároveň Vincencem Paulánským a Karlem

Boromejským své diecése i své doby. Aby uctil takové cnosti, udělil papež Mikuláš V. sídlu benátskému hodnost patriarchální. Jsa vezdy v purpuře pokorným a v hojnosti chudým, zachránil Vavřinec mocnými svými modlitbami svou otčinu, a při smrti zanechal jí jeden z těch příkladů, které ku zdaru říše více přispívají, než skvělá vítězství.

„Co chcete činiti?“ pravil svým služebníkům, kteří mu chtěli připravit pohodlnější postel, než na jaké obyčejně lhal. „Nemávejte času, vždyť můj Pán zemřel rozpjat na kříži. Což si nepamatujete, že sv. Martin pravil na smrtelném lůžku, že křesťan má umírat na popelu a v rouše kajícím?“ On žádal si umřít na vrstvě slámy. Chtěl učiniti poslední závěť, ale kterak s ní měl začít, když ničeho neměl? Proto doporučil svou krásnou duši svým diecesánům, napomínaje je ke cnosti, a své tělo odkázal klášteru sv. Jiří, nařídív, aby pochováno bylo jako tělo prostého klášterníka.

Giustiniani, pocházející dle domněni od císaře Justina a Justiniana, patřili ke čtyřem benátským rodinám, nazvaným *Evandelisty*. Toto neobyčejné jméno svědčí o ryze katolickém duchu vlády benátské. Vláda tato byla volitelnou. Dóže zvolený šlechtou byl doživotně pověřen právomocí, rozhodovati o válce a míru, o velitelství v bitvách, o jmenování veřejných úředníků a o předsednictví v senátu; dóže sám volen byl šlechtou. Tato dělila se na 4 třídy; první skládala se z rodin, pocházejících od dvanácti tribunů, od nichž zvolen byl první dóže r. 709, a kteří jako zázrakem vytrvali až do konce republiky. Jejich slavná jména dle náboženských a válečných letopisů Evropy jsou tato: Contarini, Badoera, Morosini, Gradenigo, Tiepolo, Micheli, Sannudo, Memo, Taliero, Dandolo, Polano, Barozzi. Tyto první volební rodiny byly přirovnávány ke dvanácti apoštolům.

V této třídě byly ještě čtyři rodiny, přirovnávané ke čtyřem Evandelistům. Tyto byly téměř tak staré, jako předešlé, neboť podepsali zároveň s nimi listinu o založení velikého kostela sv. Jiří r. 800. Rodiny ty jsou: Giustiniani, Cornaro, Bragadino, Bembo.

Druhá třída skládala se z rodin, jejichž jména vepsána byla do zlaté knihy čili seznamu šlechticů z r. 1289.

Třetí třída byla utvořena z těch, kteří po této době koupili si tituly šlechtické za 1000 dukátů. Tak v Benát-

kách jako v bývalém našem mocnářství mohl se stát každý šlechticem. Bylo však třeba, aby se prokázal nezávislým postavením a byl v stavu, věnovati se veřejné službě: zda bylo co mravnějšího?

Touto lichotivou odměnou cítil se občan povzbuzen ke cnosti, k dobrým mravům, k přičinlivosti a k duchu obětavému.

Ctvrtá třída obsahovala ty, kteří byli přidruženi k benátskému senátu.

Do sboru šlechty bylo přijato *Šest Moudrých*, kteří byli ministry republiky a připomínali sedm původních jáhnů v Jerusalemě a obvodní jáhny v Římě. Tato krásná a mocná hierarchie, již děkovaly Benátky dvanáctisetletému svému trvání, klesla pod nárazy francouzské republiky. Bonaparte dovědév se o smrti kapitána lodi Langiera, zvolal: „Benátská republika dožila.“

Po kostele sv. Petra následoval kostel sv. Jana a Pavla. Tato nádherná a rozsáhlá basilika ze středověku s okny zároveň jasnými i temnými, která září malbami od Ticiána, Vivarina a Belina, a rytinami od Petra Lombardského, Bartla, Grapiglia a Taglia Petra de Torreto, učitele Kanovy, jest národním pomníkem, přeplněným velkolepými náhrobkami dóžů, senatorů a domácích velikánů: jest to Saint-Denis republiky benátské.

Na prvním místě všimněme si pomníku dóžů Petra a Tomáše Močeniga, za nichž dosáhly Benátky vrcholu své moci. Nejkrásnější, nejptvabnější a nejnádhernější ze všech pomníků benátských jest mazoleum dóžete Öndřeje Vendra-nina, který zemřel r. 1479.

Před jiným hrobem jsme tak hluboce dojati, jako bychom stáli v katakombách u hrobu mučeníka: jest to hrob Marka Antonína Bragadina. Statečný kapitán v čele posádky 7000 mužů hájil Famagustu proti celé armádě otomanské: bylo to r. 1571. V prvních dnech měsíce května vyhodili Turci z nenadání podkop, který oťrásl celým městem a zbořil velikou část hradeb. Obléhající pokusili se o všeobecný útok, avšak s nezdarem. V šesti týdnech pětkrát jej obnovili, pětkrát však byli odraženi. Bohužel, posádka byla napadena nepřítelem, proti jakému všechna

statečnost byla malomocnou: hladem. Bragadino odhodlal se ke kapitulaci.

Mustaf Paša poskytl mu čestné podmínky a obdivoval se jeho hrdinské obraně: avšak toto pokrytecké osvědčování netrvalo dlouho. Ukrutník dal udatného generála spoutati a rozkázal mu uřezati uši i nos. Po desíti dnech dal jej hanebně voditi ulicemi města, které tak slavně obhajoval. Konečně, octnuv se na obecném náměstí, přivázán byl ke sloupu, na to na zem položen a za živa odřen. Bragadino nevydal ze sebe žádného stesku, odřikávaje uprostřed krutých muk toliko žalm *Miserere*; když pronášel slova: „Srdce čisté stvoř ve mně, Bože,“ vypustil tento veliký muž ducha.

Nejsa ještě spokojen s těmito strašnými mukami, rozkázal Mustafa ve své ukrutnosti, aby tělo hrdinovo bylo čtvrceno, kůže jeho naplněna senem, a tak aby byl posměšně na krávé voděn po ležení a po ulicích města. Tato ušlechtilá kořist byla potom nabodena na stěžen válečné lodě, poslána sultánovi a ve vězení galejních otroků v Cařihradě otrokům křesťanským na odiv vystavena. Avšak tyto drahocenné ostatky byly od divého paše vykoupeny a uloženy do hrobu, který jest před námi. Ponechám každému k uvážení, jaký dojem působí přítomnost ostatků benátského hrdiny i nápisu, který nám připomíná jeho hrozná muka.

Od sv. Jana a Pavla šli jsme k sv. Jiří Většímu.

Přichází-li umělec k sv. Jiří s láskou, vstupuje křesťan s hlubokým citem úcty, vděčnosti a obdivu. Toto jest chrám věčně slavný, kde proti všem předpovědím bezbožníků opět byl spojen přerušný řetěz papežský. Pius VI. zemřel ve Valencii; filosofové protikřesťanští zapěli nad papežstvím pohřební hymnus. Před vzbouřeným vojskem rozprthli se všichni členové posvátného sboru; Francouzové, zmocnivše se Italie, zmařili konklave.

A hle, Prozřetelnost Boží pojala jednou rukou vojevůdce, jehož přítomnost překážela volbě papežové a vykázala mu cestu do nejkrajnějšího Orientu; druhou rukou pak uvedla Rusy a Angličany, kteří vyhnali vojsko francouzské z Italie. Zaskvěl se blesk mezi dvěma bouřemi, a tento okamžik postačil Řediteli všech věcí, aby vykonal své dílo: Pius VII. povolán byl za papeže u sv. Jiří. Zatím vrátil se konsul Bonaparte i jeho vítězné legie; leč co na

tom? Církev již má náčelníka: dílo božské jest zachráněno, a to proti všem výpočtům, proti všemu přání, proti vši zuřivosti nešlechtlých nepřátel. Podobizna Pia VII. v kostele sv. Jiří hlásá v celém svém rozsahu onu památnou událost.

Náhrobek dóžete Dominika Michelliho, který byl Bernardem a zároveň Bohumírem benátských křižáků, připomíná nám událost druhou. Michelli, zvítěziv v čele svých dvou set lodí nad Jafou, dobyv Týru a Askalonu, a jsa postrachem Řeků, byl nejhlavnějším nástrojem, kterého užil Bůh, aby odrazil moslemíny v onom velikém zápase středověkém.

Dnešní putování ukončili jsme u sv. Františka *della Vigna*.

Malá kaplička sv. Marka v zahradě sousedního kláštera zaujímá dle pověsti ono místo, kde sv. Marek na cestě z Říma do Egypta se zastavil a uslyšel božský hlas jemu řkoucí: „*Pax tibi, Marce, Evangelista meus. Pokoj budiž tobě, Marku, můj Evandělsto.*“ Slova ta přijali Benátčané za své heslo.

14. dubna.

Křesťanská láska Benátčanů. — Milosrdenství. — Spedalletto. — Svatý Jarolm Emiliani. — Ostrov Murano. — Sklenné tabule. — Perly. — Hřeb umučení. — Ostrov sv. Lazara. — Mechitaristé. — Světélkování moře. — Poslední záblesk slávy města Benátek. — Loďstvo a bitva u Lepanta. — Jména lodí.

Při křtu vtiskuje křesťanství každému národu tři znaky: sílu, důmysl a lásku. Nejmocnější z novověkých republik, Benátky, byly od počátku ozářeny touto slavnou září. Vítězství v Evropě i na Východě svědčila o její síle, její důmysl září dosud v její kostelích, museích, galeriích a v dějepisných upomínkách. V této dvojí příčině pozbyla již královna Adrie svého lesku; avšak láska křesťanská zůstala jí dosavad, a tato božská pochodeň, která rozestřela půvabný lesk nad jejím blahobytem, okrášluje dosud ušlechtilým paprskem trosky její zaslé velikosti. S radostí pohlížíme na tuto slávu, kterou nemohl jí nikdo vzíti.

Z bohatství, které mocní a dovední plavci s sebou domů přiváželi, dostávala se slušná část chudým a na žádný druh bída nebylo zapomenuto.

Vlivem sv. Vavřince Justiniána zaskvělo se patnácté století nejvíce v dějinách dobročinnosti benátské. Předchůdce Vincence Paulánského rozohnil horlivost svých krajanů podporováním založených ústavů a zakládáním ústavů nových. Roku 1527. pustošil hlad Lombardii; senát benátský dostatečně zásoboval město; avšak toto moudré opatření přivodilo do města množství cizinců, které bylo viděti po ulicích vláčet se vyzábblé, neduživé, nemající téměř ani tolik síly, aby pozvedli svých rukou. Někteří zbožní mužové smilovali se nad nimi; zřídili v Benátkách rozsáhlou nemocnici pro čas potřeby a poskytovali nešťastníkům všeho, čeho tito potřebovali.

Tehdy žil v Benátkách bohatý patricij Jarolím Emiliani, který čestně nosil zbraně a vykonal mnoho hrdinských činů. Avšak jeho ctižádost obrátila se brzy ku péči o vdovy a sirotky. Přichvátal do Busaglia, zřekl se sám velkolepého dědictví a věnoval sebe i své statky k obsluze těchto ubohých dítek, stav se jejich učitelem i pěstounem. Po čas svého pobytu byl sv. Ignác i se svými společníky pomocníkem sv. Jarolíma Emiliana. Dům tento, k němuž druží se tak tklivé vzpomínky, trvá dosavad, udržován jsa vlastními důchody a městskými příspěvky. Milý čtenáři, až přijdeš do Benátek, neopomeň navštívit toto *Spedaletto*.

S nemocnými a chudobnými se v Benátkách po královsky jedná. Město toto má dvě nádherné nemocnice, jednu vojenskou pro tisíc nemocných, druhou občanskou pro čtyři sta nemocných.

Po ústavech dobročinných přijde jiná ozdoba Benátek, kterou se mohly po dlouhou dobu výlučně chlubit: chci mluvit o vyrábění zrcadel. Za nynější doby činí jim však různá města evropská ohromnou soutěž a vyrábějí ještě větší skla než v Benátkách. Nicméně těmto dává se dosud přednost. Všechna zrcadla benátská tvoří se foukáním, kdežto francouzská se válejí; a odtud pochází rozdíl ve velikosti a kráse mezi prvními a druhými.

První jsou rovnější, hladší a neobsahují jako druhá bublinky vzduchové ani neukazují nám postavu delší nebširší,

neb kratší a někdy i zkomolenou, což stává se na zrcadlech válených. Zrcadla benátská však jsou poměrně malá. Největší mají toliko půl čtvrté stopy výšky a půl třetí stopy šířky. Tolik prý nejvíce zmůže dech lidský.

Ostrov Murano, kde se nalézají tyto známé dílny, poskytl nám příležitost, seznámiti se též s vyráběním perel. Ztěžší si dovedeme představití, kterak jest možno prodávati ony malé a hezounké předměty tak lacino. Vylíčíme-li celý průběh této práce, pak to snadno pochopíme. Nejprve míchají se rozličné barvy se skelnou hmotou. Když jest látka tato tekutou, ponoří do ní sklář dlouhou trubku, naplní ji rozpuštěným sklem, a vpustí ji do rourky dělníka druhého; oba dělníci foukají tak dlouho, až z látky utvoří se dlouhý dutý váleček. Na to přiskočí dva malí hoši, chopí se trubek a utíkajíce skokem, natáhnou je do nekonečna, aniž by se měkká sklovina polámala; prázdná dutina zůstává ve všech trubkách, které mají tloušťku hrubé niti.

Po této operaci následuje *řezání*. Všechny tyto trubky jsou nejprve zlámány na kusy dvě neb tři stopy dlouhé, tyto odevzdají se potom dělníkům, kteří je na lavicích nožem rozkrajují na zcela malé kousičky, které padají do veliké nádoby naplněné vápnitou hlínou za tím účelem, aby malé dírky v perličkách byly zaceleny.

Dosud však jsou perličky nestejné velikosti a drsné. Aby byly uhlazeny, dají se do síta, kdež se podivudodným způsobem vyčistí a uhladí, načež posílají se v milionech do všech stran světových, aby se z nich pod dovednými prsty tvořily předměty plné něhy, rozmanitosti a krásy.

Z ostrova Murana odebrali jsme se na ostrov sv. Lazara.

Představme si malý ostrov s úhlednými obrysy, s rovným povrchem, pokrytý pečlivě pěstovanými zahradami a uprostřed nich zvedá se obsáhlá budova, jejíž červené zdi obklopují několik širokých dvorů neobyčejně vkusných a čistotných. Vidíme-li pod dlouhým podloubím se vážně procházeti mnichy černě oděné s typem orientalským, s dlouhým, černým vousem, s něžnými a důstojnými způsoby, kteří mluví naším jazykem mateřským, vítají nás jako bratry, ačkoli nás nikdy neviděli, můžeme si potom učiniti pojem o arménském klášteře sv. Lazara z Orientu.

Arménie podrobila se jhu mohamedánskému a poslední jiskra svaté víry byla ohrožena ve vlasti sv. Řehoře Divo-

tvůrce. Mnich jeden, Mechitar de Petro, narozený v Sebastě, žádal pro sebe a své bratry útulku u Benátčanů, kteří byli tehdy pány Moreje. Jeho žádosti bylo vyhověno, avšak Benátky pozbyly brzy své zámožské osady. Odkázáni byvše sami na sebe, nezapomněli však na své hostě z Východu a poskytly jim velkomyslně a na vždycky za útlek ostrov sv. Lazara.

A co činí zde na hranicích dvou světů? Modlí se za svou vlast a většepují svatou víru, jedinou to nadějí Armenie, mladým krajanům, kteří jsou jim svěřeni a kteří se pak vracejí, aby ji hlásali druhým. Z pramenů západních čerpají vědu, kterou odívají rouchem arménským a odesílají svým krajanům na Východě; avšak i nám činí přístupny zdroje vědy východní, překládajíce je do různých jazyků evropských; takové jest jejich poslání. Nemohou-li tedy Benátky odrážeti zbraněmi násilí mohamedánů, bojují proti nim věrou a osvětou.

Opat, který nás uvítal, mluvil velmi dobře francouzsky. Nejprve vedl nás do kostela, který jest sice malý, ale velmi čistotný. Mnichové konali právě služby Boží. S radostí shledali jsme zde obřady a roucha obřadní plná důstojnosti, kterým jsme se obdivovali v Propagandě. Po službách Božích obstoupili nás dobří mnichové, vykládali nám s ochotou o Francii, ukazovali nám svou knihovnu, bohatou na staré a vzácné rukopisy, svou krásnou knihtiskárnu a z ní vyšlá díla. Na obcházce od kostela až po jídelnu, všude bez výjimky bylo se nám obdivovati pořádku, důvtipu a práci, které vládnou v tomto domě a které by dovedly získati i největšího nepřítele řeholníků.

Čas ubíhal, a když jsme odcházeli od sv. Lazara, poslední paprsky denní osvětlovaly nepokojné vody lagun. Benátky, dožecí palác, kostel sv. Marka, Arsenál a Lido, odívaly se pochmurným závojem, jakým byly zahaleny před pěti dny. *Gondola corriera* čekala se žlutými lodníky, aby nás přeplavila do Mestre: na věži odbila osmá hodina večerní.

Při plavbě byli jsme svědky podivného úkazu, *světlování moře*. Každý úder vesla zanechával po sobě dlouhý ohon světelný, který rozptyloval tmy, v nichž jsme se za chvíli ocitli: divadlo toto trvalo po celé dvě hodiny. Jaká jest toho příčina? Někteří učenci připisují to třepetání ma-

lých zvířátek, které mají tytéž vlastnosti jako svatojanské mušky, jiní v tom spatřují působení elektriny. Křesťanský cestovatel, opouštějící Benátky, nečekaje na rozluštění této vědecké otázky se zálibou všimá si jiného divadla, které pro mocné město jest posledním, avšak skvělým paprskem slávy: pohled na Jaderské moře uvádí mu na mysl živou vzpomínku.

Moc otomanská nabyvši dobytím Cařihradu ještě větší smělosti, stala se hrozivější nežli kdy jindy. Kdežto vojsko její ohrožovalo severní krajiny Evropy, zabralo její loďstvo řecké ostrovy a čelnější místa evropské osvěty: kříž ustupoval před pŕlměsícem. Pius V. viděl s výšin Vatikánu ono nebezpečí. Jako bdělého strážce zavzněl do zbraně jeho hlas, který uslyšela celá jižní Evropa. Loďstvo, sestávající ze dvou set třiceti osmi plachtových lodí, shromáždilo se u Mesiny pod velením Don Juana d'Austria; v počtu tom bylo sto pět a dvacet lodí benátských. Ve chvíli, kdy se mělo vyplouti, zpovídala se celá armáda; zabráněno bylo každé příležitosti ke hříchů; rouhání a klení bylo zapovězeno pod trestem smrti; nuncius apoštolský dal loďstvu slavné požehnání, a tisícové hrdin, kteří byli ujistěni ochrany nebeské, vypluli na Východ.

Avšak, co mne při slavnostní vzpomínce hluboce dojalo, není ani ono divadlo, které jsem právě vyličil, ani výsledek výpravy té, totiž veliké vítězství námořní dobyté u Lepanta; jsou to jména lodí, z nichž skládalo se vojsko křesťanské. Jména tato ještě více než pobožnosti konané statečnou armádou, poukazují nám na ducha, který zavládal ve smýšlení a všeobecných obyčejích národů evropských. Viděl jsem sezuan: všech lodí španělských, janovských a benátských, které bojovaly u Lepanta: všechny měly jména světců nebo světic, jen některé jména národní, a ani jediná loď neměla jména božství pohanského.

Co by as řekli tito stateční námořníci, kdyby vrátili se na svět a viděli, kterak národové evropskí zahalují téměř všechny své lodě jmény pohanskými? Tento zlověstný obyčej, proti němuž se ohražuje krasochuť i náboženství, jest zajisté bezpečnou známkou poklesnutí víry a roztahování se pohanství v křesťanské Evropě již od konce patnáctého století.

15. dubna.

Treviso. — Vicenza — Divadlo olympické. — Madona del Monte. — Montebello. — Vzpomínky: Anekdota. — Verona. — Jezero Gardské. — Rivoli: Vzpomínka. — Projev statečnosti. — Atila, Svatý Lev. — Bergamo: Tržiště. — Svatý Alexander. — Přechod přes Addu.

Byla noc, když jsme jeli městem Treviso. Poněvadž jsme jen matně mohli nazírat na bohatství a krásy tohoto města, spokojili jsme se pouze tím, že jsme si připomněli a pozdravili osobnosti, kterými bylo proslaveno. *Duomo*, gotická to stavba z patnáctého století, zajímá nás méně svými podivuhodnými kaplemi od Lombardiho, svými nádhernými náhrobky papeže Alexandra VII., kanovníka tohoto kostela, jako spíše svou hrobkou sv. Liberála, rozsáhlým to kostelem podzemním, v němž od staletí odpočívá tělo hrdiny křesťanského, vzoru a ochránce města.

Po několika hodinách za starodávným *Tarvanum* cestou k Milánu přijde cestující do Vicenze.

Po mnohých převratech zachovala Vicenza lásku k umění a dětinnou úctu k Marii. Ten, kterého Italie nazývá králem moderního stavitelství, Palladio, nšel do svého rodného města mnoho výtvorů svého důmyslu. Mimo palác spravedlnosti, *la Ragione*, jehož veliká síň připomíná sál v Padově, zmiňuji se o divadle olympském, rozsáhlé to budově, jejížto veliký sál, obklíčený dtrnácti řadami stupňů, má v průměru sto osm stop a jest vysoký padesát dvě stopy. Kdo nebyl v divadlech v Herkulanu a Pompejích, může je viděti ve Vincenze.

Jdouce dále bohatými rovinami Vincenskými, které právem nazývají se zahradou Benátek, došli jsme po cestě rovné jako dlaň až k městečku Montebello. Není pravda, jak jistý cestovatel píše, že maršálek Lannes učinil se na tomto místě historicky pověstným. Montebello, dějiště jeho slávy, jest vesnice několik mil cesty od Voghery ve státě Sardinském. Slavný bojovník v čele hrdky svých věrných rozprášil pluk Rakušanů; to se stalo 18. června 1800. šest dní před bitvou u Marenga.

Brzy pozdravili jsme po levé straně jiné místo, dějiště to světoznámého zápasu. Pád a Adiže, tekoucí rovinou, Ar-

kola a její proslavený most, obřáží se v dáli. Když kráčíme kolem, zdá se nám, že dosud slyšíme hluk republikánských děl, která otřásala Evropou. Vidíme téměř Augereaau a Napoleona, ani dobývají praporu za praporem, až se dostali k rakouskému dělostřelectvu, nemohouce mu však odolati. Konají se divy statečnosti; potom neviděti lež kotouče kouře a prachu; země zmizela pod hromadami mrtvol; konečně slyšeti jest, kterak několik tisíc hrdin spadlo s osudného mostu. Sám Napoleon, unášen jsa koněm, kterého nemohl skrotiti, spadl střemhlav do krvavé louže močálové. Neohrožený Belliard jej zachránil, a zachrániv jej ve čtvrt hodině po dvakráte, rozhodl dvakráte o osudu Evropy.

Zatím ráno 17. listopadu bylo dobojováno a bitva vyhrána; avšak všickni byli namáháním vysíleni a odebrali se na odpočinek. Napoleon jediný nespal a bděl nad bezpečností svých legií. V noci ze 17. dne na 18. den měsíce listopadu procházel bojiště v odění jednoduchého důstojníka, aby se přesvědčil, zdali pro přílišnou únavu neochabli strážé: a skutečně spatřil jednoho vojína na stráži spáti. Rychle a potichounku se přiblížil ani nedýchaje, aby jej neprobudil, vzal mu zlehounka pušku a zastával službu spáčovu. Za chvíli se vojn probudil, otevřel oči a vykřikl uleknutím: „*Jest po mně veta!*“ Dle zákonů vojenských mohl mu Napoleon prohnat meč tělem. Vroční velitel však pravil mu vlídně: „Upokoj se, po tolikerém namáhání jest dovoleno takovému hrdinovi, jakým jsi ty, oddati se spánku; avšak podruhé se měj lépe na pozoru!“ Na památku bitvy u Arkoly zbyla toliko pyramida napolo zbořená.

Není krásnější krajiny nad krajinu od Montebella až k Veroně. Cesta jest vroubena průplavy, jímíž plyne čistá voda, a krajina pokryta jest morušemi. Na všech stranách pnou se obrovské révy, které od stromu ke stromu se táhnouce, tvoří zelené věncoví, jehož pohled lahodí zraku, kdežto nepretřžitý řetěz malých, ale velmi dobře obdělá-ných hor prodlužuje obzor až k Alpám Tyrolským.

Verona, město válek, věd a zbožnosti, ukazovala nám své strašné hradby, svou španělskou baštu, vysoké střechy amfiteátru, své krásné mosty přes řeku Adiži, své široké ulice a štíhlé bány svých četných kostelů. Ačkoli svou hrdou hlavu sklonila pod dvacetí různými žezly, přece tato dcera Galů zůstala francouzskou svým srdcem i povahou.

Naši řeč čteme nad obchodními závody a slyšíme ji v salonech, kdežto Rakousko po třiceti letech svého panování mluví dosud nářečím Italům nesrozumitelným: zřejmý to důkaz, že vítěz nedovědl si dosud získati přemoženého.

Dříve než jsme vešli do *Dómu*, poohledli jsme se po knihovně kapitolní. Založena byla r. 850. a jest bohata na rukopisy, z nichž některé sahají do 4. století. Petrarka našel tu *Rodinné Epištoly* Ciceronovy a kardinál Mai staré vykladače Virgilovy. Avšak nejvzácnějším objevem byly InSTITUTE Gayovy. R. 1820. poznal tyto rukopisy pokryté staletým prachem diplomat dánský Niebuhr.

Katedrála pochází z konce desátého století. Tisíce symbolických obrazů představujících lvy, ptáky, supy, proroky a válečníky poskytují hojnou žej pro archeologa. *Nanebevzetí* Ticiánovo zajímá malíře; veliká rybí kost, mučenický to nástroj, chovaný v kapli Panny Marie povzbuzuje k úctě křesťana. Verona má mnoho mučovníků, z nichž nejslavnější jsou svatý Zenon, Firmus a Rusticus.

Když jsme se přiblížili ke krásnému jezeru Gardskému, pozdravili jsme po pravici Bojiště u Rivoli, avšak nemohli jsme je pozorovati. Zdálo se nám, jakoby ozvěna hor nám donášela slova Napoleonova, který Massenu sám nazýval a od veškerého vojska nazývati dal *Mazlíkem Vítězné Štěstěny**).

Jezero Gardské vyprávělo nám o jiné neuvěřitelné sice, ale přece pravdivé okolnosti při této památné bitvě. Padesát mužů osmnácté brigády zajalo 1800 nepřátel. Náčelník těchto statných mužů, setník René, vykládá o této podivuhodné události v dopisu ke svému otci.

Dne 25. ráno tázal se mne generál Monnier, zda bych chtěl zůstatí ve vsi Garda s padesáti muži, abych střežil jezero a přispíval převozníkům. Odpověděl jsem, že nabídnutí přijímám. Asi o čtvrté hodině, právě ve chvíli, kdy jsem dohlížel na přední stráž, objevilo se sedm Rakušanů; my jsme je zajali. Obává se, abych nebyl přepaden, chystal jsem se zaujati výhodnou posici; avšak neučinil jsem ani padesáte kroků, jaké bylo moje překvapení, když střetl jsem se s celou setninou rakouskou, kterou jsem spatřil asi dvacet kroků před sebou, poněvadž na místě tom byla zatáčka!

*) *Enfant gâté de la victoire.*

Velitel mi rozkázal, abych složil zbraň jako jeho zajatec. — *Nikoli, pane*, odvětil jsem *vy jste mým zajatcem, již jsem odzbrojil vaši přední stráž, zde vidíte její oddíl; složil zbraně, nebo jednati se bude o život!* Moji mužové, povzbuzeni mým příkladem, opakovali totéž zvolání.

Zajatci, vidouce, že při prvním výstřelu by byli zabiti, volali ze všech sil na své soudruhy, aby se vzdali. Hluk tento překvapil nepřátelského důstojníka: i chtěl mluvit; my však neustále jsme odpovídali: *Složte zbraně!* On učinil návrh, že bude kapitulovati. *Nikoliv*, pravím já, *složte zbraň a budete zajatci.* — *Avšak, Pane, vzdám-li se, nemusím se obávat, že se s námi bude zle nakládati?* Upokojil jsem ho, že nikoli, a když jsem jej ujistil svým čestným slovem, snal klobouk, přistoupil a podal mi svůj meč; celá tlupa složila zbraně.

Avšak mně přece nebylo u srdce volno; obával jsem se, aby nepozorovali, že mám tak málo mužstva; velel jsem jim proto, aby ustoupili v zad. Většina se proti pochodu vzepřela; byl jsem si vědom velikého nebezpečí ve kterém jsem se octnul, obzvláště, když jsem slyšel, že velitel jim pravil: *Počkejme ještě.* I pravil jsem pevným hlasem: „*Co si myslíte, Pane? Kde jest vaše čest? Či nejste zajatcem? Odevzdal jste mi své zbraně? Či nemám vaše slovo? Jste důstojníkem, a já spolehám na vaši velkomyslnost; na důkaz toho, vrátím vám váš meč a vy vedte vaši družinu, abych nebyl nucen zakročiti proti vám se setninou 6000 mužů, kteří mne následují.* Slovo čest, ale bezpochyby, a hlavně ona vymyšlená setnina rozhodly, a my šťastně a bez úrazu dorazili jsme do tábora.“

Rivoli vidělo dvě veliké mocnosti zápasiti neústupně o vítězství nad některými městy a krajinami: skrovná vesničko, ty budeš nesmrtelnou. Zatím však octli jsme se na bojišti zcela jinak proslaveném. Zde setkali se dva vládcové světa, osvěta a barbarství, první zosobněna jsouc svatým Lvem, druhé Atilou. Na jedné straně papež ozbrojený křížem s několika kněžími; na straně druhé divoký válečník, postrach lidstva, *bič Boží*, oděný strašnou zbrojí a obklopený divými hordami barbarů: budoucnost měla patřiti vítězovi. To stalo se u Gardského jezera na březích Mincia na témže místě, kde stojíme

u městečka Peschiera, kterým projde na tisíce cestujících, ale málo který vzpomene si na onu dalekosáhlou událost.

Zjevem papežovým byl Barbar jako omráčen, nemoha pronést ke svým důstojníkům více slov, než že viděl po boku papežově státi ještě jiného papeže, plného velebnosti, který mu hrozil smrtí, neuposlechne-li Lva. Zděšený Atila dal troubiti ku zpátečnímu pochodu, Řím byl zachráněn a vzdělanost křesťanská dobyla většího vítězství, než jakého bylo dobyto v amfiteátru.

Blízké Alpy Tridentské dávaly nám pocítovati svou zimu. Pečlivě jsme zavřeli okno od vozu, tak že jsme se pouze skleněnou tabulí mohli dívati do krajiny; zdála se nám býti hojně obydlena a velmi úrodná. Nejvíce jsem si povšimnul hojného zavlažování, kterého se užívá v této krásné zemi jako v celé ostatní Lombardii: promluvíme o něm později. Po několika hodinách jízdy přejeli jsme řeku Oglio, která vytéká z jezera Isejského, a octli jsme se na rovině výtečně obděláné.

Na úhledné stráni mezi dvěma řekami Brembo a Seriem vznáší se v polokruhu starodávné Bergamo, *Bergomum* Římanů. Jeho hradby, bašty, příkopy a tvrz, která věncí horu Vergilio, dodávají mu vzhledu přísného a poněkud hrozivého. Vnitřek města však poskytuje příjemnou protivu, tak že cestující nabude jiného pojmu o městě, než jakým dal se ovládati při prvním pohledu.

Budova, která se napřed zjevila našim zrakům, byl *Dům tržní*. Jest to rozsáhlý obdélník se čtyřmi dlouhými síněmi, kde se odbyvá proslulý trh napomáhající k zámožnosti země. Po stranách jest než 500 úhledných krámů. Uprostřed tržiště jest nádherný vodovod, který čistou svou vodou napájí několik trub určených k obžerstvení a k čistotě. Ku konci srpna naplní a oživí se lidem; na všech stranách rozestaveny jsou stany rozličných barev; na tisíce cizinců, obzvláště ze Švýcarska a z Anglicka přichází nakupovat pověstného sukna Komského a hedvábného zboží z Lombardie. Jako mnohá jiná tržiště má i tržiště bergamské svůj původ ve zbožných poutích: bylť již r. 913.

Krásný kostel sv. Alexandra, který se objevil našim zrakům, připomněl nám, že Bergamo není méně šťastná, než ostatní města italská.

Jakožto vojín legie thebánské předešel Alexander své slavné soudruhy na cestě mučnické; Bergamo bylo místem jeho vítězoslavy, a Bergamo stalo se též městem, které on chrání svou přímluvou, a které obohacuje přítomností svého posvátného těla: uctíván jest v nádherné hrobce.

Odcházejíce z Bergama, překročili jsme brzy most vedoucí přes řeku Addu, na němž jest obrovská socha Panny Marie od Leonarda da Vinci; za několik hodin potom byli jsme v Miláně.

16. dubna.

Milán. — Úvahy. — Katedrála. — Všeobecný pohled na Milán. — Zákristie sv. Satyra. — Kazatelna sv. Petra, mučník. — Jeho hrob, jeho ostatky, jeho příběhy.

Cestovatel, který prošel Itálií, osvěcen jsa dvoji pochodní, vědy a svaté víry, viděl před sebou míjeti nejslavnější dějiny starého i nového světa. V jižní Itálii, a především v Římě viděl, kterak křesťanství zvítězilo nad pohanstvím a pokřestilo Konstantina; v Itálii západní viděl, kterak křesťanství přemohlo barbarství a zapudilo Atilu; dále na všech místech slavného poloostrova viděl, kterak křesťanství jakožto podporovatelkyně krásných umění naselo všude na tisíce mistrovských děl, a go má ještě větší cenu, natvořilo nesčetných ústavů, v nichž láska křesťanská povznáší přirozenost lidskou na nejvyšší stupeň dokonalosti a slávy. Všechny tyto věci viděl v jejich příčině, slově Božím, v jejich prostředcích, plodné to krvi mučníků a neméně plodných příkladech oněch světců, kteří se zrodili ze semene Božího.

Cestovatel žehnal zbožné mysli obyvatelů, kteří vzdávají svým dobrodincům dětinnou úctu; a Italie přes všechny své vady, které se nedají odloučiti od přirozenosti lidské, ukázala se mu jako země přede všemi ostatními vyvolená. A každé téměř město poskytuje nám totéž divadlo, více nebo méně krásné, více nebo méně dokonalé. A ejhle, mezi všemi městy italskými jest jedno, které jest odleskem veškeré slávy prvního a mateřského města Říma: Tímto městem jest Milán. Abych tuto chválu dokázal skutky, jest třeba vypravovati dále o našem cestování.

O deváté hodině z rána, za jasného ale poněkud chladného počasí, vstoupili jsme do hlavního města království lombardskobenátského. Tou měrou, jakou se blížíme k našim hranicím, berou na sebe města italská více a více tvářnost francouzskou. Veliké ulice milánské podobají se bulvardům v Paříži; jsou přímé a mají stejně vysoké průčelí; toliko obchodních závodů není zde tak mnoho a život není v nich tak čilý. V hotelu u Reichmanna dostalo se nám pohostinství německého, italského a francouzského zároveň. Pravím to proto, abych upozornil na vzácný směr dobrosrdečnosti, pozornosti a zdvořilosti našich hostitelů. První cesta naše byla do *Duoma*, který jest opravdovým divem města.

Představme si horu z bílého mramoru tesaného a jemně vydlabaného, která jest ze všech stran otevřena na způsob kraje bruselských. Vizme, kterak kolem této hory vyčnívá 112 štíhlých a úhledných věžek, které, kdyby nebyly barevné, bychom snadno považovali za vysázené stromky na úbočí pahorku. Množství soch oživuje tento les; tři tisíce jest jich hotových a zbývá ještě místa pro čtyři tisíce pět set. Pro zvýšenou polohu, kterou zaujímají, a pro světce i světice, které představují, poskytují zrakům pozemským skvělý obraz hierarchie nebeské. Celé toto nesmrtelné shromáždění zdá se jedním hlasem zvelebovati Pannu, jejíž socha z pozlaceného bronzu vévodí na nejvyšší špičce chrámové kopule. Kdyby úcta Mariánská byla dala podnět toliko ku stavbě katedrály milánské, již proto měli by ji blahorečiti umělci všech okolení.

Kůr uzavřený nádhernou mříží vznáší se několik stupňů nad lodí. Kolem do kola jsou sedadla, na nichž jsou řezby představující příběhy ze života sv. Ambrože a jiných arcibiskupů milánských: považují se za mistrovská díla. Nad hlavním oltářem skví se nádherný svatostánek, kdež jest uschován *Santo Chiodo*, hřeb z pravého kříže, který nosil sv. Karel v průvodu v čas hrozného moru r. 1576. Za kůrem jest obrovská socha sv. Bartoloměje. Známo jest, že slavnému apoštolu byla za živa stažena kůže: a socha jej v tomto stavu představuje; tento způsob provedený dovedným sochařem jako ve skutečnosti, působí na člověka hrozně. V zakristii viděli jsme kalichy a patény velmi vkusně spracované, krásnou sochu našeho Spasitele přivázaného ke sloupu, a dvě stříbrné sochy sv. Ambrože a sv. Karla Boromejského,

Ku konci vstoupili jsme ještě do podzemní kaple sv. Karla. Při pohledu na slovo: *Pokora*, které bylo heslem velikého arcibiskupa a jeho slavné rodiny, a které skví se nad velkolepým náhrobkem světcovým, před nímž svět zůstává v úžase státi, vzpomíná si křesťan na zaslíbení božského Mistra: *Kdo se ponižuje, bude povýšen*. Stříbrná rakev se zlatými okraji jest vykládána na některých místech skalným křištalem; svatý arcibiskup jest oděn biskupskými rouchy obohacenými démanty; hlava jeho ozdobená mitrou odpočívá na zlaté podušce. Pozorujíce tuto velikou postavu, která ovládala šestnácté století, a která dosud vévodí veškerému duchovenstvu, žehnali jsme Prozřetelnosti Boží, která věrně bdí nad svojí Církví.

S nejvyššího místa kopule tohoto přepodivného chrámu, který povznáší až k oblakům slávu Sestry a Matky pokolení lidského, bylo nám popřáno pokochati se nejrozsáhlejším rozhledem po Italii: viděti jest město veliké, zavlažované dvěma řekami Addou a Tessinem, velebně se prostírající uprostřed rozsáhlé roviny, která jest jako vykládána městy, vesnicemi a nádhernými vilami, a prorýta do nekonečna struhami, které přispívají úrodnosti půdy a racionelní orbě obyvatelstva; rovina zakončuje se sněžnými vrcholky Alp a Apenin.

Kde bychom našli příznivějšího rozhledu, abychom mohli sledovati dějiny města Milána? Ejhle, tam s vysokých Alp a z daleké roviny přicházejí za sebou navzájem se potírající Galové, Římané, Gótové, Hunové, Longobardi, Francouzové, Španělé a ještě dvacet jiných národů, kteří spolu zápasí o tuto zaslíbenou zemi. Římané zůstali vítězi; Milán stal se místem pobytu několika pánů světa. Jiní zanechali zde pomníky na svou slávu a moc. Oněch šest sloupů, kterým se obdivujeme u kostela sv. Vavřince, pochází z nákladných lázní vystavěných Maximiánem, velikým pronásledovatelem křesťanů.

Avšak za Římany přišli jiní dobyvatelé, jimž nejednalo se o vlastnictví půdy a o panství nad tělem, nýbrž o vládu nad dušemi. Přítel sv. Pavla, kterého obyvatelé města Lystry považovali za Joviše, sv. Barnabáš, přišel do Milána. On dal město závdavkem svému božskému Mistru, a spěchal dobývati jiných vítězství. Paní římská Perpetua, manželka důstojníka Neronova, vychovala ve víře svého mladistvého

syna Nazaria. Ten odešel do Milána a pokračoval v díle Barnabášově, přibíraj si na pomoc Celsa, který byl ještě útlým dítkem z města: nejslabší bojovali proti nejsilnějším! Avšak krev prýšící ze žil mladých mučovníků upevnila základy církevní budovy milánské, jejíž zdi utvořeny byly z krve a z kostí slavných mučovníků Fausta, Kalimena, Nabora a Félix, Gerváse a Protáse, která měla za klenbu sv. Ambrože, za sloupy 33 biskupů, kteří jsou vepsáni v seznam svatých, za dítko sv. Augustina, učitele učitelů, a za obnovitele sv. Karla, který byl Athanásiem šestnáctého století.

Počátkem roku 313. přišli dva římsí císařové Konstantin a Licinius do Milána. Poddaní upírají zvědavě zraky své na jejich kroky a čekají úzkostlivě na výsledek jejich tajných porad. Konečně několik dní před kalendami dubnovými, v tu dobu, kdy Kristus slavně vstal z hrobu, vydán byl edikt ohlašující konec třistaletého zápasu pohanství s křesťanstvím, který dovoľoval Nevěstě Kristově vyjít na světlo z temných katakomb, který udělil jí plnou svobodu u vykonávání bohoslužby a jejího blahopřisobného poslání.

Císařský meč netvořil již mučovníky, ale kacířství tvořilo odpadlíky, a Milán stal se jevištěm nového boje. Auxeno přemožen byl svatým Ambrožem; pravda, která dobyla nového vítězství, dává podnět k velikým ctnostem. Abych uvedl jen jedinou, táži se, co bylo tvůrčí myšlenkou této velkolepé budovy, na jejíž vrcholu právě sedíme? Ve čtrnáctém století žil v Miláně muž železa, jakých se čítalo tehdy v Evropě na tisíce. Galeas Viskonti, vévoda milánský, zmocnil se zradou a násilím osoby svého strýce a majetku svých bratranců. Avšak v duši jeho ozvaly se výčitky svědomí, jako v srdci mnohých jeho vrstevníků. Aby odpýkal tento dvojnásobný zločin, dal vystavět dva velkolepé kostely ke cti Marie, kterou všechny věky nazývaly *Utočištěm hříšníků*. Je to katedrála milánská a klášter Kartusiánský v Pavii. Knižecí kajovník věnoval k tomu účelu mimo to značné sumy peněz a rozsáhlé lomy na bělostný mramor: jsou to lomy kandolské u jezera Maggiore.

S naší krásné rozhledny na Dómě sestoupili jsme, abychom si prohlédli jednotlivé znamenitosti města. Zákristie kostela sv. Satyia v podobě osmihranného chrámečku podává umělci ku zkoumání způsob stavitelství brabantského, a velebné řezby Karadossovy.

Kostel sv. Fustorga dovede uspokojiti starožitníka i křesťana. Prvnímu ukazuje dva znamenité pomníky, kazatelnu a hrob sv. mučenika Petra.

Avšak kdo jest onen světec, k vůli němuž jest tato kazatelna předmětem úcty? Kdežto v Itálii východní sv. Antonín Padovanský zapudil leskem svých zázraků blud a krutovládu, otrásal svatý Petr mučeník působením vítězné milosti ostatními částmi poloostrova. Nelze nám spočísti ovečky, které vyrval z drápů manicheismu. Takové jest pro něho nadšení u obyvatelstva, že přicházejí mu vstříc s křížem, s praporem, s bubny a troubami. Často musel býti nesen na nosítkách, aby nebyl od lidu umačkáán. Avšak nenávisť manichejských vyrovnala se lásce katolíků. Ona vyrostla do té míry, že dali jej úkladně zavraždit mezi Komem a Milánem. Před smrtí odříkával světec *Věřím* a modlil se za své vrahy. Modlitba jeho byla vyslyšena; jeho vrah vstoupil do kláštera Dominikánského jako kající bratr, a odpýkal svůj zločin slzami přísného pokání: takovým byl středověk. Poklekli jsme nad hrobem mučnickovým 600 let po jeho smrti, která ho zachvátila 6. dubna l. P. 822.

17. dubna.

Svatý Ambrož. — Upomínky na Teodosa. — Hrob Stilichův. — Tělo sv. Ambrože, — svatého Gerváse a Protáse, — svatého Marcelíny. — Postel sv. Satyra. — Upomínka na sv. Augustína. — Svatý Karel a Kalvín. — Lazareť. — Monza. — Kostel. — Železná koruna. — Anekdota. — Zpáteční cesta do Milána.

Dostalo se u i útěchy, sloužití mši svatou ve hrobce, kde odpočívá svatý Ambrož se svatým Gervásem a Protásem. Byl bych si přál obětovati nad tělem velikého učitele; avšak dle ustanovení, které jsem četl v zákristii, není dovoleno slaviti slavná tajemství u tohoto oltáře, neděje-li se to dle obřadu ambrosiánského. Kostel sv. Ambrože, jehož založení sahá do r. 307, patří k nejstarším pomníkům křesťanské dávnověkosti.

Před vchodem nalézá se čtyrhenné nádvoří, které bylo místem pro kajioníky prvního řádu. Zde jest posvátný prah,

na němž sv. Ambrož zastavil Theodosa. Tyto kameny, které vidíme vlastníma očima, po nichž kráčíme vlastníma nohama, viděli pána světa, an hotovil se ve vši nádheře císařské vejíti do tohoto kostela po krveprolití soluňském.

Kdyby mohly mluvit, opakovaly by nám velebná slova, která slyšely z úst biskupových: „Pane, zdá se mi, že necítíš dosud tíhu zločinu, který byl spáchán z tvého rozkazu; nedopouštěj, abys pro lesk purpuru nepoznával slabotu svého těla, tak nádherně oděného. Ty jsi utvořen z téže hlíny, jako tvoji poddani: jediný jest toliko pán světa. A ty bys se odvážil při modlitbě pozvednouti k němu tyto své ruce, z nichž kouří se ještě krev nevinně prolitá? Vzdal se a nepřičiňuj nového zločinu k onomu, jehož jsi se dopustil.“ „Avšak David také zhřešil,“ odpověděl Theodós, omlouvaje se. „Následoval-li jsi jej ve hříchu, následuj jej také v pokání.“ Císař se podvolil a po osm dní zůstal vyloučen z obcování při posvátných úkonech. Kdo vrátí světu Ambrože a Theodósy?

Kde nalezneme v letopisech národů něco vznešenějšího a společensky dokonalejšího nad sv. Ambrože, sv. Lva a sv. Basila, z nichž první zastavil Theodósa, druhý Atilu a třetí Valenta? Věc podivuhodná! Tyto dojemné příklady, kde chráněn byl slabý proti silnému, kde zastáváno bylo právo proti nespravedlnosti, kde hájena byla pravda proti bludu, neshledáváme ani v dějinách kněží pohanských, ani v dějinách církvi odpadlých neb rozkolnických: samojediná církev katolická dala je světu!

Hlavní památky ambrosiánské jsou: stará kazatelna z bílého mramoru, s níž dle ústního podání viděl Ambrož mladého Augustina mezi nejpozornějšími posluchači; pověstný měděný had, vztýčený uprostřed chrámové lodě, kterého někteří považovali za Eskulapa, jiní pak za hada, kterého povýšil Mojžíš na poušti; hrob Stilicha a jeho manželky Sereny. Nad hlavním oltářem vidíme sv. Ambrože, kterému Bůh v tajemném snu zjevil, kde odpočívají těla svatých mučovníků Gervása a Protása.

Jeden cestovatel francouzský, který se vychloubá svou učeností, kterému se však často nedostává smyslu křesťanského, pohoršil se nad tímto obrazem a napsal: „Svatý Ambrož usnul při čtení mše svaté; i přišel kostelník, a probudiv ho, ukazoval mu na lid, který v kostele čeká. Vybral

si to umělec podivný výjev ze života tohoto velikého světce! Známo jest, že Ténélon usnul při kázání; sv. Ambrož, an spí u oltáře, zajisté ještě méně povznáší. Bože, odpusť mu, neboť nevěděl, co čini. Tak někdo píš dějiny.

V pozadí presbytáře jest biskupská stolice sv. Ambrože z bílého mramoru; jest jednoduchá a bez vyřezávání. Vedle uctívá se kříž, kterým sv. Karel žehnal lidu v době moru. V kapli, která má jeho jméno, odpočívá svatá Marcelina, důstojná sestra svých dvou bratrů Ambrože a Satyra, jimž byla laskavou učitelkou. V téže basilice bylo též tělo sv. Satyra, které jest nyní přeneseno k sv. Viktoru; postel jeho však zde dosud zůstala.

Dojmy naše byly tím živější, poněvadž událost ze života sv. Satyra hlásá všem pokolením nezlomnou víru prvních křesťanů a vroucí lásku, která je spojila se Spasitelem. Satyr odplul do Afriky, aby vymohl nazpět některé statky, které nespravedlivě byly upírány jeho bratrovi. Loď se ztroskotala. Satyr byl tehdy ještě katechumenem. I prosil věřící, aby mu poskytli posvátnou hostii, kterou dle tehdejšího zvyku s sebou nosili. Když obdržel, oč žádal, zavinul hostii do *oraria*, šátku to, jaký nosívali Římané na krku. Ozbrojen jsa tímto klenotem, vrhl se do moře, nečekaje na záchranné prkno, a šťastně dospěl první ku břehu. Na osvědčení své vděčnosti k Bohu dal se pokřtiti a zemřel brzy potom v náručí Ambrože a Marceliny.

Z basiliky odebrali jsme se do proslulé kaple, v níž stal se veliký Augustin dítkem církve katolické. Bylo to 23. dubna r. 387. před velikonoce. Křestní kaple zářila v této slavnostní noci a naplněna byla novokřtěnci v dlouhých bílých šatech. Nesmírné množství lidu tlačilo se u bran; posvátné chvalozpěvy vznášely se k nebesům s dýmem kadidla. Ambrož přišel v biskupských šatech, veda za ruku syna Moniky, svou vznešenou kořist a ponořil ho v posvátný proud. Dle ústního podání církve milánské po třetím ponoření zapěl Ambrož v božském nadšení velebný chvalozpěv *Te Deum*, a Augustin pokračoval ve zpěvu odřikávaje střídavě s Ambrožem jednotlivé veršiky. Kdož by zůstal v této křestní kapli bez pohnutí a nešeptal chvalozpěv díkyčinění?

Čekajíce na vlak, se kterým jsme měli jeti do *Monzy*, opustili jsme na chvíli nádraží, abychom se podívali na lazaret, který se stal tak pověstný morem milánským. Tato

budova z patnáctého století má po každé straně 1200 stop a obklopena jest prostranným podloubím, jehož oblouky spočívají na sloupech z jednoho kusu žulového. Každý morem postižený měl zde svůj pokoj. Uprostřed velikého nádvoří mezi chodbami stojí kaple, kde sloužena byla mše svatá za nemocné. Zdálo se mi, jako bych byl viděl sv. Karla Boro-mejského, an obětuje velebnou obět za 40.000 morovou ranou postižených, kteří v čas nákazy naplňovali tento příbytek bolesti a smrti.

Dva hlasy, které se ozývaly téže doby, zdají se dosud narážeti na náš sluch. První jest hlas arcibiskupův, který pravil apoštolům milánským, aby je svým příkladem povzbudil ke statečnosti: „Jako dobrý otec věnuje v těchto smutných dobách nejněžnější péči svým dítkám, tak má biskup horlivě se starati o své ovečky, aby ostatní lidé, vidouce jeho příklad, konali skutky lásky křesťanské. Faráři a všickni, jimž svěřena jest péče o duše, ať prokazují všemožné služby svému stádu v této strastné době; ať vzdorují všem nesnázím a podstoupí raději smrt, než aby v nejnütnější potřebě opustili věřící, které jim Spasitel svěřil, a které krví svou vykoupil.“

Naslouchejme však též hlasu, který ozývá se z druhé strany Alp od služebníků protestantských, kteří, otázaní byvše městskou radou ženevskou, neostýchali se odpověděti: „V pravdě, bylo by naší povinností, přispěti útechou nemocným; avšak žádný z nás nemá k tomu dosti odvahy. Prosíme radu, aby nám odpustila naši slabost, poněvadž Bůh nepopřál nám milosti, vzdorovati nebezpečí s potřebnou neohrožeností až na Matěje Genestona, který se nabídl, že přispěje ku pomoci, *padne-li naň los*. Odeházějice pravili mezi sebou: *Půjďme raději k ďáblu*. Arcibiskup ženevský Kalvín, místo, aby povzbuzoval své počestné kněze, zabráňoval jim, aby se neodvažovali do morové nemocnice. Mezi dvojím náboženstvím, vřtějícím tak různé pocity, jest snadný výběr.

Zvonec nádražní odtrhl nás od lazaretu, a asi za hodinu byli jsme v Monze. Starodávná Modoetia lákala nás, chtějíc nám ukázati bohaté poklady své basiliky. Ústní podání vypravuje toto o původu Monzy: Z vyššího vnuknutí chtěla vystavěti Theodelinda kostel, avšak nevěděla, na kterém místě. Jednoho dne, když lovem unavená odpočívala pod košatými stromy, přiletěla holubice a pravila jí: *Modo*,

ihned; a královna odvětila: *Etiam*, ano. Na též místě přiložila ruku k dílu, a *Modestia*, latinské to jméno *Monzy* opakuje stále od pokolení do pokolení ona dvě tvůrčí slova.

V kolegiátním kostele sv. Jana Křtitele chová se mimo jiné vzácné ostatky pověstná *železná koruna*, o jejíž původu a upotřebení dlužno vypravovati. Roku 325., když sv. Helena navštívila Palestinu, nalezla netoliko kříž Spasitelův, nýbrž i čtyři hřeby, jimiž Král králů přibit byl na trůně své lásky. Zbožná císařovna chtěla, aby tyto odznaky božského království byly ozdobou a ochranou císaře, jeho syna i jejich nástupců. Jeden z hřebů vložen byl do diadému Konstantinova, a druhý do uzdy válečného koně. Hřeby tyto byly svědomitě stráženy v Cařihradě, kde byly ještě v šestém století.

Když sv. Řehoř dosedl na stolec Petrův, stala se královnou obávaných Longobardů mladá Teodelinda. Jsouc dcerou krále Bavorského a manželkou Agilulfovou, byla v Itálii pro svého manžela a pro celý národ tím, čím byla ve Francii Klotilda pro Chlodvika a Franky, v Anglii Adelberga pro Anglii, Ingunda pro Španělsko a Ludmila pro Čechy, totiž apoštolem svého národa, který šťastně převedla od Arianismu ku pravé víře. Na důkaz své otcovské spokojenosti daroval Řehoř zbožné královně hřeb uložený v diadému Konstantinově, a Teodelinda dala jej se značnou částí pravého kříže do kostela v Monze.

Tenkrát byla Monza toliko jednoduchým hradem, na němž králové longobardští, jejichž hlavním městem byla Pavia, meškávali přes dobu letní. Od té doby, co byl obohacen tolika božskými poklady, považovali jej králové za paladium své říše. Čím byla archa úmluvy pro Israelity, tím byla Monza pro Longobardy. Odtud pochází též jméno *Paladium* a *Věštba*, které jí dávají ve svých listinách.

Při své smrti darovala Teodelinda všechny poklady, o nichž jsem právě mluvil, a ještě jiné do basiliky v Monze, která byla vystavěna její přičiněním.

Po příkladu sv. Heleny dal Agilulf a Teodelinda zasaditi hřeb do koruny králů longobardských a oni sami byli prvními, kteří nosili na čele tento posvátný diadém. Od té doby vidíme jejich nástupce a později císaře německé, přijímati železnou korunu v Monze s názvem králů italských. První císař jehož hlava byla ozdobena touto korunou, byl

Karel Veliký, a předposlední Napoleon! Obřad korunovace vykonává vždy arcibiskup milánský. Staré letopisy tvrdí, že tato výsada pochází od samého svatého Řehoře.

V pokladnici zakristijní viděli jsme rukopis, o němž jsem již mluvil, překrásný pohár z onyxu, dar to sv. Řehoře; nádherný hřeben Teodolindin ze sloně, ozdobený zlatými drátky a smaragdy; konečně nádržku z pozlaceného bronzu obsahující slepici se sedmi v ohni zlacenými kuřaty, odznak to dobročinné panovnice, mající na péči blahobyť sedmi provincií, z nichž skládalo se jejich království.

Ze zákristie byli jsme vedeni do kostela. V kapli po pravé straně hlavního oltáře chová se železná koruna s několika vzácnými ostatky: drahocenný poklad uzavřen jest v nádherné skříni nad oltářem. Železná koruna skládá se ze dvou částí, vnitřní a zevnější. První jest sám hřebík utrpení. Tento hřebík jest na plocho skut, tak že tvoří okrouhlou destičku asi šest čárek širokou a tak dlouhou, že může obsáhnouti hlavu dospělého muže; druhá část je vlastní koruna. Hřebík jest zasazen do zlatého věnce vykládaného smaltem a asi dvaceti jemnými kaménky různých barev; výška její jest asi 20 čárek, a tvoří jednoduchý kroužek neb pásku bez řeménků ku přivázání, bez paprsků a ozdob na části hořejší: samy to známky dávné minulosti.

Pohlédnuvše ještě naposled na tento drahocenný ostatek, který leží mezi značným kusem z pravého kříže, částicí třtiny, houby, sloupu a svatého hrobu, pochopili jsme příčinu, proč náčelníci křesťanstva pokládali za neobyčejnou čest a za štěstí, mohli-li aspoň na chvíli mítí na hlavě tento diadém posvěcený krví Krále králů.

Když jsme vyšli z kostela, našli jsme na náměstí značný hlouček měšťanů i venkovanů pospolu rozmlouvajících. V zástupu byl též státný stařec, který přistoupil zpřímá k nám a oslovil nás správnou frančinou: „Nazdar, krajané. — Jste Francouz? — Ano. — Co děláte v této krajině? — Žiji v pokoji ze svých důchodů. — Kdy jste opustil Francii? — Bydlím v Monze asi čtyřicet let. Byl jsem v italském vojsku a účastnil jsem se bitvy u Marenga, kdež jsem byl raněn; zůstal jsem v zemi, a potom jsem se zde úplně usadil; vypravujte mi něco o Francii.“ Mluvě tato slova podával nám přátelsky ruku, obličej jeho se při našich slovech vyjasňoval, konečně ukáply mu z očí dvě veliké

slzy a on, tiskna nám zároveň ruce, pravil: „Vidíte tedy, že jsem se stal Italiánem, ale nepřestal býti Francouzem.“

„A tous les coeurs bien nés que la patrie est chère.“

„Jak drahou jest duši nšlechtile její otdina.“

Potom navštivili jsme ještě chlapecký seminář. Sotva jsme si ho prohlédli, přiběhl posel se zprávou, že vlak pojede o páté hodině: usnesli jsme se tudíž s chvatem opustiti ústav a odebrati se na nádraží. S politováním to pravím, že, až budou rozšířeny železnice, bude veta po rozmarných italských izvozčících. Z Janova do Benátek dostaneme se za půl dne, a zahynou starodávne zkazky. Tisícere krásy umělecké i přírodní budou se mihati před našima očima jako luzné stíny; nebudeme cestovati, abychom cestou něco viděli, nýbrž abychom brzy dojeli: bude veta po cestách po Italii.

18. dubna.

Pěstování rýže. — Pavia. — Tělo sv. Augustina. — Universita. — Boromejská kolej. — Bojiště. — Chartreuse.

O pěti hodinách ráno odjeli jsme směrem k Pavii.

Jednotvárná rovina asi na šest mil se prostírající odděluje Milán od starodávneho hlavního města Lombardie. Mezi stromy bylo lze rozeznati četná pole rýžová: byl právě čas setby. Mužové se širokými slaměnými klobouky a bosýma nohama drželi před sebou osívku naplněnou rýží, kterou rozhazovali po zemi vodou prosáklé, ano na některých místech vodou pokryté. Činili tak snad na povel pěvce Georgik: *Nunus ara, sere nudus?* to mi není známo. Jisto však jest, že pěstování rýže tvoří hlavní bohatství Lombardie a Piemontu. Do Evropy přinesl rýži jakýs Holanďan, vrátivší se z Velké Indie. V Italii daří se jí hlavně pro umělé zavlažování půdy.

Pěstování rýže jest ostatně velmi jednoduché; po žních nemá v sobě půda vody až do jara. Na jaře zaseje se rýže na jedno orání bez jakékoli jiné přípravy. Když vyroste rostlina na několik palců, vypustí se strouhy, aby zavlažily půdu. Rýže roste jako bylina mořská v zemi ustavičně pod vodou ponořená. Strouhy se uzavrou teprve, až jest obilí

napolo uzralé, aby mohla půda vyschnouti, a ženci mohli obilí sklídit. Na to sváže se rýže do malých snopků, které se nechají po nějakou dobu ležeti, než se vymlátí.

Rostlina tato pěstuje se po tři léta na témže poli; po celý ten čas pole se nehnojí, poněvadž vody by zmařily veškeren jeho účinek; po dvě léta pozdější nechá se pole ležeti úhorem neb užívá se ho jako louky. V pěti letech hnojí se půda jen jednou. Rýže dává dvojnásobný užitek než jiné obilí za stejné úrody. Avšak kromě výhod má pěstování rýže též své nevýhody: stojící vody na rýžištích bývají často příčinou zimnic a jiných nemocí.

Hlavní pohnutkou naší pouti do Pavie bylo, sloužiti mši svatou nad tělem sv. Augustina. Pomodlili jsme se v křestní kapli, která byla jeho kolébkou; bylo tedy slušno a spravedливо, pokleknouti i na jeho hrobě. Avšak, dříve než-li jsme vešli do kostela, bylo nám popřáno poohlednouti se po městě. Město vystavěno jest na březích Ticina uprostřed úrodné a libezné krajiny, která s Markou Ankonskou nazývá se zahradou Italie. Pavia, bývalé Ticinum Římanů, má svůj původ od Galů, kterým ještě s jinými městy sloužila za pevnost. Zloboh byl zde neobmezeným pánem jako v ostatním světě, když rybáři galilejští přišli otřásti oltáři. Duch svatého Juvencia a Syra zdá se ještě vznášeti nad tímto městem, které bylo vydobyto jejich namáháním. Vyslání byvše svatým Hermagorou, žákem sv. Marka, vztýčili vítězný prapor kříže nejen v Pavii, nýbrž i v sousedních městech.

Vědy a umění zářily jasným světlem ve hlavním městě Lombardů. Král Luitprand, bojovník, zákonodárce, pomocník Karla Martela při hájení evropské osvěty proti Saracénům a ministr Dětřichův Boëcius, učenec, řečník, mudrc, básník, mučovník pro obecné blaho, zanechali po sobě jména plná slávy; avšak věže, v níž byl Boecius uzavřen, a kde složil svou knihu *Útěchy*, již není.

Slovutný biskup Hiponský odpočívá pod hlavním oltářem, a téměř mravenčí umění čtvrtého století se samo převýšilo, aby ozdobilo hrob znamenitého učitele.

Co může zakusiti katolický kněz přinášející vznešenou oběť nad tělem sv. Augustina, myšlénky, které mu přivádí na mysl vzpomínka na syna Moniky, a city, jaké mu vnuká blízkost neohroženého bojovníka za víru, neobsáhlého veleducha a zároveň snad nejněžnějšího srdce, které kdy milo-

valo Církev a člověčenstvo, to jsou věci, které nedovedu vypověděti, ačkoliv jsem jich sám zakusil.

Avšak kterak přišel tento drahocenný poklad do Pavie? Od jedenácti set let dávají dějiny tutouž odpověď. Trasmund, král Vandalů, krutě pronásledoval církev africkou ku konci čtvrtého století.

Všickni biskupové, jejichž životu neučinil meč konec, byli vypovězeni na Sardinii. Tito vznešení vyznávači odcházejíce do vyhnanství vzali s sebou kosti mučovníků, obzvláště pak posvátné tělo Augustinovo, který byl jejich otcem a vzorem. Po třech stech letech ze strachu před Saraceny byl tento drahocenný klenot přenesen do Pavie, kdež uctívají jej bez přestání pokolení křesťanská.

Skrovným obědem se občerstvivše, navštívili jsme universitu. Tato rozsáhlá budova v nové ulici (Strada Nuova) staví na odiv své nádherné průčelí a své tři dvory obklíčené chodbou s dvojnásobným sloupovým řádem. Uvnitř nalézáme knihovnu asi o 50.000 svazcích, s oddělením přírodovědeckým a s nádhernými síněmi k přednáškám. Předměty učebné jsou tak rozmanité jako ve Francii, avšak pěstují se snad ještě s větším prospěchem; neboť nevtlouká se tu řečtina a latina k pouhému vyslýchání, nýbrž vyučování děje se k vůli vědomostem.

Kolej Boromejská sousedící s universitou jest jedním z velkolepých výtvorů sv. Karla a jest určena hlavně pro mladou šlechtu milánskou, aby zachovala křesťanské mravy a ducha národního.

Předmětem naší rozmluvy po cestě, kterou jsme konali pěšky až ke klášteru kartusiánskému, asi šest mil od Milána vzdálenému, byli svatí dobrodincové z rodiny Boromejské. V polovici cesty po levé straně ukazují se domnělé místo, kde František I. prohrál pověstnou bitvu u Pavie. Bojiště má dosud jméno *Ripentita*; v klášteře kartusiánů odevzdal francouzský mocnář svůj meč a stal se zajatcem. Pověst vypravuje, že první věc, které si král v klášteře povšimnul, byl následující nápis vzatý ze žalmu Davidova: „*Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas;*“ *Dobře se mi stalo, Pane, že jsi mne pokořil, abych se naučil znáti přepodivná řízení tvých božských soudů.*“ Spatřiv tato božská slova, padl panovník na kolena, opakoval je se

zbožným oitem a napsal své matce: „*Vše jest ztraceno, jenom ne čest;*“ „*Tout est perdu, Madame, fors l'honneur.*“

Asi dvacet minut od cesty na rovině ovocnými stromy pokryté vznášel se klášter kartusiánský. Co máme říci o tomto divu divoucím jiného, nežli že jest důstojnou sestrou kláštera neapolského.

Kdo neviděl kůr a hlavní oltář, nemůže si učiniti pojem o jejich nádheře. Ze všech stran září nejjemnější mozaiky, vyřezávaná úběl jako jemné krajky a bronz oživený dlátem Brambilovým; pozadí pak jest plno vzácných kamének podobných hvězdám, jaké se třpytí na obloze nebeské.

Z kostela vešli jsme do podloubí Fontány. Toto místo připomíná staré *Atrium*. Uprostřed prýští se jemný pramen, a po stranách táhne se ušlechtilé sloupořadí z pálené hlíny. Prostředek pokrytý trávnikem jest hřbitovem mnichů kartusiánských. Co jsem napsal, jest jen nedokonalé popsání tohoto divu v umění. Skroušenost panovníkova div tento započala, přímá střízlivost kartusiánů jej dokončila, panovník jansenistický Josef II. jej oloupil a francouzské Direktorium jej ponechalo v šanc úplnému spustošení. Lásky a obdiv, hrůza a lítost zmocňovaly se nás při pohledu na Kartusii; a city tyto provázely nás až do Milána.

19. dubna.

Kázání. — Knihovna. — Knihovna ambrosiánská. — Leonardo da Vinci. — Panna Maria Milostí. — Freska poslední večeře Páně. — Průmyslovna.

Když jsme kráčeli kolem kostela sv. Fiděla, byli jsme přiváběni hlasem kazatele, který nevím za příčinou jakého svátku kázal o Panně Marii. Posluchačstvo bylo četné a velmi pozorné. Dle obyčeje italského chodil řečník po postranné kazatelně sem a tam, rozdávaje poklady své zbožnosti a výmluvnosti; nenedostávalo se mu ani jedné, ani druhé. Jeho živá mluva, jímavý zvuk hlasu, rozmanité posuňky a volné myšlenky i city nemohly se lépe shodovati s povahou shromáždění. Vůbec pozoroval jsem, že kázání italská jsou přirozenější a proušenější než naše.

Ambrosiánská knihovna zaujímá první místo mezi písemnickými poklady v Itálii. Původ svůj má z části ve velkomyslné štědrosti sv. Karla, a čítá na 60.000 svazků a přes tisíc rukopisů. Viděli jsme některé obnovené rukopisy veliké zajímavosti, zejména spisů Ciceronových, listů Marka Aurelia. Spisy Josefa Flavia napsané na papyrusu jsou jedním z nejkrásnějších rukopisů, jaké vůbec známe: rukopis tento jest star asi dvanáct století.

Nesmíme zapomenouti na Leonarda da Vinci. Jako malíř, spisovatel, mechanik, inženýr a stavitel čelil všem uměním a ve všech zanechal jasné stopy svého neobyčejného nadání. František I. choval k tomuto muži více než obdiv; on jej poctival stálým přátelstvím. Dověděl se, že Leonardo da Vinci umírá ve Fontainebleau, přišel jej král navštívit a držel jej v náručí, pokud mu k ústům byla podávána polévka. Nad takovou laskavostí dal na jevo jeden dvořenín své překvapení; i pravil mu král: „Věz, že každého dne mohu učiniti někoho velikým pánem; avšak takového muže, jakého ztrácím, může učiniti jediný Bůh.“

Večeře Páně považuje se za přední mistrovské dílo Leonarda da Vinci. Malována byla v jídelně dominikánů u Panny Marie Milosti, a bylo nám řečeno, že sama hlava našeho Spasitele zaměstnávala umělce po tři léta. Tato podivuhodná freska jest bohužel téměř úplně zničena. Francouzové stavše se r. 1796. pány Milána, znesvětili kostel dominikánů a změnili jídelnu ve stáj. Vlhkost, vniknuvši do stěn, přivedla nesmrtelnou kompozici do bědného stavu, v jakém jsme ji shledali. Nebylo by po ní zůstalo ani stopy, kdyby mladý jeden důstojník při prohlídce kasáren nebyl dal okamžitě koně ven vykliditi a nebyl se postaral dle možnosti o zachování mistrovského díla.

V Miláně jest několik spolků dobročinných pro rozličné stavy. Uvedu pouze zbožnou podporovnu pro lékaře, pro hudebníky, pro knihtiskaře a pro kloboučníky.

Avšak korunou dobročinnosti milánské jest *Pia Casa d'Industria*. Prohlídkou tohoto vzorného ústavu zakončili jsme dlouhou a bohatou dnešní obcházku. Ústav tento vzal si za úkol odstraniti žebrotu; a zdá se, že podnikl tento úkol s úspěchem.

Chudým jest řečeno: Jste k práci buď schopni neb nejste. Jste-li schopni, pracujte buď doma neb u soukromníků, ne-

dostává-li se vám práce, přijďte do *Piekasy*; tam se vám dostane přiměřené práce k vašemu věku, pohlaví a vašim silám. Až budete s prací hotovi, můžete bez ostýchání žádati o ni znova.

Kdo vymýšlí nové a nové soustavy, dle nichž by se dalo odpomoci žebrání, jejichž nejmenší vadou jest, že se nedají provést, ať jde jen do Milána, a potom může oblažiti svůj domov ústavem, již po mnohá léta osvědčeným.

20. dubna.

Odjezd z Milána. — Anekdota. — Novara. — Vercelli. — Katedrála. — Hrob sv. Amadea. — Rukopis sv. Marka

Za krásného dne jarního opustili jsme hlavní město Lombardska. Rolníci byli na polích; někde zasévali rýži, jinde sekli lucerku. Ptáci přiletěvši z dalekých svých poutí obveselovali svým zpěvem četné pracovníky a veliká stáda volů, skákajících vůkol nás, oživovala krajinu. Strouhy na všech stranách malebně vedené rozlévaly své hojné vody po polích.

Jest se co diviti, kterak se osvědčuje v této překrásné a úrodné zemi vodní stavitelství. Veliké nádržky zřízeny jsou na vzdálených úbočích horských, aby měli obyvatelé vždycky v jisté výši pohotově dostatek vody k zavlažování roviny. Voda stéká po troubách, které obtékají role. V jistých vzdálenostech jsou splavý, kterými se voda vypouští na ornou půdu, tak že nezůstane žádná částka povrchu bez zavodnění.

Kromě těchto příkopů, které bychom pro jejich stříbrnou barvu považovali za velikou síť, rozprostřenou po velikém trávníku, má Milán ještě dva veliké průplavy, které tvoří jeho opravdové bohatství: průplav řeky Tičina, ukončený r. 1271., a průplav řeky Addy, vykopaný r. 1457.

Přicházejíce z opačných stran, spojují se v městě, jsou jeho ozdobou, občerstvují je, zúrodňují jeho zahrady, spojují se obchodně s mořem Jaderským a přivádí je do bližšího styku se sousedními krajinami a s údolím jezera Maggiore. Po nich přiváží se za ceny velmi levné strava, uhlí, topivo, dřevo stavební, látky rozličného druhu, avšak hlavně *mia-*

rolo, nádherná to žula, z níž zhotoveno jest pět až šest tisíc sloupů, zdobících královské město.

S Bohem buď, Miláne! S Bohem, krásné vody, které zúrodňujete půdu, s Bohem, krásná díla, kterými se hemží Galie cisalpinská! S Bohem budiž brzy celá Italie! Již jsme minuli *Magentu*, Maxencii Římanů, veliké to městečko, které uprostřed polí se rozkládá jako skvělá oasa: stojíme na březích Ticina. Na druhé straně mostu, který jest nejkrásnější v Italii, viděli jsme v myslí Hanibala s jeho slony, kterak sestupoval s Alp a chystal se překročiti řeku přes všechny překážky, které mu činilo vojsko římské; co jsme viděli ve skutečnosti, byl celní úřad piemontský, který jako stoje na stráži nás očekával. Museli jsme se podrobiti prohlídce, vykázati se svými *passaporty* a po padesáté prodělávati obyčejné formality. Když vše bylo shledáno v pořádku, bylo nám dáno písemné dovolení, klusati dále k Nováře.

Do vozu vstoupil jakýsi zpěvák bergamský, přicházející z Turina; nejvřelejším jeho přáním bylo překročiti s námi Alpy a navštívit Paříž: „Mám tam krajana,“ pravil, „a byl bych šťasten, kdybych se tam s ním shledal.“ — Jak se jmenuje? — Vy jej neznáte, ale celá Evropa jej zná; jest to Rubini. — Pochází z Bergama? — Ovšem, a jsme narozeni v jedné ulici. Chlapík ten nebyl sice bohatý, ale měl krásný hlas. Aby mohl podporovati svou starou matku, vydělával si peníze jako zpěvák při divadle a jako tovaryš krejčovský. Jednoho dne, když přišel měřiti na kalhoty našemu znamenitému virtuosovi Nozarovi, upřel naň tento zraky a pravil k němu dobrácky: Zdá se mi, hochu, že jsem tě kdes viděl. — To jest možná, pane, viděl jste mě snad v divadle, kde jsem zpíval ve sboru. — Máš dobrý hlas? — Nevalný, pane, zazpívám ztěží *g*. — Zkusíme to, pravil Nozaro, a zasedl k pianu: Zpívej škálu! — Mladý zpěvák se však u *g* zastavil celý udýchaný. — Zazpívej *a*, jen do toho. — Pane, nemohu. — Zazpívej *a*, nešťastníku. — *A, a, a*. — Zazpívej *h*. — Ale, pane, račte odpustiti, ... — Zazpívej *h*, pravím ti, nebo ke všem všudy. — Neračte se rozčilovati, pane, zkusím to ihned. *A, h, a, h, c*. — Vidíš, hochu, zvolal Nozaro hlasem jásavým; a nyní řeknu ti pouze slovíčko: chceš-li pracovati a vynasnažíš-li se, staneš se prvním tenoristou v Italii. — Nozaro se nemýlil; neboť

chudý zpěvák, který k vůli své výživě spravoval kalhoty, má dnes jmění na dva miliony a jmenuje se Rubini.

Od čeho mnohdy závisí sláva lidská! A zpěvák, hrdý nad svým krajanem, vypravoval nám ještě o Douzellim, o Grivellim, o Leodaru, o Bianchim, o Marim a o velikém hejnu slavíků, kteří rozletěli se z Bergama na všechny strany, a jejichž zvuky okouzlují napořád hlavní města Evropy.

Právě ukončili jsme tuto světskou rozmluvu, když na konci úrodné roviny objevila se nám na pahorku staroslavná Novara, která se proslavila v poslední době porážkou Karla Albrechta. Starý hrad, hradby a veliké brány dodávají jí příšerného vzhledu: považovali bychom ji z daleka za vězení ze středověku. *Novaria* Římanů zachovala dosavad některé památky na jejich panství. Náboženství národu královského, lépe řečeno *otrockého*, shledáváme v četných oltářích, rozestavených pod starým podloubím katedrálý.

Starodávne *Vercelli*, založené Gallem Belovésem r. 603. před Kristem, rozkládají se na rozkošném pahorku při stoku řeky Cerva a Sesie. Na blízké planině objevuje se nám stín Maria, avšak nikoli smutného a pokořeného jako v Minturnu, nýbrž mocného a slavného; slyšeti jest zde rachot zbraní a křik umírajících: vůdce plebejský rozpráší zde tisíce Cimbrů a Tentonů, kteří se přivalili na Itálii jako láva s vrcholů hor alpských.

První návštěva naše byla v katedrále, kde odpočívá tělo nesmrtelného biskupa vercelského Eusebia. *Duomo* jest majestátní budova, přestavěná v šestém století dle nákrešů Pelegrina boloňského. Dvě kaple poutají hlavně naši pozornost. První jest zasvěcena blahoslavenému Amadeovi Savojskému. Tělo tohoto panovníka, jehož časná koruna zaměněna byla v korunu věčnou, odpočívá ve stříbrném náhrobku, pocházejícím od jednoho z jeho potomků, krále K. Félixa. Zdá se, jakoby z tohoto hrobu vycházelo dosud v pravě královské slovo blahoslavence. Vévoda spojoval se statečností hrdiny všechny cnosti křesťanské, zejména otcovskou lásku k chudým: „Pane,“ pravil mu kdysi jeho dozorce, „vaše almužny vyčerpávají vaši pokladnu.“ — „Nuže tedy,“ odvětil panovník, „zde máte můj řádový řetěz a prodejte jej, aby se ulehčilo mému lidu.“

Zda můžeme minouti Vercelli a nespátřiti slavný rukopis evandělia sv. Marka, opsaný rukou sv. Eusebia? Co stalo se se stříbrnými deštičkami, jimiž jej dal pokrýti král Berengar před devíti sty lety? Otažte se na to moderních Vandalů. Ze strachu před novým kořistěním byly mistrovské řezby v kůru před několika lety tak upraveny, že se mohou za jeden den rozebrati a na bezpečné místo uschovati.

21. dubna

Pohled na Turin. — Obrazárna. — Museum egyptské. — Nástroje k orání. — Zbraně. — Sochy. — Svatí. — Katedrála. — Kaple Potního Roucha. — Královský palác.

Vykonavše za noci značnou část cesty, octli jsme se při východu slunce před Turinem. Mohutný Pád, tekoucí širou planinou, báně a věžky, třpytící se za prvních záblesků denních, starodávné hlavní město Ligurie se svými širokými a přímými ulicemi, jeho nádherné náměstí, jeho budovy s lesklými průčelími, blízké hory, jejichž úpatí vroubeno jest rozkošnými vilami, kdežto na vrcholu se pozvídá až k oblakům skvělý kostel *Superga*, všecko to tvoří celek plný veleby, který nás mocně dojíká, třeba jsme již viděli Itálii.

S náměstí Piazza Castello jest nevidaný rozhled; čtyři ulice, křižující se v pravém úhlu, rozdělují celé město, tak že lze viděti z jednoho konce na druhý. Abych se vyhnul opakování, nebudu popisovati četné a znamenité obrazy školy flámské a holandské, které jsme viděli v zámecké *Pinakotéce* (obrazárně). Akvarely Bagettiho považují se za mistrovská díla; podobně se to má se svatým Janem Nepomuckým od Murilla. Světec sedí ve zpovědnici, máje po jedné straně císařovnu, po druhé straně venkovana, obraz to evandělické rovnosti před soudem Božím.

Avšak chloubou a korunou města Turina jest egyptské museum, které bylo prvním v Evropě. Nedovedu vypověděti dojem, který zakoušíme v tomto světě, zaniklém před třemi tisíci lety. Sochy králů a bohů, fresky a malby na hrobech, znázorňující život domácí, vojenský a rolnický; pluhy, jařma pro voly, šlpy, přilbice, střevíce z plátna, mumie kněží,

králů a panovníků, kterým k životu schází ponze pohyb a teplo, to všechno vyzývá nás k obdivu nad národem, který jako žádný jiný dovedl svým nejjednodušším i nejmohutnějším výtvorům vtisknouti pečeť nesmrtelnosti.

Avšak po tomto prvním pocitu následuje brzy veliké sklamaní. Vidímeť před sebou bohy, jimž klaněl se nejučenejší z národů! Tito nabalsamovaní smrtelní bohové jsou samá zvířata rozličného druhu: čápi, šakali, opice, jestřábi, ryby, krokodili, mladí býci, mající na čele odznak Apisův. Čím jest člověk, jsa sám sobě ponechán?

Z četných soch nejvelkolepější jest socha Osimandra, vysoká patnáct stop, a socha Sesostrisova, vysoká sedmáct stop. Tato poslední jest z černého čediče s bílými skvrnami, a považuje se za mistrovské dílo umění egyptského. Král, sedě na trůně ve vojenském oděvu, drží v ruce zakřivené žezlo. Vzhled jeho jest přívětivý a hrdý, postava plná důstojnosti. Městu Turinu dostalo se této sbírky od jednoho z jeho rodáků, rytíře Drovettiho, který byl dlouho konsulem v Káhýře: čest budiž jeho šlechtnému vlastenectví!

Nelze nám odejítí z egyptského musea, abychom si nevedli na paměť vážnou úvahu jakéhosi cestovatele: „Shledáváme-li na úpatí Alp spuchřelé a zkomolené zbytky starodávné osvěty, musíme doznati, že i naše pozůstatky, všechny naše kovové a mramorové pomníky a všichni velkolepí svědkové naší moci a slávy budou snad někdy vystaveny v museu národa ještě nyní divokého, na poušti dosud ještě neznámé, u jezera, o němž nemáme nyní ani potuchy, v nějakém hlubokém a dosud nepřístupném lese, neb na hoře, které se dosud nedotkla lidská noha. Učenci Sacyové, Akerbladové, Youngové, Champollionové, Saltové, Seyffarthové, Pfaffové, Náprstkové, Wanklové a vzdělanci jiného nám neznámého světa budou činiti o nich přednášky a budou neústupně hájiti své různé soustavy. Ludvík XIV. bude považován za Velikého Ramsesa a naše nedávná vítězství budou se zdáti dějepisnou pohádkou“.

Obyvatel Turina, který navštíví museum egyptské, ať nevěnuje veškeru útrpnost toliko Egyptanům, nýbrž ať polituje též své předky při pomyšlení na bohy, kterým se tito klaněli: totéž ať učiní každý příchozí do Turina, ať náleží tomu či onomu vzdělanému národu. Avšak kterak byl Turin

zbaven modlářství a kteří jsou onino mužové, jejichž krvi starodávná Ligurie děkuje za viru a za vzdělanost?

Starý *Bodincomagus*, pozdější *Colonia Julia*, a Augustem nazvaná Augusta Taurinorum, klaněla se Joviši, když sv. Barnabáš a brzy po něm svatí apoštolové Ligurie Celsus a Nazarius přišli rozžat pochodeň pravdy. Božské símě brzy se ujalo v této úrodné zemi, jakož i v ostatních částech Galie Cisalpinské.

Mezi četnými kostely nejznamenitější jest *Duomo*, zasvěcený sv. Janu Křtiteli. Umělec může se zde obdivovati Panně Marii od Alberta Dürera a sochám sv. Krystýny a sv. Theresie od Legra. Avšak toto všecko zastíněno jest skvělou kaplí posvátného *Roucha Potního* za hlavním oltářem. Představme si velmi vysokou rotundu obklopenou sloupy z hlazeného černého mramoru. Na těchto sloupech spočívá šest velikých oblouků, které tvoří okna, jejichž římsa podpírá kopuli. Tato skládá se z několika klenutí mramorových rozestavených tak nad sebou, že tvoří ve výšce hvězdu, která se zdá viseti ve vzduchu, ačkoli spočívá na svých paprscích.

Na oltáři z černého mramoru jest zasklem schránka ze stříbra ozdobená zlatem a démanty: v ní jest posvátné Roucho Potní. Tento drahocenný ostatek přinesený z Východu v dobách křižáckých od Jiřího Charny, připomíná slib Františka I. před bitvou u Marignana; po vítězství bylo viděti, kterak tento panovník konal pěšky cestu z Lyonu do Chambéry, kde bylo tehdy Potní Roucho, aby vzdal Bohu díky za vítězství.

22. dubna.

Kostel della gran Madre di Dio. — Zámek Stupinigi. — Superga. — Útulny. — Rosiny. — Domek božské Prozřetelnosti. — Silvio Pellico. — Odjezd z Turina. — Valdenští. — Suza.

Okolí Turina vyniká třemi pomníky, kterých nemůžeme opomenouti. Časně z rána ubírajíce se dlouhým a okrouhlým náměstím, přišli jsme k úpatí rozkošného pahorku, ozdobeného první zelení jarní a posetého bílými vilami.

Před námi vznášel se velkolepý a velebný chrám *della gran Madre di Dio*, který jest důkazem zbožné vděčnosti města Turina k Panně Marii. Chrám tento jest záslibným darem měšťanů, učiněným z vděčnosti za návrat krále Viktora Emanuela, vyhnaného ze svých států revolucí francouzskou.

Obrátivše pozornost svou na jinou stranu, pozdravili jsme hned hrad Stupinigi s pestrými střechami, nad níž se vznáší bronzový jelen. Toto dostaveníčko lovců ze dvora turinského považuje se za nejznamenitější budovu svého druhu v celé Evropě. V dále na náhorní rovině v, čnívaly královské stavby *Supergy*. tento kostel podoby osmihranné, spočívající na velkých sloupech mramorových, a obohacený drahocennými káplemi, jest též záslibným darem.

Roku 1706. rozmlouvali spolu na této hoře Victor Amadeis a princ Eugen, pozorující pohyby vojska francouzského, které obléhalo Turin. Král vzdává se naděje, že zachrání hlavní město, padl na kolena a svěřil Marii své tužby a obavy, slíbiv jí, že bude-li město Turin osvobozeno od nepřátel, vystaví k její počtě kostel na místě, na kterém se modlí. Superga jest svatým Divišem králů piemontských: jejich hroby jsou snad ještě skvělejší než hroby našich panovníků; avšak právě proto, zdá se mi, že se jim nedostává patřičné vážnosti a veleby.

Mimo velikou nemocnici má Turin rozsáhlý ústav pro pomatence, školu pro hluchoněmé a více jiných útulen, které pocházejí od jedné paní francouzské, která ve svém vlastním domě vydržuje rozmilý ústav pro nedospělou mládež. Jest to všeobecně známá markýzka de Bar . . . , u níž přijati jsme byli s laskavostí, která nám nikdy nevymizí z paměti.

Mezi mnohými ústavy, z nichž vane duch šlechetné lásky, nesmíme obzvláště dvou mlčením pominouti; jsou to dobročinné podniky *Rosin* a *Malý Domek Prozřetelnosti*. R. 1716 narodilo se v Mondově děvčátko jménem Rosa Corona. Jsouc od dětství svého osiřelou, opuštěnou a bez pomoci, zbavena byvši statků tohoto světa a bohatá toliko něžnou útrpností k nešťastníkům, chtěla zasvětit svůj život i své srdce družkám svého neštěstí. Jakého jí bylo třeba přemáhání a sebezapírání, můžeme toliko tušiti, Bůh jediný jest toho povědom.

Jejímu zdárnému působení celý svět se může obdivovati a žehnat. Osm ústavů piemontských sloužících za útulny pro mladé dívky třinácti a dvanáctileté, má svůj původ v její vytrvalosti a oddanosti. Dle jména své milované zakladatelkyně nazývají se tyto pilné chovanky *Rosinami*.

V jediném domě turinském jest 300 dívek. Jest to dům, kde odpočívá hodná Rósa, jejíž skromný hrob má nápis obsahující tklivé příběhy z jejího života a svědčící o její něžné lásce k dítkám:

QUI GIACE
ROSA CORONA DI MONDOVI,
CHE DALLA GIOVINEZZA DEDICATASI A DIO
PER LA DI LUI GLORIA
INSTITUI, ERESSE
IN PATRIA, QUI E IN ALTRE CITTA
RITIRI IN ABBANDONATE FANCIULLE
PER FARLE SERVIRE A DIO
CON DAR LORO OTTIME REGOLE
PER CUI S'IMPIEGANO NELLA PIETA, E NEI LAVORI
NEL SUO GOVERNO DI ANNI PIU DI TRENTA
DIEDE PROVE COSTANTI
D'ESIMIA CARITA E D'INVITTA FORTEZZA,
PASSO ALL'ETERNO RIPOSO AL DI 28 FEBBRARO
L'ANNO 1776, DELL'ETA SUA 60.
LE FIGLIE GRATE ALLA BENEFICA MADRE
HAN POSTO QUESTO MONUMENTO.

(Zde leží Rosa Korona z Mondovy, která od svého mládí obětovala se Bohu, k jehož cti a chvále založila ve své vlasti, zde i v jiných městech útulny pro opuštěné dívky, aby mohly býti vedeny k Bohu, dávši jim vzorné stanovy, dle nichž by se cvičily ve zbožnosti a v práci; po celý čas svého více než třicetiletého řízení ústavu podávala stálé důkazy neobyčejné lásky a nepřekonatelné síly; odebrala se k věčnému odpočinku dne 28. února r. 1776. v šedesátém roce věku svého. Vděčné dcery postavily tento pomník dobrotivé matce.)

Jiným divem Turina jest Domek Prozřetelnosti. Malé přičiny mívají veliké následky! Římský jáhen spatřil mimochodem na trhu několik otroků na prodej; byl dojat jejich krásným vzhledem, slitoval se nad nimi, a z tohoto pohnutí

jako blesk rychlého vzešlo obrácení Velké Británie. Podobně má se věc i zde.

Počátkem zimy r. 1828. jela přes Turin do Lyonsa Francouzka v průvodu svého manžela a pěti dětí. Žena tato jsouc těhotná v sedmém měsíci náhle onemocněla; žádala o přijetí ve všech nemocnicích, avšak všude byla odmítnuta pod záminkou, že stav její nevyhovoval stanovám ústavu. Sotva že se ubytovala v malém hostinci, zemřela tato žena v náručí kněze, který ji přišel zaopatřiti. Kněz tento byl Kottolengo.

Matka rodiny, cizinka a k tomu těžce nemocná, odmrštěna byla všemi ústavy a zemřela snad proto, poněvadž se jí nedostalo v čas potřebné obsluhy! Divadlo toto hluboce dojalo hodného kněze. Šlechetné srdce jeho mu napovídalo, aby zařídil takový ústav, který by zamezil pro budoucnost podobné neblahé příhody, a z kterého by nikdo nesměl býti vyloučen: kdo by do něho chtěl býti přijat, stačilo mu pouze prokázati se, že byl v ostatních nemocnicích odmrštěn. Avšak ku založení ústavu bylo třeba prostředků! Kottolengo však pravil sobě: což pak Prozřetelnost Boží neživí i malé ptáčky? Jsa bohat jedině svou láskou a důvěrou k Bohu, umístil z počátku ctihodný kněz čtyři postele v malém pokojíku chudého domku v nejživější čtvrti městské. Počet přijatých rostl očividně, dvě zbožné sestřičky, kterým dostalo se brzy nových společnic, ujaly se obsluhy nemocných: toť základ společnosti důstojné sv. Vincence Paulánského.

V čas kolery byl kanovník Kottolengo přinucen, přenést svou nemocnici na jiné místo. Po dlouhém hledání našel místnost v jednom předměstí. Toto přemístění mohlo býti počátkem konce tohoto podniku, který byl ještě v kolébce, zatím však bylo příčinou jeho rozvoje. Láska křesťanská přispěla ku pomoci zbožnému zakladateli, a ústav, který mohl r. 1829. přijati pouze čtyři nemocné, má jich dnes 1400 a nazývá se *Domek Prozřetelnosti*. Nikdo v něm není odmrštěn, neboť každý má na přijetí právo, komu se nedostalo útulku v ostatních dobročinných ústavech. Sirotci, opuštěné děti, hluchoněmí, blbí, padoucníci postižení, nevyléčitelní, mrzáci, neduživí, potřební, cizinci a vůbec všickni, i nešťastné oběti výstředního života mohou

zaklepati na bránu nemocnice a býti ubezpečeni, že se jim otevře.

Avšak kdo dává všem těmto osobám jísti a odkud dostává se jim léků? Div divoucí neslýchané důvěry na straně jedné, a božské ochrany na straně druhé! Tento obrovský ústav nemá ani základního kapitálu, ani zvláštních důchodů, ani nadací, ani pravidelných příspěvků; on prosí nejprve Boha a potom lidské dobrodince za pokrm na každý den; a chleba vzdejšího bylo vždycky v hojnosti. Však skromný kostelík v ústavě ozývá se ve dne v noci prosbami a modlitbami: každá z těchto četných *rodin* domácích má svou hodinu u stupňů oltářních. V Itálii zvykli jsme si na zázraky; avšak přiznávám se, že největší ponechán nám byl až naposled.

Opustivše toto místo, kde láska Ježíše Krista proniká nás svými čistými plameny jako za nejkrásnějších dnů sv. Církve, odebrali jsme se k markýzce B..., laskavé a zbožné hostitelce Silvia Pellika. Slavný vězeň ze Špilberka, kterému jsme byli odporučeni, uvítal nás velmi mile a laskavě. Jmenujeme-li nějakého *spiklence*, *karbonáře* neb *velezrádce*, představujeme si bezděky muže s divným vzezřením, s tváří zasmušilou a škodolibou, s tělem více méně obrovským a s hlasem hřmotným.

Než jaké bylo naše překvapení, když jsme spatřili človíčka asi půl páté stopy vysokého, s obličejem příjemným a usměvavým, mravů ušlechtilých a chování skromného; muže, který mluví o svém vězení, žehnaje toliko Prozřetelnosti Boží, který s pokorou dítě spojuje zbožnost mladé panenky, a statečnost a vytrvalost poustevníkovu!*)

Nadešla hodina odjezdu. S radostí zasedli jsme do vozu, jehož poslední kolem otočení mělo se už udáti na půdě francouzské. Odjíždějíce z Turina branou Súzskou, uklonili jsme se před pyramidou Bekaria; potom kráčejíce rovinou pečlivě obdělanou, zahlédli jsme po levé straně Pignerol a Fenestrelles, které nám připomínají Železnou Masku, Fouquela a Lauzuna, zajatce to Ludvíka XIV., a kardinála Paku, zajatce Napoleonova.

Fenestrelles hlásá ještě o pochodu vojska francouzského r. 1516., který byl předehrou přechodu přes veliký Svatý

*) Kéž si toho povšímnou horlivci pro čest Boží za nejnovější doby.

Bernard. Ve hlubokých blízkých údolích žijí od sedmi set let zbytky Valdenských. Tito kacíři tak strašní svými výstřednostmi a podvrtnými naukami veškerého řádu náboženského i občanského, tvoří sami pro sebe společnost a náboženství, čítající asi 20.000 přívrženců. Jsou to většinou rolníci a pastýři; mají své chrámy a představené, kteří se nazývají moderatoři, přicházejí málo do styku se sousedními zeměmi a přidržují se houževnatě svých bludů.

Na silnici jest Rivoli, jehož hrad byl vězením Viktora Amadea II.; dále mezi morušovými sady spatřujeme rozkošnou vesnici Avigliano, proslulou svým hedbávnictvím. Dvě míle za ní vedle městečka sv. Ambrože zvedá se na jehlanovém pahorku sv. Michala klášter benediktinský, který se podobá obrovské věži hradní ze středověku. Konečně ubírajíce se podél strmých břehů Doiry a pozorujíce naposledy révu snoubenou s vysokými jilmý, přijeli jsme do Suzy.

Vítej nám krásné městečko! Vítej, *Průsmyku* tak obtížný a tak pověstný v našich letopisech válečných! Vítej, vítězoslavná brána z mramoru, věnovaná Augustovi! Zachvátila nás noc v těchto Termopylách italských, avšak nikterak nás nezdržela v našem cestování. Mezi tím, co jsme rokovali kolem širokého krbu, bylo třeba naše vaky předělati s vozu na sáně, chtěli-li jsme totiž dále pokračovati ve své cestě sněhem a ledem.

23. dubna.

Loučení s Itálií. — Náhorní rovina na hoře Cenisu. — Hostinec pro poutníky. — Lans-le-Bourg. — Cesta přes Alpy. — Saint-Jean-de-Maurienne. — Chambéry. — Přechod přes horské hřebeny. — Most u Beauvoisina. — Lyon. — Návrat do Neversu.

Matná zář našich svítilen nedovolovala nám patřiti na tvrz Brunette; avšak cestující křesťan francouzský nemůže zapomenouti na udatného rytíře Belle-Isle, otce výtečného maršálka téhož jména, který zde zemřel r. 1747., jakožto oběť své statečnosti. Však jsme již jednou pravili, že nemůžeme učiniti kroku v té či oné části Italie, od Alp

až k Abruzzům, abychom nenarazili nohou svou na kosti francouzské. Důvtip, zlato, krev, statečnost, vše jsme vynaložili, abychom dobyli země, v níž jsme nikdy nedovedli zakotvit naše panství, a z níž nepatří nám dnes ani píď: Nevyzpytatelné tajemství!

První zákmity denní osvětlovaly obzor, když jsme přišli do hostince u Zlatého Kříže. Mezi tím, co se sáně zastavily, pohlédli jsme ještě naposled na Itálii, již jsme tlumočili svá přání, a s níž jsme se loučili. Nevím, jest-li tomu opravdu tak; ale zdá se mi, že na vrcholu Alp ve výši 6000 stop nad mořem, v tiché přírodě zbaví se pozorovatel snadněji svých předsudků, pohled stává se pronikavějším a úsudek mírnějším; duch povznáší se s obzorem, srdce se dme a city stávají se živějšími a čistějšími. Lépe jest viděti vznešenost neb nepatrnost lidí a skutečnost neb nicotu ostatních předmětů; lépe dovedeme rozeznati dobré od zlého, tak že můžeme oceniti pravé podmínky slávy, štěstí a života národů.

Skvělá Ausonie, která záříš mezi národy jako démant na čele mocuárů, tys byla rodičkou velikých vojevůdců, velikých básníků, velikých plavců, velikých umělců: *Alma Parens magna virum*. Mramor, bronz a drahocebné kovy, oživené dechem tvého genia proměňují se v sochy, ve chrámy, v paláce, ve vodovody, ve vítězoslavné brány, v obelisky a v pomníky všeho druhu, a pokrývají tvou vyznamenanou půdu tak velkolepě a četně, jako staleté jedle věnčící vzdušné vrchy Alp a Apenin. Tvá země, zdá se, že unikla prvotné kletbě, a poslušna jsouc tvé ruky, plodí v hojnosti nejen chleba zachovávající život lidský, víno, které obveseluje mysl člověka, a hedbáví poskytující oděv královský, nýbrž také nejlahodnější plody a nejvonnější i nejpříjemnější květiny.

Půvabné a blankytné moře jako snubní pás mladistvé dívky*) obtéká tvoje břehy a přivazuje ti nejvzácnější výrobky ze vzdálených zemí. Jak blahodějnou jest teplota tvého podnebí, že tisícové nemocných přicházejí ze všech končin světových, aby u tebe našli svého zdraví, kdežto tvé nebe jsouc téměř ustavičně bez mraků jako o závod září nesmrtelným leskem všech půvabných odstínů a okouzlující krásy. Skvělá Ausonie, raduj se; ty můžeš ztratiti a snad jsi již

*) Jeremiáš, VI., 32.

ztratila mnohá žezla; avšak pokud láska k divům přírody, a pokud umění žítí bude v srdci člověka, budeš ty prvním předmětem jeho touhy a konečným cílem jeho oprávněného obdivu.

Avšak, zda-li pak vážný a prozíravý duch spatřuje pouze v těchto přednostech opravdovou příčinu slávy a štěstí Italie? Bohužel! Tyto zdánlivé statky jsou spíše příčinou záhuby než zřídlem blahobytu. Není-liž známo, že úrodnost půdy bývá často obyčejnou družkou rozmařilosti mravů; že rozmařilost mravů plodí zkaženost srdcí, a že zkažené srdce vede spíše nebo později, ale vždycky jistě k rozkladu společnosti? A což více zavdává příčiny k neblahým vpádům jako právě tolik statků pohromadě v této luzné zemi? Však probírajíce se v letopisech více než třiceti set let tohoto Poloostrova, musíme bezděky zvolati: „Ó Italie nešťastná, právě proto, že jsi tak krásná, vzbuzuješ po staletí chtivost všech barbarů!“ Základem jejího života, duší její slávy jest náboženství. Ono jediné udržuje její nadvládu na trůně osvěty, tak že vévodí ostatním národům jako slunce hvězdám na obloze nebeské, které sdělující jim světlo, řídí jejich pohyby, a vykazující jim cestu, udržuje všeobecný soulad.

Zkoumati tento životní princip a odhalovati jej zrakům těch, kteří přijdou po nás, bylo hlavním předmětem naší dlouhé cesty. Princip tento objevil se nám ve zvláštním ustanovení Prozřetelnosti božské, která vyvolila Italii za střed víry; objevil se nám ve hrobech mučedníků, jejichž krev stále zúrodnjuje tuto zemi, kterou prossákla až do jejich útrob; v basilikách svatých a světic Božích, kterým vzdává zbožná Italie tak velkolepou, dětinnou a něžnou poctu; v tak četných poutích a v nelíčené zbožnosti k Bohorodičce Panně Marii, ochránkyni nevinnosti a útočišti hříšníků; v tak důmyslných a rozmanitých ústavech dobročinných, které vlévají život do všech vrstev společnosti lidské, a to mnohem lojněji a blahodějněji, než-li tisíce umělých říček svlažujících roviny toskánské a lombardské; v úctě ku otcovským vrchnostem; ve všeobecné poslušnosti ke svým představeným; v důvěře v Boha, v Církev, v papeže a jeho svrchované výroky.

Zevnější velkolepost Italie však jest pouze odleskem onoho světla skrytého a mnohonásobným projevem zmíněného již životního principu. Ó kéž by to cestující dobře pochopili, a svými úštěpky a úsměšky nedráždili národy italské!

Ještě jednou a naposled pohlédli jsme na Itálii a všechny tyto myšlenky rojily se nám v mysli. Pozorný cestovatel, procházející v duchu různé části této šťastné země, může zaslechnouti z dále dunivý hukot. V útrokách země doutná podzemní oheň, který může každé chvíle vybuchnouti. Ó kéž dotrovitivý Bůh, který tak zjevně ochraňuje Itálii, uhasí onu sopku! Má-li býti ostrov potrestán, ať se tak stane ztrátou statků pozemských, na které jest tolik bohata, avšak kéž se nic neděje na úkor jeho víry a zbožnosti; a zachová-li si tento dvojí poklad, tenkrát, byť by byla oloupěna všeho ostatního, bude povždy dosti bohatou, dosti mocnou a dosti šťastnou. Dostaneť se jí oné zázračné síly, která učinila z Říma věčnou královnu světa a ze skvělé Ansonie jeho milovanou dceř: „*Nulla unquam civitas nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit; nebylo nikdy města ni většího, ni světlejšího, ani na dobré příklady zdatnějšího.*“

Zatím povoz řádně vytopený dal se na další jízdu, a brzy jsme se ocitli na náhorní rovině Cenisu. Zelený trávník, jímž bývá hora přes léto pokryta, narcisky, pryskyřníky, fialky, protěže a tisíce květin, které ji krásí, lišou vůni vydávající, zmizely pod horami sněhovými. Boky jejich lidskýma rukama proházené poskytovaly nám úzký, avšak dlouhý průchod mezi dvěma vysokými stěnami; jejich pevnost závisela pouze od několika stupňů na teploměru. Dobře se nám cestovalo za jasného nebe a suchého počasí; avšak jenom malý odměk nebo nepatrná úprcha mohly nás pocho-
vati jako mně jiné pod spoustami lavin.

Aby se mohlo přispěti poutníkům v těchto horách nešťastným postiženým, vystavěla tu na rovině láska křesťanská jednu ze svých předních stráží. Asi tři hodiny cesty za *Holstincem poutníků* počíná se sestupovati. Klikatá cesta, padající téměř z rokle do rokle, vede do Lans-le-Bourgu. Vyšedše z těchto divokých pustin, byli jsme mile překvapeni čilou a veselou vesničkou: V Lans-le-Bourgu setkávají se cestující z Itálie a ze Savojska. Zpozorovali jsme, že zde kvete i blahobyt, jak o tom podal svědectví oběd u *Zlatého Lva*; pojedli jsme jej s chutí, jaké nám dodal onen výtečný kuchař známý v oné krajině: vzduch alpský.

Obdařeli byvše pořádnou rýmou, kterou náš statečný kočár se marně snažil zapuditi starým vínem bordóským, pokračovali jsme dále v sestupování po hadovité cestě mezi

dvěma strašnými hřebeny horskými. Hluboké propasti, temné lesy jedlové, bystřiny s hukotem se valící, žulové jehlance, vznášející se nad naší hlavou, skalnaté balvany oddělivši se od těchto obrovských hmot, zející jeskyně, pelechy to vlků a medvědů, strašných vládů v těchto horách, takovou jest rozkošná podívaná, která se až na některé změny prodlužuje asi na třináct hodin cesty od Lans-le-Bourgu až k městu Saint-Jean-de-Maurienne.

A hle, máme-li věřiti dějinám, právě touto cestou, která byla před věky mnohem obtížnější, překročil Hanibal Alpy s koňmi, slony a válečnými nástroji. Či byl Napoleonův přechod přes Veliký Svatý Bernard slavnější? Tot hádanka těžká k rozluštění.

U města St. Jeane de Maurienne počíná se údolí šířiti: tu a tam lze spatřiti kusy orné půdy. Vzpomínáme na Karla Lisého, který zde umřel, otráven byv lékařem židovským, vzdycháme nad voláči a blbci této krajiny, a pozdravujeme domnělé bojiště, kde porazil Hanibal Alobrogy a pozbyl svou zadní stráž. Ačkoli obyvatelstvo těchto osamělých hor jest chudé, tož jest velmi pracovitě a mravné. Ze všech krajin v Piemontsku a Savojsku jest Maurienne jedinou, která nemá nalezince, — poněvadž ho nepotřebuje.

Vítej nám nyní, z pola francouzská a z pola savojská Isero; vítej, Montméliane s úhlednými stráněmi vinicemi posázenými, se svými pevnostními hradbami ve zříceninách, které kdysi zadržely Ludvíka XIII. a jeho statečnou armádu. Ani jsme se nenadáli, a už jsme se octli ve hlavním městě Savojska Chambéry. Ucho poutníkovo zdá se na černém dláždění jeho širokých ulic naslouchati odměřeným krokům legií Césarových, které sestoupily s Alp, aby dobyly Galie; pod klenbami pak zbožné katedrály milému hlasu apoštola těchto hor sv. Františka Saléského.

V malé vzdálenosti setkává se zrak náš se dvěma slavnými kolébkami velikého hraběte Maistra a generála Boigne. Čest, vděčnost a věčná paměť budiž veleduchu, jehož mocná ruka uchopila Voltéra a roztržila tento kolos s hliněnými nohami; jehož vznešený pohled téměř s božským nazíráním zkoumá s touž lehkostí tajemství Prozřetelnosti Boží i hloubku budoucnosti, a jehož originální slova vtiskují se v srdce naše jako ostré dláto do mědi neb ocele. Čest, vděčnost a věčná paměť budiž šlechtnému válečníku, dvojná-

sobně hodnému tohoto jména, který, cenou své krve zvítěziv nad nepřátely své vlasti, dobyl ještě vznešenějšího vítězství, že svůj nesmírný majetek věnoval ku podpoře strádající chudiny.

Obdivujeme se nyní důmyslu lidskému, který s neobyčejnou smělostí a tvrdošijností otevřel krásnou cestu, na které se právě nacházíme, prolomiv v délce jedné míle obrovské skály, před jejichž mohutností sama obrazotvornost se léká. Však není to od včerejška, co pokolení lidské se zálibou se pokouší o věci nemožné. Před dvaceti stoletími již činil mu Horác tuto básnickou výtku: *Nil intentatum reliquit audax Japeti genus*. Otázeme-li se těchto polootevřených skal, odpovědi nám, že jejich bratři a dědové roztržštěni byli pomocí páry z octu Hanibalem páleného.

Za městečkem Échelless překročili jsme horskou bystřinu Giers, která s hukotem se valí do propasti, v níž se na chvíli ztrácí, brzy však zase objeví se našim zrakům jako tichá říčka, tvořící hranici mezi Francií a Savojskem: po druhé jsme ji překročili po mostě Beauvoisin. Dali jsme s Bohem kroji savojskému, italskému, neapolskému a rakouskému; rozloučili jsme se s *doganou*, s *passaporty a buona mano* *) Vše se změnilo; vidíme již jen francouzskou uniformu, frak s modrým lemováním. Zavazadla naše byla nám svědomitě a téměř zdvořile prohlédnuta, a listiny naše za 50 centimů dle bezpečnostních pravidel zapečetěny. Za několik hodin sestoupili jsme z poštovního vozu na dlažbu v Lyoně: okruh naší cesty a našeho putování byl u konce.

Tři dni věnovány byly odpočinku a zajímavému studiu budov a ústavů, které jsou chloubou *města Almužnického*. Fourvières se svými poutěmi, kostel sv. Jana, který jest tak šťasten, že chová srdce svatého Vincence Paulánského; klášter kartusiánský s krásným kostelem, Vězení sv. Potina a sv. Blandiny, kosti devateuácti tisíc mučovníků, tichý hřbitov sv. Justa, množství kostelů zářících ústavy dobročinnými, celé toto divadlo zbožnosti, víry a velkoleposti křesťanské obnovilo v nás některé dojmy, které jsme pocítili za horami. Dojmy ty nám lahodily; neboť od samých hranic francouzských zmizely kříže, sošky mariánské, kapličky a jiné odznaky náboženské, kterými jsou věnčeny hory a

*) Celní úřad, průvodní list, zpropitné.

lemovány cesty v Itálii. Veta po poesii duševní, veta po božském půvabu poutního cestování: všude jen ohladný obraz jednotvárného materialismu.

Dne 27. dubna přijeli jsme zdraví a bez úrazu na místo, odkud jsme byli 2. listopadu loňského roku vyjeli. Zda mám ještě dodávati, kterak radostně pohled na rodné město Nevers dotekl se naší duše, a že vložil nám na rty modlitbu, kterou jsme před šesti měsíci byli započali naši pouť?

„Ó Bože! ochránče synů israelských, který jsi je suchou vodou převedl Rudým Mořem, který jsi mudrcům od východu ukazoval hvězdou cestu, vedoucí k Tobě, račiž nám milostivě popřáti šťastné cesty, jasného počasí, abychom pod strážným vedením Tvých svatých andělů došli na místo, kam spějeme, abychom se bez úrazu zase navrátili, a na konec šťastně vepluli do přístavu věčné blaženosti. Amen.“

Dejž Bůh, aby se tak stalo!

Seznam papežů

v časovém pořádku.

1. Svatý Petr. (42—65.) Žid.
2. Svatý Linus. (65—67.) Toskaňan.
3. Svatý Klement. (68—76.) Říman.
4. Svatý Kletus. (77—83.) Říman.
5. Svatý Anaklét. (83—96.) Říman.
6. Svatý Evarist. (96—109.) Řek.
7. Svatý Alexander I. (109—116 neb 119.) Říman.
8. Svatý Sixtus I. (119—127.) Říman.
9. Svatý Telesfor. (127—139.) Řek.
10. Svatý Hygin. (139—142.) Aténan.
11. Svatý Pius I. (142—157.) Itálián.
12. Svatý Anicet. (157—168.) Syřan.
13. Svatý Soter. (168—177.) Itálián.
14. Svatý Eleutér. (177—198.) Řek.
15. Svatý Viktor I. (198—202.) Afričan.
16. Svatý Zefyrin. (202—219.) Říman.
17. Svatý Kalixt I. (219—223.) Říman.
18. Svatý Urban I. (223—230.) Říman.
19. Svatý Poncián. (230—236.) Říman.
20. Svatý Antér. (236—238.) Řek.
21. Svatý Fabián. (236—250.) Říman.
22. Svatý Kornél. (251—252.) Říman.
23. Svatý Lucius I. (252—258.) Říman.
24. Svatý Štěpán I. (258—257.) Říman.
25. Svatý Sixtus II. (257—258.) Řek.
26. Svatý Diviš. (259—269.) Řek.
27. Svatý Félix I. (269—274.) Říman.
28. Svatý Eutychián. (274—288.) Toskaňan.
29. Svatý Kájus. (288—296.) Dalmatínek.
30. Svatý Marcellin. (296—304.) Říman.
31. Svatý Marcel I. (308—310.) Říman.
32. Svatý Euseb. (310.) Řek.
33. Svatý Melchiades. (311—314.) Afričan.
34. Svatý Silvester I. (314—335.) Říman.
35. Svatý Marek. (336.) Říman.
36. Svatý Julius I. (337—352.) Říman.
37. Svatý Libér. (352—366.) Říman.
38. Svatý Félix II. (366.) Říman.
39. Svatý Damas I. (366—384.) Španěl.
40. Svatý Siricius. (384—398.) Říman.
41. Svatý Anastáz I. (398—402.) Říman.
42. Svatý Inocenc I. (402—417.) Albáňec.
43. Svatý Zozim. (417—418.) Řek.
44. Svatý Bonifác I. (418—422.) Říman.
45. Svatý Celestýn I. (422—432.) Říman.
46. Svatý Sixtus III. (432—440.) Říman.
47. Svatý Lev I. (440—461.) Říman.
48. Svatý Hilár. (461—468.) Sard.
49. Svatý Simplicius. (468—483.) Itálián.
50. Svatý Félix III. (483—492.) Říman.
51. Svatý Geláz I. (492—496.) Afričan.
52. Svatý Anastáz II. (496—498.) Říman.
53. Svatý Symach. (498—514.) Sard.
54. Svatý Hormizda. (514—523.) Itálián.
55. Svatý Jan I. (523—526.) Toskaňan.
56. Svatý Félix IV. (526—529.) Itálián.
57. Bonifác II. (529—531.) Říman.
58. Jan II. (532—535.) Říman.
59. Svatý Agapit I. (535—536.) Říman.
60. Svatý Silver. (537—555.) Itálián.
61. Vigil. (555—560.) Říman.
62. Pelagius I. (560—578.) Říman.
63. Jan III. (578—578.) Říman.
64. Benedikt I. (578—590.) Říman.
65. Pelágus II. (590—604.) Říman.
66. Svatý Řehoř I. (604—606.) Říman.
67. Sabinián. (607.) Toskaňan.
68. Bonifác III. (607—615.) Říman.
69. Svatý Bonifác IV. (615—618.) Itálián.
70. Svatý Deusdedit. (618—624.) Říman.
71. Bonifác V. (625—638.) Itálián.
72. Honorius I. (638—640.) Itálián.
73. Severin. (640.) Říman.
74. Jan IV. (640—642.) Dalmatínek.
75. Teodór I. (642—649.) Z Jeruzaléma.
76. Svatý Martin I. (649—653.) Itálián.
77. Svatý Evžen I. (654—658.) Říman.
78. Svatý Vitalián. (658—672.) Itálián.
79. Svatý Adeodat. (672—676.) Říman.
80. Domnus I. (676—682.) Říman.
81. Svatý Agaton. (682—683.) Sicilián.
82. Svatý Lev II. (684—686.) Sicilián.

83. Svatý Beredikt III. (685—686.) Říman.
84. Jan V. (686—687.) Syřan.
85. Konón. (687.) Z Trácie.
86. Svatý Sergius I. (687—701.) Syřan.
87. Jan VI. (701—705.) Řek.
88. Jan VII. (705—707.) Řek.
89. Sisinnius. (708.) Syřan.
90. Konstantin. (708—715.) Syřan.
91. Svatý Řehoř II. (715—731.) Říman.
92. Svatý Řehoř III. (731—741.) Syřan.
93. Svatý Zachariáš. (741—752.) Řek.
94. Štěpán II. (752—757.) Říman.
95. Svatý Pavel II. (757—767.) Říman.
96. Štěpán III. (768—772.) Sicilián.
97. Svatý Hadrián I. (772—795.) Říman.
98. Svatý Lev III. (795—816.) Říman.
99. Štěpán IV. (816—817.) Říman.
100. Svatý Paskál I. (817—824.) Říman.
101. Evžen II. (824—827.) Říman.
102. Valentin. (827.) Říman.
103. Řehoř IV. (827—844.) Říman.
104. Sergius II. (844—847.) Říman.
105. Svatý Lev IV. (847—855.) Říman.
106. Benedikt III. (855—858.) Říman.
107. Svatý Mikuláš I. (858—867.) Říman.
108. Hadrián II. (867—872.) Říman.
109. Jan VIII. (872—882.) Říman.
110. Marin I. (882—884.) Toskańan.
111. Hadrián III. (884—885.) Říman.
112. Štěpán V. (885—891.) Říman.
113. Formóz. (891—896.) Říman.
114. Bonifác VI. (896.) Říman.
115. Štěpán VI. (896—897.) Říman.
116. Román. (897.) Říman.
117. Teodóz II. (898.) Říman.
118. Jan IX. (898—900.) Říman.
119. Benedikt IV. (900—903.) Říman.
120. Lev V. (903.) Itálián.
121. Kryštof. (903—904.) Říman.
122. Sergius III. (904—911.) Říman.
123. Anastáz III. (911—918.) Říman.
124. Landon. (913—914.) Itálián.
125. Jan X. (914—928.) Itálián.
126. Leo VI. (928—929.) Říman.
127. Štěpán VII. (929—931.) Říman.
128. Jan XI. (931—936.) Říman.
129. Leo VII. (936—939.) Říman.
130. Štěpán VIII. (939—942.) Němec.
131. Marin II. (942—946.) Říman.
132. Agapit II. (946—956.) Říman.
133. Jan XII. (956—963.) Říman.
134. Lev VIII. (963—964.) Říman.
135. Benedikt V. (964—965.) Říman.
136. Jan XIII. (965—972.) Říman.
137. Benedikt VI. (972—974.) Říman.
138. Domnus II. (974.) Říman.
139. Benedikt VII. (974—984.) Říman.
140. Jan XIV. (984.) Itálián.
141. Jan XV. (986—986.) Říman.
142. Řehoř V. (986—989.) Němec.
143. Silvester II. (989—1003.) Itálián.
144. Jan XVII. (1003.) Říman.
145. Jan XVIII. (1003—1009.) Říman.
146. Sergius IV. (1009—1012.) Říman.
147. Benedikt VIII. (1012—1024.) Itálián.
148. Jan XIX. (1024—1033.) Itálián.
149. Benedikt IX. (1033—1044.) Itálián.
150. Řehoř VI. (1045—1046.) Říman.
151. Klement II. (1046—1047.) Sas.
152. Damas II. (1048.) Bavor.
153. Svatý Lev IX. (1048—1054.) Němec.
154. Viktor II. (1055—1057.) Němec.
155. Štěpán IX. (1057—1058.) Z Lotrinska.
156. Mikuláš II. (1058—1061.) Burgundán.
157. Alexander II. (1061—1073.) Miláňan.
158. Svatý Řehoř VII. (1073—1085.) Toskańan.
159. Blahosl. Viktor III. (1086—1087.) Itálián.
160. Urban II. (1088—1099.) Francouz.
161. Paskál II. (1099—1118.) Toskańan.
162. Geláz II. (1118—1119.) Itálián.
163. Kalixt II. (1119—1124.) Burgundán.
164. Honorius II. (1124—1130.) Itálián.
165. Inocenc II. (1130—1143.) Říman.
166. Celestýn II. (1143—1144.) Toskańan.
167. Lucius II. (1144—1145.) Itálián.
168. Evžen III. (1145—1154.) Toskańan.
169. Anastáz IV. (1153—1154.) Říman.
170. Hadrián IV. (1154—1159.) Angličán.
171. Alexander III. (1159—1181.) Itálián.
172. Lucius III. (1181—1185.) Itálián.
173. Urban III. (1185—1187.) Miláňan.
174. Řehoř VIII. (1187.) Itálián.
175. Klement III. (1187—1191.) Říman.
176. Celestýn III. (1191—1193.) Říman.
177. Inocenc III. (1198—1216.) Itálián.
178. Honorius III. (1216—1227.) Říman.
179. Řehoř IX. (1227—1241.) Itálián.
180. Celestýn IV. (1241.) Itálián.
181. Inocenc IV. (1243—1254.) Itálián.
182. Alexander IV. (1254—1261.) Itálián.
183. Urban IV. (1261—1264.) Kampaňan.
184. Klement IV. (1265—1268.) Kampaňan.
185. Blahosl. Řehoř X. (1271—1276.) Kampaňan.
186. Inocenc V. (1276.) Savojan.
187. Hadrián V. (1276.) Itálián.
188. Jan XXI. (1276—1277.) Portugal.
189. Mikuláš III. (1277—1280.) Itálián.
190. Martin IV. (1281—1285.) Itálián.
191. Honorius IV. (1285—1287.) Itálián.
192. Mikuláš IV. (1288—1292.) Itálián.
193. Svatý Celestýn V. (1294.) Itálián.
194. Bonifác VIII. (1294—1303.) Itálián.
195. Svatý Benedikt XI. (1303—1304.) Benátčan.

196. Klement V. (1305—1314.) Francouz.
197. Jan XXII. (1316—1334.) Francouz.
198. Benedikt XII. (1334—1342.) Francouz.
199. Klement VI. (1342—1352.) Francouz.
200. Inocenc VI. (1358—1362.) Francouz.
201. Urban V. (1362—1370.) Francouz.
202. Řehoř XI. (1371—1378.) Francouz.
203. Urban VI. (1378—1389.) Francouz.
204. Bonifác IX. (1389—1404.) Francouz.
205. Inocenc VII. (1404—1406.) Francouz.
206. Řehoř XII. (1406—1417.) Francouz.
207. Alexander V. (1409—1410.) Francouz.
208. Jan XXIII. (1410—1419.) Francouz.
209. Martin V. (1417—1431.) Francouz.
210. Evžen IV. (1431—1447.) Florentan.
211. Mikuláš V. (1447—1455.) Itálie.
212. Kalist III. (1455—1458.) Španěl.
213. Pius II. (1458—1464.) Španěl.
214. Pavel II. (1464—1471.) Španěl.
215. Sixtus IV. (1471—1484.) Španěl.
216. Inocenc VIII. (1484—1492.) Španěl.
217. Alexander VI. (1492—1503.) Španěl.
218. Pius III. (1503.) Španěl.
219. Julius II. (1503—1513.) Itálie.
220. Lev X. (1513—1521.) Florentan.
221. Hadrián VI. (1522—1523.) Holanďan.
222. Klement VII. (1523—1534.) Florentan.
223. Pavel III. (1534—1549.) Říman.
224. Julius III. (1550—1555.) Itálie.
225. Marcel II. (1555.) Itálie.
226. Pavel IV. (1555—1559.) Itálie.
227. Pius IV. (1559—1565.) Itálie.
228. Svätý Pius V. (1565—1572.) Itálie.
229. Řehoř XIII. (1572—1585.) Itálie.
230. Sixtus V. (1585—1590.) Itálie.
231. Urban VII. (1590.) Itálie.
232. Řehoř XIV. (1590—1591.) Itálie.
233. Inocenc IX. (1591.) Itálie.
234. Klement VIII. (1592—1605.) Itálie.
235. Lev XI. (1605.) Itálie.
236. Pavel V. (1605—1621.) Itálie.
237. Řehoř XV. (1621—1623.) Itálie.
238. Urban VIII. (1623—1644.) Itálie.
239. Inocenc X. (1644—1655.) Itálie.
240. Alexander VII. (1655—1667.) Itálie.
241. Klement IX. (1667—1669.) Itálie.
242. Klement X. (1670—1676.) Itálie.
243. Bl. Inocenc XI. (1676—1689.) Itálie.
244. Alexander VIII. (1689—1691.) Itálie.
245. Inocenc XII. (1691—1700.) Itálie.
246. Klement XI. (1700—1721.) Itálie.
247. Inocenc XIII. (1721—1724.) Itálie.
248. Benedikt XIII. (1724—1730.) Itálie.
249. Klement XII. (1730—1740.) Itálie.
250. Benedikt XIV. (1740—1758.) Itálie.
251. Klement XIII. (1758—1769.) Itálie.
252. Klement XIV. (1769—1774.) Itálie.
253. Pius VI. (1775—1799.) Itálie.
254. Pius VII. (1800—1823.) Itálie.
255. Lev XII. (1823—1829.) Itálie.
256. Pius VIII. (1829—1830.) Itálie.
257. Řehoř XVI. (1831—1846.) Itálie.
258. Pius IX. (1846—1878.) Itálie.
259. Lev XIII. (1878.) Itálie.

260. Pius I. (1014.)
 261. ... 1014.

TROJÍ ŘÍM.

Díl čtvrtý.

Katakomy.

Dějiny katakomb.

14. prosince.

Katakomby čili podzemní Řím. — Všeobecný přehled. — Jména a poloha. — Počet různých čtvrtí. — Proč jsou na pokraji cest římských. — Podoba a rozměr katakomb.

Dionýs z Halikarnasu napsal: Tři věci svědčí o velkoleposti města Říma: jsou to jeho vodovody, silnice a stoky. Kdyby byl tento závažný dějepisec znal katakomby, byl by je zajisté připojil; neboť patří mezi největší divy Říma pohanského i křesťanského. Šťastnějším jest cestující katolík; může na všechny strany procházeti, očima svýma pozorovati, rukama svýma se dotýkati a srdcem svým ohápiti toto mistrovské dílo věčného Města, toto slavné město mučovníků, tuto rozsáhlou nekropoli slávy a tento nejvýznamnější vzdech veleducha křesťanské lásky, trpělivosti a víry. Takovou byla naše touha, abychom je sami spatřili, že, sotva jsme se poohlédli po Římě zářícím ve slunečních paprscích, chtěli jsme sestoupiti do Říma ukrytého ve vnitřnostech zemských. Ve zkoumání obojího města pokračováno bylo stejnou měrou; avšak, abych se vyhnul všelikému zmatku, vyňal jsem zvlášť z Trojího Říma a kladu do jedné knihy vše, co týká se katakomb.

S rozumným průvodcím a s dobrým dalekohledem vstoupili jsme na baň svatopetrskou. S tohoto místa toliko lze najednou přehlednouti povšechnou rozlohu podzemního města, kterým jsme se měli procházeti. Kostel sv. Petra nalézá se na obvodu rozsáhlého okruhu, v němž Řím jest uzavřen částečně Tiberou, částečně hradbami Aureliánskými.

Jako patnácte světlych paprsků vychází patnácte konsulských cest ze středu města, protíná obvod, brázdí rovinou římskou a ztrácí se na obzoru čtyř stran světových. Těmito patnácti cestami rozděleno jest na povrchu půdy veliké město Mučeníků. Vystavěno čili lépe vyhloubeno jsouc po pravé i po levé straně Cest Římských, obdrželo po nich též zeměpisné pojmenování svých hlavních čtvrtí; a ačkoli jest Tiberou rozděleno na dva veliké obvody jako město hořejší, tvoří přece vůkol Říma rozsáhlý amfiteátr. Z místa, na kterém stojíme, snadno lze rozeznati polohu padesáti čtvrtí podzemního města.

U našich nohou a pod našima očima hledícma k Východu jest *Cesta Vítězoslavná*. Po její okrajích nalézá se hřbitov sv. Petra čili katakomby Vatikánské.

Ještě dále viděti jest kostelík *Domine, quo vadis*, kde počíná *Cesta Ardeatinská*. Jakožto odbočka Cesty Apiovy prodlužuje se na levo a protíná rovinu mezi branou sv. Pavla a sv. Šebastiána. Na tomto obvodu tvořícím nejobydlenější část podzemního města nalézají se katakomby sv. Petronily, sv. Flavie Domitily, sv. Nerea a Achilea, sv. Damasa, sv. Marka a Marcelina, sv. Balbiny a papeže sv. Marka.

Otočíme-li se jen maličko v levo, přijdeme na slavnou Cestu Apiovu. Jakožto královně cest starého Říma náleží jí tatáž přednost v Římě podzemním. Pod těmito dlaždicemi, po nichž tak často kráčeli hrdinové z dob pohanských a pod těmito nákladnými náhrobky vztýčenými k jejich počtě, otvírají se rozsáhlé katakomby sv. Kalixta, sv. Zefirina, sv. Pretextata, sv. Sotery, sv. Eusebia a Marcela.

Na jihovýchodě objevuje se *Cesta Latinská*, procházející Horu Celius mezi branami sv. Šebastiána a sv. Jana. Na pokračích této cesty, která byla svědkyní mučeníctví Miláčka Páně, počínají katakomby Aproniánovy, sv. Gordiána a Epimacha, sv. Simpliciana a Serviliana a sv. Terutiána.

Hledíme-li dále ještě k východu přes kostel sv. Kříže v Jerusalemě, přes trosky amfiteatru *Vojenského* a zahrad Heliogabalových, spočíne oko naše na *bráně Větší*. Odtud počíná *Cesta Lavikánská*, která zahýbajíc na pravo, vedla do *Labika*, starodávného to území *Latia*. Cesta tato nazna-

čuje nám místo katakomb sv. *Tiburcia, Marcelína a Petra, sv. Heleny, sv. Klaudia a Nikostrata, sv. Kastula a sv. Zotiky.*

Na východě spatřujeme ještě Cestu Tiburtinskou spěchající k Tivoli, kde splývá s Cestou *Valeriovou*. S hrdotí ukazuje nám rozsáhlé katakomby sv. *Vavřince a sv. Cyriaka.*

Na severovýchodě vychází ze brány *Piovy* Cesta *Nomentánská*, která vedla do Nomenta, nynějšího to nepatrného městyse *Montana.*

Poněkud k severu popatřme na Cestu *Salaria Nuova*. Tato cesta, která i s branou, z níž vychází, zachovala své starodávné pojmenování, činí nás pozorny na katakomby sv. *Priscily, sv. Silvestra, sv. Felicity, sv. Chrysanta a Darie, Novely, Ostriána, sv. Hilarie a sv. Trasona.*

Sever jest neméně bohat, než ostatní okolí Říma.

Konečně na severozápadě shledáváme Cestu *Flaminiovu* s katakombami sv. *Valentina* čili sv. *Julia a sv. Teodory.* Cesta *Klaudiova* a cesta *Kasiova*, které se oddělují od předešlé, nemají katakomb.

Sklopme nyní zraky své k Tibeře a přeletme jimi Cestu *Vítězoslavnou*, a shledáme se na místě, z něhož jsme vyšli. Kruh jest uzavřen, a my již známe obvod města podzemního i zeměpisná jména různých čtvrtí čili obvodů. Co se týče posvátných jmen, kterými se katakomby vyznačují v letopočtech církevních, potřebují několik vysvětlivek, které však jsou příliš obšírnými, ohtěli-li bychom najednou o nich pojednati: žádoucího vysvětlení dostane se nám při návštěvě každé katakomby zvlášť.

Řeknu toliko, že všechny připomínají proslavené osobnosti, znamenité bitvy a události, které zaujímají důležité místo v dějinách. Vyjádřiti některý děj z dějin stručně jménem ulice, města, budovy: zdaž to není duchaplný a zároveň užitečný způsob psáti dějiny? Prochází-li cizinec Invalidovnu, toto město naší slávy vojenské, zdaž nevmyslí se ihned v část dějin, spatří-li na chodbách vyryto: Oddělení *Mel*, oddělení *Slavkova*, oddělení *Vagramu*? Ve městě své slávy učinili první křesťané již před 18. sty lety, co my jsme po nich napodobili. Patnácte hřbitovů, které tvořily širošířý kruh vůkol Říma, mýjelo právě před našima očima. Byli bychom jich s jistými archeology mohli napočísti o několik více nebo méně: P. Marchi jich vyjmenoval šedesát.

Rozdíl tento dá se vysvětliti z té okolnosti, že se oddělení jedné katakomby bere za katakombu zvláštní, nebo naopak, že jistí spisovatelé dávají více oddělením hromadně jediné pojmenování.

Ať jest tomu jakkoli, věčné město jeví se zrakům lidí i andělů jako královna obklopená armádou mučeníků, kteří ji ochraňují a vzdorují mocnostem pekelným; jako matka, která jest právem hrda na svou rodinu a která bdí s láskou nad kolébkou svých dřímajících dítek; jako choť povždy věrná Bohu-Člověku, která vidí vůkol sebe četné dítky, které dala svému božskému ženichu a jejichž oděv zmočený v krvi Beránka, tvoří její korunu; konečně jako paní pravdy, která potvrzujíc své výroky, ukazuje na krvavé podpisy několika milionů mučeníků zavítavších sem ze čtyř úhlů světových.

Po tomto prvním rozhledu, který opět a opět poukazuje na výmínečnou velkolepost Říma, zda možno jest nám, abychom se neobdivovali úradkům Božím s městem Prozřetelnosti? Pozdraveno budiž od nás, tajemné město! Dlouho jsi bylo tvrzí knížete ten ností, trůnem, s něhož vládl tento veškerému světu. Aby oslavilo své hříšné svátky, shromážděvalo ve svém obvodu bohaté kořisti národů, perly, zlato, stříbro a drahocenné mramory. Avšak ejhle, kterak ošem tník chytil se do vlastních pastí; shromažďoval poklady a nevěděl, pro koho se namáhá: Řím i jeho nohsledové podnikali dlouhou práci, aby ozdobili trůn Syna Boha věčného. Královno národů! ty ustupuješ jeho vládě; s výše svého kříže činí si z tebe ušlechtilou kořist, skláněje k tobě hlavu ve chvíli svého skonání.

Aby si tě pro vždy zajisti, a učinil tě sebe hodným, očistiv tě od pohan, prolil za tebe svou krev a potom svolal do hradeb svých nespočetnou armádu svatých. On si žádá, aby každá krajina jeho nesmírné říše měla u tebe zástupce, který by ti přinášel zbožné poplatky. Judsko dalo ti Petra, hlavu všech apoštolů, Cilicie Pavla, učitele národů, Syrie slavného Ignáce, Španělsko proslaveného jáhna Vavřince, Galie statečného bojovníka Šebestiána; jejich krev zrůmění tvá náměstí, spojí tvé hradby; jejich kosti budou ozdobou tvých basilik. Ještě z jiných krajin všehomíra vyslání budou k tobě mučénici, jejichž množství nedá se spočítati, a vyznavači, kteří oběťujíce ti o závod svou krev i svou víru,

budou toužiti, aby našli pod křídlem tvým pokoj pohrobný a vtiskli ti pečeť největší velebnosti.

Po tomto velezajímavém souladu prvním následuje soulad druhý. Přehlédneme-li cestující ještě jedenkrát proslavenou rovinu, táže se sám sebe bezděky, proč se katakomby bez výjimky nacházejí na pokraji římských cest? Na tuto otázku jest dvojí odpověď. Křesťanské hřbitovy měly trojí účel: sloužiti mrtvým za pohřebiště, živým za útulny a modlitebny. Bylo třeba přenášeti sem potají veliké množství mrtvol; po čas pronásledování bylo nutno hledati zde útulku pro ženy, dítky a starce, jimž pozůstali bratři z města museli každého dne přinášeti potřebné potraviny. Všickni věřící potřebovali společných shromážděnišť, kdež by mohli slaviti posvátná tajemství a požívati chleba tvořícího mučeníky.

Jest tudíž z jedné strany zřejmo, že katakomby nemohly býti u veliké vzdálenosti od hradeb městských, z druhé strany pak cesty probíhající tehdejšími předměstími a prorývající dnešního dne rovinu římskou, jsou do té míry spolu sblíženy, že jest mezi nimi jen nepatrná vzdálenost. K tomuto důvodu majícímu původ svůj v místní poloze, druzí se důvod druhý, vzatý ze známého obyčeje Římanů, kteří stavěli ustavičně na pokrajích silnic náhrobní pomníky. První křesťané nápodobovali tento obyčej, jen že, co činili podmanitelé světa na povrchu, činili oni ve vnitřnostech země.

Mudré křesťanský, ačkoliv připouští tyto rozhodující pohnutky, přece spatřuje v umístění tomto ještě vyšší řízení Prozřetelnosti Boží. Řím měl býti zastoupen opět Římem ve věčné říši světové; krásy a obyčeje Říma pohanského měly ustoupiti krásám a obyčejům Říma křesťanského, a místa, která byla dějištěm událostí prvějších, měla se státi dějištěm událostí nových. V tomto božském záměru, který se zjevuje tak jasně v celé posloupnosti dějin, měly *Cesty Konsulské, Vojenské i Vítězoslavné* zachovati sice svou původní slávu, avšak státi se důstojnějšími svého trojího pojmenování.

Cesty konsulské viděly, kterak náčelníci *královského* národa předsedali při jejich zakládání, kterak spojovali potem a krví otroků jejich žulové dlaždice a kterak nad jejich nezníčitelnou prostorou vznášela se sláva jména římského. Zůstavše hodnými tohoto prvějšího jména měly i nadále

patřiti na naše mučeníky, opravdové to konsuly nového královského národa, kteří zvýšili jejich slávu leskem slávy své a zvěčnili slávu jejich prolitím své krve.

Cesty *Vojenské* rozléhaly se pod kroky legií Fabiových, Scipionových, Césarových a Augustových, které ohvátaly k dobývání světa. *Vojenštějšími* ještě staly se za křesťanství, kdy měly po celá tři století nositi velikou armádu mučovníků, jejichž nejslavnějšími náčelníky byli Petr, Pavel a Vavřinec, a dověsti je měly ke dvojnásobnému dobytí světa i Říma samého.

Cesty *Triumfální* čili *Vítězoslavné* byly svědky největší slávy, na jakou si mohl smrtelník pomysleti; ony patřily na bohatství, nádheru a sílu národů přemožených, kteří jako tribut přivedeni byli velikému Římu; s pýchou též dívaly se na velkolepá mausolea hrdin, jejichž život i smrt sloužily rovněž i jim samým ku slávě. Avšak od té chvíle, co po nich kráčeli vítězové nad světem římským, co přicházeli od Východu i od Západu národové, dávající se dobrovolně připoutati k vozu vítězů, aby dvojnásobným poplatkem víry a lásky uznali slavnou svrchovanost věčného Města; od té chvíle, co patřily po boku svém na velkolepé hroby zakladatelů a mohutných podpor nové říše, zdaž nestaly se více než kdy jindy vítězoslavnými?

Takovými jsou ona slavná místa, která Prozřetelnost božská zvolila za pohřebiště pro náčelníky a první obyvatele nového hlavního města světového. Počet jejich hrobů jest tak veliký, že tvoří město podzemní, jehož polohu a rozlohu jsme chtěli poznati dříve, než bychom se dali do podrobného zkoumání.

Představme si vůkol Říma, který září před našima očima, jiný Řím s rozlohou na několik čtverečních mil, skrytý ve vnitřnostech zemských, se svými různými obvodů, kterým dostalo se pojmenování po proslavených osobnostech; jeho četné obyvatelstvo rozličného věku, pohlaví a stavu; jeho veřejná náměstí, ulice, kaple a kostely se všemi jejich oddíly; jeho malby, živý to obraz víry a poměrů tehdejšího pokolení, obývajících tyto příbytky; jeho nesčetné chodby, někdy nízké a úzké, jindy vysoké a široké, táhnoucí se patrovitě nad sebou po čtyřech až po pěti; chodby tyto tvoří jednou čaru přímou, podruhé se zakřivují, rozbíhajíce se na všechny strany jako chodníky nesmírného

bludiště; tyto chodby, tato náměstí, tyto kaple, kterým v jistých vzdálenostech dostává se světla ze zevnějších otvorů, jsou osvětlovány uvnitř lampami počtem do tisíců a milionů z pálené hlíny neb bronzu, majícími podobu lodičky; všude pak, v pravo i v levo, od země až ku klenbě jsou vodorovně vytesány hroby do zdí chodbových: tot jest, pokud to lze slovy vyjádřiti, podoba podzemního Říma. Co se týče jeho rozlohy, postačí, řekneme-li, že dle výpočtu mužů, kteří se ustavičně zabývají jeho zkoumáním, kdyby se všechny chodby spojily v jednu, *utvořily by ulici na tři sta mil délky, vroubenou šesti miliony hroby.* Jaký jest původ tohoto města, jediného na světě? Zítřka se nám do-
stane odpovědi.

15. prosince.

Původ katakomb. — Domnénka Bosiova a Boldettiho. — Domnénka P. Marchiho. — Historické důvody o čisté křesťanském původu katakomb. — Důkazy hmotné.

Touha spatřiti sbírku antických lamp zavedla nás do musea římské koleje. Zastali jsme tam P. Marchiho, an právě vysvětloval anglickým cestujícím nákres katakomb sv. Anešky. Rozmluva učeného mnicha se brzy rozvinula a shrnula v sobě dějiny podzemního Říma.

Zde uvádím s některými novějšími výklady jádro této rozmluvy, která uveřejněna byla později samým P. Marchim. Záleží na tom, abychom ji důkladně pochopili, poněvadž jest nutným úvodem ke studiu našich podivuhodných hřbitovů.

Archeologové tří posledních století tvrdí všeobecně, že naše katakomby byly původně otevřeny od starých Římanů. V čele jich kráčí nesmrtelný Bosio, Aringhi a proslulý Boldetti. Hlubším studiem dalším však bylo dokázáno, že hřbitovy tyto jsou výhradně původu křesťanského.

Vyložíme si na prvním místě, odkud pochází slovo katakomba. Vedle kostela sv. Šebestiána na straně, která čelí k cestě Ardeatinské, shledáváme podzemní prostor, vy-
zděnou v polokruhu. Toto místo, kamž byla uložena těla sv. Petra a Pavla, sousedí těsně s rozsáhlým hřbitovem Kalixtovým, s nímž však není v žádném spojení. Tomuto místu samojedinému příslušelo původně jméno *katatomby*,

t. j. *místo u hrobů*, z něhož dle některých spisovatelů utvořilo se jméno *katakomby*, dané všem podzemním hřbitovům římským.

Jiní odvozují slovo *katakomby* od řeckého *κατακομβή*, *důl, podzemní sklepení, příkopa*, poněvadž hřbitovy římské vyhloubeny jsou na dně dolů cementových.

Či ruka vytvořila původně tyto doly? Byla to zřejmě ruka pohanská. Římané dle Boldettiho poznali brzy, že půda, na níž spočívá jejich město, obsahuje výtečný materiál ku stavbě útvaru cementového. První jejich myšlenkou zcela přirozenou bylo, dáti se do kopání. Avšak, aby nebyl porouchán povrch půdy, udělali jen malé otvory, a pomocí nich sestoupivše do hlubin podzemních, vyváželi jejich vnitřnosti: způsob tento měl do sebe mnohé výhody.

Z jedné strany zůstal povrch krajiny téměř netknutým; z druhé strany byla usnadněna donáška potřebného materiálu ku pomníkům, které byly okrasou hlavního města světového. Tento způsob dobývání byl ostatně u Římanů velmi možným při velikém počtu jejich otroků. Jako vidáváme zedníky stojící na žebří podávati druh druhu cihly, určené ku stavbě, tak rozestaveni byli otroci podle sebe, podávající si z ruky do ruky kameny a cement, které byly taktó dopraveny na povrch země.

Tyto vyhloubeniny nazývaly se *latomiae, arenariae. doly na kámen, doly na písek*. Některé byly už, když se počalo křesťanství v Římě ujímati; jiné se právě propokávaly.

Ve své *rozmluvě s Kluenciem* mluví Cicero o jistém Asiniovi, který vylákán byv do zahrad předměstských a zavláčen do dolů písečných za branou Eskvilinskou byl tajně zardoušen. Neron, vida, že má býti zajat, byl nabádán od Faonta, aby se skryl do Arenarie. „Avšak“, praví Suetonius, „on to odepřel, nechtěje býti pochován za živá.“ K označení těchto dolů užívá Vitruv téhož pojmenování *arenarie*.

A poněvadž, pokračuje Boldetti, křesťané byli až k smrti pronásledováni, hledali útočiště v těchto pustých jeskyních. Pečovali taktó o bezpečnost živých: avšak to nestačilo. Aby mohli pohřbiti své bratry usmrcené pro víru neb přirozenou smrtí zesnulé, vykopávali hroby ve zdech podzemních.

Takový jest dle zkoumatelů starožitností, o nichž jsem mluvil, původ katakomb. Nicméně však všickni jsou za jedno, že křesťané pohanské písečniny značně zvětšili, a že až na vrchní chodbu jsou hřbitovy výhradně dílem našich otců.

P. Marchi smýšlí o původu katakomb následovně. Jako jeho předchůdcové připouští i on jsoucnost arenarií a latomií, které otevřeny byly od Římanů před dobou křesťanskou, tvrdí však, že tyto nejsou v žádném spojení s katakombami; tyto že jsou výlučně původu křesťanského svými hořejšími i dolejšími průchody. Zkrátka, že pohané, dle jeho výroku, nepřispěli ku křesťanským pohřebištím ani jedním kopnutím.

Vždyť vznik katakomb z části pohanský, z části křesťanský, jakož i určení křesťanské arenarií a latomií pohanských jest tvrzení, které nespočívá na žádném svědectví ze starověku. Kdo že nám dovede vysvětliti naproste mlčení dějepisců starého Říma o katakombách? Komu není známa podrobná věrnost, s jakou Titus Livius a jiní popisovali památky hlavního města světového? Nebylo zapomenuto ani na divadla, ani na cirkusy, ani na vodovody, ani cesty, ba ani na stoky. A o našich katakombách, největším to ze všech divů Říma, by se nebyli zmínili ani slovíčkem? Zda by jejich mlčení nebylo zřejmým důkazem, jakoby vůbec ani katakomb neznali? A byly-li jim neznámy, zdaž právem nemůžeme souditi, že jich vůbec před zavedením křesťanství nebylo, a že pohané při tvoření katakomb se naprosto neúčastnili?

Mimo to, kdyby veliké město mrtvých bylo dílem pohanů, nahrazovaly by nápisy ono mlčení dějin a podávaly aspoň nějaké svědectví o jejich původu: avšak tomu tak není. Na tolika tisících objevených hrobů nebylo za tři sta let *jediného* nápisu, jehož letopočet by byl přesahoval dobu křesťanskou; všechna data jsou pozdější než-li hlásání evangelia.

Nejen starodávnost mlčí o tomto domnělém pohanském původu našich hřbitovů, nýbrž i rozum a zkušenost poučují nás, že náhled tento jest pouhou vidinou. Čeho bylo více třeba pronásledovaným křesťanům, než-li naléztí útočiště před neunavným pátráním svých nepřátel? A zda-li pak mohli tohoto útočiště se nadíti v pohanských arenariích a latomiích? V jedněch ještě stále se pracovalo, druhé byly snad opuštěny; avšak všechny byly dobře známy pohanům, kteří je prolomili. Usídliti se v nich na stále, sta-

věti zde své oltáře a hroby, zdaž to neznamenal pro křesťany vydati se spíše nebo později v jistou smrt? Či to nemohlo býti u pronásledovatelů první myšlénkou, aby hledali své oběti na místech, která by jim poskytovala nejvhodnějšího útulku? Nepředpokládáme-li, že byli křesťané smyslu zbaveni, zdaž můžeme jim připisovati takový způsob jednání.

Že v prvním okamžiku hrůzy, když příkladně nastalo pronásledování za Nerona, křesťané nemohouce jinak, rozutekli se do jam pohanských, to jest netoliko možno, nýbrž i velmi pravděpodobno. A z okolnosti této, již bylo málo všímáno, vznikla větším dílem domněnka o pohanském původu našich katakomb. A skutečně při bedlivém pozorování shledáváme se při vchodu křesťanských pohřebišť dosti často s arenariem pohanským neb s latomií.

Jak již bylo podotknuto, blízkost tato byla domnělou příčinou omylu proti němuž bojujeme, avšak omylu takového, kterému bylo snadno se vyhnouti. Mezi chodbami pohanskými a mezi pohřebišti křesťanskými jest znamenati takový rozdíl, že jest nemožno, aby je pozorný pozorovatel mohl zaměňovati. První jsou široké, prostranné a prohloubené jen několik stop pod povrch zemský a svědčí o patrném úmyslu dobývati ze země stavivo, jakož i o té okolnosti, že dělníci neměli při práci naspěch a opatření byli všemi potřebnými nástroji. Druhé však jsou nízké, zúžené, sahající do veliké hloubky, hlásající zřejmě účel zcela rozdílný. Mimo to prozrazují za každým krokem bázeň a strach dělníků, kteří neměli žádného času, jindy opět postrádali potřebných nástrojů a potravin.

Abychom v této příčině nezůstali v pochybnosti, dostačí nám porovnání katakomby neapolské, které jsou nepopíratelným dílem pohanů, s latomiemi a arenariemi římskými a s pohřebišti křesťanskými. Z porovnání tohoto vychází na jevo, že hořejší chodba katakomb, kterážto samojediná připisuje se od protivníků starým Římanům, přísluší právě tak křesťanům, jako chodby dolejší. Kdyby tomu bylo jinak, pozorovali bychom některé stopy jejího původního tvoření a určení. Neshledáváme však ani jediné.

Uvedu pouze dva příklady: Na pohřebišti sv. Hipolyta jsou dolejší chodby čtvrtého patra, a na pohřebišti sv. Trajána jsou tytéž chodby patra třetího, čtvrtého a pátého

úplně podobny chodbám hořejším. Jest tedy patrnó, že nemají ani různého původu a různého určení. Ponechává-li se tudíž křesťanům čest, že prokopali chodby dolejší, proč by se jim měla odpírati sláva, že otevřeli chodbu hořejší?

Pravil jsem, že arenarie a latomie sloužily za předsíně pohřebišť křesťanským; avšak faktum toto, jehož příčina nám není neznáma, není nikterak všeobecným. Když se počalo v Římě křesťanství šířiti od té chvíle, co sv. Petr nejprve vstoupil do města, byly katakomby otevřeny v zahradách a na statech soukromých. Dějiny vděčně připomínají slavná jména římských paní Priscily, Cyriaky a Luciny, které rády propůjčily své vily ku pohřbení mučovníků. Bratrská láska způsobila jim mnohé následovníky. Ostatně stalo se všeobecnou nutností tvořiti nové hřbitovy pohanům nepřístupné, zjednávati věřícím útulky, kde by mohli beze strachu ukrývati svůj život, pochovávati své mrtvé a slaviti svá tajemství.

Toť se ví, že nesmíme ani v těchto latomích ani na pokraji římských cest hledati původní vchod ku katakombám. Stopy z nich pozůstalé nalézají se dnes ve vinicích a na opuštěných nivách okolí římského. Nynější brány klenuté a vyzdžené pocházejí z doby po pronásledování křesťanů, totiž ze čtvrtého ano i z pátého století. Nevšímáme-li si ani rázu stavitelského ani onoho letopočtu dějepisného, jest nemožno stanoviti dřívější dobu, leč bychom předpokládali, že křesťané s radostí srdce svého stavěli mimojdoucím na odív své úkryty a chtěli pronásledovatele přivést na stopy jejich obětí.

Dosud zjištěny jsou tři věci: první, že ve starovědě není ani slova o pohanském původu našich katakomb; druhá, že arenarie a latomie pohanské sloužily za předsíně několika pohřebišť křesťanským, nemajice s nimi nic společného; a třetí, že hořejší chodba jest rovněž tak dílem křesťanským jako chodby dolejší. Zbývá nám tudíž ještě zjistiti, že novověká domněnka o původu zpoła křesťanském a zpoła pohanském našich katakomb postrádá úplně základu, jelikož i tvar a jakost půdy svědčí o její nesprávnosti.

Půda římské roviny není vrstvou prvotní, nýbrž vrstvou útvaru druhotného. Kámen sopečný čili dár tvoří její povšechný ráz a ukazuje zeměznalcovi tři různé odrudy:

Ďár *kamenitý*; který má tvrdost křemene neb žuly a může se ho upotřebiti s úspěchem jako základu ku velikým budovám.

Ďár *zrnitý*, který se snadno otesává, avšak na vzduchu se rozkládá, a při převozu, otrásá-li se jím, rozpadá se v kusy.

Pucolán, jednoduchá to odruda ěáru zrnitého, jest skála písečná, jejíž částice bez malty nemají žádné přilnavosti, jest to písek, ale písek výtečný.

Víme-li to, zdali pak můžeme tvrditi, že by Římané vnikali hluboko do země a vykopávali nepatrné a nepravidelné pruby zrnitého ěáru, aby jej rozt'oukali na prach a z něho tvořili pucolán? Vždyť pucolán nachází se u velikém množství beze všech přísad téměř na povrchu země na všech pahorcích v okolí města Říma. Či lze nám předpokládati, že by podnikatel staveb, který má takor'ka po ruce výtečné a laciné stavivo, hledal je s velikou námahou a útratami hluboko pod zemí, kde jest toto mnohem špatnější.

K této první otázce pojí se otázka druhá.

V dolech na pucolán, který jest velmi sypký a dá se tudíž snadněji kopati a vynášeti než li ěár zrnitý, vyhrabali pohané průchody dvakráte, třikráte a čtyřikráte širší než-li jsou katakomby; v kamenných lomech mají průchody šířku 20, 30 až 40 metrů, a v chodbách ěáru zrnitého byli by se omezili na prostoru osm neb devět decimetrů! Kterak bychom si to mohli vysvětliti?

Nemůžeme-li tuto okolnost bez rozumných důvodů připustiti, nemůžeme upřítí jinou okolnost, která jest na bíledni: *všechny naše katakomby totiž jsou kopány výhradně v ěáru zrnitém*. Podotknouti dlužno, že mohly zde jen býti vykopány, a že toliko jejich křesťanské určení může vysvětlovati a též velmi dobře vysvětluje utvoření těchto předpodivných podzemských příbytků v této vrstvě sopečné, o níž mluvíme.

Katakomby nemohly býti vykopány v pucolánu. Lze snadno pochopiti, že tato písečná země neodolala by dostatečně podobné práci. Nikdo neupírá, že na začátku písečného pásma před vysušením vzduchem venkovním dá se prolomiti jakákolvěk chodba. Avšak kdyby někdo chtěl utvořiti druhou neb třetí chodbu na hoře neb ve spodku, nastalo by nevyhnutelně sesutí. Každé kopnutí rýčem neb motykou ku prohloubení druhých chodeb otráslo by sypkým prostředkem,

který je dělí od chodby první, tak že by na konec zbyl toliko průkop zející a neforemný, avšak nikdy význačné chodby a klenby, které by mohly pojmáti jeden nebo více hrobů.

Avšak při katakombách nestačilo pouze prolomit chodby, nýbrž bylo třeba utvořiti i ve stěnách chodeb na tisíce otvorů prostranných pro mrtvol; bylo konečně nutno po pohřbu vzduchovzdorně uzavřiti tyto otvory. Bez této obezřetelnosti byly by otravné výpary vycházející z mrtvol naplnily katakomby, tak že by je nikdo obývati nemohl. Ať přijde nyní nejdovednější stavitel a ať se pokusí zatarasiti tato klenutí utvořená v pucolánu těžkými kusy mramorovými neb širokými cihlami maltou spojenými a do písku vloženými, a uvidí, zda jest možno člověku rozluštiti podobnou záhadu. A poněvadž takovým způsobem musely by býti nezbytně hroby v katakombách uzavřeny, jest to též zřejmým důkazem, že nemohly býti ve vrstvách pucolánových.

Tot jsou v krátkosti důvody, o něž se učený P. Marchi opírá, aby dotvrdil, že naše katakomby jsou výhradně dílem křesťanů. V této důležité příčině vyložil jsem smýšlení strany jedné i druhé: čtenář ať posoudí, které zaslouží více věrohodnosti. Prosím jej toliko, ať se již přidrží toho či onoho náhledu, aby uvážil, že pravost ostatků jest v každém případě zaručena a nedotknutelná: uvidíme to zřetelně průběhem těchto dějin katakomb.

19. prosince.

Všeobecný ráz katakomb. — Hrobníci. — Dějiny katakomb. Katakomba sv. Petra — Její původ. — Její ozdoby.

Papežská kapela přivábila nás k sv. Petru, a nám se naskytla nejkrásnější příležitost navštívit katakomby Vatikánskou. Dříve než do ní vkročíme, třeba jest nám ukončiti povšechné zkoumání podzemního Říma. Víme již, že ruka našich předků utvořila toto přepodivné město; avšak byli všickni křesťané bez rozdílu jeho staviteli? Či byly hřbitovy naše snůškou chodeb vystavěných podle sebe zdařbůh a bez ladu a skladu? Studium o katakombách i

dějiny odpovídají záporně. V tomto nesmírném bludišti shledáváme se s jednotným plánem, dle kterého jsou ohraničeny vnitřní části každého hřbitova, který opět spojuje v sobě různé katakomby a snaží se býti sám pro sebe rozsáhlým místem odpočinku.

Předpokládáme-li nejprve, že jsou katakomby původu pohanského, nemůžeme si vysvětliti rozměr chodeb, který svědčí toliko o určení křesťanském a o plánu rozumně provedeném. Chodby jsou úzké, a takovými měly pochopitelně býti. Ponechávalyť volný průchod dvěma mužům nesoucím mrtvolu ke hrobu. Bylo pak vždycky velmi nesnadno, ano někdy velmi nebezpečno přenášeti jinam zemi nahromaděnou při kopání. Chodby tedy musely býti tím více sужovány, čím více nahromaděno bylo rumu při nutném vyhlubování zdí, aby v nich mohly býti upraveny otvory pro dvě, tři až čtyři mrtvoly.

Dále přímý směr chodeb dá se vysvětliti ze zvyku křesťanského, dle něhož měly ležeti mrtvoly ve hrobě natažené a nikoli nakloněné neb schoulené. Kolmé otesávání jest v souvislosti s různými patry hrobovými. Jestli zřejmo, že jednotlivá patra by se nemohla navzájem podpíratí, kdyby spoje hrobů hořejších nepadaly kolmo na mezistěny hrobů spodnějších.

Neméně než podoba chodeb předpokládá i tento způsob pochovávání mrtvoly předem promyšlený a důsledně prováděný rozvrh. Podává však také důkaz, že jak sám rozvrh tak i katakomby, v nichž jest uskutečňován, jsou výhradně původu křesťanského. Řekové a Římané spalovali mrtvoly, jejichž popel dávali do popelnic, Egypťané pak je chovali ve svých příbytech. Židé samojediní vytesávali hroby své v jeskyních a ve skalách, kamž ukládali celé mrtvoly nabalzamované a plátnem zaobalené.

Kterak se octl tento způsob pochovávání najednou na Západě, kde byl dříve neznámý; a to v Římě, kde převládal od několika století zvyk naprosto opačný? Bez přispění křesťanství nedala by se otázka zodpověděti; se stanoviska víry však vysvětlí se sama sebou.

Dle sv. Matouše přišel po smrti našeho Spasitele Josef z Arimatie k Pilátovi a žádal tělo Ježíšovo. Když je obdržel, zavinul je do bílého plátna, mastí pomazal a uzavřel otvor jeho velikým kamenem. Evandělsta poznamenává, že takový

byl u Židů obyčej pochovávat. Náš Spasitel nezrušil tento obyčej starodávného národa, nýbrž jej posvětil, přisvojiv si jej sám.

Zakladatel křesťanství v Římě sv. Petr nad to byl původem Žid. Což bylo přirozenějšího, než že křesťané z národu Apoštolova přisvojili si tento způsob pochovávání? A co jest jasnějšího, než že sami totéž činili? Jako hrob Ježíše Krista jsou i jejich hroby ve skále vytesány a uzavřeny cihlami neb kameny. Těla v nich jsou zavinita do velmi čistého plátna a proti hnilobě chráněna jsou množstvím vonných mastí. Tertulián praví: „Arabie a Sabea posílají nám více mastí ku pochovávání našich zemřelých, než vyprodají k uctívání vašich bohů.“

Tak svědomitá byla péče a tak zbožné plýtvání, s jakým první křesťané vynasnažovali se uchrániti před nákazou hrobovou mrtvoly určené ke slavnému vzkříšení, že mnohé *lokuly* otevřené po patnácti letech vydávaly ze sebe ještě příjemnou vůni. Ve mnohých jiných hrobech svědčí o téže okolnosti potní roucha a látky lněné i hedbávné, které sloužily zemřelým za rubáš.

Všimněme si ještě jedné podobnosti. Svaté ženy, dle svědectví evandelistova, nakoupivše vonných mastí, spěchaly ke hrobu, aby pomazaly tělo Ježíše. Toto šlechtné jednání nezůstalo bez následovníků. Nic se nevyrovná horlivosti, s jakou křesťané přicházeli a rozlévali drahocenné masti na hroby mučovníků. Po příkladu Magdaleny a Marie vyznačovaly se ženy křesťanské obzvláště statečnou horlivostí plniti tuto zbožnou povinnost. Tento obyčej, který povstal na Kalvarii a v němž pokračováno bylo v katakombách, zvůčnil se po celém světě od té doby, kdy nastal pokoj v Církvi.

Jest sice pravda, že jest v katakombách množství těl, která byla pochována v nehaseném vápně. Známe-li neobyčejnou horlivost prvních věřících, aby uchovali neporušené ostatky svých bratří naplňuje to z počátku podivem, že užívali takové látky, která má vlastnost stravovati ryhle do ní vložená těla. Avšak, uvažujeme-li o tom poněkud klidněji, seznáme, že naléhavou nutností vedeni jsouce, dávali přednost zdraví živých před delším uchováním zemřelých. Jest pravděpodobno, že těla tato nemohla býti pohřbena ihned po skonání: alespoň nezřídka se tak stávalo. Vždyť víme, že pronásledovatelé hleděli všemožné křesťanům zameziti, aby

odnášeli a pochovávali ostatky mučovníků. Aby tudíž zabránili hnílobě a nevzbudili pozornost pohanů, brali chudí naši otcové útočiště k neomylnému a méně nákladnému užívání nehasného vápna.

Vytkneme ještě jednu podobnost mezi Kalvarií a katakombami. Na chvilkovém hrobě Boho-Člověka nebyl vyryt žádný náhrobní nápis. *Vstalť jest a není ho tuto*: slova tato jsou vítězným ohlasem, která čte věřící svět na hrobě tomto a která ničím jiným nemohou býti lépe vystižena. Pokud to dovolovaly zákony Prozřetelnosti Boží, nápodobovali první křesťané při svém pohřbívání slavnostní stránku pohřbu vítězova nad smrtí. Nemohouce psáti: *Vstal z mrtvých*, napsali: *Vstane z mrtvých*.

Jako když za dlouhých nocí zimních jasnějším leskem třpytí se hvězdy na obloze, podobně článek víry o budoucím vzkříšení září leskem nevyrovnatelným.

Slova *depositus, in pace requiescit*, (pochován, odpočívá v pokoji) vyrytá na tisících a tisících hrobech jsou tolikými paprsky, které společně ozařují tuto hlavní pravdu světlem oslňujícím; a tolikýmiž hlasy hlásají pod těmito chmurými klenbami nesmírného města mrtvých veliký článek katolických křesťanů: *Důvěru křesťanů, vzkříšení mrtvých*. Jest tedy pravdou, že jak chodby a hroby, tak způsob pohřbívání a nápisy, vše svědčí o ustáleném plánu v uspořádání katakomb, jakož i zřejmém úmyslu křesťanů napodobovati ve své smrti a v životě božského Spasitele, jakožto hlavní předmět své lásky.

Povšechné rozdělení podzemního Říma poukazuje nám s toužou zřejmostí na druhý jeho povýtečně křesťanský ráz. Je-li vzkříšení mrtvých základním článkem vyznání víry, jest láska základním přikázáním Božím. A toto přikázání i tento článek víry shledáme vyryty v katakombách. Uvedu zde pouze jediný důkaz, ponechávaje si zvláštní svědectví na jiný den.

Prvním účinkem lásky křesťanské je rovnost před Bohem. Posvátná rovnost, matko svobody a důstojnosti, které vyznamenávají i národy novověké, jakým leskem záříš nad skromnými hroby našich slavných předků! Na hřbitovech jejich označen je mučovník jako prostý křesťan; avšak známka rozlišovací nepozůstává ani v nádobě ani v kostnici neb popelnici křišťálové, úbělové, mramorové, které by svou

nádherou, krásou a kresbami zatemňovaly nádoby z pálené hlíny na hrobech obyčejných. Nádobka s krví naprosto jednoduchá zapravená vápnem do zdi; palma vyrytá na hrobovém kameni a nejobyčejněji vtisknutá do vápna podle hrobu: toť jsou známky, jimiž se nikterak neruší úplná rovnost.

Druhým účinkem lásky křesťanské jest jednota, která dle výrazného rčení Evandělie činí ze všech dítek Církve jedno srdce a jednu duši. Život našich předků podával nám o tom tak hrdinný a ustavičný příklad, že sami jejich pronásledovatelé byli nad tím u vytržení. Tato jednota jsouc pramenem prýstvicím se z víry a jsouc nesmrtelnou jako víra sama, sáhala až za hrob a zářila jasně z našich katakomb.

Byvše od sebe odloučeni za živa, toužili aspoň odpočívati společně po smrti. Největší jejich otižadostí bylo, aby mohli tvořiti jedinou ložnici, jakož byli tvořili jednu rodinu, jedno srdce, jednu duši.

Založiti však jedinou katakombu bylo nemožno. Neboť jeden hřbitov jednak by nebyl vystačoval pro tak veliké množství mrtvých, jež buď nemoc aneb ještě více meč katův za přispění dravé zvěře v Kolossen sklátil každého dne. Tento jediný hřbitov pak, nutně vzdálený od některých čtvrtí městských, byl by působil nevyhnutelné nebezpečí jak hrobníkům, pochovávajícím mrtvoly, tak všem křesťanům, pro něž bylo útěchou docházeti k modlitbám na hroby mučovníků.

Z opatrnosti a nutnosti tedy byly vykopány různé katakomby vůkol města; avšak, ať je vzdálenost mezi nimi jakákoli, můžeme přece, zkoumáme-li je, snadno pozorovati, že úmyslem zakladatelů bylo spojovati jedny s druhými, aby utvořen byl jediný rozsáhlý hřbitov, rozdělený toliko, jako sám Řím, tokem Tibery.

V této vznešené nekropoli objevuje se nám sv. Petr, pochovaný na Vatikáně jako náčelník krajiny za Tiberou, chráně Řím na straně severní a západní, kdežto sv. Pavel, jehožto hrob jest na cestě Ostijské, stal se náčelníkem krajiny před Tiberou, chráně Řím na jihu a na východě.

Vzkříšením a láskou křesťanskou, tímato dvěma náukami, výhradně křesťanskými, vyrytými na všech místech v katakombách, liší se naše hřbitovy křesťanské tou měrou, že jest téměř nemožno zaměnit je s hroby pohanskými; a to jest neméně závažným důkazem, že katakomby jsou

výhradně dílem našich otců. Viděl jsem mnoho hrobů pohanských, mnoho mausoleí, mnoho kolumbarií, jini jich viděli více nežli já; avšak nikde nenalézáme zaznamenaný článek o těla vzkříšení.

K víře o naprostém zahynutí těl poji se v pohanství článek o sobeckosti. Jako ve skutečích života veřejného i soukromého obráží se tato neonost ve vši své ohyzdné nahosti na hrobech pohanských. Jediný zběžný pohled postačí, abychom se o tom přesvědčili. Hroby pohanské dělí se na tři třídy: *mausolea*, *kolumbaria* a *putikuli* čili hroby obyčejné.

Mausolea. — Můžeme právem pochybovati, zda pýcha a sobeckost dostoupily vyššího stupně než při stavbě těchto obrovských pomníků, kde se zdá, že mramor, bronz, malby, stříbro a zlato umluvily se ke schůzce, aby provedly díla, která by dovedla vzdorovati věkům. Tyto nákladné hroby jsou často postaveny pro jedinou osobu: stačí jen jmenovati pyramidu Cestiovu, pomník Cecilie Metelly a závratný náhrobek Hadriánův. Některé ponechávaly místo pouze členům téže rodiny. Takovým bylo mausoleum Augustovo, určené pro popel jeho nástupců; mausoleum rodu Plauciova na cestě Tiburské; náhrobky neméně nákladné Lentulů, Dolarbellů, Cethegů, Ceciliů a mnoha jiných.

Kolumbaria. — Nedovolovalo-li jmění, aby každý sám pro sebe vystavěl si nádherný náhrobek, tož přece každý protivil se bezvýminečnému pohřbívání společně.

Odtud povstala kolumbaria, určená pro různá družstva svobodníků, obchodníků neb umělců. Nezřídka shledáváme se s několika otroky, kteří za svůj malý majetek si buď koupili místo aneb zdarma je obdrželi od svých velkomyslných pánů; každý jiný byl z místa toho vyloučen. Z množství nápisů dostačí jen uvéstí následující, který potvrzuje tuto zvláštnost:

C . AVILIO . LESCHO
TI . CLAVDIVS . BVCCIO
COLVMBARIA IVII OLL . VIII .
SE . VIVO . A . SOLO . AD .
FASTIGIUM . MANCIPIO .
DEDIT .

V nápisě tomto jest řeč o daru čtyř výklenků a osmi popelníků v jednom kolumbariu.

Dle jiného nápisu uděluje sice Roscia Lyda právo pochování ve svém hrobě svým svobodníkům a jejich potomkům; ale všimněme si jen této klausule: *Hoc monumentum heredes non sequitur*. „Pomník tento není pro dědice.“

S touto ustálenou formulou, která tak dobře vystihuje žárlivé vylučování nejen cizinců, nýbrž i vlastních dědiců nebožtíkových, setkáváme se za každým krokem; vyjadřuje se obyčejně následující zkráceninou: H. M. H. N. S.

Obyčejně se vyhrožuje přísnými tresty, kletbami a ohromnými pokutami, na náhrobech vyrytými, onomu smělci, který by se opovážil kolumbarium si přivlastniti neb cizince do něho pochovati. Často připomíná se též přísnost zákona.

Puticuli. — Královně světa by se bylo nedostávalo země a peněz, kdyby byla chtěla pochovávat do kolumbarií a mausoleí tolik milionů plebejců a otroků, kteří se hemžili v jejím ohromném obvodu za celých devět až deset století. Důležitý zákon o veřejném zdravotnictví vynalezl pro tuto část obyvatelstva takový způsob pochovávaní, který skvěle prozrazuje pýchu a sobeckost v téže míře, jako velkolepá mansolea. *Ustrinae publicae* čili veřejné hranice měly mrtvolý stráviti. Byly to nesmírné čtverečné stohy, obklopené silnými zdmi, do nichž se házeli na hromadu ubozí otroci a chudši. Množství smolného dříví hořelo na krbu a svým vonným kouřem zamezovalo nákazu okolního ovzduší: Často též házeny byly mrtvolý lidí i zvířat do hlubokých jam za jamou Eskvilinskou, kdež hromadně hnily. Mezi tímto ohyzdným nakládáním s mrtvolami lidskými po způsobu divochů a mezi úctyhodným pohřbíváním v katakombách shledáváme všecek rozdíl, který dělí pohanství od křesťanství.

Prosím čtenáře za odpuštění, že jsem nedostal slovu. Slíbil jsem, že seznámíme se dnes s hrobníky prvotní Církve a že sestoupíme společně do katakomb Vatikánských; avšak bylo již příliš pozdě, tak že jsem nemohl uskutečniti tento dvojitý slib. Zkoumání o všeobecné povaze našich hřbitovů zabralo nám celou naši volnou chvíli. Ó, kéž bych je byl popsal aspoň způsobem dosti jasným, aby nezůstalo žádné

pochybnosti o naprosto křesťanském záměru, který byl vůdčí myšlenkou při tvoření Říma podzemního a který jej v každé příčině různí od pohřebišť pohanských.

20. prosince.

Hrobníci. — Vypodobení. — Dojem. — Modlitba. — Katakomba Vatikánská. — Její původ. — Její chlouby. — Rubáš mučnicků. — Mučnické nástroje. — Úcta věřících k zemřelým. — Svět křesťanský.

Náhradou za včerejší opozdění dostalo se nám dnes štěstí, že jsme mohli ráno navštívit Koloseum, večer pak sestoupiti do katakomb, a pozorovati jak krvavé zápasiště, na němž v krvavém zápasu klidili mučnicki nesmrtelné palmy, tak pochmurné hlubiny vyvolené s neméně hrdinnou zbožností, aby mohla posvátným ostatkům vzdána býti dvojnásobná pocta křesťanské lásky a svaté víry. Avšak slavné stíny Hrobníků zastavily nás z nova na prahu katakomby vatikánské. Včera seznali jsme plán důsledně prováděný při budování podzemního Říma. Věrou nadšení pojali jej v úmysl naši předkové a hrobníkům bylo svěřeno jeho vykonání. Jest na čase, abychom se seznámili s těmito nesmrtelnými staviteli a vznešenými podnikateli.

Již za nejdávnejších dob Církve římské shledáváme se se sedmi jáhny, kteří byli ustanoveni pro čtrnácte okresů městských. Každý jáhen měl nějaké místo, dům neb jen pouhý pokoj, kde konal pro novokřtěnce duchovní i tělesné úkony svého řádu: toto místo nazývalo se *Diakonie*. Dvacet pět kněží vysvěcených od sv. Klementa, druhého nástupce sv. Petra, řídilo různé části téhož stáda: tak vznikli jednotlivé farnosti.

Počátečné číslo sedmi zvýšeno bylo r. 96. od papeže Evarista na dvacet pět. Počet tento množil se poněkud s počtem věřících. Kromě jednoho neb dvou kněží, jednoho jáhna, jednoho podjáhna, jednoho notáře, měla každá farnost spolek sestávající ze sedmi neb deseti hrobníků, kteří měli na starosti vše, co se týkalo pohřbívání mrtvých: byli to *dělníci, desátníci, upravovači, nosiči, kamenníci*, rozličná

to jména, poukazující buď na počet neb druh jejich posvátných, ale též nebezpečných úkonů.

Kdežto pohané ve svém opovrhování člověkem zacházeli tak daleko, že házeli jeho mrtvolu na mrochoviště, prokazovala církev mrtvým ostatkům křesťana a především mučedníka takovou úctu, že svěřovala jejich pohřbívání pouze svým vlastním služebníkům. V duchovenstvu římském tvořili hrobníci první stupeň hierarchie. Oni, jako noví Tobiáš, měli dle příkladu svého vzoru vynikati svatostí svých mravů, znalostí svých povinností, statečností svého vyznání a živou věrou, dle které, majíce na mysli těla vzkříšení, viděli v každém zemřelém, který byl svěřen jejich zbožné péči, samého Spasitele.

Kterak odměníme se vděčností a obdivem těmto výtečným mužům, jejichž život záležel v tom, že vykopávali v lůně zemském hroby pro své bratry, těla jejich sbírali, umývali a pochovávali? Vmyslíme-li se v onu krvavou dobu pronásledování a uvážíme-li překážky a nebezpečí, kterým byli vydáni, aby vyrvali z rukou katových ostatky mučedníků, aby je vykoupili od představených úřadů, přenesli je ulicemi nepřátelského města a za tmy noční pak vpustili do hlubokých jeskyň; máme-li na mysli úzké chodby, hlubokou tmou, vlhkost a zhoubné výpary hřbitova ustavičně otevřeného, zdaž můžeme se dosti naobdivovati těmto velkomyslným mužům, kteří v naději ve slavné zmrtvýchvstání utvořili tento podzemní Jerusálém, nejpodivuhodnější a nejsvětější to město po Jerusálemu nebeském? Kterak nemáme poznávati v těchto statečných křesťanech nejneohroženější bojovníky malé rostoucí Církve? Vidím-li v mučeníku vojína, který obětoval jednou život svůj pro Krista, spatřuji v římském hrobníku hrdinu, který je stokrát vydal za svého bratra.

V prvotní církvi bylo zaměstnání jejich tak vznešeným a tak záslužným, že bylo často vykonáváno nejvyššími osobnostmi a nejslavnějšími matronami. Dostačí vysloviti jména svatých papežů Štěpána, Kalixta, Fabiána, Eutychiána, Marcela a Melchiáda; jména světic Praxedy, Pudenciány, Luciny, Cyriaky a ještě mnohých jiných, jejichž otcové, manželé a synové počtění byli togou senátorskou neb svazky konsulskými. Není pak divu, byli-li hrdinští mu-

žové provázení i po smrti vděčnosti a obdivem živých. Jméno *hrobníka* (Fossor) opětuje se často jako čestné pojmenování na jejich skromných hrobech:

FELIX FOSSARIVS IN P.

„Félix, hrobník, v pokoji.“

SERGIVS ET JUNIVS FOSSORES

B . N . M . IN PACE . BISOM .

„Sergius a Junius, Hrobníci, kteří si dobyli velikých zásluh, v pokoji, v témže hrobě.“

PATERNO FOSSORI . BENEMERENTI.

BIXIT . A . P . M . XXXVI.

QVIESCIT IN PACE.

„Paternovi, hrobníku, který si dobyl mnoho zásluh. Žil asi 36 let. Odpočívá v pokoji.“

Známe tedy již jména a pověst stavitelů katakomb:

Bylo by to vrcholem radosti, kdybychom dříve než navštívíme jejich nesmrtelná díla, mohli na ně patřiti vlastníma očima. Nuže, zde jsou, jak je naši otcové viděli v jejich skromném úboru a s nástroji jejich zaměstnání. Patříme s úctou na tuto několikaletou postavu: bylať zobrazena v jedné hrobce na hřbitově sv. Kalixta.

Nad arkádou čteme jméno slavného dělníka, jeho smrt v pokoji Páně, jeho naději ve vzkříšení a den jeho pohřbu: „Diogen, hrobník, v pokoji, pohřben osmého dne kalend říjnových.“ Ačkoli letopočet udán není, přece vyryté písmeny v nápisu svědčí o hluboké dávnověkosti. Na každé straně skromného nápisu jsou dvě holubice, odznak to čistoty a víry zemřelého. Uprostřed kamene vidíme Diogena; vlasy má po způsobu Římanů krátké a uši odhalené, snad dle církevních předpisů: „*patentibus auribus*“; „*uši majíce otevřeny*.“ Na levém rameni spočívá kus dvojnásob složené látky vlněné či snad kůže beranní, která bezpochyby sloužila za podušku, mající za účel zmírňovati tlak neseného břemene. Někteří zkoumatelé starožitností domnívají se, že jest to *amfibalum*, zvláštní to druh kápě určené k pokrytí hlavy.

O pravé rámě jest opřena dolovačka na kameni, jejíž rukověť spočívá v pravé ruce, položené na prsou. Jest to význačná známka jeho zaměstnání; a toto chudícké nářadí zdá se mi býti slavnější v rukou Diogenových, nežli hůl

maršálská neb žezlo králů v rukou dobyvatelů. Hrobník vykonával své krušné zaměstnání v útrokách zemských za hluboké tmy: a ejhle, lampičkou, kterou drží v levé ruce, svítil si při své práci. Jak vidíme, má podobu lodičky, odznak to veliké lodi Petrovy, Církve katolické. Řetízek, za který ji hrobník drží, jest určen ku zavěšení lampy na zdi chodeb, blízko místa, kde měl býti prolomen hrob, *lokulus*.

Oděv pozůstává z krátkého kabátce s úzkými rukávy, spjatého dole dlouhými punčochami. I rukávy jsou v zápětí upjaty páskami neb přeskami. Ubor tento se nejlépe srovnává se zaměstnáním hrobníkovým, kterému bylo třeba volného pohybu, aby mohl pracovati v úzkých chodbách a kopati ve výšce několika stop hroby několik palců vysoké a jednu neb dvě stopy hluboké. Do kabátce vryty jsou tři kříže, dva na části spodní, jeden na pravém rameni. Kdybychom byli i málo obeznámeni s naší posvátnou starovědou, můžeme snadno v tomto vznešeném znamení poznati onen veliký a nezbytný to předmět živé víry a horoucí lásky našich otců.

Nemohli se obejít bez kříže; každé ohvile znamenali se tímto ochranným a milovaným znamením na čele, na srdci a na všech svých smyslech. Později vyobrazovali je v rozličných podobách na svých šatech, na nádobách, na stolech, na nábytku a na stěnách svých příbytků. Místo, které zaujímá na kabátci Diogenově, není zvoleno dle libovůle. Nejhlavnějším zaměstnáním hrobníkovým bylo přenášeti mrtvé a vykopávati hroby. Kříž vtisknutý na kolenu a na rameni povzbuzuje a posvěcuje jeho krušnou práci a jeho nebezpečné cesty. Obuv na způsob sandálů pokrývá nohy a doplňuje celý oblek.

Vstěpme si dobře v paměť rysy ctihodného hrobníka, ohopme se pochodní nám podaných a sestupme za průvodčím po temných schodech do první oblasti velikého města mučovníků.

Netaž se mne, milý čtenáři, co pocítujeme při spatření těchto míst, která jsou svědky tolika tajemství svaté víry, bolesti, statečnosti a hrdinných cností.

Ach, což může pocítiti šlechetný a zvedený syn, navštívivší místa, kde se narodil, odkud vzešla svoboda světa; místa, kde jeho proslulí předkové, nespravedlivě pronásledováni, obětovali po tři staletí své slzy i svůj život v úzko-

stech a strádání, v této kruté průpravě k mučeníctví, kde se jim dostalo tajného hrobu, když byli obdivem naplnili veliký Řím svými slavnými zápasy! Mezi tímto množstvím myšlenek, vzpomínek a dojmů vynořuje se v duši pocit, který ovládá brzy všechny ostatní: jest to potřeba klidu a modlitby. S jakou vnitřní radostí odřikáváme modlitby, složené výslovně pro tento slavnostní okamžik. *)

Katakomba Vatikánská, kterou nyní nazývají *Jeskyňemi Vatikánskými*, sahá až ku kolébce křesťanství. Dle ústního podání pochází z doby prvního pronásledování, avšak jest možná ještě starší. Když r. 66., dle našeho letopočtu, za konsulů K. Lekania Bassa a Licinia Krassa kochal se Neron divou radostí z osvětlení svých zahrad živými po-

*) *Antif.* Těla svatých v pokoji pohřbena jsou, a jména jejich žítí budou na věky.

Žalm. Toť jsou oni, kteří přišli z velikého trápení; a smyli oděv svůj v krvi Beránkové. Ran krvelačných katů nebáli se služebníci tvoji; a proto dal jsi jim místo významné v království Otce svého.

Vydali těla svá na smrt, aby nesloužila modlám; proto korunovaní drží palmu vítězství.

Oči nemoudrých viděli jejich smrt; oni však jsou v pokoji.

Slávou a ctí korunoval jsi je, Hospodine, a ustanovil jsi je nade vším dílem rukou svých.

Prošli ohněm i vodou, a vyvedl jsi je občerstvené; pokoj jejich pak trvá na věky.

Sláva Otci a t. d.

Antif. Těla svatých v pokoji pohřbena jsou, a jména jejich žítí budou na věky.

V. Svatí budou plesati ve slávě.

R. A radovati se budou v obydlích svých.

V. Spravedliví žítí budou věčně.

R. A u Hospodina jest památka jejich.

V. Hospodin ostříhá všechny kosti jejich.

R. Ani jediná z nich nezahyne.

V. Orodujte za nás, svatí mučéníci Kristovi.

R. Abychom byli učiněni hodni zaslíbení Kristových.

V. Pane, vyslyš modlitbu mou.

R. A volání mé k tobě přijď.

Modleme se:

Pane, Ježíši Kriste, nejslavnější králi mučovníků, a koruno těch, kteří tebe vyznávají, který těla svých bojovníků, kteří pro víru a jméno tvé krev svou prolili, na tomto místě skrze anděly své ostříhati ráčíš, a které jsi ustanovil za strážce svého milovaného Jerusaléma, popřej nám, abychom, jakož svatě jejich ostatky navštěvujeme, tak vždy honositi se mohli jejich vítězstvím a žili ve stále jejich ochraně. Který s Bohem Otcem a t. d.

chodněmi, bylo tomu asi pět let, co vrátil se sv. Petr do Říma. Horlivý Apoštol zjednal si četné přívržence, a tato Církev, narodivší se pod burácejícími ranami, musila své bytí i svá tajemství ochrániti před vyzvědači vzteklého císaře. Jest tedy velmi pravdě podobno, že katakomba Vatikánská byla našim otcům útlukem, dříve než se stala jejich hrobem.

Ať jest tomu tak či onak, pronásledování nastalo, a *nesmírné množství* křesťanů bylo usmrceno ve Vatikáně, v zahradách, v Cirku a v Naumachii Neronově. Každý pochopí, že bratři museli vyhledati místo nejbližší k pohřbívání. A odedávna také uctívají se v Jeskyních Vatikánských velebné ostatky našich prvních mučovníků. Posvátná zemi Vatikánská, pahorku na světě po hoře Kalvárii úcty nejhodnější! Ano, ty jsi měla píti prvotiny krve křesťanské, jako Golgota se napojila krví božskou!

Svatý Petr, který často obýval tuto katakombu, který navštěvoval, těšil, vyučoval, živil chlebem učeníků a napájel vínem panenským horlivé křesťany, kterým sloužila za útočiště, vyvolil si ji sám ku svému odpočinku po svém slavném umučení. Od té doby nesmírná sláva, hluboká, stálá a všeobecná úcta vzdává se prvnímu hřbitovu křesťanskému. Papežové chtěli býti vesměs pochováváni vedle svého vzoru a náčelníka. Knížata i kněžny, králové a královny, císařové a císařovny všech národů, konsulové, senatorové, potomci nejstarších rodin římských domáhali se téže cti.

Z papežů vyjmenuji toliko svatého Lina, Anakleta, Evarista, Sixta I., Telesfora, Hygina, Pia, Eleuthera, Viktora, Fabiána, Jana I., kteří byli všickni mučovníci, a sv. Lva I., Simplicia, Gelasia II., Symacha, Hormisdu, Agapeta, Řehoře Velikého, Bonifáce IV., Deodota, Evžena I., Vitaliána, Agathona, Lva II., Sergia I., Řehoře II., Řehoře III., Zachariáše, Pavla I., Lva III., Lva IV., Mikuláše I., Lva IX. a Felix IV.

Z císařů, králů a královen: Honoria, Valentiniana, Othona II., Cedwelu, krále západních Sasů, Inu, krále Angličanů, Konráda, krále Merců, Offu, krále Sasů, královnu Eldiburgu s manželem, kněžnu Marii, dceru Stilichovu a manželku císaře Honoria, její sestru, kněžnu Termancii, císařovnu Anešku, nešťastnou Šarlotu, královnu na Ocypru, a konečně velikou hraběnku Mathildu.

Ze slavných osobností: Junia Bassa, prefekta římského, ze starobylé rodiny Juniovy; prefekta vojenského Proba; konsuly Olybria a Probina; Liviu Primitivu a veliké množství jiných, jejichž vyjmenování by trvalo příliš dlouho.

Pod okrouhlými schody nalézá se kaple Konfesse. Tato tvoří malý latinský kříž, jehož hlava jest právě pod papežským oltářem hořejšího kostela. Všechny stěny jsou vyzdobeny drahocenným mramorem a pozlacenou stukaturou, bronзовými vypuklinami, představujícími rozličné činy ze života sv. Petra a Pavla. Na oltáři uctívají se dva velmi staré obrazy těchže apoštolů, malované na stříbre. Sám oltář, u něhož se mi dostalo štěstí čísti mši svatou, vzbuzuje hlubokou úctu, neboť souvisí úzce se schránkou, v níž odpočívají těla slavných zakladatelů Církve.

Přese všechny změny, o nichž jsem mluvil, chovají Jeskyně Vatikánské ještě množství starých nápisů, mozaik, maleb, vypuklin, popelnic a hrobů, které jsou stejně zajímavými jak pro umělce, tak pro křesťana. Mezi těmito posledními jest náhrobní rakev Junia Bruta, znamenitá jak svou starobylostí, tak důkladným vypracováním a křesťanskou poetikou v ornamentice.

Tvoří podlouhlý čtverec z mramoru parského. Na hořejší vyduťtině čteme následující nápis;

IVN. BASSVS VC QVI VIXIT ANNIS XLII. MEN. II. IN
IPSA PRAEFECTVRA VRBI. NEOFITVS IIT AD DEVM.
VIII KAL SEPT. EVSEBIO ETYPATIO COSS.

„Junius Bassus, muž proslulý, který žil 42 let, dva měsíce, jsa prefektem římským, novokřtěncem, odešel k Pánu osmého dne kalend zářijových za konsulů Eusebia a Ypatia.“

Při výkladu každého slova všimněme si nejprve původu Bassova, jeho důstojnosti a dne jeho smrti; vypukliny pak na rakvi seznámí nás se současným uměním.

Junius. — Známo jest, že Římané mívali několik jmen, obyčejně tři a někdy i čtyři: *předjmení, jméno rodinné a příjmení.* Jméno rodinné končí se obyčejně na *ius* a bývá na druhém místě při nápisech i na všech památných penězích před panováním Karakalovým. Po tomto panovníkovi, který dal všem poddaným své říše právo občanské, nastala veliká změna ve jménech rodinných.

Mnozí přidávali sobě několik příjmení a dávali se obyčejně jmenovati dle posledního: konsulové v nápisu uvedení podávají nám toho příklad. Ať jest tomu již jakkoli, rodina čili *gens Junia*, z níž pocházel Bassus, přináležela k nejmocnějším a nejslavnějším ve starém Římě.

Brutové a Bassové, kteří tvořili dvě její hlavní větve, zplodili Církvi veliký počet panen, světoů a mučovníků, když z ní bylo dříve vyšlo několik pohanských soudců a katů.

VC Vir clarissimus. — Slova tato označují zároveň slavný rod, odpovědné úřady a vysokou důstojnost. Senátorové prvního řádu měli název *illustres*, senátorové druhého řádu *respectabiles*, senátorové řádu třetího *clarissimi*.

Praefectura urbi. — Prefektura římská byl úřad, zavedený Romulem. Asi okolo r. 336. před Kristem, po utvoření hodnosti pretorské, byl zrušen, avšak od Augusta opět obnoven. Oborem prefektury městské byla dohlídka policejní a záležitosti právní. Prefekt, kterým býval téměř vždy bývalý konsul, zastupoval krále, konsuly a císaře za jejich nepřítomnosti. Poněvadž pak měl méně právních závazků než prétor, s nímž sdílel právomoc a zůstával déle na témže místě, požíval též většího vlivu a vážnosti.

Neofitus. — V prvních dobách křesťanství nezřídka se stávalo, že někteří katechumenové oddalovali křest až na pokročilejší věk neb pro případ onemocnění. Obyčejnou pohnutkou k tomuto odkládání byla bázeň před hříchem po očištění křtem svatým; ostatně obyčej tento byl kárán od svatých otců a vůbec od věřících, kteří takové opozdění nazývali *clinici* neb *grabatarii*.

Ille ad Deum. — Nápisem tímto diktovaným věrou ve zmrtvýchvstání a živou naději v radost věčnou rozeznávají se hlavně hroby křesťanské od hrobů pohanských.

Eusebius et Hypatius. — Tito dva bratři z rodu Flavia byli pospolu konsulové r. 359. Pomník Bassův sahá tudíž do polovice čtvrtého století a podává nám velmi zachovalý vzor současného umění.

Veliké průčelí, které, nechtěje býti rozvlácným, samojediné choi popsat, má na sobě dvě řady vypuklin oddělených od sebe úhledným pásem. Hořejší řada obsahuje pět obrazů ohraničených sloupy korintskými. Čtyři sloupy po stranách jsou rýhované, dva prostřední jsou pokryty vypuklinami a všechny velmi dovedně provedeny.

První obraz vyjadřuje krásně obět Izákovu. Tento předmět, výmluvný to symbol poslušnosti a odevzdanosti do vůle Boží, hodil se velmi pro první křesťany, tak že jej měli často před očima; často se s ním též setkáváme na pomnicích a katakombách. Zdá se, že nevědomost výtvarného umělce dopustila se dvou nesprávností. Nejprve postavil vedle Abrahama osobnost, která se dívá na svatého patriarchu; potom zapomněl dáti skopcovi rohy, což se neshoduje s písmem svatým. Avšak umělec nezapomněl božskou ruku, která vychází z oblaku a zachycuje meč Abrahámov. Zakročení andělovo nepřináleží nikterak ke tradici prvního umění.

Druhý obraz představuje zapření sv. Petra. Mezi dvěma vojáky, vidíme Apoštola, jehož rozpačitá postava prozrazuje slabost. Pád Apoštolův byl dle Buonarrotiho pro křesťany odznakem křtu a pokání, oněch dvou svátostí, z nichž nevěrný člověk jako Apoštol čerpá sílu, aby mohl povstati k věrnosti a k duchovnímu životu. To jest příčinou, proč tento výjev tak často se objevuje v Římě podzemním.

Třetí obraz ukazuje nám Dítě Ježíše mezi zákonníky a učiteli. Ztráta a nalezení našeho Spasitele ve chrámě jerusalémském jest dle sv. Ambrože obrazem zmrtvýchvstání, který první křesťané rádi vyrývali na svých náhrobcích. Pod nohama Ježíšovýmá jest viděti postavu držící nad hlavou vlající pásku; jest to obloha znázorněná osobou mořského božství. Nežřídka shledáváme na křesťanských pomnicích duchové bytosti s odznaky a vlastnostmi pohanských božství. Toto nápodobení vysvětluje a ospravedlňuje se jednak nevědomostí jiného způsobu znázornění jednak za příčinou lepšího porozumění. Umístěním oblohy pod nohama Spasitelovými měl se vyjádřiti katolický článek víry a měli se udolati kacíři, kteří tvrdili, že viditelný svět, nebe i země jsou Synem Božím.

Čtvrtý ukazuje nám našeho Spasitele přivedeného do soudní síně v Jerusalemě. Pod jeho páží jest kniha představující svatou nauku, která vzbudila bohovražednou nenávist fariseů. Dva vojáci drží jej jako zločince. Poznáváme je po stejnokroji vojenském a po meči, který z nich jeden drží levou rukou.

Pátý obraz představuje nám Piláta váhajícího a nerozhodného. Sedí na trůně s hlavou ověncovou vavřínem; před

ním stojí dvě osoby, z nichž jedna rovněž ověnčená vavřínem drží konvičku s miskou. Avšak k čemu jest ten vavřínový věnec na obou hlavách? Tato nesprávnost připisuje se umělci, který si vyvolil postavu císaře ve chvíli, kdy obětoval bohům, aby znázornil vladaře židovského.

Spodní řada obsahuje opět pět obrazů, z nichž první představuje svatého muže Joba sedícího na hnojišti. Jeden z přátel svatého patriarchy patří naň smutně, a jeho žena dle obyčeje žen šlechtických oděná velikým pláštěm zapává si nos koncem svého závoje a podává svému manželu kus chleba napíchnutého na konci tenké násadky. Co to trpkých, ale užitečných pravd pro nás obsaženo v tomto vyobrazení!

Obraz druhý ukazuje nám na hřích našich prvních rodičů. Vedle nich stojí ovce dávající ženě na srozuměnou, že jejím nejobyčejnějším zaměstnáním jest přísti vlnu určenou k tomu, aby jí bylo nahrazeno roucho nevinnosti utkané z látek zvířecích. Krušná práce Adamova jest znázorněna klasem obilním, který vedle něho roste.

Třetí představuje nám našeho Spasitele vjíždějícího do Jerusalema pět dní před svým utrpením. Jakýs mladík přichází vstříc Synu Davidovu, nesa šat cestovní *penulu*. Umělec chtěl tím činiti narážku na obyčej prvních věřících, kteří brávali tento šat, chtěli-li vstříc vyjít oizincům. Známo jest zajisté, že jejich láska k bližnímu pobádala je k cestě i několik mil od přibytku vzdálené, aby mohli přivítati bratra, jehož příchod byl oznámen, jemu blahopřáti, nabídnouti se mu za průvodčí, a za velikou čest a vyznamenání si pokládali, když mohli mu poskytnouti pohostinství. Vidíme na příklad, kterak křesťané z města Říma rozdělili se ve dva zástupy, mající jíti naproti sv. Pavlu; jedni čekali na místě *ad Tres Tabernas*, kdežto druzí zašli až k Foru Apiovu, osmnáct mil od Říma vzdálenému.

Na čtvrtém vidíme Daniela v jámě lvové. Vedle proroka z obou stran jsou dvě osobnosti, které se považují za satrapy, jeho to bývalé žalobníky.

Pátý uvádí nás do zahrady ve chvíli, kdy vznešený Trpitel byl jat od katů. Obrazy spodní končí se atickým nástavkem neb ohybem a ponechávají mezi každým vyobrazením malinkou mezeru. V této prázdné prostora několikrát po sobě se opakuje Beránek, symbol to Syna Božího.

Tohoto božského Beránka spatřujeme napořád vyvozujícího vodu ze skály úderem na hlavu jiného beránka; neboť skála na poušti dle samého sv. Pavla byla obrazem našeho Spasitele; jinde opět rozmnožuje chleby a křísí Lazara.

Na obou pobočních stěnách jsou znázorněny ve svých ladných podrobnostech výjevy ze života venkovského: žně a vinobraní. Shledáváme zde některé obyčeje, které se až dosud zachovaly v okolí Říma, jako na příklad převážení hroznů na voze, do něhož zapřaženi jsou dva volí, a žně konané pomocí srpů.

Co se všeobecné povahy těchto řezeb týče, jest třeba, chceme-li je dobře oceniti, rozdělití je ve dvě části, část dějepisnou čili základní a část prostě dekorativní. V této poslední nespátřujeme nic smutného, nic drsného, nýbrž pouhé zobrazování života lidského na zemi, obzvláště pak života venkovského, který nám připomíná čistý a svobodný život arciočů, jejichž onosti měli křesťané následovati.

Část historická poukazuje na veškeré dějiny lidstva, na první pád, na mravní obnovu lidstva skrze zásluhy a utrpení Pána našeho Ježíše Krista a na konečné zmrtvýchvstání; slavnostní to rozřešení posvátné světové činohry. Tuším, že tato symbolika vyrytá na náhrobku nemůže býti ani ušlechtilější, ani dokonalejší ani prospěšnější.

Ačkoli Jeskyně Vatikánské nejsou velmi rozlehlé, jest jisto, že katakomba ve svém celku měla značnou důležitost. Viděli jsme, že sloužila mnoha mučovníkům za pohřebiště. Roku 1607 nalezen byl pod jedním pilířem jediný *polyandrum* (pospolitý hrob) z mramoru a porfýru s tímto nápisem:

LOC . MA . CCLVIII . INC .

Locus martyrum CCLVIII in Christo, „Hrob dvou set padesáti devíti mučovníků v Kristu;“ a ve starých archivech vatikánských napočteno jich bylo až deset tisíc. Dosud ještě zachoval se jeden pomník, který připomíná strašné krveprolití, jehož jevištěm byla tato místa; mám na mysli veliký umrlčí rubáš, do něhož se zavinovaly krvavé mrtvolky mučovníků, když měly býti vyneseny z cirku neb z amfiteatru. Tento vzácný ostatek chová se v pokladně vatikánské.

Každoročně v den Nanebevstoupení po nešporech vystavuje se slavnostně a až do prvního dne měsíce srpna

zůstává vystaven k vroucí poctě nesmírného zástupu věřících. Z vatikánských katakomb pochází též mučnický nástroj nazvaný *fidicula*, kterým drásány byly údy mučníků. Abychom si o něm dovedli učiniti pojem, představme si dlouhé klíště opatřené na předních koncích háčky, které zachycující se do sebe řezaly maso na malé kousky a působily nesmírné bolesti.

Jeskyňě Vatikánské svažené krvi prvních mučníků a proslavené pohřbením sv. Petra a velikého počtu papežů, jeho nástupců na trůně i na popravišti, byly povždy považovány za místo obzvláště posvátné.

Nesmírný nával poutníků připutovavších ze všech stran světových, aby se pomodlili na této zemi posvátné, býval obzvláště ve svátek Apoštolů takový, že papežové uznali za nutno, zachovati po dlouhou dobu obyčej sloužiti dvě slavné mše svaté, aby ukojili zbožnou touhu shromážděného lidu. První byla u sv. Petra, druhá u sv. Pavla za Hradbami. Evropští biskupové jako by se byli na místech těchto umluvíli o společné schůzi. Onen z biskupů, který bez důležité příčiny by byl zanedbal přijíti se občerstviti u zřídla ducha apoštolského, byl kárán od knížete pastýřů.

„Jaké zaměstnání,“ tak psal sv. Řehoř jednomu biskupu z města Rouenu, „jaká nepřekonatelná překážka jest příčinou, že tak dlouho zanedbáváš přijíti k sv. Petrovi, kdyžťe vidíme, že každoročně ze všech stran světa k němu přicházejí i národové nově na víru obrácení, a to muži, ženy, i lidé neduživí?“ Politování hodni jsou národové, jejichž náčelníci zapomněli na cestu do Říma; a ještě více politování hodni jsou věřící, jejichž biskupové buď z nedbalosti neb z nemožnosti nenavštěvují sv. Petra; cesta do Říma jest cestou spravedlnosti a práva; hrob Petrův jest ohniskem osvěty, posvátnou záštitou mravní svobody a zřídlem oddanosti k Bohu, k Církvi a k lidu.

21. prosince.

Dějiny katakomb od jejich vzniku až k šestnáctému století. — Zbožná touha křestanů odpočívati v katakombách. — Nápisy. — Tři poznámky o nápisech. — Pohřbívání v katakombách po pronásledování křestanů. — Přenášení mučedníků do kostelů. — Dějiny a popis katakomb na Cestě Aureliově. — Pohřebiště sv. Kalepoda, — sv. Julia, — sv. Procesa a Martiniána.

Slávobrána Konstantinova a Basilika sv. Klementa jakož i amfiteatr byly nám průpravou k nové návštěvě katakomb. Překročivše Tiberu po mostě Xistově přišli jsme na Janikul blízko starodávné cesty Aureliovy. Zde nalézá se rozsáhlý hřbitov sv. Kalepoda. Dříve než jsme do něho sestoupili, čili lépe, abyhom do něho sestoupili s větším prospěchem, zbývalo nám ještě slyšeti odpověď na otázku: Jaký byl stav katakomb od jejich založení až do našich dnů? Včera jsme seznali, že s Jeskyněmi Vatikánskými staly se značné změny; potkala se ostatní pohřebiště s týmže osudem? Otázka tato jest zajímavou se stanoviska čistě dějepisného, se stanoviska náboženského však jest velmi důležitou; souvisit aspoň nepřímo s věrohodností ostatků.

Známe již původ a určení katakomb. Po celou dobu pronásledování, totiž od příchodu sv. Petra do Říma až do císaře Konstantina neměli věřící jiného místa pohřebního. Ať byli mučedníky nebo nebyli, všichni chtěli odpočívati blízko sebe ve ctihodném městě mrtvých. To bylo za živa nejvroucnějším přáním jejich; to bylo jejich poslední vůlí při smrti. Trvalo by velmi dlouho, kdybyhom měli uváděti všechny příklady této tak živé víry umírajících a svědomité věrnosti, s kterou se hledělo vyhověti jejich zbožnému přání. Několik nápisů tu a tam z katakomb vypsanych podává nám o tom nepochybné doklady.

Na hřbitově sv. Kalepoda:

VALENTINE CONJUGI BENEMEREN
TI FECIT MARITVS QVE VIXIT
AN . XVII . MES . VII . ET CVM MARITVS
FECIT ANN . V . ET MESES VII .

„Valentině, manželce velezasloužilé zbudoval tento hrob její manžel. Žila sedmnáct let, sedm měsíců, a se svým manželem pět let a sedm měsíců.“

EVTICHIE FILIE DVLCISSIME QVE
VIXIT ANN . VIII . MENS . VII . DIES . IIII .
DEPOSITA VIII . IDVS OCTOBRIS
IN PACE .

„Etychii, doceři rozmilé, která žila osm let, sedm měsíců a čtyři dni. Pochována dne osmého id říjnových v pokoji.“

Na hřbitově sv. Cyriaky :

JVSTINVS . LAEDE . CONJVGI . BE
NEMERENTI . LEONTIVS ET VICTO
RINVS LAEDE MATRI)P (KARISSIME
AMANTISSIME .

„Justin Ledě, manželce své velezasloužilé, Leoncius a Viktorin matce své v Ježíši Kristu předrahé a milované.“

Na hřbitově sv. Kalixta :

LEO ET PETRONIA PAVLO FILIO
DVLCISSIMO QVI VIXIT ANN.
XXIII . M . V . DXV . IPACE DEP .

„Leon a Petronia synu svému přemilému, který žil 23 let pět měsíců 15 dní, pohřbenému v pokoji.“

Místo aby ponechávali péči o své pochovávání svým příbuzným a přátelům, připravili si často sami své hroby a určili jejich místo a podobu. Nic není obvyklejšího než nápisy vztahující se k tomuto obyčeji, k němuž podám několik příkladů; na hřbitově sv. Kalixta :

MARCELLA . SE . VIBA . FECIT SIBI.

„Marcela za živa učinila tento hrob sobě.“

CONSTANTIA FECIT SIBI VIVA
LOCVM.

„Konstancia za živa učinila sobě tento locus.“

Na hřbitově sv. Cyriaky :

BONIFATIA SIBI, ET COMPARI SVO
JVSTINO BENEMERENTI FECIT QVI
BLXIT ANNIS LXV ET FECIT CVM
COMPARI SVO ANNIS XVI .

„Bonifacia učinila tento hrob pro sebe a svého man-
žela Justina velezasloužilého, který žil 65 let a se svou
manželkou šestnáct let.“

Na hřbitově sv. Priscily :

VRBICVS SE BIBV FECIT CVM
COMPARE SUA .

„Urbikus za živa učinil si tento hrob se svou chotí.“

Zbožnost našich předků šla ještě dále; přes svou
chudobu nerozpakovali se za mzdu své práce neb za své
almužny zjednatí si štěstí, aby mohli býti pochováni vedle
mučovníků.

Na hřbitově sv. Kalixta :

FORTVNATVS SE VIVO SIBI FECIT
VT CVM QVIEVERIT IN PACEM IN)P(
LOCVM PARATVM HA
. FLIVS DVLCISSIMVS DE
SVO LABORE SIBIFECIT .

„Fortunatus za živa učinil si tento *lokulus*, aby, až
bude v pokoji odpočívati v Pánu Ježíši, měl místo připra-
vené Milovaný syn za mzdu své práce učinil si
tento hrob.“

Na hřbitově sv. Cyriaka :

HIC EST LOCVS QVEM SE VIVA
GENTIA BISOMV COMPARAVIT .

„Zde jest místo, které si Gencia za živa koupila pro
dva hroby.“

Na hřbitově sv. Priscily :

LOCVS BENENATI
ET GAVDIOSAE COMPARES
SEVIVI COMPARAVERVNT
AB ANASTASIO ET ANTIOCHO FS .

Zde jest místo, které si za živa Benenatus a Gaudiosa,
manželé v Kristu Ježíši, koupili od hrobníků Anastasia
a Antiocha.“

Na hřbitově sv. Cyriaka:

IN CRYPTA NOBA RETRO SAN
TVS EMERVNT SE VIVAS . BALER .
RAE I SABINA MERVM LOC .
VBISONI A VAPRONE ET A
BIATORE .

„V nové hrobce za svatými koupili si za živa toto místo Valeria a Sabina pro dva hroby od Apronia a Viatora.“

Nápisy tyto, které by se daly snadno zmnohonásobniti, zavdávají příčinu ke třem poznámkám: o chybách slohových, o obyčeji, jak se kupovala místa v katakombách, a o péči, jak voleno a jak připravováno bylo místo ku vlastnímu pohřbení.

Vidouce nesprávnosti a prostouhárodní výrazy našich nápisů náhrobních, tvrdili jedni, že spadají do doby úpadku a že jsou zhotoveny až po době pronásledování; jiní připisovali chyby tyto nevědomosti prvních věřících, kteří jak v Římě tak v ostatním světě pocházeli z nižších tříd obyvatelstva. První z těchto dvou tvrzení jest naprosto mylným, druhé jest jen částečně správné. Vždyť není sebe nejpatrnějšího archeologa, který by nevěděl, že pohanské nápisy i z nejlavnější doby Augustovy mají tytéž nesprávnosti, tytéž změny v písmenech, tytéž prostouhárodní výrazy. Nesčetné příklady, které shledáváme u Golcia a Febrettiho, nenechávají nás ve příčině té v nejistotě.

První křesťané v Římě nepatřili všickni a to ani ne velikým počtem k vyšším třídám společenským: ohloubou Evangelia jest, že všude učinilo počátek u chudých. Nioméně od příchodu sv. Petra a při prvním pronásledování napočísti můžeme značný počet novokřtěnců: Senator Pudens, jeho manželka Priscila, jeho dcery Praxeda a Pudenciána, jeho synové Novat a Timotej, svatá Priska, sv. Lucina, sv. Tropus, sv. Evelius, důstojníci Meronovi a ještě mnozí jiní patřili ke dvoru samého císaře, *qui de domo Caesaris sunt*. Chyby tedy které se vyskytují v křesťanských nápisech, nemohou býti výlučně připisovány nevědomosti prvních křesťanů. To, co tuto pravím, jest na bíledni, poněvadž máme dosti nápisů z téže doby, které jsou úplně bezvadny.

Že neznalost vybrané mluvy jest částečně příčinou těchto prostouhárodních výrazů a nesprávností, nikdo nemíní

upíratí; avšak vmyslíme-li se v tehdejší časy a místa, nabudeme přesvědčení, že ve většině případů pro nastalé neštěstí ani správný bytí nemohly. Oč vlastně prvním křesťanům při nápisech běželo? — Pochovati na honem, za noci, na místech úzkých, odlehlých a nepřístupných, a to někdy značný počet zakrvácených mrtvol, které byly přineseny z amfiteatrů, z cirkusů, z veřejných cest, kde snad již ležely několik dní; a často nebylo ani času, nebylo nástrojů, nebylo dovednosti ani nutného nářadí.

Koncem motyky, které užíval hrobník ku kopání *lokulu*, vyrýval spěšně na cihlu, na kámen a někdy do vápna jméno zemřelého, znamení mučnické smrti neb aspoň několik řádků, které měly připomínati jeho vlastnosti neb čas jeho úmrtí. Připomeňme si ještě, že lid měl svou vlastní mluvu, zcela rozdílnou od mluvy, jaké bylo užíváno ve dvorních kruzích. Či nejsou *veselohry Plautovy* živým pomníkem onoho rozdílu v nářečí mezi dělníky, řemeslníky a otroky na straně jedné, a mezi boháči, učenci a spisovateli na straně druhé? Či není tomu dosud tak ve všech hlavních městech evropských? A měl-li lid zvláštní svou mluvu, kdož by se tomu divil, že jí psal i na svých hrobech?

Obyčej, kupovati místa ve hrobkách podzemního Říma, nutí nás k několika výsvětlivkám veliké zajímavosti. Hřbitovy křesťanské byly původně vlastnictvím farností neb jednotlivců. Poněvadž byly kopány ve vnitřnostech zemských podél cest římských, nepatřily nejdříve nikomu a byly společným pohřebištěm všech věřících ve farnosti.

Jiné hřbitovy darované od samých křesťanů a otevřené na jejich rolích zůstaly majetkem zakladatelů v tom smyslu, že si tito vymínili právo, aby v nich mohli býti pohřbeni a dosáhli tak tím snadněji štěstí, že mohli tam pochovávat i svaté, za nějaký pak milodar pro kostel, neb dobrovolný dar hrobníkům, bylo věřícím dle jejich přání dáno dovolení, aby směli vedle svatých odpočívati.

A právě v tomto darování, ve výhradě a v přenechání obráží se rovněž živá víra našich předků. Živou byla víra oněch slavných novokřtěnců, kteří proměnili nádherné zahrady při svých vilách v pohřebiště pro své nové bratry. Jaká to změna ve smýšlení a ve mravech! Hrdí Římané a pyšné matrony, kteří ještě včera ve přepychu a opovrhování odmítali od sebe chudáka a otroka, s nimiž hanbili se

míti něco společného, ejhle, ti dnes nespokojují se pouze tím, že je živí, že je opatrují, že líbají s uctivou láskou jejich pouta a rány, nýbrž nelekaří se ani nákladných obětí, aby jim opatřili slušný pohřeb a odříkají se svých skvostných mausoleí, aby mohli s nimi v těchže hrobech spáti! Vyhražují-li si na darovaných pozemcích jaké právo, jest to pouze přání, aby je mohli posvěcovati pohřbíváním těl mučovníků. Utraty, námahy a nebezpečí, nic jim není dosti drahým, aby jen mohli dojítí podobného štěstí.

Mezi tisíci jinými vykládají nám dějiny o sv. Justě, proslavené dceři jedné z nejvznešenějších rodin římských, která dala vynéstí z gemonií tělo sv. Restituta, přinesla je do svého příbytku, zaobalila do nejjemnějšího plátna s vonnými mastmi a sama je pochovala na hřbitově vedle Cesty Nomentánské ve vzdálenosti šestnácti mil od Říma.

Dějiny ukazují nám ještě na sv. Theodoru, při níž cnost tato zvýšena byla ještě vznešeností krve; tato vzavši těla svatých mučovníků Abundia a Abundancia, pochovala je vlastníma rukama ve své katakombě na cestě Flaminiově.

Kdežto křesťané obdaření jméním dávají tak skvělé příklady živé víry, dávají bratří nižšího stavu snad ještě dojemnější příklady horlivosti, s jakou domáhají se významného štěstí, aby mohli býti pochováni vedle svatých. Vědělť dobře, praví o nich výtečný jejich dějepisec, že užitečno jest odpočítati vedle mučovníků, jejichž přítomnosti bojí se ďábel, jejichž tělo zvyšuje zbožnou horlivost u živých a jejichž modlitby jsou všemohoucími k dosažení slavného zmrtvýchvstání.

Po pronásledováních byly katakomby na dále všeobecným místem pohřebním pro věrné dítky Církve: za tím účelem byly některé rozšířeny. O této skutečnosti podávají nám vědy i dějiny stejné svědectví. Roku 1706., praví Boldetti, našel jsem v katakombách sv. Anežky chodby úplně zasypané pískem. Dal jsem je hrobařům prokopati, i setkali jsme se tu se dvanácti řadami *lokulů*, které všechny byly uzavřeny cihlami a kusy mramorovými. Některé měly nápisy řecké a latinské; avšak v žádném z těchto hrobů nemohl jsem vypátrati ani palmu, ani nádobu s krví, charakteristické to známky mučnickví.

Pátral jsem ještě dále. Abych byl úplně ujistěn, že není žádná nádobka s krví uzavřena uvnitř *lokulů*, což se někdy stává, dal jsem za vlastního dozoru otevřítí asi sto

těchto hrobů: bylo mi však úplně nemožno naléztí nějakou známku mučnické smrti; i byl jsem ujistěn, že tato část katakomby povstala až po pronásledování. Dějiny mne utvrdily v mém přesvědčení a poučily mne, že tato část hřbitova sv. Anešky pochází z doby panování Konstantinova a z dob ještě pozdějších.

Ačkoli katakomby přestaly býti pohřebištěm věřících, přece nebylo upuštěno od jejich návštěvy s hlubokým uctíváním, a čas od času vynášeny byly z nich nové ostatky. Avšak dlužno ještě připomenouti, že toto vynášení stávalo se dosti zřídka a přenášení ostatků do chrámů ještě řidčeji. Nenadešlat ještě chvíle Prozřetelností božskou stanovená, aby světu zjeveny byly divy a bohatství velikého města mučnicků. Tento stav věcí trval až do šestnáctého století; tehdy nastalo nové období v dějinách katakomb; avšak o tom až zítřka. Nezapomeňme, že stojíme na Janikulu a že hřbitov sv. Kalepoda vyžaduje od nás, abychom každé chvíle dnešní svědomitě využítkovali.

Nedaleko cesty Aureliovy, která byla kdysi ohraničena velkolepými náhrobky, rozchází se majestátně vodovod Zřidel Paulinských, nazývaný od spisovatelů pohanských *Forma Trajana*, *Forma Sabbatina*, *Forma Alseatina*. Na této v pravdě historické půdě stojí kostel sv. Pankráce právě na místě, kde jest hlavní vchod do katakomb sv. Kalepoda; jiné vchody jsou tu a tam mezi vinicemi. Basilika zaujímá totéž místo, které bylo jevištěm zápasu mladistvého mučnicka, jehož tělo odpočívá pod oltářem. Ačkoli má hřbitov pojmenování po sv. Kalepodovi, umučeném za Alexandra Severa, zdá se, že původ jeho jest mnohem starší.

Dříve než tam sestoupíme, seznámme se s proslavenými hosty, kteří obývali neb ještě obývají tuto část vznešené metropole. Prvním jest svatý kněz, kterého jsem právě jmenoval. Kalepod, zaměstnávaje se právě svým blahodějným úřadem, byl z rozkazu císaře Alexandra zajat. V úmyslu, aby zastrašení byli křesťané, měl býti vlečen po ulicích města Říma a potom do Tibery hosen; avšak jeho bratři sledovali jej na různých místech jeho mučnické smrti, vytáhli jej z řeky, a svatý Kalixt pochoval jej vlastníma rukama na hřbitově, do něhož jsme právě sestoupili.

Druhým jest sám tento láskyplný velekněz, který se postaral o pohřeb sv. Kalepodovi. Alexander Severus, do-

věděl se o činu Kalixtově a o obrácení jednoho ze svých vojinů, rozzuřil se náramně. Obrácený vojin Privatus vydechl pod ranami provazů, v olovině smočených; a Kalixtus byl střemhlav z okna hozen do studně s přivázaným kamenem na šíji. Desátého dne po této popravě přišel v noci kněz Astér v průvodu desíti duchovních na místo mučnické, vytáhl ze studně tělo svatého papeže a uložil je v katakombě sv. Kalepoda v den před idami říjnovými. Sv. Kalepod a sv. Kalixt odpočívají dnes pod hlavním oltářem Panny Marie za *Tiberou*.

Mezi ostatními chloubami hřbitova sv. Kalepoda dlužno jest ještě zmíniti se o proslaveném mučeníku sv. Juliovi, římském senatoru, usmrčeném za císaře Komoda. Svatý Vincenc, Peregrin, Euseb a Poncián obrátili jej podstoupivše dříve sami mučnickou smrt. Jeden z jejich mučitelů, jménem Antonín, vida vlastním očima anděla světlem zářícího, an sbírá krev mučeníků, žádal býti ihned pokřtěn a za několik hodin spečetil sám svou krví víru, kterou právě byl přijal. Usmrcen byv na cestě Aurelieově blíže formy Trajánovy, byl pohřben od svatého kněze Rufina na hřbitově, který sousedí se hřbitovem sv. Kalepoda.

Sem zavítal též k odpočinku konsul sv. Palmas se svou manželkou, svými dětmi a se čtyřiceti dvěma osobami z jeho domu; senator Simplicius, jeho žena Klaudia a 78 osob z jeho rodiny. Všickni byli pokřtěni od sv. Kalixta a všickni usmrceni na rozkaz Alexandra Severa, který dal jejich hlavy přibiti nad branami římskými. Vzpomeňme si ještě na sv. Viktora a Koronata, kteří trpěli za Antonína, mějme na mysli, že máme vkročiti na půdu skropenou jejich krví, kráčetí kolem jejich hrobů, patřiti na místa provanutá vůní jejich modliteb a za strážného průvodu těchto ušlechtilých a svatých myšlének vstupme již.

Jsou zde schody vedoucí do podzemních chodeb, které jsou pro nás velikým bludištěm. V pravo i v levo prázdné hroby; z počátku můžeme státi z přímě; brzy však třeba jest nám ohnouti se a léztí dle toho jak se chodba zvyšuje neb snižuje. Jsou zde *areae*, malé to prostory, kde se shromažďovali naši otcové; hrobky, kde před oltářem mučeníků na kolenou živili se trojím chlebem slova, modlitby a Svátosti oltářní; jsou zde *cubicula*, jejichž malby a jednoduché

okrasy zmizely pod rukama Longobardů. Několik nápisů nalezených od Bosia pončuje nás, že hřbitov sv. Kalepoda sloužil za pohřebiště ještě dlouhý čas po pronásledování. Uvnitř prýští se pramen čisté vody velmi vhodně přizpůsobený ku potřebě prvotní Církve, který nám podává též svědectví, že tato rozsáhlá katakomba byla místem odpočinku pro celý zástup mučovníků. Jedno oddělení má pojmenování své po horlivém biskupu sv. Juliu, který byl pochován v katakombách sv. Kalepoda, dnes však odpočívá v kostele Panny Marie za *Tiberou*.

Nedaleko odtud otevírá se jedna z nejstarších katakomb, poněvadž sahá až do r. 69. našeho letopočtu; jest to hřbitov sv. Proces a Martiniána. Tito dva svatí žalávníci sv. Petra a Pavla ve vězení Mamertinském byli obráceni a pokřtěni od sv. Petra, jehož krvavé stopy brzy sami následovali. Lucina, která je často vidala, když přicházela do vězení ke svatým apoštolům, prokazovala jim tytéž služby, když se sami stali vězni Ježíše Krista. V den jejich mučnické smrti doprovázela je i se svou rodinou až k popravišti a promluvila k nim tato vzácná slova: „Vojínové Ježíše Krista, buďte stateční a nebojte se muk chvilku trvajících!“ S touže neohrožeností, jako svaté ženy na Kalvarii vzdoruje i ona mučitelům, sbírá těla mučovníků, zavazuje je do drahocenného plátna s vonnými mastmi a ukládá je na hřbitově, který sama dala otevřít na svých statcích blíže Cesty Aurelieovy.

Jak vidno, měli křesťané od prvního pronásledování katakomby, do nichž pohané neměli přístupu. Asi r. 816. dal papež Paschal I. přenést těla mučovníků na Vatikán, kdež odpočívají ještě dnešního dne. Odcházejíce z těchto posvátných míst, která byla svědky tolikerého hrdinství, slyšíme téměř slova, která volali sv. Proces a Martinián v největších svých úzkostech: „Budiž jméno Páně požehnáno;“ a katolický křesťan u výronu své vděčnosti opakuje: Budiž jméno Páně požehnáno! Požehnáno, poněvadž vniklo tolik statečnosti svým bojovníkům; požehnáno, poněvadž potvrdilo víru krvavou pečeti tak velikého množství vyznavačů; požehnáno konečně, poněvadž zachovalo víru světu a s věrou svobodu, osvětu a vzdělanost, které by byly zmizely zároveň s ní.

Dějiny katakomb od šestnáctého století až po naše dny. — Svatý Filip Nerejský. — Bosio. — Boldetti. — Marangoni. — D'Agincourt. — Příčiny zasypání chodeb. — Nynější vykopávání. — Cesta Korneliova. — Katakomy na Cestě do Porta, — sv. Ponciána, — sv. Generosy, — sv. papeže Julia.

Počneme s dějinami katakomb opět tam, kde jsme včera přestali: v šestnáctém století. Tehdy byly opět otevřeny a už se více nezavřely. Abychom v události této mohli spatřiti činnost Prozřetelnosti božské, třeba jest nám vmysliti se do poměrů, v nichž se tehdy Církev octla. Objevil se Lutr a tento odpadlý mnich zažehl dechem svých nečistých úst rozsáhlý požár ve staré Evropě. Vidíme, kterak národové jako v divé závratí znesvěcovali svatyně, rozměťovali hroby, spalovali ostatky svatých a házeli do větru popel mučovníků. Jako neutešitelná Ráchel oplakává Církev ctihodná těla svých dítek. Co bude z kostelů rozšířených po celé Evropě oloupených o své mučovníky? Čím nahraditi tolik slavných vzorů, jejichž skvělé příklady jako ohnivé sloupy ukazovaly cestu každému křesťanu v temné poušti života; jejichž přítomnost byla pro každého ustavičným kázáním a jejich mocná přímluva útočištěm, hradbou a požehnáním?

A ejhle, kdežto katolická Evropa ztrácí své ochránce a své vůdce, nový svět povstává jako zázrakem z lůna mořských vln; Amerika brzy jest obydlena křesťany a kostely. A těmto dítkám včera narozeným potřebí jest též přímluvců, vzorů a přátel; avšak kde jich naléztí?

V tomto slavnostním okamžiku otevírají se všechny brány Říma podzemního, aby se již více nezavřely. Veliké město mučovníků prozkoumané s horlivostí učenců a s vytrvalostí věřících nahradí brzy ztráty kostelů evropských a obohatí mladé křesťany nového světa. Mezi tím, co Lutr a jeho stoupenci rozněcují násilně svatokrádežný požár, který obrací v popel starodávné pomníky katolického umění a poklady svatých ostatků ve velké části Evropy, zahrabal se téměř sv. Filip Nerejský se svatým Karlem Boromejským

do tichých galerií katakomb, které se staly po dvanácte let místem jejich obyčejného pobytu.

Zde to bylo, kde oba tito Mojžíšové po celé noci mísíce slzy a modlitby s krví mučovníků dosáhli pro církev vítězství, které se po dlouhou dobu kolísalo. Jejich příklad, nápodoben byv velikým počtem věřících, vzbudil znova dětinnou lásku k mučovníkům a prorazil cestu k našim otihodným hřbitovům. Mimo to vzbudila Prozřetelnost Boží k životu nesmrtelného muže, který se měl státí Křištofem Kolumbem křesťanských katakomb.

Antonín Bosio, narozený na Maltě, přišel do Říma jako vyslanec řádu maltézského. Obsáhlé vědomosti, zdravý úsudek, neobyčejné nadání a ještě neobyčejnější vytrvalost vyznamenávaly zkoumatele Bohem předurčeného, aby mohl splniti jeden z největších úkolů, o nichž se v dějinách činí zmínka. Po šlépějích sv. Filipa a sv. Karla sestoupil Bosio do katakomb a svým přirozeným pudem prohlédl ihned nesmírné poklady zakopané v posvátné zemi. I vrhl se k nohám papeže Klementa VIII. a prosil za dovolení, aby se směl dáti do kopání. Dostalo se mu milostivého svolení a on pohřbil se takorčka za živa v katakombách, kde strávil 33 let svého života od r. 1567. až do r. 1600.

Mezi tím, co dělníci uvolňují zasypané chodby, probíhá on všechny ostatní, hned se prosukuje a hned po žebřících leza, a ocitá se stokrát v nebezpečí zahynouti v těchto podzemních jeskyních. Vše, co nalézá, svědomitě zkoumá, popisuje, a buď sám okresluje neb okreslovati dává s neobyčejnou zevrubností: ani starobylé pomníky, ani náhrobní kameny, ani nápisy, ani *loculi*, ani malby, ani vypukliny, ani lampy, ani biskupské stolice, ani oltáře, ani kovové neb hlíněné nádoby, zkrátka nic neuchází jeho bystrozraku. Když pak jej smrt překvapila, mohl zvolati s básníkem: *Exegi monumentum aere perennius, Zbudoval jsem pomník nad kov stálejší.*

Objevy Bosiovy obrátily na sebe pozornost Svaté Stolic: bylo záhodno, ano nutno, aby se výzkumy podzemního Říma prováděly pravidelně. Slavný archeolog byl ještě živ, když Klement VIII. zakázal pod trestem církevní klatby každému, ať byl jakéhokoli stavu neb povolání, vstoupiti bez zvláštního povolení do některé z jeskyň, katakomb neb hřbitovů uvnitř Říma i za Římem, neb bráti s sebou ně-

jaké ostatky, i kdyby to byly sebe menší částice. Pozdější papežové výnos tento schválili a svěřili mimo to výlučný dozor nad katakombami kardinálu vikáři, který, aby jej mohl vykonávat s větším úspěchem, svěřil jej všeobecnému strážci s hodností kněžskou neb biskupskou.

Těmito strážci byli učenci prvního řádu, z nichž nejvíce vynikli Boldetti, Marangoni a krajan náš D'Agincourt. Díla těchto velikánů jsou opravdovými poklady posvátných starožitností. Ve šlépějích těchto slavných učenců pokračuje dnes dále P. Marchi, člen Tovaryšstva Ježíšova. Od čtrnácti let stal se podzemní Řím jeho domovem a den ze dne nachází zde vždy nové a nové poklady.*)

Tomu se není třeba diviti, máme-li na mysli, že ještě tři čtvrtě katakomb nejsou objeveny. Známe aspoň jejich přibližný obvod, jako znám jest nám objem města Pompeji, ačkoli největší část města toho zůstává na dále pohřbena pod popelem. Avšak co jest toho příčinou, že po tak dlouhých a činných pracích nejsou katakomby ještě úplně prozkoumány? Nepředvídané sesutí z většího dílu jakož i úmyslné zasypání chodeb jsou dvě příčiny, které zdržely činnost badatelů.

Sesutí ono dá se vysvětliti působením barbarů, zemětřesením, délkou století a odstraněním náhrobních kamenů. Avšak odkud pochází zasypání galerií ostatně úplně zachovalých? Chceme-li se dopátrati příčiny, musíme se vmyslití v samy dějiny katakomb. Víme dobře, že první křesťané činili vohody do svých hřbitovů současně v pískových neb kamenných lomech, neb na polích a v zahradách od bratří darovaných. To bylo prvním prostředkem, aby se vyhnuli slídění svých pronásledovatelův; avšak to jim nedostačovalo. Museli též skryti před jejich očima hlínu vykopanou v galeriích; jinak by byli mučitelé brzy na stopě svým otětem. Hrobníci tudíž odneseš za noci rumovinu z první galerie na vzdálené místo nebo pohodivše ji do hlubokých pískových jam, aneb zakopavše ji, jak vůbec mohli, vykopali své lokuly, potom je vyplnili, uzavřeli a otevřeli novou chodbu, jejíž

*) Nyní jest již mrtev. V započatém od něho díle pokračuje důstojně rytíř Rossi. Zdá se, že práce tohoto učeného archeologa budou míti rozhodné slovo o katakombách.

hlínou zasypati se měla ohodba první. Podobně pokračovalo se, čím dále se vnikalo do země, nemohli-li jinak odstraniti vykopanou hlínu z podzemních jam.

Poznavše nyní všeobecné dějiny katakomb, dejme se do opětného zkoumání každé čtvrti podzemního Říma zvlášť. Dlouhá a krvavá cesta vede nás ze hřbitovů u Cesty Aureliovy na hřbitovy při cestě vedoucí do Porta.

Nedaleko vodovodu Trajánova byla široká skála, nazvaná *Skála Zločinců, Petra Scelerata*. Jednoho dne byli tam rozpjati čtyři mučenicí; kati jim zlámali kosti olověnými provazy. Jakého zločinu se dopustili? Odepřeli klaněti se císaři Komodovi, který sám sebe považoval za Herkula, a chtěl, aby mu byla vzdána božská pocta. Jak se jmenovali? Euseb, Vincenc, Peregrin a Poncián. Slavní mučenicí, orodujte za nás u Boha!

Několik kroků odtud sedí na soudcovské stoličce prétor Platon. Před tohoto náměstka Aureliánova předstoupilo 28 spoutaných křesťanů, jejichž náčelníci se jmenují Mandal, Tripodis a Basilid; oni zdráhali se obětovati bohům, a jejich krev svlažila zemi, po níž kráčíme. Vizte onen bouřlivý zástup, pod nímž téměř mizí Janikulus a který se valí k cestě Aureliově! Vždyť tam bude krvavá podívaná, a proto ohvátá tam všecko jako do amfiteatru. Na rozkaz božských císařů Diokleciána a Maximiána mají čtyři vysloužilci Basilid, Cyrin, Nabor a Nazarius, kteří prohlásili, že dříve než se stali vojiny císařskými, byli vojiny Božími, zaplatiti životem tuto svou vznešenou statečnost. Rozedráni byvše ostrými bičůky, prolili pro Ježíše Krista zbytky krve, jejíž prvotiny byli vlasti v obět přinesli.

O úrodná krvi mučeníků! Žalářník Artemius, jeho manželka Kandida a dcera Pavlína se obrátili; sekýra prétorova stala hlavu Artemiovi, ruce katovy svrhly Kandidu a Pavlínu do hluboké krypty, kdež byli zasypáni hromadou křemení a kamení. Toť jsou hlavní výjevy, které se na této straně Janikula přichozímu namanují jako zbožné vzpomínky.

Dále blíže Cesty Korneliovy shledáváme se s památkami neméně krvavými, ale též neméně slavnými. Po pohanských ozdobách z rodiny *Korneliovy*, jejíž jméno a pomníky cesta tato připomíná, následuje ozdoba křesťanská daleko trvalejší a čistější. Rufina a Sekunda, dvě sestry vynikající jak svou krásou tak svým rodem, setřely již od

patnácti století všechny ostatní památky. Kdežto Augustus nemohl v celé říši nalézt ani šest vestálék, postačilo křesťanstvu jen několik roků, aby Řím naplnilo zástupem panen.

Rufina a Sabina uzavřely se Synem Božím onu vznešenou smlouvu, která ušlechťuje a posilňuje ženu a činí ji rovnou samým andělům. Byly jim činěny skvělé nabídky. Avšak marná jsou lákadla! Křesťanská panna nezpronevěří se učiněné přísaze, a proto odsoudil soudce Archesilaus obě sestry k smrti! Avšak jako rouhači dopouštějí se neobyčejných svatokrádeží na nádobách nejsvětějších, podobně nejvybranějšími a nejhroznějšími mukami trýzněny byly nevěsty Ježíše Krista, až tyran byv zahanben a unaven, rozkázal odvésti je do lesa nazvaného *Nigra Silva* čili *Černý Les*, aby tam před lidskýma očima utajena byla i jejich ctnost i jejich hanba.

Rozkaz jest vykonán, a těla křesťanských panen, pohrozená dravé zvěři zůstala nepohřbena. Avšak Pán, který přispíval svým mučovníkům za živa, neopustil je ani po smrti. Zvěř ušetřila jejich drahocenných ostatků; neboť následující noci zjevily se obě světice ozářené neobyčejným leskem jedné své přítelkyni, která pocházela jako ony ze šlechtické rodiny římské. „Plautilo,“ pravily jí, „přestaň se klaněti modlám, věř v Ježíše Krista a jdi na svůj statek blíže Cesty Korneliovy; tam nalezneš naše těla a pohřbíš je, kde budeš moci.“

Plautila odebrala se špěšně na naznačené místo a našla těla svých přítelkyň neporušená: padla na kolena, uvěřila a dala upravit hrob nevěstám Ježíše Krista. Tato posmrtná oslava, jakož i zázraky, které se udály na jejich hrobě, změnily jméno lesa. Místo *Lesu Černého* nazván jest *Lesem Bílým*, ctihodné a líbezné to jméno, které jest přídomek jednoho z biskupů v předměstích města Říma.

Ještě jiná neméně slavná krev svlažila Cestu Korneliovu. Za panování Klaudiova přišla z končin východních do Říma rodina sestávající z otce, matky a dvou synů. Když se o nich roznesla zvěst, že jsou křesťany, byli odsouzeni k smrti; byli zavlečeni na Cestu Korneliovu a tam provedena na oněch vznešených cizincích krutá muka, za které by se byli styděli i barbaři. Nejprve byli tlučeni holemi jako sprostá hovědla, potom nataženi na skřípec, pálení

žhavým uhlím na bocích, a když těla jejich rozedrána byla železlými hřebeny, byly jim ruce useknuty.

Na to Marta, matka této slavné rodiny, byla utopena; její manžel Marius a dva synové Andifax a Abakum byli statí; konečně, aby ukojili svůj vztek, hodili pochopové zkomolené ostatky mučovníků do plamenů. Avšak, ať si činí co činí, jejich posvátná těla nezahynou nikdy. Dne 14. kalend únorových přišla statečná křesťanka, jménem Felicia, dala vynést ze studné tělo sv. Marty sebrala popel její spoludruhů a pohřbila je společně na svém statku.

Z nápisů dovidáme se často, že mučovníci a křesťané byli obyčejně pochováni v katakombách poblíž svého obydlí neb na místě své smrti. Uvedu pouze dva, z nichž jeden uveřejněn jest od Bosia, druhý od Boldettiho. První svědčí křesťance, nazvané Polekla, obchodnici s ječmenem na Nové Cestě (Via Nova).

POLLECLA QVE ORDEV BENDET DE BIANOBA.

Druhý jest nápis svatých mučovníků Simplicia a Faustina, utopených v Tibeře a pohřbených v katakombě sv. Generosy ad *Sextum Filippi*, jehož břehů se řeka dotýká:

MARTYRES SIMPLICIVS ET FAVSTINVS
QVI PASSI SVNT FLVMEN TIBERE ET POSI
TI SVNT IN CEMETERIVM GENEROSES SVPER
FILIPPI.

Vchod do katakomby nalézá se na pahorku po pravé straně Brány Tiberské. Přijde se k ní po stezce, která obchází malou kapličku. Chodby jsou utvořeny v mořském a říčním kameni, avšak schody objevené Bosiem svědčí o několika patrech, z nichž nejspodnější dotýká se skály sopečné. Uvažujeme-li, jak slabé jsou vrstvy půdy druhotné, a máme-li na mysli, že nad touto katakombou jsou rozsáhlé kamenné lomy pohanské, dostane se nám naprostého důkazu, že křesťané, chtějice utajiti svůj život, svou smrt a svá tajemství, podstupovali raději nejnebezpečnější a nejnámahavější práce, než-li by užívali ku své potřebě dolů pohanských. Jak prostranný kostel, jak pevný hřbitov byli by našli v kamen-

ných lomech, o nichž mluvím! Byla to buď bázeň anebo hrůza, že nechtěli mítí nic společného s pohany. Jsouce plní víry, dovedli toho, že dostačovali sami sobě.

Tak přes všechny obtíže utvořili si v katakombě sv. Ponciána síně čili *areae*. Jedna jest mezi nimi dosti široká, tak že jí bylo lze užívati ku podávání Těla Páně neb k náboženským shromážděním.

V pozadí jedné hrobky byla křtitelnice. Jest to široká kád' vyhloubená rukou lidskou a tak hluboká, že se v ní mohl vykonávati křest ponořováním dle obřadů prvotní Církve. Malba, kterou zde vidíme, ačkoli jest z doby pozdější, nasvědčuje zřejmě, k čemu se nádržky této užívalo. Svátý Jan křtí našeho Spasitele, nad jehož hlavou spočívá Duch Svátý v podobě holubice; po pravici Našeho Spasitele jest Anděl nesoucí v rukách jméno Ježíš, a u jeho nohou stojí jelen, který se napájí z řeky Jordánu. Shledáváme ještě na několika jiných malbách předměty, které někdy jindy vysvětlím. Avšak nemohu pominouti obrazů svatých mučovníků, které proslavily tuto katakombu.

V jednom oddělení vycházejí z oblaku má Náš Spasitel obě ruce vztaženy nad hlavami sv. Abdona a Senena, které věncí růžemi. Oba mučovníci mají krátký plášť připjatý u krku knoflíkem a na hlavě *amfibalum* čili orientální čapku. Jim po boku stojí jejich spoluúčastníci ve slávě sv. Milex a Vincenc, jeden ve svém kroji římském, druhý v jednoduchém ornátě: Všickni stojí jako vítězové, majíce kolem hlavy okrouhlou zář. Podobně jest tomu i u ostatních mučovníků.

Hřbitov sv. Julia není znám, leč svým jménem. Avšak nelze pochybovati, že chová v sobě veliký počet mučovníků. Co si máme mysliti, odcházejíce z těchto míst tolikráte ctihodných? leč, že oběti a strádání, jež trpěti jest nám křesťanům devatenáctého století a dítkám mučovníků, jsou ničím u porovnání s obětmi a strádáním našich otců. Je-li pravdivou řeč, že po strašné pohromě, která stihla velikou armádu v Rusku, pozbyli jsme již práva stěžovati si, s tím větší oprávněností může mítí tatáž slova na jazyku poutník v katakombách.

Katakomby na Cestě Ostijské. — Dvojí určené katakomb. — Rozličná pojmenování. — Křesťané v katakombách za doby pokoje, v čas pronásledování. — Proč více vchodů? — Hroby pro dvě, tři těla. — Katakomby sv. Luciny, — sv. Timothea, — sv. Félix, — sv. Cyriaka

Vrátivše se opět na břehy řeky Tibery, překročili jsme řeku po mostě *Quattro Capi*, abychom se mohli dostat na Cestu Ostijskou, kam nás volaly katakomby, jimiž jest obkličena. Abychom však s užitkem vstoupili do našich ctihodných hřbitovů, nestačí míti rozžatu pouze onu pochodeň, kterou nám podává strážce; nýbrž třeba jest vzíti s sebou pochodeň vědy a především vědy posvátné! Čím jsou Pompeje pro pohanstvo, tím jsou katakomby pro křesťanstvo. Podobně jako Pompeje ukazují nám pohanství, jakým bylo před osmnácti sty lety ve svém náboženství, ve svých mravech, ve svém umění, ve svých obyčejích života veřejného i soukromého, podobně v katakombách, v této kolébce Církve svaté zastihujeme křesťanství, jakým bylo před osmnácti sty lety.

Řím podzemní jest knihou živou, makavou, nesmrtelnou, kdež jsou vypsány buď krví mučovníků, buď neohebným štětcem neznámého malíře anebo tupým nástrojem hrobníkovým mravy, víra, zvyky, duch, způsob a všechny podrobnosti tak pracného a vznešeného života našich otců; knihou nad míru zajímavou pro zkoumatele starožitností a ještě více pro křesťana: avšak kniha tato jako každá jiná vyžaduje porozumění.

Kromě všeobecného pojmenování katakomb měly křesťanské hřbitovy v prvotním jazyku jména, z nichž vane živá víra našich předků; poučují nás též o způsobu upotřebení těchto podzemních příbytků. Následující názvy katakomb napořád se střídají: tajná místa, podzemní útulky, shromáždění mučovníků, svatyně, spárny, místa odpočinku, památky, pokoje, přístavy, trůny.*) Zdaž nemusíme býti

*) Cryptae, hypogaeae, latebrae, concilia martyrum, sanctuarium, dormitorium, sedes requietionis, memoriae, pax, portus, solium.

proniknutí nesmrtelnou vznešeností člověka a ujištění o příštím zmrtvýchvstání, máme-li bitevní bojiště nazvati *spárnou*, a *trínem* hrob, v němž uskutečňují se smutná tajemství jeho rozdvojení.

K těmto význačným jménům pojí se známé již obyčejně prvotní Církve, mající nám objasniti určení podzemního Říma. Dle stanoveného řádu měla býti svatá oběť konána na hrobě mučovníků. Kdykoli se tedy měla obnovovati posvátná tajemství mše svaté, bylo třeba sestoupiti do katakomb. A poněvadž první křesťané přistupovali obyčejně denně ke stolu Páně, jest rovněž jisto, že cestu tuto konala každého dne aspoň většina věřících. Celá Církev konala ji v četné výroční památky mučovníků, které byly bez výjimky oslavovány přinášením vznešené Oběti na jejich hrobě. Nezapomeňme též, že pro bázeň, aby nebyla vzbuzena pozornost a nenávisť pohanů, voleny byly katakomby často ke cvičení katechumenů, k udělování svátosti a ku slavení hodů lásky.

V době pokoje však bydleli křesťané ve městě a věnovali se všemu zákonitému zaměstnání. „Vy nám vytýkáte,“ pravil k pohanům očitý svědek, „že jsme neužiteční lidé.“ — Cože! Vždyť bydlíme zároveň s vámi; máme společnou stravu, společné bývání, společná řemesla, společné potřeby, nejsme ani brahmany ani gymnosofisty indickými, kteří bydlí v leších a štítí se obcovati s lidmi . . . Nemůžeme se obejít bez potřebných věcí k životu právě tak jako vy, jako vy chodíme i my na forum, do jatek, na trhy, do lázní, na náměstí, do krámů a do hostinců. My se plavíme, nosíme zbraň, obděláváme půdu, my provozujeme tytéž obchody a to k vašemu prospěchu.“

Meškali-li naši otcové v katakombách za řídkých dob pokoje jen občasně, zdržovali se v nich ustavičně v dobách pronásledování. Sotva že byl prohlášen krvavý edikt, již zmizeli hledající si útulku pod zemí, kdež zůstali přes celou bouřlivou dobu. Pohané to dobře věděli. Proto jim dávali posměšná jména *plemene krtčího, které se štítí svělla denního*.*) Proto též po prohlášení ediktu voláno bylo od ukrutných pohanů: *Pryč se hřbitovy! Areae non sint!*

K tomuto svědectví bylo by snadno připojiti ještě mnoho jiných; avšak skutky mluví lépe než slova. Že většina

*) *Latebrosa et lucifugax natio.*

papežů uchýlila se v době pronásledování i s věřícími do katakomb, o tom prvotní památky vypravují na každé stránce. Zmíním se zde jen o několika. Kdož neví, že se v nich zdržoval svatý apoštol Petr, první papež a vzor papežů, sv. Kalixt, sv. Fabián, sv. Kornel, sv. Štěpán, sv. Sixtus II. a sv. Kajus? Svatý Štěpán a sv. Xystus byli v nich umučeni; sv. Kajus skrýval se v nich po osm let.

A ejhle, po příkladu sv. Pavla ve vězení vykonávali tito neunavní papežové všechny obřady svého apoštolského úřadu ve svém živém hrobě. Zde konali sněmy, světili biskupy a kněze, kladli základy k náuce Kristově, vyučovali věřící, křtili katechumeny, jedním slovem plnili věrně všechny povinnosti spojené s hodností biskupa římského a hlavy Církve obecné.

Nicméně ani při nejkrutějším pronásledování neopouštěli všickni křesťané město neb aspoň netrvali nepřetržitě v katakombách. Veliké množství zůstalo mezi pohany, aby pozorovali, co se děje a zpravili o tom Církev; též proto, aby navštěvovali, těšili, ke zmužilosti pobádali mučeníky ve vězeních, provázeli je před soudce a byli přítomni jejich výslechu; aby je následovali na místo jejich smrti, zachytili jejich krev a přenesli jejich drahocenné ostatky do velikého města mrtvých. Věc podivuhodná! S podobným jednáním shledáváme se ve všech zemích a ve všech dobách pronásledování. Viděli jsme to jmenovitě v Anglii za Alžběty a ve Francii po čas revoluce v předešlém století: tak děje se za našich dnů v Číně a Japonsku.

Avšak zda-li pak Církev zahrabaná do lůna země požívala naprostého pokoje? Kdybychom byli takového domnění, mylili bychom se.

Naši otcové uchýlivše se do katakomb byli do té míry bezpečni, jako tomu bylo za dob zmíněných u katolíků ve Francii a v Anglii, kteří se skrývali ve sklepech, v lesích a jeskyních a jako jest tomu dosud u věřících na Východě, ukrývajících se na odlehlých místech. Uzavírání hřbitovů, kterého se dožadoval lid a které nařizovali pronásledovatelé, dosvědčuje, že pohané věděli dobře o úkrytu našich otců.

Nápis sv. mučeníka Maria vypravuje nám tklivým způsobem o ustavičném nepokoji křesťanů:

Tempore Adriani
 IMPERatoris
 Marius adolescens Dux.
 Militum qui satis vixit
 Dum vitam pro Cho Cum San
 guine consumsit in pace
 Tandem quievit Bene merentes
 Cum lacrimis et metu posuerunt
 I D VI .

„Za času císaře Hadriána, vůdce vojinů Marius, který dosti žil, poněvadž svůj život s krví obětoval za Krista, konečně v pokoji odpočinul. Jeho přátelé a příbuzní se slzami a strachem jej pohřbili šestého dne Id.“

Často pronásledovali pohané naše předky i do nejtajnějších skrýší. Tak vidíme, kterak papež Sixtus II. podstoupil mučnickou smrt v katakombách sv. Kalixta se čtyřmi jáhny. Mohli bychom ještě jiné případy uvést. Někdy ve své ukrutnosti dali zavřítí vchody do katakomb a zadusili takto najednou množství obětí. Když se Numerián dověděl, že veliký počet věřících jest shromážděn na hřbitovech u Cesty Salárské, nařídil zbořit bránu a svrci na ně celou horu, která nad hrobkou takměř visíc sama sebou již spadnouti brozila.

Aby ušli stíhání pronásledovatelů, rozmnožili křesťané vchody do svých katakomb. Každodenně objevují se nové vchody ve vinicích a v zahradách okolí římského. Toto množení otvorů mělo ještě jiné pohnutky; Církev chtěla, aby mužové a ženy měli svůj zvláštní vchod. Jest pocho-pitelno, že toto oddělení obojího pohlaví, kterého se za našich dob dbá ve mnohých farnostech, přesně bylo předepsáno, kdy konala se shromáždění v noci v podzemních místnostech toliko lampami osvětlených. Kromě svědectví církevních otců potvrzují samy katakomby toto určení dvojích vchodů. Nápis nalezený Bosiem v Jeskyních Vatikánských zbavuje nás ve příčině té vši pochybnosti:

AD SANCTVM PETRVM ANTEREGIA
 IN PORTICV COLVMNA SECVNDA QVOMODO
 INTRAMVS
 SINISTRA PARTE VIROBVM
 LVCELLVS ET IANVARIA HONESTA FEMINA .

„U sv. Petra před královským sloupřádkem u druhého sloupu, kde jest po levé straně vchod pro muže, odpovídá Lucellus a Januaria, ctihodná žena.“ Z tohoto dokumentu vyrytého na kameni vychází na jevo, že mužové do starodávné basiliky knížete apoštolů vcházelí po levé straně; ženy tedy vcházely po straně pravé.

Chodby a hroby jsou předmětem, kterého si v katakombách na první ráz všimneme. Chodby, jak již víme, zvyšují neb snižují se, rozšiřují neb sужují se dle množství dárů zrnitého. Jejich rozměry a podoba, jejich hloubka a rozdělení na jednotlivá patra prozrazuje zřejmě, že směřují ku pochovávání mrtvol. Co se týče hrobů, nazvaných *loculi*, víme mimo to, že jsou vyhloubeny vodorovně po pravé i po levé straně ve stěnách a že vznášejí se jeden nad druhým jako řady svazků ve knihovně a dosahují počtu 7, 8, 9 a někdy až 11.

Pravidelně může každý *loculus* pojati jen jedno tělo; avšak jsou i takové, které jsou určeny pro dva a tři nebožtíky, ano některé i pro větší počet. První označují se názvem pololatinským polořeckým, *bisomum* a *trisomum*. Posledním dává se pojmenování *polyandrum*. O určení tom dovídáme se obyčejně z náhrobního nápisu: Zde následuje několik příkladů:

DONATA SE VIV . EMIT SIBI . ET MAXENTIAE
LOCVM BISOMV .

„Donata zakoupila pro sebe za živa hrob pro dvě těla.“

Na hřbitově Gordiánově:

IN . M . I . S . TVRDVS . ET CECILIAE BISOMV .

„Ve hrobě pro dvě těla jsou Turdus a Cecilia.“

Na hřbitově sv. Kalixta:

SEBRVS . LEONTIVS VICTORINV . TRISOMV .

„Severus, Leoncius, Victorinus, hrob pro tři těla.“

V Jeskyních Vatikánských:

LOC . MA C . CL. VIII. MC .

„Hrob 259 mučovníků v Ježíši Kristu.“

Hroby jsou uzavřeny buď širokými cihlami, buď kamennými neb mramorovými dlaždicemi. Na nich jsou nápisy,

kteřé jsou v zajímavé souvislosti s vědou a se zbožností. Až zítra se dáme do jejich zkoumání; neboť dnes máme již na pilno, abychom se odebrali do katakomby sv. Luciny.

Katakomba sv. Luciny čili sv. Pavla sahá až ku kolébce sv. Církve. Druhdy vcházelo se do ní podzemní kapli zasvěcenou sv. Apoštolu; kaple tato jest nyní uzavřena. Starý nápis na vykládané dlažbě svědčí o množství mučovníků pochovaných vedle sv. Pavla:

„Pod touto mosaikovou dlažbou jest hřbitov sv. matrony Luciny, na němž odpočívají těla mnoha svatých mučovníků.“

Z těchto svatých hostí dostačí pojmenovati sv. Timothea, Juliána, Basilissa, Celsa a Marcionila, jejichž těla jsou dnes pod oltářem sv. Brigity. První jest občanem města Antiochie, který přišel do Říma za papeže Melchiada. Byv od narození pohanem jevil velikou přichylnost k náboženství svých otců, až světlo svaté víry sňalo bělmo s očí jeho. Stav se ihned po svém obrácení apoštolem jal se veřejně kázati božského Spasitele a vyvraceti bludy modlářství. Velmi mnoho těch, kteří ho slyšeli, se obrátilo; avšak krutovládce Maxencius se o tom dověděl.

Prefektovi města Říma Tarkvinovi byl dán rozkaz, aby kazatele zatkl. Jakožto hodný služebník svého pána, dal Tarkvinius Timothea uvrci do tmavého žaláře, rozkázal polití jej žhavým vápnem a mučiti ho všemi mukami, jakých jen schopna byla jeho bezmocná zuřivost. Mučovník dovedl všemu vzdorovati, až konečně sekýra liktorova ukončila jeho slavný zápas. Svatá žena Teodora vzala jeho tělo a pochovala na poli, které patřilo mučovníkovi a které bylo od té chvíle nazýváno katakombou sv. Timothea.

Přítomnost ostatních mučovníků na těchto místech jest opětným svědectvím oné veliké touhy, řekl bych raději oné mateřské žárlivosti, kterou projevoval Řím od počátku, aby měl při sobě své nejslavnější vojíny od Východu i od Západu, ze Španělska i z Galie.

V klášteře Benediktinů, který těsně souvisí s basilikou sv. Pavla, nalézáme na zdech klášterních chodeb zazděno množství nápisů, které sloužily za podlahu starému kostelu. Vypočítávají nám ozdoby katakomby sv. Luciny a obezna-

muji nás s papeži římskými, prefekty, se slavnými křesťany a ještě slavnějšími mučeníky, jimž tyto podzemní síně popřály odpočinku až do budoucího vzkříšení. Zmíním se pouze o jedné, kterou Prozřetelnost Boží zachovala jakožto památku na Svatou horlivost a něžnou péči věnovanou od našich otců ve víře svatým mučovníkům. Jediný nárok na slávu, který *Mandrosa* činí, jest, aby se potomstvo dovědělo o její zbožné úctě a statečné lásce k vojínům Kristovým:

MANDROSA HIC NOMINE OMNIVM GRATIA PLENA
FIDELIS IN XTO EJVS MANDATA RESERVANS
MARTYRVMB SECVLI
VITAM VNVS VIRI CONSORTIO TER QVINVS
CONVICTA
PER ANNOS REDDIDI NVNC DNO RERVMB DEBITVM
COMVNEM OMNIBVS OLIM QUAE VIXIT
ANN . PL . M .
XXXIII . DP . V VIII . KAL . FEBRVARIAS CONS .
AGINANTI

Nemůžeme opustiti katakomby sv. Luciny, abychom nepromluvili o nápisu uveřejněném od Bosia, který svědčí o památné okolnosti vyskytující se v dějinách Církve prvotné. R 319. po zbudování basiliky sv. Petra a Pavla rozdělil papež Silvester těla obou apoštolů a uložil jednu polovici ve Vatikáně a druhou na cestě Ostijské.

Nápis tento jest takto složen:

SUB HOC ALTARI
REQUIESCUNT CLORIOSA CORPORA
APOSTOLORVM PETRI ET PAULI
PRO MEDIETATE ;
RELIQVA AVTEM MEDIETAS
REPOSITA EST IN ECCLESIA S . PETRI :
CAPITA VERO IN LATERANO .

„Zde odpočívají slavná těla Apoštolů Petra a Pavla z polovice; ostatní pak polovice uložena jest v kostele sv. Petra; hlavy pak jsou u sv. Jana Lateránského.“

Kámen, na němž dělení se vykonalo, byl svědomitě uschován k věčnému uctívání a poznačen těmito slovy:

SUPER ISTO LAPIDE
 PORPHYRETICO FUERUNT DIVISA
 OSSA SANCTORUM APOSTOLORUM
 PETRI ET PAULI
 ET PONDERATA PER B . SILVESTRUM
 PAPAM
 SUB ANNO DNI . C . C . C . XIX.
 QUANDO FACTA FUIT HAEC
 ECCLESIA .

„Na této porfyrové desce rozděleny byly kosti svatých apoštolů Petra a Pavla a zváženy od sv. Silvestra papeže l. P. 319., kdy byl kostel tento vystavěn.“

Z události této vychází na jevo, že knížata apoštolská jsou zároveň spojeni a rozděleni.

Když opustíme katakomby sv. Luciny a vstoupíme-li do vinic na cestě Ostijské, přijdeme k otvoru hřbitova sv. Félix, Adaukta a Komodily. Tato katakomba jest jevištěm slavných zápasů, a neposkytuje-li nám množství pomníků, tož aspoň dosti drahocenných vzpomínek. Třicátého dne měsíce srpna r. 302. za císaře Diokleciána dal prefekt římský na popraviště vésti kněze jménem Félix. Průvod zastavil se u druhého miliaria na cestě Ostijské a dán zajatci rozkaz, aby se nice poklonil velikému stromu na místě tomto zasaženém. Félix dělal se, jakoby uposlechl, padl na kolena a modlil se; potom náhle povstav dechl na strom a řekl: Ve jménu Pána mého Ježíše Krista poroučím ti, abys se vyvrátil a rozdrtil svým pádem modlářský oltář, který zakrýváš svým stínem, aby přestal býti předmětem klamu . . .

Ve jménu Toho, jenž pravil: Kdo věří ve mne, budou činiti větší zázraky, nežli já sám, strom uposlechl. Pohan jeden vida, tento zázrak, sdílel mučenicví se svatým knězem, jehož víry se stal účastným.

Poněvadž křesťané neznali jeho jména, nazvali jej Adauktem, ratoletostí to připojenou ku věnci Félixově. Tato dvojí poprava stala se nedaleko katakomby Komodily, v níž byli hrdinové Evandělia pohřbeni.

Jdouce dále podél Cesty Ostijské, octneme se sedm mil od Říma u katakomby sv. Cyriaka.

Šestnáctého dne měsíce března r. 307. za vlády císaře Maximiána byl na hrozném mučidle napjat jáhen jménem

Cyriak, který byl pro svou horlivost a štědrost důstojným soupeřem sv. Vavřínce. K veliké radosti Říma pohanského byly mu z kloubů vymknuty všechny údy, tělo jeho bylo poléváno vřelou smolou, byl rozdrápán a stlučen holí: konečně umíraje, vydal nejlepší svědectví, jaké vůbec vydati může člověk o své víře.

Mimo něho byli účastníci jeho muk Largus, Smaragdus a dvacet jiných vojinů Kristových neméně neohrožených, než byl svatý jáhen. Všickni zvítězili, a jejich vítězosláva trvá věčně. Zástupy lidu opojené jejich krví odebraly se do amfiteatrů neb na místo rozmařilosti, jako když tigr, sežrav svou kořist, obližuje tlamu a zaleze do svého doupěte. Avšak jako na Kalvarii zůstávají též křesťané na popravišti, patříce s láskou na mrtvolu svých bratří, a vyčkávající chvíle, aby je mohli pohřbiti. Přenesli je též spěšně do sousední katakomby sv. Priscily a později do jiné katakomby, kterou Cyriakus proslavil svým jménem.

Při vzpomínce na tolikerou statečnost, jejíž skvělé příklady nám před oči staví katakomby, stává se víra naše podobna démantu, tak že se nemůžeme zdržeti, abychom se neobrátili k nevěročům s otázkou bez odvěty: „Ó jací jste zaslepeni! Či nevidíte, že na světě nikdo není tak bláhový, aby chtěl bez příčiny trpěti podobná muka, ani dosti silen, aby je mohl snášeti bez Boží pomoci?“

2. ledna.

Katakomby na Cestě Ardeatinské. — Nápisý náhrobní. — Význačné známky nápisů křesťanských. — Stručnost, jednoduchost. — Sloh. — Slovo Depositus. — Katakomby sv. Nerea a Achilea. — Vítězosláva sv. Flavie. — Katakomby sv. Damasa. — Její mučnická smrt. — Její odpověď.

Krásné svátky vánoční, návštěvy novoroční a několik chviliek strávených v bibliotékách přerušilo naše putování po podzemním Římě; dnes v něm budeme dále pokračovati. Při poslední vycházce seznámili jsme se s různými jmény, se vchody, s chodbami a hroby nesmrtelné nekropole.

Tot první stránka této veliké knihy; nápisý tvoří stranu druhou, kterou právě hodlám s rozvahou a pozorem přečítati.

V prozkoumaných částech katakomb nalezlo se množ-

ství nápisů z prvních století církevních. Po většině vloženy jsou do vnitřních zdí ve Vatikáně a tvoří rozsáhlou galerii, jejíž vážné studium jest nevyčerpatelným zřídlem vědomostí a milých upomínek. Vedle nápisů křesťanských umístěn jest souběžný počet nápisů pohanských, tak že snadno můžeme posouditi rozdíl, kterým se liší jedni od druhých.

Křesťanské nápisy vyznačují se jednoduchostí, stručností, slohem, užíváním jistých slov a známek, tak že je nelze zaměnit s nápisy pohanskými.

Všimněme si nejdříve jednoduchosti. Jméno osoby, její věk, den jejího pohřbu a smrt ve víře Kristově, tot jest všechno, co shledáváme v nejdelších nápisích našich prvotních dob. Uvedeme toliko některé příklady:

D . P .

FLVAIAE , INFANTIS DVLCISSIMAE

QVAE VIXIT ANNO VNO ET MEN .

III . D . P . V. ID . OCT . IN PACE .

„Bohu Všemohoucímu — Flavii, dítku milovanému, která žila jeden rok a tři měsíce. Pohřbena pátého dne id říjnových.“

Často obsahují nápisy pouze jméno osoby, den pohřbu a smrt v pokoji.

VALER . IN PACE . VRBICA IN PACE DEPOSITAE
DIE VII. IDUS SEPTEMBRIS .

„Valeria v pokoji. Urbika v pokoji. Pohřbeny sedmého dne id zářijových.“

Nejednou dovidáme se z nápisu toliko o jméně nebožtíkově a jeho smrti ve víře. Takovými jsou následující nápisy z nichž první byl objeven za naší přítomnosti v katakombách sv. Anežky.

THEODORA IN PACE .

„Theodora v pokoji.“

CHRISTINA IN PACE .

„Kristina v pokoji.“

Konečně ve mnohých případech čteme toliko jméno osoby.

X HILARIAE

„Hilarii.“

SATVRNINI

„Hrob Saturninův.“

O stručnosti. — Archeologům jest dobře známo, že čím jsou nápisy náhrobní stručnější, tím více se blíží dobám prvotným. Často vypustili i jméno a vyryli pouze palmu, poněvadž jim mnohem více záleželo na tom, obeznámiti nás s vlastností mučeníka, než-li se jménem osoby.

Odtud také pochází veliký počet neznámých mučeníků, které v chodbách nalazáme. Jindy bývá sice jméno vyjádřeno, avšak jako při posledním nápisě výše uvedeném, není v patřičném pádě, zřejmý to důkaz, že nápis čekal ještě na ruku, která by ho dokončila. Buď smrt uchvátila ruku, buď meč ji utal, buď tisíce jiných okolností, kterých snadno v oněch nebezpečných dobách můžeme si domyslit, překazilo další práci a zmařilo takto úmysl hrobníkův.

Jednoduchost a stručnost tvoří hlavní povahu, kterou se starodávné nápisy křesťanské vyznačují. Ráz tento tím více vynikne, uvedeme-li ku porovnání též několik nápisů pohanských. Následující tři jsou vybrány z nejkratších nápisů uveřejněných od Marangoniho.

D . M .
SEMPRONIAE
MAXIMILLAE
VIX . AN . XXI .
MEN . VIII . D . XIV .
FECIT
HERENNIA
IVNILLA FIL .
SVAE
ET . SIBI . ET S .

„Dušem odumřelým. Sempronii Maximile, která žila 21 let, 8 měsíců, 14 dní. Herennia Junilla dala zbudovati tento pomník své milé dceři, sobě a svým.“

M . D .
L . DIDIO
PROCULO

FECIT
DIDIA
RESTITUTA
MATER
FILIO
PIENTISSIMO
BENEMERENTI .
VIXIT ANNIS
XLI . MENS . IIII .
DIEBUS TRIBVS .

„Dušem odumřelým. Luciu Didiu Prokulovi Didia Restituta, jeho matka dala postaviti pomník tento svému synu, který byl předmětem její žalosti i lásky, žil 41 let, 4 měsíce, 3 dny.“

O slohu. — Zřídka se stává, že by na začátku pohan-
ských nápisů nebyl rodokmen zemřelého a nebylo vyjádřeno
jméno otcovo: nevím však, zdaž jest ponze jediný takový
příklad v nápisech křesťanských:

M . ANICIVS . M . F . CAM .
TETTIVS . ET ANICIAE . NICE F .
ET . ATINIAE FORTUNATAE
CONJVGI . SVAE . ET . SVIS
POSTERISQ.

„Markus Anicius Kamtettius *zbudoval náhrobek tento*
pro Anicii Nice (Viktorii), svou dceru a pro syna Atinia
Fortunata, svou manželku, a pro své i jejich potomky.“

Aby si mohl sám čtenář učiniti úsudek o slohu po-
hanském, uvedu za vzor tento bezvadný nápis:

DIS MANIBVS
I . IOEDIO . T . F . AN . MARTIAL
VETERANO EX COHI . PR .
JVLIA VICTORINA CONJVGI . K . ET
SIBI SVIS POSTERIS Q . SUOR . FEC . ET
L . POEDIVS CLEMENS PATER . ET
M . CLAVDIVS . VIRILIS . AMICO . B . M .
IN FR . P . IIII . IN . AGE . P . III .

„Dušem odumřelým. — Pro Tita Pédia Ania Marciála, syna Titova, veterána první kohorty pretoriánské; Julia Viktorina pro svého milovaného manžela a pro sebe, pro svojince i pro jejich potomky, *zbudovala tento náhrobek*, jakož i Lucius Pédius Klement pro svého bratra a Markus Klaudius Viril pro svého zasloužilého přítele: kterýžto náhrobek má čtyři stopy v průčelí a tři stopy do hloubky.“

Můžeme si nyní povšimnouti, jak liší se forma nápisů pohanských od formy nápisů křesťanských. První jsou propracovanější, druhé jednodušší; první svědčí o tom, že měl dělník potřebné nástroje i času nazbyt, druhé prozrazují práci ukvapenou a nedostatek pomůcek; první jsou obšírnější a rozvinutější, druhé skládají se často ze dvou slov, někdy pouze z jednoho, čehož bychom v náhrobních popelnicích neb v kolumbariích marně hledali.

O užívání zvláštních výrazů. — Jest ještě jiná známka význačnější než-li známky předešlé; chci mluvit o užívání jistých slov, jaké shledáváme *vždycky* v ukončených nápisech křesťanských, jakých však při nápisech pohanských neshledáváme nikdy: Jsou to slova *depositus*, *depositio*, *dormitio*. Podobně se to má se slovy *bisomum* neb *trisomum*, hrob pro dvě neb tři těla. Na pomnicích pohanských jsou tato slova úplně neznáma, na hrobech křesťanských se jich však často užívá.

Co se týká slova *depositus* „uložen“, jsou všickni archeologové za jedno, že výraz tento jest ve své podstatě křesťanský, naznačuje nám povýtečně článek víry o zmrtvýchvstání těla, který byl pohanům úplně neznám.

Jaký to rozdíl jest v náboženství křesťanském. V čele svého vyznání má napsán článek víry o těla vzkříšení a v první řadě svých předpisů má veliké přikázání lásky. Je-liž v očích křesťana není smrt ničím jiným, leč pouhým spánkem, bylo třeba, aby pro tuto novou pravdu byly vynalezeny nové výrazy. A v skutku, řeč lidská obohacena byla dvěma slovy, která byla ozářena jasným světlem a plodná na vznešené oběti. Jestliž v zákonech římských posvátné slovo, jehož se užívá ku označení pokladu čili vkladu, předmětu to, který byl svěřen některé osobě s podmínkou, že má býti někdy opět navrácen. Opatrovník není tedy vlastníkem věci svěřené jeho ochraně; on jí nesmí ani užívat ani navždy podržeti.

A právě takové slovo, které vyjadřuje tento akt důvěry, vyvolilo křesťanství, aby naznačilo úkon, kterým svěřuje zemi tělo svých dětí: *depositus, depositio*. V lůně země, z níž jsi vzat, tak praví k člověku, jsi pod mocnou rukou Boží, která bdí nad tebou; země tě nezničí, nýbrž bude tě střežiti. Tvé tělo vložené do její útrob jako do lůna matčina, vyjde z ní k novému životu. A abys sobě toho byl dobře vědom, úkon, kterým svěřuji zemi tvé smrtelné ostatky, nazývati se bude od této chvíle jménem zákony posvěceným a znamenajícím předmět uschovaný: *depositus, depositio*.

Z podobných příčin nazývány byly hřbitovy *coemeteria* či *spárny*. Co činíme ve spárnách? Spíme. A proč jiného spíme, než, abychom si odpočali a potom se vzbudili? Odtud pocházejí slova: *pokoj, odpočinek, spánek; quies, dormitio, quiescēt, dormit*, která krok za krokem nalézáme na prvotních pohřebištích.

Svěřený statek a spárny, jak podivuhodná to slova! která opakována jsouce mohutným hlasem katakomb a slabším hlasem každého *lokulu* naplňují pětšitelným článkem o vzkříšení sluch, ducha a srdce poutníkovy: ne jinak, jako když myriady hvězd za temné noci kmitá se na obloze neheské, tak že rozeznávají můžeme předměty, které za nepřítomnosti slunce halí se ve stín.

Abychom lépe pochopili celý význam slova, kterým vyjadřuje Církev pohřbení, postačí nám, porovnáme-li je s obvyklým názvem u pohanů. Majíce to pevné přesvědčení, že pohřbení zemřelých jest naprosto neodvolatelné a věčno, označují je těmito slovy: *umístěn, položen, situs, positus, compositus*; křesťané však, kteří je považovali za dočasně, vyjadřovali je již známými nám slovy. Několik nápisů pohan-ských i křesťanských poučí nás makavě o tomto rozdílu:

D. M.

HIC SITVSEST

. L . AEL . URBICVS .

„Dušem odumřelým. Zde jest položen Lucius Elius Urbikus.“

MVSCILIVS CARVS SVIS ANN .

III . H . S . E . ET . TE . ROGO

PRAETERIENS . VT . LEGAS . ET

DICAS . SIT . T . T . L .

„Muscilius, miláček svých byl sem položen ve stáří čtyř let. A já tě prosím, abys mimojda si přečetl a řekl: Budiž tobě země lehkou.“

AVRELIA . VALERIA . JANVARIA
QVAE VIXIT ANNI XXVII

M . V . DI . X . DEPOSITA ESTIN PACE .

Aurelia Valeria Jannuaria, která byla živa 27 let, 5 měsíců, deset dní, byla sem uložena v pokoji.“

ZOTICVS . HIC . AD . DORMIENDVM .

„Sem byl uložen Zotikus ku spánku.“

FILOSTORGVS HIC DORMIT .

„Zde spí Filostorgus.“

DORMITIONE ANC . DEI
OLYMPYATIS . PARENTES
FILIAE . B . M . F . Q . AN . B . V .
M . XI . D . XXI .

„Spánek čili místo spánku služebnice Boží Olympiady. Rodičové její uchytili hrob tento své milované dcerušce, která žila 5 let, 11 měsíců, 21 dní.“

CRESCENTIVS VIXIT . ANNVM ET
OCTO MENSES IN PACE QVIESCE .

„Krescencius žil rok a osm měsíců.

V pokoji odpočívej!“

ROMANVS FELICISSIMO PATRI QVI
VIXIT AN . P . M . XL . IN . PA . QVIESCIT .

„Román otci svému Felicissimu, který žil asi (více méně) 40 let: odpočívá v pokoji.“

Oslovování zemřelých jest jinou známkou, která rozlišuje nápisy pohanské od nápisů křesťanských. Při smrti milované osoby tekou slzy z očí a vzdechy vycházejí ze srdce; rty naše oplývají přáním pro ty, které jsme ztratili; vše to jest zcela přirozeno. Shledáváme se tudíž jak na hrobech křesťanských tak na hrobech pohanských se slovy útrpnosti a lásky k zemřelým; neboť, jak jsme již pravili, náboženství neničí přírodu, nýbrž zdokonaluje ji.

Oslovy pohanské projevují city naprosto lidské s nádechem jakési beznadějnosti, zptůsobené neznalostí potěšitel-

ného článku víry o zmrtvýchvstání; neméně citlivým jest projev bolesti a zármutku na hrobech křesťanských; tyto však jsou zušlechtěny a zmírněny nadějí ve blaženost, které nebožtík požívá ve věčném životě a v příští spojení s těmi, které zanechal v slzavém údolí. Uveďme toliko několik a to málo příkladů, neboť volá již nás Cesta Ardeatinská.

Otcové, matky, bratři, sestry, přátelé, manželé, manželky, s bolestí pohřešovaní, nenahraditelní, zbožní, nejdražší, sladcí, přesladcí, rozmilí, předměty našich slz a bolesti, nevinní; budiž vám země lehkou; kosti vaše odpočívajte pokojně, s bohem, s bohem, s bohem: těmito a podobnými slovy vyjadřují obyčejně pohané svou něžnost a svá přání. *)

TE LAPIS OBTESTOR LEVITER SVPER OSSA
QUIESCAS

ET MEDIAE AETATI NE GRAVIS ESSE VELIS .

„Zapřísahám tě, kameni, abys zlehounka odpočíval na kostech těchto a netížil mrtvého, který jest ještě v mladém věku.“

O . D . M . C . VALERI . T .
T . SVCCESI . HIERO . T .
B . ET . ROMANA FILIO D . L .
Q . CARISSIMO V . A XI . S .
M . VI . D . XIII .

„Dušem Odumřelým. Káju V. Sukcessovi Hiero a Romana, svému drahému synu, který žil 11 let, 6 měsíců, 13 dní.“

Tento nápis uveřejněný Muratorim dal učencům mnoho lámání hlavy. Nesnáz u výkladu měla svůj původ v okolnosti, že v každém řádku byla zvláštní začáteční a konečná písmena, kdežto zkráceniny tyto čísti se měly s hora dolů: *Ossa tua bene quiescant; at odpočívají tvé kosti v pokoji*. Poslední pak písmena opačným směrem čtené dávají průpověď: *Sit levis terra tibi; budiž tobě země lehkou*.

Často jsem se sám sebe tázával, jakým jest asi význam tohoto posledního rčení, a jaký měli úmysl pohané, když je dávali s tolikou pečlivostí vyrývati na hrobech svých

*) Desideratissimi, in comparabiles, piissimi, carissimi, dulces, dulcissimi, benemerentes, pientissimi, innocentissimi; sit tibi terra levis; ossa tua bene quiescant; Vale, Vale, Vale.

přátel a příbuzných. Dle slovutného profesora Vermiglioliho považovali pohané zasypání a nečistotu hrobu za neštěstí a hanbu. Odtud pochází také mimo jiná svědectví následující nápis, dle něhož jedna žena jménem Ponzia Justa odkázala 600 sesterců, aby byl vždy v čistotě chován hrob jedné z její služebnic, jménem Fortunaty: *Ut monumentum remundetur*; a dále ještě zřetelněji: *netrp, aby hrob můj zarostl lesem*. Proto též bývá na mnohých hrobech vyryta píla k naznačení, že mají dědicové dbáti toho, aby ostružiny a trní se nezmáhaly na zemi mrtvých. Odtud také ona kletba směřující proti osobám nenáviděným:

„Terra tuum spinis obducatur, Lena, sepulcrum.“ „Léno, země ať pokryje hrob tvůj trním.“

Výrazy něžnosti a bolesti, které jsme viděli na hrobech pohanských, shledáváme rovněž tak vyjádřeny na hrobech křesťanských. Avšak jinak se to má s vyslovením přání. Místo chladných a bezvýznamných formulí: *budiž tobě země lehkou! Ať odpočívají tvé kosti v pokoji!* užívají křesťané dvou přání plných útěchy a naděje; přejít svým přátelům život a věčný pokoj:

DIOSCORE VIBE IN ETERNO .

„Dioskore, žij na věčnosti.“

FAUSTINA DVLCIS BIBAS

IN DEO .

Rozmilá Faustino, buď živa v Bohu.“

Zanechme již nápisů náhrobních: tato stránka z veliké knihy o katakombách není ještě vyčerpána; zítra se k ní ještě vrátíme. Dnes projdeme starou branou Kapena a sestoupíme do pohřebiště s ní sousedících.

Vítej nám nejprve, ctihodný kostelíček *Domine quo vadis*, kde Cesta Ardeatinská opouštějící Cestu Apiovu zatáčí se na pravo a vede k *Fasciole*. Zde jest katokomba sv. Nerea a Achilea, známá též pod jménem sv. Flavie.

Flavia, narozena byvši na stupních trůnu, pozvedla se již ve svém nejtělejší mládí k hrdinství křesťanské pokory a uprostřed přepychu a náказы dvorní zachovala bez poskvrny bělostnou lilii panenství. Její nehodný příbuzný císař Domicián nenáviděl samozřejmě tuto mladou osobu, která byla kouzlem a ohloubou jeho rodiny. Dověděl

že jest křestankou a že zasvětila své panenství Bohu, vypověděl ji na ostrov Ponziu, kdež vytrpěla dlouhá muka. Na rozkaz téhož panovníka odvedena byla do Teraciny i se dvěma svými společnicemi Eufrosynou a Theodorou a ve svém pokoji za živa upálena.

S mladou kněžnou zemřeli její služebníci Nerus a Achileus, jimž měla po Bohu na prvním místě býti vděčnou za dar sv. víry. Zuřivost Domiciánova, která byla mírněna vysokým rodem Flaviiným, neznala mezí, když se jednalo o její úředníky. Konsular Memmius Rufus dal je natáhnouti na skřípec a pálení v boky, chtěje je přinutiti ku přiznání, že byli pokřtěni od sv. Petra a že jsou hotovi obětovati bohům císařským. Nadarmo byla všechna muka! Svati mučénici setrvali v mlčení a meč ukončil jejich slavný zápas. Stateční bojovníci a vítězové nad císařem zasloužili si čestné vítězoslávy; Flavia pak měla se vrátiti do velikého Říma ještě slavněji než její děd se svým synovcem po dobytí Jerusáléma.

Aspicius, který byl jako sv. Flavia učeníkem sv. Nerea a Achilea, vzal drahocenné ostatky mučeníků, dal je na malou lodičku, a důvěřuje v Boha, který vládne bouři i moři, plavil se k Římu. Nebylo památníka, že by moře Tyrhenské, kterým projíždělo tolik vítězných korábů, bylo kdy neslo tak vzácnou kořist. Loď šťastně připlula do přístavu; a kormidelník Aspicius sám pochoval svaté ostatky v císařské zahradě sv. Flavie.

Avšak ještě skvělejší vítězosláva ponechána byla hrdinám svaté víry. Posvátná jejich těla vyzvednuta byvše z katakomb, byla od Rehoře IX. přenesena do diakonie sv. Hadriana. Zde se jim dostávalo po několik století vroucí pocty věřících, až nesmrtelný Baronius, stav se kardinálem s titulem sv. Nerea a Achilea, dal obnoviti basiliku Fasciolu a obdržel od Klementa VIII. dovolení, že smí sem přenéstí svaté mučéníky.

Den 11. měsíce května r. 1597 byl pro Řím křesťanský dnem, který připomínal nejskvělejší výjevy z Říma pohanského. Uprostřed velikého průvodu, který sestával ze všeho, co mělo hlavní město světa vynikajícího, za chvalozpěvů a slz lásky, za zvuků modlitby a oblaků kadidla, ubírala se slavná kněžna a rekyně víry a vznešená dcera Césarů u vítězoslávě velikými ulicemi věčného Města; prošla pod vítěz-

ným obloukem Septima Severa a pod slávobranou Titovou; potom ubírajíc se cestou Vítěznou dala se na Cestu Apiovu a zastavila se na Cestě Ardeatinské před starodávnou zahradou, která bývala vlastnictvím její rodiny. Zde sestoupila Flavie s vozu a byvši až dosud vznešenou vyhnankyní vešla slavně v otcovský krb. Od toho dne jest vynikající chrám jejím obydlím. Zde odpočívá přijímajíc pocty tohoto světa a ozářena jsouc dvojnásobným slávověncem panenství a mučnictví.

Hřbitov sv. Flavie rozšířil se rychle a tvořil brzy čtvrt veliké katakomby Pretextata, o níž budeme mluvit za několik dní.

Nedaleko odtud jest otvor ku katakombě sv. Damasa, sv. Marka a Marcelina. Prostírá se od návrší staré Cesty Ardeatinské a má svá různá pojmenování buď od hrdin, jejichž slavných ostatků se jí dostalo, buď od nesmrtelného papeže, který si ji vyvolil za předmět zvláštního uctívání.

Osmnáctého dne léta 286. za císaře Diokleciána dal prétor Fabián zatknouti dva bratry Marka a Marcelina. Obžalování a usvědčení byvše, že jsou křesťany, byli na strom přibiti a kopím pobodáni na způsob síta. Chvillemi ustal soudce od popravy a s pokryteckou útrpností pravil svým obětem: „Nešťastníci! Zmoudřete a zbavte se muk!“ Z umírajících rtů slavných bojovníků za víru vyšla odpověď, jakou nebylo ještě slyšeti ze žádných, leč z úst katolika a mučeníka: „Nikdy jsme tak skvostně nehodovali, jako když trpíme za Ježíše Krista. Nyní jsme teprve upevnění v Jeho lásce; ó kéž nám dopřeje té milosti, abychom mohli trpěti do té chvíle, až odložíme šat své smrtelnosti.“

Jaká to mluva! Jaké to nepochopitelné city a myšlenky! A přece takovou byla jak na Východě tak na Západě mluva nové víry; a takovou též měla býti, jelikož byla zároveň výronem samého Ducha Svatého, který mluvil ústy všech mučeníků a projevem nového učení, které přeměnilo tvářnost světa.

Vroucílo přání, poznati množství mučeníků pohřbených v této katakombě, jest se nám zhostiti, a spokojiti se pouze slovy, která řekl sv. papež Damasus: „Ctenáři, ať jsi kdokoli, uctivej těla svatých, která zde odpočívají, jejichž jména a množství nemohla nám býti zachována pro starodávnost.“ Co nám však starodávnost úplně dochovala, jest památka na

slavného papeže, který obětoval své jmění ku ochraně hrobů slavných bojovníků za svaté evandélium, své básnické nadání k opěvování jejich ctností, a který obnoviv tuto katakombu, odkázal jí své tělo a dal jí své jméno.

Svatý Damasus, panenský učitel panenské Církve, postrach Ariánů, opora svaté víry na Východě i na Západě, během téměř celého půl století a přítel sv. Jarolima dával na jevo nejněžnější zbožnost k svatým mučovníkům. Nejsa spokojen s tím, že mohl navštěvovati a zdobiti jejich hroby, chtěl též odpočívati vedle nich se vším, co měl na světě nejdražšího, se svou matkou a sestrou.*)

Pochován byl v katakombě sv. Marka a Marcelina; později pak přenesen byl do kostela sv. Vavřince in *Damaso*, kde po zasluženém návratu jest předmětem hluboké a stále úcty věřících.

3. ledna.

Katakomby na Cestě Ardeatinské (Pokračování). — Nové zkoumání nápisů. — Věnování Duchům posmrtným. — Stáří nápisů. — Katakomby sv. Balbiny a sv. papeže Marka. — Dějiny.

Řím jest světem, a to světem vzpomínek pohanických i křesťanských, světem bohatství, a chceme-li jej obsáhnouti,

*) Rádi patříme na tohoto velikého muže, svatého papeže, dobrého syna a bratra, který vyjadřuje svou něžnost ke své mladé sestře Ireně, oplakává její smrt, určuje si místo vedle ní a projevuje naději, že slavně s ní z mrtvých vstane. Vizme tento dvojí nápis náhrobní, kterým vyjadřuje všechny city svého bratrského a papežského srdce:

Hoc tumulo sacra Deo nunc membra quiescunt,
Hic soror est Damasi, nomen signaria, Irenae;
Voverat haec sese Christo cum vita maneret,
Virginis ut meritum sanctus pudor ipse probaret.
Bis denas hyemes necdum compleverat aetas,
Egregios mores vitae praecesserat aetas,
Propositum mentis pietas veneranda puellae
Magnificos fructus dederat melioribus annis,
Qui gradiens pelagi fluctus compressit amaros;
Vivere qui praestat morientia semina terrae;
Solvere qui potuit Lazaro sua vincula mortis,
Post tenebras fratrem, post tertia lumina solis,
Ad superos iterum Mariae donare sorori,
Post cineres Damasum faciet qui surgere coelo.

potřebujeme více času než potřebují koráby z Nového Yorku neb parníky z Havru a Portsmouth, aby se dostaly od točny k točně. Jako misionář nemůže v pralesích Oregonských kráčet do předu bez sekyry v ruce, tak nemůže poutník v katakombách učiniti kroku, aby nebyl zdržován drahoucennou překážkou, jejížto kouzlo jej vábí a zdržuje běh jeho cesty. Nápis, který nás zdržely dne věřejšího, budou nás dnes opět a opět zaměstnávati. A kterak nemáme se jim poddati? Vždyť nám mají ještě tak mnoho vypravovati!

Aby byl zatemněn lesk všeobecných známek, kterými se liší nápisy křesťanské od nápisů pohanských, říkalo se: U jedněch i u druhých jsou tatáž jména vlastní, někdy i totéž pohanské věnování. Buďto tedy nejsou všechny nápisy v katakombách křesťanské anebo byli první křesťané napolo ještě pohany: toť první obtížná úloha, jejíž zajímavé rozluštění nás bude nyní zaměstnávati.

Že nápisy v katakombách mají mnoho jmen pohanských i jmen samých bohů a bohyň, nedá se popřít, avšak tím není nikterak dokázáno *pohanství* hrobů. První věřící, stavše se křesťany, podrželi po většině své vlastní jména, a žádný zákon nezavrhoval tento obyčej. Či nečteme ve skutecích apoštolských jména úplně pohanská: Kajus, Alexander, Apollo? Či nezměnil sám sv. Pavel své jméno židovské za jméno římské?

Vždyť nejen skutky apoštolské nýbrž i dějiny mučedníků obeznamují nás na každé stránce se jmény pohanskými, která měli nejslavnější synové prvotní Církve. Máme se tedy ještě tomu diviti, že jména druhdy pohanská objevují se v katakombách na hrobech dítek Církve svaté? Uvedu z nich některé, které úmyslně vzaty jsou s hrobů, na nichž jest nádobka s krví anebo palma, neklamné to známky mučnické smrti.

POPVLONIO IN PACE IDVS IVNIS .

„Populonioví v pokoji; v den Id červnových.“

HEYTYXIAN

THON

IIAKE

„Eutychiáno, pokoj budiž s tebou.“

DOMITIA IN PACE

„Domicia v pokoji.“

Zde jest jméno mučenika u věku 86 let. Pozdraven budiž, svatý starče a slavný veteráne vojska křesťanského!

LVCRETIO TIMOTHEO QVI VIXIT ANN . LXXXVI.
BENEMERENTI IN PACE VXOR ET FILII.

„Lukreciu Timotheovi, který živ byl 86 let zaslouženě v pokoji; jeho manželka a dítka.“

Hlubokou úctou a dětinnou vděčností k apoštolům vedeni dávali si křesťané jména svých otců u víře. Tak v katakombě Pretextátově a sv. Priscily nalezeno bylo několik hrobů mučedníků a křesťanů nazvaných jmény sv. Petra a Pavla:

PETRO BENEMERENTI IN PACE.

„Petru zasloužilému v pokoji.“

PAVLVS IN PACE

„Pavel v pokoji.“

V katakombě sv. Kalixta jest řecké jméno mučenika jménem Lukáše:

LOVKI.

„Lukášovi.“

Ze zbožnosti vyvolili si ještě pro sebe i pro své dítka jména oností křesťanských. Mezi jinými svědectvími můžeme uvést následující nápisy z katakomb sv. Cyriaky a sv. Kalixta:

PISTE SPEI SORORI DVLCISSIME
FECIT.

„Piste (Víra) Naděje sestře své nejmilejší zbudovala tento hrob.“

SPES IN DEO
IN D .
STEFANIS .

„Naděje v Bohu, Bohem korunovaná.“

Z dějin mučedníků sicilských víme, že jméno Víra měl i jeden z neohrožených bojovníků Evandělia. Konečně mučedníci měnili někdy své jméno rodinné za slavnější jméno křesťana. Takovými bylo dle sv. Basila 40 vojínů ze Sabasty

za pronásledování Liciniova. Ponenáhlou ustálil se obyčej dávati dítkám jména mučedníků: všeobecně se tak dalo na konci 4. století.

Stává se nejednou, že nalézáme v katakombách nápisy *opistografické*. Jméno toto dává se náhrobním kamenům, které mají na jedné (hořejší) straně nápis křesťanský a na druhé (spodní) nápis pohanský. Octnuvše se v nesnázích, brali křesťané k uzavření hrobů první kámen náhrobní, který se jim nahodil. Na spodek dali stranu s nápisem pohanským a na zevnější vyryli nápis křesťanský. Mezi množstvím jiných všimněme si tří vzorů nalezených v katakombách sv. Priscily, sv. Gordiána a sv. Hipolyta. První z nich má na ukryté straně lokulu následující nápis:

D . M .

M . AVRELIVS PRIMOSVS . AVG . LIB.
MEMORIOIAM VETVSTATE DE LAPSAM
REFICIT SIBI . LIBERTIS . LIBERTABUS Q.
POSTERIS QVE EORVM.

„Dušem odumřelým. Markus Aurelius Primosus, propuštěnec Augustův znova zbudoval tento malý pomník starobou rozpadlý, pro sebe, pro své propuštěnce, pro své propuštěnky a jejich potomky.“

Týž kámen, který po dvakráte sloužil pohanům, budeme pozorovati ve hrobě křesťanském. Na zevnějšku čteme:

FESTVS VIT . N . XXVII.

„Festus žil 27 let.“

Druhý vzor poskytuje nám uvnitř úplně pohanský nápis Julie Palestriky a zevně nápis křesťana jménem Pavla:

D . M .

JVLIAE PALESTRICE
COMJVGI IN COMPARABILI
M . AVREL . FORTIS FECIT ET SIBI
LIBERTIS . LIBERTVS QVE
POSTERISQVE EORVM
ET JUL . II . MAVRVS . ET . HELPFS
FECERUNT POSTERIS QVE EORVM.

„Dušem odumřelým. — Julii Palestrice, nenahraditelné manželce postavil tento pomník a pro sebe a pro své proputšence a pro jejich potomky. A Julius Markus a Julius Helpes jej také postavili sobě samým a svým potomkům.“

Nyní následuje nápis křesťanský vyrytý na protivné straně tohoto mramoru, když se ho bylo upotřebilo k uzavření lokulu:

PAVLVS
IN PACE.

„Pavel v pokoji.“

Třetí vzor potvrzuje ještě výmluvněji okolnost, o níž se jedná. Kámen jest přelomen a nápis křesťanský zkomolen:

..... AVG . LIB . QVI .
..... IX . ANN . XXXVI .
..... EN II . CONJVGI
..... ENEMERENTI . FE .
..... Q . JVLIA JVSTA .

Aby naznačil, že nápis jest opravdu křesťanský, mohl hrobník z hruba a naspěch vyrytí pouze monogram Kristův, palmu a obraz mučeníka u vítězoslávě.

Se vzácnou znalostí nápisů můžeme spojití jinou, která, ačkoli nemá pro nás takovou důležitost, přece nepostrádá rozmanité zajímavosti: mám v úmyslu mluvit o interpunkci a o stáří nápisů.

Nic není nestálejšího nad pravopis a interpunkci starých pomníků křesťanských i pohanských. Předměty z pálené hlíny, jako oihly a figurky ukazují nám často nápisy bez teček a bez rozdělení. Příklad:

EX PRAVLPIAE ACCE
PTA PAE ET APR COS

Ve mluvě obyčejné: *Ex praediis Ulpiae accepta Poetino et Aproniano consulibus*. Popelnice tato byla zhotovena z hlíny vykopané na poli Ulpiově za konsulů Petina a Aproniána.

Velmi obyčejným jest způsob psaní těchto slov: *bibas* místo *vivas*, *bixit* místo *vixit*, *vone* místo *bonae* a ještě

jiných podobných, kdež jsou písmeny tak psány, jak se vyslovovaly.

Vrtochy neb nevědomost dělníků jeví se v následujících nápisech, které mají znaménka rozdělovací před každým slovem i za slovem:

. PARTHENI . HAVE .
 . BENE . BALEAS .
 . QVI . ME . SALVTAS .
 . CVM . SOSSIA . FILIA . MEA .

„Parthenio, buď zdráva! Měj se dobře, která muš pozdravuješ, i se Sossii, dcerou mou.“

J . V . V . E . N . T . I . V . S .
 T . I . T . V . S .

„Juventius Titus a t. d. . . . Připomínám mimochodem, že staří kladli tečky do prostřední výšky písmen a nikoli dole, jako my činíme. Poznamenávám mimo to, že v dokonalejších nápisech bývá poslední řádek obyčejně bez znamének: V této známce vidí slavný Mañfei hodnověrnost pomníků.

V následujících nápisech svědčí srdéčka místo teček o bolesti příbuzných a přátel: setkáváme se s nimi stejně na hrobech pohanských i křesťanských:

D M S
 DIGNO FILIO
 DVLCISSIMO
 DIGNVS PATER

VIXIT . ANN . I . M . VIII . III

„Nejmilovanějšímu synu Dignovi otec Dignus. Žil jeden rok, osm měsíců a tři dni.“

Dříve než-li opustíme nápisy katakomb, zbývá nám ještě prozkoumati známky, po nichž lze poznati jejich stáří. Zde jsou některé, jež vůbec jsou uznány od zkušených archeologů.

Stručnost. — Všeobecně se uznává, že náhrobní mluva prvních křesťanů byla přesně jadrná a na slova sporá. Jednoduchost, skromnost, nedostatek času, nástrojů, žádoucí zručnosti a jiné okolnosti, o nichž jsme již mluvili, podávají důkaz

o této bez toho nepopíratelné skutečnosti. Ku konci první polovice čtvrtého století, kdy poměry církevní se změnily, byly i nápisy delší a obsírnější. Nápis, který uvádíme příkladem, jest nápis mučovníkův. Ačkoli jest velmi krátký, přece patří k obsírnějším z dob prvotných.

EL SECVNDINO . BENEMERENTI
MINISTRATORI CHRESTIANO IN PACE
QVI VIXIT . ANN . XXXVI . DP . III . NON . MAR .

Monogram našeho Spasitele — Budeme mluviti

jindy o obyčeji a o významu tohoto ctihodného odznaku: dnes považujeme jej prostě za chronické znaménko čili označovatele času. Psáno bývá dvojím způsobem: v kříži Svato-Ondřejském neb v kříži řeckém , tak totiž, že čtyři

stejně dlouhá ramena přesekávají se ve pravém úhlu. Tento poslední způsob jest mnohem pozdější než-li první a poukazuje na čtvrté století. Způsob druhý však sáhá do dob apoštolských a pronásledování křesťanů.

Ukončivše rozpravu o nápisech, nastoupili jsme cestu k bráně *Kapena* a brzy jsme se ocitli na Cestě Ardeatinské. Katakomba sv. Balbíny a sv. Marka byla cílem cesty naší.

Původ svůj, jakož i své prvotní jméno má od proslavené panny římské Balbíny. Za císaře Hadriána obrátil papež sv. Alexander na víru několik občanů římských, značný počet senatorů ano i samého prefekta římského Hermesa s celou jeho rodinou. Z císařského paláce vyšel ihned rozkaz zatknouti papeže i nové křesťany.

Dle obyčeje, kterého se šetřilo při vznešených osobnostech, byl Hermes odevzdán strážní vojenskému tribuna Kvirina, jehož obydlí se stalo vězením prefektovým, *libera custodia*. Kvirin měl mladistvou dceru, jménem Balbínu. Ať již z útrpnosti ke vznešenému vězni svého otce či ze zvědavosti jej viděti a s ním mluviti, přiblížila se tato mladá panna v těžké nemoci ke svatému mučovníku a políbila jeho okovy. Ve chvíli té nabyla zdraví. Jsa šťastným svědkem tohoto zázraku, stal se Kvirinus i se svou dcerou křesťanem. Jsa nyní tak statečným vojínem Kristovým, jako byl dříve císařovým, dal zmužile život svůj pro Boha,

který osvitiv jej učinil jej nejšťastnějším člověkem a uzdraviv jeho dceru, nejšťastnějším otcem.

Jakožto hodná dědička statečnosti otcovské věnovala Balbina svůj život nebezpečným povinnostem, kterým podrobeny byly ženy a panny křesťanské v oněch dobách hrdinné paměti. Plna jsouc záslužných dnů odebrala se po své smrti na odpočinek ke svému slavnému otcovi na hřbitov u Cesty Ardeatinské, kterému se dostalo slávy, zdobiti se jejím jménem.

Sama katakomba, jelikož tvoří, jak jsme se již zmínili, jeden celek se sousedním hřbitovem Pretextátovým, bude popsána v následujících dnech i s touto velikou čtvrtí podzemního Říma.

5. ledna.

Katakomba na Cestě Apiově. — Lampy. — Umístění. — Látky. — Forma. — Význam. — Upomínky na sv. Cecílii, — na sv. Filipa Nerejského, Mojžíše to šestnáctého století. Tajná část hřbitova sv. Kalixta.

Dosavadní obchůzky sblížily nás, aniž bychom toho pozorovali s Forem. Prošli jsme jím a za několik okamžiků octli jsme se na Cestě Apiově.

Jakožto královna cest byla pýchou Říma starého a měla jí zůstat i v Římě novém, jak o tom hlásají četné katakomby podél ní vyhloubené.

Abychom je mohli zkoumati s tím větším zájmem, připojili jsme ku známosti nápisů též zkoumání lamp, kterých se zde nalézá na tisíce.

Co chvíle setkáváme se v pravo i v levo s malými výklenky ve zdech chodbových. Že byly určeny pro lampy, o tom podává nám důkaz jak jejich podoba a místo, tak kouř, kterým jsou začmuzeny, a lampy, které doposud v některých se dochovaly. Podle *lokulů* ve hrobkách a v *kubikulích* viděti lze též vyčnívající kameny ve formě podstavců a tabulek, které jsou uzpůsobeny k téže potřebě; konečně zavěšovaly se též lampy na klenutí chodeb neb na místech určených pro shromáždění. Mimo důležitou potřebu vyžadovaly ještě některé jiné mystické příčiny toto jasné osvětlení.

Rozžehati lampy na hrobech bylo zvykem všeobecným u všech národů v dávnověkosti; a tento obyčej zachoval se i na dále v Církvi katolické. Ze mnohých pohnutek vznikl a udržoval se u pohanů.

Jsouce toho přesvědčení, že duše jest pouhým světélkem, které neuhasíná úplně s tělem, nýbrž poletuje kolem hrobů, domnívali se, že povinností jejich jest, dávat i nim lampy jakožto symbol duše a nesmrtelnosti. Možná též, že činili tak k uctění bohů podzemních *Skřítků*, jimž mrtví přináleželi a o nichž předpokládali, že jsou přítomni ve hrobech s mrtvolami.

Vedeni byvše moudrostí, která byla povznešena nad lidský rozum, kladli první věřící veliké množství lamp na hroby svých bratří a zejména mučovníků, chtějíce tím označiti svou úctu a lásku k těmto proslaveným nebožtíkům.

Podobně jako pohané provázeli s rozžatými pochodněmi své velikány neb své vítěze vstupující na Kapitol, tak křesťané provázeli s velikým počtem světél své příbuzné a přátely, kteří zvítězili nad světem a odebrali se na věčný Kapitol.

Až na malý počet bronzových lamp jsou téměř všechny lampy z pálené hlíny, většinou spracování jednoduchého a někdy i hrubého: všechny však mají symbolickou podobu malé loďky.

Na jednom konci jsou jeden neb dva zobany pro knot, na druhém konci malé ouško, uprostřed jeden nebo dva otvory k nalívání oleje; celá lampa jest spojena jedním neb dvěma kruhy, z nichž vychází dvojitý řetízek zakončený háčkem a určený ku zavěšení lampy na klenutí hrobek neb na zdi galerií. S tímto zařízením shledáváme se především u lamp Hrobníků; neboť ostatní stavěly se na podstavce neb do výklenků. Abychom učinili makavým popsaní těchto předmětů třikrát ctihodných jak věkem tak rukama, které se jich dotýkaly, a obyčejem, ku kterému přispívaly, dali jsme vyřty a vytisknouti jeden vzorek, který lze spatřiti v nákrese na konci tohoto svazku.

Nic není poučejšího než-li lampa z katakomb. Svou podobou poukazuje na určení Církve, nesmrtelné to loďky plující na rozbouraném moři světovém ku břehu věčnosti.

Četné odznaky, jimiž lampa jest pokryta, vysvětlují nám všeobecněji tuto nauku. Vidíme na ní napořád mono-

gram našeho Spasitele, počátek a konec, původce a dovršitele víry; svícen jest obrazem lásky, holubice odznakem nevinosti; Dobrý Pastýř nesoucí na rameni svém zbloudilou ovečku, dojemným povzbuzením k důvěře a k lítosti; kříž jest kotvou spasení v bouřích pronásledování; konečně palma mučnická a někdy též postava vítězného mučníka jest výmluvným hlasatelem budoucí odměny. Z podrobností těchto i ze mnohých jiných, které by se snadno daly vypočísti, vysvítá, že lampa v katakombách byla katechismem, v němž byly pochopitelným způsobem vysvětleny veliké pravdy a veliké povinnosti náboženské.

Právě když jsme četbu této knihy dokončili, otlili jsme se u katakomb sv. Kalixta. Vítej nám, dive divocí podzemního Říma, hlavní bydlíště slávy a mučnictví, dílo obrů! Pověz nám, které ruce tě vystavěly, či ruce tě vynesly na světlo a k obdivu veškerenstva?

Svatá Lucina, učenice apoštolů a hrdinná matrona, jejíž jméno září jako démant mezi tolika slavnými jmény plnicími krvavé letopisy prvotní Církve, byla zakladatelkou této nesmírné katakomby. Nynější její jméno pochází od papeže Kalixta, který svými horlivými podniky v katakombách čelil zdatně doléhajícímu pronásledování, rozšířiv na všechny strany původní katakomby a připojiv k nim ještě jiné nové.

Nemůžeme se dosti naopakovati, že žena, byvši křesťanstvím povznešena, účastňovala se účinně všech událostí v dějinách. Od jeslí ke Kalvarii, od Kalvarie ku katakombám, od katakomb ke trůnu Césarů, od trůnů Césarů ke všem trůnům vzdáleného světa, od trůnů až k chatrčím táhne se světlá stopa svědčící o její oddanosti a statečnosti. Ona přidružila se ke všem velikánům a ke všem svatým, aby byla nápomocna při provádění oněch podniků a při budování dosud neznámých ústavů ve starém světě, a které jsou výlučnou chloubou křesťanské humanity. Čestná památka budiž tedy sv. Lucině a sv. Kalixtovi, zakladatelům nejkrásnějšího, nejrozsáhlejšího a nejvznešenějšího předměstí velikého města mučníků!

Avšak kdo jest oním novým Kolumbem, který objevil tento podzemní svět ukrytý po dvanácte století? I.éta Páně 1590. Antonín Bosio bloudě rovinou římskou, věřil, smím-li se tak vyjádřiti, ony rozsáhlé příbytky, jako plavec janovský

plavě se Atlantickým Oceánem, věřil břehy americké. Vyšel z Říma branou *Kapena*, přijel Bosio ke kostelu Panny Marie *in Palmis*, nechal cestu Apiovu po levé straně a zaměřil ke staré cestě Ardeatinské. Na rozorané prostoře, náležející k hospici sv. Jana Lateránského, spatřil na povrchu několik klenutých oblouků z cihel; i nepochyboval již o přítomnosti katakomby, jejíž vchod zakryt jest těmito oblouky a spustil se ihned dolů do úzkého otvoru. Láska k vědám obdařila ho křídloma; i letěl dále v před těmito pochmurnými chodbami podzemními; brzy se však chodby sžili a snížily tou měrou, že nemohl ani kráčet, nýbrž toliko se plaziti. Ani obtížná chůze, ani nebezpečí hrozící sesutím jej nezdržely; dnem i nocí pokračuje ve svém namáhavém pátrání. Konečně námahy jeho korunovány byly slavným úspěchem: celé město se před ním rozvinulo.

Jsa neunavný v práci a nepřístupný bázni pátrá několikráte na všechny strany a přes délku a množství svých vycházek nemůže prostoru změřiti. Za chodbami následují opět chodby, k vrchnímu patru poji se patro spodní a rozměr této katakomby jest dle všeobecného uvážení tak veliký, že prostírá se po pravé i po levé straně Cesty Apiovy, od bran římských až k basilice sv. Šebestiána, odtud k sv. Pavlu za hradbami a až ke Třem Pramenům sv. Pavla.

Právě jsme ukončili krátkou modlitbu, kterou každý rád připojí k modlitbám tolika tisíc poutníků, když přišel bratr a řekl nám: *Signori, alle Catacombe*; a my jsme šli za ním pod kostel. Vedle brány, která se měla právě otevřítí, četli jsme následující nápis, který proniká duši nekonečným citem úcty, radosti, hrůzy a sladké zádumčivosti:

HOC EST COEMETERIVM CALLISTI
PAPAE ET MARTYRIS
INCLYTI QVICVNQVE ILLVD
CONTRITVS ET CONFESSVS
INGRESSVS FVERIT PLENAM
REMISSIONEM OMNIVM PECCATORVM
SVORVM OBTINEBIT,
PER MERITA GLORIOSA CENTVM
SEPTVAGINTA QVATVOR MILLIVM
SANCTORVM MARTYRV
VNA CVM QVADRAGINTA SEX

SVMMIS PONTIFICIBVS
 QVORVM IBI CORPORA IN PACE
 SEPVLTATA SVNT .
 QVI OMNES EX MAGNA TRIBVLATIONE
 VENERVNT ET VT HAEREDES
 FIERENT IN DOMO DOMINI
 MORTIS SVPPPLICIVM PRO CHRISTI
 NOMINE PERTVLERVNT .

„Zde jest hřbitov Kalixta, slavného papeže a mučedníka; kdožkoli do něho vkročí se zkroušeným srdcem po vykonané zpovědi, dojde úplného odpuštění všech svých hříchů pro slavné zásluhy 174 tisíc mučedníků a 46 papežů, jejichž těla odpočívají v pokoji; kteří všickni přišli z velikého trápení, a kteří, aby se stali dědici domu Hospodino-
 nova, podstoupili smrt pro jméno Ježíše Krista.“

Veliká brána se otevřela a my již sestupujeme do podzemní kaple sv. Šebestiána. Ještě jsme nesestoupili a již jsme v nesmírném bludišti utvořeném z nesčíslných chodeb, které se rozcházejí kříž na kříž na všechny strany. V pravo i v levo jsou podlouhlé hroby jeden nad druhým, a to hroby starců, hroby mladých dítek, hroby vojinů, hroby papežů, hroby mučedníků všelikého věku, všelikého stavu a ze všelikých zemí, avšak hroby prázdné. Zbožnost katolická vzala z jejich podzemního příbytku ony nesmrtelné zástupy reků a rekyní, kteří byli korunou a hradbami Církve bojující. Uloženi jsou dnes ve velkolepých chrámech na oltářích zářících zlatem, jaspisem, úbělí a drahokamy, a přijímajíce uctívání veškerého světa, očekávají dne všeobecného probuzení, aby zaujali čestná místa v Církvi vítězné, jejíž nejkrásnější budou ozdobou.

Mezi těmito *loculi*, které již nemají nám co dáti, patříme s pohnutím na tři *loculy* mladých mučedníků skosených mečem ve květu mladosti. Po stranách jsou hroby jejich rodičů, kteří byli mučedníky jako jejich děti: ó, té blažené rodiny! Poněkud dále jest hrobka, v níž byla uložena sv. Cecílie. Cestovatel francouzský pocituje uslechtilou pýchu, an ōte nápis vyrytý na ctihodném místě, které po čtrnácté století chovalo v sobě panenské tělo slavné mučenice:

HIC QVONDAM RECONDITVM FVIT
 CORPVS BEATAE CAECILIAE
 VIRGINIS ET MARTYRIS
 HOC OPVS FECIT
 FIERI REVERENDISSIMVS PATER
 DOMINVS GVILLELMVS
 ARCHIEPISCOPVS BITVRICENSIS
 ANNO DOMINI M . CCCC . IX .

„Zde odpočívalo druhdy tělo sv. Cecilie, panny a mučence. Tento malý pomník byl zbudován z rozkazu nej důstojnějšího Otce a Pána Viléma, arcibiskupa města Bourges r. 1409.“

Několik kroků dále nalézáme *Areu*, malé to, ale navždy památné místočko, kamž sv. Filip Nerejský se odebral, aby tam strávil deset let života svého v noci na modlitbách. K čemu tato bezpříkladná horlivost v dějinách? Rádi doplníme odpověď k této krásné otázce, které jsme se jen zkrátka dotkli dne 22. prosince. Před čtyřmi tisíci lety byli Israelité na pochodě do Země Zaslíbené; Amalekité zastavili jim cestu a hrozili jim záhubou. Jejich ohromná vojska vyrazila proti sobě a nastala krvavá řež: Israel byl ohrožen úplným vyhubením. Mojžíš vystoupil na osamělou horu, odkud přehlížel bitvu. Přes celou dobu pozvědál své prosebné ruce k Bohu zástupců; a jeho modlitba, mocnější než-li vojska Amalekova, rozhodla vítězství ve prospěch Israele. Jako na památný zjev v řadě Prozřetelnosti božské, jakožto na zářivý pravzor, kterak vésti si mají náčelníci národů ve slavnostních chvílích, jakožto na příklad starodávného zákonodárce nebylo v Církvi nikdy zapomenuto, a příklad tento vždycky s úspěchem byl nápodobován od Mojžíšův křesťanských.

Církev počínala šestnácté století. Jsa mocným podněcovatelem vášní u králů i národů svolával Lutr k boji největší nepřátely katolictví: boj se rozpoutal, a to boj obrovský, který vnesl svatokrádež a odpadlictví i do svatyní a pokryl Evropu krví a zříceninami. Bohonadšený světec římský Filip Nerejský přihlížel k tomuto zápasu. On pochopil, že sám člověk jest slab oproti peklu; a proto provázen jsa svatým Karlem Boromejským jako Mojžíš Hurem a Aronem, uchýlil se do samoty hlubokých katakomb. Po celých deset let

zvědal své ruce k nebi a prosil nejvyššího Vládcu, aby přispěl k vítězství svaté Církve. K pomoci sobě volá dva miliony mučovníků vůkol odpočívajících; a hlas krve, přidruživ se ke hlasu víry, vstupuje k nebesům rychle jako blesk a mouně jako láska. Blesk udeřil a stalo se rozdělení v táboře nepřátelském; jako pak stavitelům věže babylonské nezbyvá ani pyšným reformatořům nic, leč posměch lidský.

Bylo spravedливо, aby pomník připomínal pokolením jeviště onoho slavného vítězství neb dle výroku Bossuetova ono místo, odkud vymrštěna byla vítězná střela. Dláto Algardiho a péro slavného Rondaniniho splniti tuto ušlechtilou povinnost. V kostele sv. Šebestiána lze viděti vypuklinu, která představuje zápasícího Mojžíše šestnáctého století a v katakombách nápis, kterým opěvuje se jeho vítězství. Tuhle jest jeho začátek:

CAECVS HIC LOCI SQUALOR
ET ILLVSTRI MARTYRVM SANGVINE ADHUC
STILLANS
AT S . PHILIPPI NERII
LONGO DECEM ANNORVM DOMICILIO
ILLUSTRIOR, etc.

„Toto pochmurné místo, oslavené krví mučovníků, kterou dosud mokvá, oslavil ještě více sv. Filip Nerejský, dlouhým pobytem deseti let.“

Většina cestujících spokojuje se návštěvou části hřbitova sv. Kalixta, o níž jsme právě mluvili. Jest však ještě jiná mnohem nepřístupnější a mnohem méně prozkoumaná, ale právě proto tím zajímavější pro starožitníka: zítra do ní sestoupíme.

6. ledna.

Svěcení vody pro nemocné. — Nové zkoumání katakomb sv. Kalixta. — Kubíkula. — Trojí druh kubikul. — Původ. — Katakomby sv. Kalixta. — Slavné upomínky z dob pronásledování na papeže a mučovníky.

Časně z rána oznamovalo dělo na hradě Andělském, že zavítal onen památný den, kdy slunce pravdy vzešlo ná-

rodům ve tmách pohříženým. Chovajíce ve vděčné paměti ono dobrodiní, jehož svět až dosud jest účasten, chvátili obyvatelé města Říma do kostelů: všechny práce přestaly. Kaple Propagandy sjednocovala kněze z Východu i Západu, kteří u téhož oltáře obětníce tuže obět oslavovali památku povolání všech národů ke sv. víře. K velikému divadlu rozmanitosti obřadů v jednotě svaté oběti chtěli jsme připojiti jiné divadlo rozmanitostí modliteb v jednotě těchto zvyků, očekávající štěstí, že spatříme v katakombách rozmanitost muk a obětí k obraně téhož náboženství. Po nebi, onom zářivém příbytku, kde všechny věky, všechny stavy, všechny jazyky a všechna pokolení věnčena jsou u věčné jednotě lásky, pochybuji, zda jest co krásnějšího, než-li toto trojí divadlo.

Po obřadech svěcení vody pro nemocné dali jsme se na Cestu Apiovu. Přišedše do vinic, které pokrývají tuto část římské roviny, zpozorovali jsme několik vchodů do katakomb sv. Kalixta. Vyhledali jsme si z nich nejsnadnější a brzy jsme zmizeli v podzemních příbytcích rozsáhlého hřbitova.

Čím dále sestupujeme do těchto temných příbytků, nalézáme vyhloubeniny rozličné velikosti zhotovené po stranách galerií. Komory, *cubikula*, jeskyně čili hrobky, *cryptae*, síně, *arae*, toť jsou různá jména těchto míst dvojnásobně památných svou podobou i svým účelem. Mluvme dnes o kubikulech velmi četných v katakombách sv. Kalixta, Pretextata, sv. Anešky a sv. Marcelina a Petra na Cestě Lavikánské.

Představme si otvor na způsob brány zhotovený ve zdi galerií; projdeme touto branou opatřenou někdy prahem, někdy bez prahu a octneme se v malém pokojíku několika stop délky, šířky a výšky. Nejčastěji představuje takový pokojík svatyni podobnou okrouhlé kapliče.

Způsob klenutí nebývá však vždy stejný; shledáváme se s *kubikuly* okrouhlými, polookrouhlými, čtvercovými, trojúhelníkovými i víceúhelníkovými.

V pozadí jest hrob mučeníka o několik stop vyvýšený a umístěný ve výklenku. Hořejší část hrobu tvoří stůl, na němž bylo snadno slaviti posvátná tajemství. V postranních stěnách kubikula jsou umístěny dva neb tři lokuly jako v samých galeriích. Zaokrouhlená část kubikula nazvaná

lholus jest často ozdobena malbami; až později povíme, jaké předměty byly k malbám oněm voleny. Představme si, že všechny tyto části mají barvu načernalého kamene, jakou mají všechny ostatní předměty, o nichž byla právě řeč, a máme před sebou v téže chvíli podobu a vzezření kubikula.

Kubikulum bývá někdy ve spojení s povrchem půdy otvorem prostřední velikosti. Tehdy dostává se mu pojmenování *cubiculum clarum*, komora světlá. Nemá-li však hořejšího otvoru, jest to komora obyčejná, *cubiculum vulgare*. Jak již samo jméno naznačuje, byly tyto otvory, *luminaria*, určeny k tomu, aby propouštěly vzduch a světlo. Možná že spouštěly se jimi potraviny a někdy i mrtvoly mučovníků, když bázeň před vyžrazením nedovolovala voházeti vchodem obyčejným. To jest též dle domněni první příčinou, proč tyto otvory jsou šikmé a nikoli kolmé jako naše komíny. Druhá příčina jest, aby se zamezilo náhlému padání deště, kamení, hlíny a jiných předmětů do kubikula a tak aby nebyli věřící poškozeni neb poraněni.

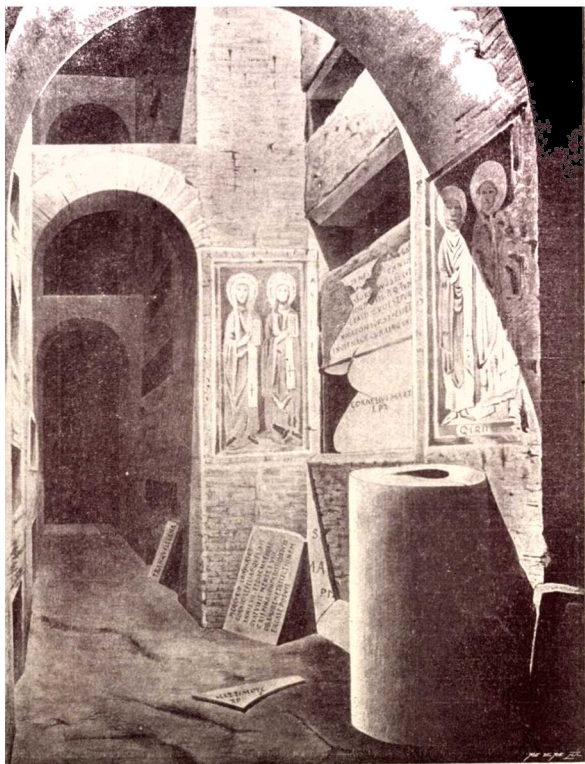
Nyní, když známe podobu kubikul, zbývá nám říci ještě několik slov o jejich původu a účtě, ve které se chovají. Co se týče jejich rozlohy, dělí se kubikula na tři třídy: na malá, prostřední a veliká. Abychom si je nemátli, ponechali jsme prvním všeobecné jméno *kubikula*, druhé nazývají se *hrobky* čili jeskyně, třetí pak *kaple* čili kostely. První mají svůj původ ve zbožnosti jednotlivých rodin neb osob. Odtud jsou tyto četné nápisy: *Cubiculum Domitiani*, *Cubiculum Gaudentii*, *Cubiculum Aureliae*, *Cubiculum Germulani* t. j. Kubikulum Domiciánovo, Gaudenciovo, Aureliino, Germulánovo. Shledáváme se s nimi častěji na konci třetího a po celé čtvrté století než-li v dobách dřívějších. Odtud pocházejí též tyto nápisy vyryté na jednotlivých lokulech:

DAFNEN VIDVA Q . CVN VIX . . .

ACLESIA NIHIL GRAVAVIT A . . .

„Vdova Dafne, která za svého života nebyla v ničem na obtíž Církvi.“

Jest na čase, abychom opustili již kubikula, a to tím spíše, poněvadž zítra se k nim opět vrátíme, a abychom prozkoumali pomník obloukovitý, *monumentum arcuatum*, který jest jejich nejhlavnější částí. Avšak neopustíme je přec, abychom si nepřipoměli živé víry prvních věřících a

kl. Děd. sv. Jana Nep.

Kn.-arc. kniht. Rohlíček a Sievers.

KAPLE SV. KORNELIA V KATAKOMBÁCH SV. KALLISTA.

Církev samé, o nichž tyto ctihodné budovy, ať se již jmenují kubikula, jeskyně neb hrobky, vydávají nesmrtelné svědectví. Tyto pokoje, nazvané též místa a sídla mučovníků, *loca, sedes martyrum*, jsouce svatyní jednoho neb více mučovníků, byly pro první křesťany rájem pozemským.

Těšiti se v nich za živa a po smrti v nich odpočívati, bylo jejich svrchovanou ctižádostí. Čím byl Židům svatozánek, tím byly tyto pokojíky mučovníků pro naše otce: blížili se k nim toliko s hlubokou úctou. Církev římská věnovala jim takovou péči a úctu, že ustanovila zvláštní stupeň levitů k jejich ochraně. Jménem svého úřadu nazývali se tito služebníci strážcové kubikul. čili strážcové mučovníků, *cubicularii, martyrii*.

Nastoupivše další pouť těmito podzemními chodbami sv. Kalixta, četli jsme za svitu našich pochodní aneb naslouchali jsme vypravování o událostech sběhších se v této katakombě. Vidělať ona nejskvělejší ozdoby Církev za nesmrtelných dnů velikého zápasu; viděla, kterak svrchování papežové uschování v jejich hlubokých úkrytech posvěcovali své nástupce na biskupy a mučovníky, kterak omývali ve vodách křestních, sytili chlebem živým a napájeli vínem panny plodícím; viděla nevinné ovce k sobě sestupovati všemi vchody a hledati u hrobu mučovníků statečnost, aby mohli slavně přestáti své hrozné zápasy. Každá chodba, každá jeskyně, každé kubikulum vypráví nám o některé události z oné veliké trýzně, o jménu některého hrdiny, o některém posvátném obyčeji aneb o památném úkonu z oněch věků heroické paměti. Trvalo by dlouho, kdybych měl dopodrobna opakovati dějiny prvotní Církev, jak je nám hlásají tisícové ozvěny katakomb sv. Kalixta.

Mezi tolika událostmi zapsanými krví našich otců zlatými písmeny v paměť jejich dítek pozastavme se jen u některých, které pro svou důležitost skládají všeobecné pásmo tohoto dějepisného a nejpodivuhodnějšího období na světě. Jako ony řeky stékají po stráních horských zavlaživše údolí ztrácejí se v útrobách zemských, aby poněkud dále objevily se ve své nové velebnosti, tak Církev sestoupivší s výšin kalvánských valila se z počátku po povrchu zemském od Jerusálema až k Římu; avšak brzy zadržena byvši pronásledováním na svém vítězném pochodu, skryla se v lůně katakomb, odkud měla vyjít v nové živosti a síle.

Na počátku druhého století, za panování císaře Antoina sestoupila do pohřebiště sv. Kalixta; avšak sestoupila tam živá v osobě papeže sv. Telesfora. Dva slavní mučénici z města Milána vyhledali zde vznešeného starce a snažně ho žádali, aby dal jejich církvi za biskupa sv. Kalimera. Papež naklonil se k jejich prosbám a vylil na hlavu vyvolencovu posvátný olej, který jej učinil biskupem a mučéníkem; ó jaké to posvěcení!

Víme ještě o jiném poselství: papež sv. Urban ukrytý v katakombách viděl k sobě jednoho dne přícházeť dva slavné Římany, Valeriána a Ctibora; oba byli vysláni od sv. Cecilie, která je obrátila na víru. Tato vznešená panna pravila ku svému ženichu: „Valeriáne, jdi až k třetímu mílníku na Cestě Apiově. Tam nalezněš chudé, kteří prosí mimojdoucí o almužnu; já jsem jim často pomáhala, a oni jsou zasvěceni v moje tajemství. Až k nim přijdeš, pozdrav je ode mne a řekni jim: Cecilie posílá mne k vám, abyste mi ukázali svatého starce Urbana, pro něhož mám od ní tajné vzkázání.“ Chudši ukázali jim na jeden ze mnohých vchodů rozsáhlého hřbitova. Sestoupili tam, a dle daných pokynů přišli až k samému papeži. Z jeho velebných rukou přijali bílé roucho křesťní, které po několika dnech zbarvili krví mučeničskou.

Několik let později oblíbil si sv. papež Štěpán cestu do katakomby, kterou učinil po dlouhý čas svým příbytkem, svým semenišťem a svou katedrálou. Druhého dne ráno po jeho smrti byl poslán pozůstalým bratřím v Římě chléb, bez něhož by se křesťané nebyli odhodlali k mučeničské smrti. Akolytovi Tarsiciovi bylo svěřeno vznešené poselství toto. Přišed ke hradbám městským nedaleko místa, kde stojí nyní kostelík *Domine, quo vadis*, srazil se s vojáky, kteří jej zadrželi a tázali se, co nese. Aby neházel perel vepřům, zdráhal se Tarsicius dáti odpověď; v té chvíli však byl zastížen spoustou ran a kamení, vypustiv ducha jako mučéník pro nejsvětější Svátost Oltářní. Vojáci prohlédali jeho tělo, prohlédali jeho oděv, nenašli však ničeho. Jati byvše hrůzou, obrátili se ku bráně Kapena a srazili se tam se zástupem křesťanů, kteří se spouštěli do pohřebiště, aby se účastnili pohřbu papeže Štěpána, včera umučeného. I šli ihned oznámiti císaři, co učinili a co viděli. Tehdy vydal Valerián

ukrutný rozkaz, kterým bylo křesťanům zakázáno vcházeti do katakomb.

Přes tuto císařskou záповěď vyhledávali pastýřové i stádce útočiště v pustých katakombách sv. Kalixta. Pohrné však objevili některé vchody a papežové Sixtus II. a Kajus svlažili svou krví ona místa, která byla nedávným jevištěm mučnické smrti sv. Štěpána. Toť jsou některé z událostí sběhších se na hřbitově sv. Kalixta. Můžeme si z nich učiniti představu o životě církevním, o zuřivosti pronásledovatelů a o hrdinné statečnosti našich otců, kteří, aby zahovali poklad víry, dovedli vzdorovati všem hrůzám života zmítaného mezi smrtelnou úzkostí před nepřátely a nadějí na popraviště.

8. ledna.

Katakomby sv. Zefyrina, — sv. Cecilie, — sv. Sixta. — Dějiny. — Arcosolium čili Monumentum arcuatum. — Původ. — Podrobnosti o Církvi římské z r. 251. — Nápisy na hrobkách. — Jejich náboženský účel. — Oltář. — Stolicе biskupská. — Žehnáčky.

Cesta Apiova viděla nás po třetí, avšak nikoli naposled. Střed rozsáhlých katakomb, které ji činí královnou cest, totiž hřbitov sv. Kalixta, již jest prozkoumán. Avšak v tomto velikém předměstí města podzemního rozeznávalo se několik čtvrtí. Do tohoto počtu patří hřbitov sv. Zefyrina, papeže a mučnicka.

Roku 203 povýšen byv na trůn sv. Petra již patnáctkrát krví potřísněný, řídil Církev za pronásledování Septimia Severa. Bouře pronásledování byla tak krutou, že se všeobecně věřilo ve příchod opravdového Antikrista a ve blízkost poslední hodinky světa. Svatý papež řídil z katakomb onen zápas, dodával myslí bojovníkům a ve vodách křtu svatého tvořil nové mučnicky; jednoho dne vyšel papež ze svého úkrytu, aby pojal ve svou otcovskou náruč největšího veleducha z Východu, který přichvátal, aby vlastníma očima spatřil starodávnou Církev římskou.

Tyto páže, které se rozevřely, aby objaly Origena, ozbrojily se brzy na to, aby udeřily Prokla, tvrdošíjného

stoupence Montánova. Povzbudiv mučéníky, utvrdiv obránce víry a pokořiv kacíře, stal se nejvyšší pastýř sám obětí, vstoupil na popraviště a zpečetil svou krví víru, jejíž poklad přijal od sv. Viktora a který odevzdal r. 221. sv. Kalixtovi. Katakomba sv. Zefyrina brzy splynula s katakombou sv. Kalixta, tak že dnes archeologové římská nedovedou s jistotou označiti její hranice.

Jinak se to má se hřbitovem sv. *Cecilie*. Část katakomby sv. Kalixta, kde byla pochována slavná panna, zachovala nejen jméno rakyně, nýbrž i své zvláštní hranice. K popisu připojití jest nám krátké vypravování o velebných událostech, jejichž jevištěm byla katakomba sv. *Cecilie*.

Ať se nikdo nediví, že slovem *událost* označujeme pochovávání mučeníků. Je-li každá událost dějem, který vyniká svou důležitostí neb hrdinnou statečností jednajících osob, zdaž nemáme právo, nazývati tímto jménem věčně památný čin, který připomíná vítěznou smrt mučeníků a neohroženost jejich spolubratří, kteří opovrhujíce mučiteli, přišli odnésti jejich krvavé ostatky, aby je přes všechny nesnáze, nebezpečí a temnotu noční přenesli daleko do podzemních hrobů, které byly vykopány láskou a hrdinnou trpělivostí, nemajíc sobě rovných? A což, nebylo toto pohřbívání slavnostním vyznáním víry, která zachránila svět a položila základy k novověké osvětě a vzdělanosti?

Nuže, co se přihodilo památného v katakombě sv. *Cecilie*? Katakomba tato viděla jednou v noci přícházeť sv. kněze Polymia v průvodu srdnatých křesťanů, kteří uložili do nových *lokulů* čtyřicet mučeníků zardoušených krátce před tím za jásotu velikého Říma. Jindy přijala do svých síní pohostinně devět set příchozích neméně proslavených. Rozestavením těchto čt mučeníků vůkol *Cecilie* chtěla zajistě zbožnost věřících zvýšiti slávu slavné panny a uvíti jí korunu z nesmrtelných rubínů.

Blízko sv. *Cecilie*, a to v téže katakombě sv. Kalixta jest hřbitov sv. *Xysta*. Vedle tohoto papeže odpočívá ještě množství mučeníků, jeho to synů; a tento velebný patriarcha ve svém hrobě podobá se otcí rodiny, o němž mluví Písmo, spatřující v jeho synech a vnucích rozesazených za stolem větve olivové na starém kmeni, který je sám byl zplodil.

Procházejíce těmito různými hřbitovy čili raději katakombou sv. Kalixta, našli jsme množství *kubikul*. Naskytla

se nám krásná příležitost, prozkoumati si obloukovitý pomník, *monumentum arcuatum*, který tvoří hlavní jejich ozdobu. V pozadí kubikula jest obyčejně vykopaný hrob v tuhém slíně. Poboční stěny jsou jen slabě vyhloubeny. Hořejší část vytesaná v obloukovitý výklenek ponechává hořejší část hrobu úplně prázdnou. V obyčejné mluvě nazývají se hroby tohoto druhu pomníky s obloukem, *monumentum arcuatum*; avšak jejich opravdové jméno jest *arcosolium*, které má ostatně též význam a svědčí o dávné starobylosti.

Kubikula druhé a třetí třídy, nazvané *hrobky* a *kostely*, poněvadž byla vykopána od celé obce ku náboženským shromážděním věřících, mají výhodu, že v nich bývá hrob s jedním neb více mučeníky, na němž dle přísného řádu církevního výlučně byla konána posvátná tajemství. Hrob čili *arcosolium* hlavního mučeníka umístěný v pozadí jeskyně býval hlavním oltářem podzemního kostela.

Nyní, kdy známe dobře rozdíl mezi třemi druhy kubikul, vstupme do jeskyň a kostelů. Přesvědčme se dnes o tom, co jsme tvrdili o jejich náboženském určení; zítra vysvětlíme nepatrnost a podobu těchto prvotních basilik.

Od prvních dnů šíření sv. evangelia měla Církev kaple a chrámy pod širým nebem v Italii, v Římě, v Asii, ve Španělsku, v Gallii a všude, kdekoli měla své učeníky. Nicméně měli věřící pro doby pronásledování i kostely podzemní, kde odbývali svá shromáždění a konali předepsané úkony náboženské. Co se týče křesťanů v Římě zvláště, jest to skutečnost stejně zjištěná jak psanými dějinami, tak dochovanými pomníky.

Než křesťané neshromažďovali se tu s takovou horlivostí pouze proto, aby utajili svůj život a svou smrt. Hlavním jejich účelem bylo připravovati se k hrdinnému boji za víru, modlíce se na hrobech svých bratří již korunovaných a posilňující se svatými svátostmi, slovem Božím, zejména pak andělským chlebem, bez něhož právem se domnívali, že nedovedou zvítěziti. To jest také pravou příčinou, proč pekelná zlomyslnost pronásledovatelů zabraňovala jim vhod do katakomb. Tento úmysl věřících vyohází na jevo jako světelný paprsek z nápisu mladého mučeníka sv. Alexandra, který byl nalezen od Severana v katakombě sv. Kalixta,

kde právě stojíme. Zde následuje beze změny, jak jej byl uveřejnil učený archeolog:

ALEXANDER MORTVVS NON EST SED VIVIT
SVPER AS
TRA ET CORPVS IN HOC TVMVLO QUIESCIT VITAM
EXPLEVIT CVM ANTONINO IMP. QVI VBI MVLTVM
BENE
FICII ANTEVENIRE PREVIDERET PRO GRATIA
ODIVM
REDDIT GENVA ENIM FLECTENS VERO DEO
SACRIFICA
TVRVVS AD SVPPPLICIA DVCITVR O TEMPORA
INFAVSTA
QVIBVS INTER SACRA ET VOTA NE IN CAVERNIS
QVIDEM
SALVARI POSSIMVS QVID MISERIVS VITA SED QVID
MISERIVS IN
MORTE CVM AB AMICIS ET PARENTIBVS SEPELIRI
NEQVEANT TANDEM IN COELO CORVSCAT PARVM
VIXIT QVI VIXIT IV. X.

„Alexander nezemřel, nýbrž žije nad hvězdami, a tělo jeho odpočívá v tomto hrobě. Skončil život svůj za císaře Antonína, který splatil nenávisti ona dobrodiní, jichž mohl nabýti. Poněvadž kleče na kolenou obětoval pravému Bohu, byl veden na smrt. Ó časy žalostné! kdy nemůžeme v pokoji obětovati svatá tajemství a modliti se v jeskyních. Což jest bídňějšího nad život! avšak což jest bídňějšího nad smrt, poněvadž nesmíme býti ani pochováni od svých přátel a příbuzných! Konečně září na nebesích. Krátce žil, který nežil leč čtrnáct let.“

Aby mohla býti konána vznešená oběť, aby se mohlo odbývati shromáždění věřících, hlásati slovo Boží, zpovídati a udělovati svatý křest, bylo třeba míst ku shromáždování, kaplí neb kostelů, oltářů, totiž hrobů mučedníků, kazatelen, zpovědnic a křtitelnic. A v skutku, cestující devatenáctého století s podivením nalézají to všechno v katakombách. Kaple jsou v podzemním Římě velmi četné, avšak obzvláště na hřbitovech sv. Kalixta a sv. Aněšky.

Ať jsou veliké nebo malé, všechny mají jedno neb více arkosolii, které jsou zřejmě určeny za oltář. Biskupské stolice,

obyčejně u pravého rohu oltáře jsou z kamene neb bílého mramoru s vyplněným a velmi vysokým spolehadlem.

Na těchto ctihodných sedadlech sedě, vyučoval biskup věřící a uděloval svátost biřmování i svěcení kněžstva. Ve hlavním kostele sv. Anešky shledáváme se s presbyteriem čili kněžištěm, totiž okrouhlou prostorou za oltářem pro duchovenstvo. Stolice biskupská přiléhá ke zdi, mají po pravé i po levé straně sedadla poněkud nižší.

Jedna z hrodek tohoto kostela má po stranách dvě jiná sedadla vytesaná ve tvrdé slínovici, která z mnohých příčin, o nichž nelze se nám na tomto místě šřití, pokládají se za prvotní zpovědnice.

Pokračujeme nyní dále v inventáři katakomb: máme před sebou *žehnáčky*. Užívání svěcené vody sahá až ku kólebce Církve svaté. Jest to zcela něco obyčejného; shledáváme-li v katakombách žehnáčky, avšak, co při tom podivuhodného, jest, že mají tutouž podobu a zaujímají totéž místo jako v chrámech nynějších. Vedle brány průchodní otevírá se ve zdi malý výklenek asi čtyři stopy nad zemí. Uvnitř jest nádoba nebo mušle z jemně pálené hlíny, z mramoru neb i ze skla.

Ó svatá Církví římská! Jak sladko jest pro tvé dítky, mohou-li vlastníma očima viděti a vlastníma rukama dotýkati se osmnáctistyletého důkazu o neporušitelné věrnosti, s jakou střežíš a zvěčňuješ otcovské dědictví ctihodných tradic, posvátných obřadů a tajemství, které ti byly svěřeny od tvého božského Otce! Buď velebena před očima svých nepřátel, abys je zahanbila, vtisknuvši na jejich čelo hanebné znamení lži a novotářství; postačí ti k tomu toliko otevřítí své hroby!

12. ledna.

Mučnická smrt sv. Taciány. — Proč byli mučenci předhazováni dravé zvěři? — Katakomby u Cesty Apiovy; pokračování. — Katakomba Pretextátova. — Rozloha. — Původ. — Proslavené chlouby této katakomby. — Nápis papeže Damasa.

V den 12. ledna uctívá Církev římská památku sv. Taciány, panny a mučenice: blažená to vzpomínka pro

poutníka v katakombách! Vmyslíme-li se nazpět v ony doby heroické víry a statečnosti, můžeme tento dnešní svátek stotožňovati s místy, která navštěvujeme, s hroby, které uctíváme, a se skromnými kaplemi, které zkoumáme: vše se oživuje a stává výmluvným. Poutník obdivuje se podivuhodné moci milosti Boží a měří zevrubně závratnou výši, a níž jsme padli my, poslední potomci mučovníků.

Bylo to 12. ledna 226, kdy starý Řím spitý slavnostmi Saturnovými proháněl se jako burácející vlna na nivách svého Poméria! Puď po krvi poháněl jej k nové slavnosti, při níž by se mohl kochati na mukách lidských. Městský prefekt Ulpian u věhlasu své soudcovské moudrosti odsoudil s ohladnokrevností zákonodárce mladistvou pannu k nejkřutějším mukám. Obviněna byvši, že jest křesťankou, dostala se Taciána do rukou katů. Pro vazby připoutali ji k osudnému nástroji. Ozbrojeni železnými hřebeny, jejichž pohledem člověk hrůzou trne, rozedírají vykonavatelé římské spravedlnosti boky její. Rekyně zachovává s životem nevinný klid a veselost.

Kdyby poněkud byli zvýšili svou ukrutnost, mohla býti muka její skončena; avšak krutost taková byla by skutkem milosrdenství, a toho katové nejsou schopni; a mimo to lid ještě není nasycen smrtelnými úzkostmi mučenice. Byla tudíž se skřipce snata a přenesena do amfiteátru. Hlučící zástup ji předchází, utěchuje se, že spatří, která mladá a bázlivá panna předhozena bude dravé zvěři. Zvěř byla vypuštěna, avšak měla v uctivosti nevinnost. Rozzuřen a dychtiv jsa nových muk, rozkázal soudce hoditi Taciánu do peci: oheň však jí ušetřil; toliko meč katův učinil konec hanbě krutého soudce a korunoval vítězstvím slavný zápas křesťanské rekyně.

Proč byly křesťané tak často předhazováni divé zvěři? Tot zajímavá otázka, k níž zavdaly nám příčinu *Děje sv. Taciány* a o níž jsme přemýšleli na cestě do katakomby Pretextatovy. Výsledek tohoto přemýšlení dá se vyjádřiti těmito slovy: „předhazování křesťanů divé zvěři mělo dvojit účel: baviti lid a zhanobiti obět.“

Zhanobiti tedy obět a kochati se bolestmi, tot byla dvojit pohnutka k odsuzování dravé zvěři. Jest tedy ještě třeba se diviti, že se ho lid mocně dožadoval a že totéž volání ozývalo se od Říma až ku Kartegině, na východě i

na západě: „Na křestany lvy! nikoli meč, ani doly, ani Tiberu, ani Skálu Tarpejskou, nýbrž na křestany lvy! *Christianos ad leonem!*“

Katakomba Pretextatova, do které nyní sestupujeme, má bezpochyby jméno od některého proslulého potomka rodiny téhož jména; než výklad o tomto pojmenování, poněvadž jest velmi zmateným, ponechme archeologům a pozastavme se raději na památném prahu a přehledněme ony ozdoby, které udůstojnily a posvětily zemi, po níž chceme právě kráčet. Katakomba Pretextatova jsouc obrazem Církve katolické nebo lépe obrazem samého nebe, byla shromaždištěm křesťanských hrdin všech věků a všech zemí. Řád kněžský má zde papeže, kněze, jáhny a levity, mučeníky z dob války i pokoje; mladí i staří, obyvatelé z východu i západu, manželé i panny zastoupeny jsou zde v nekonečném počtu slavných vyslanců. Tento velebný senát vyličen jest ve starém nápise umístěném od papeže Damasa u vchodu tohoto pozemského nebe; ctihodný to nápis, ve kterém panický papež neodvážil se označiti svůj hrob:

HIC CONGESTA IACET QVAERIS SI TVRBA PIORVM
CORPORA SANCTORVM RETINENT VENERANDA
• SEPVLCHRA
SVBLIMES ANIMAS RAPVIT SIBI REGIA COELI,
HIC COMITES XISTI PORTANT QVIE X HOSTE
TROPAEA
HIC NVMERVS PROCERVVM SERVAT QVI ALTARIA
CHRISTI,
HIC POSITVS LONGA VIVIT QVI IN PACE SACERDOS,
HIC CONFESSORES SANCTI, QVOS GRAECIA MISIT,
HIC IVVENES, PVERIQVE, SENES, CASTI QVE
NEPOTES,
QVIS MAGE VIRGINEVM PLACVIT RETINERE
PVDOREM.
HIC FATEOR DAMASVS VOLVI MEA CONDERE
MEMBRA
SED CINERES TIMVI SANCTOS VEXARE PIORVM.

„Chcete poznati množství svatých pochovaných na místě tomto? Zde odpočívají jejich posvátná těla ve ctihodných hrobech, kdežto jejich duše kralují ve slávě na nebesích. Zde jsou soudruhové Xistovi, třímající v rukou

své vítězné prapory. Zde jest množství ušlechtilých obranců oltáře Kristova. Zde jest kněz, který prožil dlouhou řadu let v pokoji. Zde jsou svatí vyznavači, které sem Řecko vyslalo. Zde jsou mladíci, dívky, starcové a veliké pokolení, které září leskem panenské čistoty. Zde, přiznávám se k tomu, chtěl jsem já Damasus býti do země uložen; avšak ostýchal jsem se rušiti popel přátel Božích.“

13. ledna.

Katakomby u Cesty Apiovy (pokr.). — Katakomby sv. Sotery. — Dějiny. — Způsob stavby kostelů podzemních. — Naše kostely stavěny byly dle kostelů v katakombách.

Katakomby prozrazují nejen hlubokou moudrost Církve sv., nýbrž podávají nám také slavný pomník víry a křesťanské lásky našich otců. S hrůzou kráčíme podle obrovských zřícenin Kolosea; s obdivem pozdravujeme vzdušné oblouky vodovodu Klaudiova: zastavujeme se jako zděšení nad pyramidami egyptskými; čteme jako u vytržení popis Ninive a Babylonu, těchto podivuhodných měst starodávného Orientu a pravíme si: Tato díla budíci úžas jsou příčinou nesmrtelné slávy králů a národů, kteří je založili.

Nicméně při vzpomínce na bohatství a na moc zakladatelů, při vzpomínce na pomůcky rozličného druhu, které měli po ruce, pochopíme snadno možnost, ano můžeme říci, snadnost těchto závratných pomníků. Táže se nyní, co má zkoušeti cestovatel při pohledu na div divouci, který svou smělostí, pevností, rozsáhlostí předčí pomníky právě jmenované? Který král, který národ neb která společnost byla tak bohata a mocna, že mohla vykonati takové dílo? Toť otázka, kterou si cestující sám dává.

On neví, zda sní či bdi, odpovídáme-li mu, že tato práce důstojná obrů nepochází od Césarů, pánů světa, nepochází od královského národa ani od národa, pěstovatele věd a umění, nýbrž od společnosti chudších stále pronásledovaných, zabíjených a nucených pracovati po taji a ve stínu noci ze strachu, aby hukot kladiva nepřivolal zuřivé nepřátele žízňící po jejich záhubě. Jaké bylo tedy tajemství jejich toliké síly? Kterak se jim poštěstilo, že bez obyčej-

ných nástrojů uskutečniti podivuhodná díla, která předčí všecka ostatní? Toť problém, který se nám staví před oči při pohledu na katakomby vůbec a na katakomby při cestě Apiově zvláště. Rozřešení jest hledati ve slově: *Víra*!

Ve starém světě neznámá a od nového světa zneuznávaná moc víry jest pákou, která byla dána od božského Mistra ku přenášení hor a k povznešení světa. Jeho pokorní učenci ji upotřebili. Jednou rukou vystavěli ve vnitřnostech zemských větší a podivuhodnější město nežli Ninive, Babylon neb město Césarů; druhou pak rukou pojavše svět pohanský, který byl pohroužen v propasti hanby, pozvedli jej ku ctnosti andělů a přibili jej na kříž.

Při vzpomínce na tuto prvotní víru, jejíž památníky měli jsme před očima, přišli jsme se srdcem pohnutým a duší rozjařenou do katakomb sv. Sotery. Této nové čtvrti hřbitova Pretextátova dala vznik mladistvá rekyně, jejíž příhody životní zasluhují býti známy.

Za císařů Diokleciána a Maximiána žila v Římě mladá dívka, jménem Sotera, která viděla mezi svými předky a příbuznými konsuly a prefekty, a která měla v řadě svých vnuků míti jedno z nejskvělejších světél Církve svaté, svatého Ambrože, syna to galského přetora. Její rod, její věk, její bohatství, její neobyčejná slíčnost zajišťují jí skvělou budoucnost; avšak ona nedbá všech těchto výhod a zřídka se všech svých nadějí, aby si jen mohla přisvojiti *bláznovství kříže*.

Ejhle, co se dalo na Cestě Apiově dne 20. února 304. Mezi nesmírným zástupem diváků stála před soudnou stolicí Maximiánovou dívka obklíčená katy. Dle obyčeje křesťanských panen byl oblíben její zahalen závojem; oči všech patří na její osobu, jejíž ušlechtilé a skromné chování ohlašuje nám zároveň dceru patriciů a nevěstu Boží. Všeobecné ticho bylo konečně přerušeno: syčícím hlasem rozkázal její pronásledovatel bít mladou obět ve tvář.

„Na to,“ tak píše její slavný příbuzný, „odhrnula Sotera svůj závoj a nastavila ranám svou tvář, kterou povždy skrývala před zraky lidskými. Důstojně nastavila ji hanebným poličkům, aby započala muka svá tímže místem, kterým počíná u ostatních panen ztráta studu a nevinnosti. Hanobcové mohli sice pokrýti její krásnou tvář modřinami, avšak nedovedli pokáliti krásu její ctnosti.“

„Naše příbuzná, ó má sestro, povznesla se ku slávě mučnictví, avšak vytrpěla hanebná muka vyhrazená otrokům. Konečně se byl kat unavil. Jsouc němá a neohrožená nepodala se ani hanbě ani bolesti; neodvrátila hlavy, neskrýla svůj obličej, ale snášela bezprávi beze slova, nevydavši ani jedině slzy, ani jediného vzdechu. Jsouc vítězkyní v tomto boji jako v ostatních, přijala konečně ránu mečem smrtelným, které si tak toužebně přála.“

Zkoumáme-li formu prvních chrámů křesťanských, shledáváme, že tato nová stránka ozařuje jasně jak podivuhodnou věrnost církve římské ke ctihodným zvykům z dob prvotných, tak architektonickou podobu našich kostelů. Když nastal v Církvi pokoj, nebylo nevěstě Bohočlověka potřeby při stavění nádherných svých kostelů bráti útočiště ke vzorům světským. Ona se spokojila s tím, že vynesla na povrch zemský pomníky ze své kolébky: hrobky v katakombách byly nutným vzorem k basilikám. Že tyto poslední svou formou a svými podstatnými částmi nápodobují skrovné oratoře z katakomb, jest skutečností, která nás na první pohled zaráží.

Ve hrobkách máme hlavní oltář umístěn na samém konci; právě tak jest to v basilikách. Ve hrobkách jest tento oltář hrob mučeníka, jest jen málo vyvýšen nad zemí, chráněn mříží a pokryt deskou kamennou neb mramorovou, na níž se přináší božská oběť. Všechny tyto známky shledáváme u hlavního oltáře v našich kostelích, který bývá vždycky opatřen tělem mučeníka neb *lokulem* zvaným hrobem, a v němž uloženy jsou některé ostatky.

Snaha, uchovati při kostelích ráz *kubikul*, byla takovou, že tam, kde nebylo původní hrobky, byla pod oltářem vyhloubena jiná nová, aby do ní uloženo bylo tělo mučeníkovo. Kostel sv. Cecílie jest v té příčině vzácnou památkou. Oltář v katakombách tvoří *arkosolium* t. j. pomník s klenbou. Apsidální oblouky v našich kostelích jsou pouhým nápodoběním původní klenby. V Římě, kde se ústní podání zachovává s mnohem větší věrností, jest většina oltářů ve starých basilikách obklíčena baldachýnem. Tato ozdoba nazvaná též *kopulou*, *ciboriem* neb stánkem připomíná obzvláště svou formou podobu starodávné klenby.

Že si nevšímalí stavitelé křesťanští často hmotných pravidel umění, aby jen mohli naše kostely připodobniti

hrobkám v katakombách, ukázali, že mají zdravý smysl pro svatou věc.

Podobně jako jest tělo pro duši a nikoli duše pro tělo; forma pro myšlenku a nikoli myšlenka pro formu; hudba pro slova a nikoli slova pro hudbu, tak porozuměli i oni, že chrám zbudován byl pro křesťanství s jeho památkami, chloubami a naukami, a nikoli křesťanství pro chrám.

Z toho, co již bylo řečeno, vychází na jevo proti domněnce několika archeologů francouzských, že za vzor našim kostelům nesloužily basiliky pohanské, nýbrž hrobky v katakombách. Viděli jsme na jedné straně, že hrobky podzemní mají rozličné podoby: jsou podlouhlé, čtverhranné, obloukovité, šestihranné a t. d. Možno tudíž tvrditi, že nebyly vystavěny dle vzoru basilik pohanských, které mají vždycky podobu lodi okrouhle zakončené. Na druhé straně nemají basiliky pohanské ani podzemních hrobek ani pobočních vyhloubenin, dvou to věcí, které jsou nevyhnutelný v našich starodávnych kostelích.

Nemohou se tudíž odvolávat na podobu se světskými basilikami, kdož připisují našim kostelům původ pohanský. Jest to tedy jméno, které mají společné naše kostely a jisté budovy pohanské? Kdyby tomu tak bylo, viděli bychom, že v prvních stoletích dávano bylo jméno basiliky kostelům a kaplím v katakombách. Avšak z doby před Konstantinem neznáme ani jediného pojmenování toho druhu. Shledáváme se s nimi toliko jednou neb dvakráte, avšak k označení nikoli hrobek podzemních, opravdových to vzorů našich kostelů, nýbrž chrámů křesťanských stavěných na povrchu země.

Po smrti tohoto panovníka pojmenování ono více zobecnělo; neoznačovalo však, že basiliky křesťanské byly utvořeny dle vzoru basilik pohanských, nýbrž pouze nasvědčovaly tomu, že tyto poslední přeměněny byly ve chrámy křesťanské. Odtud také pochází s jistotou jméno basilik všeobecně dané chrámům křesťanským.

Církev osvojila si toto jméno buď proto, že jím zvětšila památku svého vítězství nad pohanstvím, buď proto, že připomínalo velikého Krále, kterému tyto královské budovy byly od oné chvíle zasvěceny, buď konečně proto, že poukazovali na značnou část chrámu Šalamounova a tím

snadno podán byl důkaz, že stalo-li se evangelium vítězem nad pohanstvem, bylo přemožitelem a dědicem židovstva zároveň.

14. ledna.

Katakomby sv. Eusebia a sv. Marcela. — Dějiny. — Malby v katakombách. — Prospěšnost. — Řezby a malby jsou tak staré jako křesťanství. — Malby v katakombách z dob apoštolských a z dob pronásledování. — Rozloučení s Cestou Apiovou.

Uctivše u sv. Jana Lateránského hlavy sv. Petra a Pavla, které bývají odhalovány na svátek sv. Hilaria, odebrali jsme se opět na Cestu Apiovu. Měli jsme ještě poznati vzácnou čtvrt veliké katakomby Pretextátovy: jest to hřbitov sv. Eusebia a sv. Marcela.

Pocestný, který vyšel branou Kapena, nalezne asi deset minut za hradbami římskými mezi vinicemi vchod do této katakomby, jejíž původ sahá do časů apoštolských. Již za Valeriána byla proslavena. Vidíme, že křesťané četně se sem scházeli, aby obcovali posvátným shromážděním a živili se ohlebem nebeským. Nikdo jí horlivěji nenavštěvoval, jako kněz jménem Eusebius, svatý jáhen jménem Marcel a svatý měšťan jménem Hypolit. Jejich srdnatá horlivost zasloužila býti odměněna významnými milostmi jak za jejich života, tak po jejich smrti.

Prozřetelnost Boží uštědřila jim nevýslovné radosti. Ó tajemství lásky a víry, tajemství obrozující Řím a celý svět! Jaké to štěstí pro křesťana nynějšího věku, může-li vás poznati a může-li ovládnouti duši svou v samých zřídlech prvotního heroismu! Vzdejme díky dějinám, které nám ukazují aspoň některá z nich. Nuže, ať mluví ve své vznešené jednoduchosti.

„Roku 259. za konsulů Valeriána a Acilia žil občan římský a učeník Ježíše Krista Hipolyt o samotě v katakombách: Jeho veliké vědomosti přivábily k němu množství pohanů, kteří chtěli býti pokřtěni. Hipolyt vodil je k papeži Štěpánovi. Poněvadž se to stávalo častěji, přišla o tom brzy zvěst až k Memiovi, prefektu římskému, který to oznámil

Valeriánovi. Hipolyt, dostav o tom zprávu, odebral se vyloužit vše papeži Štěpánovi. Blahoslavený velekněz předvídaje hrozící pronásledování, svolal křesťany a napomínal je všechny k trpělivosti, statečnosti a svaté horlivosti. Prosim vás všechny, doložil, abyste byli naplněni starostlivou péčí nejen o sebe, nýbrž, má-li kdo z vás přítele neb příbuzného, který jest ještě pohanem, ať neotálí a přivede jej ke mně, abych mu udělil křest svatý.

Po těchto slovech padl Hipolyt k nohám blahoslaveného biskupa Štěpána a pravil mu: Otče můj, mám synovce a neteř, kteří jsou ještě pohany a které jsem sám vypěstoval. Mladík má asi deset let a dívka třináct. Jejich matka Paulina a otec Adrias jsou též pohani; nicméně posílají ke mně tyto děti od několika dnů. Tehdy pravil jemu světec: „Až k tobě opět přijdou, podrž je u sebe a přiveď je ke mně; a ať potom ke mně přijdou i s příbuznými svými, abych je mohl napomenouti všechny pospolu.“

Po dvou dnech odebraly se děti k Hipolytovi a přinesly mu něco potravin. On je u sebe zdržel, poslal zprávu Štěpánovi, který přišel a děti políbil. Když jich rodiče nemohli nazpět dočkat, přichvátali plni nepokoje. Štěpán mluvil k nim o hrůzách soudného dne a o blaženosti svatých, naléhaje na ně, aby zanechali model. I Hypolit je podobně napomínal. „Necitím v sobě tolik srdnatosti, pravil Adrias, abych se oloupil o svůj majetek a dal hlavu svou pod sekýru katovu.“ I Paulina, zatvrzelá nepřítelkyně náboženství, zrazovala svého manžela a činila výčitky svému bratru Hipolytovi, který jim dával podobné rady. Potom se oba vzdálili.

Blahoslavený Štěpán dal si na to zavolati kněze Eusebia a jáhna Marcela a poslal je k Adriovi a Paulině s prosbou, aby se vrátili do katakomb, kdež se zdržoval Hipolyt. Eusebius, pozdraviv je, pravil: „Ježíš Kristus vás očekává, aby vás uvedl do království nebeského.“ Paulina se vzpírala znova a pravila, že vyřkne rozhodné slovo až na druhý den. V noci přivedli příbuzní křesťané k Eusebiovi do katakomb mladíka mrtvici raněného, aby jej pokřtil. Eusebius se nejprve pomodlil a potom mládencečka pokřtil, který nabyl dřívějšího zdraví a počal chváliti a velebiti Boha. Eusebius sloužil mši svatou a všickni účastnili se těla a krve Páně.

Biskup Štěpán, dovědév se o tom, přišel k nim a radovali se všickni společně.

Ráno přišel Adrias s Paulinou do katakomb. Dovědévše se o nočním zázraku a zkroušeně litující svých brášek, poklekli a žádali o křest svatý. Když to Hipolyt spatřil, vzdal díky Bohu a pravil blahoslavenému Štěpánovi: „Otče, spěšně je pokřti!“

Když se podrobili zkoušce, zodpověděli otázky a vykonalí půst, byli pokřtěni; mládeneček dostal jméno Neon a mladistvá dívka jméno Marie. Všickni tito novokřtěnci bydleli od té chvíle v katakombě s Hipolytem, s knězem Eusebiem a jáhnem Marcelem. Statky své pak, které měli ve městě, rozdali chudým.

Brzy se o tom dověděl Valerián; i rozkázal ihned po nich pátrati, slibuje polovici statku tomu, kdo by je vy-zradil. Četa skládající se ze šedesáti vojáků dala se na vý-zvědy a brzy zatkla Eusebia, Adria, Hipolyta, Paulinu a obě jejich dívky. Všickni byli vyslýcháni a k smrti odsou-zeni; všickni však zůstali neoblomni.

Marie i její bratříček byli usmrceni na *Skále zločinců* u přítomnosti svého otce a těla jejich ponechána byla na místě jejich mučnické smrti. V noci odnesli je křesťané a uložili do katakomby, která byla dříve jejich kolébkou: stalo se tak dne 8. kalend listopadových. Po několika dnech dokonali otec i matka s ostatními mučeníky na popravišti a byli pohřbeni od jáhna jménem Hipolyta v téže katakombě.

Vypravoval jsem podrobně některé události jejich mučnické smrti proto, poněvadž tvoří jednu z nejponučnějších a nejslavnějších stránek dějin této katakomby. Táž katakomba připomíná jinou událost, která by byla naší mládeži vyličována veršem i prosou, kdyby měla za původce některé pohany z Říma neb z Athén. Či nebyla oslavována všemi možnými barvami přichylnost Agripiny ku Germanikovi, jehož popel přivezla s sebou do Italie? a oddanost Artemisie a Arrie, které neporušitelnou věrností ke svým manželům zavázány zůstaly i po smrti? Ejhle, zde máme lásku a hrdinnost oddanější a tím krásnější, čím lépe se shoduje s křesťanskými mravy prvotných století.

Devět měsíců po mučnické smrti Adria, Pauliny a jejich dítek viděl k sobě Řím přicházeti dvě vznešené pout-nice, Martu narozenou v Řecku a Valerii její doeru, obě

dvě křestanky, které byly s Paulinou úzce spojeny méně svazky krve než svazky přátelství věrou utvrzeného. Ó šťastná Paulino! zvolaly, když se dověděly, kde odpočívá. Daly se zavést do katakomby, kterou učinily svým obydlím a strávily v ní třinácte let ve společnosti svatých mučovníků. I řišla si pro ně smrt a vykávala jejich tělům obydlí vedle těch, které milovaly, kdežto jejich svaté duše spojila v nebi s dušemi jejich slavných pokrevenců.

Avšak o životě prvních křestanů vypravují nám ne-
toliko letopočty, nýbrž i pomníky v katakombách, a zejména malby, kterými jsou tyto ozdobeny. Pochopíme snadno posvátné pohnutí, které se nás zmocní, patříme-li na fresky, které byly malovány před patnácti sty léty rukou mučovníků a jejich přátel. Při světle pochodní můžeme čísti na klenbách a na stěnách o obyčejích, o životě křestanů v prvotní církvi, který byl tak bídný a tak krásný zároveň. Ruka opisovatele zde ničeho nezměnila! původní text máme, řed očima.

V malbách byly zobrazeny hlavní události ze starého i nového zákona, které nejvíce souvisely s nynějším stavem věřících.

Církev sama přikazovala nápodobovati svaté obrazy, aby odvrátila věřící od uctívání model a různila se od Židů. Již za Tertuliána bylo všeobecným obyčejem znázorňovati Spasitele na kalichu v podobě Dobrého pastýře.

Význačný ráz, dle něhož poznáváme dávnověkost maleb v katakombách, jest smíšenina křestanství s pohanstvím. Hlavní podklad jest vzat ze Starého a Nového Zákona, kdežto v ozdobné části zračí se umění pohanské. Nuže, z které asi doby pochází toto úzké spojení pohanství s křestanstvím při malbách v katakombách? Zajisté že z dob apoštolských, neboť lepšího důkazu o dávnověkosti těchto cti-hodných památek naléztí nemůžeme, jak nás o tom poučuje Raoul Rochette.

Jako cestující, který prochází dnes bojiště u Marenga, u Slavkova neb u Ogruně, prohlíží si dychtivě krajinu, kde se odehrála skvělá epizoda oněch obrovských zápasů, jako pozdravuje nadšeně slavného válečníka; tak i my, jakožto poutníci na nejslavnějším jevišti velikých bitev křestanstva, pozdravme nesmrtelnou Cestu Apiovu dříve než se s ní rozloučíme.

Na tomto slavném bojišti padlo jednoho dne 40.000

mučeníků. V osobě Hadriánově muselo pohanství, přemoženo byvši jejich statečností, ustoupiti s válečného pole a zastrčiti do pochvy svůj otupělý meč. Tento meč opět zostřený zaskvěl se v rukách strašného Valeriána, avšak opět padl a zlomil se o šíji mladistvé panny, jménem Lucily. Místo mečem ozbrojil se Dioklecian sekýrou. Třiceti veteránům z jeho vojska dostalo se od něho prvních ran; nesmrtelní pak nástupcové jejich dobyli nad hrozným pronásledovatelem Církve vítězství, které se tak dlouho kolísalo na obě dvě strany. Konečně pohanství vydechlo naposled, a Cesta Apiova viděla slavné mučeniky Sempronia a Aureliána, kterak přemohli korunovaného odpadlíka Juliána, jenž vyslovil konečně osudné slovo na rovinách perských: „Zvítězil jsi, Galilejský!“ Buď od nás pozdravena, královno cest! Cesto a náhrobku všech vítězů! Buď pozdravena, která jsi vznešenou výsadou byla Bohem vyvolena, abys věčně hlásala o marnosti hrdin starého Říma a o nehynoucí slávě vítězů Říma křesťanského!

15. ledna.

Katakomby u Cesty Latinské. — Katakomby Aproniánovy. — Dějiny. — Svatá Eugenie. — Malby v katakombách. — Adam a Eva. — Kain a Abel. — Noe. — Katakomba sv. Gordiána a Epimacha. — Dějiny.

Zbožný lid hrnul se k sv. Bartoloměji na ostrově. V kostele u milosrdných bratří konala se totiž slavnost sv. Jana Kalybity. Když jsme i my byli uctili tělo tohoto velikého mučenika pokory, kráčeli jsme dále svou ušlapanou stezkou, abychom si prohlédli katakomby u Cesty Latinské.

Nedaleko brány Latinské, která jest nyní zavřena, nalézá se na rovině katakomba Aproniánova.

Odkud se jí dostalo tohoto slavného jména v letopisech starého Říma? Dějiny nám nedávají určité odpovědi. Zaznamenáno jest toliko podobné jméno jednoho mučenika, který byl korunován na cestě Salárské, o němž však nevíme, zda pohřben byl na hřbitově u Cesty Latinské.

Tento Apronián však proslavil se zajisté velice svým jménem, jelikož nebylo zastíněno jiným jménem mladé re-

kyně, která svým pohřbením ozářila tuto čtvrt podzemního Říma.

Dne 25. prosince 262. stála před soudnou stolicí prefekta římského Niceria mladá panna, jménem Eugenie, dcera římského prefekta v Egyptě Filipa. Obžalována byvši, že jest křesťankou a že povzbuzovala veliký počet svých družek k panenství, byla odsouzena k dlouhým mukám. Když katové byli vysílení, přetal meč poslední nitku života, který zbýval mladé oběti; a jako pták vyváznuvší ze sítě ptáčnickovy, vznesla se vítězná duše její k nebesům. Její matka Klaudie uložila tělo své dcery v jedné ze svých zahrad na Cestě Latinské na témže místě, kde Eugenie pochovala svýma panenskýma rukama veliký počet mučovníků.

Matka nemohla se odloučiti od hrobu svého miláčka; a když jednoho dne vylévala zde své slzy a vysílala k nebi své modlitby, zjevila se jí Eugenie a pravila: „Raduj se, matko! Pán uvedl mne do blaženosti nebeských, ty sama jich dosáhneš příští neděli. Vzkaž mým dvěma bratrům Avitovi a Serviovi, aby ostříhaly věrně znamení svatého kříže a tak stanou se účastnými našeho štěstí.“ Předpověď její se splnila. Klaudie zemřela, a její dva synové, stavše se apoštoly víry, odpočívají vedle své matky a sestry v katakombě Aproniánově.

Jako na ostatních hřbitovech malovali křesťané i zde svaté obrazy; projděme a prohledněme si tuto velikou a ctihodnou galerii obrazů.

V jedné hrobce katakomb sv. Anešky jsou vyobrazeni první rodičové ve chvíli své neposlušnosti. Mezi Adamem a Evou stojí zapovězený strom, okolo jehož kmene vine se had. Zlý duch pohlíží na ženu, která vztahuje ruku, aby utrhla ovoce, jedla a dala muži svému. Jiná malba na témže hřbitově představuje Adama a Evu po jejich pádu chtějící zakryti svou nahotu. S tímto vyobrazením shledáváme se velmi často ve všech ostatních katakombách. Církev chtěla věřící poučiti, že prvotný hřích jest základem vykoupení a tudíž celého křesťanství.

Po prvotním pádu, který přivedl na svět rozdělení a smrt, následuje obraz osudného dualismu mezi člověčenstvem. Jsou to Kain a Abel, jeden zlý, druhý dobrý, jeden vrahem, druhý obětí, jeden proklet a nešťasten v životě i při smrti, druhý pak oslaven na věčnosti. Původ této dvojí skutečnosti

připomíná se ve velkém počtu brobek obětí Abelovou a Kainovou. Zmíním se obzvláště o nádherných kamenech v katakombách sv. Kalixta a sv. Anešky.

Na prvním vidíme Kaina držícího veliký hrozen a za ním kráčí Abel nesoucí na rukách mladého beránka. Kain jako pracující rolník jest napolo nahý; Abel jako pastýř má šat, který mu sahá až k bosým nohám. V podobě cti-hodného starce sedí Bůh opodál na trůně, žehná oběti Abelově a odvrací se od oběti Kainovy. Za trůnem Božím napolo ukryti stojí Adam a Eva, jediné to bytosti, které byly tehdy na zemi.

Náhrobní kámen u sv. Anešky připojuje ke všem těmto podrobnostem ještě jednu; nohy Věčného Otce totiž odpočívají na podstavci; značí to vysokou vznešenost Všemohoucího.

V katakombách spatřujeme též často Noema, který byl předobrazem prvotní Církve bouřemi a pronásledováním zmítané.

Na hřbitově sv. Priscily vyhlíží Noe z archy a vztahuje ruce po přilétající holubici, která drží v zobáku olivovou ratolest. Podoba archy jest poněkud neobyčejná; místo, aby byla podlouhlá jako loď, jest čtverhranná. Tak bývá archa často vyobrazována; a má to též svou příčinu. Archa značí církev a podobou krychle označovala se věčná stálost její, poněvadž krychle zůstává pevně státi, ať padne na kteroukoli stranu.

Žehnajíce umění křesťanskému, ubírali jsme se směrem ku katakombám sv. Gordiána a Epimacha. Za pronásledování Juliána Odpadlíka byl mezi právníky římskými úředník Gordián. Jako horlivý přívrženec pohanství odhodlal se hájiti je v rozmluvě s knězem Januariem. Gordián byl přemožen a stal se též ihned statečným vyznavačem pravdy, která mu oči otevřela; tři a padesát osob z jeho domu následovalo jeho příkladu. Brzy však měl víru svou zpečetiti po tehdejšímu způsobu krví, a on ji zpečetil.

K ozdobám této katakomby, jejíž původ jest nejistý, sluší připočísti slavné mučeníky Sempronie, Olympia a Theodula, které svatý papež Štěpán sám v průvodu kněžstva a věřících při světle pochodní v noci pohřbil za chvalozpěvů, jak dalece to bylo možno při strašném pronásledování Valeriánově.

17. ledna.

Katakomby na Cestě Latinské (pokrač.) — Katakomby sv. Simpliciana a Serviliana. — Dějiny. — Malby v katakombách. — Abraham. — Rozdílné druhy kříže. — Josef. — Mojžíš. — Faraon. — Archa úmluvy. — Samson. — David. — Eliáš. Katakomba sv. Tertuliana. — Dějiny.

Míli za hřbitovem sv. Epimacha jest katakomba sv. Simplicia a Serviliana; původ její sahá do panování Trajánova. Jmenujme některé její ozdoby. Obrácení Flavie Domitily způsobilo veliký rozruch v Římě a na dvoře císařském. Bylo pátráno po příčinách, které pohnuly mladou kněžnu, že obětovala svůj rod, své naděje a svůj život za opovržené náboženství.

Mezi vyzvědači, kteří slyšeli na vlastní uši slova mladé mučnice a viděli na vlastní oči její zázračné skutky, jmenují se sv. Simplicius a Servilián. Tito, obrátivše se na víru, odepřeli bohům císařským vzdávati obyčejnou poctu. Pro tu příčinu byli na rozkaz Ariánův zatčeni a stati. Křesťané sebrali jejich těla a pochovali v zahradě vzdálené dvě míle od hradeb na Cestě Latinské.

Basiliky těchto svatých mučníků, kterou obnovil Hadrián I., už není. Nebylo nám tudíž možno pokračovati ve zkoumání prvotních maleb. Avšak přece jsme v něm pokračovali na základě jiných památek, které jsme včera opustili.

Vyobrazení, které se nám často v katakombách naskytuje, jest též oběť Abrahamova. Prvotní Církev měla v ní zálibu ze dvou příčin. Isák nevinný, ale přece od svého otce obětovaný, vyobrazoval Isáka Nového Zákona, který byl něžně od Boha milován, ale přece na smrt kříže vydán. Dále měli býti křesťané povzbuzováni ke statečnosti a trpělivosti v tolika trpkých zkouškách.

Všimli jsme si již, že ani na hrobech, ani na nápisech, ani na pomníku ze starých dob křesťanských nenalézá se nikdy, nebo téměř nikdy znamení kříže. Mám zde na mysli kříž obyčejný a nikoli svatoondřejský. Tím méně setkáváme se s Ukřižovaným. Kterak si vysvětlíme nepřítomnost těchto ctihodných odznaků?

Cinilo se tak z opatrnosti. Známo jest, že byl kříž považován u Židů za pohoršení a u pohanů za bláznovství. Není tudíž divu, že první křesťané z obavy, aby nebyli vydáni surovostem pohanů, varovali se malovati neb vyřezávati jej v naprosté jeho okázalosti. Avšak srdce a duch křesťanů vyžadovaly nutně těchto znamení; proto zahalován byl toliko obraznými představami a odznaky.

V posledních dvou podobách nenaskytuje se nám kříž nikde na starobylých malbách. Jinak jest tomu s křížem svatoondřejským. Důvtipné vyobrazení skrývalo jej snad očím nezasvěceným, tak že považován byl za ozdobnou iniciálku úctyhodného jména našeho Spasitele. A skutečně při prvotních památkách nic není tak obyčejného jako monogram Kristův , který poskytoval dvojí výhodu, že představoval jméno Veliké Oběti a nástroj její mučnické smrti.

Později, když byl skutečný kříž vyobrazován na malbách křesťanských, býval pečlivě ozdoben perlami a věnčen růžemi. Jest to kříž perlový, *crux gemmata*, s kterým se shledáváme nejčastěji na památkách ze čtvrtého století.

City víry, lásky a naděje čerpali první věřící z oběti Abrahamovy, jakož i ze života Josefa Egyptského. Tento čtvrtý obraz veliké galerie podzemní doplňoval obrazy předešlé a nemohl se lépe shodovati se stavem prvních věřících. Byl Josef obrazem Spasitelovým v jeho trápení, v jeho oslavení i v jeho vzkříšení.

Slavné přenesení jeho ostatků k patriarchům do Země zaslíbené poukazovalo vhodně na návrat člověka do nebeské vlasti mezi blahoslavence při všeobecném vzkříšení; což divu tedy, že křesťané tak často užívali obrazu tohoto k upevnění své víry a statečnosti.

Po dobytí města Týru valil se Alexander se svými vojsky k Jerusalemu, chtěje potrestati Židy pro jejich odanost k Dariovi. Avšak velekněz ukázal mu dějiny jeho válečné výpravy napsané dávno před tím od proroka Daniela. Při čtení probudil se vítěz jako z hlubokého sna. On sám sobě zdál se velikým, — hněv ustoupil obdivu a Židé stali se předmětem jeho přátelství, které se nikdy nezměnilo. Takové byly asi pocity prvních křesťanů, když viděli své vlastní dějiny a příští povolání v útrapách, ve vítězstvích vyvoleného národa israelského.

Nejdokonalejší obraz božského Zákonodárce Mojžíš měl obzvláště u lidu křesťanského vyvolati výkřik lásky a obdivu. A umělec v katakombách množí s nápadnou zálibou tento pátý obraz oné veliké obrazové galerie. Jsou však čtyři hlavní zjevy v životě Mojžíšově, s nimiž se nejčastěji setkáváme. Cesta jeho na horu; přijetí desatera Božích přikázání; zázračné vyvedení vody ze skály, a konečně manna nebeská. Tyto veliké události jsou poučnější než všechny ostatní.

Na jednom obraze a na vypuklině v katakombě sv. Kalixta vidíme hebrejského zákonodárce opírajícího se jednou nohou o kámen a zouvajícího svou obuv. Tajemná ruka vychází z oblak a oznamuje rozkaz a přítomnost Boží, a nám se zdá, jako bychom slyšeli slova: „Zuj obuv svou, neboť místo, na kterém stojíš, země svatá jest.“ Nebylo snadno pro novokřtěnce při pohledu na tento obraz porozumět, že svatost má býti první podmínkou, chceme-li vniknouti v posvátné tajemství svaté víry.

Monumentum arcuatum sv. Marcelina a Petra představuje nám Mojžíše, an přijímá knihu Zákona. Zákonodárce stojí s pozdvíženým ramenem k oblaku, z něhož vychází božská ruka držící posvátný zákonník. Malíř chtěl při malbě této ukázati, že Bůh byl původcem starého i nového Zákona.

Po stranách ve zvláštních odděleních jsou dvě křestanky na modlitbách. Obě mají závoj vyhrnutý a obličej odhalený, což nám poukazuje na křesťanské panny; neboť bylo obyčejem, že panny, které se zakrývaly na veřejnosti závojem, odhalovaly obličej, když se modlily ve shromáždění věřících; tím se též rozeznávaly od vdov a osob vdaných, které bývaly v kostele s obličejem zahaleným, avšak ve veřejnosti s odkrytým.

Mojžíš holi vyvádí vody ze skály: ejhle, toť třetí zjev ze života hebrejského zákonodárce, který se v prvotním umění křesťanském velmi často opakuje. Dle učení samého sv. Pavla jest skálou na poušti sám Ježíš Kristus; hůl, kterou Mojžíš udeřil o skálu, jest díle sv. Otce kříž; vody vytékající jsou proudy milosti, které se nám udělují ve svátostech. Horlivost, s jakou nabírají Israelité vody, jest spasitelným poučením pro křesťany.

Ještě významnější a dojemnější jest zázrak o nebeské manně, na který nesmělo býti zapomenuto. Či nebylo to

ustálenou zásadou v' prvotní Církvi, že bez Svátosti oltářní jest mučnická smrt nemožnou?

V jedné krásné hrobce katakomby sv. Kalixta vidíme Mojžíše, který ukazuje sedm košíků naplněných mannou a ve vedlejším poli našeho Spasitele držícího v záhybech svého oděvu několik chlebů označených křížem.

Aby byli upokojeni s výsledkem velikého boje, jaký vedli proti Césarům, bylo třeba věřícím znáti osud svých pronásledovatelů: Faraon utopený v moři se svým vojskem měl je o tom poučiti. Na krásném náhrobku v jeskyních Vatikánských viděti lze panovníka egyptského, an sedí na voze se čtverospřežením, žena před sebou své běhouny, kteří se topí ve vlnách, nad nimiž viděti ještě hlavy několika vojáků. Mojžíš, stojí na protivném břehu, vztahuje zázračnou hůl k záhubě Egyptanů.

Jiná obyčejná vyobrazení v katakombách jsou: archa úmluvy, odznak to Boha, který nás chrání, a Matky Boží, která nám dala Vykupitele; Samson, který zbořil brány v Gáze, jest odznakem Boha vycházejícího z hrobu a hlásajícího, že přemůže brány vězení pekelného; Davidův boj s obrem Goliášem; v tomto posledním spatřují křesťané Nerona, Diokleciána, Valeriána a jiné tyrany, kteří je utiskovali.

Chceme-li navštívit katakomby sv. Tertuliána, jest na čase, abychom přerušili další zkoumání; katakomba sv. Tertuliána, Tobiáše to prvotní Církve, jest nedaleko hřbitova sv. Simpliciana.

Bylo právě nejkrutší pronásledování za císaře Valeriána, tak že zbožnost věřících nestačila pochovávat oběti, které byly pokoseny mečem neb zdceny dravou zvěří. Pohan jeden, milosrdenstvím hnut jsa, jal se sbírat opuštěná těla; pohřbil mezi jinými též dvanáct členů římského duchovenstva umučeného na Cestě Latinské. Tímto činem křesťanské lásky zasloužil si milosti vyznávat sv. evangelium. Když byl od papeže Štěpána pokřtěn a posvěcen na kněze, pokračoval ve svém láskyplném, ale nebezpečném zaměstnání.

Druhého dne po svém křtu byl již Tertulián zatčen a postaven před soud císařův. Byl vyzván, aby vydal poklady svého pána Olympia. Tertulián odpověděl císaři: Chceš-li poklady mého pána, žádáš zajisté život věčný,

• který můj pán obdržel výměnou za statky pomíjející.“ Valerian dělal se, jako by ho považoval za blázna a rozkázal jej bít do krve a páliť mu boky hořícími pochodněmi.

Císař, spokojiv se s tímto příjemným divadlem, vzdálil se a odevzdal obět úředníkovi, jménem Sapriciovi. Jakožto hodný služebník svého pána, rozkázal Sapricius natáhnouti mučeníka na skřípec, vyraziti mu zuby a rozřezati žíly. Po těchto hrozných mukách dal mu teprve stíti hlavu. Papež Štěpán dal sebrati jeho vzácné ostatky a uložití na cestu Latinskou k četným mučovníkům, které Tertulian sám byl pochoval.

Katakomba Tertulianova objevena byla prefektem Guizzardim r. 1687. Tělo svatého mučeníka vykopáno bylo Paschálem I. a odpočívá nyní v kostele sv. Praxedy s oněmi dvanácti kněžími, o nichž jsme se již zmínili.

19. ledna.

Katakomby na Cestě Lavikánské. — Katakomby sv. Ctibora, Marcelína, Petra a Heleny. — Dějiny. — Malby. — Část historická. — Job. — Tři mládenci v peci ohnivé. — Daniel v jámě lvové, — Jonáš. — Ezechiel. — Katakomby sv. Klaudiva, Nikostrata, Symforiana, Kastora, Simplicia a Čtyř Světců Korunovaných. — Dějiny.

Cesta Lavikánská, která vedla ke starodávnému Labiku, nynější Koloně, byla jako ostatní cesty římské vroubená chrámy a hroby.

Po nádherných pomnících pánů světa následovaly slavné hroby našich mučovníků. Na prvním místě jest katakomba sv. Ctibora a Marcelína. V Aktech mučovníků má jméno *Ad Duas Lauros* ode dvou sousedících vavříků. Až do Diokleciána není o ní zmínky. Za tohoto panovníka byla zvěčněna zápas sv. Ctibora, po němž dostala své jméno.

Ctibor byl mladý senator římský z vysokého rodu a neobyčejné krásy. Otevřel oči světlu víry, kdy papež Kajus, vida strašné pronásledování Diokleciánovo, svolal jednou v neděli křesťany římské do domu otce Ctiborova Chromacia a tázal se jich, zda si přejí utéci z města nebo zůstatí s ním v Římě. Ctibor zvolal, že neopustí biskupa biskupů, ale že

s radostí položil tisíckrát život svůj za Vykupitele. Shromáždění se rozešlo a papež Kajus skryl se ještě s některými křesťany v samém paláci císařském. Tohoto podivného útulku dostalo se jim od Kastula, který byl správcem pokojů umístěných v hořejší části císařského příbytku.

Avšak veliká horlivost Ctiborova nedala se utajiti; on vyšel do města a získal mnoho přívrženců. Jeden z proraďných bratří jménem Torkvatus jej udal a dal zatknouti. Když byl předveden před římského prefekta Fabiána, byl mladý senator nucen, aby nedopustil, by jméno jeho bylo zneuctěno hanebnou smrtí. Ó ty chytráku, zvolal Ctibor, poněvadž se nechci klaněti hanebné Venuši, necudnému Joviši, podvodníku Merkurovi a požírači dítek Saturnovi, zneuctívám svou rodinu a pokálím své jméno?

Fabián nedav mu domluviti dal přinést žhavé uhlí a pravil: „buď budeš choditi bosýma nohama po uhlí nebo budeš obětovati bohům; vyvol si!“ Místo odpovědi zzul Ctibor obuv, kráčel po jiskřicím uhlí a pravil Fabiánovi: „Uhlí jest líbezná a občerstvující jako růže.“ Fabián vstal a rozkázal jej vyvésti na Cestu Lavikánskou a tam mu stítí hlavu; tak se stalo 11. srpna 286.

Sestry Ctiborovy Lucila a Firmina dlely dnem i nocí ve společnosti mučeníků. Ctibor zjevil se jim se svatým Marcelinem a Petrem a pravil jim, aby pochovaly tyto dva mučeníky vedle něho. Následující nocí převezl povoz sv. Luciny drahocenné ostatky do katakomb Lavikánských.

Dne 18. srpna 328 byla císařovna Helena pochována vedle svatých mučeníků, a od té doby dostalo se katakombě též jména této císařovny. Z lásky ke své matce a z úcty ke svatým dal Konstantin na místě onom postavití velkolepou basiliku.

Na místech těchto pokračovali jsme ve zkoumání maleb. Nejvhodnějším příkladem odevzdanosti do vůle Boží jest Job. Chceš-li, milý příteli, potěšiti srdce lidské, neukazuj mu rozkošný obraz štěstí, nýbrž ukaž mu divadlo bolesti, které jest větší než bolest jeho. Přidáš-li k tomu jen paprsek naděje, můžeš se kojiti dobrým výsledkem, že jsi potěšil srdce lidské; a takovým obrazem jest trpělivý Job.

Obrazy jedné hrobky v katakombách na Cestě Latinské představují nám sv. patriarchu na hromadě popelu a na slámě.

V katakombě sv. Anešky viděti jest tři mládence v peci ohnivé, vedle nich Daniela v jámě lvové a dobrého Pastýře nesoícího na svých bedrech ovečku. Na tomto malém lokulu čteme následující nápis: „Avencius a Marcia Avencii své milované dceři v pokoji, která žila v pokoji pět let, sedm měsíců a 18 dní.“ Bylo nesnadno spojití najednou předměty útěchy lépe, než to učinili zde rodičové křesťanští. Freska k nám mluví asi takto: „Ta, o níž truchlíte, a která unikla útrapám života jako tři mládenci v peci ohnivé a jako Daniel v jámě lvové, přijata jest od dobrého Pastýře, který ji s radostí odnáší do svého ovčince.“

Tajemství o z mrtvých vstání bývá v katakombách zosobněno vyobrazením Jonášovým tak často, že se s ním setkáváme téměř za každým krokem. Krásná freska v katakombě sv. Anešky ukazuje nám ho v bouři, kdy poděšení lodníci vrhají se do moře. Nad vodou objevuje se obluda mořská s otevřenou tlamou, jejíž břicho má se státi živým hrobem neposlušného proroka. Na druhé straně lodi jest viděti jinou obludu, která vyvrhuje Jonáše na břeh; v dáli na vrcholu hory sedí Jonáš pod uschlým břečťanem a chrání hlavu svou rukama proti vedru slunečnímu.

Všecky předešlé obrazy od pádu prvních lidí až k proroce Jonášovi hlásají společně potěšný článek o opětném z mrtvých vstání. Všechny tyto rozptýlené hlasy spojují se v jeden veliký hlas proroka Ezechiele, který pje tak výmluvně o věčném vzkříšení z mrtvých.

Jaký může býti věrnější obraz podzemního a hroby pokrytého Říma, nežli ona širá rovina pokrytá kostmi, kterých dotýká se dech Boží, tak že se hýbají, spojují a tvoří tělo živé, obydlené duší. Či nezdá se nám, že v tomto vidění ukázal Bůh Ezechielovi katakomby ve slavný den všeobecného vzkříšení?

Krásný náhrobní kámen z mramoru v katakombě Vatikánské představuje nám výjev tento ve svých různých změnách. Prorok stojí, máje ruku vztaženou k povelu; vedle něho stojí již dva mužové na nohách, kdežto jiný leží ještě na zemi, nedávaje o sobě známky života. Po stranách viděti jest dvě hlavy, jedna zdá se býti živou, druhá dostává novou kůži. Dech Boží jako by oživoval mramor, a my jako bychom slyšeli hlomoz kostí, které se spojují: tak živě jest malba na obraze provedena. Toť poslední stránka

starého Zákona, zobrazená v prvotných malbách křesťanských. Po tomto slavnostním rozjímání o událostech ze starého Zákona přijde na řadu Zákon nový!

Zatím zůstaňme na Cestě Lavikánské a prohlédněme si katakomby sv. Klaudia, Nikostrata, Symforiána, Kastoria a Čtyř Světců Korunovaných. Hřbitov zdá se býti toliko čtvrtí hřbitova sv. Heleny. Nemusíme tudíž pátrati po jeho původu a povězme si pouze něco o hrdinách, kteří ho zvětšili.

Roku 303. mučil Dioklecián 49 vojínů své armády. Tito neohrožení rekové za viru jsouce podporováni příkladem vůdce svého Kalistrata, dosáhli palmy vítězství.

Vojevůdce vojsk Diokleciánových s knězem, který se měl státí brzy veleknězem, přinesl jedné noci čtyři nové mučedníky do téže katakomby. Vojevůdcem oním byl sv. Šebestián, oním knězem sv. Melchiades, a oněmi mučedníky pak Čtyři Světci Korunovaní. Tak byli nazváni čtyři stateční vojínové Sever, Severián, Karpofor a Viktorin, kteří se zřekli raději svých hodností, než by se byli zpronevěřili přísaze učiněné sv. evangeliu. Těla jejich předhozená psům u sochy Eskulapovy, nemohla býti sebrána, leč pátého dne po jejich smrti. Toť jsou hlavní ozdoby této katakomby, kterou s katakombou sv. Zenona nazývati lze vojenskou čtvrtí mučedníků.

25. ledna.

Katakomba sv. Kastula. — Dějiny. — Malby. — Narození Páně. — Klanění se mudrců. — Ježíš mezi učiteli. — Ježíš pokřtěn od Janu. — Ježíš uzdravuje slepého. — Katakomba sv. Zotika.

Za papeže Klementa X. pátral strážce katakomb Guizardi po několika hřbitovech, o nichž se činí zmínka v dějinách mučedníků. Blízko Větší brány našel úzký otvor, a když do něho vnikl, shledal, že stojí v katakombě sv. Kastula.

Tato čtvrt podzemního Říma má své pojmenování od sv. Kastula, správce pokojů císaře Diokleciána, o němž jsme se již zmínili při vypravování o sv. Ctiborovi. Div divoucí! Mezitím, co krutovládce pronásledoval křesťany na všech

místech říše, v jeskyních, v lesích, byl veliký počet věřících v jeho vlastním paláci; a toho nevěděl! Tito beránci ve lví skryši byli by snad unikli krveprolití, kdyby proradný bratr nebyl je zradil.

Torkvatus, onen Jidáš, který udal Otibora, obžaloval i Kastula a jeho soudruhy. Kastulus, jsa trojnásob hoden smrti, poněvadž byl ve službách císařských, poněvadž poprával útulku provinilcům v paláci panovníkově a poněvadž byl sám křesťanem, byl třikráte mučen, třikráte vyslýchán a konečně za živa uvržen do hluboké jámy, kdež byl zemí zasypán. To stalo se na cestě Lavikánské, míli od hradeb římských dne 26. března l. P. 286.

Vzbudivše obdiv a vděčnost nad hrdinou křesťanským pokračovali jsme ve zkoumání o základním umění křesťanském. Začínáme se skutečností: po velikých postavách ze starého Zákona následují tajemství v Zákoně novém:

Jako Adam a Eva kráčeji v čele starého Zákona, tak zjevuje se náš Spasitel, tento nový Adam na začátku Nového! Množství maleb a vypuklin znázorňuje nám jeho narození. Na římsce náhrobního mramoru v katakombě Vatikánské jest viděti božské Pacholátko ležící v kolébce, která má podobu koše; zavinuto jest plénkami, tak že jest mu viděti pouze hlavu. Za kolébkou jest svatá Panna a sv. Josef; vznešená matka sedí, svatý Josef stojí, maje ruku vztaženou a oči upřené na dítko.

U kolébky jest viděti vola a osla, kteří zahřívají božského Spasitele svým dechem. Narození Spasitelovo, jak jsme je popsali, opakuje se i při klanění svatých Tří králů.

Na obraze tomto věrně dle ústního podání objevují se Tři mudrci s rozličnými dary a s hvězdou, která jim ukazuje cestu.

Na některých vypuklinách mají Mudroové obyčejnou tógu na způsob pláště na předku rozevřenou. Hlava ozdobena jest čepicí frygickou, podobná čepici u mládenců v peci ohnivé, jakou nosili na Východě.

Velbloudi či dromedáři poukazují, z které země mudrované přišli. Dle obuvi poznáváme jejich důstojnost královskou; mají totiž kalhoty, které s punočou a střevícem tvoří jeden celek a velmi pěkně k nohám přiléhají. Něco podobného shledáváme při sochách světských králů na slávobraně Konstantinově.

V dalších vyobrazeních ukazuje nám umění křesťanské věčnou moudrost božskou povýšenou nad rozum lidský: Ježíše totiž sedícího mezi učiteli a zákonníky ve chrámě jerusalemském.

Na klenbě kubikula v katakombě sv. Kalixta vidíme božské Dítě na vysoké stoličce, která se podobá trůnu biskupskému; u jeho nohou jest několik závitků Pisma svatého. Po pravé i po levé straně jsou učitelé, jimž zračí se ve tváři obdiv a úžas. Až na dva všickni stojí a mají oči upřeny na Spasitele. Stoličce božského Mistra má tu zvláštnost do sebe, že jest vykládána drahokamy a perlami.

Po tajemstvích skrytého dětství Ježíšova následují tajemství jeho veřejného života; křest Kristův tvoří začátek k těmto obrazům.

V některých katakombách jest vyobrazena Samaritánka u studnice; celá postava ženy a jakási nenucenost v chování prozrazuje hříšnici, k níž Spasitel laskavě mluví, mezi tím co ona váží ze studnice vodu.

Na hrobě objeveném blízko sv. Šebestiána viděti jest ubohého slepce, stojícího před Spasitelem. Jeho oděv splývající bez pásu poukazuje prostosrdečně, že nemůže choditi, leč ztěžlí. Ačkoli byl již v mužném věku, jest přece postavy mnohem menší než Náš Spasitel. Vysokou postavou Syna Božího chtěl umělec vyjádřiti velebnost a důstojnost Jeho.

Spasitel rozmnožující chleby na poušti jest novým tajemstvím v prvotním umění křesťanském. Hlásají-li nám předešlé obrazy, že Kristus přišel na svět, aby léčil a uzdravoval nemocné, ukazuje nám tento, že přišel také, aby dal světu život, a to život hojnější. Umění kráčí zde věrně s evangeliem a zmiňuje se o rozmnožení chlebů. První rozmnožení jedná o chlebech ječných, druhé o chlebech pšeničných.

Rozmnožené chleby jsou téměř vždy rozděleny příčnými čárkami na způsob šachové desky neb na způsob kříže. Mnozí spatřují v této okolnosti božský Chléb na našich oltářích. Jiní domnívají se, že čárky naznačují obyčej u Židů a Římanů, dle něhož dělaly se na chlebech neb na oplátkách hluboké rýhy k vůli snadnějšímu lámání, poněvadž se neužívalo nože.

Ubírajíce se Cestou Lavikánskou, octneme se po chvíli u katakomby sv. Zotika. Boldetti byv upozorněn od něko-

lika pastýřů, objevil ji r. 1715. Při kopání bylo nalezeno několik těl mučovníků.

Svatý Zotík byl umučen za Hadriána se svatým Amanciem a Hipolytem. Rozkaz zněl, aby byli za živa upáleni; vojáci zavedli mučovníky na Cestu Lavikánskou a přivázali je ke sloupu, který byl obložen větvím révovým; avšak oheň ušetřil svých obětí: Aby s nimi byli spíše hotovi, vytáhli vojáci z blízkých vinic tyče i s révou, kterými mučovníky utloukli.

Křesťané pochovali je na místě jejich mučovnícké smrti nazvaném *Pole Kapreolovo*.

26. ledna.

Katakomby na Cestě Tiburtinské. — Dějiny. — Malby v katakombách (pokrač.). — Spasitel žehná dítkám, — křtí Lazara. — Beránek s křížem. — Monogram Kristův.

Krev Syna Božího se obětovala na oltářích římských ke cti velikého mučovníka ze Smyrny sv. Polykarpa, když jsme se blížili ku katakombě tohoto mučovníka i na Západě neméně proslaveného. Celý svět zná jméno sv. Vavřince a sv. Cyriaka a má též v úctě jejich katakomby.

Původ této čtvrti, která jest nejrozsáhlejší z podzemního Říma, sahá do r. 260., kdy byl císařem Valerián. Svatá Cyriaka pocházela ze slavné rodiny císařské a žila jedenáct let se svým manželem. Když ovdověla, zasvětila svou osobu i své jmění chudým Páně. Přes kruté pronásledování propůjčila svůj dům na hoře Céliu ke shromáždění věřících. Zde v předvečer své smrti rozdával sv. Vavřinec nemocným, vdovám a sirotkům poklady církevní.

Celé vojsko mučovníků přišlo ponenáhlu, aby zaujalo místo v tomto ctihodném městě mrtvých. Budu jmenovati pouze sv. Hipolyta, Ireneu, Justina a Cyrila, jejichž *loculy* byly svaženy slzami, ovanuty modlitbami a ověnčeny růžemi po dlouhou řadu let od četných zástupů poutníků.

Jako všechny ostatní jest i hřbitov sv. Cyriaky bohat na nápisy a posvátné malby; jest již na čase, abychom v jejich dějinách dále pokračovali. Opustili jsme umění

křesťanské ukazující nám našeho Spasitele žehnajícího zastupům na poušti.

V jednom *kubikulu* na hřbitově Aproniánově viděti jest Syna Božího oděného pláštěm a vztahujícího ruku k malému dítku, jehož obličej a postava prozrazují udivení a nevinnost. Avšak pro novokřtěnce nebylo dosti na tom, aby věděli, že Spasitel volá k sobě všechny lidi bez rozdílu; prvotní památky vštěpují křesťanům za každým krokem dvojnásobně útěšné tajemství o zmrtvýchvstání Lazara. Nebudu uváděti, kde je nalézáme; musel bych vyjmenovati katakomby všechny.

Řeknu pouze, že náš Spasitel při zázraku stojí drže v ruce prut, jímž dotýká se hlavy Lazara zavinutého jako dítě v kolébce. Prut značí všemohoucnost božského Mistra.

Avšak čeho se prvotní umění obzvláště dotýká ze života Spasitelova, jest jeho láska k lidem. Není jediné krypty, řekl bych, téměř jediné malby, kde by se Syn Boží nezjevovoval dojatým zrakům v podobě Dobrého Pastýře. Nic se mi nezdá příhodněji odpovídati potřebám prvotní Církve jako toto vyobrazení.

Jak dojemně působiti musil na hříšníky pohled na Boha v podobě pastýře, který nečeká na ovci ztracenou, nýbrž sám ji vyhledává, běře ji na bedra svá a odnáší vítězně do ovčince! Kdož by se pak divil, že při tolikerém milosrdenství volali sami pohané: Jak dobrý jest Bůh křesťanů! a jindy opět: Jak se vespolek milují a jak jsou hotovi za sebe umříti!

Ačkoli měl Kristus Pán v době svého učitelského úřadu přes třicet let, vyobrazuje jej malíř neb mozaista křesťanský jako mladíka ve kvetoucím věku. Ostatně mluva tohoto vyobrazení dala se snadno pochopiti. Umělci křesťanští chtěli naznačiti božství našeho Spasitele, který jest všemohoucí a nezná stínu proměnlivosti. Z podobné příčiny shledáváme se v katakombách s anděly, svatými, patriarchy, jako Abrahamem, Noemem, Mojžíšem, kteří jsou vyobrazeni jako mladíci.

Aby se veliké tajemství o lásce Boží, která proměnila celý svět, stalo přístupnějším smyslům lidským, neostýchali se první křesťané ani bráti útočiště ke vzorům pohanským. Tak Orfeus ochočující divou zvěř a oživující skály líbeznými zvuky své lýry, znázorňuje na pomníku naprosto křesťanském

obrácení světa naukou Kristovou. Pomníkem tímto jest freska dobře zachovalá v katakombě sv. Kalixta, kterou objevil Bosio,

Obět na hoře Kalvarii znázorňována byla původně pod rouškou oběti Abrahamovy na hoře Moria. Na počátku čtvrtého století počala se rouška odhalovati. Kristus Pán objevil se zrakům věřících v podobě božského Beránka. Konstantin byl první, který dal vytesati kříž v naprosté jeho podobě, nicméně dal tento nástroj mučnické smrti ovinouti věncem z růží a drahokamy, aby jej zbavil dosavadní potupy u pohanů.

Před Konstantinem spojovalo umění křesťanské znamení kříže se jménem Toho, který na kříži prolil svou krev: mám na mysli monogram Kristův. Dvě začáteční písmena řeckého jména Kristova jsou přes sebe tak položena, že tvoří kříž. Že tohoto tajemného odznaku užíváno bylo na freskách, na sklenicích, v nápisech, na lampách, na vypuklinách již před zjevením Konstantinovým, o tom podává nám makavý důkaz náhrobní kámen sv. Maria, mučenika z doby Hadriánovy.

Od Tertuliána a jiných otců církevních dovidáme se, že věřící nekonali sebe nepatrnějšího zaměstnání, aby neznamenali čelo své tímto ctihodným znamením a nevyslovovali tohoto všemocného jména, před nímž kleká všeliké koleno nebešťanů, pozemšťanů a podzemšťanů.

27. ledna.

Katakomby na Cestě Nomentánské. -- Dějiny. -- Příběhy sv. Nikodéma. -- Malby (zakonč.) -- Panna Maria. -- Sv. Petr a Pavel. -- Mučníci. -- Agapy. -- Katakomby sv. Alexandra. -- Katakomby sv. Prima a Feliciany.

Když jsme byli uctili nesmrtelnou hlavu sv. Chrysostoma vystavenou dnes v basilice Vatikánské, vystoupili jsme na horu Pincio; odtud ubírali jsme se cestou vedoucí k *Nomentu*. Podél této cesty rozestaveny byly druhy vily a slavné chrámy.

Plutarch mluví o studních a močálech, které obkličovaly Cestu Nomentánskou; a nápis nad mladým dítětem

utopeným v těchto studnicích poučuje nás, že nazývaly se tyto studnice *Nymfy*. Odtud dostalo se jména i katakombě, o níž právě mluvíti budeme. Nikdo neví, kdo byl jejím zakladatelem. Prvotní pomníky svědčí, že navštěvoval ji sám sv. Petr, aby uděloval tu sv. křest.

Cestou, která nás vedla k jiným katakombám, pokračovali jsme ve zkoumání základního umění křesťanského. Včera zůstaly jsme státi na vrcholu hory Golgoty. Všecky předešlé obrazy jsou přípravou ku slavnostnímu rozuzlení, které se končí z mrtvýchvstáním Páně. Ve hrobkách shledáváme často klenbu rozdělenou na dvě části. Na jedné straně jsou předobrazení ze starého Zákona; vedle pak skutečnost ze Zákona Nového. Nejčastěji stává se tak při vzkříšení Páně.

Křesťanské umění však ukazuje nám též první účastníky věčné slávy, totiž svaté a světice Boží.

Umění, tato věrná ozvěna víry, znázornila nám velmi dobře tyto slavné přátely Boží. Matka Boží, apoštové Petr a Pavel a někteří mučénici, toť byli opravdové vzory člověčenstva, které bylo Ježíšem Kristem oslaveno a oduševněno.

S Pannou Marií shledáváme se často na prvotních malbách.

Jest samozřejmo, že svatí Otcové nenapověděli malířům, že by Panna Maria, ze všech tvorů nejpokornější, měla býti zdobena nádhernými okrasami, jaké vídáváme na její postavě; avšak učinil tak malíř sám od sebe u vědomí vysoké důstojnosti Matky Boží, vzav. si k obrazu za vzor kroj tehdejších paní římských. Odjinud nemohl vzíti svůj vzor, poněvadž ženy křesťanské dle předpisů apoštolských zdržovaly se všelikých okras.

Dále, co jest ještě zajímavějším, Panna Maria vyobrazena jest se sepjatýma rukama, ana se modlí. Ejhle, v očích našich Panna Maria prosí Boha a neuděluje nám sama milosti, jichž se dožadujeme. Jest tudíž vidno, že první křesťané nevzdávali Panně Marii úctu božskou, nýbrž uctívali a vzývali ji jako Matku Boží, aby za ně orodovala. Neméně zevrubným jeví se nám umění křesťanské při obrazech svátých apoštolů Petra a Pavla. Mezi množstvím jejich obrazů na sklenicích, na zdech, na řezbách neb mozaikách nenalézáme ani jednoho, na němž by byl sv. Petr

po levici sv. Pavla; všude zaujímá čestné místo *po pravici*. Z obyčeje tohoto můžeme na jisto souditi, že od prvopočátku Církve se věřilo, že sv. Petr jest hlavou všech ostatních apoštolů a že v obrazech těch obrazy se slova božského Mistra: „Ty jsi Petr, to jest skála, a na té skále vzdělám Církev svou.“

Často naskytují se nám na obrazech postavy mučovníků u vítězoslávě, avšak téměř nikdy v trápení. Obyčej poslední pochází již z doby pozdější

Celý život křesťanů byl jediný veliký skutek lásky. Věrohodným dokladem toho jsou samy katakomby. Avšak mezi tak rozmanitými skutky této veliké ctnosti evangelické jest jeden, kterým se zálibou se zabývají pomníky z prvotní Církve křesťanské: jsou to agapy, v nichž obsažena jest podstatná nauka křesťanství, kterou měla býti změněna tvářnost země: mám na mysli bratrství všech lidí vespolek a jejich rovnost před Bohem. I zde jeví se býti umění věrnou ozvěnou Evangelia a sv. Otců.

Množství věřících bylo jedno srdce a jedna duše. Známou pak přátelství u všech národů jsou společné hostiny. Seděti za tímže stolem a jísti týž chléb, znamená zaujímati stejnou hodnost a bráti účast na témže životě: a to bylo úplně neznámo pohanům, kteří nikdy nejídali společně s otroky. Zcela rozdílny byly hostiny u křesťanů. Ke stolu uchystanému všeobecnou láskou křesťanskou zasedli všickni údové rodiny křesťanské, a tato rodina objímala stejnou láskou všechny lidi, označené znamením sv. víry, a to bez rozdílu krajiny, majetku a stavu.

K tomuto prvnímu rozdílu dlužno připojiti skromnost, střídmost, zbožnost, kterou se vyznačovaly křesťanské agapy, kdežto protivné nectnosti byly nezbytnými družkami při hostinách pohanských. Poslyšme svědectví očitého svědka, který sedával jako host u těchto rozdílných hostin.

„Pouhé pojmenování našich hostin praví nám, čím ony jsou. {Nazývají se agapy, což znamená u Řeků lásku. Těmito pokrmy přispíváme chudým, které nepovažujeme za vyjídače, kteří u vás zaprodávají svou svobodu a nasytují se u vašich stolů za tisícere urážky; my však přizpůsobujeme se úmyslům Boha, který dává přednost pokorným. Pohnutka k našim hostinám jest tedy čestnou. U nás netrpí se ani podlost ani neskromnost. My nesedáme ke stolu,

pokud jsme se neoživili modlitbou k Bohu. Jíme tolik, kolik jest nám třeba k ukojení hladu; pijeme tolik, kolik stačí lidem střízlivým; obveselujeme se vespolek, nezapomínajíce, že Bůh nás slyší.“

Svatý Cyprián stále jen doporučuje tyto hostiny lásky; a Církev přikládala jim takovou důležitost, že kletbou stíhala toho, kdo by jimi opovrhoval neb se jim vyhýbal; takový měly tyto schůze význam společenský a křesťanský.

Poznáváme to též z různých pojmenování, která se dávala těmto hostinám při různých slavnostních událostech ze života vzatých: *Agapae connubiales, dedicatariae, funerales et natalitae*, totiž apagy při oddavkách, při svěcení, při pohřbech a při narozeninách.

Agapy bývají často zobrazeny v katakombách. Zmíním se pouze o těch, které jsou na hřbitově sv. Anešky a sv. Petra a Marcelina. Na klenbě arkosolia jest vymalován stůl v podobě podkovy. Šest hostí sedí za stolem po našem obyčeji a na stole jsou tři mísy; někteří hosté podávají si pokrmy k ústům. Před stolem stojí osm košů a dvě nádoby s potravinami.

Agapy hlásají výmluvně vzájemnou lásku našich otců za živa; avšak tato láska s nadějí sáhala i za hrob; a okolnost tato znázorněna bývá na malbách přítomností hrobníka, tohoto hrdiny prvotní lásky k zemřelým.

28. ledna.

Katakomby sv. Restituta. — Dějiny. — Katakomby sv. Anešky. — Malby v katakombách, část dekorativní. — První symbolismus. — Odznaky prvních křesťanů: — Ryba, — Delfín.

Cesta Nomentánská byla plna poutníků rozličného stavu, stáří a pohlaví Římanů i cizinců. Kam spěchaly tyto davy lidí? Do basiliky sv. Anešky za hradbami. Proč právě v tento den a ne někdy jindy? Poněvadž dnes 28. ledna konala se výroční památka zázračného zjevení této mladé panny. Ubírajíce se mezi tímto shromážděním minuli jsme kostel sv. Anešky, ani se v něm nezastavivše: cílem naší vycházky byla katakomba sv. Restituta. U malého pahorku

nazvaného *Monte Rotondo* jest hřbitov a hrobka, do níž byl uložen svatý mučéník, o jehož slavném životě dlužno jest několika slovy se zmíniti.

Vojenský prefekt Hermagenián obdržel r. 301. od Diokleciana a od senátu rozkaz pronásledovati křesťany. Náhončí jeho dali se ihned na cesty a dne 6. května přivedli před soudnou stolicí srdnatého křesťana, jménem Restituta. Dle ediktu císařského byl vyzván, aby obětoval bohům: on to však odepřel. Úředník naporučil svázati mu ruce do zadu a stíti hlavu. Po popravě předhodili kataně tělo jeho psům k vítězoslavnému oblouku. Avšak Bůh mučeníků bděl nad svým statečným vojínem.

Jedna z proslulých paní římských jménem Justa přišla v noci s několika kněžími a věřícími, odnesla tělo do svého příbytku a pohřbila je na Cestě Nomentánské.

Po návratu ke sv. Anešce vykonali jsme svou modlitbu u oltáře svěťice; potom zahnuvše do vinic po levé straně Cesty Nomentánské, sestoupili jsme s četnou družinou do slavné katakomby. Tři léta po smrti sv. Restituta patřil Řím na přepodivné divadlo. Mladé, sotva třináctileté děvčátko pocházející ze vznešené rodiny a slynoucí okouzlující krásou, která byla zvýšena vnadami stydlivosti, odbyla syna prefekta římského jedině z té příčiny, že jest křesťankou a že si vyvolila za svého ženicha Syna Božího.

Místo této skvělé budoucnosti dostalo se jí potupy, opovržení a smrti. Neohroženě hledíc ve tvář katovi, který se třásl a bledl, povzbuzovala ho ještě, aby konal svou povinnost. Osudná rána padla, a v nebi přibýlo o jednoho anděla více. Se svou sestrou Emerenciánou tvoří Aneška takorůzka zadní voj veliké armády mučeníků.

Ještě téhož dne odnesli její příbuzní toto panenské tělo, drahocennější nad zlato a drahokamy, a pochovali je na malý pozemek, který měli na Cestě Nomentánské čtyři míle od Říma. Veliké množství křesťanů provázelo s radostí rekyni: mezi nimi byla též její soukojenkyně Emerenciána.

Při odcházení z katakomby byl celý zástup přepaden od pohanů, kteří číhali v záloze. Někteří z křesťanů se na všechny strany rozprohli, ostatní pak slavně padli pod ranami nepřátel; mezi nimi byla též Emerenciána, která byla následující noci pochována vedle své sestry.

V katakombě této jsou nejzachovalejší památky umě-

lecké. Několikrát jsme ji navštívili, abychom prozkoumali dějepisnou část maleb a řezb prvotních. Zbývala nám dnes ještě ozdobná část těchže památek.

Vše, co shledáváme při malbách, dalo se skrze Ježíše Krista a pro Ježíše Krista; věčné Slovo jest začátkem a koncem všech věcí. A umění křesťanské, tato ozvěna víry, mělo hlásati tutouž pravdu.

Prvotní umění osvojuje si přírodu a tvoří z ní ozdobné věnce kolem postavy Ježíše Krista. Samo peklo musí přispívat k oslavení božského hrdiny. Bohové, bohyně, bůžkové a polobohové přemožení jsou uměním přizpůsobeni za okrasu a slouží ku zvýšení slávy vítězovy. Kristus jest tedy vůdčí myšlenkou prvotního umění.

Na klenbách hrodek táhnou se někdy věnce z kvítí, arabesky a výjevy ze života venkovského. Květinami zdobili pohané hroby své. Poněvadž v tom nebylo nic pověrečného, podrželi tento zvyk i křesťané, připisující mu smysl náboženský: květiny připomínali křesťanům ctnosti zemřelého a krátkost života.

Čtyři roční počasí jsou novým motivem užívaným při ozdobné části prvotních památek. Na krásné fresce sv. Kalixta jest Dobrý Pastýř obklíčen těmito vlnadnými obrazy. Jaro zobrazeno jest v postavě člověka lehce oděného a růže trhajícího; po boku stojí mu Léto v podobě žence se srpem žnoucího obilí. Povšimnutí hodno jest, že se žne obilí uprostřed stébla dle obyčeje, jak jej popsal Varon, který připisuje této okolnosti původ slova *messis* a *metere*, řezati uprostřed.

Po pravici Dobrého Pastýře jest Podzim a Zima; první v podobě muže na polo oděného, držícího v levé ruce roh hojnosti a v pravé hrozny; Zimu představuje rolník, který má hlavu i tělo pečlivě zaobaleny; v ruce drží rýč; vedle něho jest viděti veliký oheň a bezlistý strom. Tertulián a svatí Otcové téměř jednohlasně tvrdí, že čtyři roční počasí tak často se v katakombách opakující značí zmrtvýchvstání Pána Ježíše.

Jiný druh okras neméně obvyklých jsou větve vinné a klasy obilné, buď opletené okolo sloupu neb smíchané s jinými kresbami na malbě. Museli bychom býti velmi málo obeznámeni se symbolikou křesťanskou, abychom v těchto okrasách nepoznávali ukryto vznešené tajemství Svátosti

Oltářní. Nicméně opakujeme slova, která jsme už jednou pronesli, že všechny předměty na malbách soustřeďovaly se v samém Ježíši Kristu.

Slova sv. papeže Damasa v této příčině jsou velmi krásná a srozumitelná:

Spes, via, vita, salus, ratio, sapientia, lumen,
 Judex, porta, gigas, rex, gemma, propheta, sacerdos,
 Messias, Zebeot, Rabbi, sponsus, mediator,
 Virga, columma, manus, petra, filius, Emanuelque,
 Vineae, pastor, ovis, pax, radix, vitis, oliva,
 Fons, paries, agnus, vitulus, leo, propitiator,
 Verbum, homo, rete, lapis, domus, omnia Christus Jesus.

„Naděje, cesta, život, spása, rozum, moudrost, světlo, soudce, brána, obr, král, perla, prorok, kněz, Messias, Sabaot, mistr, ženich, prostředník, prut, sloup, ruka, skála, syn, Emanuel, vinice, pastýř, ovce, pokoj, kořen, réva, oliva, pramen, zeď, beránek, jalovice, lev, slitovnick, slovo, člověk, síť, kámen, dům, vše jest Kristus Ježíš“

Na první místo posvátných hieroglyf jest třeba klásti rybu. Shledáváme ji na freskách *kubikul*, na náhrobcích, na lampách, na prstenech, na sklenicích a jiných památkách. Odznak tento jest velmi významný a důvtipný; znázorňujíť se jí křesťané i Kristus sám. Naši otcové, obrozeni byvše ve vodách křestních jako ryby ve svém jasném živlu, označovali sami sebe jménem *rybiček, pisciculi*.

Dálo se tak též proto, poněvadž dle některých Otců a vůbec dle starodávneho ústního podání byla ryba považována za obraz našeho Spasitele. Spojíme-li pět začátečních písmen pěti řeckých slov, která nám značí osobu našeho Spasitele, dostaneme slovo *ιχθῦς*, což znamená po česky ryba. K snadnějšímu porozumění znázorníme si to následovně: *I, Ἰησοῦς*, Ježíš; *X, Χριστός*, Kristus; *Θ, Θεοῦ*, Boží; *Υ, Υἱός*, syn; *Σ, Σωτήρ*, Spasitel.

Během času původní odznak se poněkud pozměnil a jméno Kristus nahrazeno bylo jménem Ježíš, tak že v mozaikách byzantinských ze středověku čteme začáteční písmena *IHS*, značící nám slovo *Ježíš Jesus*, a nikoli, jak někteří nepovolání archeologové vysvětlují, heslo sv. Ignáce: *Jesus hominum Salvator, Ježíš vykupitel lidí*.

K obraznému slovu *ιχθῦς* připojovali první křesťané

velmi často velké N, začáteční to písmeno slova *vixit*, což znamená vítězí. S tímto krásným obyčejem shledáváme se i na starých penězích francouzských.

Jeden takový nápis nalezen byl od Boldettiho v katakombě sv. Cyriaky:

I. POSTVMIVS EVTHERION . FIDELIS . QVIGRTIA
X. SANCTA CONSECVTVS PRIDIE NATALI SVO
SEROTINA

Θ. HORA REDDIT DEDITVM VITE SVE QVI VIXIT
T. ANNIS SEX ET DEPOSITIVS . QVINTO IDVS
JVLIAS DIE

Σ. JOVI QVO ET NATVS EST CVIVS ANIMMA .

N. CVM SANCTOS IN PACE FILIO BENEMERENTI
POSTVMI FELICISSIMVS ET LVTKE
NIA ET FESTA AVIA IPSEIVS.

„Postumius Eutherion, dítě víry, který přijav milost posvěcující u večer před výročním dnem svého narození, odevzdal schránku svého života; který žil šest let a byl pochován pátého dne id červnových ve čtvrtek, v den to svého narození, jehož duše jest se svatými v pokoji; svému milovanému synu Postumiu Felicissimus a Lutkenia a Festa, jeho babička.“

Ze všech ryb bývá na prvních pomnících nejčastěji delfín. Odkud pochází tato jeho přednost? Sv. Basil tvrdí, že delfín v moři jako klokan na pevnině, vida svou rodinu v nebezpečí, volá ji a chystá jí útulek ve svém vlatním lůně. To bylo dojemným symbolem pro křesťany, kteří pronásledováni jsouce od pohanů, hledali útočiště v katakombách.

Ze sta příkladů ať uspokojí nás starý nápis v jeskyních Vatikánských objevený Aringhim. Na obou koncích náhrobního kamene viděti jest dva delfíny na sebe se dívající; na prostoru mezi nimi čteme:

BALERIA LATOBIA
OF . QVE VIX . ANN .
VS XLII . M . III . D .
XD . FVIT BEDVA
ANNVS XII . DEPOSI
TA III . IDVS SEPTE
RIS IN PACE .

„Valeria Latobia, dělnice, která žila 42 let, 3 měsíce, patnáct dní; vdovou byla dvanáct let; pochována třetího dne id zářijových, v pokoji.“

Pokoj budiž dobré Latobii; buďte pro dnešek s Bohem, katakomby sv. Anešky. Již jest čas, abychom se vrátili na zemi a dostali se do města, které počíná již noc zahalovati svými stíny.

29. ledna.

Katakomba sv. Priscily. — Malby (pokrač. a konec). — Odznaky: vůl, holubice, — jelen, — páv, — kohout, — stromy, — cypřiš, — palma, — sláva, — réva, — věnce, — kotva, — sedmiramenný svícen. — Katakomy sv. Silvestra, sv. Felicie a sv. Alexandra. — Dějiny.

Dnešního dne slavila Církev velikého svätce, který srdcem i řečí přináležel Francii, milovaného biskupa ženevského, Františka Saleského. V kostelech byl nával věřících. I my jsme se k nim na chvíli přidružili, potom však učinili jsme podzemní vycházku, jejíž cílem byly katakomby na Cestě Salárské.

Když jsme byli rychle prošli ssutinami hrobů pohan-
ských, octli jsme se v katakombě sv. Priscily. Stojíme na půdě nejdávnějších starožitností křesťanských. Když přišel sv. Petr ponejprve do Říma, ubytovával se u senatorské rodiny, která obývala Eskvilin.

Otec jmenoval se Punicus, matka Priscila, syn se sna-
chou Pudens a Sabinila, vnukové: Novat, Timotej, Praxeda a Pudenciána. Když nastalo pronásledování, zpečetilo mnoho křesťanů víru svou krví. Matka senatora Pudense byla první, která posvátné ostatky mučovníků jala se pochovávat. Místo, kde tak činila, nazývá se a jest nyní katakomba sv. Priscily.

Ozdoby této katakomby jsou tak četny jako hvězdy na obloze nebeské. Mimo členy rodiny senatora Pudense odpočívají zde svatí papežové Marcel, Silvestr a Celestin.

Když jsme dlouho procházeli dlouhé chodby, zpřímá kráčeji i po rukách se plazíce, zamířili jsme ku katakombě sv. Silvestra. Cestou jali jsme se opět zkoumati prvotné umění.

V řadě odznaků užívaných od našich otců jest býk jakožto symbol mučeniců obětovaných k oslavě Boží; i křesťané, tito nebeští rolníci, namáhavě orali brázdy svlažené svou krví a slzami.

Holubice, o níž jsem již mluvil, bývá téměř všude. Lampy, sklenice, náhrobní kameny jsou pokryty tímto symbolickým ptákem. Jakožto poselkyně pokoje a pravdy, jakožto odznak nevinnosti, mírnosti, skromnosti a lásky, jakožto obraz Ducha sv. byla holubice sama o sobě předmětem, který rozjímáním přizpůsoben byl potřebám vzrůstající Církve. Jiným často užívaným odznakem bývá jelen. Známo jest, že tento obyvatel osamělých lesů a hor byl obrazem opuštěné duše, která práhne po pokoji a občerstvení ve křtu svatém. Odtud také pochází, že žizníci jelen provází krásnou malbu na hřbitově sv. Priscily představující křest našeho Spasitele.

Mezi původní odznaky řadí se též páv, který pro svou krásu byl obrazem slavného vzkříšení. Z mnohých příkladů uvedu pouze nápis nalezený od Boldettiho na hřbitově Pretextátově.

Po pravé straně nápisu viděti jest ovečku, odznak to mírnosti a trpělivosti, po straně levé páva, odznak z mrtvých-vstání.

V symbolické části katakomb naskytuje se též kohout. V katokombách povzbuzoval ku bdělosti, k níž nás pobádá i dnešního dne s věží našich kostelů; na hrobech hlásal ještě po smrti o ctnostech, které konali křesťané za svého života.

Z rostlinstva spatřujeme nejčastěji cypřiš. Smrt, která byla označena touto rostlinou, byla a měla býti povždy před očima křesťanů. Po cypřiši následuje palma a oliva. Mluvíme-li o mučenicích, myslíme si je vždy s palmou v ruce. Oliva ve spojení s holubicí znamenala pokoj. Někdy též byla odznakem posmrtného vítězství, které připisovali božskému Spasiteli, nazývajíce ho *naším pokojem*. Na náhrobním kameni malého dítky objeveném od Bosia, jest monogram Kristův a po každé straně holubice s olivovou ratolestí v zobáku. Něžnější nemohla býti vyjádřena nevinnost a věčné štěstí mladého Kalpurcia. V nádobě spatřují archeologové obraz našeho smrtelného těla.

Dříve než opustíme říši rostlinstva, promluvmě ještě

několika slovy o věncích. Tento odznak vítězství zdobí často náhrobky a malby katakomb. Věнец skládá se obyčejně ze dvou větví olivových vespolek skřížených, z nichž vyčnívají spodní konce kmenové; jindy opět mají podobu úplného kruhu. Ve kruhu tom bývají buď nápisy neb obrazy nebožtíkovy.

Kotva a sedmiramenný svícen jsou novými a často užívanými odznaky. Kotvu značí naději a sílu nalézáme na kamenech, lampách a zejména na hrobech. Uvedu pouze dva příklady.

První jest velkolepý kámen nalezený od Mamachiho. Aby ukázali křesťané, že jejich síla spočívá v samém Kristu Ježíši, jest zde kotva ve spojení se jménem a odznakem našeho Spasitele; po každé straně pak jest ryba.

Druhým příkladem jest uvedený již nápis statečné mučenice Faustiny; aby vyjádřil umělec její hrdinnou statečnost, nespokojil se pouze nápisem *Virgini fortissimae*, nýbrž zobrazil tuto ctnost též kotvou.

Sedmiramenný svícen, obraz to našeho Spasitele a sedmi svátostí z něho vycházejících kráší také galerie Říma podzemního. Toť význam, jaký mu dávají svatí Otcové, nadšení to vykladeči prvotních památek. Viděli jsme jej mezi jinými na krásné lampě z vypálené hlíny nalezené od Bosia.

Z katakomb sv. Priscily na hřbitov sv. Silvestra není daleko. Po příkladu svých předchůdců chtěl slavný papež, který pokřtil Konstantina, býti pohřben vedle přátel Božích a odevzdati svou smrt i svůj život v jejich mocnou ochranu. Tento hřbitov, jakož i hřbitovy sv. Felicity, sv. Alexandra, Vitála a Martiála považují se za nedílnou část rozsáhlých katakomb sv. Priscily.

Nelze mlčením pominouti vznešenou matronu sv. Felicitu. Zatčena byla za Marka Aurelia Antonina od prefekta římského Publia a přivedena k soudu, kde plýtváno bylo laskavostí, sliby a úlisnou řečí, aby jen byla přinucena k odpadnutí. Felicita soudci odpověděla pouze: „Publie, nedomnívej se, že pro pouhé lichocením neb pro zbabělou bázeň Felicita zapomene, co dluží svému Bohu: tvoje hrozby nedovedou ji zviklati, aniž se dá svěsti tvými sliby.“ Druhého dne rozkázal Publius přivést na pole Martovo Felicitu i se

sedmi jejími syny. Ani sliby, ani hrozbami, ani radami, kterých bylo užito, nedala se pohnouti k odpadnutí.

Soudnímu přelíčení, které dlouho trvalo, obcovalo veliké množství lidu. Poněvadž se jednalo o osobnosti z vysokého stavu, odeslal Publius protokol soudního vyšetřování k císaři, který vyřkl nad matkou a syny ortel smrti, svěřiv pěti soudcům jeho vykonání s libovolnými mukami. Nejstarší ze synů, jménem Jan, byl ubit provazy olovem povlečenými; Felix a Filip padli pod holí; Silviánovi, jakož i jeho mladším bratrům Alexandru, Vitálovi a Marciálovi byla hlava státa. Poslední ze soudců dal podobně trpěti a zahynouti matce těchto podivuhodných synů, kteří různými cestami došli veliké slávy před Bohem i před lidmi.

1. února.

Katakomby na cestě Salárské. — Dějiny. — Rozhled po umění křesťanském. — Katakomby sv. Hilaria a sv. Thrasona. — Dějiny.

Hřbitovy *di Novella a d' Ostriano* na Cestě Salárské byly dnes předmětem našeho zkoumání. První proslul tím, že se do něho uchýlil papež Liberius. Vypuzen byv z Říma Konstancem, svolal statečný papež před svátky velikonočními všechny katolíky do podzemské katedrály, kdež při pochodních a u přítomnosti svého příštího nástupce Damasa měl ke shromážděným velmi dojemnou řeč.

Jest na čase, abychom se otázali nesčetných hrobů nás obklopujících, jací jsou jejich obyvatelé? Nicméně, dříve než dáme odpověď k této otázce, pohledme ještě jednou na umění křesťanské.

Všechny památky z katakomb, ať se týkají části dějepisné nebo ozdobné, jsou provanuty duchem Kristovým. Snadno se o tom přesvědčíme, uvedeme-li ještě jednou na paměť události, které byly předmětem maleb v katakombách. Abel od svého bratra zabítý, Izák od svého otce obětovaný, Daniel v jámě lvové, tři mládenci v peci ohnivé, ejhle, tot samá svědectví o trpělivosti a mírnosti, kterým Kristus Pán slovem i skutkem vyučoval. Jonáš ve břiše

velryby a ležící pod břechtanem; náš Spasitel jako Dobrý Pastýř, holubice s ratolestí olivovou, ejhle, toť obraz dojemné lásky a milosrdenství. Křesťané s jasnou tváří na modlitbách a s pozdvíženými rukama; hrobník kopající *lokulus* svému bratru; agapy shromažďující dítky Církve k témuž stolu, jak krásné to plnění těchto dvou přikázání: Miluj Boha svého nade všechno a bližního svého jako sebe samého.

Takovým jest v katakombách názorné vyučování náboženství křesťanskému. Proniknutí jsouce úctou k umění křesťanskému, zaměřili jsme ke hřbitovům sv. Hilarie a sv. Trásona. Tyto dvě čtvrti veliké katakomby sv. Priscily mohou též vypravovati o slavných osobnostech. První mluví o rekyni, dle níž jest pojmenována.

Ziti poblíž svého pokladu, prositi jako křesťanka za ty, které milovala jako matka a manželka, toť bylo jejím zaměstnáním ve dne i v noci. Císař Numerián byl o tom zpraven i dal ji zatknouti Statečná matrona pravila k vojínům, kteří ji chtěli odvésti: „Prosím vás toliko o jednu milost; nechte se mne ještě domodliti a pak si se mnou čiňte, co chcete.“ Potom stojíc vzala Tělo Páně, a roztáhši ruce, pravila: „Spasiteli Ježíši Kriste, kterého vyznávám z celého srdce, spoj mne s mými dítkami, které vyšly z mého lůna, aby skonalý smrtí mučnickou.“ Po těch slovech padla na kolena a vypustila ducha. Vojáci, přesvědčivše se, že jest mrtva, zanechali ji v rukách dvou její společnic, které ji pohřbily vedle jejího manžela a synů.

Katakomba sv. Trásona má název svůj od slavného křesťana Trásona, připomínajíc jak jeho jméno tak jeho statečnost a lásku křesťanskou. Roku 298 dali císařové Dioklecián a Maximián stavěti své lázně. Čtyřicet tisíc křesťanů, po většině vojínů pracovalo ve dne v noci na tomto obrovském pomníku; stavba trvala sedm let. Co vytrpěli, dá se spíše mysliti než vysloviti. Dva křesťané, Maxim a Tráson, chtěli ulehčiti utiskovaným a rozdávali ubožákům svůj majetek; odměnou za tuto svou lásku dostalo se jim palmy mučnické.

3. února.

Katakomby na návrší Okůrkovém. — Nápisy v katakombách. — Návrší v katakombách. — Nápisy na sklenicích a na mísách. — Poučné pravdy.

Účastníci se pobožností římských a uctívati mučeníky u jejich oltářů, zdá se mi býti nejlepší přípravou k návštěvě katakomb. Pokud nám to okolnosti dovolovaly, užívali jsme tohoto způsobu přípravy. Abychom mu zůstali věrnými, sestoupili jsme dnes k Panně Marii *in via Lata*. Od časného rána byl kostel přeplněn. Řím slavil svátek sv. Blažeje, biskupa ze Sebasty. Mučnická smrt tohoto svatého biskupa tvoří jednu z nejvýmluvnějších stránek naší heroické starožitnosti.

Bylo to r. 316; Licinius na Východě pronásledoval náboženství, které Konstantin na Západě povýšil na trůn Césarů. Dne 3. února dal předseda provincie Armenské zajati biskupa Sebastského, starce to trojnásob ctihodného svými šedinami, svou svatostí i slávou svých zázraků. Po dlouhém bičování byl pověšen na strom a kati rvali z jeho boků maso železnými hřebeny. Potom byl uvržen do vězení, a když byl z vězení vyveden, hozen do jezera.

Odeberme se nyní do katakomb; první, kterou po pravé straně Cesty Salárské potkáváme, jest katakomba na návrší Okůrkovém. Odkud se jí dostalo tohoto jména, na tom málo záleží; co však poutá křesťanského cestovatele, jsou dávné vzpomínky na tyto katakomby. Trvalo by dlouho, kdybychom je dopodrobna vypravovali; omezíme na se některé.

Den 1. března r. 170. byl dnem slavným pro tuto velebnou čtvrť podzemního Říma. Když byl vydán edikt Klaudiův o pronásledování křesťanů, pracovalo 260 křesťanů v dolech pískovcových. Byli zavřeni do amfiteatru, kdež je vojínové postříleli šípy; důstojně se tu pobavila legie římská! Po popravě zapálen byl veliký oheň a strávil těla mučnicků. Stateční křesťané, mezi nimiž zmínka se činí o Mariovi a Martě, jeho manželce, vytáhli ze žároviště část svatých ostatků a uložili je s uctivostí ve hrobce na návrší Okůrkovém.

Jindy opět, dověděv se císař, že několik vojínů přijalo

křest svatý, rozkázal, aby se legie, ku které patřili, shromáždila v zahradách Salustových. Byl dán rozkaz, aby novokřtění vystoupili z řad a jejich soudruhové aby je vedli za hradby na Cestu Salárskou a tam je usmrtili. Ortel jest vykonán; těchto šlechtitných vojinů bylo čtyřicet šest. Dva kněží Jan a Justin v průvodu velikého množství věřících pochovali jejich těla na stráni Okůrkové: stalo se tak dne 1. listopadu 269. Toť jsou některé ozdoby této katakomby, které ji odporučují zbožné účtě potomků.

Procházíme-li se podzemním Římem jako očití svědkové onoho nadpřirozeného hrdinství a tážeme-li se, co udržovalo ony miliony starců, mužů, žen a dítek narozených na stupních trůnu neb v doupatech otroků na výši této nepochopitelné statečnosti, tu dostává se nám v odpověď jediné slovíčko: Víra.

A srdce katolického křesťana dme se hrdostí, neb on může si říci: Víra ta jest mou!

Poznavše dějiny našeho svatého náboženství z památek ve městě mučenníků, budeme je dále zkoumati v nápisech patnácte až osmnácte set let starých.

V čele všech článků víry skví se jednota Boží; a tento skutek víry jest též na prvním místě vyjádřen v nápisech:

CASSVS . VITA IO QVI VIXIT
ANN . LVIII MENSIBVS XI
DIES . X . BENME . FI . FECERVNT
IN PACI QVI . IN VNV DEV
CREDIT IN PACE

„Kasus Vitalius, který žil 58 let, 11 měsíců a deset dní; byl zasloužilý; jeho synové zbudovali mu tento pomník v pokoji, který věřil v jednoho Boha; v pokoji.“

Božství Ježíše Krista jest v nápisech vyjádřeno tisícovým způsobem; někdy se tak děje monogramem Kristovým jednoduchým, jindy kruhem ověnceným:

DEO SANC VNI
LVCI TECVM PACE

„Bohu Svatému, Ježíši Kristu jedinému; Lucie, pokoj budiž s tebou.“

AAEZANDRO BENE
MERENTI IN IIACE

„Alexandru zasloužilému v pokoji.“

Před jménem Kristovým stává někdy alfa a za jménem omega.

PATRIET MATRI LEONI ET MA
XIMILIANETI . LEOPARDVS . FILI
VS BENE . MERENTIBVS IN XPO
SANCTO FECIT . PATER . DEP . VI .
IDVS . JAN .

„Svému otci a své matce Leonu a Maximilianetě, Leopardus, jejich syn, svým rodičům zasloužilým ve svatém Kristu Ježíši postavil tento pomník. Jeho otec byl pochován šestého dne id lednových.“

Nikdo nemůže mít věčný pokoj v Pánu, nemá-li Boha za otce a církev za matku.

DEPOSITVS HERILA
COMES IN PACE FIDEI
CATHOLICAE VII . KAL .
AVG . QVI VIXIT ANN
PL . N . L . D . N . SEVERI AVG
PRIMO CONS
ET
CONSVLATV HERCVLANI
V . C .

„Hrabě Herila pochován v pokoji víry Církve katolické 7. dne kalend srpnových, který žil více nebo méně 50 let; za prvního konsulátu našeho pána Severa Augusta a za konsulátu Herkulána, muže přeslavného.“

Církev katolická stotožňuje se s Římem, který jest jejím středem; zde jest sídlo Petrovo, zde jest pravý křest, který nebe otevírá.

lákl. Děd. sv. Jana Nep.

Kn.-arc. kniht. Rohlíček a Sievers

KAPLE PAPEŽŮ V KATAKOMBÁCH SV. ŠEBASTIÁNA.

VNA . PETRI . SEDES . VNVM . VERVMQVE . LA-
VACRUM VINCVLA . NVLLA . TENENT .

Kdo chce patřiti k Církvi, musí býti pokřtěn:

„Zasvěcen Velkému Bohu. Florentinus dal zbudovati tento hrob svému synu Apronianovi, který žil rok a devět měsíců a 5 dní byv něžně milován od své babičky; viděl jeho poslední hodinu a prosil Boha, aby odešel jako věřící.“

K tomuto mladému věřícímu u věku půl druhého roku připejme malou novokřtěnku ve stáří tři let, majíce na paměti, že jméno novokřtěnce bylo vyhrazeno pouze těm, kteří přijali již křest:

„Flavia Jovina, která žila tři leta a 82 dní a pohřbena byla jako novokřtěnka v pokoji jedenáctého dne kalend říjnových.“

První křesťané nezapomněli při nápisech na nejsvětější Svátost Oltářní. Na některých posvátných nádobách shledáváme vřelé povzbuzování k pití drahocenné krve.

Uvádím z nápisů jen některé:

ΠΙΕ ΖΗΣΑΙΣΕΝ ΑΓΑΘΟΙΣ ,

„Pí, abys byl živ z těchto statků.“

Známo jest, že řečtí Otcové nazývají Svátost Oltářní *statkem*. Odtud má též svůj původ řecké rčení: Pí, budeš žíti, které bývá na některých sklenicích.

Jaký měl býti účinek tohoto božského nápoje, který připravovala matka Církve? Křesťané to dobře věděli; znaliť slova svého dobrého Mistra: Kdo jí mé tělo a pije mou krev, živ bude, a já jej vzkřísím v den nejposlednější. Nesmrtelnost duše tedy a těla vzkříšení byly články víry, které spojovaly s božstvím Spasitelovým. Hlásají nám to nápis tak dobře jako malby.

AVFIDI
CARISSIME
VIBIS . IN E
TERNO

„Aufdie milovaný, žiješ věčně.“

DIOSCORE VIBE IN ETERNO .

Dioskore, žij věčně.“

Křesťané těšili se myšlénkou, že zůstanou v dalším spojení se zemřelými:

VLPIA VIVA SIS CVM FRA
TRIBVS TVIS

„Ulpio, buď živa s bratřími svými.“

Obcování svatých tvoří část víry u prvních křesťanů.

„Sabatie, milovaná duše, oroduj za své bratry a přátely.“

„Atice, tvá duše jest ve blaženosti; pros za své rodiče.“

JOVIANE VIBAS IN DEO ET
ROG .

„Joviáne, žij v Bohu a oroduj.“

Nyní následuje poslední obšírnější nápis, který svým původem i dobou poukazuje na ustavičnou utěšeného článku, o němž mluvíme :

SANCTO AC BEATISSIMO APOSTOLO
JOANNI EVANGELISTAE
GALLA PLACIDIA AVGVSTA
CVM FILIO SVO PLACIDO VALENTINIANO
AVGVSTO
ET FILIA SVA JVSTA GRATA HONORIA AUGUSTA
LIBERATIONIS PERICVLO MARIS
VOTVM SOLVIT .

„Císařovna Gala Placidia se svým synem císařem Placidem Valentiniánem a svou dcerou Justou Graton Honorii splnila slib učiněný svatému a blahoslavenému apoštolu Janu Evangelistovi, aby byli ochráněni od bouře mořské.“

Toť jsou v krátkosti pravdy vyjádřené v nápisech. Jako při malbách shledáváme i zde všeobecnou shodu. Připustme na okamžik, že by se ztratilo ústní podání, že by zmizel starý i nový zákon: všechny tyto poklady našli bychom v pemnicích podzemního Říma. Či neměli jsme pravdu, když jsme tvrdili, že katakomby jsou velikou knihou, která jest ilustrována štětcem a dlátem mučovníků a našich dávných předků ?

15. března.

Katakomby na staré Cestě Salárské. — Katakomba sv. Hermesa. — Dějiny. — Obyvatelé katakomb; — všickni jsou katolíci, mezi nimi není ani pohana, ani žida, ani kacíře.

„Každé duši ušlechtilé jak drahou jest otčina!“ Otčinou duší jest náboženství. Katolík klečící na stupních oltáře, ať si jest vzdálen nevím jak daleko od země, kde se narodil, jest vždycky mezi svými. Srdce jest tam, kde jest jeho poklad a Svátost oltářní jest pokladem duší věřících. U přítomnosti Boha, který všechno vidí, všechno slyší, jest všude přítomen, mizí každá vzdálenost; láska a víra sbližují cestovatele i jeho bratry. Štěstí jeho však zvyšuje se viditelným předmětem, místní okolností, všeobecnou slavností, které účinně působí na nejjemnější city duše naší a jsou svazkem pro toto tajuplné spojení.

Slova tato vysvětlí nám radost, kterou jsme pocítili dnes jako Niverňané. Svátý Cyrus a sv. Julita jsou patrony naší katedrály i naší diecese. A dnes byla právě odpušková štace v kostele, v němž uctívají se tito naší patronové od obyvatelů Věčného Města. Býti zde u nohou těch, které jsme uctívali ve Francii, k nim mluvit o svých přátelích, zdaž nebylo to pro nás, jako bychom se octli u rodného krbu? Blažené chvíle uplynuly nám ve skromném kostelíčku jako okamžik, a kdybychom se nebyli museli opět vrátiti do podzemního Říma, byli bychom ještě dlouho pobýli mezi zbožným zástupem.

Opustili jsme tedy Forum Nervovo a zamířili ku katakombě sv. Hermesa. Vohod jest ve vinici naproti německé koleji. Šedesát schodů vede do podzemního kostela, který patří mezi nejkrásnější a nejtišhodnější v katakombách.

Kdo jej vystavěl? Kdo daroval pozemek k rozsáhlému hřbitovu sv. Hermesa? Kdo jej vyhloubil? O tom všem dějiny mlčí. Avšak o čem nás s jistotou poučují, jest starodávnost této čtvrti podzemního Říma, jakož i jména velikých mučovníků, kteří ji proslavili. Dle našeho dosavadního obvyčeje seznámíme cestovatele s nesmrtelnými jmény a zápasý těch, kteří zde odpočívají.

Hermes byl prefektem římským za Hadriána. Obrácen byv papežem Alexandrem s celou svou rodinou na víru, byl zajat od soudce Aureliána, který mu dal stíti hlavu. Sestra mučnickova, sv. Teodora, sebrala jeho drahocenné ostatky a uložila je do katakomby na Cestě Salárské, očekávajíc, že sama, až bude umučena, odpočine si vedle svého proslaveného bratra: stalo se to dne 28. srpna l. P. 182.

Basila, pocházející z císařské rodiny, byla od svého vlastního manžela obžalována, že jest křestankou. Dne 18. kalend prosincových r. 262. vyslyšal ji sám císař Galian; shledav, že jest u víře neoblomnou, rozkázal ji usmrtiti mečem. Sotva byla obětována, již křesťané odnesli její tělo na hřbitov sv. Hermesa.

Jména mučníků, dle nichž jest tato katakomba pojmenována a o kterých jsme dosud mluvili, náleží vznešeným třídám společnosti; avšak vedle Hermesa a Basily kráčí ve stejné slávě dva křesťané stavu podřízeného. Sedmého léta panování císaře Komoda dostalo se Egyptu za vládu slavné osobnosti jménem Filipa. Zároveň s ním přišla jeho manželka Klaudia a dcera Eugenia, nevěsta konsula Acilia Glabiona. Tato mladá dívka, poznavši mnoho křesťanů v městě Alexandrii, chtěla sdíletí jejich víru. Stavši se křestankou, vzala do své domácnosti za komorníky dva mladé bratry, kteří byli též křesťany: nazývali se Protus a Hyacint.

Když se navrátili se svou paní do Říma, žili po dlouhá léta, konajíce rozličné ctnosti. Sestárnuvše, byli zatčeni, přivedeni před soudce a nuceni obětovati bohům. Avšak oni zachovali pod svými bílými vlasy sílu mužného věku a proti hrozbám a mukám bojovali mírností beránčí a statečností lví. Soudce vida, že namáhání jeho jest marno, dal je předebrat k mučnické smrti ukrutně zmrskat. Jejich hlavy padly též brzy pod sekerou liktorovou: stalo se tak dne 11. září l. P. 262. za císaře Galienu.

Majíce vůkol sebe slavnou četnu mučníků, obcházelí jsme hlubokými chodbami v katakombách sv. Hermesa. Pátrati po původu, zkoumati dějiny a ozdoby Říma podzemního, bylo dosud účelem našich vycházek: bylo na čase již, seznámiti se blíže s jejich obyvateli. Tito byli všickni bez výjimky katolíci jako my, dítky téže Církve a následovníci téže víry. Budiž mi dovoleno poznamenati, že tato skuteč-

nost jeví se nám býti nejkrásnějším soudem v Prozřetelnosti Boží.

Jako Syn Boží byl uložen po tři dni do hrobu nového, ve skále vytesaného, kde ani před ním, ani po něm nikdo neležel, podobně i Církev římská, jeho nevěsta byla ukryta po tři století ve hrobě novém, ve skále vyrytém, do něhož ani před ní ani po ní nikdo jiný nebyl položen.

Ústním podáním, dějinami a kritickým zkoumáním jest také dokázáno, že není v katakombách ani jediného hrobu, v němž by byl pochován buď žid, buď pohan neb nějaký kacíř.

16. března.

Madona in Trastevere. — Opětná návštěva katakomby sv. Hermesa. — Upomínky. — Prostí křesťané. — Mučenicí nejmenovaní. — Mučenicí s vlastním jménem. — Uctívání mučedníků.

Po slavnosti v paláci *Massimi*, o níž jsme mluvili při popisování křesťanského Říma, šli jsme do kostela k Panně Marii *in Trastevere*. V kostele tomto jest slavný obraz Panny Marie Milosrdenství, který dle ústního podání vystavuje se k veřejnému uctívání od r. 224. za panování papeže sv. Kalixa.

Z Trastevere dali jsme se ulicí Ripetta a přišli jsme opět na Salárskou Cestu, kde jsme byli včera.

Jak milo a sladce jest u srdce cestovateli, můžeme-li sobě říci: Jako dítě Církve katolické jsem zde jako v rodině; velikáni, kteří mne obklopují, jsou mými předky. Avšak jest již nejvyšší čas, abychom se blíže seznámili s našimi otci, kteří byli vlastními tvůrci a obyvateli podzemního Říma za živa i po smrti. Tři druhy zemřelých zaujímají místa ve hrobech nesmírného města mrtvých: *prostí věřící, mučenicí nejmenovaní a mučenicí s vlastními jmény.*

Množství *lokulů* velmi dobře zachovalých nemá na sobě nijaké zvláštní známky svatosti neb mučnické smrti pochované osoby. Víme toliko, že osoba tato byla dítětem Církve svaté, jak svědčí příkladně nápisy: MARCIANA IN PACE; THEODORVS IN PACE a t. d. Jest možno, že

tito zemřeli byli světci, ano snad i mučénici, avšak, poně-
vadž o tom není žádného důkazu, ponechává hrobník lokuly
jejich netknuty.

Církev také nikdy nevykopává jejich těla a nevysta-
vuje k uctívání věřících. Toť jest první druh zemřelých
v katakombách.

Druzí jsou mučénici *nejmenovaní*. Naskytá se nám
hrob s hodnověrnými známkami o mučnické smrti, avšak
žádný nápis neobeznamuje nás se jménem osoby. Bůh sám
zná jeho jméno; lidé nedovědí se o něm, leč v soudný den:
jsou to mučénici nejmenovaní. Aby se jim prokazovala ná-
ležitá úcta, dává je Církev z hrobu vynášeti a vystavovati
na svých oltářích.

Básník mučeníků Prudencius mluví o množství němých
hrobů, které nám jen někdy udávají počet křesťanských
hrdin, nezmiňující se pranic o jejich jménech, která jsou
zapsána ve knize věčnosti.*)

Rýž hrobníkův objevuje rok co rok nové hroby mu-
čeníků nejmenovaných; bylo by obtížno vypočítávati všechny,
které byly nalezeny od dob Bosiových.

Zbývá nám ještě promluvití několik slov o *hrobech
mučeníků s vlastními jmény*; jsou to mučénici, jejichž
vlastní jména jsou na hrobě vyryta. Jména tato bývají
někdy sama o sobě, jindy udávají ještě okolnosti mučnické
smrti, věk nebo stav mučeníkův; mimo to bývá často k ná-
pisu připojena nádobka s krví neb palma, značící mučeníctví.

Zde jsou některé příklady:

SAVINA

Nádobka
s krví.

*) Sunt et multa tamen tacitas claudentia tumbas
Marmora quae solum significant numerum.
Quanta virum jaceant congestis corpora acervis
Nosse licet, quorum nomina nulla legas.
Sexaginta illic defossas mole sub una
Reliquias nemini me dedicisse hominum
Quorum solus habet comperta vocabula Christus.

Příklady tyto dostačí, abychom si učinili pojem o hrobech mučovníků se jmény vlastními. Zítra budeme pátrati po prostředcích, jichž užívali věřící, aby poznali jména svých bratří; budeme zkoumati dále bezpečné známky mučnictví: jest to jednou z nejkrásnějších stránek archeologie křesťanské.

17. března.

Sv. Josef z Arimathie. — Katakomby na Cestě Flaminiově. — Katakomba sv. Valentina. — Dějiny. — Známky mučnické smrti. — První známkou palma.

Mezi jinými vynikajícími ostatky svatých má kostel sv. Petra v Římě též rámě sv. Josefa z Arimathie. Dnes konala se církevní památka tohoto vznešeného bojovníka, který se postaral o pohřbení Krále mučovníků. Se zbožným zástupem ubírali jsme se vzdáti poctu tomuto rameni, slavnějšímu, nežli jest rámě dobyvatelů a pánů světa. Přijemným bylo pro nás pomyšlení, že láska, statečnost a zbožnost tohoto svatého Israelity k našemu Spasiteli sloužili za vzor hrdinným hrobníkům, jejichž dílům budeme se dále obdivovati v rozsáhlých galeriích podzemního Říma.

Bilo deset hodin, když jsme kráčeli náměstím Lidovým. Za malou chvíli byli jsme na cestě Flaminiově, podél níž jest též starodávná katakomba. Zde jakož i jinde provází poutníka dlouhá řada vzpomínek až k místu jeho pátrání.

První upomínka jest na Kaja Flaminia, který dal základ k této tak proslulé cestě a dal jí své jméno. Ona viděla jej samého táhnouti proti Hanibalu, avšak neviděla jej vrátiti se; s částí svého vojska ztratil život svůj na březích jezera Trasimenského. Později jiný člen této rodiny, konsul Flaminius a vítěz nad Ligurií, prodloužil tuto cestu a dal ji vydláždit až k městu Rimini. Po pravé i po levé straně stála velkolepá mausolea a nádherné vily.

Po těchto pomíjejících ozdobách následují nesmrtelné ozdoby našich mučovníků. Nejpatrnější jest muž, který dal své jméno katakombě, do níž právě sestupujeme. Jest to kněz Valentin, který za krutého pronásledování Klaudiova odevzdán byl soudci Asterikovi s rozkazem, aby jej přiměl k uctívání model; namáhání jeho bylo marno. Než k čemu to povídám? Jednoho dne dcera jeho již odevzdána slepá přiblížila se ku šlechetnému vyznavači, který jí zázračně vrátil zrak. Proniknut jsa vděčností a obdivem, padl Asterikus k nohám svého vězně, žádal si býti pokřtěn, stal se křesťanem se svou manželkou i s celým domem, a všickni zároveň vedeni byli na břehy Tibery, kdež spečetili víru svou krví.

Valentin odpykal úspěch svého apoštolování dlouho-trvajícím vězením; teprve za rok po svém zajetí a po hrozných útrapách odevzen byl na Cestu Flaminiovu, kdež mu liktor stal hlavu. To se stalo dne 14. února 270. Paní římská, jménem Sabinella pochovala velkomyslného mučovníka na témže místě, kde přijal smrt z rukou katových. Svátý papež Julius dal vystavěti nádhernou basiliku nad hrobě mučovníkově; dnes, bohužel, zbyly z nich pouze zříceniny.

Od věřejšího dne máme odpověděti na otázku, kterak počínali si věřící, aby poznali jména mučovníků? Na prvním místě jmenovati sluší horlivost jednotlivých osob a péči papežů.

Sotva roznesla se pověst, že některý z bratří byl pro víru zatčen, všickni křesťané sbíhali se k vězení, aby ho spatřili, potěšili, povzbudili, líbali jeho okovy a odporučili se jeho modlitbám. Oni doprovázeli ho k soudcům a na popraviště a tak snadno se dověděli o jeho jménu. Avšak často se stávalo, že znali se již odevzdána. Vždyť scházeli se spolu ve shromáždění, cestovali pospolu opatření průvodními listinami od svých biskupů, tak že tvořili jedno srdce, jednu duši.

Přikročíme ke druhé otázce, které jsou známky o mučovníkové smrti? U velikého počtu lokulů nalézáme nádoby s krví; bývá obyčejně zazděna neb připevněna slabou vrstvou vápna, které se dá snadno odlepiti od pískové hlíny. Jiné lokuly mají na sobě palmu, která jest na honem vyryta na vápně neb vytesána na samém náhrobku. Na některých objevuje se zároveň palma i nádobka s krví. Zdaž mohli

první křesťané lépe označiti hroby mučovníků, než nádobou s krví a větví palmovou? Vždyť palma znamenala ode dáv-
ných dob vítězství nad nepřátely, a proto také označovali
první křesťané tímto znamením mučovníka, který dobyl nej-
většího vítězství, dav život svůj za Krista.

Nádobka s krví poukazuje na zvláštní druh smrti pro-
litím krve, připomínajíc nám zároveň Syna Božího, který
prolil svou drahocennou krev za celé člověčenstvo.

Na žádném hrobě, a byť by nám byl sebe drahocen-
nějším, nechová-li v sobě bojovníka za víru, není těchto
znamení, která se týkají výhradně mučovníků.

Že první křesťané užívali palmy pouze k označení
mučnické smrti, vysvětluje z té okolnosti, že nevyrývali ji
na všech lokulech podzemního Říma bez rozdílu, a počet
hrobů palmou označených jest poměrně velmi omezen.
A přece, kdyby byla palma značila nekrvavé vítězství sprá-
vedlivých v obyčejném boji života, shledali bychom se s ní
zajisté téměř na každém lokulu i na hrobech malých dítek;
a není-li tomu tak ve skutečnosti, jest nám s jistotou sou-
diti, že neznačí palma na hrobech vůbec vítězství duševní,
nýbrž vítězství povýtečně zevnější, vítězství to smrti mu-
čnické.

Ještě jiný důkaz potvrzuje důkaz předešlý. Slovný
strážce katakomb Boldetti pozoroval, že palma naskytá se
častěji na hřbitovech blízko Tiberu. Tato zvláštnost, s kterou
by si věda archeologická nevěděla rady, dá se vysvětliti
sama sebou, připustíme-li, že palma jest rozhodující známkou
mučnické smrti. Pochopíme snadno, že křesťanům bylo přenášeti
do nejbližších katakomb své bratry utopené v Tibeře; a dě-
jiny nám vypravují, že počet jejich byl veliký. Avšak hroby
jejich nemohly býti označovány nádobkou s krví, poněvadž
tu nebylo prolité krve. Z okolnosti této dá se tudíž beze
vší pochybnosti vysvětliti ono veliké množství odznaků pal-
mových v těchto katakombách.

Poslední svědectví doplňuje již dvakrátě dokázanou
pravdu. Hroby, o kterých víme již z nápisů, že patří mu-
čovníkům, nemají jiné rozlišující známky, leč palmu.

Vizme některé příklady:

MARCELLA ET CHRISTI MARTYRES
CCCCCL.

„Marcela a 550 mučeníků.“

RVFFINVS ET CHRISTI MARTYRES
CL. MARTYRES CHRISTI

„Rufinus a 150 mučeníků Kristových; mučenici v Kristu.“

HIC GORDIANVS GALLIAE NVNCIVS JVG
LATVS PRO FIDE CVM FAMILIA TOTA
QVIESCVNT IN PACE
THEOPHILA ANCILLA FECIT

„Zde jest Gordiánus, posel z Galie, obětovaný pro víru s celou svou rodinou: odpočívají v pokoji. Teofila, jejich služebnice zbudovala tento hrob.“

Jsouce z toho potěšení, že stanovisko, jaké církev ve příčině mučeníků zaujímá, spočívá na tak pevných základech, dostihli jsme za noci Brány Lidové s úmyslem, že zítra opět se vrátíme, abychom prozkoumali nádobu s krví, druhou to rozhodnou známku smrti mučnické.

Katakomba sv. Theodory. — Nádoba s krví. — Toužebnost křesťanů, mítli u sebe nádobu s krví mučovníků.

Když jsme byli vystoupili po *posvátných stupních* a vzdali svou počtu starodávnému obrazu našeho Spasitele, který se dnes odhaluje, odebrali jsme se opět na Cestu Flaminiovu. Jako všechny ostatní, byla i tato skropena krví našich otců. U sv. Valentina druží se k nim slavní mučovníci, kněz Abundius a jáhen Abundancius. Dne 16. září 303. hemžil se veliký zástup lidu na Cestě Flaminiově blíže mostu Milviova, a na rovinách, které se prostírají deset mil za Římem. Co zde dělal veškeren tento lid? Krvavé divadlo mělo býti dáváno jeho lačné ukrutnosti.

Mezi liktory kráčí pomalu dva sluhové Evangelia obtížení pouty a s tělem vysíleným krutými mukami na skřipci. Měli podstoupiti smrt: jak tomu ohtěl velkomyslný Dioklecian. Z nenadání jakási tajná hrůza zachvěla veškerým lidem: jedni dovolávají se zázraku, druzí moci kouzelnické. Co se stalo? Marcius, vznešený potomek slavné rodiny císařské, postavil se před mučovníky. Jsa pln víry v zázračnou moc nevinnosti, žádal světce, aby mu vzkřísili jeho mladého synáčka, kterého byl právě ztratil. Modlitba jeho byla vyslyšena, a syn jeho pln zdraví a života spočívá opět v jeho náručí.

Vděčnost otcova i synova způsobila mnoho křesťanů; sotva se o tom dověděl císař, vydal ihned rozkaz, aby tímžetrestem byli postiženi i apoštolové novokřtěnci. Všickni čtyři kráčeji cestou dále a přijímají společně palmu mučovníckou. Následující noci přišla se svými služebníky římská paní Teodora, rozkázala odnésti těla mučovníků a dala je pochovati na jednom ze svých statků v pokoji. Jest to nynější katakomba sv. Theodory, která sama sdílí hroby mučovníků v ní odpočívajících.

Když jsme se vrátili do katakomby sv. Valentina, přikročili jsme ku zkoumání nádob s krví, jakožto rozhodných známek mučovnícké smrti. Nádoby tyto měli jsme již před očima v malých otvorech vedle hrobů mučovníckých. Jest nám dokázati, že nádoby tyto nejsou ani nádoby se slzami,

ani s vonnými mastmi, nýbrž nádoby s krví, dále ještě, že jsou zde položeny k označení hrobu mučedníka.

Pohané oslavovali pohřební průvod svých příbuzných a přátel hojnými slzami. Majíce obavu, že by opravdový zármutek nevyploudil tolik slz, platili zvláštní ženy, aby prolévaly slzy. Ženy tyto, nazvané *praeficae*, rvaly si s hlavy vlasy, bily samy sebe, škrabaly se v obličeji, zpívaly smutečné písně, aby jen mohly plakati. Slzy jejich, jakož i přátel a příbuzných byly někdy sbírány do skleněných lahviček, které byly s popelem zemřelého uzavřeny do náhrobní popelnice. Odtud pochází často opakované rčení na hrobech pohanských: *pochovali jej se slzami*.

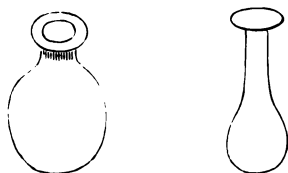
Pátráme-li po příčině tohoto obyčeje, shledáváme ji v neznalosti útěšné pravdy o vzkříšení. Přesvědčení jsouce, že tělo jejich přátel zahynulo pro vždycky, nedali se potěšiti; a aby zvětčili svou bolest, uzavírali slzy své s popelem těch, které byli ztratili.

Něčeho podobného nebylo u křesťanů. I oni plakali při smrti svých bratří, avšak nikoli tak, jako by byli úplně bez naděje. Proto také užívání slzných nádob bylo u nich neznámo. Mlčí o nich jak dějiny, tak tradice, tak pomníky. Nádoby se slzami kladly se vždy dovnitř náhrobků, avšak v milionech náhrobků křesťanských nebylo nalezeno nádoby ani jediné. Jest tedy na bledni, že nádoby nalezené u hrobů v Římě podzemském nejsou nádoby se slzami.

A podobně nejsou to ani nádoby s vonnými mastmi. Užívání vonných mastí při pohřbívání pochází z dávné minulosti. Tak tomu bylo u Egyptanů, a od nich přiučili se tomu Hebreové. Z Egypta přešel obyčej tento i do Řecka a z Řecka do Italie; i křesťané jej napodobovali, jak o tom svědčí téměř každá stránka prvotných památek. Avšak že by ukládali nádoby s vonnými mastmi do hrobů neb na hroby zemřelých, o tom není známo ničeho ani pohanům, ani křesťanům. Ačkoli se od staletí vykopalo sta a tisíce hrobů pohanských i křesťanských, má se první nádoba s mastmi dosud hledati.

Avšak z mnohých okolností vysvítá, že nádobky, které nacházíme na hrobech v katakombách, jsou nádoby s krví.

Nádoby tyto jsou většinou ze skla, a někdy též z pálené hlíny anebo bronzu:

Dějiny, ústní podání, věda a Církev svatá volají jako jedněmi ústy: Nádoby tyto obsahují krev mučovníků.

K těmto slovům za doklad uvedeme některé příklady z prvotních dob církevních. Bohužel, že pro stručnost mého pojednání nelze uvést příkladů mnoho. Jako Jerusalema viděl Marii a Magdalenu, any zůstaly statečně státi na Kalvarii pod křížem, podobně za zuřivého pronásledování Neronova a Dioklecianova viděl Řím stále na popravišti dvě mladé a vznešené panny, dcery to senatora Pudense sbíratí s neunavnou horlivostí drahocennou krev mučovníků. Praxedo a Pudenciano, dávné pomníky připisují vám nebývalou slávu, že uchovaly, jste krev a posvátné ostatky tří tisíc mučovníků. Čest budiž geniovi umění, který se zasloužil o křesťanství, že zobrazil vás obě při vykonávání této heroické lásky k bližnímu.

Za Valeriána byl Hipolyt na kusy roztrhán od koní, kteří jej vláčeli po cestě pokryté trním a křemením. Údy jeho byly rozházeny po celé cestě a zbroceny tu a tam v tratolišti krve: devatenáct mučovníků zahynulo s ním. Sotva že hrozná tato muka započala, již bratři a sestry, totiž křesťané každého věku a pohlaví přicházeli, aby posbírali krev a posvátné údy oněch obětí. Jedni přisvojili si otihodnou hlavu, zbavenou vlasů; ostatní vzali si ruce, nohy; jiní opět vyssávali šátky a houbami poslední kapky drahocenné krve.

Kdo že by neznal hrdinnou statečnost proslulých matron Priscily, Luciny, Teodory, slavné to řady rekyní, které po tři staletí neohroženě opakovaly totéž, co činila Maria a svaté ženy na Kalvarii! Avšak, co mnozí nevědí, jest vřelá oddanost k mučovníkům a svatá touha, míti

krev a drahocené ostatky mučovníků, které háraly v srdci jedné císařovny; a ještě k tomu, jaké císařovny! a manželky to nejstrašlivějšího pronásledovatele křesťanů, jakého kdy Církev měla: mám na mysli sv. Serenu, manželku Dioklecianovu!

Jak skvělé jest to svědectví o vysoké úctě, jakou měli první křesťané ku krvi mučnické! Kdo by uváděl v pochybnost tyto výjevy víry a neohroženosti, poněvadž je pochopit nemůžeme, tomu bych řekl toliko: Vysvětli mi statečnost mučenníků a já ti vysvětlím statečnost křesťanů. Řekl bych dále, že tyto zjevy opakovaly se po všechna století, a až do dneška můžeme na ně patřiti vlastníma očima. I zde omezím se a uvedu jen maličko příkladů.

Když r. 1127 byl blahoslavený Karel, vévoda Flanderský mučen, veškeren zástup mužů i žen, starců i dítek vrhl se na místo, kde tekla jeho drahocenná krev, kterou zachycovali do plachet a užívali i železných nástrojů, aby dostali aspoň několik kapek krve uvázlé na kameni.

Ke hlasu sv. Františka Xaverského obrátilo se Japonsko, avšak hned na to nastalo kruté pronásledování. Dvacet šest mučovníků bylo zároveň na vrcholku hory ukřižováno. Pochopové i katové učinili velikou hráz okolo obětí: smrtelných ran dostane se onomu opovážlivci, který by se osmělil ji překročiti. Avšak všechny hrozby byly marny! Jako jejich starší bratři ze Západu vzdorují hrozbám a mukám, a sláskou sbírají i oni krev hrdinů, která jest jim drahocennější nad hedbáví, šarlat, zlato a drahokamy.

Touha křesťanů, zachycovati krev mučovníků, jest skutečností povždy starou a povždy novou.

19. března.

Audience papežská. — Horlivost křesťanů všech dob. — Nádoby na lokulech jsou skutečně nádoby s krví. — Krev tato jest krví mučovníků.

Druhá audience u Svatého Otce zadržela nás od návštěvy katakomb. Papež podepsal vlastnoručně dosti četné žádosti, které jsem mu předložil. Z Vatikánu odebral jsem

se přímo do Minervy, abych pokračoval v předmětě včera započatém.

V nádobkách skleněných, hliněných neb bronzových umístěných na hrobech byla uložena drahocenná krev. U mnohých nádob shledáváme důkaz makavý; neboť dosud jest v některých krev tekutá a červená, obyčejně však a nejčastěji suchá a po stranách přilepená. A že jest to skutečně krev, dokázali nejednou lučebníci. Všechný pochybnosti rozpochybnosti rozplývají se v té příčině před skutečností.

Protestantský filosof a učenec prvního řádu, když byl v Římě, navštívil strážce katakomb preláta Gabrettiho. Rozmlouvali spolu též o nádobkách s krví mučovníků. Fabretti dal úloмок Leibnitzovi a pravil mu, že může ještě rozeznati stopy krve. Určený přírodopysce vzal si jej a odešel.

Přišel domů, podrobil kus důkladné prohlídce, o jejíž výsledku takto se vyjádřil: „Zkoumal jsem pozorně úloмок ze skleněné nádoby potažený barvou červenavou; abych mohl rozeznati, zda barva tato patří do říše živočišné či do říše nerostů. I přišlo mi na mysl, abych k tomu účelu užil roztoku solného čpavku s obyčejnou vodou, zda bych mohl některou částici rozpustiti a od skla odstraniti; a podařilo se mi to mimo veškeré očekávání. Domnívám se tudíž právem, že látka tato jest spíše krvitá než zemitá . . .“

První křesťané pečovali někdy sami o to, že napsali do vápna slovo *sanguis*, které bývá někdy zkráceno začátečnými písmeny, která mají nad sebou vodorovnou čárku. Tak psáno bylo SA neb častěji SANG, kteréžto slovo nemůže býti jinak vyloženo, než *sanguis*, krev. Chtěl-li by někdo tuto zkráceninu čísti *sanctus*, svatý, prozrazoval by velikou neznalost nejstarších pomníků křesťanských, na kterých tento přívlastek nikdy není spojován se slovem mučovník.

Nádobka s krví nenalézá se nikdy v katakombách vykopaných v době po pronásledování křesťanů, jak o tom svědčí nejsoudnější pozorovatel Říma podzemního Boldetti.

23. března.

Vyzdvížení dvou těl mučedníků z katakomby sv. Priscily. — Počet mučedníků v Otrkvi katolické. — Rozloučení s katakombami i s Římem.

Čekala dnes na nás veliká radost, řekl bych rád veliká událost: měli jsme býti přítomni, když se vykopávala dvě těla mučedníků v katakombách.

Vědomosti, kterých jsme nabyli za posledních dnů, provázely nás až na místo, kde měla býti posvátná těla mučedníků z hrobů vyzdvížena.

Asi o desáté hodině vyjeli tři povozy z paláce Conti. V prvním byli princové španělsí, synové Dona Karlosa. My jsme zaujali místa ve dvou ostatních. Čtvrtý povoz přijel později s biskupem Kastellanim, který byl strážcem katakomb, a s jeho průvodčími.

Za vedení hrobníků pustili jsme se do nízkých a křivolakých chodeb. Často jsme byli nuceni při chůzi pomáhati si rukama. Po dlouhé a obtížné chůzi oetli jsme se na místě, kde se chodba poněkud zvyšovala, tak že jsme mohli zpřímá státi. Hrobník, který nám svítil na cestu, se zastavil a zvolal: *Ecco!* Zde! a ukázal na *loculus* mučedníkův. Po tomto slově zůstal každý nepohnutě státi na svém místě: toliko biskup přiblížil se ke hrobu.

Svou pohodlní osvítil všechny části lokulu, prozkoumal s pozornou zevrubností náhrobní kámen, pečeť a místo, o kterém se domníval, že jest tam nádobka s krví

Když byl ujištěn, že jest vše úplně netknuto, pokynul jednomu z hrobníků, který přistoupil, maje v jedné ruce pochodeň, ve druhé malou motyku. Byl mu dán rozkaz, aby pátral po nádobce s krví. Dělník dal se do práce a počal lehounce kopati do zdi na obou koncích lokulu: potom naraziv na dvě bělavé skvrny, pozorně je oškraboval a když odstranil několik malých vrstev vápna, které se ihned rozdrobilo, objevily se dvě nádobky s krví.

Při objevení těchto otihodných odznaků projel jakýsi mráz našimi údý. Všickni, kteří jsme pro nízkost stropu byli poněkud schouleni, padli jsme na kolena a odříkávali žalmy a modlitby od Církve ustanovené.

Mezi tím vzal biskup do ruky malé láhvičky do polovice naplněné ssedlou krví; hrobníci pak jali se vykopávatí náhrobní kámen. Byl tak silně připevněn, že pod pákami uprostřed praskl. Kusy byly odevzdány čekajícímu knězi. V téže chvíli, přiblížili se ke hrobu kněz druhý, maje přichystány dvě dřevěné skřínky pro kosti mučovníků. Mučovníci leželi na znak jeden podle druhého. Kosti musel kněz sbíratí s velikým pozorem; tak změkly vlhkostí a délkou času. Každé tělo uloženo bylo do své schránky i s nádobkami s krví.

Po této slavnostní a choulostivé práci zavřel sám biskup obě skříně a zapečetil je svým prstenem na třech různých místech. Tentó drahocenný poklad nesený od duchovních jako archa na poušti od israelských nastoupil v čelo zástupu, který následoval za chvalozpěvu a modliteb až ku vchodu katakomby. Zde rozbil biskup pečeti, kterou byl dříve připojil a otevřel skříně, aby mohly kosti nabratí čerstvého vzduchu, načež je opět uzavřel.

Když jsme seděli za stolem, na kterém byly posvátné ostatky uloženy, spisoval biskup protokol o tom, cose právě stalo. Mezi tím zkoumal P. Marchi náhrobní kámen. Namáhali jsme se přečísti nápis a z většl části se nám to podařilo. Obsahoval jméno mučovníka a den jeho smrti. První mučovník nazýval se *Heliodorus*; jméno druhého nemohli jsme přečísti ihned, poněvadž bylo nedokonale vyryto. Jinak bylo s letopočtem. Rok 200. poučil nás, že mučovníci pocházeli z dob velikého pronásledování Septimia Severa.

Když byl protokol hlasitě přečten, podepsán, pečeti opatřeny, byl uložen i s kostmi do skříní, které byly odneseny do generální kustodie.

Tato velebná svatyně jest jako všeobecnou čtvrtí mučovníků vyšlých z katakomb. Tito hrdinové a rekyně za víru čekají na rozkaz náměstka Ježíše Krista, aby se rozešli do celého světa. Po každém odchodu zapisuje se do všeobecných záznamů jméno mučovníkovo, jméno osoby, diecése, města, kostela, kaple, kterým byl drahocenný ostatek darován. Stalo-li by se tudíž, že by se autentika t. j. písemné svědectví o pravosti ostatků svatých ztratila, možno jest beze všech pochybností obdržeti autentiku novou.

Zatím posadili jsme se opět do povozu a pohledli jsme ještě naposledy na katakomby, a to pohledem plným zá-

dumčivosti jako cestující, který odjížděje snad na vždy, ohlíží se po drahém místě, kde stála jeho kolébka. Podzemní Řím, toto veliké město mučenníků, objevilo se nám v této chvíli se všemi svými vzpomínkami, které úctu a lásku povznášejí k nejvyššímu stupni dokonalosti.

Jsou to vzpomínky na sílu. — Stavba Říma podzemního jest podivuhodnější než stavba pyramid v Egyptě, Babylonu, Ninive, veliké stoky Tarkviniovy, Kolosea, ano samého města Césarů se svou nezměrnou rozsáhlostí a báječnými paláci, a jest dilem neobyčejným, které uskutečnil duch víry a na jaké sotva kdy oko lidské může patřiti.

Jsou to vzpomínky na péči. — Řím podzemní, jsa třístaletým příbytkem prvotní Církve, ukazuje nám za každým krokem matku národů křesťanských, která skrývá v záhybech svého pokrváceného oděvu víru, svobodu, vědy, osvětu, božskou útěchu a naději v nesmrtelnost, které se jí dostalo na hoře Kalvarii a kterou rozdává celému světu.

Jsou to vzpomínky na nezištnost. — Chudičský nábytek a lampy z pálené hlíny ukazují nám jako neodolatelní svědkové života plného strádání na oddanost, na pokoru Církve svaté a zvyšují lesk onoho zázraku, který jí vydobyl vítězství nad pyšným světem Neronovým a Diokleciánovým.

Jsou to vzpomínky na lásku. — Se svými tajemnými odznaky a dojemnými nápisy upomínají jeho malé poháry ze skla na nevinné agapy a bratrské hostiny, kde svatá rovnost všech lidí jevila se dokonale ve skutecích, kdežto říše římská činila napořád přísný rozdíl mezi boháčem a chudásem, mezi svobodným a otrokem.

Jsou to vzpomínky na statečnost a svatost. — Z oněch prostomyslných maleb, z oněch ctihodných hrobek, z oněch prostinkých hrobů, které se tulí jeden ke druhému, z oněch ulic, z oněch prostor vykládaných kostmi, z oné země zavlažené krví ve všech svých částech vane vůně hrdinné svatosti, která naplňuje duši llibezností a oblažuje ji rajským životem.

Jsou to vzpomínky na víru — Mezi tím, co srdce radostí jásá v tomto jinde neznámém ovzduší, pozoruje duch onen nepřehledný zástup rozličného stavu, pohlaví, věku a povolání, z nichž každý ukazuje mu katolické vyznání víry se slovem: *Credo: Věřím*. Při zvuku tohoto slavnostního slova opakovaného více než dvoumilionkrát, nemůže se

poutník v katakombách zdržeti, aby sám se vši růzností neoblomného přesvědčení neodpovídal též: *Credo, Věřím.*

Díky, dobrotivý Bože! Tisícere díky buďtež Tobě, že jsi mne uvedl na místa, která na světě nejlépe dovedou poučiti a posvětit. Ó kéž by všickni moji bratři jakožto poutníci posledních dob přišli též a občerstvili se u pramenů víry a lásky křesťanské, aby se mohli připravit ke strašným zápasům, které mají značiti, a které již značí blízkost posledního dne.

A ty, osmnáctistiletá strážkyně hrdinné metropole svatá Církev římská, která ochraňuješ hroby svých mučedníků s péčí matky bdící nad kolébkou svého dřímajícího synáčka, budiž i ty tisíckrát pozdravena!

Abyste mohl nejposlednější z tvých synů vyjádřiti své nehynoucí díky a lásku dětinnou, dovol mi, aby vypůjčil si srdce i hlas jednoho ze svých bratří, který jest zároveň ozdobou tvého vznešeného senátu, šířitelem tvé slávy a živým svěděním tvé neproměnlivé svatosti: „Učitelko věd a mravů, ó Říme, město nade všechna města, vděčnost mne nutí, abych řekl o tobě, jak proslovil se Řehoř Nazíánský o Athenách: Snad jsi byl nebezpečným pro některé, kteří nebyli dobré vůle; avšak pro mne byl jsi pokladnicí naplněnou drahokamy, zřídlem nejčistějších radostí, vzdělaností a předností všelikého druhu. Nestal-li jsem se bohatším na vědomosti a ctnosti, nepsal-li jsem o tobě výmluvněji, nestalo se tak tvou, nýbrž mou vinou.“

Zprávy

o Dědictví Svatojauském.

I. Přehled údů v roce 1900.

Zakladatelů jest	7
Spoluzakladatelů	63
Údů první třídy	30
Údů druhé třídy	135
Údů třetí třídy	29.000
Úhrnem zapsáno údů žijících i zemřelých .	29.235 *).

Mezi těmi jest údů stálých:

rodů	5839
škol, oboí, bratrstev, knihoven, konventů a spolků . .	1203
údů duchovního stavu	3211

Členy stavu kněžského snažně žádáme, aby, jak veškerí údové očekávají, mezi oktávem sv. Jana Nep. obět mše svaté za živé i mrtvé údy našeho Dědictví každoročně obětovali. Ostatní údové nekneží s týmž nábožným úmyslem v naznačeném čase přítomni buďtež mši svaté. U hrobu sv. Jana Nepomuckého v Praze slouží řiditel Dědictví v den 15. května v 8 hodin slavné zpívané rekviem za všechny v Pánu zesnulé údy, kteroužto pobožnost založil a nadal zvěčnělý kanovník strážce Václav Pešina rytíř z Čechorodu, druhdy redaktor Dědictví Svatojanského. U téhož oltáře slouží řiditel dne 17. května zpívané requiem za Antonína Hanikýře, zakladatele Dědictví.

*) Spoluzakladatel se vkladem 100 zl. (200 K) (jednou pro vždy) obdrží ročně 4 výtisky podílů; úd I. třídy se vkladem 40 zl. (80 K) 3 výtisky; úd II. třídy se vkladem 20 zl. (40 K) 2 výtisky; úd III. třídy se vkladem 10 zl. (20 K) 1 výtisk. Kdo nejméně 5 zl. (10 K) věnuje, uznán za dobrodince Dědictví. Doplněním vkladu možno postoupiti do třídy vyšší.

II. Poučení o přístupu nových údův a odebírání knih.

O vzniku Dědictví připomínáme novým údům toto: Antonín Hanikýř, narozen v Praze dne 21. března 1753, býv. Jesuita, pak kaplan v Sedlci u Votic, v Klokotech, Jindř. Hradci a exposita v Čiměři, posléze ve výslužbě v Plané a v Táboře, umínil sobě roku 1829 na památku první stoleté slavnosti prohlášení Jana Nepomuckého za svatého založiti ústav, jímž by dobré, vzdělavatelné knihy v jazyku českém, již vázané, v ceně levné vydávány byly. O řízení závodu toho požádal roku 1831. knížecí arcibiskupskou konsistoř v Praze. Položiv jakožto základ 1000 zl. ve stříbre vyžádal sobě, aby podnik nesl jméno: „Dědictví sv. Jana Nepomuckého“ a veškeré obecenstvo aby k přistoupení vyzváno bylo. Dotčený zakladatel zemřel v Táboře dne 15. března 1833 v 80. roce věku svého a byl na tamnějším hřbitově pochován, kdež mu nákladem Dědictví pomník byl postaven. Po dosaženém potvrzení započalo Dědictví r. 1835 svou činnost a ze zrnka hořčičného vzrostlo v mohutný strom i bylo od slavné paměti papeže Pia IX. dne 13. ledna l. P. 1855 apoštolským požehnáním a pro oktáv Svatojanský plnomocnými odpustky obdařeno. Odpustky ty, jež i duším v očistci přivlastněny býti mohou, získají údové, vykonají-li v některý den oktávu toho sv. zpověď, přijmou-li Svátost oltářní a navštívi-li některý kostel neb veřejnou kapli dle libosti, tam pak se na úmysl sv. Otce zbožně pomodlí.

Ze stanov klademe sem následující poučení:

1. Kdo k Dědictví Svatojanskému v Praze přistoupiti hodlá, nechť poštovní poukázkou aneb ve vyplacném psaní (franco) aneb jinak příležitostně s nápisem: *Riditelství Svatojanského Dědictví v Praze, IV. (Hradčany)*, své jméno a příjmení, pak svou osadu farní a biskupství (diecési), ku kterémuž přináleží, udá, zároveň i peníze zašle neb vloží. Vklad za úda třetí třídy obnáší jednou pro vždy 20 K; za rod, školu, obec, spolek, knihovnu platí se jednou pro vždy 40 K.

2. Každý nově přistoupivší úd ať si *lístek* na odebírání knih dobře uschová a následujícího roku, jakož i potom v budoucích letech po velikonoci od svého správce duchovního podepsati dá. Na tento lístek může si pak, žije-li

úd v Čechách, knihu v knihkupectví B. Stýbla v Praze na Sv.-Václavském náměstí (býv. koňském trhu) č. 30. n. II. vy-
zdvihnouti; jen že musí připojiti 6 h (3 kr.), kterýžto peníz
přísluší za práci a obálku. Pro údy v Olomúckém arcibiskup-
ství platí totéž, jenže knihy své vybírají v knihkupectví
Eduarda Hölzla (Helcla) v Olomouci; údové pak Brněnského
biskupství necht se o knihy své hlásí v dvorním c. a k. knih-
kupectví Karla Vinikra v Brně. Ostatním údům v jiných
diecésích zasílají se knihy přímo z Prahy od ředitelstva.
Kdož by však žádal, aby mu knihkupec knihu poštou zaslal,
připoj mimo oněch 6 h knihkupi náležejících, ještě 12 h
(6 kr.) na kolkovaný poštovský list průvodní.*).

3. Přestěhuje-li se některý úd z Čech na Moravu, aneb
odebere-li se z Brněnského biskupství do Olomouckého aneb
naopak, ať to ve vyplaceném listu (franko) oznámí ředitel-
ství, kteréž mu nový lístek na odbírání knih pošle, aby mu
pak v příslušném knihkupectví vydány byly.

4. Poněvadž odebírací či podílný lístek může v ztrátu
přijíti neb i ukraden býti, každý si číslo jeho pro takový
případ na jistém místě, ku př. v modlitební knížce zaza-
menej; pakli skutečně ztráta se udála, ředitelství o nový
lístek požádej s připojením 40 h (20 krejcarů), poplatku to za
vydání listu nového, a 20 h (10 kr.) na poštovní výlohy, tedy
úhrnem 60 h (30 kr.). Připomínáme však, že kdyby se na-
potom pohřešovaný lístek zase našel, týž žádné platnosti
více nemá.

5. Když *umřel* úd, žádáme snažně pozůstalých přátel,
aby, když si na jeho lístek knihu *posledního* roku (třeba i po
smrti úda) vybrali, úmrtí toho úda na lístek ten poznamenali
a dotyčnému knihkupectví vydali, aneb poprosili svého pa-
stýře duchovního, aby lístek ten nejdůstojnější arcib. *kon-*
sistoři aneb ředitelství Dědictví zaslal. Jména zemřelých údů
Dědictví uveřejňují se v podílu každého roku.

6. Rod se bere, pokud se jméno neztratí. Synů-li není,
odebírají knihy dcery zakladatele rodu, dokud žijí; dívky pak
jejich *jiné* jméno již nesoucí, nemají práva tohoto: rod vymřel.

*) Žadatel knih uspořídá si výloh, ohlásí-li ve svém dopise správně
adresu a poslední poštu, komu a kam knihkupectví podílý zaslati má.

7. Spojí-li se manžel s manželkou svou v jeden toliko vklad (20 K), vydávají se knihy jenom do úmrtí jednoho z nich. Tolikéž, spojí-li se v jeden vklad bratr s bratrem nebo sestra se sestrou, neb bratr se sestrou a podobně, vydávají se knihy jen do úmrtí toho, jenž *první* jest napsán na přijímací listině (diplomu).

9. Při členech pohlaví ženského, kteří provdáním *jiného* jména nabyli, budiž, kdykoli za nový lístek žádají, udáno jméno jejich rodové (po otci), jelikož jinak nebývá možno jména v matrice naléztí a lístek vydati.

Připomínáme, že správa Dědictví Svatojanského rozdělena jest v ten způsob, že *řídítel* Dědictví přijímá vklady nových údů, žádosti o knihy (totiž darem, koupí neb starší podíly, nikoli však podíly běžné, vyjma pro údy bydlící mimo Čechy a Moravu), o duplikáty diplomu a podílné listky, jež podpisuje atd.; *redaktor* pak Dědictví vede péči o vydání knih, pročež se redakci jenom *rukopisy* dávají, vše ostatní budiž zasíláno: *Řídítelství* Dědictví Svatojanského v Praze IV. (Hradčany).

III. V roce 1900 přistoupili tito údové:*)

Čís. dipl.

29063. Procházka Jiří, syn o. k. pošt. expedienta na Král. Vinohradech. Pražs. d.
 Rod Zháněla Mart., nadučitele n. odp. v Králově Poli u Brna. Brn. d.
29065. Rod Trulejové Marie z Hoštic u Opavy Olom. d.
 Glocová Josefka z Rajhradu. Brn. d.
 Dp. Jirounek Pavel, farář v Deštné. Lit. d.
 Holý Alois, syn gruntovn. v Svinařově, fara Slabce. Pražs. d.
 Hemzalová Marianna z Bořitova, téže fary. Brn. d.
29070. Roušarová Kateř. z Bořitova, téže fary. Brn. d.
 Farní knihovna v Oužicích, věnováním dp. faráře Kašp. Ibla. Pražs. d.

*) V seznamu tom nejsou uvedeni údové, kteří celého vkladu nesplatili a proto diplomu s členským lístkem dosud neobdrželi.

- Mužská věznice na Pankráci. Pražs. d.**
Mokrý Frant., syn domkáře v Nížkově č. 30. Hrad. diecése.
Rod Sedláka Ignáce a manž. Františky v Tajanově č. 13. Bud. d.
29075. **P. Běhal Bohumír, kvardián ř. Frant. v Uher. Hradišti. Olom. d.**
P. Veselý Felix, cirkář. ř. Frant. v Uh. Hradišti. Olom. d.
Obec Hrabství u Opavy. Olom. d.
Volejníček Frant. a manž. Marie z Julianova č. 170. Brn. diec.
Wranetz'ová Beata z Kravaře (za † rodiče). Olom. d.
29080. **Křesťan Josef a manž. Kateřina z Kravaře. Olom. d.**
Hollesch'ová Marianna za † Frant. Hollesche a † dceru z Koutů. Olom. d.
Thimelová Terezie za Františku Thimelovou z Koutů. Olom. d.
Vp. Mezera Josef, kaplan v Počátkách. Bud. d.
Vp. Biskup Jan, kaplan v Hněvčevsi. Hrad. d,
29085. **Srnc Josef v Blučíně. Brn. d.**
Vp. Motal Theodor, kooper. v Litenčicích. Olom. d.
Vp. Vokoun Jakub, kaplan v Troubsku u Brna. Brn. diecése.
Březina Anton., studující v Bludově u Šumperka č. 162. Olom. d.
Kalibanova Anna z Desné č. 15., fara Mladočov. Hrad. d.
29090. **Farní knihovna v Obříství, věnováním dp. faráře Karla Preiningra. Pražs. d.**
Vp. Bezdiček Josef, kaplan v Kostelci nad Orlicí. Hrad. d.
Filip Josef, domk. v Bránkách, č. 132. u Val. Meziříčí. Olom. d.
Vp. Brandeis Anton., administr. fary v Kamenném Újezdě. Bud. d.
Rod Navrátila Josefa, roln. č. 11. v Loučanech, fara Senice. Olom. d.
29095. **Řiháčková Marie, svob. dcera roln. č. 61. Tečovicích. Olom. d.**
Hartmann Ant. a manž. Antonie v Komárově. Olom. diecése.
Pivoňka Jakub ve Vídni, XI. v pivováře Simering-ském. Vídeň.
Šantrůček Alois, mlynář na odp. v Dačicích. Brn. d.
Mucha Frant. z Křenovic u Ratiboře v Pr. Slezsku. Olom. d.

29100. Rod Janotové Marty, svob. z Chlebičova v Pr. Slezku. Olom. d.
 Stříbrný Josef za manželku a rodiče z Neboštic v Pr. Slezsku. Olom. d.
 Šimečkovy Marianna a Karolina a rodiče z Neboštic. Olom. d.
 Sokol Josef, syn roln. v Potřekově č. 15. fara Kleneč. Bud. d.
 Sestry Sidorová Terezie a Marie Kačerová, vdovy v Rózsahegy. Uhry.
29105. Hloušek Jan, c. k. strážník v Praze č. 312—II. Pražs. diecése.
 Honza Jindřich z Cuclavi, téže fary. Hrad. d.
 Doležal Anton. z Cuclavi, téže fary. Hrad. d.
 Vrbiček Frant. s manželkou a † synem Janem ze Zdounek. Olom. d.
 Rod Ciompy Adama, horníka v Hrušově, far. Polská Ostrava. Olom. d.
29110. Krátký Frant., syn roln. z Rankova, far. Trho-Sviny. Bud. d.
 Hadámek Ludvík, stolař v Litultovicích (za † přízeň). Olom. d.
 Stoklasa Frant. z Jičiny, fara Starý Jičín. Olom. d.
 Tomášková Anežka, vdova, a její otec Karel Janečka v Zábřehu. Olom. d.
 Honková Marie, vdova v Zábřehu (za † manžela Aloisa). Olom. d.
29115. Vp. Pergl Adolf, kaplan v Lužci nad Vlt. Pražs. d.
 Zeithaml Frant., syn sládka v Domažlicích. Bud. d.
 Zeithaml Ferd., syn sládka v Domažlicích. Bud. d.
 Lukášová Marie z Trh. Svinů, téže fary. Bud. d.
 Rod Koubův z Bukvice, fara Trh. Svinů. Bud. d.
29120. Dp. Sládeček Cyrill, vicesuperior k. a. semináře v Olomouci. Olom. d.
 Wolf Karel, c. k. pošt. úředník na Kladně. Pražs. d.
 Vp. Kafka Karel, kaplan ve Velešíně. Bud. d.
 Rod Černého Josefa a manž. Marie, roln. v Střapoli č. 14., far. Stupno, Pražs. d.
 Rod Štrunce Jakuba a manž. Barb., roln. v Druzdové, téže fary. Pražs. d.
29125. Rod Benetky Jana a manž. Marie, sládka v Trzinica v Polsku.
 Rod Řihánka Vojt. a manž. Anny, roln. v Bukovci č. 2., far. Plzeň. Pražs. d.
 Rod Řihánka Václ. a manž. Marie, nájemce pivovaru v Rokycanech. Pražs. d.

- Rod Reš-e Karla a manž. Marie, telegrafisty o. k. st. dráhy v Plzni. Pražs. d.
- Rod Techla Jana a manž. Josefy, chalupn. v Hrádku, far. Dejšina. Pražs. d.
29130. Rod Ziky Jana a manž. Magdal., chalupn. v Bukovci, č. 9., far. Plzeň. Pražs. d.
- Rod Vít Tomáše a manž. Alžběty, chalupn. v Újezdě, far. Plzeň. Pražs. d.
- Rod Krýsla Ant. a manž. Barb., nájemce mlýna v Padrti, far. Skořice. Pražs. d.
- Řihánek Josef, svobodný sladovník v Rokycanech. Pražs. d.
- Cihelka Oldřich, syn roln. v Dražeticích, fara Borotice. Pražs. d.
29135. Vp. Krofta Josef, kaplan na Peruci. Pražs. d.
- Rod Bohatého Jana a Marie v Dubném u Budějovic. Bud. d.
- Vp. Adámek Josef, kaplan v Klatovech. Bud. d.
- Bažura Alois, manž. a sestra v Kateřinkách u Opavy. Olom. d.
- Fojt Frant., učitel v Jaroměřicích. Brn. d.
29140. Plocek Jan, ministrant z Chlínek, č. 10. Hrad. d.
- Slaná Terezie (za † příbuzenstvo) v Kravaři, Pr. Sl. Olom. d.
- Sladovník Jan, mistr krejčovský v Příbrami. Pražs. d.
- Škoda Josef, syn statkářův v Pohoří, děk. Opočno. Hrad. d.
- Vp. Kulajta Bartol., kooperátor v Červené Vodě, (Mähr. Rothwasser). Olom. d.
29145. Ctp. Brabec Jan, bohoslovec v Hradci Král. Hrad. d.
- Ctp. Strnad Frant., bohoslovec v Hradci Král. Hrad. diecése.
- Vysoudilová Ludmila a manžel Bohumil, roln. v Křelově č. 7. Olom. d.
- Vp. Kurc Petr, kněz arcidiecése Pražské Pražs. d.
- Vp. Stropek Antonín, kapl. v Přeci. Pražs. d.
29150. Halfarová Anna z Kravaře. Pr. Sl. Olom. d.
- Vp. Bartoš Robert, kooper. v Zdouňkách. Olom. d.
- Bělák Jan a dvě manželky z Neboštic, Pr. Sl. Olom. diecése.
- Kišnerová Genovefa, † manžel a dcera z Neboštic. Pr. Sl. Olom. d.
- Čuba Václav, syn roln. ve Vel. Chysoce č. 48. téže fary. Bud. d.
29155. Vp. Korhoň Ignác, novokněz v Břuchotině u Olomouce. Olom. d.

- Kapounková Marie** s Veronikou Veselou a jejím man-
želem v Zdounkách. Olom. d.
Ježek Josef, chalupník v Probulově, fara Staré Sedlo.
Bud. d.
Vdp. P. Kočárník Václav, převor na odpoč. v Kutné
Hoře. Hrad. d.
Vp. Schovanec Jaroslav, kaplan v Habrech. Hrad. d.
29160. **Maurer Jakob** ve Vel. Darkovicích, Pr. Sl. Olom. arcid.
Novomanželé: Ignát a Františka Vyjídákovi z Toveše.
Olom. d.
Vp. Mašek Alois, kaplan v Soběslavi. Bud. d.
Dp. Záruba Karel, duchovní správce v Kralupech
n./Vlt. Pražs. d.
Vp. Krob Antonín, kněz ř. křížovn., kaplan v Dobři-
chovicích. Pražs. d.
29165. † **Chrátková Magdalena** ze Starého Města (odkazem).
Olom. d.
Novák Jos., služebný v klášteře u P. Mar. Sněžné
v Praze. Pražs. d.
Rod Obrusníka Jana a rodiče v Strachotících Pr. Sl.
Olom. d.
Otp. Přítel Jarosl., bohosl. v Praze Pražs. d.
Vp. Blažek Vinc., spiritual škol. sester v Slatinanech.
Hrad. d.
29170. **Vp. Petřík Jan**, kapl. v Dražno-Újezdě. Pražs. d.
Vp. Biedermann Maxm., katech. v Příbrami. Pražs. d.
Dp. Košnář Julius, prof. náb. na č. realce Staroměst
v Praze. Pražs. d.
Herman Jakub a manž. Anna z Koutů, fara Kravaře.
Pr. Sl. Olom. d.
Vilášek Antonín a Kateř. z Koutů, fara Kravaře. Pr.
Sl. Olom. d.
29175. **Vp. Hubálek Adolf**, kapl. v Kyšperku Hrad. d.
Kupka Jan, syn Jana Kupky, roln. z Přepych č. 82.
Hrad. d.
Vp. Večera Augustin, koop. v Statěnicích u Olo-
mouce. Olom. d.
Sekera Josef, žák národní školy v Slatěnicích u Olo-
mouce. Olom. d.
Piskáčková Marie, svob. v Pouštích, fara Starý Knín.
Praž. d.
29180. **Sládková Viktorie** z Hlíny, fara Kostelec u Chrasti.
Hrad. d.
Rod Vokrouhlíka Jana v Křepenicí, fara Chlum. Pražs.
diecése.

- Vp. **Hradečný**, kooperátor v Zlámance u Kroměříže. Olom. d.
- Vp. **Kobosil**, katech. v Plzni. Pražs. d.
- Rod **Kalivodův** v Kylešovicích, Olom. d.
29185. Pí **Heřmanová** Barbora ze Žižkova. Pražs. d.
- Pí **Shejbalová** Karolina, vdova po učiteli v Polici nad Metují. Hrad. d.
- Kalvarová** Mechtilda z Vel. Darkovic, fara Hať, Pr. Sl. Olom. d.
- Votava** Václav, syn Frant. Votavy, roln. v Korouhvi u Poličky. Hrad. d.
- Poslední** Václav, studující u Příbrami. Pražs. d.
29190. Rod **Kříže** Josefa, domkáře v Pánově, fara Svatoslava. Brn. d.
- Šindelář Frant., studující v Písku. Bud. d.
- Vp. **Macháček** Frant., kapl. na Proseku. Pražs. d.
- Dp. Dr. **Budař** Jan, katech. měšť. školy v Klatovech. Bud. d.
- Vp. **Tomášek** Alois, kaplan v Nových Benátkách. Pražs. d.
29195. † **Vávrová** Helena v Kutti. Uhry.
- Rod **Šimův** v Horusicích u Veselí nad Lužnicí. Bud. diecése.
- Dp. **Gottwald** Jan, farář v Osové Bytišce. Brn. d.
- Kolej** Redemptoristů na Hoře Matky Boží u Králík. Hrad. d.
- Vp. **Šabatka** Frant., katecheta v Sušici. Bud. d.
29200. **Pumpřilová** Antonie, vdova v Loučce č. 37., far. Loučka. Olom. d.
- Hradil** Frant., roln. ve Vel. Týnci, téže fary. Olom. d.
- Dp. **Krčmář** Augustin, farář v Halsu. Pražs. d.
- Zeithamlová** Mařenka, dceruška sládky v Domažlicích. Bud. d.
- Dp. **Fencí** Martin, děkan v Břeskovicích u Přestího. Bud. d.
29205. Vp. **Fanfule** Josef, kaplan v Uhříněvsi. Pražs. d.
- Prknová** Marie, dcera učitele na ob. škole v Uhříněvsi. Pražs. d.
- Greňa** Šimon a manželka Anna v Kubach, diec. Spiš. Uhry.
- Puchta** Jan, syn Aloisa Puchty, říd. učitele ve StřebSKU. Pražs. d.
- Kvapilová** Anežka z Ponikve, fara Jesenec. Olom. d.
29210. Vp. **Hlaváček** Jarosl., kapl. v Kunovicích u Uher. Hradiště. Olom. d.

- Okleštěk Josef** v Strerovicích č. 1., fara Pivín. Olom. diecése.
- Rod Bobčíka Jana a manželky Anny** v Nivnicích. Olom. d.
- Katolický farní úřad ve Vnoři, věnováním vdp. Šimona Bejvla, k. a. vikáře a faráře ve Vnoři.** Pražs. d.
- Dp. P. Vavroušek Bedřich, kněz řádu Praem. a farář v Jiřicích Hrad. d.**
29215. **Dp. Pavlík Antonín, farář v Horčicích. Bud. d.**
Šťastný Josef z Vrutice Ben., fara Lysá n./L. Lit. d.
Vp. Bém Josef, kaplan v Přepěřích u Turnova. Lit. d.
Valová Marianna z Nové Bělé, fara Stará Bělá. Olom. d.
Rod Fojta Josefa, syna Václ. Fojta, hostinského ve Vraném u Peruce. Pražs. d.
29220. **Dp. Heřman Frant. kaplan u sv. Apollináře v Praze. Pražs. d.**
Dp. P. Schreiber Matěj, kněz řádu kapucínského v Třebíči. Brn. d.
Sl. Stibingrová Marie na Žižkově č. 312. Pražs. d.
Rod Vejšického Frant., roln. v Uzeničkách, fara Černisko. Bud. d.
Dp. Bambas Stanislav, praefekt k. a. konviktu stud. v Příbrami. Pražs. d.
29225. **Dp. Kvítek Frant., professor nábož. v Třebíči. Brn. d.**
Dp. Solfronk Antonín, farář na Přimdě. Pražs. d.
Římsko-katolická fara v Cholticích, (věnováním dp. faráře Václ. Vykoukala). Hrad. d.
Feuerstein Jiří v Praze č. 945—I. Pražs. d.
Smolík Frant., syn majitele domu v Uhřetěvsi. Pražs. diecése.
29230. **Vp. Maňhal Matěj, kaplan v Nýrsku. Bud. d.**
Vp. Příbek Václ., kaplan v Nýrsku. Bud. d.
Farní knihovna v Slabcích (věnováním dp. faráře Václ. Karlacha). Pražs. d.
Polášková Františka v Mýším, fara Vlčovice. Olom. d.
Klečka František, roln. ve Hvozďě u Manetína. Pražs. diecése.
29235. **Bendl Václav, soukromník v Lysé n./L., (darem 200 K) Litom. d.**

Úhrnem 173.

IV. Seznam údů

Svatojanského Dědictví v Praze,

kteří roku 1900 zemřeli, aneb jichž úmrtí do 25. března 1901
říditelství ohlášeno bylo. *)

I. V Čechách.

1. V arcidiecési Pražské.

Boulová Marie v Praze, IV. 37.
Cikánková Marie v Chrástu.
Haladová Terezie v Minicích, z r.
Janoušek Antonín a manželka Marie z Kyšic.
Kozel Václav v Pavlově.
Langer Josef v Kladsku.
Podlešáková Markéta v Holešovicích.
Procházková Marie v Knovíze.
Rokytenský Antonín v Kladsku, z r.
Sixta Matěj v Bejhorech.
Smíšek Josef v Klinci, z r.
Dp Starosta Karel, farář v Stolmíři.
Táborská Františka v Tatcích.
Veselý Josef v Nučicích.
Vojtř Ondřej v Dobříši.

Úhrnem 15.

2. V diecési Budějovické.

Bína Josef v Protivíně.
Dach Josef v Strakoniciích.
Dolejší Terezie v Čakově.
Fous Josef v Blatné.
Vdp. Götz Petr, biskupský vikář a farář v Stražově.
Hadáček Josef v Kostelci u Vorlíku.

*) Snažně se žádá, aby úmrtí údů v čas oznámena byla. Nejlépe je zaslati členský lístek s poznámkou, kdy úd zemřel, přímo říditelství Dědictví v Praze—IV.

Harvalík Václav v Mířetovicích.
 Havelka Josef v Čejeticích.
 Honza Jan v Zálesích.
 Chejlava Josef v Jarově.
 Cheníček Jan v Malkově.
 Kalkušová Eya ve Lhotce.
 Král Jan v Řečovicích.
 Lehečková Magdalena v Hornosíně.
 Makovec Matěj v Zahrádce.
 Matějka Jan a Marie v Zdarazu, z r.
 Vdp. Müller Karel, děkan v Kamenném Újezdě.
 Vdp. Novák Václav, děkan ve Veselí.
 Ct. Nováková Dorota, školní sestra v Horažďovicích.
 Podlahová Alžběta ve Lhenicích.
 Polák František v Předních Borovicích.
 Puxová Rozalie v Strouze.
 Řezáčová Anna v Březnici.
 Řezníčková Barbora v Domažlicích.
 Sutta Alžběta v Janovicích.
 Štvan Tomáš v Svudčovicích.
 Trykarová Kateřina v Blovicích.
 Tuma Jan v Černovicích.
 Vach-Holšan Tomáš v Sedlikovicích.
 Voříšek Václav v Domyslicích a manželka Kateřina.
 Zeman Jakub v Janově.

Úhrnem 31.

3. V diecési Králové-Hradecké.

Vdp. Bartoš František, farář v Jilemnici.
 Vdp. Bezděka Viktor v Želivě.
 Vdp. Mons. Bílek Ignác, biskupský vikář v Bartošovicích.
 Daněk Josef v Novém Městě.
 Holemanová Marie v Borové.
 Vdp. Horáček Bernard, děkan v Chlumci n. C.
 Jalovecký Jan v Kr. Dvoře, z r.
 Vdp. Jůza Damascen v Želivě.
 Kaška František v Nekoři.
 Kocman Josef v Okrouhlicích.
 Kubík Josef v Detenicích.
 Dp. Kvapil Antonín v Jabloněm.
 Vdp. Marčík Josef, bisk. notář, d. děkan a farář v Chodovicích.
 Mikula Emanuel v Jablonném n. O.
 Milfaitová Rozalie v Hor. Věžnici.
 Pažoutová Kateřina v Slově.
 Rydlo Jan ve Lhotě u N. Něsta.
 Stantejský Jeroným v Oustí.
 Stražil Jan v Bělé.

Suchomel Josef v Kunčicích, z r.
 Vp. Sklíba Václav, kaplan v Kyšperku.
 Škoda Karel v Jablonci.
 Šoupal Karel v Panských.
 Tauchmann Ignác v Studenci.
 Václavík Alois v Žehuni.
 Vaníček František v Žehuni.
 Vaníček Václav v Kutné Hoře.
 Víkovi Josef a Anna v Dřevenicích, z r.
 Zych Jan v Borové.

Úhrnem 29.

4. V diecési Litoměřické.

Čížek Josef v Bystřici.
 Dp. Jelínek Ignác, farář v Doksích.
 Koudelková Anna roz. Chlupáčova ve Škodějově.
 Mrňavá Marie v Lánech.

Úhrnem 4.

II. Na Moravě.

5. V arcidiecési Olomoucké.

Bartoš František ve Vyzovicích.
 Beran Jan ve Zvoli.
 Botek Apoléma v Nové Vsi.
 Čížek Jan, rolník v Lešanech, z r.
 Fuksík Tomáš v Otčicích.
 Gulusová Antonie v Slavkově.
 Havlíková Marianna v Bruchotíně.
 Heisnerova Rosalie v Prostějově.
 Homola Tomáš v Kelčicích.
 Honiš Josef v Kobeřicích.
 Hudečková Kateřina ve Vacenovicích.
 Husek Jakub v Nové Vsi.
 Chrástková Magdalena ve St. Městě.
 Janečková Anna v Čechách.
 Kameníčková Anna v Nákli.
 Kamrádek Fabián ve Vel. Hošticích.
 Kašná Johanna v Kobeřicích.
 Klásková Karolina v Penčicích.
 Krejčířiková Františka v Brodku.
 Klein Emanuel v Oldřichově.
 Kouřilová Anna ve Smržicích, z r.
 Kučera Karel v Bošutině.
 Kůrková Kateřina v Kobeřicích.
 Látalova Kateřina v Křelově.
 Mach Jan ve Včeralích, z r.

·Mozlarová Marie v Štěpánkovicích.
 Navrátil Jan v Olšanech.
 Novotná Eleonora v Holici.
 Oliva Šimon v Hništově.
 Ondráček Dominik v Senici.
 Pecuch Martin ve Vel. Hořticích.
 Perníčková Marie v Horkách.
 Piaček František v Nové Vsi.
 Pitěla Matouš v Březovicích.
 Polcarová Anna v Starnově.
 Pospíšilová Marie v Králíkách.
 Pospíšilová Anna v Troubkách.
 Prášil Josef ve Vacanovicích, z r.
 Psotová Veronika roz. Pospíšilova v Drahlově.
 Richtrová Terezie v Příboře.
 Šišková provd. Kolmařova Kateřina v Holici.
 Šubová Kateřina v Týněcku.
 Vdp. Schum Josef, papežský prelát, arcikněz v Opavě.
 Tichý Rochus z Police.
 Trtek Jan v Nivnici.
 Weissová Anna v Náměšti.
 Vyhnánková Františka v Přerově.
 Vymazalová Marianna ve Velké Senici.
 Vránová Marianna v Kenčlově.

Úhrnem 49.

6. V diecési Brněnské.

Dvořáková Kateřina v Telči.
 Janke Jan v Tišnově.
 Klein Šimon ve Vojkovicích.
 Komárkova Františka v Čučicích.
 Kostiková Marie v Brně.
 Mucha Marie ve Vojkovicích.
 Dp. Páral František v Dolních Bojanovicích.
 Poláček Jakub v Jířkovicích.
 Vdp. Seifert František, kons. rada a farář v Rudíkově.
 Večera Ondřej v Hunkovicích.

Úhrnem 10.

III. V diecésích Uherských a Jinde.

Húrban Imrich v Egbellách.
 Lítfa Rosalia v Jablonkově.
 Malikova Eva roz. Melicharova v Kuklově.
 Mandulok Jan v Karvině.
 Riška Marie v Kuttí.
 Slabi Juro v Sterusz.

Šimek Josef v Kutti.
 Šimkova Kateřina z Čechovic, v New-Yorku.
 Tvardek Veronika v Šenově.
 Vávrová Helena v Kutti.
 Žilka Helena v Kutti.

Úhrnem 11.

Všech tedy v Pánu zesnulých údů, pokud od vydání loňského podílu ředitelství oznámeni byli, jest 149, kteřížto zbožným modlitbám živoucích se doporučují.

Modleme se:

Bože, všech věrných Stvořiteli a Vykupiteli, dušem služebníkův a služebnic svých odpuštění všech hříchů rač dáti, aby prominutí, kterého si vždycky žádaly, pokornými prosbami dojiti mohly. Skrze Krista Pána našeho. Amen.

Odpouchnutí věčné dejž jim, ó Pane, a světlo věčné ať jim svítí! Ať odpočívají v pokoji! Amen.

V. Milodary pro Dědictví Svatojanské r. 1900.

Vdp. Wildmann František, bisk. notář a farář v Sudoměřicích, diec. Buděj., spisovatel atd., odkázal (po srážce poplatků) . . .	7357 K 82 h
Odkaz ten připadne Dědictví po úmrtí uživatelek úrokův. *)	
Pan Bendl Václav, soukromník v Lysé n/L.	200 K
Pí Chrástková Magdalena ve St. Městě na Moravě odkázala	20 K
Úhrnem	7577 K 82 h

VI. Příspěvky na velechrám sv. Víta r. 1900.

Pan Josef Hanzlík, vrátný v paláci knížete Windisch-Graetze v Praze	6 K
Úhrnem	6 K

*) Životopis šlechtěného dárce, který 9. března 1900 zemřel, bude uveřejněn v podíle na r. 1902.

Činnost Dědictví Svatojanského v Praze

od roku 1835—1901. *)

K výstavě kat. tisku o II. liter. sjezdě družstva „Vlast“ v Praze*) v srpnu 1900 nastřínal a tuto doplnil řídící Dědictví Svatojanského.

Peníz, který šlechtitný *Antonín Hanikýř* r. 1831 na oltář vlasti položil, nesl ovoce požehnané. Hanikýřův dar 1000 zl. stal se základním kamenem *Dědictví Svatojanského*. To vzrostlo v mohutný ústav, jenž již od r. 1835 každoročně tisíce vzdělavatelných knih rozšiřuje mezi lidem československým. O rozkvět ústavu toho, jehož správa dekretem dvorní kanceláře z 3. listopadu 1833 č. 27.129 zúplna vyhrazena kníž. arcib. konsistoři pražské, neocenitelných zásluh sobě dobyt kanovník metropol. kapitoly u sv. Víta Dr. *Václav Pešina z Cechorodu*. Od r. 1835 do r. 1837 řídil Dědictví a překonav mnohé obtíže dočkal se toho, že počet úďů, jichž bylo r. 1835 pouze 58, vzrostl do konce r. 1857 na více než 16 tisíc. Fond Dědictví mohutněl stále více, a Dědictví, jež zprvu vydávalo spisy menší, mohlo později převzít náklad i na knihy objemnější a podávati úďům podíly velice cenné.

Dějiny Dědictví vypsány jsou zevrubně v podíle čís. 72. na r. 1885, kdy Dědictví slavilo své 50leté trvání. Po Pešinovi vedl správu jeho Dr. *Innocenc Frencl*, rektor u sv. Jiří v Praze (1858—1861), pak metropolitní kanovníci: *Vincenc Bradáč*

*) Velice zdařilá výstava ta trvala od 26. srpna do 1. září 1900 a byla četně navštívena. Dědictví Svatojanské zaujímalo na ní místo vynikající. Vystaveny byly všechny podíly (až na čís. 3.) od r. 1835—1900; mimo to podobizny zakladatele Dědictví, jeho redaktora i řídících, též matrika všech úďů od 1. až do 29154., dále ukázky diplomů z různých dob a členské listky. Podrobně pojednáno o výstavě té v měsíčníku „*Vlast*“ v Praze, ročník XVIII. seš. 1., 2. a 3.

(1862—1874), *Karel Schwarz* (1874—1883), Dr. *Klement Borový* (1884—1895), Dr. *Jan Nep. Sedlák* od r. 1896. První tři ředitelé byli spolu i redaktory *Dědictví*; od r. 1874 však jest jeho redaktorem *František Šrdínko*, děkan kolleg. kapitoly v St. Boleslavi.

Dědictví bylo brevem papeže Pia IX. z 30. března 1855 schváleno a plnomocnými odpustky nadáno. Při světové výstavě v Paříži r. 1867 dos'alo se mu *čestného vyznamenání*. Zprvu byly podíly tištěny něm. frakturou, od r. 1872 tisknou se (vyjma čís. 58. a 63.) vesměs latinkou. Po 30 let již tlačí se každoročně až 20.000 výtisků.

Údů zapsáno od vzniku *Dědictví* r. 1835 do konce roku 1900 úhrnem 29.235. Z nich je 13.174 z Čech, kteří své podíly dostávají z knihkupectví B. Stýbla, 9657 z arcidiecése Olomoucké, kterým knihy vydává knihkupectví Ed. Hölzla v Olomouci, 5042 z diecése Brněnské, kterým podíly vydává knihkupectví Karla Winikra v Brně. Z diecése Uherských, Vratislavské a různých jiných zapsáno 1862 údů, jimž až na malé výjimky zaslá podíly ředitelství *Dědictví* přímo. Mezi údy zapsáno rodů 5839; škol, obcí, bratrstev, knihoven a podobných údů stálých 1203. Údů stavu duchovního má *Dědictví* 3211. Zemřelých údů, jichž jména v podílech jednotlivých uveřejněna, hlášeno přes 10.000; v skutečnosti je jich více.

Jak se *Dědictví* rozmáhalo, ukazuje tento stručný přehled 67leté jeho činnosti:

1. rok 1835. Údů bylo 58. Vydány 2 podíly:

1. **Proč jsem katolíkem?** Slovo k prostému katolíku, jak by z víry své počet dáti měl. Od Jana Val. *Jirsíka*, faráře Minického. V Praze 1835 v kn. arcib. knihtiskárně. V malé osmerce. Stran 30. Cena 4 kr. stř. Švabachem. Výtisků 2000, r. 1836 v 2. vyd., pak v 3. a r. 1846 ve 4. rozmnož. vydání, úhrnem ještě 5000 výtisků. Rozebráno. Přeloženo do němčiny.

2. **Bohomil.** Kniha, v kteréžto jeden upřímný nekatolický křesťan vypravuje, za kterými příčinami se do lána církve katolické navrátil. Sepsal Jan Valerian *Jirsík*, farář v Minicích. V Praze 1835. Švab. Výtisků 300, r. 1843 v 2. vyd. 2000 výtisků. Rozebráno.

2. rok 1836. Údů 152 (přibyli 94). Vydán podíl:

3. **Panna Orleanská.** Dle G. Görresa od Jos. *Zimmermanna*, kapl. u sv. Havla. Cena 10 kr. V Praze 1836, v kniž. arcib. knihtiskárně. Str. 90. Výtisků 2000. Švab. Rozebráno.

3. rok 1837. Údů 276 (přibyli 124). Vydány 3 podíly:

4. **Katechismus v rozmluvách** aneb kniha k spasitelnému poučení a potěšení lidu venkovského. Dle franc. od Šimona

Vrány, bisk. notáře a faráře v Mirovicích. Díly dva. V Praze 1837 v kn. arcibisk. knihtiskárně. Stran 436. Cena 24 kr. stf. Výtisků 4000. Švab. Rozebráno.

5. *Rodina Bohověrných z Dolan*. Obraz křesťanského obco-
vání v předivných případnostech a strastech života. · Od Jos.
M. *Pohorelého*. V tuhé obálce po 30 kr. V Praze 1837 v kn.
arcib. knihtiskárně. Stran 458. Výtisků 4000. Rozebráno.

6. *Svatodenní pořádek a pravidla života nábožného kato-
lika, aneb základové pravé pobožnosti*. Přeložil Frant. Dobromil
Kamarýt, kaplan v Kaplicích. V tuhé obálce za 6 kr. V Praze
1837 v kn. arcib. knihtiskárně. Stran 33. Výtisků 6000; brzy
však vydání 2. r. 1839 a 3. r. 1843, jehož opět 6.000 vyšlo, tak
že spisu toho vydáno 12.000 výtisků. Švab. Rozebráno.

4. rok 1838. Údů 366 (přibylo 90). Vydán podíl:

7. *O přísaze*. Od Vinc. *Zahradníka*, býv. faráře Křeši-
ckého; k tisku dohotoveny od Jana Valeriana *Jirsíka*, faráře
v Minicích V tuhé vazbě za 10 kr. V Praze 1838 v kniž.
arcib. knihtiskárně. Výtisků 5000. Švab. Lze dostati za 10 h.

5. rok 1839. Údů 471 (přibylo 105). Vydán podíl:

8. *Pane, zůstaň s námi, neb se připozdívá*. Od Jiřího
Bluma. Přel. Jan *Marchal*, duchovní správce v Řimově. Díl I.
V tuhé obálce za 20 kr. V Praze 1839 v kn. arcib. knihtiskárně.
Stran 376. Vydáno ve 4000 výtiscích. Švab. Rozebráno.

6. rok 1840. Údů 592 (přibylo 121). Vydány 4 knihy:

9. *Pane, zůstaň s námi, neb se připozdívá*. Dle Bluma.
Přeložil Jan *Marchal*. Díl II. V tuhé obálce za 20 kr. stf.
V Praze 1840 v kniž. arcib. knihtiskárně. Stran 393. Výtisků
4000. Rozebráno.

10. *Životopis Antonína Hanlkýře*, nábožného zakladatele
ústavu Dědictví sv. Jana Nepomuckého v Praze. Od Václava
Pohana, faráře v Poříčí nad Sázavou V tuhé obálce za
10 kr. stf. V Praze 1840 v kn. arcib. knihtiskárně. Stran 71.
Výtisků 3000, Lze dostati za 10 h.

11. *Život křesťanské děvečky*. Pěkná povídka, jak ná-
božná děvečka považuje a ctí božské utrpení Pána Ježíše. Za
4 kr. stf. V Praze 1840 v kn. arcib. knihtiskárně. S obrázkem.
Výtisků 5000. Švab. Lze dostati za 5 h.

12. *Utrpení a smrt některých svatých mučedníkův prvních
tří století věku křesťanského*. Od Šimona Bernarda *Vrány*.
Za 10 kr. stf. V Praze 1840 v kn. arcib. knihtiskárně. Stran
102. Výtisků 3000. Rozebráno.

Mimo již jmenované spisy, vydalo Svatojanské Dědictví
r. 1840 též 15.000 výtisků „*Pisně ku vzkříšení*“; pak 1000 vý-

tisků „Pisně k Pěti ranám“ na prodej. Rovněž vydán jest nákladem Dědictví, ale též ku prodeji, nikoli k podělení spolu-
 údů spis: „Kapitola hlavního chrámu Páně sv. Víta v Praze za
 času sv. Jana Nepomuckého“. Od Václava *Pešíny*, kanovníka
 na hradě Pražském. Cena 3 kr. stř. V Praze 1810 v kníž.
 arcib. knihtiskárně. Stran 16. Výtisků 1000. Spisky ty jsou
 rozebrány.

7. rok 1841. Údů 661 (přibylo 69). Vydán podíl:

13. **Populární dogmatika**, v kteréžto knize učení víry
 svaté křesťanské katolické Církve prostonárodním způsobem
 vykládá Jan Valerian *Jirsík*. Výtisků 3000, v 2. a 3. vydání
 r. 1816 a r. 1852 výtisků 4500. Cena 45 kr. stř. V Praze 1841
 v kn. arcib. knihtiskárně. Stran 624. Švab. Rozebráno.

8. rok 1842. Údů 730 (přibylo 60). Vydán podíl:

14. **Obráz smíšeného manželství**. Povídka pro katolické
 panny. Vydává Josef *Pohořelý*, kaplan v Turnově. Za 10 kr.
 stř. V Praze 1842 v kn. arcib. knihtiskárně. Stran 92 Vy-
 dáno bylo 3000 výtisků. Švab. Rozebráno.

9. rok 1843. Údů 781 (přibylo 51). Vydán podíl:

15. **Filothea či Bohomila sv. Františka Salesia**, aneb:
 Uvedení Boha milující duše k životu pobožnému. Dědictví
 sv. Janskému darovaná od Jana Krbce, rektora u sv. Jiří na
 hradě Pražském. V tuhé obálce za 26 kr. stř. V Praze 1843
 v kn. arcib. knihtiskárně. Stran 347. S obrázkem sv. Františka
 Sal. Výtisků 2000. Švab. Rozebráno.

10. rok 1844. Údů 870 (přibylo 89). Vydán podíl:

16. **Útěcha, kterouž nalézá nábožný křesťan u vysokém stáří**.
 Dokončení spisu „Pane, zůstaň s námi“. Od Jiřího *Bluma*.
 Přeložil Jan *Marchal*, duchovní správce v Římově. V tuhé
 obálce 15 kr. stř. V Praze 1844; tiskem kn. arcib. knihtiskárny,
 v semináři. Stran 214. Výtisků 2500. Švab. Rozebráno.

11. rok 1845. Údů 981 (přibylo 111). Vydán podíl:

17. **Životy Svatých a Světic Božích**, sepsány od Hugona
 Jana *Karlíka*. Díl I. Cena 1 zl. V Praze 1845, tiskem kn.
 arcib. knihtiskárny v semináři. Stran 775. Výtisků 3000. Roku
 1860 v 2. vyd. 3000 výtisků. Švab. Rozebráno.

12. rok 1846. Údů 1151 (přibylo 170). Vydán podíl:

18. **Veselavín**. Mravoučná hospodářská kniha, již sepsal
 Matěj J. *Sychra*. Cena 25 kr. stř. V Praze 1847, tiskem kn.
 arcib. knihtiskárny v semináři. Stran 372. Výtisků 3000. Švab.
 Rozebráno.

13. rok 1847. Údů 1663 (přibylo 512). Vydán podíl:

19. **Hlas duchovního pastýře** k stádu věrnému o prospěchu z čtení dobrých náboženských knih vůbec a o přistoupení k ústavu Dědictví Svatojanského zvlášť. Od Jos. *Kamenského*, kněze církevního. S připojeným poznamenáním všech spoluúďů. Cena 16 kr. stř. V Praze 1847, tiskem kn. arcib. knihtiskárny. Stran 168. Švab. Rozebráno.

14. rok 1848. Údů 2031 (přibylo 358). Vydány 2 podíly:

20. **Katolický církevní dějepis s obzvláštním zřením na reformaci.** Pro školy a pro lid vzdělal Karel *Haas*. Dědictví Svatojanskému obětoval Pantaleon *Neumann*, kaplan v Zábři. Cena 25 kr. stř. V Praze 1848, tiskem kn. arcib. knihtiskárny. Stran 336. Švab. 3000 výtisků. Rozebráno.

21. **Životy Svatých a Světic Božích**, sepsány od Hugona Jana *Karlíka*, kn. arcib. notáře atd. Díl II. Cena 1 zl. stř. Stran 576. Výtisků 3000. R. 1860 u Karla Bellmanna vytištěno v 2. poopraveném vydání opět 3000 výtisků. Švab. Rozebráno.

15. rok 1849. Údů 2329 (přibylo 298). Vydány 2 podíly:

22. **Věrná Roza**, aneb vítězství katolického náboženství. Původní povídka od Vincencia *Janalíka*, duchovního správce v Miloticích. V Praze 1849, tiskem c. k. dvorní knihtiskárny. Výtisků 4000. Švab. Rozebráno.

23. **Večerní rozmluvy**, kterýmiž se učení církve katolické vysvětluje. Původně sepsané od Karla *Haase*, v přeložení Dědictví Svatojanskému darované od Pant. *Neumanna*, kaplana v Zábři. Cena 20 kr. stř. V Praze 1849, tiskem c. k. dvorní knihtisk. Stran 278. Výtisků 4000. Švab. Rozebráno.

16. rok 1850. Údů 2753 (přibyli 424). Vydány 4 knížky:

24. **Oběť mše svaté**, s připojeným svatodenním pořádkem a četnými výklady mše sv. Sestaveno a vzděláno od dr. Václ. *Pešíny*, kanovníka na hradě Pražském. Cena 30 kr. stř. V Praze 1850, tiskem c. k. dvorní knihtiskárny. Stran 384. Výtisků 4000. Švab. Rozebráno.

25. **Lutr**, jak stál pro víru a církev katolickou. Vypracoval Pantal. *Neumann*, kaplan v Zábři. Cena 8 kr. stř. V Praze 1850, tiskem Bedřicha Rohlíčka. Stran 107. Výtisků 4500. Švab. Rozebráno.

26. **Bohomil**. Kniha, v kteréžto jeden upřímný nekatolický křesťan vypravuje, za kterými příčinami se do lůna svaté církve katolické navrátil. Sepsal Jan Valer. *Jirsík*. Třetí vydání. V tuhé obálce za 30 kr. stř. V Praze 1850, tiskem Masznera a Steyrera. Švab. Rozebráno.

27. **Životopisy Svatých a Světic Božích**. Sepsány od Hugona Jana *Karlíka*. Díl III. Cena 1 zl. stř. V Praze 1850, tiskem

c. k. dvorní knihtiskárny. Stran 768. Výtisků 3000. Švab. R. 1851 vydání 2. ve 2000 výtiscích. Rozebráno. *)

17. rok 1851. Údů 3692 (přibýlo 939). Vydáno 7 knih:

28. **Kdo má pravdu, nekatolík či katolík?** Katechismus od Pant. *Neumanna*, kaplana v Zábři. Cena 10 kr. stř. V Praze 1850, tiskem B. Rohlička v Karlově ulici. Str. 116. Výtisků 4500 Švab. Rozebráno.

29. **Zbožné průpovědi na každý den v roce;** od Fr. Dobr. *Kamarýta*, vikar. tajemníka a děkana v Kaplici. Cena 8 kr. stř. V Praze 1851, tiskem B. Rohlička. Stran 85. Výtisků 4500. Švab. Rozebráno.

30. **Příběhy Vojtěchovy.** Obraz ze života nynějších pracovníků řemesel. Od Antonína Vojtěcha *Hnojka*. Cena 6 kr. stř. V Praze 1851, tiskem Masznera a Steyrera. Stran 47. Výtisků 5000. Švab. Rozebráno.

31. **Svato-Janský věnec,** uvitý k devítidenní večerní pobožnosti k sv. Janu Nep. od jednoho kněze církevního a spolu-
úda téhož Dědictví. Cena 20 kr. stř. V Praze 1851, tiskem B. Rohlička. Stran 184. Výtisků 6000. Švab. Rozebráno.

32. **Blah. Ludvika z Granady rozjímání v pašijovém týdni,** zvláště příhodná o Božím Hrobě. Přeložil P. *Zahálka*, kaplan v Plané u Plzně. Cena 12 kr. stř. V Praze 1851, tiskem B. Rohlička. Stran 120. Výtisků 5000. Švab. Rozebráno.

33. **O zpovědi.** Vypracoval Pant. *Neumann*, duchovní správce ve Veltrusích. Cena 15 kr. stř. V Praze 1851, tiskem B. Rohlička. Str. 148. Výtisků 5000. Švab. Rozebráno.

34. **Svěcení neděle a svátků.** Kniha všem rodinám potřebná. Od jednoho horlivého spoluzakladatele Dědictví Svatojanského Pražské arcidiecése. Cena 30 kr. stř. V Praze, tiskem Jaroslava Pospíšila. Výtisků 4500. Švab. Rozebráno.

18. rok 1852. Údů 5099 (přibýlo 1407). Vydány 2 knihy:

35. **Cesta do svatého Říma a po Italii, kterouž r. 1846 konal P. Pavel Frey.** Cena 1 zl. 12 kr. stř. V Praze 1852, tiskem c. k. dvorní knihtiskárny. Stran 298. Četné obrázky a mapky. Výtisků 5000. Švab. Rozebráno.

36. **Liturgika,** vysvětlující svaté obřady neb ceremonie, jichž užívá svatá církev katolická při veřejných službách Božích. Sepsal Josef Ant. *Šrůtek*, kněz církevní a t. d. Cena

*) Mimo tyto 4 knihy, jimiž Dědictví členy své v roce 1850 zdarma podělilo, byl s přispěním Dědictví též r. 1849 a 1850 na světlo vydán spis, který měl název: „*Jen s pravdou ven!*“ neboli „*sprostý rozum o velikých věcech*“. Vydavatelem byl *Václav Frost*, ředitel ústavu hluchoněmých v Praze. Spis ten byl ve 4000 výt. vydán a dobře působil.

1 zl. 30 kr. V Praze 1852, tiskem kníž. arcib. knihtiskárny. Stran 1017. Výtisků 5000. Švab. Roku 1855 vydání 2. ve 3000 výtiscích. Rozebráno.

19. rok 1853. Údů 6152 (přibýlo 1153). Vydány 2 knihy:

37. **Příběhy rodiny Isidorovy.** Zábavné čtení pro lid hospodářský. Znova vzdělané od Pantal. *Neumanna*, duchovního správce ve Veltrusích. Cena 33 kr. stří. V Praze 1853, tiskem kn. arcib. knihtiskárny. Stran 446. Mimo to přídavek od kanovníka Pešiny o 39 stránkách se životopisem sv. Isidora. Kniha ta byla vydána v 6000 výt. švabachem. Rozebráno.

38. **Josef Volston**, šlechtetný námořník. Povídka pro katolíky. V německém pro Dědictví Svatojanské sepsal Jan Thëofil Max *Zetter*. Cena 26 kr. stří. V Praze 1853, tiskem kn. arcib. knihtiskárny. Výtisků 8000. Švab. Rozebráno.

20. rok 1854. Údů 8600 (přibýlo za rok 2448). Vydáno:

39. **Postilla aneb výklady a rozjímání na evangelia nedělní a sváteční celého roku**, jakož i umučení Pána našeho Ježíše Krista; od Inn. Ant. *Frencla*, doktora bohosloví. Díl I., sahá od první neděle adventní až do Božího hodů velikonočního. Cena 1 zl. 45 kr. stří. V Praze 1854, tiskem B. Rohlíčka. Stran 703. Výtisků 20.000. Švab. Je dosud na skladě a prodává se po 1 K.

21. rok 1855. Údů 11.267 (přibýlo za rok 2667). Vydána:

40. **Postilla aneb výklady a rozjímání na evangelia nedělní a sváteční celého roku** (viz výše). Od dra. Innoc. Ant. *Frencla*. Díl II. ode dne vzkříšení Páně až do poslední neděle po sv. Duchu. Cena 2 zl. 20 kr. stří. V Praze 1855, tiskem B. Rohlíčka. Stran 866. Výtisků 20.000. Švab. Lze dostat po 1 K.

22. rok 1856. Údů 13.294 (přibýlo za rok 2027). Vydáno:

41. **Životy Svatých a Světic Božích.** Sepsány od Hugona Jana *Karlíka*. Díl IV. Cena 1 zl. 10 kr. stří. V Praze 1856, tiskem B. Rohlíčka. Výtisků 14.000. Švab. Rozebráno.

23. rok 1857. Údů 16.492 (přibýlo za rok 3198). Vydány:

42. **Postilla aneb výklady a rozjímání na evangelia nedělní a sváteční celého roku a t. d.** od Innoc. Ant. *Frencla*, doktora bohosloví atd. Díl III. obsahuje výklady a rozjímání na svátky a slavnosti Svatých a Světic Božích. Cena 2 zl. stří. V Praze 1857, tiskem Bedřicha Rohlíčka. Stran 638. Výtisků 20.000. Švab. Rozebráno. *)

*) Téhož roku vydal ředitel Dědictví kanovník V. Pešina: *Loučení redaktorovo s oudy Dědictví Svatojanského ku konci roku 1857.* Tiskem B.

24. rok 1858. Údů 1859⁹ (přibýlo za rok 2107). Vydány:

43. *Životy Svatých a Světic Božích*. Sepsány od Hugona Jana *Karlíka*. Díl V. Cena 1 zl. 30 kr. str. V Praze 1858, tiskem B. Rohlíčka v arcib. semináři. Stran 1106. Výtisků bylo 17.000. Švabachem. Rozebráno.

25. rok 1859. Údů 19.911 (přibýlo za rok 1312). Vydáno:

44. *Duševní zábava*. Sbíрка povídek mravních ku vzdělání lidu křesťanského. Cena 1 zl. r. m. V Praze 1859. tisk a papír Karla Bellmanna. Stran 636. Výtisků 24.000. Obsahuje 8 povídek: „Lydie“ a „Hortensie“ (z něm. přeložil Kl. Borový) „Maria, spomocnice křesťanů“ (dle něm.) a 4 povídky od Fr. Pravdy: „Dvojí cesta“, „Dědictví po matce“, „Hospodáři a výměnkáři v Suchoparech“, „Na veliký pátek“. Následuje „Červená střecha mezi lesy“ od Jos. Ehrenbergra. Švabachem. Lze dostati za 80 h.

26. rok 1860. Údů 21.188 (přibýlo 1277). Vydán podíl:

45. *Život Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista, Syna Božího*; dle vypravování svatých Evangelistů od Pantaleona *Neumanna*. Díl I. S obrázkem. Cena 1 zl. 20 kr. r. m. V Praze 1860, tisk a papír Karla Bellmanna. Stran 390. Výtisků 27.000. Švabachem. Lze dostati (pouze tento I. díl) po 1 K.

27. rok 1861. Údů 22.081 (přibýlo 893). Vydán podíl:

46. *Postilla aneb výklady a rozjímání na řeči a epistoly nedělní a sváteční celého roku*; ku poučení a vzdělání katolických křesťanů sepsaná od Ant. *Frencla*. Díl IV. Cena 1 zl. 50 kr. r. m. V Praze 1861, tisk a papír Karla Bellmanna. Stran 406. Vytiskáno 27.000. Švabachem. Lze dostati po 1 K.

28. rok 1862. Údů 22.783 (přibýlo 702). Vydán podíl:

47. *Život Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista, Syna Božího*; sepsaný dle vypravování svatých Evangelistů od Pantaleona *Neumanna*. Díl II. Cena 1 zl. 60 kr. r. m. V Praze 1862, tisk a papír Karla Bellmana. Stran 437. Vytiskáno 27.000. Švabachem. Rozebráno.

Rohlíčka. Obsahuje spisky: „Dědictví Svatojanské co to je?“ Rozmluva Souседů Hodlovických o Dědictví Svatojanském, sepsána od cír. kněze Karla *Müllera* v Suchdolu. Po té sdělují se pravidla Dědictví a různé události. Konečně podal kanovník Pešina v knížce té část pod názvem: „Kšaft redaktora vašeho“ s různým poučením, jež řádné správy Dědictví Svatojanského se týká.

Roku téhož vyšla též v 2. vydání: *Bible česká* čili Písmo svaté Starého a Nového Zákona, podle obecného latinského, od sv. římské katolické církve schváleného výkladu přeložené. V Praze 1857, tiskem kníž. arcib. knihtiskárny za Bedřicha Rohlíčka. Stran 1433. Výtisků 20.000 švabachem. Lze dostati po 1 K 20 h = 60 kr.

29. rok 1863. Údů 23.310 (přibýlo 537). Vydán podíl:

48. **Kancionál** čili kniha duchovních zpěvů pro kostelní i domácí pobožnost. Díl I. V Praze 1863, tisk a papír Karla Bellmanna v Praze. Stran 368. Vytisknuto 28.000 ex. latinkou. V tuhé vazbě za 2 zl. 20 kr. Prodává se nyní za 2 K.

30. rok 1864. Údů 23.559 (přibýlo 229). Vydány podíly:

49. **Kancionál** čili kniha duchovních zpěvů pro kostelní i domácí pobožnost. Díl II. V Praze 1864, tisk a papír Karla Bellmanna v Praze. Stran 374. Výtisků 28.000. Cena v tuhé vazbě 2 zl. 20 kr., nyní v ceně snížené za 2 K.

Hlas varhan čili kniha obsahující harmonisované nápěvy duchovních zpěvů zahrnutých v kancionálu od Svatojanského Dědictví vydaném. Práci Josefa Müllera, varhaníka při hl. chrámu sv. Mikuláše. S revisí Zik. Kolečovského, ředitele kůru při chrámu sv. Štěpána. Za redakci Vinc. Bradáče, kanovníka při metropol. chrámu sv. Víta v Praze. Díl I. čítá stran 251 velkého formátu čtvercového; vyšel r. 1864. Díl II. čítá stran 216. Vyšel r. 1865. Obou dílů vytištěno po 4000. Cena původně ustanovena za oba díly 20 zl., později snížena na 18 zl., na 10 a na 5 zl. Kde toho potřebí, poskytuje ředitelstvo Dědictví ceny ještě levnější.

31. rok 1865. Údů 23.789 (přibýlo 230). Vydán podíl:

50. **Nedělní zábava** rodin křesťanských čili rozjímání o důležitých pravdách svatého náboženství. Vybráno ze spisů P. Fr. Černožorského. Cena 60 kr. V Praze, tiskem K. Bellmanna. Stran 195. Výtisků 20.000. Švabachem. Rozebráno.

II. díl „Hlasu varhan“; srv. výše.

32. rok 1866 Údů 23.911 (přibýlo 122). Vydáno:

51. **P. Mikuláše Avancína S. J. Rozjímání** o životě a učení Pána našeho Ježíše Krista ze čtyř evangelií sebraná a na všechny dny celého roku rozdělená. Z jazyka latinského přeložil Jan Herčík, kněz arcidiecése Pražské. V Praze, tiskem Karla Bellmanna. Výtisků 20.500. Stran 655. Švabachem. Rozebráno.

33. rok 1867. Údů 24.124 (přibýlo 213). Vydán podíl:

52. **Čermákova rodina** aneb: Pýcha vede k pádu a zapření sebe k vítězství. Obraz ze života ve dvojím oddělení s dodatkem z nejnovější doby. Údům Dědictví Svatojanského nakreslil Josef Ehrenberger. Tiskem Karla Bellmanna v Praze. Stran 443. Výtisků 22.500. Švabachem. Rozebráno.

34. rok 1868. Údů 24.340 (přibýlo 216) Vydáno:

53. **Ctíh. Ludvika Granadského Vůdce hříšníkův.** Českým jazykem vyložil Jan Nep. Fr. Desolda v Teplé. V Praze 1868,

tiskem K. Bellmanna. Stran 733. Cena 1 zl. 40 kr. Výtisků 21.500. Švabachem. Rozebráno.

35. rok 1869. Údů 24.521 (přibýlo 181). Vydán podíl:

54. **Obrazy z dějepisu církve Páně.** K poučení a vzdělání katolického lidu sepsal Tomáš *Novák*, kaplan v Lužici u Mělníka. Díl I. Od počátku církve až do 11. století po Kristu P. Cena 1 zl. 36 kr. V Praze 1869, tiskem Karla Bellmanna v Praze. Str. 509. Švab. Zbývá jen několik výtisků; po 1 K 20 h.

36. rok 1870. Údů 24.792 (přibýlo 271). Vydány:

55. **Příběhy Starého Zákona a jim připojené nábožné rozjímání pro lid křesťanský.** Prací Vinc. *Bradáče* a Jana Nep. *Bernarda*, kanovníků metropol. kapitoly sv.-Vítské v Praze. Cena 2 zl. V Praze 1870, tiskem K. Bellmanna. Stran 402 s 97 obrázky. Výtisků 22.500. Švab. Brož. lze dostati po 1 K.

37. rok 1871. Údů 24.961 (přibýlo 169). Vydáno:

56. **Drahé kameny z koruny Svatováclavské** řlíli životy Světců, Blahoslavenců a domněním Svatých národa českoslovanského. V Praze 1871, tiskem K. Bellmanna v Praze. Vytiskneno jedno vydání latinkou 506 str., druhé švabachem (554 stran). Celkem bylo výtisků 21.000. Cena 1 zl. 40 kr. S 16 obrázky. Rozebráno.

38. rok 1872. Údů 25.206 (přibýlo 245). Vydán podíl:

57. **Boj a vítězství pravdy Boží v Čechách.** Obraz ze šedověkosti ve čtveru oddělení. Sepsal Josef *Ehrenberger*. V Praze 1872, tiskem K. Bellmanna. Cena 1 zl. Stran 400. Výtisků celkem 20.500. Latinkou. Rozebráno.

39. rok 1873. Údů 25.360 (přibýli 154). Vydáno:

58. **Příběhy Nového Zákona a jim připojené nábožné rozjímání pro lid křesťanský.** Prací Vinc. *Bradáče* a Jana Nep. *Bernarda*, kanovníků kapitoly sv.-Vítské v Praze. Tiskem K. Bellmanna. Cena 2 zl. Stran 329. Výtisků 20.500. Švab. Rozebráno

40. rok 1874. Údů 25.489 (přibýlo 139). Vydány 2 podíly:

59. **Dějiny diecése Pražské.** Na památku 900letého jubilea pro Dědictví Svatojanské sepsal Dr. Klement *Borový*, prof. theologie na Pražské universitě. V Praze, tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Stran 532. Cena 1 zl. Výtisků 21.500.

60. **Národní dům český v Římě.** Na základě spisu sestaveného Dr. Ant. de *Waal-em* k oslavě 900letého jubilea diecése Pražské, volně vzdělal Dr. Klement *Borový*. V Praze 1874, tiskem K. Bellmanna. Stran 96. Cena 45 kr. Výtisků 21.500. Oba tyto spisy (v jedné knize) lze dostati nyní za 1 K 30 h.

41. rok 1875. Údů 25.629 (přibylo 140). Vydána:

61. Ctih. O. Leonarda **Goffine-a Postilla**, t. j.: Výklady na všechny nedělní a sváteční i svatopostní epístoly a evangelia celého roku církevního spolu s naučením víry a mravů. Upravil Jan Nep. Frant. **Desolda**. Díl I., obsahuje neděle a svátky Páně. V Praze, tiskem B. Stýbla. Stran 530. Cena 2 zl. 40 kr. Výtisků 20.000. Latinkou. Rozebráno.

42. rok 1876. Údů 25.829 (přibylo 200). Vydáno:

62. Ctih. O. Leonarda **Goffine-a Postilla**, t. j. výklady atd. Upravil Jan Nep. Fr. **Desolda**, kněz řádu prein. Díl II. obsahuje slavnosti a svátky Svátých. V Praze, tiskem B. Stýbla. Stran 274. Cena 1 zl. 60 kr. Výtisků 20.000. Rozebráno.

43. rok 1877. Údů 25.969 (přibylo 140). Vydáno:

63. **Obrazy z dějepisu církve Páně.** K poučení a vzdělání katolického lidu sepsal Tomáš **Novák**, farář v Libšicích nad Vltavou. Díl II. Od 11. stol. po Kristu Pánu až do naší doby. V tuhé vazbě za 1 zl. 50 kr. V Praze 1877, tiskem B. Stýbla. Str. 489. Výtisků 20.000. V téže knize též poučení o sv. *bířmování a výtah z katechismu*. Zbývá málo výtisků, jež se prodávají po 1 K 20 h.

44. rok 1878. Údů 26.119 (přibylo 150). Vydány 2 spisy:

64. **Svatý Jan Nepomucký**, mučéník a hlavní patron království Českého. Ku 150leté památce svatořečení život a úctu jeho vypisuje Dr. Klement **Borový**. S titulním obrazem sv. Jana Nepomuckého. Cena 2 zl. 60 kr. V Praze 1878, knihtiskárna Cyrillo-Methodějská. Stran 295. Výtisků 20.000. Latinkou. V jedné knize se spisem:

65. **Základní pravidla katolického vychování.** Zčeštil a rodičům, učitelům i všem přátelům mládeže věnuje Jan Nep. Fr. **Desolda**. V Praze, knihtisk. Cyrillo-Method. Str. 155. Výtisků 20.000. Latinkou. Oba spisy v jedné knize lze dostati za 2 K.

45. rok 1879. Údů 26.319 (přibylo 200). Vydán spis:

66. **Památky Staroboleslavské**, čili prvotní vývoj a význam úcty Svatováclavské v Čechách. Sepsal Jan Kř. **Voška**. S titulním obrázkem sv. Václava, relikviáře a jinými 6 dřevorezbami. V Praze 1879, knihtisk. B. Stýbla. Stran 445. V tuhé vazbě za 2 zl. 60 kr. Výtisků 20.000. Nyní za 1 K 60 h.

46. rok 1880. Údů 26.419 (přibylo 100). Vydány 2 spisy:

67. **Drahé kameny z koruny Svatováclavské.** Životy světců, blahoslavenců a domněním svatých národa československého. Díl II. Stran 541. V téže knize:

Sv. Vojtěcha hrob a ostatky na hradě Pražském. Na památku nalezení těchto ostatků dne 15. března 1880 sepsal Jan

Kř. *Votka*. Stran 78. Knihtiskárna B. Stýbla v Praze. Cena 1 zl. 80 kr. Výtisků 20.000. Nyní oba spisy za 1 K 40 h.

47. rok 1881. Údů 26.528 (přibylo 109). Vydán podíl:

68. *Trnová koruna*. Historický obraz z třicetileté války. — Pan Odolan Pětipeský. Historická pověst z dob třicetileté války a vojen tureckých. Obé od Václ. Beneše Třebízského. V Praze 1881, knihtisk. B. Stýbla. Výtisků 20.000. V tuhé vazbě 1 zl. 50 kr. Nyní za 1 K 20 h.

48. rok 1882. Údů 26.669 (přibylo 141). Vydáno:

69. *Duchovní cvičení pro dospělé i pro mládež vzdělanější*. Sepsal Frant. *Srdínko*, síd. kanovník kolleg. kapitoly v Staré Boleslavi. V Praze, kniht. B. Stýbla. Stran 330. V tuhých deskách za 1 zl., nyní za 80 h.

49. rok 1883. Údů 26.819 (přibylo 150). Vydán spis:

70. *Posvátná místa král. hl. města Prahy*. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého. Sepsal Frant. *Ekert*, kaplan u sv. Vojtěcha v Praze. Svazek I. S titulním vyobrazením dokončeného metropolitního chrámu sv. Víta a s obrazem hlav. chrámu Týžského. V Praze 1883, knihtiskárna B. Stýbla. Stran 479. Výtisků 20.000. V tuhých deskách za 2 zl. 60 kr., nyní v ceně snižené za 1 K 40 h.

50. rok 1884. Údů 26.997 (přibylo 178). Vydáno dokončení podílu předešlého:

71. *Posvátná místa král. hl. města Prahy*. Sepsal František *Ekert*, kaplan u sv. Vojtěcha v Praze. Svazek II. S titulním vyobrazením chrámů sv. apoštolů slovanských Cyrilla i Methoděje v Karlíně a s obrazem nového chrámu sv. Václava na Smíchově. V Praze 1884, knihtisk. B. Stýbla. Výtisků 20.000. Stran 539. V tuhých deskách 2 zl. 60 kr., nyní za 1 K 40 h.

51. rok 1885. Údů 27.114 (přibylo 117). Vydán podíl:

72. *Jubilejní kniha*. K oslavě tisícileté památky úmrtí sv. Methoděje, jakož i k oslavě 50letého trvání Dědictví Sv. Jana Nep. vydaná. S 5 vyobr. S první částí matriky údů Dědictví (1835—1855). Obsahuje též spis: *Kanonisace sv. Jana Nepomuckého*. Napsal Jan Kř. *Votka*, T. J. Tiskem kn. arcib. knihtiskárny v Praze 1885. Výtisků 20.000 Str. 448 a 285. Cena 60 kr., nyní za 1 K.

52. rok 1886. Údů 27.280 (přibylo 166). Vydán spis:

73. *Otcové a děti*. Povídka z venkovského života; napsal Vojtěch *Pakosta*. S druhou částí matriky údů Dědictví (1856 až 1885). Obsahuje též životopis a podobiznu Františka de P.

ze Schönbornů, kn. arcibiskupa pražského. Tiskem B. Stýbla v Praze 1886. Výtisků 20.000. Str. 686. Cena nyní 1 K.

53. rok 1887. Údů 27.380 (přibýlo 100). Podíl:

74. *Cesty misijnářské, které Mongolskem, Tibetem a říší Čínskou vykonali Huc a Gabet, kněží kongregace sv. Lazara v Paříži. Žčeštil Karel Jindřich. S 19 obrázky a mapou Číny.* Tiskem kn. arcib. knihtiskárny v Praze 1887. Stran 683. Výtisků 20.000. Cena 60 kr. = 1 K 20 h.

54. rok 1888. Údů 27.530 (přibýlo 150). Vydána:

75. *Bibli Česká čili Písmo svaté Starého i Nového Zákona. Díl II. obsahuje Nový zákon a některé knihy Starého Zákona.* Stran 850. Tiskem kn. arcib. knihtiskárny v Praze 1888. Výtisků 30.000 latinkou. V tuhé vazbě za 2 zl., nyní za 1 K.

55. rok 1889. Údů 27.680 (přibýlo 150). Vydána:

76. *Bibli Česká čili Písmo sv. atd. Díl I. obsahuje Starý Zákon (až na několik knih).* Stran 750. Tiskem kn. arcib. knih tiskárny v Praze 1889. V tuhé vazbě za 2 zl., nyní v ceně snižené za 1 K. Výtisků 30.000 latinkou.

NB. Vydání *Nového zákona* v malé osmerce rozebráno. *Bible česká* (švabachem) v 1 svazku brož. jen za 1 K. 20 h.

56. rok 1890. Údů 27.830 (přibýlo 150). Vydáno:

77. *Z města a ze vsi.* Povídky od Aloise *Dostála*. Tiskem kn. arcib. knihtiskárny v Praze 1890. Výtisků 20.000. Stran 596. Cena 1 zl. 20 kr., nyní 80 h.

57. rok 1891. Údů 27.952 (přibýlo 122). Vydány 2 spisy:

78. *Rok Mariánský. K uctění nejbl. Panny a Matky Boží Marie a ku vzdělání věrných křesťanů všelikého stavu vzdělal František Musil, farář v Žitovlicích.* Stran 516. S obrázkem. Spojeno v jedné knize se spisem:

Odpustky. Napsal Josef *Hůlka*, spiritual bisk. semináře v Budějovicích. Stran 520. Tiskem kn. arcib. knihtisk. v Praze 1891. Výtisků 20.000. Cena 1 zl. 40 kr. Nyní oba spisy za 1 K 50 h.

58. rok 1892. Údů 28.117 (přibýlo 165). Vydán podíl:

79. *Církev vítězná Životy Svatých a Světic Božích.* Pořadem roku občanského sepsal František *Ekert*, farář u Matky Boží Sněžné v Praze. Svazek I. S 18 obrázky. Tiskem kn. a. knihtisk. v Praze. Stran 542. Výtisků 20.000. Cena 4 K.

59. rok 1893. Údů 28.294 (přibylo 177). Vydán podíl:

80. **Katolická mravouka.** K obecnému vzdělání napsal Th. Dr. Karel Lev *Rehák*, farář u sv. Ducha v Praze. Tiskem kn. arcib. knihtiskárny v Praze 1893. Str. 840. Výtisků 20.000. Cena 2 zl.; prodává se nyní za 3 K.

60. rok 1894. Údů 28.415 (přibylo 121). Vydán podíl:

81. **Církev vítězná.** Životy Svatých a Světíc Božích. Sepsal Fr. *Ekert*. Svazek II. S 35 obrázky. Výtisků 22.000. Str. 728 Tiskem k. a. knihtisk. v Praze 1894. Cena 2 zl. 50 kr. = 5 K

61. rok 1895. Údů 28.525 (přibylo 110). Vydán spis:

82. **Liturgika** o posvátných dobách sv. katolické Církve čili Slavnostní kruh v roce církevním. Sestavil a vyložil Bohumil Fr. *Hakl*, pap. komoří, bisk. kons. rada, bisk. vikář a děkan v Hořicích. Tiskem kn. arcib. knihtiskárny v Praze 1895. Stran 834. Výtisků 20.000. Cena 2 zl., nyní za 3 K.

62. rok 1896. Údů 28.701 (přibylo 176). Vydán podíl:

83. **Církev vítězná.** (Srv. výše). Svazek III. S 30 obrázky. Tiskem kníž. arcib. knihtisk. v Praze 1896. Výtisků 22.000. Stran 860. Cena 3 zl. = 6 K.

63. rok 1897. Údů 28.828 (přibylo 127). Vydán spis:

84. **Msgra Gauma Troji Řím.** Každodenní zkušenosti a dojmy při cestování po Italii. Překlad z frančtiny od Ant. *Koutného*, koop. v Oseku na Moravě. Svazek I. Se 4 obrázky. Pripojena **Matrika údů** 1886—1896. Str. 396. Tiskem kn. arcib. knihtisk. v Praze. Výtisků 20.000. Cena 2 zl., nyní za 3 K.

64. rok 1898. Údů 28.927 (přibylo 99). Vydán spis:

85. **Epištoly** nedělní a sváteční celého roku. Výklad sepsal Jan *Felizna*, kněz diecése Litom. S 6 obrázky. Tiskem k. a. knihtisk. v Praze 1898. Výtisků 20.000. Stran 544. Cena 4 K.

65. rok 1899. Údů 29.062 (přibylo 135). Vydán podíl:

86. **Církev vítězná.** Životy Svatých atd. (Srovnej výše.) Svazek IV. S 24 obrázky. Výtisků 22.000. Tiskem kníž. arcib. knihtisk. v Praze 1899. Stran 882. Cena 6 K.

Všechny 4 svazky Církve vítězné za 8 zl. = 16 K; pro nové údy za doplatek jen 4 zl. = 8 K.

66. rok 1900. Údů 29.235 (přibylo 173). Vydány spisy:

87. **Výklad katechismu.** Napsal Dr. Ant. *Podlaha*. Stran 642. S diagramem. Ctih. Tomáše Kemp. Čtvero knih o následování Krista. Zčeštil Dr. Jan Nep. *Sedlák*. Stran 168. S ba-

revným obrázkem. *) Připojen Životopis s podobiznou *Leona svob. pána ze Skrbenských*, knížete arcibiskupa pražského. Napsal Dr. Jan Nep. Sedlák. Tiskem kníž. arc. knihtiskárny v Praze 1900. Výtisků 22.000. Cena všech tří spisů v jedné knize 6 K.

67. rok 1901. Vydán podíl:

Msgr. Gauma Troji Řím. Srv. výše. Sv. II., III. a IV. S 6 obrázky. Výtisků 15.000. Str. XXVII a 738. Cena 6 K.

Knihy, jež na skladě jsou, lze objednat *v knihkupectví Cyrillo-Methodějském v Praze—I. Melantr. ul., v knihkupectví B. Stýbla v Praze—II. Václ. nám. č. 30 n. neb přímo u ředitelství Dědictví Svatojanského v Praze IV. 37., které zásilky vždy as ve 14 dnech vyřizuje.*

Tím způsobem plnilo Dědictví Svatojanské úkol svůj. S hrdotí může pohlížeti zpět na 67letou činnost svou, v níž vydalo téměř 1 $\frac{1}{4}$ milionu výtisků českých knih, mezi nimi mnoho vzácných spisů ceny trvalé. A co znamenala v letech padesátých kniha česká! Jeden a čtvrt milionu výtisků dobrých knih — to samo již vydává svědectví Svatojanskému Dědictví. Dědictví to má za sebou 67 let úspěšné činnosti, ale síla jeho neochabla. Srovnajme jen některý starší podíl s podíly z let posledních a přesvědčíme se, že Dědictví čím dále tím lépe plniti se snaží poslání své na poli náboženském i vlasteneckém. Výstava podílů Dědictvím vydaných zajisté byla nejlepším jeho doporučením a vybízela šlechetné vlastence, aby velezasloužilé Dědictví všude doporučovali a horlivě rozšiřovali.

Jakých výhod podává Dědictví? Za vklad 10 zl. (20 K), ježž úd jednou pro vždy ředitelství Dědictví sv. Jana Nepomuckého v Praze IV. č. 37 zašle, nabývá práva každý rok doživotně vybrati si v květnu v naznačeném knihkupectví podíl, který Dědictví vydá. K účelu tomu obdrží po splacení celého vkladu vkusný diplom a členský lístek. Starší podíly prodají se údům za cenu zvláště sníženou. **) V oktávu svátku sv. Jana Nepom. mohou údobé získati plnomocné odpustky. Za zemřelé údy slouží se každoročně 15. května u hrobu sv. Jana slavné rekviem, a též členové kněží slouží za ně v oktávu téhož svátku mše svaté. Stávají se tudíž údobé též účastnými hojných milostí duchovních, které samy již vybízají každého, kdo jen může, aby údem Dědictví se stal.

*) Spis ten vydán též o sobě v malém kapesním formátu a připojeny k němu hlavnější modlitby. Vázaný výtisk lze dostati v kníž. arcib. knihtiskárně v Praze č. 190—I za 2 K.

**) Cena knih sniž se též každému, kdo větší počet knih objedná. Ježto Dědictví 35 různých knih na skladě má, lze tak za levný peníz knihovnu si založiti neb dobrými spisy obohatiti.

Vklad za rod, knihovnu, spolek a podobné údy stálé — údové taci mají právo na podíly po všechen čas, co Dědictví trvati bude, — jest 20 zl. (40 K), které možná mimořádně splatiti na dvakrát. Prál-li by si kdo dva výtisky podílu, jež Dědictví vydá, docílil by toho, když by místo vkladu 10 zl. zaplatil 20 zl. a stál se údem II. třídy.

Dědictví Svatojanské mělo mnoho vzácných příznivců, kteří všemožně je rozšiřovali, má i nyní mnoho horlivých údů, kteří s radostí ohlašují každého nového úda, jehož získati se jim podařilo. Buďtež všem šlechetným příznivcům těm vysloveny zde vroucí díky. Zvláštní chvály zasluhují oni štedří příznivci, kteří vklad členský za jiné zapravují a diplom s členským lístkem a připadajícím podílem pak dávají darem svým milým k některému památnému dni, na př. ke dni od-davek, k primici, k jmeninám, do vinku a pod. Taktéž po sobě krásnou památku zůstávají, kteří vklad zapravují za pří-buzný rod, za farní knihovnu, za katolický spolek, za rodnou obec a pod. Tím způsobem možno za levný peníz nejen jiným radost a mnoho dobrého způsobiti, ale i pěknou trvalou pa-mátku po sobě zanechat. Mnozí již tak učinili; kéž příklad jejich najde hojně následovníků!

Dědictví Svatojanské má na zřeteli dva vzácné statky: sv. víru katolickou a rodnou řeč. O obojí získalo si již za těch 67 let zásluhy veliké. Čím více bude rozšiřováno a podporováno, tím úspěšnější bude činnost jeho v obojím onom směru.

Kéž svatý patron náš, jehož jménem Dědictví se honosí, vzbudí mu hojně příznivců a rozšiřovatelů! Kéž sv. Jan Nep. všem dobrodincům a údům Dědictví svého na Bohu vyprošuje hojných milostí! Kéž i na dále přimluvou svou u Boha ochra-ňuje Dědictví samo, aby neustávalo zdárně působiti ke cti Boží, ke spáse duší a pro blaho milé vlasti české.

V Praze v březnu 1901.

Dr. Jan Nep. Sedlák,

Frant. Srdínko,

kanovník metrop. kapitoly u sv. Víta
na hradě Pražském,

děkan kolleg. kapitoly ve Staré Bo-
leslavi,

řídítel Dědictví Svatojanského.

redaktor Děd. Svatojanského.

Zprávy o Dědictví Svatojanském.

I. Přehled údů v roce 1900	707
II Poučení o přístupu nových údův a odebírání knih	708
III. V roce 1900 nově přistouplí údové	710
IV. Seznam údů Svatojanského Dědictví v Praze, kteří r. 1900 zemřeli, aneb jichž úmrtí do 25. března 1901 řiditelství ohlášeno bylo	717
V. Milodary pro Dědictví Svatojanské r. 1900	721
VI. Příspěvky na velechrám sv. Víta r. 1900	721
VII. Činnost Dědictví Svatojanského v Praze od roku 1885—1901 . . .	722
